MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

Evelina Ivanauskienė

DELIKTINĖS IR SUTARTINĖS CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS PAGRINDŲ KONKURENCIJA

Daktaro disertacija
Socialiniai mokslai, teisė (01 S)

Vilnius, 2016

Daktaro disertacija rengta 2010-2016 metais, ginama Mykolo Romerio universitete pagal Mykolo Romerio universitetui ir Vytauto Didžiojo universitetui Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. birželio 8 d. įsakymu Nr. V-1019 suteiktą doktorantūros teisę.

Mokslinis vadovas:
doc. dr. Gediminas Sagatys (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, 01 S)

ISBN 978-9955-19-822-2 (internete)
ISBN 978-9955-19-823-9 (spausdintas)
© Mykolo Romerio universitetas, 2016

TURINYS

DISERTACIJOJE NAUDOJAMI SUTRUMPINIMAI: ... 6

ĮVADAS ... 7

1. DELIKTINĖS IR SUTARTINĖS ATSAKOMYBĖS PAGRINDŲ KONKURENCIJOS SAMPRATA IR REIKŠMĖ ... 25

1.1. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos samprata ... 25

1.1.1. Sutartinė pareiga v. bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareiga: atribojimas ir sutapimas ... 29

1.1.1.1. Sutarties pažeidimo ir delikto atribojimo kriterijai ir jų reikšmė ... 29

1.1.1.2. Sutartinis ir deliktinis teisinis santykis: ginami interesai ... 37

1.1.1.3. Sutartinės ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos turinio analizė ... 42

1.1.1.3.1. Sutarties šalies bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos teisinis reglamentavimas ... 49

1.1.1.3.2. Sutarties šalies bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareiga istoriniame-filosofiniame kontekste ... 52

1.1.1.4. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos požymiai ... 55

1.1.1.5. Konkurencija ar kolizija? ... 58

Apibendrinimas ... 60

1.1.2. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija tarpinėse situacijose ... 60

1.2. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos reikšmė ... 62

1.2.1. Civilinės atsakomybės sąlygų skirtumai ... 64

1.2.1.1. Neteisėti veiksmai ... 64

1.2.1.2. Kaltė ... 65

1.2.1.3. Priežastinis ryšys ... 71

1.2.1.4. Žala ir nuostoliai ... 76

1.2.1.4.1. Žalos problematika sutarčių ir deliktų teisėje ... 76

1.2.1.4.2. Atlygintinos žalos rūšių problematika: grynai ekonominio pobūdžio žala ir neturtinė žala ... 78

1.2.1.4.3. Nuostolių dydžio nustatymas ... 85

1.2.2. Skirtingos galimybės apriboti atsakomybę ir susitarti dėl jos netaikymo ... 88

1.2.3. Skirtingi ir nevienodai taikomi ieškinio senaties terminai ... 95

1.2.4. Skirtingas netiesioginės atsakomybės reglamentavimas ... 99

1.2.5. Skirtingas neveiksnių ir ribotai veiksnių asmenų atsakomybės reglamentavimas ... 103

1.2.6. Skirtingas solidariosios atsakomybės reglamentavimas ... 106

1.2.7. Skirtingos galimybės apdrausti atsakomybę ... 106

1.2.8. Skirtingos teismingumo nustatymo taisyklės ... 108

1.2.9. Skirtinga taikytina teisė ... 113

Apibendrinimas ... 117

I skyriaus apibendrinimas ... 119

2. DELIKTINĖS IR SUTARTINĖS ATSAKOMYBĖS PAGRINDŲ KONKURENCIJOS SPRENDIMAS 120
2.1. Civilinės atsakomybės dualizmo įtaka deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdui 120
2.1.1. Civilinės atsakomybės dualizmo istorinės raidos tyrimas: teisinis ir filosofinis kontekstas 121
2.1.1.1. Senovės teisė: vieninga civilinė atsakomybė v. deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija 121
2.1.1.2. Viduramžių teisė: romėnų teisės įtaka sutarties ir delikto išskyrimui 125
2.1.1.3. Modernioji teisė: sutartinės pareigos išskyrimas - valios laisvės kriterijus 126
2.1.1.4. Sutarties laisvės principo įtaka civilinės atsakomybės dualizmui ir sutartinės atsakomybės viršenybei 128
2.1.1.5. Postmodernioji teisė: sutarties laisvės principo ribos ir jų įtaka deliktinės ir sutartinės atsakomybės santykiui 130
2.1.2. Šiuolaikinės sutarčių ir deliktų teisės atskyrimo tendencijos ir jų galima įtaka deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimui 133
2.1.3. Ar vieninga civilinė atsakomybė eliminuoja deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo problemą? 134
2.2. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdo pagrįstumo vertinimo kriterijai 141
2.3. Doktrinoje siūlomi deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdai 145
2.3.1. Įstatymo konkurencija 145
2.3.2. Reikalavimo konkurencija 150
2.3.3. Reikalavimo normų konkurencija 152
2.3.4. Doktrinoje nurodomų deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdų apibendrinimas 158
2.4. Užsienio valstybėse taikomi deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdai 160
2.4.1. Prancūzija, Estija, Vengrija: įstatymo konkurencija 161
2.4.2. Vokietija, Anglija, Šveicarija, Austrija, Lenkija: reikalavimo konkurencijos, vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdai 165
2.4.3. Užsienio valstybėse taikomų konkurencijos sprendimo būdų apibendrinimas 169
2.5. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdas Lietuvoje: *de lege lata* ir *de lege ferenda* 175
2.5.1. Lietuvoje taikomas deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdas: doktrina ir teismų praktika 176
2.5.1.1. Teismų praktikoje tiesiogiai nurodomas deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdas 178
2.5.1.2. Teismų praktikos, kuomet nenustatoma konkurencijos situacija, analizė 183
Apibendrinimas 186

2.5.1.3. Istorinės raidos ypatumai ir jų įtaka nacionalinės teisės doktrinai ir teismų praktikai ... 187
2.5.2. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdo nustatymas Lietuvoje: sisteminė ir lingvistinė analizė ... 191
2.5.2.1. Sisteminė analizė ... 192
2.5.2.2. Sutartinės ir deliktinės atsakomybės ribos: lingvistinė analizė ... 197
Apibendrinimas ... 204
2.5.3. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo procesiniai aspektai ... 204
2.5.3.1. Konkurencijos sprendimo būdas ir ieškovo teisė pasirinkti reikalavimo pagrindą ... 204
2.5.3.2. *Lis pendens* taikymas deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje ... 210
2.5.4. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdo Lietuvoje vertinimas ... 212
2.5.4.1. Įstatymo konkurencija Lietuvoje ... 213
2.5.4.2. Reikalavimo konkurencija Lietuvoje ... 214
2.5.4.3. Vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdas Lietuvoje ... 215
2.6. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdo taikymo ypatumai Lietuvoje ... 216
2.6.1. Žalos asmeniui atlyginimas deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje ... 219
2.6.2. Vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdo taikymas konkrečiose situacijose ... 222
Apibendrinimas ... 225
II skyriaus apibendrinimas ... 225
IŠVADOS ... 227
PASIŪLYMAI IR REKOMENDACIJOS ... 231
LITERATŪROS SĄRAŠAS ... 233
SANTRAUKA ... 255
SUMMARY ... 278

DISERTACIJOJE NAUDOJAMI SUTRUMPINIMAI:

ABGB - Allgemeines Bügerliches Gesetzbuch (liet. Austrijos civilinis kodeksas)

angl. – angliškai

aut. pastaba – autorės pastaba

BGB – Bürgerliches Gesetzbuch (liet. Vokietijos civilinis kodeksas)

CBS – civilinių bylų skyrius

CC – Code Civil (liet. Prancūzijos civilinis kodeksas)

DCFR – Draft Common Frame of References (liet. Bendrųjų principų sistemos metmenys)

et al. – et alii (liet. ir kiti)

itl. – itališkai

JAV – Jungtinės Amerikos Valstijos

LAT – Lietuvos Aukščiausiasis Teismas

liet. – lietuviškai

lot. – lotyniškai

LR – Lietuvos Respublika

LR CK – Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas

LR CPK – Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas

LTSR – Lietuvos tarybų socialistinė respublika

OL – Europos Sąjungos oficialusis leidinys

OR – Obligationenrecht (liet. Šveicarijos prievolių kodeksas)

PECL – Principles of European Contract Law (liet. Europos sutarčių teisės principai)

PETL – Principles of European Tort Law (liet. Europos deliktų teisės principai)

UNIDROIT – International Institute for the Unification of Private Law (liet. Privatinės teisės vienodinimo tarptautinis institutas)

v. – versus

vok. – vokiškai

ĮVADAS

Tyrimo problematika. Nekvestionuotina civilinės atsakomybės instituto reikšmė, kuomet nukentėjusiajam asmeniui siekiama kompensuoti dėl neteisėtų veiksmų patirtą žalą. Šio instituto svarbą patvirtina tai, kad būdama viena iš teisinės atsakomybės rūšių, „civilinė teisinė atsakomybė yra vienas iš būdų atkurti pažeistą teisingumą“[1]. Neatsitiktinai Lietuvos Respublikos Konstitucijos (toliau dar gali būti vadinama *Konstitucija*) 30 straipsnyje nurodoma, kad „asmeniui padarytos materialinės ir moralinės žalos atlyginimą nustato įstatymas“[2], įpareigojant įstatymų leidėją užtikrinti tinkamą nukentėjusiojo asmens teisės į žalos atlyginimą (lot. *neminem laedere*) reglamentavimą, teismus - tinkamą šių teisės normų aiškinimą ir taikymą[3]. Kita vertus, nukentėjusiojo asmens teisės į žalos atlyginimą įgyvendinimas negali paneigti kitų ne mažiau svarbių teisių[4]. Konstitucijos 46 straipsnyje įtvirtinta privačios nuosavybės teisė, asmens ūkinės veiklos laisvė ir iniciatyva, kurios civiliniuose teisiniuose santykiuose reiškia sutarčių laisvės ir jos įgyvendinimo užtikrinimui skirtą *pacta sunt servanda* principus. Viena iš situacijų, kuomet susiduria *neminem laedere* ir *pacta sunt servanda* yra šioje disertacijoje analizuojama fundamentali civilinės atsakomybės instituto problema - deliktinės ir sutartinės civilinės atsakomybės pagrindų konkurencija[5], kuri kyla dėl sutarties pažeidimo ir delikto išskyrimo bei galimo jų sutapimo.

---

1 Norkūnas, A. Civilinės teisinės atsakomybės samprata. *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų. Mokslo studija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 973.

2 Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*. 1992, Nr. 33-1014.

3 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. vasario 3 d. nutarime teigiama, kad įstatymų leidėjas negali nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kuris sudarytų prielaidas atsirasti tokiai situacijai, kad asmuo, patyręs žalą, *inter alia* moralinę, negalėtų gauti teisingo žalos atlyginimo. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. vasario 3 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo (2004 m. kovo 5 d. redakcija) 11 straipsnio 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai" (bylos Nr. 36/2006-8/2009-49/2009). Taip pat žr. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. lapkričio 29 d. nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl SSRS okupacijos žalos atlyginimo“, Lietuvos Respublikos asmenų, represuotų už pasipriešinimą okupaciniams režimams, teisių atkūrimo įstatymo (1998 m. kovo 12 d. redakcija), Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl atsakomybės už Lietuvos gyventojų genocidą“ (1992 m. balandžio 9 d. redakcija su vėlesniais pakeitimais) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (bylos Nr. 09/2008); Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 3 dalies ir 7 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 7 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (bylos Nr. 23/04). Šiame Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarime nurodyta, jog iš Konstitucijos neišplaukia, kad įstatymais galima nustatyti kokias nors išimtis, pagal kurias asmeniui padaryta materialinė ir (arba) moralinė žala neatlyginama. Pažymėtina, jog analogiškos pozicijos laikomasi ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje, nurodant, kad įstatymais turi būti sudarytos visos reikiamos teisinės prielaidos padarytą žalą atlyginti teisingai. LAT CBS teisėjų kolegijos 2011 m. kovo 15 d. nutartis civilinėje byloje *A.K. v. UAB „Ratas“* (bylos Nr. 3K-3-114/2011).

4 Teisės teorijoje pripažįstama, kad vienas principas negali užgožti, susiaurinti kito teisės principo, ginančio kitų asmenų teises. Vaišvila, A. *Teisės teorija*. Ketvirtasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2014, p. 149.

5 Šioje disertacijoje sutartinė civilinė atsakomybė vadinama sutartine atsakomybe, o deliktinė civilinė atsakomybė – deliktine atsakomybe. Deliktinės ir sutartinės civilinės atsakomybės pagrindų konkurencija vadinama deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija arba konkurencija.

Šiuolaikinė prievolių teisė yra pagrįsta dar Gajaus Institucijose (lot. *Gaii Institutiones*) pirmą kartą įtvirtintu sutarties ir delikto, kaip savarankiškų prievolės atsiradimo pagrindų, išskyrimu[6], nurodant, kad „kiekviena prievolė kyla arba iš sutarties, arba iš teisės pažeidimo (delikto)“ (lot. *omnis enim obligatio vel ex contractu nascitur vel ex delicto*)[7], kuris dėl romėnų teisės recepcijos tapo vienu svarbiausių moderniųjų XIX - XX amžiaus Europos kodifikacijų požymiu[8]. Prievolės atsiradimo pagrindų skirstymą perėmė ir 2001 m. liepos 1 d. įsigaliojęs Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas[9] (toliau dar gali būti vadinamas *LR CK*). Nacionalinėje doktrinoje ir studijų procesui skirtoje literatūroje[10], taip pat teismų praktikoje[11] pabrėžiama prievolės atsiradimo pagrindų klasifikacijos reikšmė. Šis dualizmas dėl sutarties ir delikto išskyrimo tarptautiniuose harmonizavimo

6 Justinianas šalia sutarties ir delikto prievolių atsiradimo pagrindais laikė kvazisutartis ir kvazideliktus, kurie yra už šios disertacijos tyrimo ribų. Plačiau žr. Kegel, H. *Vertrag und Delikt.* Koln: Carl Heymanns Verlag KG, 2002, p. 3 - 4.

7 Gajaus Institucijos. Vėlyvis, S., Jonaitis, M. (knygos sudarytojai ir vertėjai). Vilnius: VĮ Registrų centras, 2012, p. 291. Taip pat žr. Olivier, P. The Tortification of Contract. *Acta Juridica*. 2000: 283-299. Zimmermann, R. *The Law of Obligations. Roman Foundations of the Civilian Tradition.* Oxford: University Press, 1996, p. 10 - 11. Moser, M. *Die Haftung gegenüber vertragsfremden Dritten.* Bern: Stämpfli, 1998, p. 3. Samuel, G. Western Law of Obligations. *European Private Law: A Handbook.* Volume I. Bussani, M.; Werro, F. (eds.). Berne: Stämpfli Publishers Ltd., 2009, p. 134. Šio dualizmo genezė ir pagrindimas neatsiejami nuo to laikmečio filosofinio konteksto, susijusio su Aristotelio „Nikomacho etika“, kurioje išskiriamas mainų teisingumas (lot. *iustitia commutativa*), taikomas savo noru prisiėmus įsipareigojimus, ir pataisomasis teisingumas (lot. *iustitia correctiva*), taikomas nesavanoriškų (deliktinių) įsipareigojimų atveju, t.y. civiliniai teisiniai santykiai suskirstomi į kylančius dėl šalių valios ir be šalių valios. Immenhauser, M. *Das Dogma von Vertrag und Delikt. Zur Entstehungs – und Wirkungsgeschichte der zweigeteilten Haftungsordnung.* Koln: Bohlau Verlag, 2006, p. 80.

8 T.y. tiek prancūziškojo *Code Civil* (toliau dar gali būti vadinama *CC*), tiek vokiškojo *Bürgerliches Gesetzbuch* (toliau dar gali būti vadinama *BGB*), tiek jų pavyzdžiu parengtų kitų užsienio valstybių kodifikacijų. Prancūzijos 1804 metų *Code Civil*, kuris savo intelektine reikšme ir savo istorine paplitimo galia neginčijamai yra svarbiausias tarp didžiųjų kodifikacijų, kurios įsigaliojo Vidurio ir Vakarų Europoje XVIII ir XIX šimtmečių sandūroje, struktūra iš esmės atitinka Gajaus Institucijų struktūrą. Maksimaitis, M. *Užsienio teisės istorija.* Antrasis pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: Justitia, 2002, p. 364. 1900 m. Vokietijos *Bürgerliches Gesetzbuch* taip pat išskyrė sutartį ir deliktą kaip skirtingus prievolių atsiradimo pagrindus. Heckendorf, L. *Die Haftung freier Berufe zwischen Vertrag und Delikt. Eine europaische Studie aus schweizerischer Perspektive.* Bern: Stampfli Verlag AG Bern, 2006, p. 305. Vokiškasis *Bürgerliches Gesetzbuch* turėjo didelę įtaką Rytų ir Pietų Europoje, įskaitant Baltijos valstybes, Italiją, Olandiją. K. Zweigert ir H. Kotz taip pat pažymi, kad „Prancūzijos CK darė įtaką ne tik lotyniškosios kilmės Europos tautų teisės raidai, bet ir Rytų Europos, Artimųjų Rytų, Vidurinės ir Pietų Amerikos, netgi kai kurių Šiaurės Amerikos teritorijų teisės raidai bei kitų Europos šalių – ypač Vokietijos“. Zweigert, K.; Kotz, H. *Lyginamosios teisės įvadas.* Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 96, 141.

9 Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262.

10 Mikelėnas, V. *Prievolių teisė. Pirmoji dalis. Naujasis civilinis kodeksas*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 60. Plačiau žr. Ambrasienė, D., *et al. Civilinė teisė. Prievolių teisė.* Vadovėlis. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004, p. 19.

11 LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. gegužės 28 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Gaumina“ v. UAB „Raminora“* (bylos Nr. 3K-3-327-687/2015).

ir unifikavimo dokumentuose[12] tampa dar svarbesnis šiandien ne tik nacionaliniu, bet ir tarptautiniu lygiu.

Teisės doktrina ir užsienio valstybių praktika patvirtina, kad egzistuoja situacijos, kuomet tos pačios faktinės aplinkybės gali būti kvalifikuojamos tiek sutarties pažeidimu, tiek deliktu, kurios vadinamos „ieškinių konkurencija“ (angl. *concurrence of actions*)[13], „ieškinių dėl sutarties pažeidimo ir delikto konkurencija“ (angl. *concurrence of claims in contract and delict*)[14], „sutarties ir delikto konkurencija“ (angl. *concurrence of contract and delict*)[15], „deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencija“ (angl. *concurrence of contractual and delictual liability*)[16] ar „sutartinės ir deliktinės atsakomybės pagrindų kolizija“ (vok. *Kollision vertraglicher und ausservertraglicher Haftungsgrűnde*)[17]. Nacionalinėje teisės doktrinoje ir teismų praktikoje sutarties pažeidimo ir delikto sutapimui įvardinti naudojamos šios sąvokos: „deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencija“[18], „civilinės atsakomybės rūšių konkurencija“[19] bei „deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija“[20].

12 Pavyzdžiui, Europos sutarčių teisės principuose (angl. *Principles of European Contract Law*, toliau dar gali būti vadinami *PECL*), Europos deliktų teisės principuose (angl. *Principles of European Tort Law*, toliau dar gali būti vadinami *PETL*), Bendrųjų principų sistemos metmenyse (angl. *Draft Common Frame of References*, toliau dar gali būti vadinami *DCFR*), UNIDROIT tarptautinių komercinių sutarčių principuose (angl. *UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts*, toliau dar gali būti vadinami *UNIDROIT principai*), taip pat Europos parlamento ir tarybos 2008 m. birželio 17 d. reglamente (EB) Nr. 593/2008 dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės (Roma I) (toliau dar gali būti vadinama *Roma I*) bei Europos parlamento ir tarybos 2007 m. liepos 11 d. reglamente (EB) Nr. 864/2007 dėl nesutartinėms prievolėms taikytinos teisės (Roma II) (toliau dar gali būti vadinama *Roma II*) *et al.*

13 Von Bar, C., *et al. The Interaction of Contract Law and Tort and Property Law in Europe. A Comparative Study*. Munchen: Sellier. European Law Publishers GmbH, 2004, p. 189. Midgley, J.R. Concurrence of Actions. *The South African Law Journal.* 1998, 115: 273-277. Reynolds, F. Contract and Tort: The View from the Contract Side of the Fence. *Canterbury Law Review*. 1993, 5: 287.

14 Beatson, J. *Anson's Law of Contract.* 28th edtion. Oxford: Oxford University Press, 2002, p. 23.

15 Loubser, MM. Concurrence of Contract and Delict. *Stellenbosch Law Review*. 1997, 2: 113.

16 Van Rossum, M. Concurrency of contractual and delictual liability in a European perspective. *European Review of Private Law*. 1995, 3 (4): 539-560.

17 Oftinger, K. *Schweizerisches Haftpflichtrecht. Erster Band: Allgemeiner Teil*. Zűrich: Schulthess Polygrafischer Verlag, 1995, p. 682.

18 Mikelėnas, V. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai.* Vilnius: Justitia, 1995, p. 51; Selelionytė–Drukteinienė, S. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencija. *Justitia.* 2008, 1 (57): 2. LAT CBS teisėjų kolegijos 2012 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Office M3“ akcininkai D.V. ir UAB „Trinapolis“ v. Nordea Bank Finland Plc.* (bylos Nr. 3K-3-520/2012); LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. sausio 30 d. nutartis civilinėje byloje *G.K., V.T. v AB DNB bankas* (bylos Nr. 3K-3-88-684/2015); LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. balandžio 17 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Construction Ace“ v UAB „Norfos mažmena“* (bylos Nr. 3K-3-221-219/2015).

19 Mizaras, V. Lietuvos deliktų teisės raidos aktualijos ir tendencijos. *Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos* (mokslinių straipsnių rinkinys). Vilnius: Justitia, 2007, p. 57.

20 LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. spalio 2 d. nutartis civilinėje byloje *G. S. v. UAB „Bilietų pasaulis“ ir UAB „Lasteka“* (bylos Nr. e3K-3-492-313/2015). Sutarties pažeidimo ir delikto sutapimas šioje disertacijoje vadinamas deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija. Šios sąvokos pagrindimas pateikiamas disertacijos 1.1 poskyryje.

Vis dėlto, teisės doktrinoje[21] taip pat pažymima, kad sutartis ir deliktas yra iš esmės skirtingi ir nesuderinami vienas su kitu, nurodant šių prievolių atsiradimo pagrindų atribojimo kriterijus, tokius kaip savanoriškumas ir privalomumas, *status quo* ir *status quo ante* apsauga (t.y. lūkesčio ir tikrumo interesų) *et al*. Tokia pozicija *a priori* suponuoja prielaidą, kad sutarties pažeidimo ir delikto sutapimas negalimas. Situacija, kuomet viena vertus patvirtinama konkurencijos galimybė, tačiau kartu pabrėžiamas sutarties pažeidimo ir delikto atskirumas, ne tik lemia prieštaringas pozicijas dėl konkurencijos galimumo, bet ir daro sudėtingu šių situacijų atpažinimą praktikoje. Tai lemia poreikį persvarstyti pareigos[22], dėl kurios pažeidimo atsiranda deliktinė atsakomybė, ir sutartinės pareigos atribojimo doktrininį pagrindimą, nustatant aiškius kriterijus ir sąlygas, kuomet šios pareigos skiriasi ir reikalauja savitų taisyklių taikymo jų pažeidimo atveju, o kuomet galimas (jeigu galimas) jų sutapimas.

Atsižvelgiant į tai, kad dėl sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo konkurencijos situacijoje yra tiek sutartinės, tiek deliktinės atsakomybės taikymo prielaidos, aiškių tokių situacijų požymių nebuvimas pažeidžia tiek nukentėjusiojo, tiek žalą padariusiojo asmens interesus. Visų pirma todėl, kad formaliu prievolių atsiradimo pagrindų dualizmu pagrįsta konkurencijos negalimumo arba pernelyg *siauros* konkurencijos srities pripažinimo pozicija gali pažeisti nukentėjusiojo asmens teisę į tinkamą žalos atlyginimą, kuomet esant deliktui sutartiniuose santykiuose nukentėjusiojo asmens teisės neginamos deliktų teisės teikiamomis gynybos priemonėmis. Iš kitos pusės, pernelyg plati sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo srities pripažinimo pozicija gali pažeisti žalą padariusios sutarties šalies teises tiek, kiek deliktų teisės normų taikymo prielaidos sutartiniuose santykiuose gali prieštarauti šalių sutartam rizikos paskirstymui. Taip formuluojama pirmoji problema: *aiškių deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos požymių (aiškaus šių situacijų galimumo pagrindimo) nebuvimas*, kuomet nei proceso šalys, nei teismai neišskiria sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo arba yra taikomos konkurencijos sprendimo būdo taisyklės, nors civilinės atsakomybės rūšių pagrindai nekonkuruoja. Ši problema yra itin akivaizdi nacionalinėje civilinėje teisėje, kuomet LR CK 6.245 straipsnio 4 dalyje deliktinė atsakomybė apibrėžiama kaip turtinė prievolė, atsirandanti dėl žalos, kuri nesusijusi su sutartiniais santykiais. Tokia formuluotė *a priori* suponuoja prielaidą, jog sutartiniuose santykiuose negalimas deliktas, todėl nepripažįstamas sutarties pažeidimo ir delikto sutapimas.

Esant abiejų civilinės atsakomybės rūšių taikymo sąlygoms, formuluojama antroji problema - *tinkamo teisinio santykio konkurencijos situacijoje kvalifikavimo problema*. Diskutuotina, kuri civilinės atsakomybės rūšis atsiranda, jeigu keleivis susižaloja lipdamas iš

21 Pavyzdžiui, Jansen, N. The Concept of Non-Contractual Obligations: Rethinking the Divisions of Tort, Unjustified Enrichment, and Contract Law. *JETL*. 2010, 1: 16 – 47.

22 Ši pareiga dar gali būti vadinama *bendrąja rūpestingumo pareiga*. Bakanas, A., *et al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. (1)*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 357, 366. LAT CBS teisėjų kolegijos 2016 m. birželio 2 d. nutartyje civilinėje byloje *I. D. v. UAB Šiaulių chirurginės pagalbos centras* (bylos Nr. 3K-3-292-686/2016) ši pareiga vadinama *visuotine pareiga* laikytis tokio elgesio taisyklių, kad savo veiksmais ar neveikimu asmuo nepadarytų žalos kitam asmeniui. Iki šios nutarties teismų praktikoje LR CK 6.263 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta pareiga paprastai vadinama *bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareiga*. Pavyzdžiui, LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. lapkričio 10 d. nutartis civilinėje byloje *Bradley Enterprises Limited v. BUAB „Metoil"*, *UAB „Krovinių terminalas"* (bylos Nr. 3K-3-582-916/2015).

traukinio dėl slidžių laiptų, baldų perkraustymo paslaugų teikėjas padaro žalos kliento turtui, sugadindamas pianiną, ir pan. Teisės aktuose ir teisės doktrinoje nurodomi sutartinės ir deliktinės atsakomybės skirtumai[23] patvirtina sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo atveju taikytinos civilinės atsakomybės rūšies svarbą. Konkurencijos situacijoje kyla klausimas, ar delikto ir sutartinių santykių koegzistavimas gali pagrįsti civilinės atsakomybės taikymo ypatumus, pripažįstant nukentėjusiajai sutarties šaliai tokias pat teises kaip ir kreditoriui delikto atveju? Ar vis tik sutartinių santykių egzistavimas *per se* reikalauja sutarčių teisės normų ir atitinkamai sutartinės atsakomybės viršenybės?

Klasikiniu sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo pavyzdžiu gali būti laikoma situacija, kuomet nuomininkas sugadina išsinuomotą turtą. Ar tokie nuomininko veiksmai gali būti kvalifikuojami tiek nuomos sutarties pažeidimu, tiek deliktu dėl žalos turtui, atsižvelgiant į nacionalinį teisinį reglamentavimą? Jeigu nuomos sutartyje šalys susitarė dėl ribotos nuomininko atsakomybės ar kitų sąlygų (pavyzdžiui, kompensuojamųjų palūkanų dydžio), diskutuotina, ar šis susitarimas apima nuomininko deliktinę atsakomybę? Ar žala nuomotojo turtui, kurią padarė nuomininko naminiai gyvūnai, atitinka LR CK 6.267 straipsnyje įtvirtintą specialųjį deliktą dėl naminių gyvūnų padarytos žalos atlyginimo be kaltės ar vis tik LR CK 6.245 straipsnio 4 dalies formuluotė nepripažįsta delikto sutartiniuose santykiuose? Civilinės atsakomybės rūšių abipusio išimtinumo santykiu pagrįstos pozicijos nepakankamumas akivaizdus tuomet, kai sutartiniuose santykiuose padaroma žala asmeniui, o sutartinės atsakomybės teisės normos, priešingai negu deliktų teisė, nereglamentuoja žalos asmeniui atlyginimo. Pavyzdžiui, LR CK 6.475 straipsnyje numatyta, jog žalą, padarytą apdovanotojo gyvybei, sveikatai ar turtui dėl dovanoto turto trūkumų, atlygina dovanotojas. Ar ši situacija pateisintų sutartinės atsakomybės viršenybę net ir žalos asmeniui, susijusios su sutartiniais santykiais, atveju? Ar vis tik galimas deliktų teisės normų, reglamentuojančių žalos atlyginimą sveikatos sužalojimo atveju ir pan., taikymas? Jeigu taip, ar deliktų teisės normos gali būti taikomos kartu su sutarčių teisės normomis ir koks tokioje situacijoje yra civilinės atsakomybės pagrindas – sutarties pažeidimas ar deliktas?

Paprastai, išskyrus pavienius atvejus[24], teisės aktuose nėra pateikiamas deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdas[25], todėl jis yra plėtojamas ir pagrindžiamas *extra legem*. Materialinės teisės normų nepakankamumas, nustatant deliktinės ir sutartinės atsakomybės santykį, lemia kompleksinio doktrininio tyrimo poreikį, išskiriant konkurencijos sprendimo būdo pagrįstumo vertinimo kriterijus. Dviejų civilinės atsakomybės rūšių koegzistavimas gali sąlygoti jų pasirinkimo galimybę, tačiau nukentėjusiojo asmens teisė rinktis *teisinį* reikalavimo pagrindą neįpareigoja teismo procesinės

23 Pavyzdžiui, skirtinga civilinės atsakomybės sąlygų reikšmė, skirtingas nukentėjusiojo asmens kaltės įtakos reglamentavimas, skirtingos galimybės susitarti dėl civilinės atsakomybės netaikymo ar jos apribojimo, skirtingos teismingumo ir taikytinos teisės nustatymo taisyklės, skirtingos galimybės apdrausti civilinę atsakomybę, skirtingas solidariosios atsakomybės taikymas, skirtingas netiesioginės atsakomybės taikymas *et al*.

24 Pavyzdžiui, Estijoje deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdas numatytas teisės aktuose. Sein, K. Damage Arising from Defect in Object of Contract to Creditor's Absolute Legal Rights: Contractual or Delictual Liability. *Juridica International.* 2005, X: 54.

25 Garoupa, N.; Ligüerre, C.G. The Syndrome of the Efficiency of the Common Law. *Boston University International Law Journal.* 2011, 29: 314.

teisės normų prasme, o ypač *iura novit curia* principo kontekste, kuomet teismo, *ex officio* kvalifikuojančio teisinį santykį, nesaisto ieškovo nurodytas teisinis reikalavimo pagrindas.

Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos **problema** gali būti redukuota į dviejų pagrindinių principų suderinimo klausimą – efektyvios nukentėjusiųjų asmenų teisių gynybos ir sutarčių laisvės bei *pacta sunt servanda* principų pusiausvyros užtikrinimą sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo situacijoje.

Tyrimo aktualumas. Teisės doktrinoje pripažįstama, kad sutartinės ir deliktinės atsakomybės santykis yra fundamentali problema, kuri turi būti išspręsta kiekvienoje Europos teisinėje sistemoje[26]. Neatsitiktinai priėmus vokiškąjį BGB per pirmuosius trisdešimt jo galiojimo metų pasirodė itin daug monografijų, disertacijų, tyrimų įvairiais deliktinės ir sutartinės atsakomybės santykio klausimais[27], ypač daug dėmesio skiriant sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo situacijoms. C. von Bar ir U. Drobnig lyginamojoje nuosavybės teisės ir nesutartinės atsakomybės santykio su sutarčių teise studijoje nurodė, kad sutartinės ir deliktinės atsakomybės pagrindų konkurencijos klausimai, kiek jie yra susiję su skirtingų privatinės teisės sričių santykiu, konkrečiai santykiu tarp sutarties ir delikto, atskleidžia problemą, su kuria susiduria visos Europos Sąjungos valstybės narės[28]. Teisės doktrinoje taip pat pažymima, kad „santykis tarp sutarčių ir deliktų teisės yra aktualus kiekvienoje teisinėje sistemoje. Vis dėlto, jo taikymo sritis ir praktinė reikšmė skiriasi, atsižvelgiant į konkrečios teisinės sistemos ypatumus“[29]. Ne išimtis ir Lietuva, kurioje priėmus naująjį LR CK ypač sustiprėjo deliktų teisės pokyčių tendencijos, rodančios atsitraukimą nuo socialistinės teisės tradicija grindžiamos civilinės teisės bei aiškesnį artėjimą prie Vakarų Europos civilinės teisės tradicijų ir praktikos. V. Mizaras pabrėžia, jog „labiausiai Lietuvos deliktų teisės raidos pokyčiai ir aktualijos pasireiškė keliais svarbiais bruožais. Iš bendrųjų civilinės atsakomybės taikymo bruožų paminėtina: <...> civilinės atsakomybės rūšių konkurencijos klausimai.“[30]

S. Selelionytė-Drukteinienė pažymi, kad „Lietuvos teisės moksle kol kas nėra atlikta išsamių tyrimų konkurencijos problematikos klausimais“[31], nors nuo 2015 m. pastebima tendencija, kuomet Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje vis dažniau naudojama de-

---

26 Koziol, H.; Steininger, B.C. *European Tort Law 2003.* Wien: Springer-Verlag, 2004, p. 11. Schlechtriem, P. The Borderland of Tort and Contract – Opening a New Frontier? *Cornell International Law Journal.* 1988, 21 (3): 467.

27 Schlechtriem, P.H. *Vertragsordnung und ausservertragliche Haftung*. Frankfurt am Main: Alfred Metzner Verlag, 1972, p. 31.

28 Von Bar, C.; Drobnig, U. *Study on Property Law and Non-contractual Liability Law as they relate to Contract Law. Submitted to the European Commission – Health and Consumer Protection Directorate – General.* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-12-28]. <http://ec.europa.eu/consumers/cons_int/safe_shop/fair_bus_pract/cont_law/study.pdf.>

29 Christas, A., *et al.* The Boundary between Torts and Contracts: A Law and Economics Perspective. *Economic Analysis of the DCFR.* Larouche, P., Chirico, F. (eds.). Munich: Sellier. European Law Publishers, 2010, p. 277.

30 Mizaras, V., *supra* note 19, p. 51-75.

31 Selelionytė-Drukteinienė, S. Sutartinės civilinės atsakomybės raida ir ateities perspektyvos. *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų. Mokslo studija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 1012-1013.

liktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos sąvoka[32], neatskleidžiant jos turinio, tačiau pažymint, kad „pagal teisinį civilinės atsakomybės reguliavimą sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencija negalima. Civiliniame kodekse aiškiai nurodoma, kada atsiranda sutartinė, o kada – deliktinė civilinė atsakomybė."[33] Teismų praktikoje pateikta konkurencijos negalimumo pozicija patvirtina nurodytų problemų aktualumą nacionalinėje civilinėje teisėje, kadangi gali būti suprantama ir vertinama dvejopai. *Pirma*, kaip sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo negalimumas, kuris galėtų būti pagrindžiamas sutarčių ir deliktų teisės atribojimo kriterijais, t.y. nepripažįstant pačios konkurencijos situacijos. *Antra*, kaip deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdas, kuris reiškia, kad sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo situacijoje nepripažįstama nukentėjusiojo asmens teisė rinktis *teisinį* reikalavimo pagrindą. Vis dėlto, nei nacionalinėje doktrinoje, nei teismų praktikoje nepateikiamas šių pozicijų pagrindimas, o tai lemia doktrininio tyrimo poreikį. S. Selelionytė-Drukteinienė nurodo, jog „mokslinei diskusijai norėtųsi dar kartą iškelti klausimą, ar CK 6.245 straipsnio 3-4 dalyse įtvirtintos normos išsprendžia konkurencijos problemą"[34]. Šios aplinkybės patvirtina nagrinėjamos temos **aktualumą**.

Mokslinis tyrimo naujumas ir jo reikšmė. Nors užsienio valstybių civilinės teisės doktrinoje deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos klausimams yra skiriama pakankamai daug dėmesio, tačiau šios disertacijos autorei nėra žinoma tokių tyrimų, kuriuose būtų pateikiama išsami sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo situacijos analizė, neapsiribojant tik atskirų probleminių aspektų tyrimu. Disertacijoje analizuojama ne tik, kaip yra sprendžiama konkurencija, kam skiriama daugiausia dėmesio užsienio teisės doktrinoje, bet įvertinamos konkurencijos priežastys, išskiriama sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo situacija, aiškiai apibrėžiant jos ribas, išsamiai tiriama civilinės atsakomybės rūšių skirtumų reikšmė ne apskritai, bet būtent sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo situacijoje. Užsienio teisės doktrinoje nagrinėjama tema paprastai susiaurinama iki konkurencijos sąvokos pateikimo, neanalizuojant, kas lemia konkurenciją, išsamiai kompleksiniame tyrime neišskiriamas pažeidimas, apsiribojant lakonišku teiginiu, jog konkurencija yra tada, kuomet dėl to paties pažeidimo galimas ir sutartinės, ir deliktinės atsakomybės taikymas.

32 LAT CBS teisėjų kolegijos 2012 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje *D.V., UAB „Trinapolis" v. Nordea Bank Finland Plc*. (bylos Nr. 3K-3-520/2012); LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. sausio 30 d. nutartis civilinėje byloje *G.K., V.T. v. AB DNB bankas* (bylos Nr. 3K-3-88-684/2015); LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. balandžio 17 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Construction Ace" v. UAB „Norfos mažmena"* (bylos Nr. 3K-3-221-219/2015); LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. gegužės 28 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Gaumina" v. UAB „Raminora"* (bylos Nr. 3K-3-327-687/2015); LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. spalio 2 d. nutartis civilinėje byloje *G. S. v. UAB „Bilietų pasaulis" ir UAB „Lasteka"* (bylos Nr. e3K-3-492-313/2015); LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. lapkričio 10 d. nutartis civilinėje byloje *Bradley Enterprises Limited v. BUAB „Metoil", UAB „Krovinių terminalas"* (bylos Nr. 3K-3-582-916/2015).

33 LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. balandžio 17 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Construction Ace" v. UAB „Norfos mažmena"* (bylos Nr. 3K-3-221-219/2015). Analogiškos pozicijos laikomasi ir kitose LAT nutartyse, pavyzdžiui, LAT CBS teisėjų kolegijos 2012 m. gruodžio 7 d. nutartyje civilinėje byloje *UAB „Office M3" akcininkai D.V. ir UAB „Trinapolis" v. Nordea Bank Finland Plc*. (bylos Nr. 3K-3-520/2012); LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. sausio 30 d. nutartyje civilinėje byloje *G.K., V.T. v AB DNB bankas* (bylos Nr. 3K-3-88-684/2015); LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. gegužės 28 d. nutartyje civilinėje byloje *UAB „Gaumina" v UAB „Raminora"* (bylos Nr. 3K-3-327-687/2015).

34 Selelionytė-Drukteinienė, S., *supra* note 31, p. 1012-1013.

Didžiausias dėmesys užsienio teisės doktrinoje skiriamas atskirose valstybėse taikomų deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdų aprašymui ir tik pavieniais atvejais analizuojamas šių konkurencijos sprendimo būdų pagrįstumas, siūlant jų alternatyvas. Tačiau dėl nacionalinių teisės sistemų skirtumų nėra galimas universalus visoms valstybėms tinkamas sprendimo būdas, todėl užsienio valstybėse taikomų deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdų aprašymas yra vertingas tiek, kiek įvertinus jų taikymo priežastis ir taikymo praktiką galimas adaptavimas nacionalinėje teisės sistemoje.

Doktrinoje pripažįstama, kad „teisės mokslo tyrimų poreikį galima bent jau apytiksliai numatyti tam tikrais atvejais: <...> kai yra nepakankamas egzistuojančio teisinio reguliavimo ir jo poveikio ištirtumas“[35]. Itin ribotai deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos klausimai nagrinėti nacionalinėje teisės doktrinoje: išskyrus fragmentišką atskirų civilinės atsakomybės rūšių taikymo aspektų aptarimą[36], atlikti tyrimai labiau būdingi pereinamajam Lietuvos civilinės teisės etapui iš tarybinės teisės[37]. Nors nuo naujojo LR CK įsigaliojimo praėjo jau penkiolika metų, tačiau galime paminėti tik kelias publikacijas, kuriose analizuojami deliktinės ir sutartinės atsakomybės santykio aspektai ir pristatoma konkurencijos problematika[38]. S. Selelionytė-Drukteinienė straipsnyje „Deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencija“ teigia, kad Lietuvos teisėje konkurencijos problema nežinoma, neaptinkama teismų praktikoje ir nėra jokių taisyklių jos sprendimui[39]. Vėlesnėje publikacijoje S. Selelionytė-Drukteinienė pabrėžia, kad Lietuvos teisės moksle kol kas nėra atlikta išsamių tyrimų konkurencijos problematikos klausimais[40]. Šios aplinkybės patvirtina analizuojamos temos ištyrimo poreikį, ypač nacionaliniu lygiu.

Kita vertus, vertinant tyrimo naujumą, pritartina E. Kavoliūnaitės-Ragauskienės pozicijai, jog „net ir ištyrinėtų sričių tyrimai yra reikalingi, kadangi jie turi pridėtinės vertės“[41]. Ši pozicija yra grindžiama teisės kaip tyrimo objekto suvokimu[42]. V. Mizaras straipsnyje „Lietuvos deliktų teisės raidos aktualijos ir tendencijos“ nurodo, kad „Lietuvos deliktų tei-

35 Kavoliūnaitė-Ragauskienė, E. Teisės mokslo tyrimų poreikis ir perspektyvos Lietuvoje. *Teisės problemos.* 2013, 4 (82): 86.

36 Ambrasienė, D.; Cirtautienė, S. Ikisutartinės atsakomybės kvalifikavimo problema: sutartinė, deliktinė ar *sui generis*. *Jurisprudencija*. 2008, 10 (112): 52-63. Ambrasienė, D.; Kryžiūtė, I. Atsakomybės už preliminariosios sutarties nevykdymą problemos. *Jurisprudencija.* 2012, 19 (2): 561-583. Juškevičius, J.; Rudzinskas, A. Civilinės atsakomybės už netinkamą asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimą taikymo Lietuvoje ir Italijoje ypatumai. *Jurisprudencija*. 2008, 12 (114): 73-81. Kiršienė, J.; Leonova, N. Qualification of Pre-Contractual Liability and the Value of Lost Opportunity as a Form of Losses. *Jurisprudencija*. 2009, 1 (115): 221-246.

37 Mikelėnas, V., *supra* note 18.

38 Mizaras, V. *supra* note 19, p. 51-75.

39 Selelionytė-Drukteinienė, S., *supra* note 18, p. 2-13.

40 Selelionytė-Drukteinienė, S., *supra* note 31, p. 1012 – 1013.

41 „Pirma, tai skatintų mokslinę diskusiją ir prisidėtų prie teisės mokslo plėtotės, atskleistų atliktų tyrimų ginčytinas ar silpnas vietas, antra, metodų gausa, tiriamų faktų, argumentų apimtis leistų akumuliuoti tiek praktiškai, tiek teoriškai patikimesnį darbą.“ Kavoliūnaitė-Ragauskienė, E., *op. cit.*, p. 81.

42 „Jei teisė kaip tyrimo objektas suvokiama kaip egzistuojanti objektyviai, tyrinėtas sritis tirti iš naujo nėra poreikio. Manant, kad teisė gali būti suprantama skirtingai, o moksliniuose tyrimuose neišvengiama subjektyvumo, net ir ištyrinėtų sričių tyrimai yra reikalingi.“ *Ibid.*, p. 93.

sėje nepripažįstama civilinės atsakomybės rūšių konkurencija“[43]. Vis dėlto, nepateikiamas išsamus tokios pozicijos pagrindimas. Šioje disertacijoje mokslinei diskusijai pateikiama oponuojanti pozicija – deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos galimumo, vertinant esamą ir siūlant tinkamą šios situacijos sprendimo būdą.

Disertacijoje nagrinėjama tema reikšminga tiek moksliniu, tiek praktiniu požiūriu. Atsižvelgiant į tai, kad ši disertacija parengta *lietuvių kalba* bei didžiausias dėmesys joje skiriamas nacionalinės teisės sistemos analizei, tikėtina, kad šio tyrimo rezultatai bus reikšmingi tiek nacionalinei teisės doktrinai, tiek teismų praktikai ir įstatymų leidėjui.

Kadangi deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos klausimai iki šiol Lietuvos teisės doktrinoje buvo beveik neanalizuoti, o kai kurie susiję aspektai (ypač konkurencijos negalimumo/nepripažinimo pozicija) šioje disertacijoje yra vertinami kitaip, šis tyrimas yra reikšmingas nacionalinės teisės doktrinos plėtrai. Dėl kompleksinio konkurencijos problemos pobūdžio tikimasi, kad šis darbas paskatins tolesnius tyrimus, ypač tarpinėse konkurencijos situacijose, bei bus vertingas tiems, kurie ketina nagrinėti atskirus su civilinės atsakomybės rūšių santykiu susijusius aspektus.

Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos teismų praktikoje vis dažniau pasisakoma deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos klausimais, tikėtina, kad šis darbas bus naudingas Lietuvos teismams. LR CK 6.245 straipsnio 3 ir 4 dalys tik pateikia deliktinės ir sutartinės civilinės atsakomybės sąvokas, tačiau nei patvirtina, nei paneigia galimo sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo, juo labiau nenurodo šių situacijų sprendimo būdo, todėl būtent teismai vaidina itin didelį vaidmenį vertindami ieškinio reikalavimų pagrįstumą deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje[44]. Šio darbo rezultatai galėtų padėti teismams, sprendžiant, ar konkreti situacija priskirtina deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijai, taip pat išskiriant civilinės atsakomybės rūšių skirtumus ir galiausiai pasirenkant Lietuvoje taikytiną konkurencijos sprendimo būdą.

Minėta, jog daugelyje užsienio valstybių teisės aktai nenustato deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdo, todėl šio tyrimo rezultatai įstatymų leidėjui galėtų būti naudingi tiek, kiek deliktinės ir sutartinės atsakomybės taikymo sąlygų ir teisinių pasekmių skirtumų teisinis reguliavimas galėtų plėtotis jų vienodinimo linkme.

Tyrimo objektas – deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija.

Šioje disertacijoje sutarties pažeidimo ir delikto sutapimas nustatomas apibrėžus pareigą, kurios pažeidimas sutartiniuose santykiuose gali būti kvalifikuojamas tiek sutarties pažeidimu, tiek deliktu, šias situacijas vadinant tikrąja deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija. Greta šių atvejų pristatoma deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija tarpinėse situacijose, kuomet pažeidimas neatitinka visų sutarties pažeidimo ir delikto požymių. Detali tarpinių situacijų analizė yra už šios disertacijos tyrimo ribų. Šioje disertacijoje taip pat neanalizuojamas sutarties ir delikto santykis su kitais prievolių atsiradimo pagrindais (kvazisutartimi, kvazideliktu), neatliekamas išsamus procesinių klausimų, taip pat tarptautinės privatinės teisės probleminių aspektų, kylančių deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje, tyrimas.

43 Mizaras, V., *supra* note 19, p. 57.

44 Garoupa, N.; Ligüerre, C.G., *supra* note 25, p. 314.

Tyrimo tikslas – pagrįsti sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo galimumą ir pasiūlyti deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdą nacionalinėje civilinėje teisėje.

Tyrimo tikslui įgyvendinti keliami tokie **tyrimo uždaviniai**:

Pirma, nustatyti deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų *konkurencijos situacijos požymius.* Šį uždavinį pasiekti padės konkurencijos situacijos (sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo) galimumo pagrindimas, t.y. sutartinės ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos atribojimo kriterijų pagrįstumo tyrimas, sutarties šalies pareigos, kurios pažeidimas gali atitikti deliktą, išskyrimas, jos kilmės, ginamų interesų analizė.

Antra, išskirti deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų *konkurencijos sprendimo būdo pagrįstumo vertinimo kriterijus*. Šį uždavinį pasiekti padės sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo pasekmių, t.y. civilinės atsakomybės rūšių taikymo sąlygų ir teisinių pasekmių skirtumų, įvertinimas, taip pat deliktinės ir sutartinės atsakomybės santykio, atsižvelgiant į civilinės atsakomybės dualizmo istorinę raidą teisiniame - filosofiniame kontekste bei šiuolaikines prievolių teisės raidos tendencijas, tyrimas.

Trečia, pasiūlyti deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų *konkurencijos sprendimą Lietuvoje*. Šį uždavinį pasiekti padės doktrinoje nurodomų ir užsienio valstybėse taikomų konkurencijos sprendimo būdų analizė, išskiriant jų privalumus, trūkumus, taikymo prielaidas galimos jų recepcijos nacionalinėje civilinėje teisėje tikslu, taip pat konkurencijos sprendimo būdų atitikimo nustatytiems pagrįstumo vertinimo kriterijams atskleidimas, siekiant pagrįsti nacionalinėje civilinėje teisėje taikytino konkurencijos sprendimo būdo pasirinkimą.

Tyrimų apžvalga. Tyrimui atlikti naudoti Lietuvos ir užsienio autorių mokslinės literatūros šaltiniai. Analizuoti tyrimai gali būti sugrupuoti taip:

Pirma, deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijos požymių išskyrimas. Atsižvelgiant į tai, kad deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sąvoka nėra pateikiama nei teisės aktuose, nei teismų praktikoje, jai apibrėžti, taip pat sutartinės ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos sutapimui atskleisti naudoti užsienio autorių, ypač vokiškosios teisės tradicijos valstybių, monografijos, disertacijos, publikacijos. Paminėtini K. Brieskorn[45], A. Klein[46], H. Koziol[47] darbai. Nacionalinėje doktrinoje deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sąvoka pateikta šių autorių monografijose, publikacijose: S. Selelionytės-Drukteinienės[48], V. Mizaro[49], V. Mikelėno[50], J. Juškevičiaus ir A. Rudzinsko[51]. Konkurencijos situacijos požymiai išskirti C. von Bar ir U. Drobnig lyginamojoje studijoje dėl nuosavybės teisės ir nesutartinės atsakomybės santykio su sutarčių teise[52]. Atsižvelgiant į teisės doktrinoje pateikiamas konkurencijos sąvokas ir šios situacijos požymius, šioje disertacijoje ne tik vertinamas šių požymių pagrįstumas,

45 Brieskorn, K. *Vertragshaftung und responsabilité contractuelle.* Tūbingen: Mohr Siebeck, 2010.

46 Klein, A. *Konkurrenz und Auslegung*. Berlin: Dunckler&Humblot GmbH, 1997.

47 Koziol, H. *Grundfragen des Schadenersatzrechts*. Wien: Jan Sramek Verlag, 2010.

48 Selelionytė-Drukteinienė, S., *supra* note 18; Selelionytė-Drukteinienė, S., *supra* note 31, p. 1010-1011.

49 Mizaras, V., *supra* note 19, p. 57-60.

50 Mikelėnas, V., *supra* note 18.

51 Juškevičius, J., Rudzinskas, A., *supra* note 36, p. 74.

52 Von Bar, C., *et al., supra* note 28.

bet ir analizuojamos sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo priežastys, išskiriama pareiga, kurios pažeidimas lemia konkurenciją. Šiai analizei vertingi tie tyrimai, kuriuose pristatoma sutarties šalies bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareiga, jos genezė, taip pat dėl šios pareigos pažeidimo taikytina atsakomybė, kiti probleminiai aspektai. Paminėtini šių autorių tyrimai: I. Gilead[53], V. Mayr[54], S. Litvinoff[55], N. Jansen[56], J. Swanton[57], O. Moréteau[58], M. van Rossum[59], S. Whittaker, R. Zimmermann[60], W. Schur[61] *et al.* Itin reikšmingi S. Arlausko ir R. Jokubausko[62], taip pat R. Balčikonio[63] tyrimai dėl sutarties šalies sąžiningumo pareigos prievoliniuose teisiniuose santykiuose Lietuvoje.

Antra, deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdo pagrįstumo vertinimo kriterijai išskiriami, atsižvelgiant į konkurencijos situacijos prigimtį, pasekmes, šiuolaikines sutarčių ir deliktų teisės santykio tendencijas. Civilinės atsakomybės dualizmo įtakos deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdui vertinimui, analizuojant istorinę genezę, filosofinį kontekstą, naudoti H. Kegel[64], L. Heckendorf[65], M. Immenhauser[66] tyrimai. Romėnų teisės įtakos civilinės atsakomybės dualizmui atskleidimui reikšminga M. Jonaičio monografija[67]. Sutarčių ir deliktų teisės santykio analizei svarbūs tyrimai dėl socialinių idėjų įtakos šiuolaikinei sutarčių teisei, t.y. V. Jurgaičio ir E. Klimo publikacija[68], M.W. Hesselink[69], T. Scanlom[70], J. Oberdiek[71] *et al.* Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrin-

53 Gilead, I. Non-Consensual Liability of a Contracting Party: Contract, Negligence, Both, or In-Between? *Theoretical Inquiries in Law.* 2002, 3 (2): 511-512.

54 Mayr, V. *Schutzpflichten im deutschen und französischen Recht. Eine rechtsvergleichende Untersuchung mit Einbeziehung der europäischen Rechtsharmonisierung.* Frankfurt am Main: Peter Lang GmbH, 2004.

55 Litvinoff, S. Contract, Delict, Morals and Law. *Loyola Law Review.* 1999, 45 (1): 1 - 54.

56 Jansen, N., *supra* note 21.

57 Swanton, J. The Convergence of Tort and Contract. *Sydney Law Review*. 1989, 12: 40 - 75.

58 Moréteau, O. Revisiting the Grey Zone Between Contract and Tort: The Role of Estoppel and Reliance in Mapping out the Law of Obligations. *European Tort Law 2004.* Koziol, H.; Steininger, B.C. (eds.). Wien: Springer Verlag, 2005.

59 Van Rossum, M., *supra* note 16.

60 Whittaker, S.; Zimmermann, R. Good faith in European contract law: surveying the legal landscape. *Good Faith in European Contract Law.* Whittaker, S.; Zimmermann, R. (eds.). Cambridge: Cambridge University Press, 2000, p. 7 - 62.

61 Schur, W. *Leistung und Sorgfalt – zugleich ein Beitrag zur Lehre von der Pflicht im bűrgerlichen Recht.* Tűbingen: Mohr Siebeck, 2001.

62 Arlauskas, S.; Jokubauskas, R. Sąžiningumo principas prievoliniuose teisiniuose santykiuose. *Jurisprudencija.* 2013, 20 (4): 1368-1390.

63 Balčikonis, R. Sąžiningumo principas sutarčių teisėje. *Jurisprudencija.* 2003, 41 (33): 164-183.

64 Kegel, H., *supra* note 6.

65 Heckendorf, L., *supra* note 8.

66 Immenhauser, M., *supra* note 8.

67 Jonaitis, M. *Romėnų privatinė teisė.* Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014.

68 Klimas, E.; Jurgaitis, V. Pareigos bendradarbiauti principo aiškinimas ir turinys šiuolaikinėje sutarčių teisėje. *Socialinių mokslų studijos.* 2011, 3(1): 329-346.

69 Hesselink, M.W. *CFR&Social Justice.* Munich: Sellier. European Law Publishers, 2008.

70 Scanlom, T.M. *What We Owe to Each Other.* Cambridge: Harvard University Press, 1998, p. 153. Cituota iš: Oberdiek, J. *Philosophical Foundations of the Law of Torts.* Oxford: Oxford University Press, 2014, p. 113.

71 Oberdiek, J. *Philosophical Foundations of the Law of Torts.* Oxford: Oxford University Press, 2014, p. 116.

dų konkurencijos reikšmės, t.y. deliktinės ir sutartinės atsakomybės taikymo sąlygų ir teisinių pasekmių skirtumų, taip pat jų pagrįstumo analizei svarbūs tiek Lietuvos, tiek užsienio valstybių mokslinės literatūros šaltiniai, o ypač jau minėta C. von Bar ir U. Drobnig lyginamoji studija dėl nuosavybės teisės ir nesutartinės atsakomybės santykio su sutarčių teise[72], taip pat H.G. Beale[73], S. Zogg[74], M. Czepelak[75] *et al.* tyrimai. S. Selelionytės–Drukteinienės publikacijos[76] naudotos analizuojant deliktinės ir sutartinės atsakomybės skirtumus Lietuvoje. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės skirtumų analizė neatsiejama nuo regioninių harmonizavimo dokumentų ir jų komentarų[77].

Trečia, *deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdo nustatymui* nacionalinėje civilinėje teisėje reikšmingi tyrimai, kuriuose pateikiamas *konkurencijos sprendimo būdų* pagrindimas, atskleidžiami jų privalumai ir trūkumai, taip pat pristatomas šių būdų taikymas užsienio valstybių praktikoje, t.y. A. Klein[78], P.H. Schlechtriem[79], C. von Bar[80], M. van Rossum[81], H. Koziol[82] publikacijos ir monografijos. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdo nustatymo sisteminei bei lingvistinei analizei naudoti K. Zweigert ir H. Kotz[83], S. Grundmann ir M. Schauer[84] tyrimai, siekiant atsakyti į klausimą, kokią įtaką konkurencijos sprendimo būdui turi civilinės teisės struktūra ir civilinės atsakomybės rūšių samprata.

Tyrimo metodologija. Šis tyrimas yra pagrįstas kokybine metodologija[85]. Atsižvelgiant į teisės doktrinoje nurodytus teisės mokslui keliamus tikslus ir teisės mokslo objekto sam-

---

72 Von Bar, C., *et al.*, *supra* note 28.

73 Beale, H.G. *Chitty on Contracto. Volume 1. General Principles.* London: Sweet&Maxwell, 2004.

74 Zogg, S. Accumulation of Contractual and Tortious Causes of Action Under The Judgements Regulation. *Journal of Private International Law*. 2013, 9 (1): 39-76.

75 Czepelak, M. Concurrent Causes of Action in the Rome I and II Regulations. *Journal of Private International Law*. 2011, 7 (2): 393-410.

76 Selelionytė-Drukteinienė, S., *supra* note 31. Selelionytė-Drukteinienė, S. Sutartinė atsakomybė: grįsta kalte ar be kaltės? *Jurisprudencija*. 2011, 18 (4): 1417-1441. Selelionytė–Drukteinienė, S. Civilinė atsakomybė už sutarties neįvykdymą. *Lyginamoji sutarčių teisė: Lietuva europiniame kontekste.* Justitia: Vilnius, 2013, p. 351-388. Selelionytė-Drukteinienė, S. Grynai ekonominio pobūdžio žala kaip specifinė žalos kategorija Lietuvos Respublikos deliktų teisėje. *Jurisprudencija*. 2009, 4 (118): 123 - 146.

77 *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR).* Full Edition. Volume 4. Von Bar., C.; Clive, E. (eds.). Munich: Sellier. European Law Publishers, 2009.

78 Klein, A., *supra* note 46.

79 Schlechtriem, P.H., *supra* note 26.

80 Von Bar, C. *The Common European Law of Torts*. Volume One. Oxford: Clarendon Press, 2003.

81 Van Rossum, M., *supra* note 16.

82 Koziol, H., *supra* note 47. Koziol, H. *Basic Questions of Tort Law from a Germanic Perspective*. Wien: Jan Sramek Verlag, 2012. *Grundfragen des Schadenersatzrechts aus rechtsvergleichender Sicht.* Koziol, H. (hrsg.). Wien: Jan Sramek Verlag, 2014.

83 Zweigert, K.; Kotz, H., *supra* note 8.

84 Grundmann, S.; Schauer, M. *The Architecture of European Codes and Contract Law*. The Netherlands: Kluwer Law International, 2006.

85 „Kokybinio tyrimo skiriamuoju požymiu yra laikomas sistemingas, nestruktūrizuotas atvejo ar individų grupės, situacijos ar įvykio tyrimas natūralioje aplinkoje, siekiant suprasti tiriamuosius reiškinius bei pateikti interpretacinį, holistinį jų paaiškinimą“. Plačiau žr. Kardelis, K. *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai.* Šiauliai: Lucilijus, 2007, p. 273.

pratą[86], šiame tyrime bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareiga ir sutartinė pareiga bei galimas jų tarpusavio santykis bus tiriami ne tik teisinio reguliavimo ir jo praktinio įgyvendinimo kontekste, nagrinėjant konkrečias teisės normas ir teismų sprendimus, bet ir nustačius analizuojamos problemos priežastis, sutartinės ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos sutapimas ir šios situacijos sprendimas pagrindžiamas *de lege ferenda*, t.y. kiek jis atitinka pamatines civilizuoto sugyvenimo vertybes. Remiantis šiais metodologiniais pagrindais, atsižvelgiant į tyrimo objektą, iškeltą tikslą ir uždavinius, atliekant tyrimą naudoti įvairūs duomenų rinkimo ir duomenų analizės metodai.

Pirminių duomenų rinkimui, kuomet dokumentai naudojami kaip pagrindiniai informacijos šaltiniai, naudotas *dokumentų analizės* metodas. Tyrimo metu atrinkti duomenų šaltiniai gali būti sugrupuoti taip: *pirma*, Lietuvos ir užsienio valstybių teisės aktai, taip pat Europos Sąjungos teisės šaltiniai, iš kurių svarbiausi yra LR CK, Prancūzijos CC[87], Vokietijos BGB[88], Roma I bei Roma II *et al. Antra*, tarptautiniai ir regioniniai harmonizavimo dokumentai, iš kurių svarbiausiais laikytini PETL, PECL, DCFR, UNIDROIT principai. *Trečia*, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, taip pat pagrindiniai užsienio valstybių teismų sprendimai. *Ketvirta*, monografijos, disertacijos, publikacijos, studijų procesui skirta literatūra, lyginamosios studijos.

Duomenys rinkti naudojantis Mykolo Romerio universiteto bibliotekos ištekliais bei prenumeruojamomis duomenų bazėmis. Didelė dalis duomenų surinkta stažuotės Europos deliktų teisės institute (angl. *Institute for European Tort Law*) metu (2012 m. liepos mėnuo), naudojantis šio instituto biblioteka. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo sprendimų paieška atlikta šio teismo tinklapyje, o kiti tyrimo duomenys, įskaitant užsienio valstybių teisės aktus, atrinkti naudojantis paieška elektroninėse duomenų bazėse.

Šiame tyrime duomenų apdorojimo ir analizės metu itin reikšmingas *lyginamasis* metodas, kuris leidžia sugretinti užsienio valstybėse taikomus deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdus ir jų ypatumus, atskleisti jų panašumus ir skirtumus, išskirti bendras problemas. Poreikį gretinti užsienio valstybių patirtį lėmė nacionalinės doktrinos vakuumas, todėl užsienio valstybėse taikomi konkurencijos sprendimo būdai analizuojami galimos jų recepcijos nacionalinėje civilinėje teisėje tikslu. Svar-

86 Tyrimo metodologija yra nulemta prielaidos dėl teisės esmės ir prigimties: ar teisė yra suprantama, kaip „tai, kas turi būti“ ar „tai, kas teisė yra“, t.y. ar tiriama tik pozityvioji teisė, apsiribojant *de lege lata* problematika, ar tyrimo objektas išplečiamas iki prigimtinės teisės, iki *de lege ferenda* problematikos. A. Vaišvila nurodo, kad „iš esmės egzistuoja dvi pagrindinės bent kiek bendriau pritaikomos teisės sampratos: pozityvistinė ir nepozityvistinė, tai iš principo galimi du teisės mokslo egzistavimo, plėtojimo konceptualūs variantai: pozityvistinis (formalistinis) ir integraliosios jurisprudencijos (turiningasis)“. Vaišvila, A. *Teisinis personalizmas: teorija ir metodas.* Vilnius: Justitia, 2010, p. 139. Doktrinoje taip pat nurodoma, kad pozityvistinė teisės samprata reikalauja dogmatinio metodo, o nepozityvistinė – dialektinio materialistinio (kompleksinio). Gintalas, A. Metodologijos ir metodo samprata. *Socialinių mokslų studijos.* 2011, 3 (3), p. 991. E. Kavoliūnaitė – Ragauskienė teigia, kad „svarbu tai, kad kokybiškai atlikti išorinį tyrimą (t.y. atsakyti į klausimą, kokia turėtų būti teisė, atsižvelgiant į visuomenės poreikius) įmanoma tik atsakius į klausimus „kokia yra teisė“ ir „kokia teisė turėtų būti“ neperžengus teisės sistemos rėmų“. Kavoliūnaitė – Ragauskienė, E., *supra* note 35, p. 73.

87 Prancūzijos civilinis kodeksas. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-02-16]. <http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070721&dateTexte=20130701>.

88 Vokietijos civilinis kodeksas. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-01-31]. <http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/>.

bu pažymėti, jog konkrečių užsienio valstybių pasirinkimą tyrimui lėmė toliau nurodomos priežastys. Visų pirma, pirminiame duomenų rinkimo ir jų analizės etape susipažinus su užsienio valstybių patirtimi, pastebėta, kad užsienio valstybės pagal taikomą konkurencijos sprendimo būdą gali būti suskirstytos į tris grupes: sutartinės atsakomybės prioriteto (įstatymo konkurencija), sutartinės ir deliktinės atsakomybės lygiavertiškumo ir savarankiškumo (reikalavimo konkurencija) ir sutartinės bei deliktinės atsakomybės teisės normų kombinacijos (vieningo reikalavimo pagrindo). Siekiant įvertinti kiekvieno iš jų pagrindimą, privalumus ir trūkumus, išskirtos valstybės, kurių teisės doktrinos indėlis plėtojant konkretų deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdą, mūsų nuomone, yra didžiausias. Taip pagrindinėmis lyginamomis valstybėmis tapo Prancūzija, Vokietija, Austrija. Prancūzija laikytina įstatymo konkurencijos sprendimo būdo pirmtake, viena iš nedaugelio nuosekliai taikanti šį konkurencijos sprendimo būdą nuo XIX amžiaus pabaigos. Reikalavimo konkurencijos sprendimo būdas pripažįstamas ir nuosekliai pagrindžiamas Vokietijos teisės doktrinoje ir taikomas teismų praktikoje. Austrija gali būti laikoma vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdo atstove. Apibendrindami galime teigti, kad užsienio valstybių pirminiu atrankos kriterijumi yra tai, kaip jos sprendžia deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos problemą.

Prancūzija, Vokietija ir Austrija pasirinktos dar ir todėl, kad šių valstybių civiliniais kodeksais buvo remtasi tiek rengiant naująjį LR CK, tiek kitų valstybių civilinius kodeksus, kuriuos recepavo Lietuvos įstatymų leidėjas[89]. Lyginamų užsienio valstybių pasirinkimui įtakos turėjo ir lyginamuosiuose privatinės teisės tyrimuose nurodomi jų priskyrimo konkrečiai „teisinei erdvei" kriterijai. K. Zweigert ir H. Kotz išskiria tokias teisės šeimas: romanų teisinė erdvė, Vokietijos teisinė erdvė, Šiaurės šalių teisinė erdvė, *Common law* teisės šeima[90]. Didžiausias dėmesys šioje disertacijoje skiriamas romanų ir Vokietijos teisinei erdvei dėl bendrų sąlyčio taškų su nacionaline teise, visų pirma dėl romėnų teisės recepcijos nulemtų bendrų institutų. Prievolių teisės institutas nėra žinomas bendrosios teisės sistemai (angl. *Common law*), kur romėnų teisė iš esmės neturėjo įtakos[91]. Tai lemia, kad tam tikri

89 Rengiant šiuo metu galiojantį LR CK buvo atsižvelgiama į Olandijos, Kvebeko, Italijos (ypač rengiant prievolių teisės knygą), Prancūzijos, Vokietijos civilinius kodeksus Plačiau žr. Mikelėnas, V. Naujasis Lietuvos civilinis kodeksas šiuolaikinės globalizacijos kontekste. *Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos.* Justitia: Vilnius, 2007, p. 40. V. Mikelėnas taip pat nurodo, jog „neneigiant išvardintųjų (sutartinės ir deliktinės atsakomybės – aut. pastaba) skirtumų egzistavimo, visgi abejojama jų reikšmingumu. Manoma, jog jie nėra tokie esminiai, kad trukdytų analizuoti abi civilinės atsakomybės rūšis kartu ir neleistų sujungti jas reguliuojančių normų viename civilinio kodekso skyriuje. Šią idėją, remiantis Austrijos bei Kanados Kvebeko provincijos civilinių kodeksų pavyzdžiu, yra siūloma realizuoti ir naujojo Lietuvos Respublikos civilinio kodekso projekte. Projekto V knygos 33 skyrius yra pavadintas „Civilinė atsakomybė" ir apima tiek bendras abiem civilinės atsakomybės rūšims normas, tiek ir specialiąsias normas, taikomas tik sutartinei ar tik deliktinei atsakomybei." Mikelėnas, V., *supra* note 18, p. 44-45.

90 Plačiau žr. Zweigert, K.; Kotz, H., *supra* note 8, p. 76.

91 Detalius kontinentinės ir bendrosios teisės sistemų skirtumus pristatė V. Mikelėnas, t.y. *Common Law* teisės mokslas yra taikomojo pobūdžio, todėl civilinė atsakomybė teoriškai beveik neanalizuojama. Šiai teisės sistemai nėra būdingas teisės skirstymas į šakas. Civilinė atsakomybė yra dvejų atskirų institutų – sutarčių teisės ir deliktų teisės dalimi, todėl pati civilinės atsakomybės sąvoka sutarčių ir deliktų teisėje aiškinama šiek tiek skirtingai. Kontinentinės teisės sistemos šalyse civilinė atsakomybė yra vieno stambiausių civilinės teisės institutų – prievolių teisės – sudėtine dalimi. Plačiau žr. Mikelėnas, V., *op. cit.*, p. 24-25.

bendrosios teisės sistemos institutai (pavyzdžiui, *consideration,* deliktinių sudėčių gausa) yra išskirtinai specifiniai, nežinomi daugeliui kitų valstybių, todėl, pavyzdžiui, Anglijoje taikomas deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdas šioje disertacijoje yra aprašomas tik iliustraciniais tikslais, nevertinant jo pagrįstumo bei pritaikymo Lietuvoje. Kontinentinės ir bendrosios teisės sistemų lyginimo negalimumas deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje pagrindžiamas ir teisės doktrinoje[92]. Šiaurės šalių teisinė erdvė netiriama todėl, kad čia nedaromas skirtumas tarp sutarties ir delikto[93].

Be užsienio valstybių teisės aktų, teismų praktikos ir doktrinos tyrimo, lyginamajai analizei svarbūs tarptautinio pobūdžio *soft law*[94] dokumentai, priimti siekiant vienodinti privatinę teisę. Visų pirma, PETL, kuris apibendrina deliktų teisės reguliavimo tendencijas, bei DCFR, pateikiantis prievolių teisės reguliavimo kompromisą. Šių *soft law* dokumentų praktinė reikšmė patvirtinama ir LAT praktikoje[95].

Teisės doktrinoje atskleidus užsienio valstybėse taikomus deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdus, siekiama nustatyti pagrindinę konkurencijos sprendimo būdo pasirinkimo priežastį, *analogijos* metodo pagalba ieškant galimų sutapties taškų. Taip naudojant *abstrakcijos* metodą, išskiriami esminiai konkurencijos sprendimo būdo nustatymo užsienio valstybėse kriterijai. *Apibendrinimo metodu* apibendrinama teisės doktrina, kurioje tiriami užsienio valstybėse taikomi deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdai, daromos išvados. Antrajame lyginamojo metodo taikymo etape apibendrinti užsienio valstybėse taikomi konkurencijos sprendimo kriterijai gretinami su nacionaliniu teisiniu reglamentavimu, siekiant nustatyti, ar tos priežastys, kurios lėmė (ar galėjo lemti) konkretaus sprendimo būdo pasirinkimą užsienio valstybėse, yra aktualios Lietuvoje ir ar jos gali pagrįsti jo recepciją. *Lingvistinė analizė* svarbi lyginant užsienio valstybių civiliniuose kodeksuose įtvirtintas delikto, taip pat deliktinės atsakomybės sampratas, vertinant, kiek jos turi įtakos deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimui. *Sisteminės analizės metodo* pagalba tiriama, ar Lietuvos civilinio kodekso sistema leidžia daryti išvadą dėl taikytino konkurencijos sprendimo būdo, atsižvelgiant į civilinio kodekso sistemos įtaką užsienio valstybėse taikomiems sprendimo būdams. Analizuojama, kokią įtaką deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdui turi procesinės teisės normos. Tyrimo pabaigoje naudojant *apibendrinimo metodą* daromos išvados.

Lyginamasis metodas yra svarbus ne tik lyginant pasirinktose užsienio valstybėse taikomus konkurencijos sprendimo būdus, bet ir gretinant sutartinės ir deliktinės atsakomybės

92 Plačiau žr. Descheemaeker, E. *The Division of Wrongs: A Historical Comparative Study.* Oxford: Oxford University Press, 2009. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-01-06]. <DOI: 10.1093/acprof:oso/9780199562794.001.0001>. Van Gerven, W.; Lever, J., *et al. Torts. Scope of Protection*. Oxford: Hart Publishing, 1999, p. 18 - 46.

93 Whittaker, S.; Zimmermann, R., *supra* note 60, p. 56.

94 *Soft law* šioje disertacijoje vadinami negriežtosios regioninės ir tarptautinės teisės dokumentai.

95 LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Statega" v. BUAB „Neapolis", AB Swedbank* (bylos Nr. 3K-7-276-469/2015); LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. sausio 27 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Lik 2" v. Vilniaus miesto savivaldybė, Vilniaus miesto savivaldybės administracija* (bylos Nr. 3K-3-8/2015).

taikymo sąlygas ir teisines pasekmes. Lyginimo metu *abstrakcijos* metodo pagalba siekiama susikoncentruoti tik ties tais skirtumais, kurie yra reikšmingi konkurencijos situacijoje. Kadangi nustatyti civilinės atsakomybės rūšių skirtumai deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje gali lemti skirtingą rezultatą, atsižvelgiant į taikytinos civilinės atsakomybės rūšį, tokia *kokybinė* turinio analizė leido objektyviai įvertinti konkurencijos reikšmę, ir yra svarbus aspektas tolesniame tyrime, siekiant nustatyti tokį konkurencijos sprendimo būdą, kuomet nustatyti skirtumai nepažeis ne tik nukentėjusiojo asmens teisių į žalos atlyginimą, bet ir neleis piktnaudžiauti, siekiant išvengti nepalankių sutarties sąlygų ar sutarčių teisės normų taikymo.

Apibendrindami galime teigti, jog lyginamasis metodas šioje disertacijoje naudotas atliekant analizę „*kokia teisė yra*“, t.y. analizuojama pasirinktų valstybių teisė, siekiant atsakyti į klausimą, ar galima ir kokia apimtimi galima jose taikomų deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdų recepcija Lietuvoje, atsižvelgiant į Lietuvos teisinį reguliavimą. Greta šio tyrimo kitų teorinių metodų pagalba analizuojama, ar šie konkurencijos sprendimo būdai tinkami, t.y. ar jie neprieštarauja vyraujančiai sutarties sampratai, atitinka *neminem laedere* ir *pacta sunt servanda* principų pusiausvyrą ir svarbiausia teisei keliamam pagrindiniam tikslui – užtikrinti teisingumą. Tai lemia, kad šioje disertacijoje deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija analizuojama dviem pjūviais: konkurencijos sprendimo būdo *teisėtumo*, t.y. kiek jis atitinka teisinį reguliavimą, ir konkurencijos sprendimo būdo *teisingumo*, t.y. kiek jis atitinka pačią teisės esmę. Duomenų analizei atlikti šiems tikslams pasiekti naudojamas kokybinės turinio analizės metodas.

Loginės analizės metodai naudoti analizuojant teorines ir praktines civilinės atsakomybės taikymo deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje problemas, ieškant pagrįstų jų sprendimo būdų, teikiant pasiūlymus ir rekomendacijas. *Istorinis metodas* leido nustatyti sutartinės ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos išskyrimo ir sutapimo, taip pat deliktinės ir sutartinės atsakomybės išskyrimo ir sutapimo priežastis, plėtros ypatybes, vertybinius prioritetus. *Istorinis* metodas naudotas tiriant prievolių atsiradimo pagrindų išskyrimo teisinio reguliavimo raidą, filosofinio konkretaus istorinio laikotarpio konteksto įtaką sutarties ir delikto išskyrimui. Istorinis metodas leido atskleisti tiek prievolės atsiradimo pagrindų, tiek civilinės atsakomybės dualizmo „istorišKumą“, t.y. tiesioginį ryšį su konkretaus istorinio laikotarpio ekonominiais ir socialiniais ypatumais. *Teleologinis* metodas naudojamas analizuojant civilinės atsakomybės dualizmo tikslus ir galimą deliktinės ir sutartinės atsakomybės santykį, taip pat teisės normų prasmę. Teleologinis metodas naudojamas atskleidžiant socialines vertybes ir kitus veiksnius, lėmusius sutartinės ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos sutapimą ir atitinkamai jų įtaką deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdui.

Tyrimo struktūra. Tyrimo struktūrą nulėmė tyrimo tikslas ir iškelti uždaviniai. Tyrimą sudaro įvadas, du skyriai, išvados, pasiūlymai ir rekomendacijos, santrauka lietuvių ir anglų kalbomis.

Pirmajame disertacijos skyriuje pateikiama deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sąvoka, išskiriami požymiai, kurie leidžia konkrečią situaciją priskirti deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijai. Siekiant pagrįsti konkurenci-

jos situacijos galimumą, pateikiama išsami jos prigimties analizė, t.y. vertinamas tradicinių sutartinės ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos atribojimų kriterijų pagrįstumas ir pakankamumas, nustatoma šių pareigų sutapimo sritis, taip pat tokio sutapimo priežastys. Pirmajame disertacijos skyriuje taip pat tiriama deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos reikšmė, išskiriant deliktinės ir sutartinės atsakomybės taikymo sąlygų ir teisinių pasekmių skirtumus, kurie konkurencijos situacijoje gali lemti skirtingą rezultatą, atsižvelgiant į taikytinos civilinės atsakomybės rūšį.

Antrajame disertacijos skyriuje analizuojama, ar civilinės atsakomybės dualizmas yra pagrįstas abipusio išimtinumo santykiu, atskleidžiant deliktinės ir sutartinės atsakomybės išskyrimo įtaką deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimui. Civilinės atsakomybės dualizmo analizė atliekama keliais aspektais: pirma, tiriama deliktinės ir sutartinės atsakomybės dualizmo istorinė raida, atsakant į klausimą, dėl kokių priežasčių yra išskiriama sutartinė ir deliktinė atsakomybė, ir ar civilinės atsakomybės rūšių išskyrimo kriterijus pagrindžia dichotominį skirstymą, lemiantį vienos iš civilinės atsakomybės rūšių prioritetą. Antra, analizuojama vieningos civilinės atsakomybės įtaka deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimui, atsakant į klausimą, ar vieninga civilinė atsakomybė eliminuoja civilinės atsakomybės rūšių pagrindų konkurencijos sprendimo būdo nustatymo problemą. Tyrimo rezultatų pagrindu išskiriami konkurencijos sprendimo būdo pagrįstumo vertinimo kriterijai.

Antrajame disertacijos skyriuje taip pat pristatomi teisės doktrinoje siūlomi ir užsienio valstybėse taikomi deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdai, išskiriami jų privalumai, trūkumai, taip pat pasirinkimo priežastys, kurios yra reikšmingos LR CK sisteminės ir lingvistinės, taip pat procesinės teisės normų analizės pagrindu nustatant, kuris konkurencijos sprendimo būdas taikytinas nacionalinėje civilinėje teisėje. Neapsiribojant *de lege lata* tyrimu, vertinama, ar siūlomas konkurencijos sprendimo būdas atitinka nustatytus konkurencijos sprendimo būdo pagrįstumo vertinimo kriterijus. Analizuojamas siūlomo deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdo praktinis taikymas Lietuvoje, sprendžiant konkrečias sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo situacijas.

Tyrimo rezultatų aprobavimas ir sklaida. Disertacijoje analizuotų tyrimo šaltinių įvairovė bei gausa, taikyti tyrimo metodai pagrindžia gautų tyrimo rezultatų patikimumą. Tyrimo rezultatai paskelbti šiuose recenzuojamuose mokslo leidiniuose:

1. Ivanauskienė, E. Civilinės atsakomybės dualizmo prigimtis. *Societal Innovations for Global Growth*. [interaktyvus]. Vilnius, 2012, 1 (1): 240-253. [žiūrėta 2016-01-31]. <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2012~1367188619843/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>. Straipsnis parengtas individualiai.
2. Ivanauskienė, E. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos sprendimo būdai. *Jurisprudencija*. 2015, 22 (2): 295-317. Straipsnis parengtas individualiai.

Tyrimo rezultatai pristatyti šioje tarptautinėje konferencijoje: 2012 m. spalio 26 d. tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Socialinės inovacijos: teorinės ir praktinės įžvalgos“ (Mykolo Romerio universitetas). Pranešimas parengtas individualiai.

Tyrimo rezultatai svarstyti ir aprobuoti Mykolo Romerio universiteto Privatinės teisės instituto 2016 m. birželio 20 d. posėdyje.

Ginamieji disertacijos teiginiai:

Pirma, sutarties šalies rūpestingumo pareigos pažeidimas gali lemti sutarties pažeidimo ir delikto sutapimą bei patvirtina deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijos *galimumą*.

Antra, deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdui taikytini šie pagrįstumo vertinimo kriterijai: *pirma*, nukentėjusiojo asmens teisės į žalos atlyginimą užtikrinimas; *antra,* draudimas nukentėjusiajam asmeniui piktnaudžiauti teise, siekiant išvengti jam nepalankių sutarties sąlygų ir sutarčių teisės normų, *trečia*, vienodo rezultato svarba, minimizuojat deliktinės ir sutartinės atsakomybės skirtumų reikšmę konkurencijos situacijoje.

Trečia, konkurencija spręstina vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdu, kuomet teismas savarankiškai kvalifikuoja teisinį santykį, o dėl reikalavimo pagrįstumo sprendžiama, pripažįstant deliktinės atsakomybės ir deliktų teisės normų taikymą sutartiniuose santykiuose.

1. DELIKTINĖS IR SUTARTINĖS ATSAKOMYBĖS PAGRINDŲ KONKURENCIJOS SAMPRATA IR REIKŠMĖ

1.1. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos samprata

Teisės doktrina ir užsienio valstybių praktika patvirtina, kad egzistuoja situacijos, kuomet tie patys neteisėti veiksmai gali būti kvalifikuojami tiek sutarties pažeidimu, tiek deliktu, t.y. „tos pačios atsakomybę pagrindžiančios aplinkybės gali būti tiek sutartinės, tiek deliktinės prigimties“[96]. Užsienio teisės doktrinoje šios situacijos apibrėžiamos kaip „ieškinių konkurencija“ (angl. *concurrence of actions*)[97], „ieškinių dėl sutarties pažeidimo ir delikto konkurencija“ (angl. *concurrence of claims in contract and delict*)[98], „sutarties ir delikto konkurencija“[99], „deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencija“[100] ar „sutartinės ir deliktinės atsakomybės pagrindų kolizija“ (vok. *Kollision vertraglicher und ausservertraglicher Haftungsgrűnde*)[101]. Nacionalinėje teisės doktrinoje ir teismų praktikoje nagrinėjamam reiškiniui įvardinti naudojamos šios sąvokos: „deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencija“[102], „civilinės atsakomybės rūšių konkurencija“[103] bei „deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija“[104].

A. Klein reikalavimų konkurencijos sąvoka įvardina situaciją „dėl tos pačios žalos atlyginimo sutarties pažeidimo ir delikto pagrindu“[105]. Anot H. Koziol, reikalavimų konkurencijos atveju „žalos padarymas patenka į abiejų civilinės atsakomybės rūšių taikymo sritį“[106]. J. R. Midgley teigimu, ieškinių konkurencija yra tada, kai faktinės aplinkybės atitinka ne tik sutarties pažeidimą, bet galėtų būti ieškinio dėl deliktinės atsakomybės taikymo pagrindu[107]. Iš esmės analogiška deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos sąvoka yra pateikiama nacionalinėje doktrinoje. Pavyzdžiui, S. Selelionytė–Drukteinienė deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos sąvoka įvardina situaciją, kuomet „tarp šalių egzistuojant sutartiniams santykiams viena iš šalių padaro sutarties pažeidimą, kuris taip pat laikytinas deliktu. <...> situacija, kai galima

96 Brieskorn, K., *supra* note 45, p. 209.

97 Von Bar, C., *supra* note 13, p. 189. Midgley, J.R., *supra* note 13, p. 273-277. Reynolds, F., *supra* note 13, p. 287.

98 Beatson, J., *supra* note 14, p. 23.

99 Loubser, MM., *supra* note 15.

100 Van Rossum, M., *supra* note 16.

101 Oftinger, K., *supra* note 17, p. 682.

102 Mikelėnas, V., *supra* note 18, p. 51; Selelionytė-Drukteinienė, S., *supra* note 18, p. 2. LAT CBS teisėjų kolegijos 2012 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Office M3“ akcininkai D.V. ir UAB „Trinapolis“ v. Nordea Bank Finland Plc.* (bylos Nr. 3K-3-520/2012); LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. sausio 30 d. nutartis civilinėje byloje *G.K., V.T. v AB DNB bankas* (bylos Nr. 3K-3-88-684/2015); LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. balandžio 17 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Construction Ace“ v UAB „Norfos mažmena“* (bylos Nr. 3K-3-221-219/2015).

103 Mizaras, V., *supra* note 19, p. 57.

104 LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. spalio 2 d. nutartis civilinėje byloje *G. S. v. UAB „Bilietų pasaulis“ ir UAB „Lasteka“* (bylos Nr. e3K-3-492-313/2015).

105 Klein, A., *supra* note 46, p. 11.

106 Pagal Koziol, H., *supra* note 47, p. 102.

107 Midgley, J. R. Concurrent Claims: Tests for Establishing Independent Liability in Delict. *The South African Law Journal*. 1993, 110, p. 66.

taikyti ir sutartinę, ir deliktinę atsakomybę.“[108] V. Mizaro teigimu, „civilinės atsakomybės rūšių konkurencija laikytina tai, kai dėl teisės pažeidimo atsiradusios žalos tam tikrais atvejais būtų galima reikalauti grindžiant ieškinio dalyką skirtingu teisiniu pagrindu – arba deliktinės civilinės atsakomybės, arba sutartinės civilinės atsakomybės normomis, nesvarbu, buvo padarytas sutarties pažeidimas ar deliktas“[109]. V. Mikėlėnas nurodo, kad „atvejai, kai galimas ir sutartinės, ir deliktinės civilinės atsakomybės taikymas, vadinami sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencija“[110]. J. Juškevičius ir A. Rudzinskas straipsnyje „Civilinės atsakomybės už netinkamą asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimą taikymo Lietuvoje ir Italijoje ypatumai“ teigia, kad „neteisėtai pablogėjus sveikatai teikiant sveikatos priežiūros paslaugas, gali kilti klausimas, kurią iš dviejų skirtingų ir potencialiai konkuruojančių civilinės atsakomybės formų taikyti: ar atsakomybę, kylančią iš sutarties (it. *responsabilitá contrattuale)*, kai pažeidžiama kreditoriaus teisė gauti tinkamą ir tikslią paslaugą, dėl kurios buvo susitarta, ar deliktinę atsakomybę (it. *responsabilitá extracontrattuale),* kylančią iš absoliučios teisės į fizinį integralumą, nepaisant prieš tai egzistavusio sutartinio santykio“[111]. Lietuvos teismų praktikoje yra naudojama deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos sąvoka, neapibrėžiant jos turinio[112].

Klasikiniais sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo situacijos pavyzdžiais paprastai nurodomi šie atvejai: jeigu asmuo padaro žalos išsinuomotam turtui, toks elgesys gali būti pripažįstamas tiek sutarties pažeidimu, tiek deliktu dėl žalos turtui; jeigu žala padaroma keleiviui, šie neteisėti veiksmai taip pat gali būti kvalifikuojami tiek deliktu dėl asmens kūno neliečiamumo pažeidimo, tiek sutartinio įsipareigojimo dėl netinkamai suteiktų paslaugų pažeidimu. Sutarties pažeidimo faktinė sudėtis atitinka deliktą ir tuomet, kai, pavyzdžiui, saugotojas aktyviais veiksmais padaro žalos jam patikėtam daiktui ar baldų perkraustymo paslaugą teikiantis asmuo pernešdamas spintą padaro žalos pianinui, taip pat jeigu valymo paslaugas teikiantis asmuo sudaužys vazą ir pan. Apibendrindami galime teigti, kad *jeigu tarp šalių egzistuojant sutartiniams santykiams yra padaroma žala dėl neteisėtų veiksmų, kurie atitinka tiek sutarties pažeidimą, tiek deliktą, yra tiek deliktinės, tiek sutartinės atsakomybės taikymo prielaidos.*

Mūsų nuomone, tik sutarties pažeidimą ar deliktą atitinkančios faktinės aplinkybės dar nereiškia sutartinės ar atitinkamai deliktinės atsakomybės taikymo. Kiekvienoje nacionalinėje teisės sistemoje įstatymų leidėjas turi diskrecijos teisę nustatyti skirtingas civilinės atsakomybės taikymo sąlygas, kurioms esant dėl sutarties pažeidimo gali būti taikoma sutartinė, o dėl delikto - deliktinė atsakomybė, ir jų taikymo teisines pasekmes. Pavyzdžiui, jeigu sutartinė

108 Selelionytė–Drukteinienė, S., *supra* note 31, p. 1010-1011.

109 Mizaras, V., *supra* note 19, p. 57.

110 Mikelėnas, V., *supra* note 18, p. 51.

111 Juškevičius, J.; Rudzinskas, A., *supra* note 36, p. 74.

112 LAT CBS teisėjų kolegijos 2012 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje *D.V., UAB „Trinapolis“ v. Nordea Bank Finland Plc.* (bylos Nr. 3K-3-520/2012); LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. sausio 30 d. nutartis civilinėje byloje *G.K., V.T. v. AB DNB bankas* (bylos Nr. 3K-3-88-684/2015); LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. balandžio 17 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Construction Ace“ v. UAB „Norfos mažmena“* (bylos Nr. 3K-3-221-219/2015); LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. gegužės 28 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Gaumina“ v. UAB „Raminora“* (bylos Nr. 3K-3-327-687/2015); LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. lapkričio 10 d. nutartis civilinėje byloje *Bradley Enterprises Limited v. BUAB „Metoil“, UAB „Krovinių terminalas“* (bylos Nr. 3K-3-582-916/2015). LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. spalio 2 d. nutartyje civilinėje byloje *G. S. v. UAB „Bilietų pasaulis“ ir UAB „Lasteka“* (bylos Nr. e3K-3-492-313/2015) ši situacija įvardinama *deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija*.

atsakomybė yra taikoma be kaltės, o deliktinei atsakomybei kaltės sąlyga yra reikalinga, jos nenustačius, nebus pagrindo taikyti deliktinę atsakomybę. Šis pavyzdys parodo, jog net jeigu faktinės aplinkybės atitinka ir sutarties pažeidimą, ir deliktą, nereiškia, kad yra abiejų civilinės atsakomybės rūšių taikymo sąlygos ir kad jos abi gali būti taikomos konkrečioje situacijoje. Civilinės atsakomybės rūšys galėtų konkuruoti tada, jeigu būtų nustatytos jų abiejų taikymo sąlygos. Kita vertus, būtent aplinkybė, kad deliktinės atsakomybės taikymas sutartiniuose santykiuose gali padėti išvengti ieškovui nepalankių sutartinės atsakomybės taikymo sąlygų, yra vienas iš svarbiausių nagrinėjamos temos probleminių aspektų. Konkurencija prasideda anksčiau, negu yra nustatoma, ar konkrečioje situacijoje gali būti taikoma sutartinė ar deliktinė atsakomybė, t.y. konkurencija yra jau neteisėtų veiksmų atlikimo metu. Pavyzdžiui, doktrinoje yra nurodoma, kad „tarp sutartinių ir deliktinių reikalavimų egzistuoja taip vadinama <...> reikalavimų konkurencija“[113] arba „sutarties pažeidimas pagrindžia tiek sutartinį, tiek deliktinį reikalavimą dėl žalos atlyginimo“[114]. Kita vertus, konkurencija yra todėl, kad sutampa abiejų civilinės atsakomybės rūšių taikymo pagrindai – pažeidžiama bendroji rūpestingumo pareiga ir kyla klausimas kuo – sutarties pažeidimu ar deliktu – grįsti civilinės atsakomybės taikymą. Dėl nurodytų priežasčių, mūsų nuomone, tikslesnė sąvoka yra ne civilinės atsakomybės rūšių, bet *deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija*, kuri toliau bus naudojama šioje disertacijoje sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo situacijoms apibrėžti.

Kita vertus, nacionalinėje doktrinoje yra nuomonių, neigiančių konkurencijos situacijos *galimumą* Lietuvoje, nurodant civilinės atsakomybės rūšių išskyrimo kriterijus. Pavyzdžiui, V. Mizaras straipsnyje „Lietuvos deliktų teisės raidos aktualijos ir tendencijos“ teigia „kodekse aiškiai nurodoma, kada atsiranda sutartinė, o kada – deliktinė civilinė atsakomybė, darytina išvada, jog Lietuvos įstatymų leidėjas pasisakė už civilinės atsakomybės rūšių konkurencijos draudimą, nes įstatymu sureguliuoti šių rūšių atsiradimo ir taikymo atvejai“[115]. Analogiškos pozicijos laikomasi ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje. Pavyzdžiui, LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. balandžio 17 dienos nutartyje, priimtoje civilinėje byloje *UAB „Construction Ace“ v. UAB „Norfos mažmena“* (bylos Nr. 3K-3-221-219/2015), nurodyta, kad „pagal teisinį civilinės atsakomybės reguliavimą sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencija negalima. Civiliniame kodekse aiškiai nurodoma, kada atsiranda sutartinė, o kada – deliktinė civilinė atsakomybė.“[116] Minėta, jog cituota konkurencijos negalimumo pozicija gali būti suprantama ir vertinama dvejopai. *Pirma*, kaip sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo negalimumas, kuris galėtų būti pagrindžiamas sutarčių ir deliktų teisės atribojimo kriterijais, t.y. nepripažįstant pačios konkurencijos situacijos priežasčių.

113 Zirlick, B. *Freizeichnung von der Deliktshaftung. Haftungsbeschränkung und – ausschluss im ausservertraglichen Bereich.* Bern: Stämpfli Verlag AG Bern, 2003, p. 17.

114 Von Bar, C. *Gemeineuropäisches Deliktsrecht*. Műnchen: C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1996, p. 417.

115 Mizaras, V., *supra* note 19, p. 57.

116 LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. balandžio 17 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Construction Ace“ v UAB „Norfos mažmena“* (bylos Nr. 3K-3-221-219/2015). Analogiškos pozicijos laikomasi ir kitose LAT nutartyse, pavyzdžiui, LAT CBS teisėjų kolegijos 2012 m. gruodžio 7 d. nutartyje civilinėje byloje *UAB „Office M3“ akcininkai D.V. ir UAB „Trinapolis“ v. Nordea Bank Finland Plc.* (bylos Nr. 3K-3-520/2012); LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. sausio 30 d. nutartyje civilinėje byloje *G.K., V.T. v. AB DNB bankas* (bylos Nr. 3K-3-88-684/2015); LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. gegužės 28 d. nutartyje civilinėje byloje *UAB „Gaumina“ v. UAB „Raminora“* (bylos Nr. 3K-3-327-687/2015).

Antra, kaip deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdas, kuris reiškia, kad sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo situacijoje nepripažįstama nukentėjusiojo asmens teisė rinktis *teisinį* reikalavimo pagrindą ir atitinkamai taikytiną civilinės atsakomybės rūšį, kadangi yra tik vienos iš jų taikymo sąlygos. Toliau šioje disertacijoje bus vertinamas sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo negalimumo pozicijos pagrįstumas, o antrajame disertacijos skyriuje bus analizuojamas antrosios pozicijos kaip deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdo pagrįstumas.

Nors cituota tiek teisės doktrinos, tiek teismų praktikos konkurencijos negalimumo pozicija yra grindžiama aiškiais kiekvienos iš civilinės atsakomybės rūšių atsiradimo pagrindais, tačiau, mūsų nuomone, nepatvirtina, kad tie patys neteisėti veiksmai negali būti laikomi ir sutarties pažeidimu, ir deliktu, o, atsižvelgiant į deliktinės ir sutartinės atsakomybės išskyrimo kriterijus, gali būti kvalifikuojami arba sutarties pažeidimu, arba deliktu. Mūsų nuomone, deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijos galimumui/negalimumui įvertinti yra svarbus teisės doktrinoje pateikiamas pirmojo ir antrojo lygio taisyklių išskyrimas. S. Selelionytė-Drukteinienė pažymi, kad „pirmojo lygio taisyklės numato pareigas ir jas atitinkančias teises. Pažeidus pirmojo lygio taisyklę reglamentuojančią pareigą pradeda veikti antrojo lygio taisyklės, numatančios atsakomybę už pirmojo lygio taisyklių pažeidimą.“[117] Nagrinėjamos temos kontekste pirmojo lygio taisyklės reiškia sutartinę pareigą ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigą, kurias pažeidus taikomos antrojo lygio taisyklės, t.y. teisės normos, reglamentuojančios sutartinės ir deliktinės atsakomybės taikymą. Minėta, jog deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija yra tada, kai *pirma*, tos pačios faktinės aplinkybės atitinka tiek sutarties pažeidimą, tiek deliktą (priežastis), todėl yra galimas ir sutartinės, ir deliktinės atsakomybės taikymas (pasekmė). Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad nacionalinėje doktrinoje ir teismų praktikoje pateikta deliktinės ir sutartinės atsakomybės negalimumo pozicija yra pagrįsta antrojo lygio taisyklių nesutapimu, t.y. negalimumu taikyti ir sutartinę, ir deliktinę atsakomybę už tą patį pažeidimą, tačiau tokia argumentacija *a priori* nepaneigia galimo pirmojo lygio taisyklių sutapimo, t.y. neatsako į klausimą, ar yra galimas sutartinės pareigos ir pareigos, dėl kurios pažeidimo atsiranda deliktinė atsakomybė, sutapimas. Mūsų nuomone, jeigu yra galimas šių pareigų sutapimas, jų pažeidimas neišvengiamai gali būti kvalifikuojamas tiek sutarties pažeidimu (sutartinių pareigų pažeidimu), tiek deliktu (bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos pažeidimu), o atsižvelgiant į antrojo lygio taisykles, reglamentuojančias civilinės atsakomybės taikymą, sprendžiama, ar tarp sutartinės atsakomybės už sutarties pažeidimą ir deliktinės atsakomybės už deliktą yra abipusio išimtinumo santykis. Antrojo lygio taisyklės nepatvirtina ir nepaneigia konkurencijos situacijos galimumo, tačiau pateikia konkurencijos sprendimo būdą, t.y. ar galimas abiejų civilinės atsakomybės rūšių taikymas, pasirenkant vieną iš jų, ir jeigu taip, kam priklauso pasirinkimo teisė, ar vis tik viena iš jų turi pirmenybę ir šalina galimybę taikyti kitą, ar galima jų kombinacija[118].

117 Selelionytė-Drukteinienė, S., *supra* note 18, p. 2. Harris, J.W. *Legal Philosophies*, 2nd Ed., p. 84-55. Cituota iš: Jolly, A. Is it Useful – or Even Possible – to Distinguish Primary from Secondary Liabilities arising from Contractual Obligation? *European Business Law Review.* 2003, 57, p. 57. Medicus, D. *Grundwissen zum Bürgerlichen Recht. Ein Basisbuch zu den Anspruchsgrundlagen.* 6 neu bearbeitete Auflage. Kőln: Carl Heymanns Verlag, 2004, p. 33-34.

118 Plačiau apie deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdus žr. šios disertacijos antrajame skyriuje.

Šio disertacijos poskyrio (1.1) tyrimo tikslas yra nustatyti, *ar yra galimas pirmojo lygio taisyklių (sutartinės ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos) sutapimas, kuomet jų pažeidimo atveju tos pačios faktinės aplinkybės atitinka tiek sutarties pažeidimą, tiek deliktą, t.y. patvirtinti arba paneigti deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijos galimumą.*

1.1.1. Sutartinė pareiga v. bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareiga: atribojimas ir sutapimas

Šiame disertacijos poskyryje siekiama nustatyti, kada sutarties šalies sutartinė pareiga gali (jeigu gali) atitikti bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigą:

pirma, išskiriant sutarties pažeidimo ir delikto *atribojimo* kriterijus (*1.1.1.1. poskyris*);

antra, identifikuojant pareigą, kurios pažeidimas gali reikšti tiek sutarties pažeidimą, tiek deliktą (*1.1.1.2. - 1.1.1.3. poskyriai*).

1.1.1.1. Sutarties pažeidimo ir delikto atribojimo kriterijai ir jų reikšmė

„Tapo sunku nustatyti,
kur yra riba tarp sutarties ir delikto“[119].

Tiek sutarties pažeidimas, tiek deliktas visų pirma yra laikomi civilinės teisės pažeidimais. Tradiciškai yra įsitvirtinęs požiūris, kad sutartis ir deliktas[120] yra iš esmės *skirtingi* ir nesuderinami vienas su kitu[121], nurodant įvairius sutartinės pareigos ir pareigos, dėl kurios pažeidimo atsiranda deliktinė atsakomybė, atribojimo kriterijus. Teisės doktrinoje teigiama, kad „nors ir sutartis, ir deliktas yra laikomi vieningos prievolinių santykių srities dalimis, skirtumas tarp sutartinės atsakomybės ir deliktinės (atsirandančios dėl žalos padarymo) atsakomybės civilinės teisės teorijoje yra laikomas fundamentaliu. Tačiau, kaip ir kitų teisinių klasifikacijų atvejais, šiam skirtumui skirta gausi literatūra *nesėkmingai* (paryškinta mano – aut. pastaba) bando tiksliai išaiškinti jo esmę.“[122] Šiuolaikinėje civilinės teisės doktrinoje iš vienos pusės G. Gilmorui skelbiant „sutarties mirtį“ (angl. „*the death of contract*“)[123], kuomet deliktų teisė absorbuoja sutarčių teisę[124], iš kitos – hipertrofuojant su-

119 Bussani, M., *et al.,* Between Contract and Tort: Pure Economic Loss in Europe. *Comparative Remedies for Breach of Contract.* Oxford: Hart Publishing, 2005, p. 200.

120 Teisės doktrinoje santykis tarp sutarčių ir deliktų teisės paprastai apibūdinamas santykiu tarp sutarties ir delikto, kurie nėra lygiaverčiai lyginimo objektai. Visų pirma, sutartis paprastai reiškia mainus, o deliktas – neteisėtus veiksmus, sukėlusius žalą. Sutarčių ir deliktų teisės santykis galėtų būti nustatomas lyginant atitinkančias sąvoka, t.y. sutartinę ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigą, sutarties pažeidimą ir deliktą, sutartinę ir deliktinę atsakomybę.

121 Selelionytė-Drukteinienė, S., *supra* note 18, p. 2.

122 Glendon, M.A.; Gordon, M.W.; Osakwe, C. *Vakarų teisės tradicijos.* Vilnius: Pradai, 1993, p. 110. Mettarlin, D.N. Contractual and Delictual Responsibility in Quebec the Rediscovery in Contract. *McGill Law Journal.* 1961, 8 (1): 38.

123 Vertimas: „sutarties mirtis“.

124 Zimmermann, R., *supra* note 7. Plačiau žr. Gilead, I., *supra* note 53, p. 511-512. Bridgeman, C.; Goldberg, J.C.P. Do Promises Distinguish Contract from Tort. *Suffolk University Law Review.* 2012, XLV: 873.

tarčių teisės vaidmenį[125], skirtumai tarp sutarties ir delikto nyksta[126]. Šiai pozicijai pritaria ir M. Cox[127]. Tradiciniu sutarčių teisės tikslu paprastai yra laikomas efektyvaus vertybių perdavimo iš vienos sutarties šalies kitai užtikrinimas, todėl sutarčių teisė paprastai gina nuo poveikio turtiniams interesams, o deliktų teisė - nuo poveikio asmeniui ir nuosavybei. Tačiau šiuolaikinėje teisės doktrinoje vis dažniau nurodoma, kad tradicinė deliktų teisės veikimo sritis ženkliai išsiplėtė, t.y. deliktų teisė apima ir tas sritis, kurios tradiciškai priklausė sutarčių teisei, o deliktų teisės taisyklės pakeičia sutarčių teisės taisykles[128]. Deliktų teisė apima ne tik žalos asmeniui ir žalos turtui atlyginimą, bet taip pat gina tradiciškai sutarčių teisės saugomus ekonominius interesus, įskaitant negautas pajamas ir grynai ekonominio pobūdžio žalą[129]. Kita vertus, sutarčių teisės ribos taip pat išsiplėtė ir apima tas sritis, kurios tradiciškai priklausė deliktų teisei (pavyzdžiui, neturtinės žalos atlyginimas ir kt.). Tenka pritarti M. Bridge pozicijai, jog sutartis ir deliktas šiandien gina tuos pačius interesus[130], o tai lemia, kad tampa itin sunku identifikuoti jų atribojimo kriterijus. Kita vertus, yra autorių, pabrėžiančių sutarčių ir deliktų teisės atskyrimo svarbą. M. K. Hart teigimu, „sutarčių ir deliktų teisė turi skirtingus elementus, kurie daro jas unikaliomis teisės doktrinomis“[131]. M. K Hart, neigdama sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo galimumą, taip pat pabrėžia klasifikacijos reikšmę, t.y. „klasifikacija susistemina teisę taip, kad ji būtų „lengvai valdoma“ ir nuspėjama, kuri savo ruožtu skatina racionalius rezultatus“[132]. Tačiau turime pritarti oponuojančiai pozicijai, kad civilinės atsakomybės klasifikacija yra tik instrumentas, užtikrinantis racionalią struktūrą, kurios tikslas - nustatyti metodologinį atsakomybės taikymo pagrindą, tačiau pati klasifikacija negali dominuoti teisinėje argumentacijoje, nusprendžiant, kad civilinė atsakomybė konkrečiu atveju negalės būti taikoma[133]. Sutarties ir delikto išskyrimas neturi skatinti civilinės atsakomybės instituto uždarumo. Priešingai, anot I. Gilead, sutartis ir deliktas turi atitikti šiuolaikines teisės ir visuomenės raidos tendencijas, bendradarbiauti, siekiant užtikrinti teisingumą ir teisinės sistemos efektyvumą[134].

125 Mayr, V., *supra* note 54, p. 78. Apie sutarčių teisės socializaciją ir viešosios politikos įtaką sutarčių ir deliktų teisės santykiui plačiau žr. Fleming, J.G. Tort in a Contractual Matrix. *Osgoode Hall Law Journal.* 1995, 33 (4): 678.

126 Plačiau žr. Gilead, I., *supra* note 53, p. 511-512.

127 Cox, M. A Light in the Darkness: Discering the Border between Tort and Contract Claims in Texas Law. *South Texas Law Review*. 1999, 40: 1024.

128 O'Connell, J. The Interlocking Death and Rebirth of Contract and Tort. *Michigan Law Review*. 1977, 75 (4): 663. Deliktinių taisyklių taikymu sutarčių teisėje gali būti laikomos sutarčių aiškinimo ir sutarties spragų užpildymo taisyklės.

129 Lahe, H. The Concept of General Duties of Care in the Law of Delict. *Juridica International.* 2004, IX: 112.

130 Bridge M. The Overlap of Tort and Contract. *McGill Law Journal.* 1982, 27: 913.

131 Hart, M.K. Tort or Contract?: New Jersey's Simultaneous Expansion and Dilution of Contract Theory. *Rutgers Law Review.* 1995, 26 (2): 512.

132 *Ibid*.

133 Gilead, I., *op. cit.*, p. 516.

134 Teisės mokslininkų darbuose pateikiami siūlymai sujungti sutartį ir deliktą į vieną institutą, vadinamą „*contort*“, arba sukurti trečią prievolių atsiradimo pagrindą vertintini kritiškai. I. Gilead teigimu, jeigu bus užtikrintas sutarties ir delikto lankstumas, trečia civilinės atsakomybės rūšis nėra reikalinga. Feinman, J.M. Doctrinal Classification and Economic Negligence, 33 San Diego Law Review 137, 139 (1996). Cituota iš: *Ibid*., p. 517.

Vienu iš sutarčių ir deliktų teisės atribojimo kriterijų gali būti laikomas *skirtingas filosofinis pagrindimas*. J. Smith pabrėžia sutarčių laisvės principo reikšmę sutarčių teisėje, kuomet sutarties šalims suteikiama laisvė susitarti ir apibrėžti tarpusavio įsipareigojimų turinį, siekiant abipusių mainų pagrindu pagerinti savo padėtį[135]. M. A. Smirnova nurodo, kad „prievolių teisei yra būdingas prievolių skirstymas į sutartines, kurios kyla iš *šalių valios* (paryškinta mano – aut. pastaba) išraiškos, ir deliktines, kurios kyla *įstatymo pagrindu* (paryškinta mano - aut. pastaba) ir yra susijusios su neteisėtu kaltu žalos padarymu asmens nuosavybei, gyvybei, sveikatai“[136]. MM. Loubser pažymi, jog „sutarčių teisės tikslas ekonomiškai laisvoje visuomenėje yra: pirma, užtikrinti laisvus mainus, nustatant efektyvias taisykles, taip suteikiant galimybę pagerinti asmeninę padėtį; antra, nustatyti plačias ribas, kuriose asmenys turi teisę sudaryti sandorius <...>; trečia, nustatyti sutartinių įsipareigojimų turinį, kitaip tariant nustatyti, kada asmenys yra įsipareigoję ir kokios yra jų sutartinių įsipareigojimų pasekmės“[137]. S. Litvinoff pabrėžia, kad „sutartis, kaip koncepcija, teisininkų sąmonėje apima visus atvejus, kuomet asmenims suteikiama *laisvė nustatyti* (paryškinta mano – aut. pastaba) vienas kito atžvilgiu tam tikras pareigas ir reikalavimo teises, t.y. sukurti savo taisykles, skirtas reguliuoti jų būsimą elgesį tam tikrą laiką“[138]. Anot C. Rieder, sutarties sudarymas pagrindžia tarp skolininko ir kreditoriaus ypatingą tarpusavio santykį ir atstovauja kvalifikuotą asmenų socialinį kontaktą[139], kuomet sutartiniai įsipareigojimai kyla iš individualaus susitarimo, sudaryto konkrečioje situacijoje. Sutarčiai priešinamas deliktas, kuris „apima visus atvejus, kuomet *neatsižvelgiant į jų valią* (paryškinta mano – aut. pastaba), asmenys yra saistomi pareigų visų asmenų atžvilgiu, <...> pareiga elgtis taip, kad savo elgesiu nepadarytum žalos kitam“[140].

Deliktų teisė pagrindžiama kitomis filosofinėmis nuostatomis ir, priešingai negu sutarčių teisė, kuri pripažįsta asmens laisvę, deliktų teisė reiškia asmens laisvės ribojimą. Šveicarijos teisės doktrinoje nurodoma, kad deliktų teisė yra pagrįsta įtemptu santykiu tarp vertybių apsaugos ir veiksmų laisvės[141]. C.J. Galligan teigimu, „taip daroma įpareigojant vieną asmenį atlyginti žalą kitam, jeigu jis ar ji veikė tokiu būdu, kurį *bendruomenė* (paryškinta mano – aut. pastaba) pripažįsta neteisėtu“[142]. Deliktu laikomas neteisėtas elgesys (neteisėti veiksmai

135 Smith, J.C. Economic Loss and the Common Law Mariage of Contracts and Torts. *U.B.C. Law Review.* 1984, 18 (1): 95.

136 Smirnova, M.A. Sootnoshenie dogovornoj i deliktnoj otvetstvennosti v grazhdanskom prave Rossijskoj Federacii [The Relationship of Contractual and Delictual Liability in Civil Law of the Russian Federation]. *Juridicheskie lica. Otvestvennoct za narushenie objazatelstv* [Legal Persons. Liability for Breach of obligations]. Mz-Press, 2004, p. 167 (167-177).

137 Galligan, Contortions along the boundary between Contracts and Torts. *Tulane Law Review.* 1994, p. 457-459. Cituota iš: Loubser, MM., *supra* note 15, p. 114.

138 Litvinoff, S., *supra* note 55, p. 3.

139 Rieder, C. Vertrag mit Schutzwirkung zugunsten Dritter nach schweizerischem Recht. *Hanse Law Review,* 2006, 2 (1): 82.

140 Litvinoff, S., *op. cit.*, p. 3.

141 Fellmann, W., *et al*., *Schweizerisches Haftpflichtrecht.* Band I: Allgemeiner Teil sowie Haftung aus Verschulden und Persőnlichkeitsverletzung, gewőhnliche Kausalhaftunges des OR, ZGB und PrHG. Bern: Stämpfli Verlag, 2012, paragraph 34.

142 Galligan, Contortions along the boundary between Contracts and Torts. *Tulane Law Review.* 1994: 457-459. Cituota iš: Loubser, MM., *op. cit.*, p. 114.

arba neveikimas[143]), kuris pažeidžia tiek bendruosius teisės principus (bendrąją teisės normą, kurią numato įstatymas), draudžiančius daryti žalą kitiems, tiek ir neatitinka specialiųjų reikalavimų, ir kurio pasekmė yra žala. J. Bell nurodo, kad pirminė deliktų teisės funkcija yra užtikrinti kompensaciją, greta šios taip pat nurodomas kitas tikslas – uždrausti socialiai nepageidaujamą elgesį. Kita vertus, paradoksas tame, jog deliktų teisė taip pat numato kompensaciją už nepageidaujamus pakenkimus dėl socialiai pageidaujamo elgesio. J. Bell nurodo, kad „mes norime, kad važiuotų traukiniai, automobiliai, veiktų fabrikai. Tie, kurie vykdo šią veiklą, nenori padaryti žalos, todėl dažnai tai yra nenorėta pasekmė.“[144] Deliktų teisė įtraukia asmens elgesio normatyvinį vertinimą ir yra pagrįsta bendruomenės standartu[145], kuris yra visiems vienodas. N. Jansen pabrėžia, kad nesutartinė pareiga atlyginti žalą „turi būti pagrįsta teisių ir interesų apsauga, kurie yra nepriklausomi nuo sutartinio pažado“[146]. M. Cox, cituodama W. Powers, nurodo, kad delikto paradigma atitinka protingumą, o sutarties paradigma atitinka laisvės ir susitarimo idealogiją, taip pat autonomijos, individualumo ir privatumo principus[147]. Apibendrindami šiuos teiginius, galime išskirti pagrindinį teisės doktrinoje nurodomą skirtumą: sutarties pažeidimas reiškia savo noru prisiimtos pareigos pažeidimą, o deliktas – įstatyme numatytos pareigos pažeidimą[148], t.y. sutartinės pareigos *savanoriškumas*[149] ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos *privalomumas*, kylantis iš teisės[150].

Kita vertus, negalime nepastebėti, kad *savanoriškumo* elementas yra būdingas ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigai. Kaip sutarties šalis sudarydama sutartį prisiima įsipareigojimus ir jų neįvykdymo pasekmes, taip pat ir asmuo, atlikdamas tam tikrus veiksmus ir susilaikydamas nuo jų, prisiima teisės aktuose nurodytas tokių veiksmų pasekmes. Asmuo, kuris vairuoja automobilį, įsipareigoja elgtis atidžiai ir rūpestingai bei nepadaryti žalos kitiems eismo dalyviams taip pat, kaip sutarties šalis įsipareigoja sąžiningai vykdyti sutartinius įsipareigojimus. Tiek vairuotojas savo noru prisiima pareigą delikto atveju atlyginti padarytą žalą, tiek sutarties šalis savo noru prisiima pareigą sutarties pažeidimo atveju atlyginti padarytus nuostolius. Abiem atvejais asmuo įsipareigoja savo noru[151], pasirinkdamas savo veikimo

143 Doktrinoje nurodoma, kad neveikimas gali būti laikomas deliktu tik esant ypatingoms aplinkybėms. Speidel, R.E. The Borderland of Contract. *Northern Kentucky Law Review*. 1983, 10 (163): 168.

144 Bell, J. The Development of Tort Law. *European Tort Law 2007*. Koziol, H., Steininger, B.C. (eds.) Wien: Springer Verlag, 2008, p. 8.

145 Loubser, MM., *supra* note 15, p. 114. Rieder, C., *supra* note 139, p. 82.

146 Jansen, N., *supra* note 21, p. 22.

147 Powers, W. Border Wars, 72 Tex. L. Rev., 1209, 1213-14 (1994). Cituota iš: Cox, M., *supra* note 127, p. 1024.

148 Selelionytė-Drukteinienė, S., *supra* note 18, p. 2. Hoffmann, N. *Die Koordination des Vertrags- und Deliktsrechts in Europa. Ein rechtsvergleichende Untersuchung zum Kolisionsrecht, Sachrecht und zum UN-Kaufrecht*. Tűbingen: Mohr Siebeck, 2006, p. 25. Jones, M.A. *Textbook on Torts*. 8th edition. Oxford University Press, 2002, p. 3. Turner, C.; Hodge, S. *Unlocking Torts*. 2 Edition. 2007, p. 3. Clarke, P.; Clarke, J.; Zhou, M. *Contract Law. Commentaries, Cases and Perspectives*. Oxford: University Press, 2008, p. 7. *Markesinis and Deakin's Tort law*. 6 Edition. Deakin, S.; Johnston, A.; Markesinis, B. (eds.). Oxford: Clarendon Press, 2008, p. 17. Beale, H.G., *supra* note 73, p. 58.

149 Bridgeman, C.; Goldberg, J.C.P., *supra* note 124, p. 874.

150 A. Burrows pabrėžia šio skirtumo reikšmę ir laiko jį pagrindiniu atribojant sutartį ir deliktą. Plačiau žr. Burrows, A. *Understanding the Law of Obligations – Essays on Contract, Tort and Restitution*. Oxford: Hart Publishing, 1998, p. 13.

151 Swanton, J., *supra* note 57, p. 41.

būdą (pavyzdžiui, vairuoti automobilį), sutinka nepažeisti teisės aktų reikalavimų ir atlyginti padarytą žalą. J. Swanton teigimu, deliktinė prievolė atlyginti žalą kyla dėl to, jog asmuo savo noru pasirenka dalyvauti teisiniuose santykiuose[152]. V. Mikelėnas pažymi, jog „filosofinis atsakomybės pagrindas yra *laisvos valios* (paryškinta mano – aut. pastaba) teorija, numatanti, kad žmogus turi laisvo pasirinkimo galimybę, kaip jam elgtis, o tokia laisvo pasirinkimo galimybė suponuoja jo atsakomybę už savo veikimo (ar neveikimo) neigiamas pasekmes“[153]. Pažymėtina, jog šie teiginiai atitinka personalistinę teisės sampratą (teisinį personalizmą), kuomet teisė suprantama kaip visuomeninė sutartis – konvencija, o konvencionalumas laikomas pačia teisės esme. Žmonės gali taikiai kartu gyventi tik tada, kai paklūsta savo pačių sudarytai sutarčiai, nustatančiai kiekvieno teisių ir pareigų pusiausvyrą[154]. Jeigu teisę suprasime kaip „visuomeninę sutartį“, deliktinė prievolė atlyginti padarytą žalą laikytina *savo noru* įgyta prievole.

Svarbu tai, kad *savanoriškumo* požymis sutartiniuose santykiuose taip pat negali būti suabsoliutintas. H.G. Beale pažymi, kad „daugeliu atveju šalių susitarimas apima tik apsisprendimą sudaryti sutartį ar ne, nederinant konkrečių sutarties sąlygų, ypač sudarant sutartį prisijungimo būdu“[155]. Be to, pozityvioji sutarčių teisė numato atvejus, kuomet yra draudžiama atsisakyti sudaryti sutartį. Pavyzdžiui, yra draudžiama atsisakyti sudaryti sutartį diskriminacijos pagrindu, taip pat viešųjų paslaugų teikimo sutartis[156] ir kt.

Pareigos vykdymo *privalomumu*, kylančiu iš teisės, bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareiga taip pat negali būti priešpriešinama sutartinei pareigai[157]. S. Selelionytė-Drukteinienė pažymi, jog „teisė pripažįsta, kad sutartinės pareigos galioja tik todėl, kad teisė suteikia joms privalomą galią“[158]. Sutartinės pareigos privalomumas, kylantis iš teisės, ypač akivaizdus yra tada, kuomet atskiriama pareiga tinkamai vykdyti sutartinius įsipareigojimus ir prievolė atlyginti dėl jos pažeidimo padarytą žalą[159], kadangi ši prievolė yra numatyta įstatyme ir sutarties šalys neturi jai pritarti. Pritartina teisės doktrinoje nurodomai pozicijai, kad prievolė atlyginti žalą visada kyla iš įstatymo ir yra tik pareiga užtikrinti įvykdymą, kuris kyla iš privačios autonomijos, t.y. sutarties[160], todėl aiškus atskyrimas yra galimas tik tarp privačia autonomija pagrįstų įvykdymo įsipareigojimų ir nuo sutarties šalių valios nepriklausomo žalos atlyginimo. M. Plőtner pažymi, kad prievolė atlyginti žalą, skirtingai negu įvykdymo įsipareigojimas,

152 Swanton, J., *supra* note 57, p. 41.

153 Mikelėnas, V., *supra* note 18, p. 8.

154 Vaišvila, A., *supra* note 4, p. 110-111.

155 Beale, H.G., *supra* note 73, p. 61.

156 Vis dėlto, Anglijos teismų praktikoje pasitaikė atvejų, kuomet tokiu pagrindu atsiradę šalių įsipareigojimai nebuvo pripažįstami sutartiniais. *Ibid*., p. 12.

157 Pavyzdžiui, H. Kelzenas nurodo, kad „bendrosios teisės normos numatyta sankcija konstituoja (kaip pagrindinę pareigą) pareigą susilaikyti nuo teisinio sandorio sąlygoms priešingo elgesio, taigi susilaikyti nuo žalos padarymo, o šios pareigos pažeidimo atveju ji konstituoja (kaip pakaitinę pareigą) pareigą atlyginti padarytą žalą. Šios sankcijos galima išvengti arba atliekant teisiniu sandoriu tiesiogiai sukurtą pareigą, arba, šios pareigos neatlikus, atliekant pareigą atlyginti žalą.“ Kelsen, H. *Grynoji teisės teorija.* Vilnius: Eugrimas, 2002, p. 215.

158 Selelionytė-Drukteinienė, S., *supra* note 18, p. 2.

159 Cohen, N. The Four C's: Coherence, Clarification, Continuity, Change – Remedies for Breach of Contract in Israeli Draft Civil Code. *The Draft Civil Code for Israel in Comparative Perspective.* Siehr, K.; Zimmermann, R. (eds.). Mohr Siebeck Tübingen, 2008, p. 56.

160 Zimmermann, R., *supra* note 7, p. 91.

visada atsiranda įstatymo pagrindu[161]. Kita vertus, sutarties šalies pareiga tinkamai vykdyti sutartinius įsipareigojimus taip pat numatyta įstatyme (pavyzdžiui, LR CK 6.200 straipsnis).

Apibendrindami nurodytus argumentus, galime daryti išvadą, kad tiek pareiga tinkamai vykdyti sutartį, tiek pareiga nepadaryti žalos, tiek prievolė atlyginti žalą kyla įstatymo pagrindu. Savanoriškumo elementas sutartiniuose santykiuose reiškia laisvę nustatyti įvykdymo pareigos turinį, o bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos atveju jos turinys yra vienodas visiems dalyvaujantiems analogiškuose teisiniuose santykiuose. Bet, kaip jau minėta, savanoriškumas gali būti laikomas tiek sutartinės, tiek bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos požymiu tuo aspektu, kad sutinkant dalyvauti teisiniuose santykiuose, jos abi prisiimamos savo noru.

Vis dėlto, net ir sutarties šalių laisvė nustatyti įvykdymo pareigos turinį nėra absoliuti. Teismo atliekamas sutarties spragų užpildymas bei sutarties sąlygų aiškinimas[162] lemia, kad konkrečioje situacijoje taikomos ne sutarties šalių valią atitinkančios sutarties sąlygos, tačiau tos, kurias nustatė teismas, todėl sutartinė atsakomybė, kaip ir deliktinė atsakomybė, kyla ne tik dėl asmens pasirinkimo, bet ir teismo nustatytų įsipareigojimų pagrindu[163]. PECL 5:102 straipsnyje[164], DCFR 8:101 straipsnyje[165], UNIDROIT principų 4.1 - 4.3 straipsniuose[166] numatytos sutarčių aiškinimą reglamentuojančios teisės normos. LR CK 6.193 straipsnyje įtvirtintos pagrindinės Lietuvoje taikytinos sutarčių aiškinimo taisyklės, numatant, kad sutartys visų pirma turi būti aiškinamos sąžiningai, siekiant nustatyti tikruosius sutarties šalių ketinimus. Jeigu negalima nustatyti tikrųjų sutarties šalių ketinimų,

161 Plőtner, M. *Die Rechtsfigur des Vertrags mit Schutzwirkung für Dritte und die sogenannte Expertenhaftung*. Berlin: Duncker&Humblot GmbH, 2003, p. 174.

162 LAT praktikoje nurodyta, kad jeigu šalys neaptarė tam tikrų sutarties sąlygų, reikalingų sutarčiai vykdyti, tai šias sutarties spragas vienos iš šalių reikalavimu gali pašalinti teismas, nustatydamas atitinkamas sąlygas, atsižvelgdamas į dispozityviąsias teisės normas, šalių ketinimus, sutarties tikslą ir esmę, sąžiningumo, protingumo ir teisingumo kriterijus. LAT CBS kolegijos 2012 m. balandžio 10 d. nutartis civilinėje byloje *P. G. v Kauno miesto savivaldybė* (bylos Nr. 3K-3-139/2012 m.).

163 Clarke, P.; Clarke, J.; Zhou, M., *supra* note 148, p. 10.

164 PECL 5:102. Aiškinant sutartį turi būti atsižvelgiama į a) sutarties sudarymo aplinkybes, įskaitant ikisutartines derybas; b) sutarties šalių elgesį, įskaitant sutarties sudarymo metu; c) sutarties prigimtį ir tikslą; d) kaip sutarties šalys aiškina panašias sutarties sąlygas ir jų tarpusavio praktiką; e) reikšmę paprastai priskiriamą terminams ir išsireiškimams susijusioje veiklos srityje ir panašių sutarties sąlygų aiškinimo praktiką; f) papročius; g) gerą valią ir sąžiningas derybas. Principles of European Contract Law. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-09-01]. <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/text/textef.html#a1101>.

165 DCFR 8:101. Bendrosios taisyklės. 1. Sutartis turi būti aiškinama, atsižvelgiant į bendrus sutarties šalių ketinimus, net jeigu jie skiriasi nuo lingvistinės žodžių reikšmės. 2. Jeigu viena iš sutarties šalių suteikė sutarčiai, jos sąlygai ar išsireiškimui konkrečią reikšmę ir sutarties sudarymo metu kitai sutarties šaliai tokia pirmosios sutarties šalies pozicija buvo žinoma, sutartis turi būti aiškinama taip, kaip numatė pirmoji sutarties šalis. 3. Sutartis yra aiškinama, atsižvelgiant į reikšmę, kurią jai suteiktų protingas asmuo: a) jeigu ketinimų negalima nustatyti pagal ankstesnius paragrafus ar b) kyla klausimas dėl asmens, kuris nėra sutarties šalis ar asmens, kuriam teisės aktai nesuteikia daugiau teisių negu sutartis, kuris pagrįstai ir gera valia pasitikėjo akivaizdžia sutarties reikšme. Draft Common Frame of Reference (DCFR). [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-09-01]. <http://ec.europa.eu/justice/policies/civil/docs/dcfr_outline_edition_en.pdf>.

166 UNIDROIT principų 4.1. straipsnis. (1) sutartis turi būti aiškinama, atsižvelgiant į bendrus sutarties šalių ketinimus. (2) Jeigu tokių ketinimų negalima nustatyti, sutartis aiškinama, atsižvelgiant į reikšmę, kurią protingas asmuo, panašus į sutarties šalis, suteiktų sutarties sąlygai analogiškomis aplinkybėmis. UNIDROIT Principles of of International Commercial Contracts. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-01-26]. <http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2010/integralversionprinciples2010-e.pdf>.

sutartis aiškinama atsižvelgiant į tai, kokią prasmę jai tokiomis pat aplinkybėmis būtų suteikę analogiški šalims protingi asmenys. Aiškinant sutartį, be kitų LR CK 6.193 straipsnyje nurodytų aplinkybių, taip pat turi būti atsižvelgiama į papročius. LR CK 6.196 straipsnyje pažymima, kad numanomos sutarties sąlygos nustatomos, atsižvelgiant į sutarties esmę ir tikslą, šalių santykių pobūdį, sąžiningumo, protingumo ir teisingumo kriterijus. Teisės doktrinoje nurodoma, kad „objektyviojo sutarčių aiškinimo metodas siejamas su sutarties sąlygas priimančios protingos šalies suvokimu“[167]. Galime daryti prielaidą, kad tam tikras *bendruomenės standartas*, nors ir „individualizuotas ir kontekstualizuotas“[168] *taikomas ir sutarties šalims*. Jeigu šalys sutarties sudarymo metu ne visada detaliai reglamentuoja sutartinės pareigos turinį, sutarties pažeidimo pasekmes, sutarties spragas gali pašalinti teismas, atsižvelgdamas į dispozityviąsias teisės normas, šalių ketinimus, sutarties tikslą ir esmę, sąžiningumo, teisingumo ir protingumo principus (LR CK 6.195 straipsnis)[169]. Tačiau net ir esant aiškiai išreikštai sutarties šalių valiai dėl sutarties sąlygų, teismai turi teisę jų netaikyti. Pavyzdžiui, net jeigu šalys numato baudą už konkretaus įsipareigojimo neįvykdymą, teismui suteikiama teisė paneigti sutarties šalių valią, sumažinant atlygintinos sumos dydį[170]. Be to, imperatyvios sutarčių teisės normos numato sutarties šalies pareigas, kurių šalys negali atsisakyti ar apriboti. Pavyzdžiui, DCFR 1:103 straipsnyje įtvirtinta sutarties šalies pareiga veikti laikantis sąžiningumo principo, kuri negali būti netaikoma ar ribojama sutartimi[171]. LR CK 6.158 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad kiekviena sutarties šalis, turėdama sutartinių santykių, privalo elgtis sąžiningai. Antrojoje šio straipsnio dalyje teigiama, kad šios pareigos šalys savo susitarimu negali pakeisti ar panaikinti. LR CK 6.200 straipsnio 1 dalyje papildomai pažymima, kad šalys privalo vykdyti sutartį tinkamai ir sąžiningai. Atsižvelgiant į šias tendencijas, galima teigti, kad pagrindiniais laikyti sutartinės ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos išskyrimo kriterijai – *savanoriškumas ir priva-*

167 Ambrasienė, D., *et al. Lyginamoji sutarčių teisė: Lietuva europiniame kontekste.* Vilnius: Justitia, 2013, p. 211.

168 *Ibid*.

169 Iš esmės panašios sutarties spragų užpildymo taisyklės nustatytos ir DCFR II-9:101 straipsnyje, kuriame numatyta, kad sutarties sąlygos gali būti nustatytos, atsižvelgiant į susiklosčiusią tarp šalių dalykinę praktiką. Sutarties sąlygas, kurių šalys neaptarė, gali nustatyti teismas, atsižvelgdamas į sutarties esmę, tikslus, aplinkybes, egzistavusias sudarant sutartį, sąžiningumo ir sąžiningos dalykinės praktikos reikalavimus. Draft Common Frame of Reference (DCFR), *supra* note 165. PECL 6:102 straipsnis taip pat nustato sutarties spragų užpildymo taisykles, t.y. atsižvelgiama į šalių ketinimus, sutarties esmę ir tikslus, sąžiningumą ir sąžiningą dalykinę praktiką. Principles of European Contract Law, *supra* note 164.

170 Pavyzdžiui, LR CK 6.73 straipsnio 2 dalyje yra įtvirtinta teismo teisė mažinti šalių sutartas netesybas. LAT praktikoje nurodyta, kad kai šalys susitaria dėl palūkanų, teismas turi patikrinti, ar toks jų susitarimas nepažeidžia sąžiningumo, teisingumo ir protingumo reikalavimų. LAT CBS kolegijos 2012 m. balandžio 27 d. nutartis civilinėje byloje *J.S. v. S.G.* (bylos Nr. 3K-3-192/2012). Plačiau apie teismo intervenciją sutartiniuose santykiuose žr. Budreckienė, V. Teismo intervencijos į komercinius sutartinius santykius legitimumas klasikinėje, sąryšingojoje ir socialinėje sutarčių teisės teorijose. *Social Transformations in Contemporary Society.* 2015 (3): 155 - 169. ISSN 2345-0126 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-01-26]. <http://stics.mruni.eu/wp-content/uploads/2015/07/STICS_2015_3_155-169.pdf>. Vitkus, S. Teisminės kontrolės sutartinių sumų atžvilgiu lyginamieji aspektai. *Social Transformations in Contemporary Society.* 2015 (3): 99-114. ISSN 2345-0126 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-01-26]. <http://stics.mruni.eu/wp-content/uploads/2015/07/STICS_2015_3_99-114.pdf>.

171 Šio DCFR 1:103 straipsnio originalus tekstas ir jo analizė pateikiama šios disertacijos 1.1.1.2 poskyryje.

lomumas - nėra pakankami pagrįsti griežtą sutartinės ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos atribojimą[172].

Doktrinoje taip pat yra teigiama, jog bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareiga yra ne konkretaus asmens, bet viso pasaulio atžvilgiu (*in rem*), o sutartinė pareiga yra nukreipta į konkretų asmenį (*in personam*)[173], t.y. sutartines pareigas turi sutarties šalys, o bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigą - svetimi vienas kito atžvilgiu asmenys[174]. Pavyzdžiui, V. Mayr nurodo, kad „sutartiniai įsipareigojimai yra tik tokie įsipareigojimai, kurie kyla iš sutarties kitos sutarties šalies, bet ne kiekvieno trečiojo asmens atžvilgiu"[175]. Vis dėlto, šis atskyrimo kriterijus tai pat nėra universalus, kadangi bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareiga taip pat yra taikoma konkretaus asmens atžvilgiu. Pavyzdžiui, asmuo turi pareigą nepadaryti žalos kito asmens nuosavybei, bet ši pareiga yra tik tokių asmenų atžvilgiu, kurie turi nuosavybę. Po neteisėtų veiksmų (delikto) atlikimo, kuomet yra pažeidžiama bendroji pareiga nepadaryti žalos, deliktinė prievolė atlyginti žalą tampa ne *in rem,* bet *in personam*, t.y. turima konkretaus asmens atžvilgiu kaip ir sutartinė[176]. Šiai pozicijai pritaria J. Oberdiek, nurodydamas, kad deliktų teisė laikoma privatinės teisės dalimi, kuomet civilinės bylos šalys gina savo deliktu pagrįstas teises abipusiame žalą padariusio ir nukentėjusiojo asmens santykyje, o jų teisėmis pagrįstos pareigos yra santykinės, priklausančios konkrečioms šalims[177]. Tai, kad bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareiga yra santykinė, pagrindžiama tuo, jog pareigos visada yra nukreiptos konkretaus asmens atžvilgiu. Reikšdamas ieškinį dėl deliktinės atsakomybės taikymo, asmuo gina savo teises, o ne deliktu pagrįstas teises bendrai. Be to, J. Swanton nurodo, kad sutartinė pareiga turima viso pasaulio atžvilgiu, kadangi asmuo turi pareigą visų asmenų pasaulyje atžvilgiu nepažeisti sutartinių įsipareigojimų, jeigu jie nuspręs sudaryti sutartį[178]. Pažymėtina, kad šiuolaikinės teisės ir visuomenės raidos tendencijos taip pat leidžia kvestionuoti šio skirtumo reikšmę. Sutartys vis dažniau sudaromos internetu, kuomet sutarties sąlygos net nėra derinamos, o sutarties šalys viena kitos nepažįsta. Anoniminiai rinkos dalyviai, standartizuotos sutarties sąlygos ir standartiniai produktai lemia, jog sutartis šiandien yra ir nepažįstamų asmenų tarpusavio įsipareigojimai[179]. Apibendrindami galime teigti, jog sutartinės ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos adresatų[180] kriterijus taip pat nėra pakankamas identifikuoti aiškias sutarčių ir deliktų teisės atskyrimo ribas.

---

172 Linzer, P. Uncontracts: Context, Contorts and the Relational Approach. *Annual Survey of American Law.* 1988: 142.

173 Hoffmann, N., *supra* note 148, p. 25. Swanton, J., *supra* note 57, p. 41. Heckendorf, L., *supra* note 8, p. 365. Beale, H.G., *supra* note 73, p. 60. Sein K., *supra* note 24, p. 55.

174 Gilead, I., *supra* note 53, p. 516.

175 Mayr, V., *supra* note 54, p. 83-84.

176 Deakin, S.; Johnston, A.; Markesinis, B. *Tort Law*. Sixth Editon. Oxford: Clarendon Press, 2008, p. 19.

177 Plačiau žr. Oberdiek, J., *supra* note 71, p. 116.

178 Swanton, J., *supra* note 57, p. 41. Šiame disertacijos poskyryje nesiekiama atsakyti į klausimą, ar šios visų trečiųjų asmenų atžvilgiu turimos pareigos pažeidimas lemia sutartinę ar deliktinę atsakomybę.

179 Plačiau žr. Gilead, I., *op. cit.*, p. 516.

180 T.y. subjektų, kurių naudai jos yra nustatytos.

Teisės doktrinoje nurodoma, kad „šiuolaikinei praktikai būdinga tendencija šiam skirtumui[181] mažėti, nors ir neišnykti, kadangi sutartinė atsakomybė ir atsakomybė dėl žalos padarymo vis labiau susipina, o į pamatinius principus unifikuojant prievolių teisę (apimančią ir turto įgijimą be pagrindo) atsižvelgiama vis daugiau. Pagrindiniai prievolių teisę vienijantys veiksniai yra <...> formalizmo atsisakymas; ir protingo pasitikėjimo bei lūkesčių gynimo tendencija."[182] Tradicinių atribojimo kriterijų nepakankamumas leidžia *a priori* daryti išvadą, kad tarp sutartinės ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos nėra esminių skirtumų, tačiau šiai išvadai patvirtinti arba paneigti reikalinga detali sutartinio ir deliktinio teisinio santykio[183], taip pat sutartinės ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos turinio analizė, todėl toliau šioje disertacijoje bus tiriamas:

pirma, sutartinių ir deliktinių teisinių santykių atribojimas, atsižvelgiant į ginamus interesus (*1.1.1.2 poskyris*);

antra, sutartinės ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos turinys, siekiant nustatyti bendrus sąlyčio taškus (*1.1.1.3 poskyris*).

1.1.1.2. Sutartinis ir deliktinis teisinis santykis: ginami interesai

Paprastai pripažįstama, kad sutarčių teisėje sutartinės atsakomybės taikymo pagrindas yra sutarties neįvykdymas, o deliktų teisėje deliktinės atsakomybės taikymo sąlyga – žalos padarymas[184]. Tradicinis sutarčių ir deliktų teisės skirtumas yra susijęs su *ginamų interesų prigimtimi*. L. Heckendorf pažymi, kad deliktas reiškia vertės sumažėjimą, o sutarties pažeidimas - vertės nepadidėjimą[185] arba deliktas reiškia pablogėjimą, o sutarties pažeidimas – nepagerėjimą[186], kadangi sutartis kuria gerovę, o deliktas saugo tai, ką mes jau turime[187]. Šios teorinės įžvalgos lemia įsitikinimą, kad sutarčių teisė gina ekvivalentiškumo (lūkesčio) (angl. *expectation interest)*[188] interesą, užtikrindama vertybių mainus, o sutarties pažeidimo atveju - hipotetinę situaciją, kurioje asmuo galėtų atsidurti, jeigu sutartis bus

181 Cituojamame tekste minimas skirtumas tarp sutartinės ir deliktinės atsakomybės.

182 Glendon, M.A.; Gordon, M.W.; Osakwe, C., *supra* note 122, p. 110-111.

183 Sąvoka „deliktiniai teisiniai santykiai" yra naudojama LAT praktikoje. Pavyzdžiui, LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. sausio 19 d. nutartyje civilinėje byloje *L.K. v. O.B.* (bylos Nr. 3K-3-49/2005) nurodyta, kad „A. B. neatsako už ieškovei padarytą žalą, ji nėra šioje civilinėje byloje nagrinėjamų *deliktinių teisinių santykių* subjektas" (paryškinta mano – aut. pastaba).

184 Käerdi, M. *Abgrenzung der vertraglichen und ausservertraglichen Haftungssysteme im deutschen und estnischen Kaufrecht und im Einheitsrecht. Eine rechtsvergleichende Studie.* Baden Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2006, p. 19.

185 Heckendorf, L., *supra* note 8, p. 366.

186 Litvinoff, S., *supra* note 55, p. 46.

187 Bussani, M.; Palmer, V.V. The Frontier between Contractual and Tortious Liability in Europe: Insights from the Case of Compensation for Pure Economic Loss. *Towards a European Civil Code*. Third Fully Revised and Expanded Editon. Kluwer Law International, 2004, p. 703.

188 Lūkesčio interesas dar gali būti vadinamas pozityviuoju interesu, įvykdymo interesu, *status ad quem* interesu arba ekvivalentiškumo interesu, kuris reiškia ekvivaletiškumą tarp įvykdymo ir kompensacijos. *European Contract Law. Materials for Common Frame of Reference: Terminology, Guiding Principles, Model Rules*. Fauvarque – Cosson, B.; Mazeaud, D. (eds.). Munich: Sellier. European Law Publishers, 2008, p. 295. Taip pat žr. Käerdi, M., *op.cit.*, p. 17.

tinkamai įvykdyta[189]. Deliktinė atsakomybė, priešingai, kyla pažeidus negatyviąją pareigą nepadaryti žalos kitam asmeniui ir jo turtui, todėl deliktų teisė gina integralumo (tikrumo, pasitikėjimo)[190] (angl. *reliance interest)*[191] *interesą, t.y. asmens tikslą saugoti savo absoliučias teises (kūno neliečiamumą, gyvybę, nuosavybę)*[192]*, kuomet delikto atveju siekiama atkurti faktinę situaciją, buvusią iki pažeidimo. Tikrumo interesas reiškia, kad asmuo tikisi išlikti tokioje padėtyje, kokioje yra, t.y. tikisi, kad padėtis nepablogės*[193]*, todėl deliktinės atsakomybės taikymo tikslas – grąžinti asmenį į tą padėtį, kurioje jis būtų, jei nebūtų delikto*[194]*. Apibendrindami galime teigti, kad deliktas visų pirma reiškia status quo* pakenkimą, o sutarties pažeidimas – *status quo* nepagerinimą. Šiuo aspektu yra aktualus jau minėtas deliktų ir sutarčių teisės tikslų išskyrimas, teigiant, jog sutarčių teisė gina lūkesčių interesą, t.y. *status quo* pasikeitimą, o deliktų teisė – tikrumo interesą, t.y. *status quo* išsaugojimą.

H. Koziol teigimu, „į pagrindinę sutartinės atsakomybės taikymo sritį patenka mainų santykiu pagrįstos įvykdymo pareigos pažeidimas“[195]. Šis kriterijus leidžia daryti svarbią išvadą, kad sutartinė atsakomybė iš esmės yra *sutarties įvykdymo ekvivalentas*, kuomet nukentėjusiajam asmeniui garantuojamas sutarties įvykdymas (lūkestis) tik kita forma. Reikšdamas reikalavimą dėl sutartinės atsakomybės taikymo[196], nukentėjęs asmuo siekia *sutarties įvykdymo*, o reikalavimą dėl deliktinės atsakomybės - *absoliučių asmens teisių gynybos*. Dėl šios priežasties sutartinė atsakomybė gali būti laikoma modifikuota prievole įvykdyti sutartį[197], todėl Prancūzijos teisės doktrinoje[198] nurodoma, kad sutartinė atsakomybė iš esmės yra klaidinga koncepcija[199]. Teigiama, kad sutartinis nuostolių atlyginimas yra ne civilinės atsakomybės rūšis, bet tik tam tikra sutartinio įvykdymo forma ekvivalento pagalba[200]. Civilinės atsakomybės sąlygos - kaltė, priežastinis ryšys, žala - pagal savo prigimtį,

189 Jaffey, P. Damages and the Protection of Contractual Reliance. *Contract Damages. Domestic and International Perspectives.* Saidov, D.; Cunnington, R. (eds.). Oxford: Hart Publishing, 2008, p. 140-141. Negalime suabsoliutinti lūkesčių intereso sutarčių teisėje, kadangi dėl klasikinės sutarčių teorijos pokyčių modernioje sutarčių teisėje lūkesčių interesas yra užtikrinamas tiek, kiek buvo sąžiningos derybos ir nėra neaiškių sutarties nuostatų. Plačiau žr. šios disertacijos antrąjį skyrių.

190 Tikrumo interesas dar gali būti vadinamas negatyviuoju interesu, *status quo* interesu arba integralumo interesu. *European Contract Law. Materials for Common Frame of Reference: Terminology, Guiding Principles, Model Rules*, *supra* note 188, p. 295.

191 Beale, H.G., *supra* note 73, p. 62. Selelionytė-Drukteinienė, S., *supra* note 31, p. 1016. Speidel, R.E., *supra* note 143, p. 170.

192 Hoffmann, N., *supra* note 148, p. 27. Deakin, S., Johnston, A., Markesinis, B., *supra* note 176, p. 19.

193 Speidel, R.E., *op.cit.*, p. 170. Beale, H.G., *op. cit.*, p. 61. Sein, K., *supra* note 24, p. 55.

194 Selelionytė-Drukteinienė, S., *supra* note 18, p. 2. Whittaker, S. Privity of Contract and the Tort of Negligence: Future Directions. *Oxford Journal of Legal Studies*. 1996, 16: 207. Hoffmann, N., *supra* note 148, p. 26. Jones, M.A., *supra* note 148, p. 4. Beale, H.G., *ibid*., p. 63. Kellam, J. *The Contract – Tort Dichotomy and a Theoretical Framework for Product Liability Law.* Baden Baden*:* Nomos Verlagsgesellschaft, 2010, p. 50.

195 Koziol, H., *supra* note 47, p. 101.

196 Reikalavimu dėl sutartinės atsakomybės taikymo šioje disertacijoje laikomas reikalavimas dėl nuostolių priteisimo sutarties pažeidimo atveju. Reikalavimu dėl deliktinės atsakomybės taikymo šioje disertacijoje laikomas reikalavimas dėl nuostolių priteisimo delikto atveju.

197 Mayr, V., *supra* note 54, p. 118.

198 Šios pozicijos laikėsi profesorius Philippe Remy. Brieskorn, K., *supra* note 45, p. 17.

199 *Ibid*.

200 Remỳ, P. *La „responsabilité contractuelle“,* RTDCiv, 1997, 323ff. Cituota iš Brieskorn, K., *ibid*.

kaip ir nuostolių kompensavimo funkcija, nepriklauso sutarčių teisės taikymo sričiai[201], todėl teisės doktrinoje pagrįstai keliamas klausimas, ar sutartinis nuostolių atlyginimas laikytinas kompensacija, kuri labiau atitinka tikrumo interesą, ar sutarties įvykdymu, kuris susijęs su lūkesčių interesu.

Skirtingas interesas gali lemti nevienodą atsakomybės apimtį konkrečiu atveju[202], t.y. jeigu nustatant atlygintinų nuostolių dydį būtų preciziškai atsižvelgiama į skirtingus sutarčių ir deliktų teisės ginamus interesus, sutarties pažeidimo ir delikto atveju dėl tos pačios žalos atlyginimo būtų galimas skirtingas nuostolių dydis. Pavyzdžiui, pirkėjas, pasitikėdamas klaidingu pardavėjo patvirtinimu, kad parduodamas automobilis yra vienerių metų, sumoka už jį 5000 eurų, kai vienerių metų automobilio vertė yra 5500 eurų. Tikrasis automobilio amžius yra penkeri metai, kai penkerių metų automobilio vertė yra 4000 eurų. Šioje situacijoje atlygintinų nuostolių dydis gali skirtis, atsižvelgiant į ginamą interesą[203]. Jeigu šioje situacijoje būtų ginamas tikrumo interesas, atlygintinų nuostolių dydis būtų apskaičiuojamas taip: 5000 - 4000 = 1000 eurų. Tačiau lūkesčio interesas reikštų, kad pirkėjui turi būti užtikrinta ta padėtis, kuri būtų, jeigu sutartis būtų įvykdyta tinkamai, t.y. jis turi gauti tą naudą, kurią būtų gavęs, jeigu pirkėjo patvirtinimas apie automobilio amžių būtų teisingas. Tokiu atveju jo patirti nuostoliai turėtų būti apskaičiuojami taip: 5500 - 4000=1500 eurų[204]. Šis pavyzdys įrodo, kad yra galimas skirtingas atlygintinų nuostolių dydis vien dėl skirtingo ginamo intereso[205].

Šis atskyrimo kriterijus *a priori* leidžia daryti prielaidą, kad sutartinės ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos sutapimas negalimas, kadangi jos abi gina skirtingus interesus. Tačiau doktrinoje yra nuomonių, abejojančių šių interesų išskyrimo teoriniu pagrindimu[206], kadangi deliktų teisė gina ne tik tikrumo, bet ir lūkesčių interesą. Taikant deliktinę atsakomybę atlyginama ne tik reali žala (lot. *lucrum cessans*), bet ir negautos pajamos (lot. *damnum emergens*). Negauta nauda gali būti ir lūkesčių, ir tikrumo intereso elementas[207]. Vis dėlto, lūkesčių interesas, kurį gina sutarčių teisė ir kurį gina deliktų teisė, skiriasi. Deliktu pažeistas asmens lūkestis gauti pajamų yra bendro pobūdžio ir egzistuoja nepriklausomai nuo pažeidimą atlikusio asmens veiksmų. Sutarties pažeidimo atveju lūkesčio interesas yra konkretus ir susiformuoja, atsižvelgiant į konkrečius kitos sutarties šalies įsipareigoji-

201 Remy, P. *Critique du systéme français de la responsabilité civile.* Droit et Cultures, 1996, 31-33. Cituota iš Brieskorn, K., *supra* note 45, p. 17.

202 Selelionytė-Drukteinienė, S., *supra* note 31, p. 1011.

203 Šis pavyzdys pateikiamas tik iliustraciniais tikslais, siekiant pagrįsti galimą ginamo intereso įtaką atlygintinų nuostolių dydžiui, tačiau nereiškia, kad šioje situacijoje yra ir sutartinės, ir deliktinės atsakomybės taikymo sąlygos.

204 Kok, R. The Differing Principles of Assesment of Damages in Tort and Contract. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-01-30]. <http://www.elawyer.com.my/blog/the-differing-principles-of-assessment-of-damages-in-tort-and-contract-by-raphael-kok/>.

205 Farnsworth, E.A. *Farnsworth on Contracts*. Third Editon. New York: Aspen Publishers, 2004, p. 155. Stone, R. *The Modern Law of Contract*. London: Cavendish Publishing Limited, 2005, p. 11.

206 Swanton, J., *supra* note 57, p. 42. Beale, H.G., *supra* note 73, p. 62.

207 Jeigu pirkėjas įsigijo nekokybiškas prekes ir negalėjo jų perparduoti, pirkėjas negavo pajamų, kurios atitinka jo neišpildyto lūkesčių intereso vertę. Jeigu nuomininkas laiku negrąžina išnuomotų patalpų ir nuomotojas praranda galimybę sudaryti pelningą sandorį su trečiuoju asmeniu, šiuo atveju nuomotojas negavo pajamų, kurios patenka į jo tikrumo intereso sritį. Selelionytė-Drukteinienė, S., *op. cit.*, p. 1018.

mus. Sutarties šalies galimybė gauti pajamas priklauso nuo kitos prievolės šalies veiksmų ir lūkesčio interesas šiuo atveju yra nukreiptas į naudą, kurią gali suteikti kita konkreti prievolės šalis, jeigu ji tinkamai vykdys sutartinius įsipareigojimus. Sudarius sutartį, sukuriami nauji lūkesčiai ir asmuo tikisi pagerinti savo gerovę būtent dėl kontrahento atliktinų veiksmų, todėl laikytina, kad tik taikant sutartinės atsakomybės normas dėl sutarties šalies padaryto sutarties pažeidimo yra apginamas kreditoriaus lūkesčių interesas[208]. Apibendrindami galime teigti, kad deliktų teisėje lūkesčių interesas yra bendro pobūdžio ir gali būti laikomas tik tikrumo intereso dalimi, o egzistuojant sutartiniams santykiams lūkesčių interesas yra apibrėžtas sutartimi prisiimtų įsipareigojimų turiniu ir yra susijęs su tinkamu prievolės šalies įsipareigojimų vykdymu[209].

Kita vertus, taikant sutartinę atsakomybę taip pat gali būti ginamas ne tik lūkesčių, bet ir tikrumo interesas, siekiant atkurti *status quo ante.* Ginant tikrumo interesą sutarčių teisėje siekiama, kad asmuo atsidurtų tokioje padėtyje, kurioje jis būtų buvęs, jeigu sutartis nebūtų sudaryta. Tai aktualu taikant civilinę atsakomybę dėl sutarties nutraukimo, pripažinus sutartį negaliojančia. Pavyzdžiui, asmuo gali prašyti atlyginti ne negautas pajamas, bet išlaidas, kurias jis patyrė sudarydamas sutartį, t.y. tokias išlaidas, kurių jis nebūtų patyręs, jeigu sutartis nebūtų buvusi sudaryta. Lyginamieji užsienio valstybių sutarčių teisės tyrimai rodo, kad tikrumo intereso gynimas laikomas alternatyviu, arba kumuliatyviu, sutartinės atsakomybės pagrindu greta lūkesčių intereso gynimo[210]. P. Jaffey neigia savarankišką tikrumo interesą, taikant sutartinę atsakomybę. Autoriaus teigimu, reikalavimas dėl pasitikėjimo gynimo negali būti kvalifikuojamas sutartiniu reikalavimu, <...> kadangi kompensacija dėl pasitikėjimo ieškovui neatlygina nuostolių, patirtų dėl sutartinės įvykdymo pareigos pažeidimo[211].

Sutarties pažeidimo ir delikto atskyrimui, atsižvelgiant į ginamus interesus, pagrįsti yra aktualus civilinių teisinių santykių skirstymas pagal subjektų apibrėžtumą ir teisinio santykio turinį į absoliutinius ir santykinius. Studijų procesui skirtoje literatūroje nurodoma, kad „absoliutiniuose teisiniuose santykiuose teisę turinčiam subjektui, pavyzdžiui autoriui, savininkui, įpareigoti visi vadinamieji tretieji asmenys, iš jų bet kas gali pažeisti teisę turinčio asmens subjektinę teisę. Santykinių teisių subjektui, pavyzdžiui, nuomos prievolėje, paprastai atsako tiksliai apibrėžti asmenys: nuomininkas arba nuomotojas – priklauso nuo to, kuris iš jų privalo vykdyti pareigas ar pažeidė subjektines teises.“[212] Absoliutinės teisės galioja kiekvieno asmens atžvilgiu, o reliatyvinės (santykinės) iš esmės galioja vieno asmens arba daugelio tiksliai apibrėžtų asmenų atžvilgiu[213]. Absoliutiniuose teisiniuose santykiuose, kuriuos gina deliktų teisė, yra svarbus tikrumo interesas, t.y. siekiama, kad asmens turimos absoliučios teisės nebūtų pažeistos ir būtų išsaugota iki pažeidimo buvusi *status quo*, įskaitant tai, kad asmens galimybės gauti pajamas nebūtų apribotos dėl absoliučių teisių pažeidimo. Deliktas reiškia

208 Selelionytė-Drukteinienė, S., *supra* note 31, p. 1017.

209 Beale, H.G., *supra* note 73, p. 62.

210 Treitel, G.H. Remedies for Breach of Contract. Oxford: Clarendon Press, 1988, p. 83-87. Cituota iš Selelionytė-Drukteinienė, S., *op. cit.*, p. 1019.

211 Jaffey, P., *supra* note 189, p. 152-153.

212 Baranauskas, E., *et al. Civilinė teisė. Bendroji dalis.* Antroji laida. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 136-137.

213 Descheemaeker, E., *supra* note 92. Medicus, D., *supra* note 117, p. 29.

asmens teisių pažeidimą absoliutiniuose teisiniuose santykiuose. Jeigu yra pažeidžiamos nukentėjusiojo asmens absoliučios teisės (teisė į turto neliečiamumą, teisė į sveikatą, gyvybę, garbę, orumą ir pan.), tuomet dėl žalos padarymo (delikto) kyla nauja prievolė, t.y. prievolė atlyginti padarytą žalą (deliktinė atsakomybė). Absoliutiniuose teisiniuose santykiuose prievolės atsiradimo momentas yra teisės pažeidimas (deliktas), kuomet nukentėjęs asmuo įgyja reikalavimo teisę, t.y. teisę reikalauti atlyginti žalą iš konkretaus jo absoliučią teisę pažeidusio asmens. Iki absoliučios teisės pažeidimo asmuo neturėjo teisės reikalauti jokių aktyvių veiksmų, susijusių su jo absoliučiomis teisėmis. Todėl deliktas reiškia pakenkimą absoliučių teisių *status quo*, buvusiai iki delikto padarymo momento.

Paprastai sutarties sudarymo tikslas yra pagerinti sutarties šalies padėtį, bet ne apsaugoti egzistuojančias absoliučias teises, apie kurias šalys sudarydamos sutartį net negalvoja[214]. Sutartiniuose santykiuose sutarties šalys turi reikalavimo teises (santykines (reliatyvines) teises) kitos sutarties šalies atžvilgiu ir šių teisių įgyvendinimas reiškia *status quo* pasikeitimą. Studijų procesui skirtoje literatūroje teigiama, kad „sutarties įvykdymas yra sutarties sąlygų įgyvendinimas, kai sutarties šalys pasiekia tą rezultatą, kurio tikėjosi sudarydamos sutartį“[215], priešingu atveju yra pažeidžiama sutartis ir galimas sutartinės atsakomybės taikymas, kuri yra skirta atlyginti žalą, patirtą dėl netinkamo šių santykinių (reliatyvinių) įsipareigojimų vykdymo ar neįvykdymo. Deliktinės atsakomybės atveju reikalavimas dėl žalos atlyginimo yra nauja prievolė, o sutartiniuose santykiuose reikalavimas atlyginti žalą yra reikalavimo tinkamai įvykdyti sutartį tęsinys[216].

M. Plőtner pažymi, kad abu reikalavimai dėl žalos atlyginimo (tiek sutarties pažeidimo, tiek delikto pagrindu) neturi būti laikomi nesusijusiais ir prieštaraujančiais. Priešingai, tiek, kiek jie susiję su *tikrumo intereso gynimu* (paryškinta mano – aut. pastaba), yra kalbama apie du tuo pačiu pažeidimu pagrįstus reikalavimus[217]. R.E. Speidel teigimu, „jeigu A įsipareigoja pasiekti tam tikrą rezultatą, bet dėl netinkamo sutartinių įsipareigojimų vykdymo B padėtis tampa blogesnė, negu buvo, yra galima A atsakomybė tiek dėl sutarties pažeidimo, tiek dėl delikto“[218]. Toks teiginys *a priori* suponuoja prielaidą, kad sutarties pažeidimo ir delikto sutapimas būtų galimas tada, jeigu sutarties pažeidimu gali būti laikomas kitos sutarties šalies absoliučių teisių pažeidimas (pavyzdžiui, žala sutarties šalies turtui, asmeniui ir pan.), t. y. pakenkimas *status quo*. Kitaip tariant, deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacija yra galima tada, jeigu nukentėjusiojo asmens (sutarties šalies) padėties pabloginimas gali būti laikomas sutartinių pareigų pažeidimu, t.y. jeigu sutarties šalis turi ne tik pareigą pagerinti kitos sutarties šalies padėtį, bet ir jos nepabloginti, arba jeigu sutarčių teisė gina ne tik lūkesčių, bet ir tikrumo interesą. Šiam teiginiu patvirtinti arba paneigti būtina detali sutartinės ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos turinio analizė (*1.1.1.3 poskyris*).

214 Žinoma, yra sutarčių, kurių tikslas yra apsaugoti absoliučias vertybes, pavyzdžiui, medicinos paslaugų teikimo sutartis, keleivių vežimo sutartis ir kt. Vis dėlto, paprastai asmens sveikatos ir gyvybės apsauga nėra sutarties dalyku. Jeigu sutartimi šalis įsipareigoja perduoti daiktą, šio įsipareigojimo tikslas yra užtikrinti kreditoriaus teisę gauti šį daiktą, kuris atitinka sumokėta kainą ir kt., bet ne apsaugoti kreditoriaus absoliučias teises, kurių gynyba, tikėtina, nėra įtraukta į daikto kainą. Sein, K., *supra* note 24, p. 55.

215 Ambrasienė, D., *supra* note 10, p. 165.

216 Heckendorf, L., *supra* note 8, p. 367.

217 Plőtner, M., *supra* note 161, p. 174.

218 Speidel, R.E., *supra* note 143, p. 182-183.

1.1.1.3. Sutartinės ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos turinio analizė

Teisės doktrinoje pateikiami trys galimi sutartinės ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos (atitinkamai sutarties pažeidimo ir delikto) santykio modeliai. *Pirma*, kiekvienas kaltas sutarties pažeidimas, kuriuo padaroma žalos, gali būti laikomas deliktu[219]. Šiuo požiūriu sutartis ir deliktas turi neišvengiamai susijungti ir suformuoti vieningą prievolės atsiradimo pagrindą, taip paneigiant civilinės atsakomybės dualizmą. Atsižvelgiant į tai, kad tiek Lietuvoje, tiek daugelyje Europos valstybių, vieningos civilinės atsakomybės doktrina nėra įsitvirtinusi nei teisės doktrinoje, nei teisiniame reguliavime, kiekvienas sutarties pažeidimas, ypač jeigu kalbėtume apie įvykdymo įsipareigojimus, negali būti laikomas deliktu. Nebent konkrečioje valstybėje yra įtvirtinta plati delikto samprata, kuomet deliktas apima bet kokį žalos padarymą[220], bet, kaip rodo lyginamieji teisės tyrimai, tokiais atvejais teisės doktrina ir teismų praktika nustato sutartinės atsakomybės taikymo prioritetą[221]. *Antra*, sutarties pažeidimas ir deliktas niekada negali sutapti. *Trečia*, kai kurie, bet ne visi, sutarties pažeidimai galėtų būti laikomi deliktu. Pritariant šiam požiūriui, būtina nustatyti, kurie konkretūs sutarties pažeidimai gali atitikti deliktą, t.y. kur nubrėžti ribą tarp sutarties pažeidimo ir delikto?[222] Šiame disertacijos poskyryje toliau bus tiriama, kuris sutartinės ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos sutapimo modelis taikytinas, atsižvelgiant į šių pareigų turinį.

Apibrėžiant pareigą, kurios pažeidimas gali lemti nukentėjusiojo asmens padėties pabloginimą, atitinkamai deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situaciją, aktualus yra pareigų skirstymas į tris rūšis, „atsižvelgiant į skolininko pareigos arba jos vykdymo pobūdį, vadinamąjį intensyvumą (pranc. *l'intensite de l'obligation*): prievoles[223] pasiekti tam tikrą rezultatą (pranc. *obligations de resultat*)[224], prievoles užtikrinti tam tikrą apdairumo, uolumo, atidumo, rūpestingumo (pranc. *dilligence* – uolumas, apdairumas) laipsnį (pranc. *obligations de moyens*)[225] ir prievoles ką nors garantuoti (pranc. *obligations de garantie*)"[226]. Pareiga pasiekti rezultatą gali būti laikoma pardavėjo pareiga perduoti daiktą, pareiga elgtis rūpestingai – pardavėjo pareiga išsaugoti prekę, pareiga ką nors garantuoti –

219 Teisės doktrinoje taip pat yra pateikiama pozicija, jog kiekvienas tyčinis sutarties pažeidimas gali būti kvalifikuojamas deliktu. Plačiau žr. Cane, P. *Tort Law and Economic Interests.* Oxford: Clarendon Press Oxford, 1991, p. 137.

220 Plačiau apie vieningą civilinę atsakomybę ir jos įtaką deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijos galimumui žr. šios disertacijos antrajame skyriuje.

221 Tokia plati generalinio delikto samprata, kuri potencialiai gali apimti ir sutarties pažeidimą, yra įtvirtinta Prancūzijos CC. Plačiau žr. šios disertacijos antrajame skyriuje.

222 Hutchison, D., Van Heerden, B., The Tort/Contract Divide Seen from the South African Perspective. [interaktyvus]. *Acta Juridica.* 1997: 97 - 120.

223 Sąvoka „prievolė" čia nurodoma taip, kaip cituojamame tekste.

224 Tai tipinė sutartinė pareiga, kurią šalis turi įvykdyti ir pasiekti pažadėtą rezultatą. Į šią kategoriją patenka pardavėjo pareiga perduoti prekę, vežėjo pareiga nugabenti prekes į sutartyje nurodytą pristatymo vietą. Moréteau, O., *supra* note 58, p. 65.

225 Pavyzdžiui, keleivių vežėjui gali būti taikoma civilinė atsakomybė dėl šios pareigos pažeidimo, jeigu keleivis, lipdamas iš traukinio, paslysta ant apsnigtos platformos. *Ibid.*

226 Demogue, R. *Traite des obligations en general.* Paris: Rousseau, 1925. T. 5. P. 536. Cituota iš Mikelėnas, V., *supra* note 10, p. 70.

pardavėjo pareiga garantuoti pirkėjui, kad daiktas neturi paslėptų trūkumų. Ši klasifikacija būdinga prancūziškosios teisės tradicijos šalims, taip pat yra įtvirtinta UNIDROIT principuose[227], LR CK 6.200 straipsnyje[228]. H. Koziol nurodo, kad sutarties šalis turi kelių rūšių pareigas: pirmiausia turi pareigą aktyviai veikti, siekdama tinkamai įvykdyti sutartinius įsipareigojimus[229] (pavyzdžiui, pasiekti įsipareigotą rezultatą, ką nors garantuoti), taip pat elgtis rūpestingai kitos sutarties šalies atžvilgiu. Vokietijos teisės doktrinoje išskiriamos dvi sutarties šalių pareigų rūšys, t.y. viena iš jų apima įsipareigojimus, kurie yra susiję su įvykdymo interesu, o kita skirta apsaugoti kitos sutarties šalies teises, vertybes ir interesus[230], t. y. išskiriama įvykdymo (vok. *Leistungspflicht*) ir rūpestingumo pareiga (vok. *Schutzpflicht)*. Įvykdymo įsipareigojimas atitinka prievolę pasiekti rezultatą, taip pat prievolę garantuoti.

J. Eichler pabrėžia šio skirstymo svarbą, nustatant pareigų kilmę (sutartis ar įstatymas) ir joms taikomas teisės normas[231]. Kadangi įvykdymo įsipareigojimai yra susiję su *status quo* pasikeitimu, jų pažeidimas nėra būdingas deliktų teisei, kurioje galioja tik bendroji pareiga elgtis rūpestingai ir ją atitinkantis bendrasis draudimas – nepadaryti žalos, todėl negali lemti deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijos[232]. Dėl šios priežasties konkurencija negalima dėl įvykdymo įsipareigojimo pažeidimo, jeigu sutarties šalis tik pavėluoja laiku atlikti darbus, nekokybiškai teikia paslaugas ir pan.[233] Šiais atvejais galėtume kalbėti apie grynai sutartinių įsipareigojimų pažeidimus ir išimtinai tik sutartinės atsakomybės taikymą, kadangi šiose situacijoje nėra tikrumo intereso pažeidimo, o civilinė atsakomybė taikoma dėl to, kad nukentėjusiojo asmens padėtis netapo geresnė, negu buvo iki sutarties sudarymo. Sutartinės atsakomybės taikymu tokiu atveju siekiama užtikrinti, kad sutarties šalies, atsižvelgiant į konkrečių sutartinių įsipareigojimų turinį, atsidurtų tokioje padėtyje, kurioje būtų, jeigu darbai būtų atlikti laiku, paslaugos teiktos kokybiškai ir pan.

W. Schur teigimu, skirtumas tarp neteisėtumo pažeidus įvykdymo pareigą ir rūpestingumo pareigą yra tai, kad „neįvykdymo nuostoliai yra nuostoliai dėl žodžio, bet ne dėl veiksmo“[234]. W. Schur pabrėžia, jog „pareiga elgtis rūpestingai gali būti laikoma viena iš

227 Schmidt-Kesel, M. Remedies for breach of contract in European private law - principles of European contract law, Acquis Communautaire and Common und Frame of Reference. *New features in contract law.* Schulze, R. (eds.). Muenchen: Sellier. European Law Publishers, 2007, p. 185. Atkreiptinas dėmesys, jog PECL *nenumato* šios prievolių klasifikacijos. LR CK 6.200 straipsnio 4 dalis atitinka UNIDROIT principų 5.4 ir 5.5 straipsnius. Hondius, E. ′Obligations de résultat′ and ′obligations de moyens′: the Lithuanian Experience. *Privatinė teisė: praeitis, dabartis ir ateitis. Private Law: past, present and future. Liber Amicorum Valentinas Mikelėnas.* Vilnius: Justitia, 2008, p. 139.

228 Teisės doktrinoje yra pateikiama nuomonė, kritikuojanti prievolių skirstymą į prievolę pasiekti tam tikrą rezultatą ir prievolę elgtis atidžiai ir rūpestingai. Žr. Drazdauskas, S. *Bendrosios sutarčių teisės vienodinimo įtaka Lietuvos sutarčių teisei.* Daktaro disertacija. Vilnius, 2008, p. 258.

229 Koziol, H., *supra* note 47, p. 836.

230 Eichler, J. *Vertragliche Dritthaftung. Eine Auseinandersetzung mit der Frage der Dritthaftung von sogenannten Experten und anderen Auskunftspersonen im Rahmen des 311& Abs. 3 BGB.* Frankfurt am Mein: Peter Lang Verlag, 2007, p. 295.

231 *Ibid.*, p. 296.

232 Cane, P., *supra* note 219, p. 138.

233 Von Bar, C.; Drobnig, U., *supra* note 13.

234 Schur, W., *supra* note 61, p. 239.

įsipareigojimų rūšių, kuri yra priešpriešinama įvykdymo prievolėms“[235]. C.W. Canaris papildo, jog įvykdymo pareigų turinys yra apibrėžtas sutarties šalių valios ir sutarties tikslo, o rūpestingumo pareiga nuo šių aplinkybių nepriklauso, jos turinys nustatomas, atsižvelgiant į faktinius šalių tarpusavio santykius[236]. Anot W. Schur, „rūpestingumo pareiga yra tam tikra prievolinių teisinių santykių šalių elgesio tvarka“[237], todėl ji reiškia iš skolininko reikalaujamo elgesio standartą. Šiuo aspektu ji skiriasi nuo įvykdymo pareigos, kuri paprastai yra pagrįsta priešpriešiniu patenkinimu, t.y. tam tikrų vertybių mainais. Sutarties šalies pareiga elgtis rūpestingai gali būti nukreipta ne tik į kitos sutarties šalies padėties pagerinimą, bet ir į teisinių gėrių (vertybių) ir turtinių interesų, kurie nukentėjusiajam asmeniui priklausė iki ir nepriklausomai nuo sutarties, apsaugą[238]. Būtent pastaruoju atveju sutarties šalies rūpestingumo pareiga iš esmės yra nukreipta ne į lūkesčio, bet į *tikrumo* intereso gynybą. Ši sutarties šalies rūpestingumo pareiga skiriasi nuo sutarties įvykdymo pareigų tuo, kad ji skirta ne pagerinti kitos sutarties šalies padėtį, t.y. ne užtikrinti *status ad quem*, bet išsaugoti *status quo*. Skirtingai negu įvykdymo įsipareigojimai, rūpestingumo pareiga galioja net ir nesant sutarties bei nesant ryšio su įvykdymo pareiga, todėl gali būti pripažįstama iš esmės visuose teisiniuose santykiuose. Rūpestingumo pareigos autonomiškumas santykyje su įvykdymo įsipareigojimu ir jos nepriklausomumas nuo teisinio santykio šalių valios yra svarbus tiek ikisutartiniuose, tiek sutartiniuose, tiek posutartiniuose teisiniuose santykiuose[239]. J. Eichler pažymi, kad bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareiga egzistuoja tiek esant pirmojo lygio taisyklėms, reglamentuojančioms įvykdymą, tiek jų nesant[240].

Minėta, jog pareigos nepadaryti žalos, t.y. nepakenkti kito asmens *status quo*, pažeidimas taip pat reiškia deliktą ir yra deliktinės atsakomybės taikymo pagrindas. M. Van Rossum teigimu, „*bendrasis pagrindas* (paryškinta mano – aut. pastaba), kuris leidžia kalbėti apie galimą sutartinės ir deliktinės atsakomybės koegzistavimą sutarties pažeidimo atveju, yra *bendroji rūpestingumo pareiga* (paryškinta mano – aut. pastaba)“[241]. Apibendrindami galime teigti, jog sutarties pažeidimo ir delikto sutapimas galimas dėl bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos pažeidimo sutartiniuose santykiuose, kuris gali būti bendrasis reikalavimo atlyginti žalą pagrindas tiek dėl sutarties pažeidimo, tiek dėl delikto[242]. Šiai pozicijai pritaria ir N. Hoffmann, kuri nurodo, kad rūpestingumo pareigos pripažinimas yra viena iš dažniausių konkurencijos tarp sutarčių ir deliktų teisės sąlygų[243].

---

235 Schur, W., *supra* note 61, p. 1.

236 Canaris, JZ, 1965, 475 (478-480). Cituota iš Schur, W., *ibid.*, p. 20.

237 *Ibid.*, p. 104.

238 Pagal Mayr, V., *supra* note 54, p. 78.

239 Eichler, J., *supra* note 230, p. 306.

240 *Ibid.*, p. 296.

241 Van Rossum, M., *supra* note 16, p. 555.

242 Rafferty, N. Concurrent Liability in Contract and Tort: Recovery of Pure Economic Loss and the Effect of Contributory Negligence. *Alberta Law Review.* 1982, XX (2): 358. Doktrinoje yra pateikiama nuomonė, kad bendrosios rūpestingumo pareigos pažeidimas reiškia ne grynąją deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situaciją, bet deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurenciją tarpinėse situacijose. Koziol, H., *supra* note 47, p. 102.

243 Hoffmann, N., *supra* note 148, p. 53.

Mūsų nuomone, deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje tiek sutarčių, tiek deliktų teisės ginamo intereso *turinys* sutampa. Jeigu sutartimi šalis įsipareigojo pasiekti konkretų rezultatą, tuomet lūkesčio interesas yra aiškiai apibrėžtas ir nesutaps su ginamu deliktų teisės, kadangi tokio pobūdžio įsipareigojimai paprastai nėra būdingi deliktų teisei[244]. Sutarties šalies lūkesčių interesas reiškia ir tai, kad kita sutarties šalis, vykdydama sutartinius įsipareigojimus, elgsis rūpestingai ir nepadarys žalos. Delikto atveju pažeisto tikrumo intereso turinys tokiu atveju sutampa: nukentėjęs asmuo tikisi, kad tretieji asmenys elgsis rūpestingai ir neatliks veiksmų, dėl kurių jis galėtų patirti žalą. Dėl šios priežasties deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje sutarties šalies lūkesčio interesas *atitiks* deliktų teisės ginamą tikrumo interesą.

Mūsų nuomone, šiame kontekste gali būti aktuali prievolės (angl. *obligation*) ir pareigos (angl. *duty*) atskyrimo *civilinėje teisėje* (paryškinta mano – aut. pastaba) problematika[245]. Civilinės teisės doktrinoje prievolė apibrėžiama kaip „teisinis ryšys tarp mažiausiai dviejų asmenų, suteikiant teisę reikalauti prievolės įvykdymo“[246], o pareiga reiškia tam tikrą elgesio standartą. V. Mikelėno teigimu, „pareiga yra neatskiriamas prievolės elementas. <...> Civilinės teisės požiūriu pareigos ir prievolės negalima tapatinti“[247], kadangi pareiga yra prievolės rezultatas, tik vienas iš jos elementų, kuri gali egzistuoti ir nesant prievolės, būtinas prievolės elementas yra kito asmens subjektinė teisė[248]. V. Mikelėnas pažymi, kad „būtina skirti prievolines ir neprievolines pareigas – kiekviena prievolė turi pareigos elementą, tačiau ne kiekviena pareiga yra prievolė. Taigi prievolė yra *juris vinculum* – dviejų asmenų – kreditoriaus ir skolininko, civilinis teisinis santykis. Dėl šio santykio kreditorius ir skolininkas vienas kitam įgyja teises ir pareigas.“[249] Nesant konkretaus asmens, turinčio reikalavimo teisę, nėra ir prievolės. Vienu iš *neprievolinės pareigos* pavyzdžių yra nurodomas LR CK 6.263 straipsnis, kuriame numatyta kiekvieno asmens pareiga elgtis taip, kad nepadarytum žalos kitam, nėra prievolė, kadangi nėra konkretaus asmens, turinčio konkrečią reikalavimo teisę. Prievolė atsiranda tik padarius žalos, kuomet nukentėjęs asmuo įgyja teisę reikalauti žalos atlyginimo.[250] Bendroji rūpestingumo pareiga (LR CK 6.263 straipsnis) yra pareiga, kuri egzistuoja, nesant prievolės. Prievolinės ir neprievolinės pareigos yra atskiriamos, atsižvelgiant į jų kilmę ir kieno atžvilgiu jos yra taikomos. Sutarties šalims sutartis numato tam tikras sutarties šalių prievolines pareigas, kurios yra pagrįstos

244 Treitel G.H., The Law of Contract (9th ed., 1995). Cituota iš: Whittaker S., *supra* note 194, p. 207.

245 Teisės teorijoje toks pareigos ir prievolės atskyrimas yra *kritikuojamas*. Jeigu vienai teisinio santykio šaliai nustatoma prievolė, tai kita teisinio santykio šalis turi ne teisę reikalauti prievolės įvykdymo, o privilegiją to reikalauti pati niekuo neįsipareigodama prievolės vykdytojo atžvilgiu. Pareiga reiškia savanorišku pagrindu atsirandančią privalomybę. Plačiau žr. Vaišvila, A., *supra* note 86, p. 284-289. Tačiau yra galima ir oponuojanti nuomonė. Pavyzdžiui, Mikelėnas, V., *supra* note 10, p. 19-20.

246 *European Contract Law: Materials for the CFR*. Münich: Sellier, 2008, p. 2 [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-09-01]. <http://www.legiscompare.fr/site-web/IMG/pdf/10._CH_2_Obligation_and_duty.pdf>. Iš esmės šios sąvokos atitikmuo yra pateikiamas ir LR CK 6.1 straipsnyje, kuriame apibrėžiama prievolės sąvoka. Taip pat žr. *European Contract Law. Materials for Common Frame of Reference: Terminology, Guiding Principles, Model Rules, supra* note 188, p. 39.

247 Mikelėnas, V., *supra* note 10, p. 17.

248 *Ibid.*, p. 17-18.

249 *Ibid.*, p. 18.

250 *Ibid.*.

priešpriešiniu patenkinimu ir įsipareigojimu įvykdyti. Greta prievolinių pareigų, dėl kurių šalys susitarė, joms yra taikomi ir bendrieji elgesio standartai[251], t.y. neprievolinės pareigos. Visų pirma, pareiga nepadaryti žalos, t.y. pareiga elgtis rūpestingai, taip pat pareiga bendradarbiauti, pareiga saugoti konfidencialią informaciją ir pan. Šios pareigos reiškia sutarties šalių elgesio standartą, kurį gali numatyti sutarčių teisės principai ir normos, t.y. „tam tikrą sutarties etikos kodeksą, sutarties šalių solidarumo laipsnį"[252]. Tokia pozicija patvirtina, kad sutarties šalys turi ir prievolines, ir neprievolines pareigas. Sutarties šalis turi teisę reikalauti įvykdyti tik įvykdymo įsipareigojimą (prievolinę pareigą), bet neturi teisės reikalauti vykdyti rūpestingumo įsipareigojimą (neprievolinę pareigą), kadangi reikalavimo teisė atsiranda tik šios pareigos pažeidimo atveju.

Užsienio valstybių teisės doktrinoje bendroji sutarties šalies pareiga yra įvairiai vadinama, t. y. papildoma sutartine pareiga (angl. *collateral contractual duty),* subsidiaria pareiga (itl. *obblighi sussidiari*), apsaugine pareiga (angl. *protective duties*, vok. *Schutzpflicht*) *et al*. Ši tendencija, kuomet neprievolinė pareiga iš esmės yra transformuojama į prievolinę pareigą, reiškia standartų, kurie yra *nesutartinės* prigimties, perkėlimą į sutarčių teisės taikymo sritį ir atitinkamai gali būti laikoma deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos priežastimi. Vokietijos teisės doktrinoje[253] yra pateikiamos kelios pozicijos dėl bendrosios rūpestingumo pareigos kilmės: pirma, sutarties šalies bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareiga kyla iš sudarytos sutarties ir jos sąlygų *aiškinimo*, antra, iš *įstatymo* normų, trečia, iš vieningo *teisinio santykio*, kuris Vokietijos teisės doktrinoje yra vadinamas *Schutzpflichtverhaltniss*[254]. Prancūzijos teisės doktrinoje pripažįstama, kad ši pareiga gali kilti iš sutarties, ją aiškinant, arba iš įstatymo[255]. Vieningo teisinio santykio doktrina Prancūzijoje yra nežinoma.

Sutarties pažeidimas ir deliktas nesutaptų, jeigu sutartis būtų suprantama *siaurąja prasme*, t.y. jeigu sutarties šalių tarpusavio įsipareigojimai apimtų tik reikalavimo teises ir iš esmės tik įsipareigojimą įvykdyti (pavyzdžiui, pasiekti rezultatą), o visi kiti sutarties šalies įsipareigojimai, įskaitant rūpestingumo pareigą, būtų laikomi „už sutarties", kadangi kyla nesant sutarties šalių valios[256]. Tokia pozicija galėtų būti grindžiama tuo, jog deliktinė atsakomybė taikoma už neprievolinės pareigos, o sutartinė – už prievolinės pareigos pažeidimą. Jeigu sutarčių teisė ir atitinkamai sutartinė atsakomybė apimtų tik prievolines pareigas, tuomet neprievolinės pareigos, įskaitant bendrąją rūpestingumo pareigą, patektų išimtinai tik į deliktinės atsakomybės taikymo sritį.[257] Tik tokiu atveju, jeigu sutarties šalies rūpestingumo pareiga laikoma sutartiniu įsipareigojimu, tuomet už šio įsipareigojimo pažeidimą taikytina sutartinė atsakomybė. Kita vertus, tai reiškia ir tai, jog sutarties šalis įpareigoja

251 *European Contract Law. Materials for Common Frame of Reference: Terminology, Guiding Principles, Model Rules, supra* note 188, p. 40.

252 *European Contract Law: Materials for the CFR*, *supra* note 246, p. 10.

253 Pagal Mayr, V., *supra* note 54, p. 62-67.

254 Vertimas: bendrosios rūpestingumo pareigos teisinis santykis.

255 Mayr, V., *op. cit*., p. 67-72.

256 Brieskorn, K., *supra* note 45, p. 17.

257 Analizė, ar sutarčių teisė turi apimti tik prievolines pareigas ar ir neprievolines pareigas, yra už šios disertacijos tyrimo ribų.

ne tik tai, dėl ko jos aiškiai susitarė, bet ir teisės numatytas elgesio standartas[258], t.y. sutartiniuose santykiuose rūpestingumo pareiga galioja nepriklausomai nuo to, ar šalys ją numatė sutartyje ir dėl jos atskirai susitarė. Kvebeko teisės sistemoje yra griežtai atskiriamos prievolinės ir neprievolinės pareigos: viskas, kas kyla iš sutarties, neatsižvelgiant į tai, kad *per se* yra nesutartinės prigimties, yra laikoma prievolėmis, o tai, kas iš esmės nėra susiję su sutartimi ir kyla iš teisės, vadinama pareigomis[259]. Doktrinoje nurodoma, jog „šiuo aspektu yra aiškiai atskirtas deliktas ir sutartis, net ir tuo atveju, jeigu pareiga, kuri yra aiškiai nesutartinės prigimties, inkorporuojama į sutartį, ji tampa prievole“[260].

P. Jaffey pabrėžia, kad tikrumo intereso gynyba pagrįsti reikalavimai iš tikrųjų yra deliktinės prigimties, o sutartis yra tik netiesiogiai aktuali reikalavimui kaip kriterijus vertinant šalies veiksmų pagrįstumą[261]. Autorius pažymi, kad teisės doktrinoje tikrumo interesas sutartiniuose santykiuose yra prilyginamas „sutarties kaip delikto“ teorijai ar „sutarties mirties“ teorijai. P. Jaffey teigimu, tokia tikrumo teorijos versija yra neįtikinama ir iš esmės prieštarauja įprastinei sutarties sampratai, kuri esminę reikšmę suteikia susitarimui. Sutarties pažeidimo atveju sutarties šalis negali išvengti sutarto rizikos paskirstymo, reikalaudama atlyginti ne lūkesčio intereso, bet tikrumo intereso žalą. Priešingu atveju sutarties šaliai priskiriama rizika, kurios ji neprisiėmė sudarydama sutartį ir nustatydama jos kainą, kuri, įvertinus tikrumo intereso gynybą, galėjo būti didesnė[262]. Jeigu sutartis suprantama siaurąja prasme, ji yra tik priemonė vertybių pasikeitimui ir neapima absoliučių teisių gynybos. Jeigu sutarties šalies bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareiga kyla tik iš įstatymo, kadangi ji nėra pagrįsta savanorišku sutikimu, tuomet deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija negalima, nes ją pažeidus nėra sutartinės atsakomybės taikymo sąlygų. Mūsų nuomone, ši pozicija nelaikytina pagrįsta.

Tik pripažinus, kad bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareiga egzistuoja sutartiniuose santykiuose, jos pažeidimo atveju galima konkurencijos situacija. Bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareiga sutartiniuose santykiuose gali būti kildinama, *aiškinant* aiškias ir numanomas sutarties sąlygas, tačiau būtina pažymėti, kad sutarties šalys paprastai nesitaria dėl šios pareigos, neapibrėžia jos turinio. Vokietijos teisės doktrinoje nurodoma, jog „toks aiškinimas neatitinka potencialaus bendrosios rūpestingumo pareigos pažeidimo skolininko valios prisiimti šią papildomą atsakomybę“[263]. Pritartina V. Mayr, kuri siūlo laikytis tarpinio sprendimo. Nepaisant to, kad sutartis yra priemonė užtikrinti ekonominį vertybių judėjimą, tačiau kai kurioms sutartims yra svarbi tikrumo intereso gynyba, neneigiant pa-

258 Mūsų nuomone, šiuo atveju galime kalbėti apie deliktų teisės įtaką sutarčių teisėje, nulemtą mažėjančios konsensualizmo įtakos.

259 *European Contract Law. Materials for Common Frame of Reference: Terminology, Guiding Principles, Model Rules*, *supra* note 188, p. 56.

260 *European Contract Law : Materials for the CFR*, *supra* note 246, p. 19. Šiame kontekste atkreiptinas dėmesys, jog LR CK pastebimas prievolės ir pareigos sutapatinimas. Nors LR CK 6.1 straipsnyje prievolė apibrėžiama kaip teisinis santykis, tačiau ji yra vartojama ir *pareigos* prasme. Pavyzdžiui, LR CK 6.38 straipsnis numato prievolių vykdymo principus, 6.39 straipsnis – prievolių įvykdymo būdą, LR CK 6.40 straipsnis – prievolės įvykdymą dalimis ir kt.

261 Jaffey, P., *supra* note 189, p. 153.

262 Pagal Jaffey, P., *ibid*., p. 159.

263 Mayr, V., *supra* note 54, p. 63.

pildomų sutartinių įsipareigojimų (angl. *collateral obligations*). Pritartina teisės doktrinoje pateikiamai pozicijai, kad jeigu sutarties tikslas gali būti pasiektas tik laikantis nustatyto tikrumo intereso, galime laikyti, kad tokiu atveju absoliučių teisių gynyba yra sutartinių įsipareigojimų dalimi. Jeigu tikrumo intereso gynyba nėra susijusi su sutarties tikslu arba jeigu jo pažeidimas neturi įtakos lūkesčių interesui, tuomet absoliučių teisių gynyba yra deliktinės prigimties[264]. Pavyzdžiui, automobilio mechanikas turi pareigą ne tik pašalinti nurodytus automobilio trūkumus, bet ir nepadaryti žalos, t.y. naujų trūkumų. Jeigu remontuojant automobilį jam padaroma žala, yra pažeidžiamas ne tik lūkesčių, bet ir tikrumo interesas. Būtų nepagrįsta teigti, kad automobilio mechaniko pareigos apsiriboja tik automobilio trūkumų ištaisymu. Vežimo sutarties atveju keleiviui taip pat yra svarbu pasiekti kelionės tikslą sveikam. Pardavėjui iš sutarties kyla ne tik pareiga perduoti kokybišką prekę, bet ir papildoma pareiga užtikrinti, kad nebūtų padaryta žala pirkėjo absoliučioms teisėms. Tačiau V. Mayr pabrėžia, jog pirkimo-pardavimo sutartis pirmiausia yra susijusi su lūkesčių interesu ir gėrybių įsigijimu, todėl jeigu pirkėjas susižaloja parduotuvėje, tai neturėtų patekti į sutarčių teisės taikymo sritį, bet kitaip yra, jeigu žala patiriama dėl nekokybiškos prekės[265].

V. Mayr pažymi, jog dažnai kritikuojama pozicija, kad bendroji rūpestingumo pareiga kyla iš savarankiško teisinio santykio, egzistuojančio šalia sutarties, neigiant bendrosios rūpestingumo pareigos transformaciją iš įstatyminės į sutartinę tik todėl, kad tarp šalių egzistuoja sutartiniai santykiai[266]. Vis dėlto, tiek Vokietijos, tiek Prancūzijos teismų praktika pripažįsta, kad bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareiga gali kilti iš sutarties[267]. Pažymėtina, kad analogiškos pozicijos laikomasi nacionalinėje teisės doktrinoje ir teismų praktikoje.

Nacionalinė teisės doktrina ir teismų praktika leidžia teigti, kad rūpestingumo pareigos pažeidimas gali būti kvalifikuojamas sutarties pažeidimu, kadangi „sutartinė civilinė atsakomybė atsiranda už netinkamą sutartinės prievolės įvykdymą. Netinkamas prievolės įvykdymas gali pasireikšti įvairiais būdais – visišku prievolės neįvykdymu, prievolės įvykdymu tik iš dalies, prievolės įvykdymo termino praleidimu, įvykdymo kokybės pažeidimu, bendradarbiavimo stoka, imperatyvių teisės normų, papročių, tam tikrų profesinės veiklos taisyklių (profesinės etikos) pažeidimu ir panašiai. Sutartinė civilinė atsakomybė taip pat gali atsirasti pažeidus *bendrojo pobūdžio pareigą elgtis atsargiai, atidžiai ir sąžiningai* (paryškinta mano – aut. pastaba) (CK 6.246 str.) arba piktnaudžiaujant savo teise.“[268] LR CK 6.256 straipsnio, reglamentuojančio sutartinės atsakomybės atsiradimo pagrindą, komentare teigiama, jog „sutartinė civilinė atsakomybė taip pat gali atsirasti pažeidus bendrojo pobūdžio pareigą elgtis atsargiai, atidžiai,

264 Mayr, V., *supra* note 54, p. 96.

265 *Ibid.*, p. 95.

266 *Ibid.*, p. 64.

267 *Ibid.*, p. 78. Pirmoji byla Vokietijoje, kurioje teismas pripažino sutarties šalies bendrąją rūpestingumo pareigą buvo 1907 m. byla dėl nuodingo arklių pašaro. Ieškovas nusipirko arklių pašaro iš atsakovo ir pardavė jį ūkininkams. Keli arkliai nudvėsė, kadangi pašare buvo nuodingų sėklų. Ieškovas, patenkinęs ūkininkų reikalavimus dėl žalos atlyginimo, pareiškė ieškinį atsakovui – pašaro tiekėjui. Ieškovas prašė taikyti deliktinę atsakomybę ir atlyginti grynai ekonominio požūdžio žalą, kuri Vokietijoje neatlyginama taikant deliktų teisės normas. Teismas taikė tiekėjui atsakomybę priteisdamas sutartinius nuostolius. Von Bar, C., *supra* note 80, p. 486.

268 Bakanas, A., *supra* note 22, p. 357.

sąžiningai (CK 6.246 str.)“[269]. LR CK 6.263 straipsnio, numatančio deliktinės atsakomybės atsiradimo pagrindą, komentare teigiama, kad „komentuojama norma įtvirtina kiekvieno asmens (tiek fizinio, tiek juridinio) bendrąją pareigą elgtis atsargiai. Ji vadinama rūpestingumo pareiga (angl. *duty of care).*“[270] Analogiškos pozicijos laikomasi ir Lietuvos teismų praktikoje. LAT CBS 2015 m. balandžio 17 d. nutartyje civilinėje byloje *UAB „Construction Ace“ v UAB „Norfos mažmena“* (bylos Nr. 3K-3-221-219/2015) nurodyta, kad „civilinės atsakomybės rūšis – sutartinė atsakomybė – atsiranda už sutartinės prievolės neįvykdymą arba netinkamą vykdymą ar pažeidus bendro pobūdžio pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai (CK 6.246 staipsnio 1 dalis, 6.256 straipsnio 1 dalis)“[271]. Tokia nacionalinės teisės doktrinos ir teismų praktikos pozicija leidžia padaryti dvi svarbias išvadas: *pirma*, sutarties šalis turi bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigą, už kurios pažeidimą taikytina sutartinė atsakomybė, *antra*, atsižvelgiant į tai, kad bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareiga taip pat yra deliktinė, už jos pažeidimą galimas deliktinės atsakomybės taikymas, o tai lemia deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurenciją.

Apibrėžus potencialią sutartinės ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos sutapimo sritį, tolesniam tyrimui keliamas uždavinys nustatyti ir įvertinti sutarties šalies bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos pagrindimą, t. y.

pirma, sutarties šalies bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos teisinį reglamentavimą (*1.1.1.3.1. poskyris*);

antra, sutarties šalies bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos kilmę: istorinį - filosofinį kontekstą, nustatant, kodėl tokia sutarties šalies pareiga yra reikalinga, neapsiribojant tik įvykdymo pareiga (*1.1.1.3.2. poskyris*).

1.1.1.3.1. Sutarties šalies bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos teisinis reglamentavimas

C. Von Bar teigimu, „daugelyje Europos Sąjungos teisinių sistemų pripažįstama, kad iš sutarties kyla bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareiga, atsižvelgiant į ginamas teises, objektus ir kitos sutarties šalies saugomus interesus“[272]. Šiame kontekste svarbu pažymėti, kad paprastai sutarties šalies bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareiga nėra aiškiai įvardinta teisės normose, bet ji gali būti nustatoma *aiškinant* kitas teisės normas ir jose įtvirtintų sutarties šalių pareigų turinį. PECL skyriaus „Bendrosios šalių pareigos“ 1:201 straipsnyje įtvirtinta bendroji pareiga elgtis gera valia ir sąžiningai[273], 1:202 straipsnyje – pareiga bendradarbiauti[274]. Iš esmės analogiškos sutarties šalių pareigos yra reglamentuojamos DCFR III.-1:103 straipsnyje, nurodant, kad asmuo turi pareigą veikti gera valia ir nepažeisdamas sąžiningumo prin-

269 Bakanas, A., *supra* note 22, p. 357.

270 *Ibid.*, p. 366.

271 LAT CBS teisėjų kolegijos 2008 m. rugsėjo 9 d. nutartis civilinėje byloje *B. Vaitkaus įmonė v. AB „VST“* (bylos Nr. 3K-3-412/2008); LAT CBS teisėjų kolegijos 2012 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje *A. Bespalenko firma „Beskus“ v. UAB „G4S Lietuva“* (bylos Nr. 3K-3-564/2012).

272 Von Bar, C., *et al., supra* note 28.

273 PECL 1:201. Kiekviena sutarties šalis turi veikti gera valia ir sąžiningai. Principles of European Contract Law, *supra* note 164.

274 PECL 1:202. Kiekviena sutarties šalis turi bendradarbiavimo pareigą, siekdama sutarties įvykdymo. *Ibid.*

cipo, tiek vykdydamas sutartį, tiek naudodamasis teise, tiek reikalaudamas ar gindamasis nuo pažeistos teisės gynimo būdų, pasinaudodamas teise nutraukti įsipareigojimą ar sutartinius santykius[275]. Sutarties šalies pareiga elgtis gera valia ir sąžiningai yra numatyta ir UNIDROIT principų 1.7 straipsnyje[276]. Pastebėtina, kad *a priori* gali atrodyti, jog sutarties šalies sąžiningumo bei geros valios pareiga ir bendrojo pobūdžio pareiga elgtis atidžiai ir rūpestingai yra atskiros pareigos, todėl pagrįstai gali kilti klausimas, ar pareiga elgtis gera valia[277] gali būti sutapatinama su pareiga elgtis rūpestingai ir ar jos pažeidimas gali reikšti deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situaciją[278].

B.J. Reiter teigimu, sutarties šalies pareiga elgtis gera valia reiškia *bendruomenės elgesio standartą* (paryškinta mano – aut. pastaba), kuris priklauso nuo konkrečios situacijos faktinių aplinkybių[279]. J. Bell taip pat nurodo, kad jeigu sutarties sąlygos neapibrėžia rūpestingumo ir atidumo pareigos dėl žalos asmeniui ir turtui, tuomet dėl rizikos paskirstymo yra nusprendžiama taikant „sąžiningumo" ir „geros valios" kriterijus, labiau negu „tariamus" šalių ketinimus[280]. Anot W. Tetley, apibrėžti pareigos elgtis gera valia turinį yra sunkiai įveikiama užduotis, tačiau autorius pareigą elgtis gera valia susieja su sąžiningumu, teisingumu ir protingumu[281]. Šiai pozicijai pritaria ir R.S. Summers, kuris nurodo, kad pareiga elgtis gera valia teisės doktrinoje apibūdinama kaip ketinimų pakenkti teisės saugomiems interesams nebuvimas[282]. S. Whittaker ir R. Zimmermann pažymi, kad kartais sutarties šalies pareigą numato teisinė sistema ir jos tikslas ir efektas ne visiškai atitinka sutartinės prievolės prigimtį tuo aspektu, kad jos kreditorius *negali reikalauti jos įvykdymo natūra* (paryškinta mano – aut. pastaba) ir tik jos neįvykdymas suteikia teisę kreditoriui reikalauti nuostolių atlyginimo kreditoriaus naudai[283]. Tokie atvejai, anot S. Whittaker ir R. Zimmermann, priskiriami deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijai, kurie doktrinoje gali reikšti *įvairių pareigų pažeidimą* (gera valia, piktnaudžiavimas teisėmis, protin-

275 DCFR III.-1:103. Asmuo turi pareigą veikti gera valia ir sąžiningai, vykdydamas prievoles, įgyvendindamas teisę į įvykdymą, reikšdamas reikalavimą dėl neįvykdymo ar įgyvendindamas teisę nutraukti prievolę ar sutartinius santykius. Draft Common Frame of Reference (DCFR), *supra* note 165.

276 UNIDROIT principų 1.7. straipsnis. Kiekviena šalis turi veikti gera valia ir sąžiningai tarptautinėje prekyboje. Šalys negali atsisakyti ar apriboti šios pareigos. UNIDROIT Principles, *supra* note 166.

277 Pareiga elgtis gera valia yra nežinoma Anglijoje, bet ji laikoma bendruoju principu, kadangi nėra įtvirtinta *de lege lata*. Whittaker, S.; Zimmermann, R., *supra* note 60, p. 39-40. Tetley, W. Good Faith in Contract: Particularly in the Contracts of Arbitration and Chartering. *Journal of Maritime Law&Commerce*. 2004, 35 (4): 571.

278 Apie pareigos elgtis gera valia ir sąžiningai pažeidimą sutartiniuose santykiuose kaip deliktinės atsakomybės taikymo pagrindą ir *contort* situacijos prielaidą, t.y. situacijos kuomet galimas ir sutartinės, ir deliktinės atsakomybės taikymas plačiau žr. Barrett, M.J. „Contort": Tortious Breach of the Implied Covenant of Good Faith and Fair Dealing in Noninsurance, Commercial Contracts, - Its Existence and Desirability. *Notredame Law Review.* 1984, 60: 510 - 529.

279 Reiter, B.J. Good Faith in Contracts. *Valparaiso University Law Review.* 1983, 17: 706-707.

280 Bell, J., *supra* note 144, p. 8.

281 Tetley, W., *op. cit.,* p. 563.

282 Summers, R.S. The General Duty of Good Faith – its Recognition and Conceptualization. *Cornell Law Review.* 1982, 67: 829.

283 Whittaker, S.; Zimmermann, R. Coming to terms with good faith. *Good Faith in European Contract Law.* Whittaker, S.; Zimmermann, R. (eds.). Cambridge: Cambridge University Press, 2000, p. 670.

gumas ar kita bendro pobūdžio sąvoka)[284] (šiame sakinyje paryškinta mano – aut. pastaba). Šiai pozicijai pritariama teisės doktrinoje, nurodant, kad pareiga elgtis gera valia daro ribą tarp sutartinės ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos neaiškią[285].

Regioninių harmonizavimo dokumentų komentaruose ir teisės doktrinoje nurodoma, kad pareiga elgtis sąžiningai ir gera valia yra grindžiama *objektyviu standartu* (paryškinta mano – aut. pastaba), bet ne subjektyviu konkrečios sutarties šalies sąžiningumu[286]. Pažymėtina, jog šios nuostatos (PECL 2:101 – aut. pastaba) tikslas buvo įteisinti bendrijos padorumo, dorumo ir protingumo komerciniuose santykiuose standartus[287]. DCFR III.-1:103 straipsnio komentare teigiama, kad šios pareigos tikslas yra nustatyti sutarties šalims bendrąją taisyklę, teisinėse transakcijose suteikiant reikšmę padorumo ir sąžiningumo *bendruomenės standartams*[288]. F. Chirico nurodo, kad pareiga elgtis gera valia DCFR yra apibrėžiama kaip pareiga, ne prievolė[289], kaip elgesio standartas, kurį turi atitikti sutarties šalys, t.y. sąžiningumas, lojalumas, atidumas, priešingu atveju galimas atsakomybės taikymas[290].

Bendrųjų sutarties šalies pareigų prigimčiai suvokti naudinga Vokietijos BGB 242 straipsnio, kuriame numatyta sutarties šalių pareiga elgtis sąžiningai ir gera valia, aiškinimo argumentacija teisės doktrinoje ir teismų praktikoje. Vokietijoje teismų praktika išplėtojo papildomų sutarties šalių pareigų doktriną, pagrindžiančią teisę reikalauti žalos atlyginimo, būtent pareigos elgtis sąžiningai pagrindu, atsižvelgiant į BGB 242 straipsnį[291]. S. Arlauskas ir R. Jokubauskas pažymi, jog „sąžiningumo principo turinys išreiškia tiek moralines, tiek teisines normas, o kartu tokias elgesio taisykles, kurios yra nerašytinės, bet teisinio santykio dalyviams privalomos“[292]. S. Arlauskas ir R. Jokubauskas lingvistinės analizės pagrindu daro išvadą, kad sąvoka gera valia (angl. „*good faith*“) reiškia siekį atlikti ką nors gerai, o pareiga elgtis sąžiningai Vokietijos CK reiškia „būti patikimu partneriu“ ar „pasitikėti“ partneriais[293]. Vokietijos BGB 242 straipsnyje įtvirtinta sąžiningumo pareiga teisės doktrinoje yra atskleidžiama per šiuos ją sudarančius elementus, t.y. informacijos, dokumentacijos, bendradarbiavimo, *apsaugos* (paryškinta mano – aut. pastaba), atskleidimo pareigas, draudimą piktnaudžiauti teise, taip pat pateisinamas įsikišimas į sutartinius santykius, siekiant išvengti didelio neteisingumo[294]. S. Arlauskas ir R. Jokubauskas viena pagrindinių sąžinin-

284 Whittaker, S., *supra* note 283, p. 669-670.

285 Tetley, W., *supra* note 277, p. 565.

286 MacQueen, H. L. Good Faith. *European Contract Law.Scots and South African Perspectives.* MacQuenn, H.; Zimmermann, R. (eds.). Edinburgh: Edinburgh University Press, 2006, p. 43.

287 *Principles of European Contract Law.* Full text od Part I and II combined. Lando, O.; Beale, H. (eds.). The Hague: Kluwer Law International, 2000, p. 113.

288 *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR).* Volume I. Von Bar, C.; Clive, E. (eds.). Munich: Sellier. European Law Publishers, 2009, p. 677.

289 Chirico, F. The Function of European Contract Law: An Economic Analysis. *Economic Analysis of the DCFR. The work of the Economic Impact Group with CoPECL.* Larouche, P.; Chirico, F. (Eds.). Munich: Sellier. European Law Publishers, 2010, p. 35.

290 Whittaker, S.; Zimmermann, R., *supra* note 60, p. 30-31.

291 *Ibid.*, p. 27.

292 Arlauskas, S.; Jokubauskas, R., *supra* note 62, p. 1369.

293 *Ibid.*

294 Whittaker, S.; Zimmermann, R., *op. cit.*, p. 22.

gumo principo funkcijų Vokietijos BGB 242 straipsnyje įvardija vykdymo patikimumo (vok. *Leistungstreupflicht*), kuri turinio atžvilgiu įpareigoja abi šalis neatlikti nieko, kas galėtų padaryti žalą sutarties tikslo realizavimui arba kitos šalies interesams dėl prievolės įvykdymo[295]. Dar daugiau Vokietijos Aukščiausiojo Teismo praktikoje patvirtinama sąžiningumo principo prievoliniuose teisiniuose santykiuose *deliktinė prigimtis*, t.y. „prievoliniuose santykiuose iš pasitikėjimo ir tikėjimo principo kyla papildomos prievolės, kurios įpareigoja laikytis vykdymo ištikimybės ir susilaikyti nuo visko, kas gali pakenkti ar sugriauti sutarties tikslą ir atlikti būtinus veiksmus įvykdyti sutartinę prievolę“[296]. Minėta, kad pasitikėjimo (tikrumo) interesą gina deliktinė bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareiga.

Sąžiningumo principo svarba prievoliniuose teisiniuose santykiuose akivaizdi, nagrinėjant LR CK 1.5, 6.4., 6.38, 6.158, 6.200 straipsnius. LR CK 6.158 straipsnyje sutarties šalims numatyta *pareiga* (paryškinta mano – aut. pastaba) elgtis sąžiningai, o sutartis įpareigoja atlikti ne tik tai, kas tiesiogiai joje numatyta, bet ir tai, ką lemia sutarties esmė arba įstatymai (LR CK 6.189 straipsnio 1 dalis). Sąžiningumo principo turiniui atskleisti naudojami objektyvusis ir subjektyvusis kriterijai. Nacionalinėje teisės doktrinoje nurodoma, jog „objektyvusis kriterijus aiškinamas kaip asmens elgesio atitiktis *bonus pater familias* elgesio standartui – asmuo turi būti pakankamai atidus ir rūpestingas. <...> Subjektyvusis kriterijus apibūdinamas kaip asmens būklė konkrečioje susiklosčiusioje situacijoje[297]. R. Balčikonis pažymi, kad „sąžiningumas, teisingumas ir protingumas įpareigoja elgtis kontrahento atžvilgiu taip, kad pastarasis patirtų kuo mažiau nuostolių“[298]. Šios teorinės įžvalgos mums leidžia daryti išvadą, kad sutarties šalies bendrosios pareigos (pavyzdžiui, pareigos elgtis sąžiningai ir gera valia) pažeidimas gali reikšti bendrojo pobūdžio pareigos elgtis rūpestingai ir nepadaryti žalos (LR CK 6.263 straipsnio 1 dalis) pažeidimą, kuri šioje disertacijoje taip pat gali būti vadinama sutarties šalies bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareiga.

1.1.1.3.2. Sutarties šalies bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareiga istoriniame-filosofiniame kontekste

Sutarties samprata nėra statiškas, bet istoriškai kintantis reiškinys, priklausantis nuo konkretaus istorinio laikotarpio ekonominių, politinių, socialinių aplinkybių. Klasikinei sutarties sampratai XIX amžiuje didelę įtaką darė *laissez-faire,* suabsoliutinusi sutarties šalių valią ir taikiusi siaurą socialinės pareigos sampratą[299]. Deliktų teisės kilmė - moraliniai įsipareigojimai, tačiau klasikinė sutarties teorija nepripažino ryšio tarp to, kas etiška, ir to, kas teisėta[300]. Svarbu pažymėti, kad pareiga elgtis gera valia kaip *bona fides* buvo žinoma

295 Weller, M. *Die Vertragstreue.* Mohr Siebeck Tübingen, 2009, p. 304. Cituota iš: Arlauskas, S.; Jokubauskas, R., *supra* note 62, p. 1379.

296 Vokietijos Aukščiausiojo Teismo 1995 m. kovo 30 d. sprendimas Nr. IX ZR 182/94. Cituota iš: Arlauskas, S.; Jokubauskas, R., *ibid.*, p. 1379-1380.

297 Mikelėnas, V., *et al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras.* Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001, p. 77.

298 Balčikonis, R., *supra* note 63, p. 177.

299 Albano, J.M. Contorts: Patrolling the Borderland on Contract and Tort in Legal Malpractice Actions. *Boston College Law Review.* 1980, 22: 565.

300 *Ibid*.

jau romėnų teisėje. Tuo metu ji buvo laikoma etine koncepcija, kuri buvo taikoma tam tikrų specialių taisyklių pavidalu, kurių svarbiausia – *pacta sunt servanda*, kuri reiškė, kad pažadų ir sutarčių reikia laikytis. Romėnų visuomenėje pareiga elgtis gera valia buvo siejama su pasitikėjimu, sąžiningumu ir pagarba. Kaip numanomas sutarties šalių įsipareigojimas pareiga elgtis gera valia buvo pripažįstamas XI-XII amžiuje. Ši pareiga taip pat buvo įtvirtinta XVIII-XIX amžiaus kodifikacijose. Pavyzdžiui, Prancūzijos CC 1134 straipsnyje, Vokietijos BGB 242 straipsnyje, Italijos civilinio kodekso 1337 straipsnyje. Tačiau XIX amžiuje dėl teisinio pozitivizmo, liberalizmo, sutarčių laisvės reikšmės geros valios koncepcija prarado turėtą įtaką.[301]

Nekvestionuotina, kad sutarčių ir deliktų teisės santykiui didelę įtaką turi visuomenės socialinės raidos ypatumai, keičiantys sutarčių teisės, o kartu ir sutartinės atsakomybės reikšmę. XXI amžius reikalauja fundamentalių sutarties ir delikto santykio filosofinio pagrindimo pokyčių. C. Sieburgh nurodo, kad sutarčių teisė neturi būti pagrįsta tik vidiniais sutarties šalių tarpusavio santykiais, tačiau plėtoti sutarčių teisės principus, apimančius išorinius santykius tarp sutarties šalių ir visuomenės, t.y. socialinio suderinamumo principą[302], kuris galėtų būti laikomas vienu iš penkių pagrindinių šiuolaikinės sutarčių teisės principų (sutarčių laisvės principo, pasitikėjimo principo, *pacta sunt servanda* principo, socialinio teisingumo principo). Socialinio suderinamumo principas reiškia, kad sudarydamos sutartį šalys negali pažeisti fundamentalių visuomenės vertybių. Šiuolaikinės sutarčių teisės teorijos iš esmės keičia sutarties laisvės ir nukentėjusiojo asmens apsaugos principų santykį. Pavyzdžiui, „apsauginė sutarčių teisė“ (angl. *protective contract law*) reikalauja, kad sutarčių teisėje greta sutarčių laisvės ir *pacta sunt servanda* principų vis didesnė reikšmė būtų suteikiama sutarties šalių apsaugai (angl. *party protection*) ir sutarties sąžiningumo apsaugai (angl. *protection of contractual fairness*). Yra autorių, kurie sutarčių teisei suteikia socialinės sutarčių teisės reikšmę (angl. *social contract law*), kurioje „pabrėžiamas solidarumo principas. Juo vadovaujantis stipresnė sutarties šalis – paslaugų teikėjas, turi būti ir socialiai atsakingas.“[303] Greta nurodytųjų šiuolaikinėje sutarčių teisėje yra žinoma ir šalių sąryšingumo sutarčių teisės teorija (angl. *relational contract theory*), kuri „yra paremta šalių pareigos elgtis sąžiningai bei bendradarbiauti principais“[304].

Šiuolaikinė sutarčių teisė pateisina teismų intervenciją sutartiniuose santykiuose, kuomet prioritetas suteikiamas ne sutarčių laisvės ir *pacta sunt servanda* principams, tačiau nukentėjusiojo asmens interesų apsaugai deliktų teisės priemonėmis. Sutarčių aiškinimo institutas gali būti laikomas vienu iš deliktų teisės įtakos sutarčių teisei pavyzdžių, kadangi sutarties šalims taikomos ne tik tos sutarties sąlygos, dėl kurių jos susitarė, bet ir tos pareigos, kurios yra neatsiejamos nuo prisiimtų įsipareigojimų ir galioja ne tik sutarties šalies, bet visų asmenų atžvilgiu. Teismų praktika sutartiniuose santykiuose vis daugiau taiko nukentėjusiajam asmeniui palankesnes deliktų teisės normas, kurios riboja sutarčių laisvės ir

301 Tetley, W., *supra* note 277, p. 566-569. Taip pat žr. Adler, R.S.; Mann, R.A. Good Faith: A New Look at an Old Doctrine. *Akron Law Review.* 1994, 28 (1): 42.

302 Plačiau žr. Sieburgh, C. Western Law of Contract. *European Private Law: A Handbook*. Volume I. Bussani, M.; Werro, F. (eds.). North Carolina: Carolina Academic Press, 2009, p. 164.

303 Klimas, E.; Jurgaitis, V., *supra* note 68, p. 341.

304 *Ibid.*, p. 342.

pacta sunt servanda principus. Taip sutarčių teisėje buvo išplėtota sutarties šalies bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareiga, kuri iš esmės yra deliktinės prigimties[305]. Minėta, jog būtent šios pareigos ir deliktinės bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos sutapimas lemia deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijas.

E. Klimo ir V. Jurgaičio teigimu, „lyginamosios sutarčių teisės studijos rodo, kad šiuolaikinėje sutarčių teisėje vis didesnis dėmesys yra skiriamas tokiems mažai analizuotiems sutarčių teisės principams, kaip silpnesnės šalies apsaugos, sutartinio sąžiningumo apsaugos ir kitiems socialinio pobūdžio principams. DCFR taip pat pabrėžia socialinį privatinės teisės vaidmenį, kai pareigos bendradarbiauti principui suteikiama vis didesnė reikšmė.“[306] M.W. Hesselink akcentuoja *socialinio teisingumo* įtaką sutarčių teisei, nurodydamas, kad „visose valstybėse narėse privatinė teisė pergyveno laipsnišką virsmą iš klasikinės į modernią privatinę teisę, kuomet sutarties šalių laisvė ir privati autonomija turėjo pripažinti, kad tikrovėje daugelis individų daugelyje situacijų nėra tokie laisvi ir autonomiški“[307]. Šios tendencijos lėmė ne tik sutarčių laisvės principo ribas, bet ir pareigą informuoti, pareigą bendradarbiauti, pareigą elgtis rūpestingai, siekiant išvengti nesąžiningumo ir apsaugoti silpnesniąją šalį. Privatinės teisės socializacija materializavosi įstatymų leidyboje, reglamentuojant silpnesniosios šalies teisių gynybą, bei teismų praktikoje, kuomet teismai vadovaujasi bendrosiomis normomis, tokiomis kaip gera valia[308].

Modernioje sutarčių teisės teorijoje pripažįstama, kad sutarčių laisvės principas nėra vienintelis sutarčių teisės pagrindas, tačiau taip pat svarbūs yra silpnesnės sutarties šalies apsaugos bei rūpestingumo ir sąžiningumo principai[309]. Cituoti nacionaliniai teisės aktai, tarptautiniai ir regioniniai harmonizavimo dokumentai patvirtina, jog sutarties šalims taikomi ir bendri elgesio standartai, kurie yra nesutartinės prigimties[310]. S. Taekema teigimu, sutartis ir deliktas sąveikauja, kadangi priklauso nuo moralinių normų, kurias labiau implikuoja socialinė praktika negu formalios teisinės taisyklės[311]. DCFR komentare nurodoma, kad „svarbu tai, jog šios pareigos reiškia sutartinių santykių „moralizavimą“ (angl. *moralisation of obligational relationships*)[312]. Sąžiningumo principo nauda DCFR neabejojama, pripažįstant, jog bendrosios nuostatos gali vaidinti svarbų vaidmenį skatinant socialinį tei-

305 Brieskorn, K., *supra* note 45, p. 8.

306 Klimas, E.; Jurgaitis, V., *supra* note 68, p. 330.

307 Hesselink, M.W., *supra* note 69, p. 13.

308 *Ibid.*, p. 13-14.

309 Cherednychenko, O.O. Public regulation, contract law, and the protection of the weaker party: some lessons from the field of financial services. *European Review of Private Law.* 2014, 22 (5): 665.

310 Išsamiai deliktinės atsakomybės taikymą dėl pareigos elgtis gera valia pažeidimo (ypač draudimo teisiniuose santykiuose) aprašė Lempert, E.T. California's Other Lottery: Tort Actions on the Implied Covenant of Good Faith and Fair Dealing. *Glendale Law Review.* 1985, 7, p. 169-199.

311 Taekema, S. Private Law as an Open Legal Order: Understanding Contract and Tort as Interactional Law. *Netherlands Journal of Legal Phylosophy.* 2014, 43 (2): 140.

312 Vokietijos teisės doktrinoje laikomasi pozicijos, kad teismai neturi teisės keisti sutarties turinio, atsižvelgdami į tai, ką jie laiko labiau sąžininga. Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR), *supra* note 288, p. 680. Taip pat žr. Chutorian, S. Tort Remedies for Breach of Contract: The Expansion of Tortious Breach of the Implied Covenant of Good Faith and Fair Dealing into the Commercial Realm. *Columbia Law Review.* 1986, 86 (2): 380. Šią pareigos elgtis gera valia paskirtį pabrėžia ir kiti autoriai. Summers, R.S., *supra* note 282, p. 826.

singumą sutarčių teisėje, ypač nustatant pusiausvyrą tarp sutarties privalomumo bei sąžiningumo ir pareigos būti atidžiam, bendradarbiauti su kita šalimi ir t.t."[313]. Šios disertacijos įvade nurodėme, kad deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos problematika yra susijusi su sutarčių laisvės ir *pacta sunt servanda* bei *neminem laedere* principų pusiausvyra. Mūsų nuomone, nurodytas sutarties šalies bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos pagrindimas atitinka šį kriterijų, o teisės doktrinai toliau keliamas uždavinys, kad dėl šios pareigos sutapimo kilusios deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdas šios pusiausvyros nepažeistų.

1.1.1.4. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos požymiai

T. Korenke teigimu, Vokietijoje deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija yra tada, kai pažeidžiama ne tik bendroji (nesutartinė) pareiga nepadaryti žalos absoliučioms teisėms ir vertybėms, kuri yra numatyta BGB 823 straipsnyje, bet tie patys veiksmai reiškia sutartinės apsaugos ir rūpestingumo pareigos pažeidimą (BGB 241, 311 straipsniai)[314]. Doktrinoje pateikiami du deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijos požymiai, t.y. *pirma*, tiek sutarčių, tiek deliktų teisė, taikydama individualias taisykles, pripažįsta konkrečius veiksmus neteisėtais; *antra*, tiek sutarčių, tiek deliktų teisė numato kompensaciją kaip teisinę neteisėtų veiksmų pasekmę[315]. Mūsų nuomone, šios disertacijos tyrimo rezultatai patvirtina šių požymių nepakankamumą konkrečiai sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo situacijai identifikuoti. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje civilinė atsakomybė sutartiniuose santykiuose kyla ne tik dėl pažeisto lūkesčio, kad sutartis bus įvykdyta tinkamai, bet taip pat dėl su sutarties įvykdymu susijusios žalos, kurią viena sutarties šalis padarė kitai. Identifikuojant deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos situaciją, svarbu atsakyti į kelis klausimus. *Pirma*, ar kiekvienas bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos pažeidimas sutartiniuose santykiuose gali būti laikomas sutarties pažeidimu ir atitinkamai lemti deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situaciją. *Antra,* ar visos sutartys gina ne tik lūkesčių, bet ir tikrumo interesą.

Vienu svarbiausių deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijos požymių yra bendrosios rūpestingumo pareigos pažeidimo ryšys su sutartiniais santykiais. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad ne kiekvienas sutarties šalies bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos pažeidimas gali būti laikomas sutarties pažeidimu. Sutartinė atsakomybė apima tik tokius pažeidimus, kurie atsiranda iš teisinių transakcijų (angl. *legal transactions*) ar yra su jomis susiję, t.y. deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų kon-

313 Hesselink, M.W.; Mak, Ch.; Rutgers, W.J. *Constitutional Aspects of European Contract Law. Freedoms, Rights and Social Justice in the Draft Common Frame of Reference.* [interaktyvus]. Centre for the Study of European Contract Law Working Paper Series No. 2009/05, p. 31-33. [žiūrėta 2016-02-16]. < http://dare.uva.nl/document/2/76147>.

314 Korenke, T. *Bürgeliches Recht. Eine systematische Darstellung der Grundlagen mit Fällen und Fragen.* München, Wien: R. Oldenbourg Verlag, 2006, p. 57.

315 Von Bar, C., *supra* note 13.

kurencijos nėra, jeigu deliktas padaromas sutarties šalims, tačiau jis nėra susijęs su sutartiniais santykiais[316]. Pavyzdžiui, jeigu nuomininkas yra kaltas dėl eismo įvykio, dėl kurio žalą patyrė nuomotojas, tokiu atveju sutartis neturi jokios įtakos deliktinei atsakomybei, todėl konkurencijos problema nekyla ir yra galimas tik vienas reikalavimo pagrindas[317]. Tačiau ne visose situacijose pažeidimo ryšio su sutartiniais santykiais požymis yra toks akivaizdus, kadangi bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareiga ne visada gali būti tiek sutartinės, tiek deliktinės prigimties, todėl jos pažeidimas sutartiniuose santykiuose ne visada reiškia sutarties pažeidimą.

V. Mayr nurodo, kad „tam, kad būtų galima pripažinti sutartinę rūpestingumo pareigą, konkretus tikrumo interesas turi priklausyti sutarties turiniui. Sutarties tikslas tokiais atvejais gali būti pasiektas tik saugant konkretų tikrumo interesą.“[318] Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje be tikrumo intereso apsaugos neginamas lūkesčių interesas, t.y. sutarčių teisė gina tikrumo interesą tiek, kiek jis sutampa su lūkesčių interesu[319]. V. Mayr pažymi, jeigu konkrečioje situacijoje tikrumo interesas nepatenka į sutarties tikslą ir jo pažeidimas neturi įtakos lūkesčių interesui, tuomet rūpestingumo pareigos pažeidimas yra deliktinės prigimties[320]. Pavyzdžiui, neabejotinai vežėjas turi pareigą ne tik nuvežti, bet ir užtikrinti, kad nebus padaryta žala asmeniui ir turtui. Analogiška išvada galima ir remonto atveju, kadangi sutarties šalis turi pareigą ne tik suremontuoti, bet ir remonto metu papildomai nesugadinti. Šiose situacijose sutarčių teisė gina tikrumo interesą todėl, kad jis sutampa su lūkesčių interesu. Diskutuotina, ar pardavėjo pareiga užtikrinti, kad nebūtų padaryta žala pirkėjų asmeniui ir turtui parduotuvėje, gali būti laikoma sutartine, kadangi prekių ir pinigų mainai galimi ir pažeidus šį įsipareigojimą, todėl tikrumo intereso pažeidimas nereikš lūkesčių intereso pažeidimo. Jeigu taksi vairuotojas įžeidžia keleivį, šis pažeidimas taip pat nėra susijęs su vežimo sutartimi, todėl konkurencijos situacija nekyla[321]. Apibendrindami galime teigti, jog *pirmuoju konkurencijos situacijos požymiu* laikytina tai, kad bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos pažeidimas yra susijęs su lūkesčiu interesu ir gali reikšti sutarties pažeidimą (savarankiškas sutarties pažeidimas).

Svarbu pažymėti, kad nėra paprasta nustatyti, ar konkrečiu atveju buvo pažeista rūpestingumo pareiga ar įvykdymo pareiga. V. Mikelėno teigimu, „šitaip yra tada, kai skolininko pareiga yra dvilypė. Antai skolininkas privalo pasiekti tam tikrą rezultatą, tačiau kartu privalo elgtis atidžiai, rūpestingai, nes jo pareiga yra pasiekti ne bet kokį rezultatą, o tam tikros kokybės rezultatą. <...> Taigi atidumo, rūpestingumo reikalavimų pažeidimas kartu gali reikšti, kad norimo rezultato nebus pasiekta.“[322] Pavyzdžiui, Prancūzijoje pareiga saugiai pervežti prekes laikoma pareiga pasiekti konkretų rezultatą, jeigu sutarties šalis turi

316 Hoffmann, N., *supra* note 148, p. 61.

317 Koziol, H. *Basic Questions of Tort Law from a Germanic Perspective*. Wien: Jan Sramek Verlag, 2012, p. 103.

318 Mayr, V., *supra* note 54, p. 96.

319 Vokietijos teisės doktrinoje nurodoma, kad Vokietijoje sutartinė rūpestingumo pareiga pripažįstama visuose sutartiniuose santykiuose, neatsižvelgiant į konkrečios sutarties tikslą. Priešingos pozicijos laikomasi Prancūzijoje. *Ibid.*, p. 116.

320 *Ibid.*, p. 96.

321 Oftinger, K., *supra* note 17, p. 685.

322 Mikelėnas, V., *supra* note 10, p. 72.

teisę kontroliuoti ir yra atsakinga už jų saugumą[323]. Tokiu atveju žala prekėms turėtų būti laikoma tik sutartinio įsipareigojimo saugiai pervežti prekes pažeidimu. Atsižvelgiant į tai, kad dėl įvykdymo įsipareigojimo pažeidimo negalimas deliktinės atsakomybės taikymas[324], deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija dėl žalos turtui nekiltų. Jeigu pareiga saugiai pervežti prekes būtų laikoma rūpestingumo įsipareigojimo pažeidimu, tuomet būtų ne tik sutartinės, bet ir deliktinės atsakomybės taikymo sąlygos ir konkreti situacija galėtų atitikti deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos požymius. Apibendrindami galime teigti, jog savarankiškas sutarties pažeidimas kaip deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos požymis yra tada, kai pažeidimas laikytinas rūpestingumo pareigos (ne įvykdymo pareigos) pažeidimu.

K. Oftinger vienu iš deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos požymių nurodo aplinkybę, kad „konkurencija yra tada, kai įvykis, kuris sutarties vykdymo procese sukėlė žalą, jeigu sutarties nebūtų, pats savaime būtų pakankamas deliktinei atsakomybei pagrįsti“[325]. Faktinės pažeidimo aplinkybės, nepaisant egzistuojančių prievolinių santykių, turi patvirtinti, kad buvo pažeistos asmens absoliučios teisės, t.y. deliktinė atsakomybė šiuo atveju taikoma ne už sutarties pažeidimą, bet už absoliučių teisių pažeidimą, jeigu ir trečiasis asmuo, nesusijęs sutartiniais santykiais, taip pat turėtų tokią teisę[326]. Pavyzdžiui, jeigu valytoja sudaužo valomą vazą, kyla deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija, nes žala vazai būtų laikoma deliktu ir tada, jeigu ją sudaužytų trečiasis asmuo, su kuriuo nesieja jokie santykiai. Apibendrindami galime teigti, jog *antruoju konkurencijos situacijos požymiu* laikytina tai, kad rūpestingumo pareigos pažeidimas reiškia savarankišką deliktą[327].

J. R. Midgley nagrinėja būdus, kurių pagalba galėtų būti nustatytas savarankiškos deliktinės atsakomybės taikymo pagrindas sutartiniuose santykiuose. Pirmasis numato *nepriklausomo delikto* testą (angl. *the independent delict test*), kuomet reikia nustatyti, ar yra tradicinės deliktinę atsakomybę pagrindžiančios sąlygos, neatsižvelgiant į tai, kad tokia bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareiga kyla iš sutartinių santykių. Taikant šį testą sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo sritis yra plačiausia. Pritartina J.R. Midgley pozicijai, kritikuojančiai šio testo taikymą, kadangi deliktų teisė neturėtų įsibrauti į sutarčių teisės taikymo sritį tokia apimtimi, kad sutartinis reikalavimas dėl nuostolių atlyginimo taptų nereikalingu, ypač tais atvejais, kai sutarties šalys apriboja civilinę atsakomybę, todėl šis testas laikytinas vienpusišku ir nesąžiningu[328]. Antroji pozicija, kuri yra pagrįsta pažeistos pareigos esmės testu (angl. *the substance of the duty test*), identifikuoja deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurenciją tik tada, jeigu pareiga kyla nepriklausomai nuo sutarties. J.R. Midgley skiria teisinę ir faktinę nepriklausomybę. Teisinė nepriklausomybė,

323 Von Bar, C., *supra* note 80, p. 468.

324 Katzenstein, M. *Haftungsbeschränkungen zugunsten und zulasten Dritter. Zugleich ein Beitrag zur Systematik des Schadenshaftungsrechts.* Berlin: Duncker&Humblot GmbH, 2004, p. 166.

325 Oftinger, K., *supra* note 17, p. 687.

326 Taip pat žr. Hutchison, D.; Visser, D. P. Lillicrap Revisited: Further thoughts on Pure Economic Loss and Concurrence of Actions. *The South African Law Journal.* 1985, 102: 590.

327 Anot J.R. Midgley, nepriklausomo delikto kriterijus yra logiškas ir yra pripažįstamas daugelyje valstybių, leidžiančiose deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurenciją. Midgley, J.R., *supra* note 107, p. 66.

328 *Ibid.*, p. 68-69.

atitinkanti *nepriklausomo delikto testą*, reiškia, kad sutartis gali sukurti bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigą ir jos egzistavimas automatiškai nenaikina tokios konkuruojančios pareigos. Faktinė nepriklausomybė yra tada, jeigu bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareiga egzistuoja atskirai nuo sutarties.[329] Jeigu sutartinė ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareiga yra vienodos, nėra delikto. Pritartina J.R. Midgley pozicijai, jog šis požiūris iš esmės paneigia deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos situaciją, todėl nėra taikytinas[330]. Greta šių teisės doktrinoje yra nurodomi ir kiti testai. Pavyzdžiui, sutartinio atlyginimo egzistavimo testas (angl. *the existence of a contractual remedy test*)[331], delikto, nesusijusio su sutartiniais santykiais testas (angl. *the delict independent of the contractual relationship test*), kuris reiškia, kad deliktas galimas toje srityje, kuri nėra reguliuojama sutartimi, tačiau tokiu atveju iš esmės paneigiama deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencija, taip pat kilmės ir turinio testas (angl. *the origin and content test*), delikto, nesusijusio su sutartimi testas (angl. *the delict independent of the contract test*)[332]. Iš esmės visi nurodyti testai gali būti kritikuojami dėl šių pagrindinių priežasčių: numato pernelyg plačią deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos taikymo sritį, paneigiant sutartinę atsakomybę, arba sutarties pažeidimo ir delikto sutapimas tampa neįmanomu. Šie argumentai netaikytini negaliojančios sutarties testui (angl. *the invalid contract test*), kuris numato, kad konkurencija yra tada, jeigu deliktas galimas esant negaliojančiai sutarčiai. Tokiu atveju galima teigti, kad aplinkybė, jog sutartis realiai galioja, neturi įtakos galimam reikalavimui dėl žalos atlyginimo, taikant deliktinę atsakomybę. Šio testo taikymo tikslas yra įsitikinti, ar bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareiga gali būti nustatyta, neatsižvelgiant į sutartį. Jeigu sutartis numato panašią pareigą, taikant šį testą įvertinama, ar ši pareiga egzistuotų, jeigu sutartis būtų pripažinta negaliojančia.[333] Mūsų nuomone, antrasis deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos situacijos požymis nustatytinas, taikant *negaliojančios sutarties testą*.

1.1.1.5. Konkurencija ar kolizija?

Sąvoka „konkurencija“ dabartinės lietuvių kalbos žodyne yra apibrėžiama kaip „varžymasis dėl pirmavimo“[334], o sąvoka „konkuruoti“ kaip „varžytis, rungtis“[335]. Teisės teorijoje teisės normų konkurencija laikoma „situacija, kai kuri nors teisės normomis reguliuojama

329 Plačiau žr. Midgley, J.R., *supra* note 107, p. 66-67.

330 J.R. Midgley šį testą kritikuoja dar ir todėl, kad jo taikymas būtų nelogiškas ir neteisingas. Deliktinės atsakomybės taikymas būtų negalimas tada, jeigu sutartinė ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareiga sutaptų, tačiau deliktinės atsakomybės taikymas būtų galimas, jeigu sutartimi šalis susitartų dėl griežtesnių arba švelnesnių civilinės atsakomybės taikymo sąlygų. *Ibid.*, p. 69.

331 Šis testas reiškia, kad nepriklausomas deliktas turi būti nesusijęs nei su aiškių, nei numanomų sutarties sąlygų vykdymu. Nėra nepriklausomo delikto, jeigu yra galimas sutartinis reikalavimas dėl nuostolių atlyginimo. Šio testo taikymas kritikuotinas, kadangi jis iš esmės nenurodo, kad yra deliktas, bet naudoja sutartinių santykių egzistavimą, siekiant pašalinti deliktinę atsakomybę. Tokiu būdu deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacija tampa negalima. *Ibid.*, p. 70.

332 Plačiau žr. Hutchison, D.; Visser, D. P., *supra* note 326, p. 592.

333 Plačiau žr. Midgley, J.R., *op. cit.*, p. 76-77.

334 Keinys, S., *et al. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. IV leidimas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000, p. 324.

335 *Ibid.*

veika atitinka keliose teisės normose aprašytus kai kuriuos jos požymius“[336]. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija galėtų būti apibrėžiama kaip civilinės atsakomybės rūšių pagrindų varžymasis, kuomet faktinės aplinkybės atitinka ir sutarties pažeidimo, ir delikto požymius. Teisės teorijoje greta teisės normų konkurencijos yra pateikiama ir teisės normų kolizijos sąvoka, nurodant skirtingas teisės normų konkurencijos ir teisės normų kolizijos sprendimo taisykles[337]. Dabartinės lietuvių kalbos žodyne „kolizija“ yra apibrėžiama kaip „priešingų interesų, siekimų, tikslų, nuomonių susidūrimas“[338]. Teisės teorijoje teisės normų kolizija yra laikoma situacija, kuomet „tą patį teisinį santykį reguliuoja kelios viena kitai prieštaraujančios teisės normos“[339]. Ar situacija, kuomet tų pačių faktinių aplinkybių sudėtis atitinka tiek sutarties pažeidimą, tiek deliktą, t.y. kai sutarties šalis pažeidžia bendrojo pobūdžio pareigą elgtis rūpestingai, gali būti apibrėžiama kaip konkurencija, ar vis dėlto kaip kolizija? Jeigu sutarties pažeidimą ir deliktą bei jų pagrindu taikomą sutartinę ir deliktinę atsakomybę laikysime viena kitai prieštaraujančiomis, kurių ginami interesai ir tikslai yra priešingi, tuomet reikėtų vartoti kolizijos sąvoką, o jeigu sutarties pažeidimą ir deliktą laikysime panašiais reiškiniais, tuomet konkurencijos sąvoka yra tinkama nagrinėjamam reiškiniui apibrėžti.

Šios disertacijos 1.1.1 poskyrio tyrimo rezultatai rodo, kad sutartinė ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareiga nėra iš esmės skirtingos ir nesuderinamos viena su kita. Nors pagrindiniu jų skirtumu yra laikomas skirtingas pagrindimas, kuomet sutartinės atsakomybės pagrindas yra sutartyje numatytos ir savo noru prisiimtos pareigos pažeidimas, o deliktinės atsakomybės - teisės aktuose įtvirtintos pareigos pažeidimas[340], tačiau deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje šis kriterijus nėra reikšmingas, kadangi pažeidžiama bendrojo pobūdžio pareiga elgtis rūpestingai, kuri taikoma tiek sutartiniuose, tiek nesutartiniuose santykiuose. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje faktinės aplinkybės, kurios yra kvalifikuojamos sutarties pažeidimu ar deliktu, tiksliau – bendrojo pobūdžio elgtis rūpestingai pareigos pažeidimu, sutampa, kaip sutampa ir civilinės atsakomybės taikymo tikslas – atlyginti žalą. V. Mikelėno teigimu, „tiek sutarčių, tiek deliktinėje teisėje, kalbant apie civilinę atsakomybę, siekiama pabrėžti bendrą tikslą – nuostolių atlyginimą (angl. *damages*)[341]. MM. Loubser pažymi, jog konkurencija yra tuomet, kai „reikalavimai turi iš esmės tą patį tikslą, saugo iš esmės tą patį interesą ar vykdymą ir kyla tarp tų pačių šalių“[342].

Vis dėlto, nors deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje pažeidžiama ta pati bendrojo pobūdžio pareiga elgtis rūpestingai, tačiau sutartinės ir deliktinės atsakomybės taikymo sąlygos ir teisinės pasekmės gali skirtis[343]. Be to, deliktų teisė lai-

336 Vaišvila, A., *supra* note 4, p. 297.

337 *Ibid.,* p. 295-298.

338 Keinys, S., *supra* note 334, p. 320.

339 Vaišvila, A., *op. cit*., p. 295.

340 Juškevičius, J.; Rudzinskas, A., *supra* note 36, p. 74; Rogers W. V. H., *Wienfield and Jolowicz on Tort*. Seventeenth edition, London: Sweet&Maxweel, 2006, p. 6.

341 Mikelėnas, V., *supra* note 18, p. 25.

342 Loubser, MM., *supra* note 13, p. 113.

343 Apie sutartinės ir deliktinės atsakomybės skirtumus plačiau žr. šios disertacijos 1.2 poskyryje.

koma viešąja tvarka, ginančia nukentėjusiojo asmens interesus, o sutarčių teisė yra pagrįsta sutarčių laisvės ir *pacta sunt servanda* principais. Mūsų nuomone, sutarties šalies bendrojo pobūdžio pareiga elgtis rūpestingai reiškia *ordre public* sutartiniuose santykiuose, kuri nustato sutarties laisvės ir *pacta sunt servanda* principų ribas. Neatsižvelgiant į tai, ar sutarties šalys atskirai susitarė dėl sutartiniuose santykiuose taikytinos bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos, ar apibrėžė jos turinį, ar numatė atsakomybę dėl šios pareigos pažeidimo, ši pareiga yra joms taikoma. Jau įrodyta, jog bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareiga sutartiniuose santykiuose yra deliktinės prigimties ir jos pažeidimas reiškia lūkesčio ir tikrumo interesų sutapimą. Apibendrindami galime teigti, kad deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje sutarties šalis pažeidžia tą pačią deliktinės prigimties pareigą – elgtis rūpestingai, todėl tarp sutartinės ir deliktinės atsakomybės nėra kolizijos, bet yra konkurencija, o tos pačios pareigos pažeidimas, atsižvelgiant į civilinės atsakomybės rūšį, gali lemti skirtingas pasekmes.

Apibendrinimas

Šio disertacijos poskyrio (1.1.1) analizė leidžia padaryti šias tolesniam tyrimui reikšmingas išvadas, t. y.:

pirma, bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareiga gali būti tiek sutartinė, tiek deliktinė;

antra, deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija kyla dėl sutarties šalies bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos pažeidimo, kuris atitinka abu šiuos kriterijus: (i) yra susijęs su sutartiniais santykiais ir lūkesčių interesu (savarankiškas sutarties pažeidimas), ir (ii) gali būti laikoma deliktu, nesant sutartinių santykių (savarankiškas deliktas).

1.1.2. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija tarpinėse situacijose

Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sąvoka tiek teisės doktrinoje, tiek teismų praktikoje dažnai įvardijamos situacijos, kurios neatitinka šios disertacijos 1.1.1 poskyryje pateikto pagrindinio priskyrimo konkurencijos situacijai kriterijaus, t.y. konkreti situacija turi patekti į abiejų civilinės atsakomybės rūšių taikymo sritį (vok. *Kernbereich*) ir atitikti ir sutarties pažeidimą, ir deliktą. Jeigu neteisėti veiksmai negali būti kvalifikuojami ir sutarties pažeidimu, ir deliktu, tokia situacija negali būti įvardijama *tikrąja* deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindu konkurencija. Tačiau egzistuoja situacijos, kuomet konkretūs neteisėti veiksmai negali būti priskirti nei sutarties pažeidimui, nei deliktui, kadangi atitinka tik kai kuriuos kiekvieno iš jų požymius. Mūsų nuomone, prie šių atvejų galėtų būti priskiriama ikisutartinė atsakomybė, profesionalų atsakomybė, vadovo atsakomybė, sutarties šalies atsakomybė trečiajam asmeniui ir kt. Tiek nacionalinėje, tiek užsienio doktrinoje yra analizuojama, kuri iš civilinės atsakomybės rūšių turėtų būti taikoma šiais atvejais.

D. Ambrasienė ir S. Cirtautienė straipsnyje „Ikisutartinės atsakomybės kvalifikavimo problema: sutartinė, deliktinė ar *sui generis*“ nurodo, kad „ikisutartinė atsakomybė vertintina kaip *sui generis,* t.y. kitokia atsakomybės rūšis, kuriai be išlygų negali būti taikomos

nei deliktinės, nei sutartinės atsakomybės taisyklės“[344]. *Culpa in contrahendo* yra taikoma šalims, kurios nėra susijusios sutartiniais santykiais. H.P. Westermann teigia, kad ikisutartinės atsakomybės „taikymo ypatumas yra tas, kad ji nepriklauso nuo šalių valios“[345], bet taip pat negalima vienareikšmiškai teigti, jog žala kilo iš delikto.

Kitas pavyzdys – bendrovės vadovo civilinė atsakomybė už žalą bendrovei. G. Jakuntavičiūtė daktaro disertacijoje „Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė“ teigia, kad „viena svarbiausių problemų, analizuojant juridinio asmens valdymo organų civilinę atsakomybę, pasireiškia tuo, kad teisės doktrinoje nėra vieningos nuomonės, kuriomis civilinės atsakomybės taisyklėmis – sutartinės ar deliktinės – reikėtų vadovautis, vertinant valdymo organų veiksmus, sukėlusius žalą“[346]. R. Greičiaus teigimu, šiuo atveju kyla deliktinė vadovo civilinė atsakomybė, kadangi konkretus asmuo vadovo statusą gali įgyti bet kokio juridinio fakto pagrindu (sutartimi, administraciniu aktu, teismo sprendimu ir pan.), dėl pačių fiduciarinių pareigų apimties ar jų turinio šalis negali susitarti[347]. Kiti autoriai laikosi pozicijos, jog vadovo civilinė atsakomybė juridiniam asmeniui yra išimtinai tik sutartinė, kadangi kyla tarp juridinio asmens ir vadovo sudarytos sutarties pagrindu[348]. Galiausiai yra autorių, teigiančių, jog valdymo organų narių civilinė atsakomybė juridiniam asmeniui yra *sui generis,* kadangi jos pagrindas nėra nei sutartis, nei deliktas[349].

V. Jurkevičius daktaro disertacijoje „Neįgaliotas atstovas civilinėje teisėje: lyginamoji analizė“ nurodo, kad „atsižvelgiant į neįgalioto atstovo atsakomybės specifiškumą ir jos ypatingą ryšį su atstovavimo institutu, tikslinga ją išskirti kaip savarankišką atsakomybės rūšį, kuriai pilnai negali būti taikomos nei deliktinės, nei sutartinės civilinės atsakomybės taisyklės“[350]. H.P. Westermann nuomone, sutarties šalies atsakomybės trečiojo asmens atžvilgiu dėl pažeidimo, kurio šalimi jis nėra, situacijos taip pat negali būti griežtai priskiriamos nei sutartinei, nei deliktinei atsakomybei, kadangi „pirmiausia, rūpestingumo pareiga trečiojo asmens atžvilgiu kyla ne iš sutarties šalių sutartinių santykių, tačiau yra susijusi su nuo sutarties nepriklausomais reikalavimais“[351]. Kita vertus, tai nėra ir bendrojo pobū-

344 Ambrasienė, D., Cirtautienė, S., *supra* note 36, p. 63. Taip pat žr. Ambrasienė, D.; Kryžiūtė, I., *supra* note 36, p. 563.

345 Westermann, H.P. Vertragliche Dritthaftung im neuen Schuldrecht. *Besonderes Vertragsrecht – aktuelle Probleme. Festschrift für Heinrich Honsell zum 60. Geburtstag.* Schulthess, 2002, p. 144.

346 Jakuntavičiūtė, G. *Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė.* Daktaro disertacija. Mykolo Romerio universitetas, Vilnius, 2012, p. 98.

347 Greičius, R. *Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos.* Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2007, p. 218-219.

348 Abramavičius, A.; Mikelėnas, V., *Įmonių vadovų teisinė atsakomybė*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 1999, p. 236-237; Pacevičius, Ž. Administracijos vadovo atsakomybė už bendrovei padarytą žalą. *Juristas*. 2004, 5, p. 22.

349 Jones, E. Directors‘ Duties: Negligence and the Business Judgement Rule. *SA Mercantile Law Journal.* 2007, 19: 326-336; McLennan, J.S. Duties of Care and Skill of Company Directors and Their Liability for Negligence. *SA Mercantile Law Journal*. 1996, 8: 94-102. Cituota iš Jakuntavičiūtė, G., *supra* note 346, p. 98-99. Taip pat žr. Grantham, R.; Rickett, C. Director‘s Tortious Liability: Contract, Tort or Company Law? *The Modern Law Review.* 1999, 62 (1): 133-139.

350 Jurkevičius, V. *Neįgaliotas atstovas civilinėje teisėje: lyginamoji analizė.* Daktaro disertacija. Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, 2013, p. 133-134.

351 Westermann, H.P., *supra* note 345, p. 146. Taip pat žr. Kim, S.-J. *Die Haftung des Experten für seine Expertise gegenüber Dritten*. Dissertation. Aachen: Shaker Verlag, 2003, p. 61.

džio rūpestingumo pareiga, kadangi atsakomybės pagrindas yra prievoliniuose teisiniuose santykiuose arba dėl padidintos žalą padariusio asmens galimybės padaryti poveikį nukentėjusiojo asmens interesams. Sutarties šalies atsakomybė trečiojo asmens atžvilgiu kyla iš objektyvių įsipareigojimų, kurie nėra *quivis ex populo*[352].

Šiame disertacijos poskyryje nurodyti pavyzdžiai leidžia teigti, kad egzistuoja tokios situacijos, kuomet neteisėti veiksmai negali būti kvalifikuoti nei sutarties pažeidimu, nei deliktu ir tokiais atvejais kyla taikytinos civilinės atsakomybės rūšies problematika. Šie atvejai šioje disertacijoje bus vadinamai deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija *tarpinėse situacijose*.

Apibendrinimas

Šioje disertacijoje deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos terminu yra apibrėžiamos dvi situacijos:

pirma, kuomet neteisėti veiksmai atitinka ir sutarties pažeidimą, ir deliktą, todėl yra tiek sutartinės, tiek deliktinės atsakomybės taikymo prielaidos. Tai *tikroji* deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacija. Šių situacijų analizė pateikiama šios disertacijos antrajame skyriuje, tikrąją konkurenciją įvardinant deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sąvoka.

Antra, kuomet neteisėti veiksmai atitinka tik kai kuriuos sutarties pažeidimo ir delikto požymius, todėl nėra galimas nei sutartinės, nei deliktinės atsakomybės taikymas. Tai *tarpinės* deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijos. Šių situacijų analizė yra *už šios disertacijos tyrimo ribų*.

1.2. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos reikšmė

Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje, kuomet neteisėti veiksmai atitinka ir sutarties pažeidimą, ir deliktą, įstatymų leidėjo nustatyti civilinės atsakomybės rūšių taikymo sąlygų ir teisinių pasekmių skirtumai gali lemti skirtingą rezultatą, atsižvelgiant į civilinės atsakomybės rūšį. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijų problematika slypi tame, kad tas pats elgesys, patenkantis į kelių teisės normų reguliavimo sritį, kaip pagrindinė reikalavimo sąlyga, skirtingomis normomis gali būti skirtingai vertinamas[353]. Kuo didesni deliktinės ir sutartinės atsakomybės skirtumai, tuo svarbesnė tampa deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos problema. Šiame kontekste būtina pažymėti, jog teisės doktrinoje nurodant sutarties pažeidimo ir delikto, atitinkamai sutartinės ir deliktinės atsakomybės skirtumus, pabrėžiama, jog šie skirtumai yra pagrįsti *anachronistiniais* (paryškinta mano – aut. pasta-

352 Westermann, H.P., *supra* note 345, p. 146. Taip pat žr. Midgley, J.R. To What Extent Should Third Parties Have Contractual Rights? A South African Perspective. *The International and Comparative Law Quarterly*. 1993, 42 (1): 137. Kletečka, A. Die Haftung von Gutachtern gegenüber Dritten. *Haftung und Versicherung. Festschrift fúr Rudolf Reischauer.* Wien: Verlag Osterreich, 2010, p. 296.

353 Be abejo, galima ir tokia situacija, kuomet nepaisant griežto teorinio sutarčių ir deliktų teisės išskyrimo, abiejų sričių teisinis reguliavimas yra panašus. Pavyzdžiui, gali būti numatytos bendrosios civilinės atsakomybės teisės normos, taikytinos tiek sutartinei, tiek deliktinei atsakomybei.

ba) teisės principais[354]. Užsienio valstybėse pastebima tendencija, kuomet įstatymų leidėjas keičia prievolių teisės reglamentavimą, siekdamas išvengti sutartinės ir deliktinės atsakomybės skirtumų ir tokiu būdu *švelnindamas* deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos problematiką.

Šios disertacijos tyrimui deliktinės ir sutartinės atsakomybės skirtumų analizė yra aktuali tiek, kiek šie skirtumai galimi deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad deliktinės ir sutartinės atsakomybės skirtumai nėra pagrįsti sutartinės ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos prigimtimi. Šią išvadą patvirtina lyginamoji užsienio valstybių analizė, kadangi kiekvienoje iš jų išskiriama sutartinė ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareiga, taip pat už jų pažeidimą taikoma sutartinė ir deliktinė atsakomybė, bet įstatymo leidėjo nustatytos taikymo sąlygos ir teisinės pasekmės kiekvienoje valstybėje skiriasi[355]. Dėl šios priežasties šiame disertacijos poskyryje analizuojami sutartinės ir deliktinės atsakomybės skirtumai, atsižvelgiant į *nacionalinį* reglamentavimą bei į nacionalinėje doktrinoje nurodytus civilinės atsakomybės rūšių skirtumus, taip pat pristatant užsienio valstybių praktiką bei užsienio teisės doktrinoje pateikiamą poziciją[356].

354 Anachroizmas yra senovės liekana, pažiūra, nesiderinanti prie dabarties; vienos epochos įvykių, faktų priskyrimas kitai, jų laiko sumaišymas. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-01-21]. <http://www.zodynas.lt/terminu-zodynas/a/anachronizmas>. Pagal Albano, J.M., *supra* note 299, p. 545.

355 Šį teiginį pagrindžia užsienio valstybių sutartinės ir deliktinės atsakomybės taikymo sąlygų ir teisinių pasekmių skirtumai, kurie yra nurodyti tolesnėse šio darbo dalyse. Sutarčių ir deliktų teisės, taip pat sutartinės ir deliktinės atsakomybės skirtumai dažnai pabrėžiami ir analizuojami teisės doktrinoje. Pavyzdžiui, Albano, J.M., *ibid.*, p. 545; Blom, J. The Evolving Relationship Between Contract and Tort. *The Canadian Business Law Journal.* 1985, 10 (3): 259-263. Austrijoje yra išskiriami šie sutartinės ir deliktinės atsakomybės skirtumai: įrodinėjimo pareiga, netiesioginė atsakomybė ir grynai ekonominio pobūdžio žalos atlyginimas. Pažymėtina, kad Austrijoje nesiskiria ieškinio senaties terminai, taikytini sutartinės ir deliktinės atsakomybės atveju, taip pat neturtinės žalos atlyginimas, priežastinio ryšio nustatymas, kreditoriaus kaltė. Koziol, H. The Borderline Between Tort Liability and Contract. *Unification of Tort Law: Wrongfulness*. Koziol H. (eds.). The Hague, London, Boston: Kluwer Law International, 1998, p. 25. Estijoje išskiriami šie sutartinės ir deliktinės atsakomybės skirtumai: a) skirtingas atsakomybės standartas, kadangi taikoma griežta sutartinė atsakomybė, o deliktinės atsakomybės atveju būtina įrodyti kaltę; b) skirtingi ieškinio senaties terminai; c) kelios nuostatos ribojančios sutartinę atsakomybę. Sein, K., *supra* note 24, p. 54.

356 Nacionalinėje doktrinoje paprastai yra nurodomi šie sutartinės ir deliktinės atsakomybės skirtumai: „skirtingas atsiradimo pagrindas: sutartinės atsakomybės atveju – pažeista sutartis, deliktinės – padaryta žala, skirtingi ieškinio senaties terminai – CK 1.125 straipsnis numato taikyti bendrą 10 metų ieškinio senaties terminą, o reikalavimams dėl padarytos žalos – sutrumpintą 3 metų terminą; nevienodas atsakomybės dydis bei jos nustatymo principai: sutartinės atsakomybės atveju atsakomybės dydį gali nustatyti šalys arba susitarti dėl atsakomybės netaikymo, o deliktinės atsakomybės atveju tokie susitarimai negalimi". Ambrasiene, D., *supra* note 10, p. 180-181.

1.2.1. Civilinės atsakomybės sąlygų skirtumai

1.2.1.1. Neteisėti veiksmai

Šiame disertacijos poskyryje analizuojama[357], ar rūpestingumo pareigos pažeidimas galimas neveikimu. J. Eichler pažymi, kad „yra rūpestingumo pareigų, kurios draudžia aktyvų žalos (nuostolių) padarymą, ir yra tokių, kurios įpareigoja aktyviai veikti, siekiant apsaugoti kitą šalį“[358]. Dėl šios priežasties autorius daro išvadą, kad bendroji rūpestingumo pareiga gali būti pažeista neveikimu. Sutarties šalies rūpestingumo pareiga reiškia ne tik pareigą elgtis pasyviai ir nepadaryti žalos, kuri yra būdinga deliktų teisei, bet ir sutarties šalies teisę reikalauti aktyvių veiksmų iš šią pareigą turinčios sutarties šalies, t.y. pateikti informaciją, įspėti ir pan.[359] Kita vertus, užsienio teisės doktrinoje pripažįstama, kad rūpestingumo pareiga neveikimu, nesant sutartinių santykių, gali būti pažeista išimtiniais atvejais[360], kadangi „deliktų teisėje pareiga elgtis aktyviai egzistuoja labai siaura apimtimi“[361]. J. Eichler pabrėžia, jog tokia aktyvi pareiga galima tuomet, jeigu pareigą turinčio asmens vykdoma veikla lemia ypatingą grėsmę kitos šalies atžvilgiu[362]. PETL 4:103 straipsnis taip pat numato deliktinės atsakomybės taikymą neveikimo atveju, kuomet pareiga elgtis aktyviai yra numatyta teisės aktuose, jeigu asmuo sukuria ar kontroliuoja pavojingą situaciją, ar jeigu tarp šalių yra specialūs santykiai, ar jeigu pažeidimo sunkumas iš vienos pusės ir galimybė išvengti žalos iš kitus pusės gali pagrįsti tokios pareigos egzistavimą[363].

Lietuvoje pareiga veikti traktuojama plačiai. LR CK 6.246 straipsnio 1 dalyje pateikta neteisėtų veiksmų sąvoka apima tiek neteisėtą veikimą, tiek neveikimą. Šiuo aspektu LR CK neišskiria sutartinės ir deliktinės atsakomybės. Pavyzdžiui, LR CK 6.256 straipsnio 2 dalis, kurioje teigiama, kad asmuo, *neįvykdęs* ar netinkamai įvykdęs savo sutartinę prievolę, ir LR CK 6.263 straipsnio 1 dalis, kurioje numatyta, kad kiekvienas asmuo turi pareigą laikytis tokių elgesio taisyklių, kad savo veiksmais (veikimu, *neveikimu*) nepadarytų kitam asmeniui žalos, pripažįsta, jog tiek sutartinė, tiek deliktinė atsakomybė galimos dėl neveikimo.

Atsižvelgiant į tai, galime teigti, jog šis skirtumas deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje nėra aktualus.

---

357 Šiame disertacijos poskyryje nebus detaliai analizuojami sutarties pažeidimo ir delikto skirtumai, kadangi deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sąlyga – sutarties pažeidimo ir delikto sutapimas, tuo labiau, kad išsami sutartinės ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos pažeidimo analizė buvo pateikta kitose šios disertacijos dalyse.

358 Eichler, J., *supra* note 230, p. 306.

359 Pagal Koziol, H., *supra* note 47, p. 94.

360 J. Lahe laikosi kitos pozicijos, nurodydamas, kad paprastai bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareiga yra pažeidžiama neveikimu, nors yra galimas jos pažeidimas ir aktyviais veiksmais. Lahe, H., *supra* note 129, p. 111.

361 Koziol, H., *op. cit.,* p. 96.

362 Eichler, J., *op. cit.*, p. 306.

363 PETL 4:103. Pareiga veikti aktyviai, apsaugant kitus nuo žalos gali egzistuoti, jeigu teisė taip numato ar jeigu asmuo sukuria ar kontroliuoja pavojingą situaciją, ar jeigu tarp šalių egzistuoja specialus santykis, ar jeigu žalos rimtumas iš vienos pusės ir galimybė išvengti žalos iš kitos pusės reikalauja tokios pareigos. Principles of European Tort Law. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-01-31]. <http://civil.udg.edu/php/biblioteca/items/283/PETL.pdf>.

1.2.1.2. Kaltė

Šiame disertacijos poskyryje siekiama atsakyti į klausimą, ar deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje skiriasi kaltės, kaip vienos iš civilinės atsakomybės sąlygų, reglamentavimas, atsižvelgiant į civilinės atsakomybės rūšį. Sutartinių santykių ypatumai gali pagrįsti šios civilinės atsakomybės sąlygos taikymo skirtumus sutarties pažeidimo ir delikto atveju. Sutarties šalys savo noru prisiima tarpusavio įsipareigojimus, apibrėžia jų įvykdymo sąlygas, sutartinis įvykdymas yra susijęs su priešpriešiniais įsipareigojimais ir paprastai pagrįstas abipuse nauda. Tokia sutartinių santykių specifika didina žalos riziką, todėl įpareigoja sutarties šalis elgtis atidžiau ir rūpestingiau, kad žala nebūtų padaryta. R. Kreitner teigimu, „pirminis sutarties ir delikto formavimosi laikotarpis (XIX amžiaus antrojoje pusėje) gali būti apibūdinamas kaip sutarties ir delikto išskyrimas, atsižvelgiant į kaltės koncepciją: deliktas plėtojosi nuo „griežtosios atsakomybės“ į „nėra atsakomybės be kaltės“ režimą, kai sutartis vystėsi „griežtosios atsakomybės“ link“[364]. Dar ir šiandien vienu iš deliktinės ir sutartinės atsakomybės skirtumų tradiciškai nurodoma griežta sutartinė atsakomybė, o deliktinei atsakomybei atsirasti kaltės sąlyga yra reikalinga[365]. Šis skirtumas gali būti itin reikšmingas deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje: sutartinė atsakomybė bus taikoma, neatsižvelgiant į žalą padariusio asmens kaltę, o deliktinė, nesant kaltės, negalima. R. Kreitner nurodo tokias šio skirtumo priežastis: „deliktų teisė reguliuoja teisės pagrindu kylančią atsakomybę tarp visuomenės narių, kurių nesieja sutartiniai santykiai (todėl ji ribojama kaltu elgesiu), o sutarčių teisė reguliuoja derybomis pagrįstas pareigas ir šalių, kurios įgyvendina sutarčių laisvę, atsakomybę (todėl savo noru prisiimtai atsakomybei pagrįsti nereikalinga kaltė)“[366]. Vis dėlto, šiuolaikinėje civilinės atsakomybės teisėje šis skirtumas nebėra aktualus, kadangi deliktų teisė numato vis daugiau griežtos atsakomybės taikymo atvejų, o kaltė laikoma viena iš sutartinės atsakomybės sąlygų[367].

Skirtingas nukentėjusiojo asmens kaltės įtakos reglamentavimas deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje taip pat gali lemti skirtingą rezultatą, atsižvelgiant į taikytinos civilinės atsakomybės rūšį. Pavyzdžiui, Prancūzijoje pripažįstama, kad jeigu nukentėjusiojo asmens veiksmai prisidėjo prie žalos atsiradimo, nuostoliai, atlygintini taikant sutartinę atsakomybę, gali būti sumažinti, tačiau taikant deliktinę atsakomybę nukentėjusiojo asmens veiksmai nėra vertinami[368].

Atkreiptinas dėmesys, kad vis labiau pastebima tendencija kaltės sąlygos buvimą/nebuvimą, kaltės prezumpcijos taikymą diferencijuoti ne civilinės atsakomybės dualizmo, bet pa-

364 Kreitner, R. Fault at the Contract-Tort Interface. *Michigan Law Review.* 2009, 107, p. 1533.

365 Pažymėtina, kad šis ypatumas yra labiau būdingas bendrosios teisės tradicijos valstybėms, kuriose „nei doktrina, nei teismų praktika sutarties pažeidimo nesieja su sutartį pažeidusios šalies kalte“. Mikelėnas, V., *supra* note 18, p. 122. Daugumoje kontinentinės teisės tradicijos valstybių kaltė yra būtina sutartinės atsakomybės taikymo sąlyga. Pavyzdžiui, Vokietijoje skolininko kaltės reikalavimas įtvirtintas civilinio kodekso 280 str. Ta pati norma nustato, kad skolininko kaltė preziumuojama. Selelionytė-Drukteinienė, S. Sutartinė atsakomybė: grįsta kalte ar be kaltės? *Supra* note 76, p. 1420.

366 Kreitner, R., *op. cit.*, p. 1533.

367 Gilead, I., *supra* note 53, p. 537. Loubser, MM., *supra* note 15, p. 125.

368 Van Rossum, M., *supra* note 16, p. 548.

žeistos pareigos rūšies pagrindu. Pavyzdžiui, Prancūzijoje kaltė[369] yra sutartinės atsakomybės sąlyga, tačiau jos taikymo apimtį lemia prievolių klasifikacija į įsipareigojimą pasiekti tam tikrą rezultatą ir įsipareigojimą užtikrinti tam tikrą atidumo, rūpestingumo laipsnį. Pirmuoju atveju sutartinė atsakomybė yra griežta, antruoju - skolininko atsakomybė kyla tik esant kaltei[370]. XX amžiuje Prancūzijos doktrinoje taip pat buvo siūloma nustatyti, kad įrodinėjimo pareigos paskirstymas turi priklausyti ne nuo civilinės atsakomybės rūšies, tačiau nuo pažeistos pareigos rūšies, t.y. ar buvo pažeista pareiga elgtis rūpestingai (*obligations de moyens)* ar pareiga pasiekti rezultatą (*obligations de resultat)*. Šis pasiūlymas šiuo metu yra įsitvirtinęs tiek Prancūzijos doktrinoje, tiek teismų praktikoje[371]. Pažymėtina, jog šios pozicijos laikomasi ir DCFR, kurio III.-3:701 straipsnio komentare teigiama, kad kreditorius turi teisę reikalauti atlyginti nuostolius dėl skolininko prievolės užtikrinti rezultatą pažeidimo, neatsižvelgiant į kaltę. Jeigu yra pažeidžiama pareiga elgtis rūpestingai, tuomet atsakomybė taikytina tik tada, jeigu nebuvo laikytasi reikiamo rūpestingumo, kas atitinka kaltės reikalavimą.[372] Mūsų nuomone, ši pozicija yra pagrįsta, kadangi kaltės sąlyga yra siejama su pareigos esme ir padeda užtikrinti vienodą to paties elgesio įtaką civilinės atsakomybės taikymui. Minėta, jog įsipareigojimas pasiekti rezultatą iš esmės yra būdingas sutarčių teisei, o dėl šios pareigos pažeidimo negalima deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija, todėl skirtingas pareigos pasiekti tam tikrą rezultatą kaltės sąlygos reglamentavimas nėra reikšmingas. Kita vertus, rūpestingumo pareiga sutartiniuose santykiuose skiriasi nuo kitų sutartinių įsipareigojimų, kadangi ji nėra pagrįsta priešpriešiniu patenkinimu, todėl kaltės sąlygos reikšmė įvykdymo pareigos ir rūpestingumo pareigos pažeidimo atveju gali nesutapti. Atsižvelgiant į tai, kad dėl rūpestingumo pareigos pažeidimo tiek taikant sutartinę, tiek deliktinę atsakomybę būtina nustatyti kaltę[373], šiuo aspektu ši civilinės atsakomybės sąlyga sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo situacijoje nelemia skirtingo rezultato.

Prancūzijos teisės doktrinoje *force majeure* reiškia neišvengiamumo ir nenumatomumo kombinaciją[374]. P. Rémy-Corlay pažymi skirtingą *force majeure* sąlygos reikšmę, taikant deliktinę ir sutartinę atsakomybę. Sutartiniuose santykiuose *force majeure* iš esmės yra sutartinės rizikos paskirstymo kriterijus ir reiškia žalos nenumatymą sutarties sudarymo metu. Deliktinėje atsakomybėje pagrindiniu yra laikomas įvykio neišvengiamumo kriterijus, o galimybei jį numatyti įvykio metu suteikiama tik papildoma reikšmė.[375]

---

369 Prancūzijoje yra teigiama, jog deliktinės atsakomybės taikymui pakanka nedidelio kaltės laipsnio, priešingai negu sutartinei atsakomybei pagrįsti, atsižvelgiant į konkretų sutartinio įsipareigojimo turinį. *Ibid*.

370 Pagal Selelionytė-Drukteinienė, S., *supra* note 76, p. 1420-1421. Moréteau, O., *supra* note 58, p. 65.

371 Heckendorf, L., *supra* note 8, p. 393. Von Bar, C., *supra* note 28.

372 *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR)*, *supra* note 288, p. 916.

373 Išskyrus tuos atvejus, kai sutartimi šalys numatytų, kad sutartinė atsakomybė taikoma be kaltės net ir pažeidus pareigą elgtis rūpestingai.

374 Plačiau žr. Morétau, O. France. *European Tort Law 2006.* Koziol, H.; Steininger, B.C. (eds.). Wien: Springer Verlag, 2008, p. 203.

375 Plačiau žr. Rémy-Corlay, P. Damages, Loss and the Quantification of Damages. *Reforming the French Law of Obligations. Comparative Reflections on the Avant – Projet de réforme du droit des obligations et de la precription.* Oxford: Hart Publishing, 2009, p. 321.

Lietuva

V. Mizaro teigimu, „kaltė civilinėje teisėje suprantama kaip asmens elgesio neatitiktis objektyviems elgesio standartams, kai asmuo nesielgia taip, kaip būtų galima protingai iš jo tikėtis. Kitaip tariant, kaltė suvokiama kaip asmens faktinio elgesio objektyvi neatitiktis reikiamam apdairumui ir rūpestingumui, kuris buvo būtinas konkrečiomis aplinkybėmis, kad asmuo nepadarytų žalos.“[376] Minėta, jog deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija galima dėl pareigos elgtis rūpestingai pažeidimo sutartiniuose santykiuose. Kita vertus, rūpestingumas yra vienas iš kaltės formų išskyrimo kriterijų. Pavyzdžiui, LR CK 6.248 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad asmuo kaltas, jeigu atsižvelgiant į prievolės esmę bei kitas aplinkybes jis nebuvo tiek rūpestingas ir apdairus, kiek atitinkamomis sąlygomis buvo būtina. Šio straipsnio komentare teigiama, jog „neatsargiu laikomas toks elgesys, kai asmuo atitinkamomis aplinkybėmis elgiasi nepakankamai apdairiai, rūpestingai, atidžiai“[377]. Rūpestingumo dualizmas, t.y. rūpestingumo pareigos ir rūpestingumo kaip kaltės formos nustatymo kriterijus, yra būdingas ne tik Lietuvai[378]. Pavyzdžiui, Vokietijoje rūpestingumas taip pat reiškia tiek rūpestingumo pareigą, tiek kaltės formos nustatymo kriterijų[379].

Lietuvoje taikant deliktinę atsakomybę, kaip ir sutartinę atsakomybę, kaltė preziumuojama, išskyrus įstatyme nustatytas išimtis (LR CK 6.248 straipsnio 1 dalis)[380], todėl ieškovas šios sąlygos neprivalo įrodyti. LR CK 6.248 straipsnio nuostatos dėl kaltės taikomos tiek sutartinės, tiek deliktinės atsakomybės atveju. Vis dėlto, LR CK 6.263 straipsnis numato generalinio delikto principą, kuris reiškia, kad „pareigos elgtis rūpestingai ir atidžiai, kad kitam asmeniui nebūtų padaryta žalos, pažeidimas reiškia neteisėtus veiksmus, kurie yra kaltės elementas“[381], t. y. kaltė apima neteisėtus veiksmus. V. Mizaras nurodo, kad „nustačius kaltę visada, taikant generalinio delikto taisyklę, reikš, kad yra ir neteisėti veiksmai, pasireiškiantys pareigos laikytis tokio atidaus ir rūpestingo elgesio taisyklių, kad kitam asmeniui nebūtų padaryta žalos“[382]. Teisės doktrinoje yra pateikta nuomonė, kad generalinio delikto taisyklė lemia ir tai, kad Lietuvoje taikoma kaltumo prezumpcija savaime apima ir neteisėtų veiksmų prezumpciją[383], t. y. „neįmanoma situacija, kai būtų konstatuotas bendro pobūdžio pareigos elgtis atidžiai ir rūpestingai pažeidimas (CK 6.246 str. 1 d., 6.263 str. 1 d.), o kaltė, kaip reikiamo atidumo ir rūpestingumo standarto nebuvimas, nebūtų konstatuota“[384]. Ar analogiškos išvados yra galimos pažeidus rūpestingumo pareigą sutartiniuose santykiuose? Teisės normos nenumato sutartinės atsakomybės dėl bendro pobūdžio pareigos elgtis rūpestingai ypatumų, todėl galime daryti prielaidą, jog atsižvelgiant į teisinį reguliavimą, kaltės prezumpcija sutartiniuose santykiuose nereiškia netei-

376 Mizaras, V., *supra* note 19, p. 61.

377 Bakanas, A., *supra* note 22, p. 339.

378 H. Lahe teigimu, rūpestingumo pareigos pažeidimas ir rūpestingumas kaip kaltės elementas yra labai panašūs. Lahe, H., *supra* note 129, p. 112.

379 Schur, W., *supra* note 61, p. 1.

380 Mizaras, V., *op. cit.*, p. 67.

381 *Ibid.*

382 *Ibid.*

383 *Ibid.*, p. 68. Bakanas, A., *op. cit.*, p. 389.

384 Mizaras, V., *ibid.* Šioje disertacijoje nevertinamas nurodytos pozicijos pagrįstumas.

sėtų veiksmų prezumpcijos. Kita vertus, atsižvelgiant į dualistinį rūpestingumo standarto pobūdį, kuomet ir neteisėti veiksmai, ir kaltė apibrėžiama rūpestingumo stoka, kaltės prezumpcija savaime suponuoja ir veiksmų neteisėtumą. LAT CBS teisėjų kolegijos 2012 m. lapkričio 29 d. nutartyje civilinėje byloje *G.P., S.P. ir D.P. v. LR* (bylos Nr. 3K-3-539/2012) pažymima, kad „pagal LR CK 6.248 straipsnio 3 dalį laikoma, kad asmuo kaltas, jeigu atsižvelgiant į prievolės esmę bei kitas aplinkybes jis nebuvo tiek rūpestingas ir apdairus, kiek atitinkamomis sąlygomis buvo būtina. Ši norma asmens neteisėtus veiksmus, pasireiškusius bendro pobūdžio rūpestingumo pareigos pažeidimu, susieja su jo kalte, t. y. kaltė apima ir neteisėtus veiksmus. <...> Nustačius, kad asmuo pažeidė bendro pobūdžio atsargumo ir rūpestingumo pareigą, to pakanka kaltei ir neteisėtiems veiksmams, kaip civilinės atsakomybės sąlygoms, konstatuoti."[385] Mūsų nuomone, kaltės ir neteisėtų veiksmų sutapimas kvestionuotinas. Pritartina A. Norkūno pozicijai, kuris straipsnyje „Kaltė kaip civilinės atsakomybės pagrindas" išskiria objektyvųjį nesąžiningumą kaip neteisėtus veiksmus ir subjektyvųjį nesąžiningumą kaip kaltę, siekiant išvengti pavojaus sutapatinti šias dvi skirtingas civilinės atsakomybės sąlygas. Ši pozicija grindžiama, nurodant, kad „kai kreditorius įrodo jo (skolininko – aut. pastaba) neteisėtus veiksmus (ką skolininkas turėjo ar ko neturėjo daryti – nedaryti žalos, laiku ir tinkamai vykdyti sutartį), tai sąžiningumas egzistavęs kaip objektyvi kategorija, tampa paneigta. <...> Jei objektyvus nesąžiningumas įrodytas, <...> daroma prielaida, kad jis (skolininkas – aut. pastaba) ir subjektyviai nesąžiningas – kaltas. Tačiau tai tik logiška teisinė prielaida <...>. Prezumpcijos gali būti nuneigtos. Tai reiškia galimybę skolininkui aiškinti, jog jo elgesys, nors ir neužtikrino žalos nepadarymo, bet buvo toks <...> kiek tai normaliai reikalaujama ar priimtina toje situacijoje."[386]

Tiek įstatymas, tiek sutartis gali nustatyti, kad civilinė atsakomybė konkrečiu atveju atsiranda be kaltės, t.y. gali įtvirtinti griežtą, arba objektyvią, civilinę atsakomybę. Jeigu sutarties šalys susitars, kad dėl visų sutarties pažeidimų kitos sutarties šalies civilinė atsakomybė yra be kaltės, tuomet deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje yra galimas skirtingas rezultatas. Pažymėtina, kad sutartinės atsakomybės taikymą reglamentuojančios teisės normos taip pat numato vieną išimtį. LR CK 6.256 straipsnio 4 dalyje nurodyta, kad kai sutartinės prievolės neįvykdo ar netinkamai ją įvykdo įmonė (verslininkas), tai ji atsako visais atvejais, jei neįrodo, kad prievolės neįvykdė ar ją įvykdė netinkamai dėl nenugalimos jėgos, jeigu įstatymai ar sutartis nenumato ko kito. Kasacinės instancijos teismo praktikoje teigiama, kad „jei į sutartį neįtraukta išlyga dėl kaltės, kaip civilinės atsakomybės sąlygos, verslininko sutartinė atsakomybė atsiranda be kaltės, ir tokiais atvejais, esant reikalavimui taikyti sutartinę civilinę atsakomybę, teismas turi nustatyti tris

385 LAT CBS teisėjų kolegijos 2012 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje *G.P., S.P. ir D.P. v. LR* (bylos Nr. 3K-3-539/2012).

386 Norkūnas, A. Kaltė kaip civilinės atsakomybės pagrindas. *Jurisprudencija.* 2002, 28 (20): 113-114. Ši pozicija palaikoma ir LAT nutartyse. Pavyzdžiui, LAT CBS 2008 m. kovo 3 d. nutartyje civilinėje byloje *UAB „Baldenis" v. UAB DK „PZU Lietuva"* (bylos Nr. 3K-3-153/2008) pažymima, jog neteisėti veiksmai, kaip civilinės atsakomybės pagrindas, nustatomi pagal tai, ar asmuo turėjo teisinę pareigą ir ar objektyviai šią pareigą įvykdė. Konkrečiu atveju teismas turi kvalifikuoti faktinius santykius pagal teisę ir iš teisinių santykių prigimties bei asmeniui keliamų teisinių reikalavimų visumos spręsti, kokios teisės ir pareigos skirtos asmeniui, ar jos buvo objektyviai įvykdytos. Galėjimas ar negalėjimas, galimybių turėjimas ar neturėjimas, sugebėjimas ar nesugebėjimas atlikti reikalaujamus veiksmus ar susilaikyti nuo jų atlikimo yra *kaltės, o ne neteisėtumo klausimas*.

atsakomybės sąlygas: žalą, neteisėtus veiksmus ir priežastinį ryšį.“[387] Šis skirtumas laikytinas reikšmingu deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje. Jeigu sutartinę prievolę pažeis sutarties šalis – verslininkas, tuomet bus taikoma griežta sutartinė atsakomybė, tačiau dėl to paties pažeidimo taikant deliktinę atsakomybę, kaltės sąlyga bus reikalinga. Teismų praktikoje laikomasi pozicijos, kad „verslas yra veikimas savo rizika, todėl verslininkas turi prisiimti neigiamų savo veiklos padarinių riziką (rūpestingai pasirinkti trečiuosius asmenis įsipareigojimams vykdyti, turėti galimybių kontroliuoti jų veiklą ir pan.)“[388]. Doktrinoje abejojama, ar yra pagrįsta dėl visų sutartinių įsipareigojimų pažeidimo verslininkui taikyti griežtą atsakomybę. S. Selelionytės-Drukteinienės nuomone, yra sutarčių, kurių prievolės esmė tokia, kad net iš profesionaliausio verslininko nėra pagrįsta reikalauti užtikrinti konkretų rezultatą (nebent šalys būtų susitarusios kitaip), todėl sutarties nevykdymo atveju jo atsakomybė neturėtų būti griežta. S. Selelionytė-Drukteinienė taip pat nurodo, kad tirtose užsienio valstybėse neaptiktas griežtos atsakomybės taikymo atvejis, kai sutartį pažeidusi šalis yra verslininkas, ir siūlo, jog Lietuvoje, kaip ir Prancūzijoje, kaltės kaip sutartinės civilinės atsakomybės sąlygos būtinumo aspektu būtų svarbi prievolių klasifikacija į skirtingo intensyvumo prievoles.[389] Mūsų nuomone, ši pozicija yra pagrįsta, kadangi reikalauja atsižvelgti į prievolės esmę ir yra pagrįsta ne tik formaliu kriterijumi – verslininko statusu. Be to, jeigu verslininko atsakomybė be kaltės būtų taikoma tik dėl pareigos pasiekti rezultatą, nors pozityvioji teisė nenumato išimčių, deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje verslininkui pažeidus rūpestingumo pareigą, kaltės sąlyga būtų svarbi tiek taikant sutartinę, tiek deliktinę atsakomybę.

Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje aktualūs ir tie atvejai, kuomet taikoma griežtoji deliktinė atsakomybė. Pavyzdžiui, statinių savininko (valdytojo) deliktinė atsakomybė už žalą padarytą dėl pastatų, statinių, įrenginių ar kitokių konstrukcijų, įskaitant kelius, sugriuvimo ar dėl kitokių jų trūkumų (LR CK 6.266 straipsnis), deliktinė atsakomybė už didesnio pavojaus šaltinių padarytą žalą (LR CK 6.270 straipsnis) yra be kaltės, tačiau sutarties šalies sutartinei atsakomybei analogiškais atvejais taikyti reikia nustatyti kaltę[390]. Pažymėtina, kad LR CK šeštosios knygos IV dalyje „Atski-

387 LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. gegužės 15 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Medicinos bankas“ v. BUAB „Liturta“, AB „Lietuvos draudimas“, UAB „Lituka“ ir Ko, UAB DK „PZU Lietuva“, K. K., D. Č., V. J., P. Č., K. K. įmonė Turto, verslo vertinimo ir audito biuras, „Ergo Insurance SE“* (bylos Nr. 3K-3-290-706/2015).

388 LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. spalio 6 d. nutartis civilinėje byloje *G.V.J., D.J., K.J. v. UAB „Novaturas“* (bylos Nr. 3K-3-524/2004).

389 S. Selelionytė-Drukteinienė nurodo, jog atsižvelgiant į Lietuvos pozityviosios teisės nuostatas, darytina išvada, kad prievolę užtikrinti tam tikrą atidumo, rūpestingumo laipsnį pažeidęs asmuo nepriklausomai nuo jo statuso atsako už kaltę, taip pat ir prievolę pasiekti tam tikrą rezultatą pažeidęs asmuo (ne verslininkas), prievolę pasiekti tam tikrą rezultatą pažeidęs verslininkas atsako pagal griežtos atsakomybės taisykles. Atsižvelgiant į šias išvadas, norėtųsi, kad Lietuvos teismų praktikoje, sprendžiant dėl kaltės kaip būtinos atsakomybės sąlygos ar griežtos atsakomybės taikymo, didesnis dėmesys būtų teikiamas prievolės esmės analizei, nes LR CK 6.256 straipsnio 4 dalies nuostata dėl verslininko atsakomybės be kaltės, kuria teismų praktikoje remiamasi itin dažnai, ne visuomet pakankama šiai problemai spręsti. Selelionytė-Drukteinienė, S., Sutartinė atsakomybė: grįsta kalte ar be kaltės? *Supra* note 76, p. 1431.

390 Apie užsienio valstybių praktiką šiose situacijose plačiau žr. *Unification of Tort Law: Strict Liability*. Koch, B.A., Koziol, H. (eds.). The Hague: Kluwer Law International, 2002.

ros sutarčių rūšys“ taip pat yra numatyti griežtosios sutarties šalies civilinės atsakomybės taikymo atvejai. Pavyzdžiui, LR CK 6.845 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad jeigu pasaugos sutartis yra atlygintinė, saugotojas atsako už turto praradimą, trūkumą ar sugedimą visais atvejais, išskyrus, kai tai įvyko dėl nenugalimos jėgos. LR CK 6.965 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad patikėtinis atleidžiamas nuo nuostolių atlyginimo, jeigu įrodo, kad jie atsirado dėl nenugalimos jėgos arba patikėtojo ar naudos gavėjo veiksmų[391]. Šis skirtumas gali lemti skirtingą rezultatą deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje.

LR CK 6.248 straipsnio 4 dalyje nustatyta bendroji taisyklė, taikytina tiek sutarties pažeidimo, tiek delikto atveju, reglamentuoja nukentėjusiojo asmens kaltės įtaką atlygintinų nuostolių dydžiui, nurodant, kad jeigu dėl žalos atsiradimo kaltas ir kreditorius, tai atlygintini nuostoliai mažinami proporcingai kreditoriaus kaltei arba skolininkas gali būti atleistas nuo civilinės atsakomybės. Šioje bendrojoje teisės normoje įtvirtinamas mišrios kaltės principas, taikytinas tiek sutarčių, tiek deliktų teisėje, tačiau yra specialiųjų teisės normų, kurios detalizuoja mišrios kaltės principo taikymą sutartinės ir deliktinės atsakomybės atvejais. LR CK 6.259 straipsnyje, reglamentuojančiame sutartinę atsakomybę, nurodyta, kad jeigu prievolė neįvykdyta arba netinkamai įvykdyta dėl abiejų šalių kaltės, skolininko atsakomybė atitinkamai gali būti sumažinta arba jis gali būti visiškai atleistas nuo atsakomybės. Ši taisyklė taikoma ir tais atvejais, kai kreditorius tyčia ar dėl neatsargumo prisidėjo prie prievolės neįvykdymo ar dėl netinkamo jos įvykdymo padarytų nuostolių padidėjimo, taip pat kai kreditorius tyčia arba dėl neatsargumo nesiėmė priemonių nuostoliams sumažinti. Pažymėtina, kad šios taisyklės taikomos ir griežtosios skolininko sutartinės atsakomybės atvejais (LR CK 6.259 straipsnio 3 dalis). Kreditoriaus kaltė dėl prievolės pažeidimo gali pasireikšti jo nepakankamu bendradarbiavimu su skolininku, nepagrįstu atsisakymu priimti prievolės vykdymą arba kitokiu nesąžiningu elgesiu, taip pat ir tada, jeigu kreditorius nesiėmė jam prieinamų priemonių nuostoliams sumažinti arba sąmoningai leido jiems padidėti[392]. LR CK 6.282 straipsnis, reglamentuojantis deliktinę atsakomybę, nustato, kad kai paties nukentėjusio asmens didelis neatsargumas padėjo žalai atsirasti arba jai padidėti, tai atsižvelgiant į nukentėjusio asmens kaltės dydį (o kai yra žalos padariusio asmens kaltės, – ir į jo kaltės dydį) žalos atlyginimas, jeigu įstatymai nenustato ko kita, gali būti sumažintas arba reikalavimas atlyginti žalą gali būti atmestas. Dideliu neatsargumu laikomas paprasčiausių kiekvienam asmeniui suvokiamų atsargumo taisyklių ignoravimas. Lyginant LR CK 6.259 ir 6.282 straipsnių formuluotes, darytina išvada, kad Lietuvos deliktų teisėje tik nukentėjusiojo didelis neatsargumas turi įtakos žalos atlyginimui, o taikant sutartinę atsakomybę nėra išskiriamos kaltės formos. Skirtingas reglamentavimas gali turėti įtakos deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje. Jeigu nukentėjusiojo asmens veiksmai neatitiks didelio neatsargumo kriterijų, bet galės būti kvalifikuojami paprastu neatsargumu, ši kaltės forma turės įtakos sutartinės atsakomybės taikymui ir nebus reikšminga deliktų teisėje[393]. Jeigu nukentėjusiojo kaltės forma pasireiškia dide-

391 Šios disertacijos tikslas nėra pateikti visų LR CK šeštosios knygos IV dalies „Atskiros sutarčių rūšys“ teisės normų, kuriuose numatyta sutarties šalies civilinė atsakomybė be kaltės.

392 Bakanas, A., *supra* note 22, p. 362.

393 Šio deliktinės ir sutartinės atsakomybės skirtumo reikšmė akivaizdi LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. sausio 30 d. nutartyje civilinėje byloje *G.K., V.T. v AB DNB bankas* (bylos Nr. 3K-3-88-684/2015).

liu neatsargumo, pasekmės tiek sutartinės, tiek deliktinės atsakomybės atveju nesiskiria. Abiem atvejais yra numatyta teismo teisė, bet ne pareiga mažinti atlygintinos žalos dydį arba jos visai netaikyti. LR CK 6.282 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta viena išimtis, skirianti mišrios kaltės reglamentavimą sutartinės ir deliktinės atsakomybės atveju. Į nukentėjusio asmens kaltę neatsižvelgiama išieškant dėl maitintojo gyvybės atėmimo atsiradusią žalą ir atlyginant laidojimo išlaidas. Šios teisės normos komentare nurodoma, kad ši išimtis nustatyta todėl, kad žala, padaryta fizinio asmens gyvybės atėmimu, atlyginama kitiems asmenims, t.y. nukentėjusysis šiuo atveju yra ne žuvusysis, o jo išlaikytiniai[394]. Šioje disertacijoje nekvestionuojamas nurodytas teisinis reguliavimas, tačiau diskutuotina, ar ši pozicija yra pakankama pagrįsti LR CK 6.282 straipsnio 2 dalyje nurodytą išimtį. Pavyzdžiui, PETL 8.101 straipsnio 2 dalyje teigiama, kad jeigu yra reikalaujama nuostolių, patirtų dėl asmens mirties, atlyginimo, jo veiksmai gali mažinti arba šalinti atsakomybę. Šios teisės normos komentare pažymima, jog ji yra pagrindžiama tuo, kad antrinio nukentėjusiojo reikalavimas yra išvestinis iš pirminio nukentėjusiojo reikalavimo, todėl žalą padaręs asmuo turi turėti tas pačias gynybos priemones kaip ir pirminio nukentėjusiojo atžvilgiu[395]. Analogiškos pozicijos laikomasi DCFR VI.-5:501 straipsnyje ir šio straipsnio komentare[396]. Mūsų nuomone, ši pozicija yra pagrįsta, o LR CK 6.282 straipsnio 2 dalies reguliavimas galėtų būti pagrindžiamas nebent teisingumo principu, kadangi žala atlyginama maitintojo netekusiems asmenims.

Atsižvelgiant į aukščiau nurodytas aplinkybes, galime teigti, jog kaltės sąlyga gali lemti skirtingą rezultatą deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje.

1.2.1.3. Priežastinis ryšys

Tiek sutarčių, tiek deliktų teisėje taikomas tas pats priežastinio ryšio nustatymo testas, t.y. *sine qua non*. Pripažįstama, jog priežastinio ryšio nustatymo civilinėje byloje procesą sudaro du etapai. Pirma, faktinio priežastinio ryšio nustatymas, kai sprendžiama, ar žalingi padariniai būtų atsiradę, jeigu nebūtų buvę neteisėto veiksmo. Antra, teisinio priežastinio ryšio nustatymas, kai sprendžiama, ar padariniai teisine prasme nėra pernelyg nutolę nuo neteisėto veiksmo.[397] Pirmajame priežastinio ryšio nustatymo etape atliekama tokia protinė operacija: užduodamas klausimas, ar konkretus rezultatas būtų atsiradęs, jei šio veiksmo nebūtų buvę; jei atsakoma „ne“, tuomet veiksmas laikomas *conditio sine qua non*. Teisės doktrinoje pripažįstama, kad tiek taikant sutartinę, tiek taikant deliktinę atsakomybę žalos įrodinėjimo standartas bei reikalaujamas įrodytinumo laipsnis (angl. *reasonable certainty*) sutampa[398].

394 Bakanas, A., *supra* note 22, p. 391.

395 *Principles of European Tort Law. Text and Commentary.* Wien: Springer Verlag, 2005, p. 137.

396 *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR)*, *supra* note 72, p. 3718.

397 Pavyzdžiui, LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje *J. R. v. VU ligoninės Santariškių klinikos* (bylos Nr. 3K-3-206/2005); LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje *R. B. v. VU Santariškių klinikos* (bylos Nr. 3K-3-556/2005); LAT CBS išplėstinės teisėjų kolegijos 2007 m. lapkričio 26 d. nutartis civilinėje byloje *L. B., I. V., I. Z. A. v. DNSB „Medvėgalis“, UAB „Telšių šilumos tinklai“* (bylos Nr. 3K-7-345/2007).

398 Van Rossum, M., *supra* note 16, p. 543.

Antrojoje priežastinio ryšio nustatymo stadijoje naudojama šių kriterijų visuma: žalos numatomumas protingam asmeniui, ginamo intereso prigimtis ir vertė, atsakomybės pagrindas, įprastinės gyvenimiškos rizikos apimtis ir pažeistos normos ginamasis tikslas[399]. Vienu iš sutartinės ir deliktinės atsakomybės skirtumų laikomas žalos numatomumo kriterijus.

Daugelyje valstybių sutarčių teisėje galioja taisyklė, kad atlyginama tik ta žala, kuri buvo ar turėjo būti numatyta sutarties sudarymo metu[400]. Deliktų teisės normos paprastai nereikalauja, kad asmuo numatytų žalą[401]. Žalos numatomumo taisyklę dar XVI amžiuje pagrindė F. Du Moulin, kuris teigė, kad asmuo turėtų būti atsakingas tik už tą žalą, kurią jis numatė sutarties sudarymo metu. Šią taisyklę XVIII amžiuje pakartojo Pothier ir ji buvo įtraukta į Prancūzijos civilinį kodeksą[402]. Skirtingas žalos numatomumo testas gali būti pagrįstas sutarties pažeidimo ypatumais delikto atžvilgiu. Sutartinė atsakomybė būtų per griežta, jeigu ji būtų taikoma ir už tas aplinkybes, kurių rizikos sutarties šalis negalėjo numatyti ir įvertinti sutarties sudarymo metu[403]. Ši žalos numatomumo momento taisyklė taip pat yra susijusi su šalių sutartu rizikos paskirstymu, kadangi, kaip nurodo J. Cartwright, „atlygintinos žalos testas yra pagrįstas tuo, kad atsakovas prisiėmė ieškovo žalos riziką“[404]. Be abejo nėra reikalaujama, kad rizikos prisiėmimas būtų aiškiai įvardintas sutartyje, tačiau protingo asmens standarto pagrindu nustatoma, kokias sutarties pažeidimo pasekmes analogiškomis aplinkybėmis būtų numatęs protingas asmuo. Atsižvelgiant į tai, kad deliktinė atsakomybė kyla tarp sutartiniais santykiais nesusijusių asmenų, atsakovo galimybė numatyti konkrečią žalą yra ribota[405]. Žalos numatomumo kriterijus nėra taikomas tyčinio sutarties pažeidimo atveju, todėl tik dėl neatsargios kaltės atlygintina žala gali skirtis, atsižvelgiant į taikytinos civilinės atsakomybės rūšį.

Vis dėlto praktikoje teismai retai tikrina, ar yra tenkinamas žalos numatomumo kriterijus. Dėl šios priežasties šiandien Prancūzijoje yra ginčijamasi, kiek reikšmingas yra šis kriterijus[406]. Belgijoje, Austrijoje, Vokietijoje žalos numatomumo kriterijus nėra išskirtas, nustatant visiško žalos atlyginimo principą[407]. Anglijoje pripažįstama, kad tarp šalių egzistuojant sutartiniams santykiams yra didesnė žalos numatymo tikimybė, kadangi sutarties

399 LAT CBS išplėstinės teisėjų kolegijos 2007 m. lapkričio 26 d. nutartis civilinėje byloje *L. B., I. V., I. Z. A. v. DNSB „Medvėgalis“, UAB „Telšių šilumos tinklai“* (bylos Nr. 3K-7-345/2007).

400 Loubser, MM., *supra* note 15, p. 134. Hoffmann, N., *supra* note 148, p. 29. Išimtis numatyta tuo atveju, jeigu deliktas padaromas tyčia. Tada žalą padaręs asmuo yra atsakingas ir už tą žalą, kurios nenumatė delikto padarymo metu. Speidel, R.E., *supra* note 143, p. 59; Cartwright, J. Remoteness of Damage in Contract and Tort: a Reconsideration. *Cambridge Law Journal*. 1996, 55 (3): 490.

401 Beaumart, M. *Haftung in Absatzketten im französischen Recht und im europäischen Zuständigkeitsrecht*. Berlin: Duncker&Humblot GmbH, 1999, p. 23.

402 Pagal Gordley, J. Contract and Delict: Toward a Unified Law of Obligations. *The Edinburgh Law Review*. 1997, 1: 359. Kramer, A. An Agreement – Centred Approach to Remoteness and Contract Damages. *Comparative Remedies for Breach of Contract.* Cohen, N.; McKendrick, E. (eds.). Oxford: Hart Publishing, 2005, p. 249.

403 Käerdi, M., *supra* note 184, p. 20.

404 Cartwright, J., *op. cit.*, p. 492.

405 Beale, H.G., *supra* note 73, p. 93. Prancūzijoje žalos numatomumo kriterijus netaikomas delikto atveju. Kellam, J., *supra* note 194, p. 51.

406 Heckendorf, L., *supra* note 8, p. 403.

407 Von Bar, C.; Drobnig, U., *supra* note 28.

šalys gali įspėti viena kita apie galimus nuostolius. Žalos numatymo momentas – sutarties sudarymas, o numatomumo laipsnis yra pakankamai aukštas ir aukštesnis negu analogiškas testas delikto atveju[408]. Šio kriterijaus svarbą patvirtina tai, kad viena iš civilinės atsakomybės dualizmo įtvirtinimo priežasčių Vengrijos 2013 m. civiliniame kodekse buvo žalos numatomumo taisyklės nustatymas sutartinėje atsakomybėje. Sutartį pažeidusi šalis turi įrodyti, kad pažeidimą nulėmė aplinkybės, kurių ji negalėjo numatyti ir jų kontroliuoti sutarties sudarymo metu ir iš jos nebuvo galima tikėtis, kad ji išvengs šių aplinkybių ir jų galimos įtakos žalos atsiradimui. Vengrijoje reikalavimas atlyginti tik tą žalą, kuri galėjo būti numatyta, laikomas įstatymo nustatytu sutartinės atsakomybės ribojimu.[409] Sutartinės atsakomybės apribojimas žala, kuri buvo ar turėjo būti numatyta sutarties sudarymo metu, yra įtvirtintas tarptautiniuose ir regioniniuose unifikavimo dokumentuose. Pavyzdžiui, Jungtinių Tautų konvencijos dėl tarptautinio prekių pirkimo – pardavimo sutarčių 74 straipsnyje numatyta, kad nuostoliai negali viršyti žalos, kurią sutartį pažeidusi šalis numatė ar turėjo numatyti sutarties sudarymo momentu kaip galimą sutarties pažeidimo pasekmę, atsižvelgiant į tuos faktus ir dalykus, apie kuriuos ji tada žinojo ar turėjo žinoti[410]. PECL 9:503 straipsnyje[411], DCFR III. 3:703 straipsnyje, UNIDROIT principų 7.4.4 straipsnyje taip pat įtvirtintas žalos numatomumo kriterijus sutarties sudarymo[412] metu. Pažymėtina, kad PETL 3:201 straipsnis įtvirtina deliktinėje atsakomybėje taikytiną žalos numatomumo kriterijų, kuomet vertinama žalą padariusio asmens galimybė numatyti žalą veiksmų, dėl kurių kilo žala, atlikimo metu[413].

Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje ieškovui palankesnis deliktinės atsakomybės taikymas, išvengiant nepalankaus žalos numatomumo kriterijaus, kurio reikalaujama sutarčių teisėje. Doktrinoje nurodoma, kad siekiant išvengti skirtingo rezultato, žalos numatymo galimybė turėtų būti vertinama pareigos pažeidimo metu[414], kadangi tiek sutarties pažeidimo, tiek delikto atveju yra netinkamai vykdomas įsipareigojimas, kuris skiriasi tik kilme. Vienu atveju šalys jį numato sutartimi ir dėl jo susitaria, kitu atveju pareigą nepadaryti žalos numato teisės aktai[415]. Mūsų nuomone, tik civilinės atsakomybės dualizmu pagrįstas žalos numatomumo taisyklės taikymas yra pernelyg formalus. Žalos numatomumo laipsnis galėtų skirtis, atsižvelgiant į atlygintinos žalos

408 Pagal Cartwright, J., *supra* note 400, p. 490.

409 Menyhard, A. Grundfragen des Schadenersatzrechts aus ungarischer Sicht. *Grundfragen des Schadenersatzrechts aus rechtsvergleichender Sicht*. Koziol, H. (hrsg). Wien: Jan Sramek Verlag, 2014, p. 311.

410 Jungtinių Tautų konvencija dėl tarptautinio prekių pirkimo-pardavimo sutarčių. Valstybės žinios. 1995, Nr. 102-2283.

411 PECL. 9:503. Neįvykdžiusi sutarties šalis yra atsakinga tik už žalą, kurią ji numatė ar pagrįstai galėjo numatyti sutarties sudarymo metu kaip tikėtiną neįvykdymo pasekmę, nebent neįvykdymas kilo dėl tyčios ar didelio neatsargumo. Principles of European Contract Law, *supra* note 164.

412 DCFR nuostolių numatymo kriterijus taikomas prievolės atsiradimo metu. Draft Common Frame of References, *supra* note 165.

413 PETL 3:201 straipsnis numato, kad asmens pareiga atlyginti nuostolius priklauso nuo to, ar neteisėtų veiksmų atlikimo metu žala galėjo būti numatyta, įvertinant laiko tarpą ir atstumą tarp žalos įvykio ir jo pasekmės, saugomų interesų prigimtį ir vertę, atsakomybės pagrindą, gyvenimiškos rizikos apimtį, pažeistos taisyklės apsauginį tikslą. Principles of European Tort Law, *supra* note 363.

414 Gautreu, J.M. The Interrelationship of Contract and Tort. *Advocate's Quarterly.* 1985, 5: 57.

415 *Ibid*., p. 56.

rūšį. Pavyzdžiui, grynai ekonominio pobūdžio žalos atlyginimo atveju galimas griežtesnio žalos numatomumo testo taikymas. Šis kriterijus gali skirtis, atsižvelgiant į tai, ar buvo pažeista įvykdymo pareiga ar pareiga elgtis rūpestingai, kuri yra būdinga deliktų teisei. Pastaruoju atveju galimas žalos numatomumo kriterijaus taikymas pareigos pažeidimo metu, užtikrinant vienodą šio kriterijaus reikšmę deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje, neatsižvelgiant į taikytiną civilinės atsakomybės rūšį.

Svarbu pažymėti, kad PETL ir PECL skirtingai apibrėžia priežastinio ryšio nustatymo testą. Pavyzdžiui, PETL 3:101 straipsnyje[416] nurodoma, kad veika gali būti laikoma žalos priežastimi, jeigu nesant jos žala nebūtų atsiradusi. PETL priežastinio ryšio nustatymo taisyklės yra detaliai apibrėžiamos šešiuose straipsniuose. PECL nėra būdingas toks išsamus priežastinio ryšio nustatymo taisyklių aprašymas, tiesiog nurodant, kad nukentėjusioji šalis turi teisę reikalauti nuostolių, kuriuos patyrė dėl kitos šalies pažeidimo[417]. R. Zimmermann pažymi, kad detalus priežastinio ryšio nustatymo reglamentavimas PETL neturėtų apsiriboti tik nesutartine atsakomybe[418].

Lietuva

LAT praktikoje teigiama, kad pagal LR CK 6.247 straipsnį atlyginami tik tie nuostoliai, kurie susiję su veiksmais (veikimu, neveikimu), nulėmusiais skolininko civilinę atsakomybę tokiu būdu, kad nuostoliai pagal jų ir civilinės atsakomybės prigimtį gali būti laikomi skolininko veiksmų (veikimo, neveikimo) rezultatu[419]. Ši taisyklė yra taikoma tiek sutarčių, tiek deliktų teisėje. Tiesa, teisės doktrinoje teigiama, jog „priežastinio ryšio nustatymas ir

416 PETL. 3:101. Conditio sine qua non. Veiksmai yra nukentėjusiojo asmens žalos pasekmė, jeigu jų nesant žala nebūtų atsiradusi. Principles of European Tort Law, *supra* note 363.

417 PECL 9:501. Teisė į nuostolius. Nukentėjusioji šalis turi teisę į nuostolius, kuriuos patyrė dėl kitos šalies neįvykdymo ir kurių atlyginimo nepaneigia 8:108 straipsnis. Principles of European Contract Law, *supra* note 164.

418 Zimmermann, Z. Principles of European Contract Law and Principles of European Tort Law: Comparison and Points of Contact. *European Tort Law 2003*. Koziol, H., Steininger, B.C. (eds.). Wien: Springer Verlag, 2004, p. 27.

419 LAT CBS teisėjų kolegijos 2011 m. kovo 7 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Baltijos investicijos" v M. B. ir S. B.* (bylos Nr. 3K-3-96/2009 m.). Lietuvos apeliacinio teismo praktikos analizė leidžia daryti išvadą, jog neaišku, koks LR CK 6.258 straipsnio 4 dalies ir LR CK 6.212 straipsnio, 6.253 straipsnio 2 dalies santykis, kuriame nurodyta, jog šalis atleidžiama nuo atsakomybės už sutarties neįvykdymą, jeigu ji įrodo, kad sutartis neįvykdyta dėl aplinkybių, kurių ji negalėjo kontroliuoti bei protingai numatyti sutarties sudarymo metu, neišskiriant sutarties šalies – versliininko. Pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2012 m. birželio 29 d. nutartyje civilinėje byloje *UAB „RCD Rom Consept Design" v UAB „Ozantis"* (bylos Nr. 2A-342/2012) LR CK 6.258 straipsnio 4 dalis minima ne pabrėžiant žalos numatomumo momentą ar patirtos žalos specifiką ir nuostolių dydį, bet aplinkybes, kurių atsakovas nenumatė ir negalėjo numatyti, t.y. ekonominę krizę, kuri turėjo esminės įtakos verslui ir verslo santykiams, ir dėl šių aplinkybių kilusių nuostolių – ženklaus nuomos kainų skirtumo ir šių kainų reikalavimo iš ieškovo nuomos sutarties nutraukimo atveju. Ar sprendimas būtų buvęs kitoks, jeigu sutarties šalis būtų ne verslininkas ir remtųsi LR CK 6.212 straipsniu? Sutarties sudarymo metu ieškovas galbūt negalėjo numatyti nenugalimos jėgos aplinkybių, tačiau jis galėjo numatyti, kad dėl sutarties nutraukimo jam gali kilti pareiga atlyginti negautas pajamas. Kita vertus, nenugalimos jėgos aplinkybės, kaip atleidimo nuo civilinės atsakomybės pagrindas taikomas tiek deliktinei, tiek sutartinei atsakomybei.

vertinimas sutartinės ir deliktinės atsakomybės atvejais skiriasi. Nustatyti priežastinį ryšį būtina pažeidus sutartinius santykius, tik kai sprendžiamas nuostolių atlyginimo klausimas. Jei yra kitos atsakomybės formos – bauda, delspinigiai, atsakomybė už piniginės prievolės nevykdymą – priežastinis ryšys yra antraeilis dalykas ir teisinę reikšmę įgyja tik tada, kai teismas sprendžia klausimą dėl šių rūšių atsakomybės sumažinimo“[420]. Šis skirtumas deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje gali būti reikšmingas tokiu atveju, jeigu už pareigos elgtis rūpestingai ir nepadaryti žalos pažeidimą yra numatytos netesybos. Taikant deliktinę atsakomybę, reikės nustatyti priežastinį ryšį, veiksmų neteisėtumą, žalą ir jos dydį. Jeigu deliktas atitiks sutarties pažeidimą, už kurį numatytos netesybos, tuomet sprendžiant dėl sutartinės atsakomybės taikymo pagrįstumo, reikės nustatyti tik tai, ar buvo pažeista sutartinė pareiga ir už šį pažeidimą yra numatytos netesybos.

LR CK 6.258 straipsnio 4 dalis, kuri nustato, kad neįvykdžiusi prievolės įmonė (verslininkas) atsako tik už tuos nuostolius, kuriuos ji numatė ar galėjo protingai numatyti sutarties sudarymo metu kaip tikėtiną prievolės neįvykdymo pasekmę. Nacionalinėje teisės doktrinoje teigiama, kad už kreditoriaus nuostolius, kurie yra tokie specifiniai ir dideli, kad joks protingas verslininkas jų nebūtų galėjęs numatyti, skolininkas verslininkas neatsakys[421]. LAT CBS teisėjų kolegijos 2014 m. birželio 27 d. nutartyje civilinėje byloje *UAB „Palink“ v. UAB „Kauno saulėtekis“* (bylos Nr. 3K-3-364/2014) teigiama, jog „netiesioginis priežastinis ryšys kaip civilinės atsakomybės sąlyga neturi būti pernelyg nutolęs nuo neteisėto veiksmo, o sutartinės verslininko civilinės atsakomybės atveju turi atitikti nuostolių numatymo kriterijų (CK 6.258 straipsnio 4 dalis). Šis kriterijus reiškia, kad nukentėjusi šalis negali tikėtis, jog jai bus kompensuoti net ir tie praradimai, kurių sutartį pažeidusi šalis, būdama protinga ir atidi verslininkė, negalėjo numatyti sutarties sudarymo metu kaip įprastų tokios sutarties pažeidimo padarinių.“[422] LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. birželio 19 d. nutartyje civilinėje byloje *UAB „Informacinių technologijų pasaulis“ v UAB „A3A“* (bylos Nr. 3K-3-397-969/2015) nurodoma, kad „konstatavus tyčią ar didelį neatsargumą šis skolininko atsakomybės apribojimas nebetenka teisėto pagrindo ir gali reikšti kreditoriaus teisių pažeidimą“[423]. Šią nuostatą galėtume laikyti sutartinės atsakomybės ypatumu, lyginant su deliktine atsakomybe. Vis dėlto, abejotinas šio skirtumo tikslingumas. Visų pirma, kodėl tokia išimtis nustatyta tik vienai civilinių teisinių santykių subjektų grupei – verslininkui. Antra, kaip sutartinės ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos skirtumai galėtų pagrįsti skirtingą nuostolių numatomumo momentą, taikytiną verslininkui padarius deliktą ir sutarties pažeidimą, ypač bendrosios rūpestingumo pareigos sutapimo atveju? Doktrinoje teigiama, jog šis principas nustatytas, atsižvelgiant į tai, kad pagal LR CK 6.256 straipsnio 4 dalį verslininkas atsako be kaltės, todėl nuostolių doktrina skirta objektyvios (griežtos) civilinės atsakomybės poveikiui sušvelninti ir protingai skolininko – verslininko, atsakomybei riboti tokiu būdu, kad ji neprarastų savo kompensacinio pobūdžio ir nevirstų

420 Ambrasienė, D., *supra* note 10, p. 187.

421 Bakanas, A., *supra* note 22, p. 360.

422 LAT CBS teisėjų kolegijos 2014 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Palink“ v. UAB „Kauno saulėtekis“* (bylos Nr. 3K-3-364/2014).

423 LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Informacinių technologijų pasaulis“ v UAB „A3A“* (bylos Nr. 3K-3-397-969/2015).

bausme[424]. Vertinant šio argumento pagrįstumą, būtina atsižvelgti į šioje disertacijoje pateiktą LR CK 6.256 straipsnio 4 dalyje įtvirtintos griežtos verslininko atsakomybės kritiką. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje šis skirtumas gali lemti skirtingą rezultatą: verslininkui taikant sutartinę atsakomybę, reikia įvertinti žalos numatomumo testą, o taikant deliktinę – tokio reikalavimo nėra.

1.2.1.4. Žala ir nuostoliai

1.2.1.4.1. Žalos problematika sutarčių ir deliktų teisėje

Teisės doktrinoje dažnai yra teigiama, kad „nuostolių apskaičiavimo principai bei žalos atlyginimo būdai sutartinės ir deliktinės atsakomybės sąlygomis skiriasi“[425]. Žalos atlyginimo tikslas tiek taikant sutartinę, tiek deliktinę atsakomybę yra vienodas, kadangi siekiama užtikrinti nukentėjusiajam asmeniui tokią padėtį, kurioje jis būtų, jeigu sutarties pažeidimo ar delikto nebūtų[426]. Vis dėlto, žalos atlyginimas yra tiesiogiai susijęs su skirtingais sutarčių ir deliktų teisės ginamais interesais. Sutarties pažeidimo nebuvimas reiškia, kad sutartiniai įsipareigojimai yra įvykdyti tinkamai, o sutarties šalies padėtis tapo geresnė dėl tinkamo sutartinio įvykdymo, t.y. ginamas lūkesčio interesas. Tikrumo interesas apibrėžia delikto sąvoką, kurio nebuvimas reiškia, kad nukentėjusiojo asmens padėtis išliko nepakitusi. Kokią įtaką žalos atlyginimui turi aplinkybė, kad deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje sutarties šalies lūkesčio interesas atitinka tikrumo interesą? Šiuo aspektu aktualus šių terminų atribojimas: „žala“, „nuostoliai“ ir „praradimai“.

Žalos atlyginimas visada yra turtinio (piniginio) pobūdžio. Pasak V. Mikelėno, „civilinės atsakomybės taikymas reiškia, kad nukentėjusysis gauna turtinės išraiškos ekvivalentą vietoje tos vertybės ar objekto, kuris buvo sunaikintas, sužalotas ar kitaip prarastas“[427]. Ekvivalento dydžio nustatymas reiškia padarytos žalos įvertinimą pinigais. Piniginė žalos išraiška vadinama nuostoliais. V. Mikelėnas pateikia apibendrintą įvairiose valstybėse taikomą nuostolių apibrėžimą, t.y. „nuostoliai – tai pinigų suma, išieškoma kaip kompensacija už bet kokio pobūdžio žalą, neatsižvelgiant į tai, ar žala padaryta sutarties pažeidimu, ar deliktu“[428]. Žala reiškia praradimą, netekimą, sužalojimą, t.y. neigiamą padarinį, o nuostoliai – piniginį neigiamo padarinio įvertinimą. S. Selelionytė-Drukteinienė pabrėžia, kad „užsienio teisės literatūros bei *soft law* priemonių analizė atskleidžia, kad neigiamam padariniui apibūdinti sutarčių teisėje paprastai vartojama ne žalos sąvoka, būdinga deliktų teisei, o praradimo sąvoka“[429]. Regioninių harmonizavimo dokumentų lingvistinė analizė

424 Žr. Bakanas, A., *supra* note 22, p. 360. LAT CBS teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 22 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Mituvos statyba“ v. UAB „Lempura“* (bylos Nr. 3K-3-427/2007).

425 Mikelėnas, V., *supra* note 18, p. 148-149. Taip pat žr. Magnus, U. Comparative Report on the Law of Damages. *Unification of Tort Law: Damages.* Magnus, U. (eds.). Kluwer Law International: The Hague, 2001, p. 192.

426 Kramer, A., *supra* note 402, p. 254.

427 Mikelėnas, V., *op. cit.*, p. 143.

428 *Ibid*.

429 Selelionytė-Drukteinienė, S., *supra* note 21, p. 1030.

patvirtina, kad, pavyzdžiui, DCFR VI knygoje, kurioje reglamentuojama nesutartinė atsakomybė už sukeltą žalą[430], delikto sukeltas neigiamas padarinys apibrėžiamas terminu „žala“[431]. DCFR III knygoje „Prievolės ir priešpriešinės teisės“[432] sutartinės prievolės neįvykdymu sukeltas neigiamas padarinys įvardinamas terminu „praradimas“. DCFR III.-3:702 straipsnis reglamentuoja sutartinės prievolės neįvykdymo pasekmes, t.y. nuostolių, patirtų dėl sutartinės prievolės neįvykdymo nulemtų praradimų, suma yra apskaičiuojama taip, kad kreditorius atsidurtų kaip įmanoma tokioje padėtyje, kurioje jis būtų, jeigu prievolė būtų įvykdyta tinkamai[433]. S. Selelionytė-Drukteinienė pabrėžia, jog „šis DCFR straipsnis taikomas tik sutartinės prievolės pažeidimo atvejais ir nėra taikomas kitokiu elgesiu sukelto praradimo atvejais, pavyzdžiui, bendro pobūdžio pareigos elgtis sąžiningai pažeidimo atvejais“[434]. PECL 4:117 straipsnyje taip pat vartojama sąvoka „praradimas“, nors UNIDROIT principai naudoja žalos sąvoką. Atsižvelgiant į tai, kad deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacija galima tik dėl pastarosios pareigos pažeidimo, *a priori* peršasi išvada, kad šioje situacijoje neteisėtų veiksmų nulemtas neigiamas padarinys neatitinka praradimo dėl sutartinės prievolės neįvykdymo sampratos. Įvykdymu pagrįstos sutartinės prievolės neįvykdymas lemia, kad kreditorius praranda sutartinės prievolės įvykdymo rezultatą, o tokio praradimo piniginė išraiška turi atitikti įsipareigotą rezultatą. Bendro pobūdžio pareigos pažeidimo neigiamas padarinys atitinka „žalos“ sąvoką, kadangi šiuo atveju kreditorius ne praranda rezultatą, kurį jis tikėjosi gauti, bet pakenkiama jo *status quo*. Šiai pozicijai iš esmės pritaria ir V. Mikelėnas, nurodydamas, kad „sutartinėje civilinėje atsakomybėje žala dažniausiai pasireiškia turtinio pobūdžio praradimais“[435]. Apibendrindami galime teigti, jog sutartinės prievolės neįvykdymo nulemtas neigiamas padarinys yra ne pakenkimas, bet praradimas, o bendro pobūdžio pareigos elgtis rūpestingai pažeidimo nulemtas neigiamas padarinys yra ne praradimas, bet pakenkimas.

Lietuva

LR CK 6.249 straipsnio 1 dalis pateikia bendrąją žalos ir nuostolių sampratą, taikytiną tiek sutarčių, tiek deliktų teisėje, nurodant, jog žala yra asmens turto netekimas arba sužalojimas, turėtos išlaidos (tiesioginiai nuostoliai), taip pat negautos pajamos, kurias asmuo būtų gavęs, jeigu nebūtų buvę neteisėtų veiksmų. Piniginė žalos išraiška yra nuostoliai. Terminas „praradimas“ LR CK skirsniuose, kuriuose pateikiamos bendrosios civilinės at-

430 Angl. *Non – contractual liability arising out of **damage** caused to another*. Paryškinta sąvoka „damage“ reiškia žalą.

431 Terminas „žala“ vartojamas Europos deliktų teisės principuose. Pavyzdžiui, PETL 2:101 straipsnyje nurodyta, kad „žala reikalauja turtinio ar neturtinio pakenkimo teisės saugomiems interesams“ (angl. *Damage requires material or immaterial harm to a legally pro-tected interest*). Pinciples of European Tort Law, *supra* note 363.

432 Angl. *Obligations and corresponding rights.*

433 DCFR III. – 3:702. Nuostolių, patirtų dėl prievolės neįvykdymo, dydis atitinka sumą, kuri užtikrintų kreditoriui tą pačią poziciją, kurioje jis būtų, jeigu prievolė būtų įvykdyta tinkamai. Draft Common Frame of References, *supra* note 165.

434 Selelionytė–Drukteinienė, S. Civilinė atsakomybė už sutarties neįvykdymą. *supra* note 76, p. 353.

435 Mikelėnas, V., *supra* note 18, p. 149.

sakomybės, sutartinės bei deliktinės atsakomybės teisės normos, nėra vartojamas. Svarbu pažymėti tai, jog sutartinei atsakomybei skirtame XXII skyriaus antrajame skirsnyje nėra minima žala, o visur nurodomi tik nuostoliai. Atitinkamai šio skyriaus trečiajame skirsnyje, kuriame reglamentuojama deliktinė atsakomybė, nėra vartojama nuostolių sąvoka, o nurodoma tik žala. S. Selelionytė-Drukteinienė teigia, jog „kadangi nuostoliai yra laikomi tik neigiamo padarinio pinigine išraiška, o ne pačiu neigiamu padariniu, konstatuotina, kad Lietuvos sutarčių teisėje praradimas įvardijamas žala, o ją atitinkanti išraiška pinigais įvardijama nuostoliais“[436].

1.2.1.4.2. Atlygintinos žalos rūšių problematika: grynai ekonominio pobūdžio žala ir neturtinė žala

Vienu esminių sutartinės ir deliktinės atsakomybės taikymo skirtumų teisės doktrinoje ir užsienio valstybių praktikoje paprastai laikoma atlygintinos žalos rūšis. Delikto ir sutarties pažeidimo atveju atlyginama žala asmeniui ir turtui, tačiau *grynai ekonominio pobūdžio*[437] *interesų gynyba galima tik dėl sutarties pažeidimo, o neturtinė žala – tik dėl delikto*[438].

Grynai ekonominio pobūdžio žala

Nei teisės doktrinoje, nei užsienio valstybių praktikoje nėra vieningo atsakymo, kokia apimtimi deliktų teisėje yra galimas grynai ekonominio pobūdžio žalos atlyginimas, kadangi daugelyje valstybių grynai ekonominio pobūdžio žala dėl delikto atlyginama tik išimtiniais atvejais. Pavyzdžiui, Anglijoje grynai ekonominio pobūdžio žalos atlyginimas galimas tik sutartiniuose santykiuose[439] ir tik esant ypatingoms sąlygoms (pavyzdžiui, tyčiai) grynai ekonominio pobūdžio žala galima dėl delikto[440]. Vokietijoje grynai ekonominio pobūdžio žala gali būti atlyginta

436 Selelionytė – Drukteinienė, S., *supra* note 31, p. 1030.

437 Tai žala, kuri nėra tiesiogiai susijusi su ieškovo asmeniu ar nuosavybe ir turi įtakos tik ieškovo piniginei. Šioje sąvokoje žodis „grynai“ turi esminę reikšmę. Bussani, M.; Palmer, *supra* note 119, p. 191-192.

438 Litvinoff, S., *supra* note 55, p. 15. Hoffmann, N., *supra* note 148, p. 29.

439 Anglijoje grynai ekonominio pobūdžio žalos atlyginimas galimas išimtinai tik sutartiniuose santykiuose, reikalavimai dėl deliktinės atsakomybės taikymo atmetami. Von Bar, C., *supra* note 80, p. 447.

440 Delikto dėl neatsargumo (angl. *tort of negligence*) atveju grynai ekonominio pobūdžio žala gali būti atlyginama tik atlikus detalią kiekvienos konkrečios situacijos analizę ir įvertinus, ar asmuo turėjo konkrečią pareigą. Anglijoje deliktas dėl neatsargumo (angl. *tort of negligence*) apima ne tik sutartinį, bet ir deliktinį rūpestingumo įsipareigojimą, o taip pat reiškia atskirą deliktą su plačia taikymo sritimi. Terminui „neatsargumas“, atsižvelgiant į kontekstą, gali būti suteikta itin plati reikšmė. Neatsargumas gali reikšti nerūpestingumą, teismų praktika šiam terminui suteikė ir nukentėjusiojo kaltės reikšmę (angl. *contributory negligence*), taip pat jis gali būti priešpriešinamas tyčiai, kaip kaltės formai, o deliktas dėl neatsargumo bendrosios teisės tradicijos valstybėse reiškia atskirą deliktą, kuris pagrindžia deliktinės atsakomybės už neatsargiai sukeltus nuostolius sąlygas. *Tort of negligence* nėra atskira delikto rūšis, bet apima skirtingus teisinius santykius: nuo atsakomybės už nekokybiškas prekes iki atsakomybės už klaidingą patarimą. Delikto dėl neatsargumo pagrindimui būtina įrodyti šias sąlygas: pirma, ieškovas turi teisę iš atsakovo tikėtis tam tikro rūpestingo elgesio, antra, atsakovo elgesys neatitiko rūpestingumo standarto, trečia, dėl tokio atsakovo elgesio ieškovas patyrė žalą, kurią pripažįsta teisinė sistema. Můckl, P. *Der Vertragsbruch des Dienstleisters. Deutsches Recht, Englisches Recht und Entwurf des Gemeinsamen Referenzrahmens.* Můnchen: European Law Publishers GmbH, 2010, p. 115-117.

tik taikant sutartinę atsakomybę[441], kadangi teisės norma, nustatanti deliktų teisės taikymo sritį, nenumato grynai ekonominio pobūdžio interesų gynybos[442]. Vokietijos deliktų teisė yra pagrįsta ginamų vertybių sąrašu, bet ne generalinio delikto taisykle. Prancūzijos civilinėje teisėje dėl plačios generalinio delikto sampratos net nėra išskiriama grynai ekonominio pobūdžio žalos sąvoka, kuri yra atlyginama bendraisiais pagrindais[443], kaip ir kitos žalos rūšys[444].

C. van Dam teigimu, kiekvienoje teisinėje sistemoje gyvybė, kūno integralumas, fizinė ir psichinė sveikata, nuosavybės teisė ir taip pat grynai ekonominio pobūdžio interesai yra ginami, nors ir skirtinga apimtimi ir būdais[445]. Šis teiginys atitinka PETL 2:102 straipsnį, kuriame nurodyta, kad intereso apsaugos apimtis priklauso nuo jo prigimties. Kuo vertingesnis yra ginamas interesas, tuo platesnė apsauga jam suteikiama[446]. Šio straipsnio 4 dalyje garantuojamas grynai ekonominio pobūdžio žalos atlyginimas dėl delikto išimtiniais atvejais, jeigu tarp žalą patyrusio ir žalą padariusio asmens susiklostė artimi santykiai ar jeigu žalą padariusiam asmeniui žinoma, jog jis sukels žalos[447]. Pažymėtina, jog DCFR nenumato atlygintinos žalos rūšies skirtumų, taikant sutartinę ir deliktinę atsakomybę. Pavyzdžiui, DCFR III. 3:701 straipsnio formuluotė, jog dėl prievolės neįvykdymo galimas ekonominės ir neekonominės žalos atlyginimas[448], atitinka atlygintinos žalos rūšis nesutartinėje atsakomybėje reglamentuojantį VI. 2:101 straipsnį[449], t.y. ekonominio pobūdžio interesų gynyba nesiskiria.

Tradiciškai teigiama, jog grynai ekonominio pobūdžio žala yra žala, kuri nėra susijusi su žala asmeniui ar turtui[450], t.y. ji nėra susijusi su absoliučių asmens teisių pažeidimu[451],

441 Honsell, H. Die Haftung fűr Gutachten und Auskunft unter besonderer Berűcksichtigung von Drittinteressen. *Festschrift fűr Dieter Medicus. Zum 70. Geburtstag.* Kőln: Heymanns, 1999, p. 213.

442 Analogiškos pozicijos laikomasi Šveicarijoje, kur grynai ekonominio pobūdžio žala dėl delikto nėra atlyginama. Moser, M., *supra* note 7, p. 11.

443 Prancūzijoje dėl prigimtinės teisės įtakos CC 1382 ir 1383 straipsniai numatė bendrąsias sąlygas dėl kompensacijos už *kiekvieną* dėl kito kaltės patirtą žalą. Analogiškos nuostatos yra ir Italijos civilinio kodekso 2043 straipsnyje, Olandijos civilinio kodekso 6:162 (1) straipsnyje. Gordley, J., *supra* note 402, p. 356.

444 Van Dam, C. *European Tort Law.* Oxford: University Press, 2006, p. 712.

445 *Ibid.*, p. 179.

446 PETL 2:102. Intereso apsaugos apimtis priklauso nuo jo prigimties, kuo didesnė jo vertė, sąvokos tikslumas ir jo akivaizdumas, tuo platesnės apimties yra jo gynyba. *Principles of European Tort Law, supra* note 395, p. 2.

447 PETL 2:102 (4). Grynai ekonominio pobūdžio interesų ar sutartinių santykių apsaugos apimtis gali būti ribota. Tokiose situacijose turi būti atsižvelgiama į santykių tarp žalą padariusio ir nukentėjusiojo asmens artumą, aplinkybę, kad žalą padaręs asmuo galėjo numatyti, kad jis atliks veiksmus, kurie sukels žalą, nors jo interesai nebūtinai vertinami mažiau negu nukentėjusiojo asmens. *Principles of European Tort Law, supra* note 395, p. 2.

448 DCFR III. – 3:701. Teisė į nuostolius. (1) Kreditorius turi teisę į nuostolių, patirtų dėl skolininko prievolės neįvykdymo, atlyginimą, nebent neįvykdymas yra pateisinamas. (2) Praradimai, už kuriuos nuostoliai atlyginami, apima ateities praradimus, kurie pagrįstai tikėtina atsirado. (3) Praradimai apima ekonominius ir neekonominius praradimus. Ekonominiai praradimai apima negautas pajamas ar pelną, neigiamas pasekmes ir turto vertės sumažėjimą. Neekonominiai praradimai apima skausmą, kančias ir gyvenimo kokybės pablogėjimą. Draft Common Frame of References, *supra* note 165.

449 DCFR VI. 2:101. (4). Šioje knygoje (a) ekonominiai praradimai apima negautas pajamas ar pelną, neigiamas pasekmes ir turto vertės sumažėjimą. (b) Neekonominiai praradimai apima skausmą, kančias ir gyvenimo kokybės pablogėjimą. *Ibid.*

450 Bussani, M., *supra* note 119, p. 192. Kellam, J., *supra* note 194, p. 84.

451 Koziol, H., *et al. Kurzkommentar zum ABGB.* Wien: Springer, 2007, p. 1436.

ir kitaip, negu pažeidus absoliučias teises, ji nėra akivaizdi. V.H. van Boom teigimu, „grynai ekonominio pobūdžio žala visada yra *priešinama* (paryškinta mano – aut. pastaba) žalai, atsiradusiai dėl mirties ar sužalojimo, ar pakenkimo materialiam objektui“[452]. G.D. Mattiacci pabrėžia, jog grynai ekonominio pobūdžio žala yra „žala, kurią sudaro finansiniai nuostoliai, nesusiję su fiziniais pakenkimais“[453]. W.H. Boom pažymi, kad „sutartis yra tobulas instrumentas sukurti, apsaugoti, patvirtinti ir ginti grynai ekonominio pobūdžio interesus“[454], todėl tradiciškai grynai ekonominio pobūdžio žalos rizikos paskirstymas išimtinai yra užtikrinamas *sutarčių teisės priemonėmis*. Pripažįstama, jog sutartinių santykių ypatumai, t.y. visų pirma, abipusės rizikos prisiėmimo nulemtas griežtesnis sutarties šalių rūpestingumo pareigos turinys pagrindžia grynai ekonominio pobūdžio žalos atlyginimo išimtinumą sutartiniuose santykiuose. Deliktiniuose teisiniuose santykiuose, priešingai, yra sunku kontroliuoti potencialių nukentėjusiųjų skaičių, todėl plati grynai ekonominio pobūdžio interesų gynyba nepagrįstai apribotų asmens laisvę veikti. C. van Dam teigimu, „visiška laisvė veikti padarytų visuomenę labai pavojinga, bet visiška teisių ir interesų apsauga ją paralyžiuotų“[455]. Deliktų teisės ginamų interesų sąrašas iš esmės yra susijęs su santykiu tarp žalą padariusio asmens laisvės veikti ir žalą patyrusio asmens teisės į žalos atlyginimą. Grynai ekonominio pobūdžio žalos atlyginimu deliktų teisėje abejojama dėl to, kad ji gali būti laikoma pernelyg nutolusi nuo žalą sukėlusio įvykio. H. Koziol teigimu, jeigu visi atvejai, kuomet yra padaroma grynai ekonominio pobūdžio žala, patektų į deliktų teisės taikymo sritį, tai galėtų lemti nepagrįstą individualios asmens veiklos laisvės apribojimą, nes dėl kiekvienos žalos būtų galimas neribotas žalą patyrusių nukentėjusiųjų skaičius, o kiekviena veikla gali būti susijusi su neįvertinama rizika[456]. Vienu iš kritikų, neigiančių grynai ekonominio pobūdžio žalos atlyginimą, argumentų yra atsakovo galimybė numatyti būsimą žalą, ypač jeigu ji yra nutolusi nuo tiesioginių neteisėtų veiksmų pasekmių. Ieškovui, priešingai negu atsakovui, yra žinoma, kokio dydžio pajamų jis gali netekti, o atsakovas gali to net nenumatyti. Atsižvelgiant į tai, kad prievolinių teisinių santykių šalims yra didesnė tikimybė įvertinti būsimą riziką, grynai ekonominio pobūdžio žalos atlyginimas paprastai galimas tik sutartiniuose santykiuose.

Teisės doktrinoje, net ir pripažįstančioje grynai ekonominės žalos atlyginimą taikant deliktinę atsakomybę, vis dėlto yra diskutuojama, ar grynai ekonominio pobūdžio interesų gynyba turi būti tokios pat apimties kaip žalos asmeniui ir turtui atveju. H. Koziol teigimu, neribotas grynai ekonominio pobūdžio žalos atlyginimas sutarčių teisėje ir jos ribojimas deliktų teisės priemonėmis yra nulemtas sutarčių ir deliktų teisės skirtumų. Visų pirma, sutartinė atsakomybė taikoma kitos sutarties šalies atžvilgiu, todėl nėra neribotos civilinės atsakomybės pavojaus, kuomet neaiškus galimų potencialių nukentėjusiųjų skaičius. An-

452 Van Boom, V.H. Pure Economic Loss: A Comparative Perspective. *Pure Economic Loss.* Van Boom, W.H.; Koziol, H.; Witting, C.A. (eds.). Wien: Springer Verlag, 2004, p. 3.

453 Tačiau grynai ekonominio pobūdžio žala patiriama ir tada, jeigu fizinę žalą (jeigu tokia atsiranda) asmeniui ir turtui patiria kitas asmuo. Mattiacci, G.D. The Economics of Pure Economic Loss and the Inernalisation of Multiple Externalities. *Pure Economic Loss.* Van Boom, W.H.; Koziol, H.; Witting, C.A. (eds.). Wien: Springer Verlag, 2004, p. 167.

454 Van Boom, V.H., *op. cit.*, p. 17.

455 Van Dam, C., *supra* note 444, p. 181.

456 Koziol, H., *supra* note 47, p. 94.

tra, sutartis nustato pareigas tik kitos sutarties šalies atžvilgiu, todėl sutarties šalies laisvė nėra taip griežtai apribojama kaip tuo atveju, jeigu pareiga nustatoma visų trečiųjų asmenų atžvilgiu. Trečia, kitos sutarties šalies grynai ekonominio pobūdžio interesai, kurie gali būti pažeisti, yra aiškesni negu tuomet, kai yra neapibrėžtas potencialių nukentėjusiųjų skaičius. Kita vertus, dėl artimo kontakto sutarties šalis turi didesnę galimybę pažeisti kitos sutarties šalies grynai ekonominio pobūdžio interesus. Šios priežastys, H. Koziol nuomone, lemia, kad grynai ekonominio pobūdžio žalos atlyginimas sutarčių teisės priemonėmis yra *platesnės apimties* negu taikant deliktinę atsakomybę.[457]

Būtina paminėti, kad požiūris, jog grynai ekonominio pobūdžio žala deliktų teisėje gali būti atlyginama *tik išimtiniais atvejais*, yra kritikuojamas. J. Gordley nurodo, kad „asmeniui, kuris patiria grynai ekonominio pobūdžio žalą, yra pakenkiama taip pat, kaip ir padarant tos pačios apimties materialią žalą“[458], todėl nekvestionuotinas grynai ekonominio pobūdžio žalos atlyginimas, taikant deliktinę atsakomybę. C. Van Dam pažymi, kad „nėra tokio dalyko kaip ribotas (deliktų teisės – aut. pastaba) ginamų interesų sąrašas: deliktų teisė yra skirta ginti bet kokius interesus, kurie yra verti apsaugos kiekvienoje visuomenėje; ginamų interesų sąrašas nėra iškaltas akmenyje“[459]. F. Werro teigia, kad tokia pozicija yra pagrįsta konservatyviuoju XIX amžiaus požiūriu į deliktų teisę, kuomet deliktų teisė buvo kiek įmanoma siauros apimties. Tokių deliktų teisės ribų tikslas buvo išvengti neriboto žalos atlyginimo, užtikrinant laisvą komercinę veiklą. Ši koncepcija, F. Werro nuomone, atsispindi grynai ekonominio pobūdžio žalos diskriminacijoje, kuri taip pat yra grindžiama sutartine tokio pobūdžio žalos prigimtimi. F. Werro teigimu, deliktų teisė turėtų apimti ne tik žalą asmeniui ir žalą turtui, bet visus galimus nuostolius.[460] Autoriaus nuomone, šiuolaikinė deliktų teisė turi užtikrinti visapusišką apsaugą nuo galimų šiuolaikinių rizikų. Galime teigti, jog šiai pozicijai pritaria ir J. Gordley, kuris tyrė grynai ekonominio pobūdžio žalos atlyginimo istorinę raidą, taip pat pozicijų, tiek pritariančių, tiek neigiančių tokio pobūdžio žalos atlyginimą, filosofinį pagrindimą. J. Gordley teigimu, draudimas atlyginti grynai ekonominio pobūdžio žalą deliktų teisėje yra pagrįstas prigimtinės teisės mokyklos atstovo Cajetano pozicija, kuri buvo pripažįstama XIX amžiaus pabaigoje – XX amžiaus pradžioje, bet neturėtų būti aktuali šiandien. Cajetanas laikėsi pozicijos, jog asmuo, kuris dabar neturi teisės į naudą, kurią jis siekia gauti, neturi dabar jokios teisės, todėl tokia jo teisė negali būti pažeista[461]. Šiai pozicijai vėliau nepritarė ir vėlyvieji scholastai. J. Gordley iš esmės neginčijo grynai ekonominio pobūdžio žalos atlyginimo, tačiau nurodė, kad atsižvelgiant į konkrečios situacijos aplinkybes, t.y. ieškovo vykdomos veiklos „trapumą“ (angl. *vulnerability),*

457 Pagal Koziol, H. Compensation for Pure Economic Loss from a Continental's Lawyer Perspective. *Pure Economic Loss.* Van Boom, W.H.; Koziol, H.; Witting, C.A. (eds.). Wien: Springer Verlag, 2004, p. 3., p. 145-146.

458 Gordley, J., *supra* note 402, p. 357.

459 Oliphant, K. The Nature of Tortious Liability. In Andrew Grubb (ed.), *The Law of Tort* (London: Butterworths, 2002), 9. Cituota iš Van Dam, C. *European Tort Law.* Oxford: University Press, 2006, p. 179.

460 Pagal Werro, F. The Swiss Tort Reform: a Possible Model for Europe? *European Tort Law. Eastern and Western Perspectives.* Bussani M. (editor). Berne: Stämpfli Publishers Ltd., 2007, p. 99.

461 Gordley, J. *Foundations of Private Law. Property, Tort, Contract, Unjust Enrichment.* Oxford: Oxford University Press, 2006, p. 268-280.

gali būti ribojama tokios žalos atlyginimo apimtis[462]. J. Gordley teigia, kad žalą padaręs asmuo neturėtų subsidijuoti kito asmens „trapumo", bet pažymi, kad „problema tame, kad nėra lengva pritaikyti šį principą praktikoje"[463].

Lietuva

Doktrinoje nurodoma, kad grynai ekonominio pobūdžio žala, kaip atskira žalos kategorija, nėra žinoma Rytų Europos teisinėms sistemoms, net jeigu tai yra svarbi žalos rūšis deliktų teisėje[464]. M. Bussani pažymi, kad viena iš tokio vakuumo priežasčių yra ta, kad ekonominės žalos sąvoka ilgą laiką buvo nesuderinama su socialistiniu socialinės ir ekonominės sistemos požiūriu, kuris nepripažino pelno ir teisės uždirbti[465]. Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos pozityviojoje teisėje įtvirtinta generalinio delikto doktrina, S. Selelionytė-Drukteinienė teigia, jog „LR CK 6.247 straipsnis leidžia teigti, kad deliktinės atsakomybės ribos turėtų siekti ypač toli, kai žala padaroma gyvybės atėmimu arba asmens sveikatai, siauriau žalos turtui atvejais ir siauriausiai grynai ekonominio pobūdžio žalos atvejais"[466]. Pažymėtina, kad atsižvelgiant į ginamų vertybių pobūdį, bet ne į atsakomybės rūšį, grynai ekonominės žalos atlyginimas taikant deliktinę atsakomybę turėtų būti ribojamas, kadangi priešingu atveju deliktinės atsakomybės ribos gali būti pernelyg išplėstos ir tai nepagrįstai apribotų laisvą visuomeninių santykių dalyvių elgesį bei laisvą civilinę apyvartą[467]. Grynai ekonominio pobūdžio žalos sąvoka LAT praktikoje įvardinta 2015 m. sausio 27 d. nutartyje civilinėje byloje *UAB „Lik 2" v. Vilniaus miesto savivaldybė, Vilniaus miesto savivaldybės administracija* (bylos Nr. 3K-3-8/2015), pabrėžiant šio pobūdžio nuostolių atlyginimo deliktų teisėje ypatumus. Minimoje LAT nutartyje nurodoma, kad sprendžiant, ar grynai ekonominio pobūdžio žala yra priteistina, būtina nustatyti nukentėjusiojo ir pažeidėjo interesų balansą. Siekiant tinkamos šalių ir visos visuomenės interesų pusiausvyros, užtikrinančios nesuvaržytą elgesio laisvę ir garantuojančios visuomenės narių pakankamą atidumo laipsnį, siekiant apsisaugoti nuo galimo žalos atsiradimo, grynai ekonominio pobūdžio žala pripažintina *savita* atlygintinos žalos kategorija. Kasacinio teismo praktikoje teigiama, kad atsakomybė dėl grynai ekonominio pobūdžio žalos galėtų kilti tik tuo atveju, jei būtų konstatuota tyčinė pažeidėjo kaltės forma, pažeidėjo turėtas ekonominis interesas, nukentėjusiojo finansinio praradimo svarba[468]. Svarbu pažymėti, kad nors LR CK 6.263 straipsnio 2 dalyje tarp deliktų teisės ginamų vertybių grynai ekonominio pobūdžio interesų gynyba *expre-*

462 Šis argumentas yra susijęs su nukentėjusiojo asmens veiklos išskirtiniu pobūdžiu, kuomet tos veiklos „trapumo" rizikos neturėtų prisiimti kiti asmenys. Gordley, J., *supra* note 461, p. 284.

463 *Ibid.*

464 Menyhárd, A. Eastern Tort Law. *European Private Law: A Handbook.* Volume I. Bussani, M.; Werro, F. (eds.). Berne: Stämpfli Publishers Ltd., 2009, p. 371.

465 *Ibid.*, p. 372.

466 Selelionytė-Drukteinienė, S. Grynai ekonominio pobūdžio žala specifinė žalos kategorija Lietuvos Respublikos deliktų teisėje, *supra* note 76, p. 141.

467 *Ibid.*, p. 142.

468 LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. lapkričio 4 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *A. G. ir kt. v. UAB „Promosportas" ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-1274/2002).

sis verbis nenumatyta, nurodant tik žalą asmeniui ir žalą turtui, tačiau[469], mūsų nuomone, LR CK 6.263 straipsnio 2 dalis negali būti aiškinama taip, kad paneigtų nukentėjusiojo asmens teisę į grynai ekonominio pobūdžio interesų gynybą. Kita vertus, svarstytina dėl grynai ekonominio pobūdžio žalos atlyginimo diferencijavimo pažeidus pareigą pasiekti rezultatą ir bendro pobūdžio rūpestingumo pareigą. Priešingu atveju, deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje, esant įsitikinimui dėl skirtingos apimties grynai ekonominio pobūdžio interesų gynimo sutarties pažeidimo ir delikto atveju, galimas skirtingas rezultatas.

Neturtinė žala

Teisės doktrinoje teigiama, jog neturtinė žala paprastai atlyginama tik dėl delikto[470]. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje sutarties šalis gali reikšti ieškinį dėl deliktinės atsakomybės taikymo, siekdama, kad jai būtų atlyginta neturtinė žala. S. Cirtautienė nurodo, kad „istoriškai neturtinės žalos atlyginimas laikomas deliktinės atsakomybės forma“[471]. L. Heckendorf teigimu, „neturtinės žalos atlyginimo negalimumas, taikant sutartinę atsakomybę, yra susijęs su sutarties samprata, kadangi sutarčių teisė gina tik turtinius interesus, todėl sutartinio įsipareigojimo neįvykdymas negali sukelti jokių dvasinių kančių“[472]. Šio požiūrio ribotumas akivaizdus tuomet, kai teisės doktrina ir praktika priversta kurti dirbtines konstrukcijas, siekdama užtikrinti tinkamą *restitutio in integrum* principo taikymą. Pavyzdžiui, situacijas, kuomet dėl sutarties pažeidimo vis dėlto yra patiriami neturtiniai praradimai, prilyginant deliktui. Teisinės sistemos, kuriose neturtinės žalos atlyginimas galimas tik dėl delikto, tokiose situacijose leidžia sutartinės ir deliktinės atsakomybės pagrindų konkurenciją[473]. Doktrinoje taip pat sutinkama nuomonė, kad neturtinė žala galėtų būti atlyginama dėl sutarties pažeidimo tuomet, kai žala patiriama dėl išimtinai neturtinio pobūdžio interesų pažeidimo, susijusio su itin jautriomis asmens gyvenimo sritimis[474].

469 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktikoje pateikta pozicija, jog įstatymų leidėjas negali nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kuris sudarytų prielaidas atsirasti tokiai situacijai, kad asmuo, patyręs žalą, *inter alia* moralinę, negalėtų gauti teisingo žalos atlyginimo. Šis argumentas galėtų papildomai pagrįsti grynai ekonominio pobūdžio žalos atlyginimą deliktiniuose teisiniuose santykiuose. Tačiau pritartina pozicijai, jog Konstitucinio Teismo praktika neturėtų būti taikoma pernelyg plačiai, t.y. kiekvienu atveju įvertinant, kokiuose teisiniuose santykiuose konkretūs nutarimai yra priimti. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. vasario mėn. 3 d. nutarimas „Dėl transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo išmokų už neturtinę žalą", bylos Nr. 36/2006-8/2009-49/2009. Taip pat žr. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. lapkričio 29 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl SSRS okupacijos žalos atlyginimo“, Lietuvos Respublikos asmenų, represuotų už pasipriešinimą okupaciniams režimams, teisių atkūrimo įstatymo (1998 m. kovo 12 d. redakcija), Lietuvos respublikos įstatymo „Dėl atsakomybės už Lietuvos gyventojų genocidą“ (1992 m. balandžio 9 d. redakcija su vėlesniais pakeitimais) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (bylos Nr. 09/2008).

470 Hoffmann, N., *supra* note 148, p. 29. Litvinoff, S., *supra* note 55, p. 15. Mitchell, C. Promise, Performance and Damage for Breach of Contract. *Journal of Obligations and Remedies.* 2003, 2: 67.

471 Cirtautienė, S. *Neturtinės žalos atlyginimas kaip civilinių teisių gynimo būdas.* Justitia: Vilnius, 2008, p. 115.

472 Heckendorf, L., *supra* note 8, p. 410.

473 *Ibid*., p. 411.

474 Plačiau apie neturtinės žalos atlyginimą sutartiniuose santykiuose žr. Mitchell, C., *supra* note 470, p. 70.

R. Volodko nurodo, kad „būtų tikslinga suteikti neturtinės žalos kompensavimo galimybę tų sutarčių pažeidimo atvejais, kurių tikslas yra nukreiptas į vienokio ar kitokio nematerialaus intereso (pavyzdžiui, teikiančio malonumą, džiaugsmą, patogumą) apsaugą ar apima jautrias, su įvairiais lūkesčiais susijusias individo gyvenimo sritis (pavyzdžiui, laidojimo, vestuvių organizavimo ir panašių paslaugų teikimo atveju)“[475]. Tokiu atveju neturtinės žalos atlyginimą pateisina teisėti sutarties šalių lūkesčiai sutarties sudarymo ar vykdymo metu. Prancūzijoje, Belgijoje, Anglijoje neturtinė žala gali būti atlyginama tiek taikant sutartinę, tiek taikant deliktinę atsakomybę[476]. Analizuojant neturtinės žalos atlyginimo sutartiniuose santykiuose galimybę, aktualus tarptautinių ir regioninių harmonizavimo dokumentų teisinis reglamentavimas. DCFR neišskiria *neturtinės žalos* atlyginimo sutarties pažeidimo ir delikto atveju. UNIDROIT principų 7.4.2 straipsnyje nurodyta, kad sutarties pažeidimo atveju yra atlyginama neturtinė žala. Šio straipsnio komentare nurodoma, kad neturtine žala laikomas skausmas, kančia, gyvenimo malonumų netekimas, taip pat žala, patirta dėl garbės ir dalykinės reputacijos pažeidimo. Pažymėtina, kad analogiškos pozicijos laikomasi PECL. Šių principų 9.501 2 (a) straipsnyje nustatyta, jog sutarties pažeidimo atveju yra atlyginama neturtinė žala. PETL 10:301 straipsnis taip pat nurodo neturtinę žalą, kaip vieną iš atlygintinos žalos rūšių, taikant deliktinę atsakomybę, tačiau numato detalius tokios žalos nustatymo kriterijus. R. Zimmermann teigimu, iš esmės tiek PETL, tiek PECL laikosi panašios pozicijos dėl neturtinės žalos atlyginimo, išskyrus tai, kad PETL detaliau aprašo neturtinės žalos nustatymo kriterijus[477]. Šios tendencijos, susijusios su skirtumų tarp sutartinės ir deliktinės atsakomybės taikymo pasekmių mažėjimu, lemia, kad šiuo aspektu sutartinės ir deliktinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje šie skirtumai nėra reikšmingi.

Lietuva

LR CK 6.250 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad neturtinė žala atlyginama tik įstatymų nustatytais atvejais. Aiškinant šią teisės normą studijų procesui skirtoje literatūroje teigiama, jog „Lietuva priklauso prie tų valstybių, kuriose neturtinė žala atlyginama tik įstatymų nustatytais atvejais, todėl ji negali kilti iš sutarties“[478]. Pažymėtina, kad LR CK numato itin siaurą sutartinių santykių taikymo sritį, kuomet yra galimas neturtinės žalos atlyginimas, pavyzdžiui, LR CK 6.754 straipsnio 5 dalyje nurodyta, kad jeigu dėl netinkamo sutarties vykdymo, už kurį atsako kelionės organizatorius, turisto pagrįsti ir protingi lūkesčiai neišsipildo ir dėlto turistas lieka kelione nepatenkintas, jis turi teisę reikalauti atlyginti ir neturtinę žalą. LR CK 6.995 straipsnis numato, kad draudikas, atskleidęs konfidencialią informaciją, gautą jam vykdant draudimo veiklą, privalo atlyginti draudėjui, apdraustam asmeniui ar naudos gavėjui padarytą turtinę ir neturtinę žalą. Neturtinės žalos atlyginimas yra numatytas, jeigu susitarimo tuoktis šalis be pakankamo pagrindo atsisako sudaryti santuoką (LR CK 3.11 straipsnio

475 Volodko, R. *Neturtinės žalos atlyginimas Lietuvoje*. Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras, 2010, p. 125.

476 Loubser, MM., *supra* note 15, p. 134-135. Moréteau, O. Grundfragen des Schadenersatzrechts aus französischer Sicht. *Grundfragen des Schadenersatzrechts aus rechtsvergleichender Sicht*. Koziol, H. (eds.). Wien: Jan Sramek Verlag, 2014, p. 40. Van Rossum, M., *supra* note 16, p. 543.

477 Zimmermann, R., *supra* note 418, p. 24.

478 Ambrasienė, D., *supra* note 10, p. 195.

1 dalis), jeigu santuoka nutraukiama dėl vieno iš sutuoktinių kaltės (LR CK 3.70 straipsnio 2 dalis). Neturtinės žalos atlyginimas taip pat yra galimas darbo teisiniuose santykiuose. S. Cirtautienė nurodo, kad „įstatymo nustatytas sąrašas atvejų, kada atlyginama neturtinė žala, neturi būti vertinama kaip išimtinis ir vien dėlto, kad žala asmeniui padaroma ne deliktu, o netinkamai vykdant sutartį, teisė į neturtinės žalos atlyginimą neturėtų būti neigiama“[479]. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. vasario 3 d. nutarime[480] nurodyta, kad įstatymų leidėjas negali nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kuris sudarytų prielaidas atsirasti tokiai situacijai, kad asmuo, patyręs žalą, *inter alia* moralinę, negalėtų gauti teisingo žalos atlyginimo. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarime „Dėl žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo” nurodyta, jog iš Konstitucijos neišplaukia, kad įstatymais galima nustatyti kokias nors išimtis, pagal kurias asmeniui padaryta materialinė ir (arba) moralinė žala neatlyginama[481]. Nurodytos konstitucinės doktrinos kontekste išvada, jog neturtinės žalos atlyginimas negali kilti iš sutarties, yra nepagrįsta. Sutartis gali turėti įtakos tiek turtiniams, tiek neturtiniams šalių interesams, todėl sutarties pažeidimo atveju turi būti užtikrinta abiejų šių interesų gynyba. Minėta, jog tokia Lietuvos teisės doktrinos ir teismų praktikos pozicija[482] atitinka šiuolaikines regioniniuose harmonizavimo dokumentuose pastebimas neturtinės žalos atlyginimo sutartiniuose santykiuose tendencijas.

1.2.1.4.3. Nuostolių dydžio nustatymas

Sutarties pažeidimo ir delikto atveju, atsižvelgiant į skirtingus ginamus interesus, gali skirtis tiek atsakomybės apimtis, tiek nuostolių dydžio apskaičiavimas[483]. Dėl tikrumo intereso pažeidimo priteisiamos kreditoriaus atliktos, tam tikrus požymius atitinkančios išlaidos, o jeigu reiškiamas reikalavimas dėl lūkesčių intereso gynimo, nuostoliai gali būti apskaičiuojami dviem pagrindais: 1) netinkamam vykdymui ištaisyti reikalingų išlaidų ar 2) verčių skirtumo[484]. Atsižvelgiant į tai, kad deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje ginamas tikrumo interesas atitinka sutarties šalies lūkesčio inte-

479 Cirtautienė, S., *supra* note 471, p. 123.

480 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. vasario mėn. 3 d. nutarimas „Dėl transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo išmokų už neturtinę žalą", bylos Nr. 36/2006-8/2009-49/2009. Taip pat žr. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. lapkričio 29 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl SSRS okupacijos žalos atlyginimo“, Lietuvos Respublikos asmenų, represuotų už pasipriešinimą okupaciniams režimams, teisių atkūrimo įstatymo (1998 m. kovo 12 d. redakcija), Lietuvos respublikos įstatymo „Dėl atsakomybės už Lietuvos gyventojų genocidą“ (1992 m. balandžio 9 d. redakcija su vėlesniais pakeitimais) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (bylos Nr. 09/2008).

481 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio mėn. 19 d. nutarimas „Dėl žalos padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo" (bylos Nr. 23/04).

482 S. Cirtautienė nurodo, kad „tai, kad įstatymas nenumato absoliutaus draudimo nei sutartiniuose, nei ikisutartiniuose santykiuose atlyginti neturtinę žalą, konstatuota LAT Civilinių bylų skyraus teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 12 d. nutartyje civilinėje (bylos Nr. 3K-7-304/2007).“ Cirtautienė, S., *op. cit.*, p. 123, f. 232.

483 Hoffmann, N., *supra* note 148, p. 29.

484 Selelionytė-Drukteinienė, S., *supra* note 31, p. 1033.

resą, nuostolių dydžio apskaičiavimas sutampa tiek taikant sutartinę, tiek deliktinę atsakomybę. Tačiau svarbu pažymėti, kad teisės normos, reglamentuojančios sutartinę atsakomybę, paprastai nenumato galimybės ginti tikrumo interesą. Šis skirtumas yra itin akivaizdus, palyginant PETL ir PECL straipsnius, reglamentuojančius nuostolių nustatymo prigimtį ir tikslą. Pavyzdžiui, PETL 10:101 straipsnis[485] aiškiai įtvirtina tikrumo intereso gynimą, o PECL 9:502 straipsnis[486] gina lūkesčio interesą. R. Zimmermann pabrėžia tokio teisinio reguliavimo nevisapusiškumą, kadangi dažnai dėl sutarties pažeidimo yra pažeidžiamas ne lūkesčio interesas, bet tikrumo interesas. Vienu iš tokių atveju yra nurodomas bendrosios rūpestingumo pareigos pažeidimas[487].

Sutartinės ir deliktinės atsakomybės skirtumus galima išskirti atlikus PECL ir PETL nuostatų, reglamentuojančių nuostolių atlyginimą, analizę. Pavyzdžiui, PECL 9:502 straipsnyje numatyta, kad nuostoliai atlyginami pinigais, siekiant, kad asmuo atsidurtų toje padėtyje, kurioje jis būtų, jeigu sutartis būtų įvykdyta tinkamai. PETL įtvirtina ne tik nuostolių atlyginimą pinigais, bet ir suteikia galimybę nukentėjusiajam asmeniui reikalauti žalos atlyginimo natūra. Svarbu pažymėti, kad Austrijoje, Vokietijoje pirminis deliktų teisės tikslas yra ne atlyginti nuostolius pinigais, tačiau būtent žalos atlyginimas natūra (vok. *Naturherstellung)*[488]. Teisės doktrinoje pažymima, kad praktinė šio skirtumo reikšmė nėra didelė, kadangi dažniausiai nukentėję asmenys prašo ne žalos atlyginimo natūra, bet nuostolių atlyginimo pinigais[489]. R. Zimmermann mokslinei diskusijai kelia klausimą, ar PETL 10:104 straipsnis[490] neturėtų būti bendro pobūdžio ir taikomas reikalavimams tiek dėl sutartinės, tiek dėl deliktinės atsakomybės taikymo[491]. Žalos atlyginimas natūra yra siejamas su romėnų teise ir *ius commune*, išplėtota vėlyvajame scholastikos laikotarpyje ir įtvirtinta ankstyvajame prigimtinės teisės raidos etape. Tradiciškai žalos atlyginimas natūra buvo svarbus tuomet, kai pasisavinamas daiktas, siekiant, kad jis būtų grąžintas[492]. Taikant sutartinę atsakomybę tokia nuostata būtų svarbi tuomet, jeigu nukentėjęs asmuo pageidauja ne nuostolių atlyginimo pinigais, tačiau sugadinto daikto substituto, jeigu toks yra galimas.

Vienu iš sutartinės ir deliktinės atsakomybės reglamentavimo skirtumų regioniniuose harmonizavimo dokumentuose galime nurodyti *gautos naudos įskaitymo taisyklę*. PETL

485 PECL 10:101. Nuostoliai yra piniginė kompensacija nukentėjusiajam asmeniui, siekiant jį sugrąžinti tiek, kiek piniginė kompensacija tai leidžia, į tą padėtį, kurioje jis būtų, jeigu neteisėtų veiksmų nebūtų. Nuostoliai taip pat atlieka pakenkimų prevencijos funkciją. Principles of European Tort Law, *supra* note 363.

486 PECL 9:502. Atlygintinų nuostolių dydis atitinka sumą, kuri nukentėjusiajam asmeniui užtikrintų poziciją, kurioje jis būtų, jeigu sutartis būtų įvykdyta tinkamai. Tokie nuostoliai apima praradimus, kuriuos nukentėjęs asmuo patyrė ir naudą, kurios jis neteko. Principles of European Contract Law, *supra* note 164.

487 Zimmermann, R., *supra* note 418, p. 21.

488 *Ibid.*, p. 18.

489 *Ibid.*, p. 19.

490 PETL 10:104. Atlyginimas natūra. Vietoj nuostolių atlyginimo nukentėjusioji šalis gali reikalauti žalos atlyginimo natūra tiek, kiek tai yra įmanoma ir nereiškia neigiamų pasekmių kitai šaliai. Principles of European Tort Law, *supra* note 363.

491 Zimmermann, R., *op. cit.*, p. 19.

492 *Ibid.*, p. 18.

10:103 straipsnis[493] numato, kad nuostolių dydis gali būti mažinamas, įskaitant į nuostolių dydį dėl neteisėtų veiksmų gautą naudą (lot. *compensatio lucri cum damno*). Pažymėtina, kad analogiškos normos nėra PECL, kurio 9:502 straipsnis numato kiek kitokią normą, t. y. nuostolius sudaro suma, skirta užtikrinti, kad nukentėjęs asmuo atsidurtų toje padėtyje, kurioje jis būtų, jeigu sutartis būtų tinkamai įvykdyta. Tokius nuostolius sudaro praradimai, kuriuos šalis patyrė, ir nauda, kurios neteko. PETL 10:401 straipsnyje[494] taip pat numato visiško nuostolių atlyginimo principo išimtį, suteikiant teisę teismui *mažinti* nuostolių dydį, atsižvelgiant į žalą padariusio asmens finansinę padėtį. PECL nesuteikia teisės teismui šiuo pagrindu mažinti atlygintinų nuostolių dydžio. Šie teisinio reglamentavimo skirtumai gali lemti skirtingą rezultatą deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje.

Lietuva

LR CK 6.249 straipsnyje numatytos bendrosios nuostolių dydžio nustatymą reglamentuojančios teisės normos, taikytinos tiek sutarties pažeidimo, tiek delikto atveju. Specialiosios sutartinės ir deliktinės atsakomybės teisės normos numato tam tikras išimtis. Visų pirma, LR CK 6.258 straipsnio 1 dalis suteikia teisę šalims nustatyti netesybas už prievolės neįvykdymą, kuomet deliktų teisėje tokie susitarimai negalimi. Be abejo, diskutuotina, kokia apimtimi sutarties šalys gali nustatyti netesybas už bendrosios rūpestingumo pareigos pažeidimą. LR CK 6.258 straipsnio 7 dalis įtvirtinta, kad palūkanos už nuostolius skaičiuojamos nuo prievolės neįvykdymo momento, jeigu sutartyje nenumatoma kas kita. Ši teisės norma ypatinga tuo, kad suteikia teisę skaičiuoti palūkanas ne nuo žalos atsiradimo, kaip yra deliktų teisėje, bet nuo prievolės neįvykdymo. LR CK 6.288 straipsnyje numatyta, kad žala atlyginama nuo jos padarymo dienos, o jeigu žala atsirado vėliau, - nuo žalos atsiradimo dienos[495]. Šis skirtumas gali būti reikšmingas tuo atveju, jeigu pareigos pažeidimo ir žalos atsiradimo momentai nesutampa. Svarbu tai, kad LR CK 6.281 straipsnis šalia visiško žalos atlyginimo numato alternatyvų būdą, t.y. priteisdamas žalos atlyginimą, teismas, atsižvelgdamas į bylos aplinkybes, įpareigoja atsakingą už žalą asmenį atlyginti ją natūra (pateikti tokios pat rūšies ir kokybės daiktą, pataisyti sužalotą daiktą ir pan.). Tokios galimybės nenumato sutartinę atsakomybę reglamentuojančios teisės normos. Be to, LR CK 6.282 straipsnio 3 dalis suteikia teismui teisę sumažinti nuostolių dydį, atsižvelgiant į žalą padariusio asmens sunkią turtinę padėtį, išskyrus atvejus, kai žala padaryta tyčia. Tokia

493 PETL 10:503. Nauda gauta dėl žalą sukėlusio įvykio. Nustatant atlygintinų nuostolių dydį, nauda, kurią nukentėjęs asmuo gavo dėl žalą sukėlusio įvykio, turi būti įskaityta, nebent tai negali būti suderinama su naudos tikslu. Principles of European Tort Law, *op. cit.*

494 PETL 10:401. Nuostolių mažinimas. Išskirtiniu atveju, jeigu įvertinant šalių finansinę situaciją visiškas žalos atlyginimas sukeltų atsakovui sunkias pasekmes, nuostoliai gali būti mažinami. Sprendžiant dėl nuostolių sumažinimo, turi būti atsižvelgiama į atsakomybės pagrindą (1:101 straipsnis), intereso apsaugos apimtį (2:102 straipsnis) ir žalos dydį. *Ibid*.

495 Kaip nurodyta LAT netesybas ir palūkanas reglamentuojančioje teisės normų taikymo LAT praktikoje apžvalgoje Nr. AC37-1, kompensuojamosios palūkanos iš delikto atsiradusiai piniginei prievolei skaičiuotinos nuo žalos padarymo dienos, o jeigu žala atsirado vėliau – nuo žalos atsiradimo dienos (LR CK 6.288 straipsnis).

teisė nėra numatyta, taikant sutartinę atsakomybę, nors LR CK 6.251 straipsnis, taikytinas tiek dėl sutarties pažeidimo, tiek dėl delikto, numato, kad teismas, atsižvelgdamas į atsakomybės prigimtį, šalių turtinę padėtį ir jų tarpusavio santykius, gali sumažinti nuostolių dydį, jeigu dėl visiško žalos atlyginimo atsirastų nepriimtinų ir sunkių pasekmių. Vieną iš sutartinės ir deliktinės atsakomybės skirtumų taip pat numato LR CK 6.288 straipsnio 3 dalis, kurioje teigiama, kad jeigu teisę dėl žalos atlyginimo turintys asmenys kreipiasi dėl žalos atlyginimo praėjus trejiems metams nuo jos padarymo dienos, tai atlyginimas mokamas nuo kreipimosi dienos[496].

Sutartinę atsakomybę reglamentuojančiame skirsnyje (LR CK 6.256 – 6.262 straipsniai) nuostolių atlyginimui yra skirta iš esmės tik viena teisės norma, t.y. LR CK 6.258 straipsnis, nors ši civilinės atsakomybės sąlyga deliktinėje atsakomybėje yra reguliuojama išsamiau, aptariami atskiri žalos atlyginimo atvejai. Pavyzdžiui, LR CK 6.283 straipsnis skirtas žalos atlyginimui sveikatos sužalojimo atveju reglamentuoti, LR CK 6.284 straipsnis – žalai dėl gyvybės atėmimo, apibrėžiant asmenis, kurie turi teisę į žalos atlyginimą, taip pat jiems atlyginamą mirusiojo pajamų dalį, LR CK 6.285 straipsnis – žalos atlyginimą fizinio asmens, kuriam nėra suėję keturiolikos metų, sveikatos sužalojimo atveju, LR CK 6.286 straipsnis – atlyginimo dydžio pakeitimą nukentėjusiojo asmens reikalavimu, kai pasikeičia jo darbingumas, LR CK 6.287 straipsnis – atlyginimo dydžio pakeitimą asmenų, iš kurių priteistas žalos atlyginimas, reikalavimu, LR CK 6.289 straipsnis – žalos atlyginimą, kai pasibaigia įpareigotas atlyginti žalą juridinis asmuo ar miršta įpareigotas fizinis asmuo, LR CK 6.290 – 6.291 straipsniai numato specialiąsias socialinio draudimo išmokų įskaitymo ir laidojimo išlaidų atlyginimo taisykles. Atsižvelgiant į tai, kad šiomis teisės normomis reguliuojamas žalos asmeniui atlyginimas dėl mirties ar sveikatos sužalojimo, darytina prielaida, kad sutartinės atsakomybės teisės normos *neapima* šios žalos rūšies.

1.2.2. Skirtingos galimybės apriboti atsakomybę ir susitarti dėl jos netaikymo

R. Lazauskaitė daktaro disertacijoje „Nuo šalių valios priklausantys sutartinės atsakomybės ribojimai“ nurodo, kad „civilinėje teisėje galiojantis sutarčių laisvės principas suteikia šalims galimybę iš anksto susitarti dėl civilinės atsakomybės, kuri atsirado dėl sutarties neįvykdymo ar netinkamo jos vykdymo, taikymo“[497]. Sutartimi šalys gali nustatyti maksimalų atlygintinų nuostolių dydį[498], minimalų atlygintinų nuostolių dydį, susitarti tik dėl tiesioginių nuostolių arba tik dėl kaltės sukeltų nuostolių atlyginimo ir pan. Galimybė susitarti dėl civilinės atsakomybės netaikymo ar jos dydžio apribojimo yra vienas svarbiausių doktrinoje nurodomų deliktinės ir sutartinės atsakomybės skirtumų, turinčių itin didelę reikšmę deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijose. N. Hoffmann teigimu, „vienas esminių probleminių klausimų yra

496 Diskutuotinas šios teisės normos santykis su ieškinio senaties terminu. Šio straipsnio komentare nėra detaliau atskleidžiama, kokiais atvejais ir kokiems reikalavimams taikomas šis ribojimas.

497 Lazauskaitė, R. *Nuo šalių valios priklausantys sutartinės atsakomybės ribojimai.* Daktaro disertacija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011, p. 14.

498 Pavyzdžiui, sutarties šalys gali susitarti, kad bendrovės sutartinė atsakomybė už kitais sutarties šaliai kilusią žalą negali viršyti 20 proc. sutarties kainos.

sutartinės atsakomybės ribojimo galiojimo ribos“[499]. Tradiciškai yra teigiama, jog sutartinės atsakomybės dydį sutarties šalys gali apriboti arba jos gali susitarti visai netaikyti atsakomybės, o deliktinės atsakomybės atveju tokie susitarimai negalimi. Jeigu šalys susitarė ir apribojo tarpusavio atsakomybę, o ieškovas pareiškė reikalavimą dėl deliktinės atsakomybės taikymo, kuomet faktinės aplinkybės atitinka ir delikto, ir sutarties pažeidimo požymius, ieškovas gali siekti išvengti žalą padariusio asmens atsakomybę ribojančio susitarimo taikymo, kadangi deliktų teisėje galioja visiško žalos atlyginimo principas. R. Lazauskaitės teigimu, „kartais dėl sutarties pažeidimo gali atsirasti ir deliktinė atsakomybė, tačiau šios pašalinti arba apriboti sutarties šalys dažniausiai negali, kadangi toks susitarimas būtų nesuderinamas su valstybėje galiojančiomis imperatyviosiomis įstatymo normomis ir viešąja tvarka bei gera morale“[500]. Šis sutartinės ir deliktinės atsakomybės skirtumas gali būti esminiu kriterijumi, nukentėjusiajam asmeniui deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje nusprendžiant reikšti reikalavimą dėl deliktinės atsakomybės taikymo, siekiant išvengti sutartyje numatytų apribojimų. M.A. Smirnova pateikia tris galimus teismo sprendimo variantus konkurencijos situacijoje, kuomet ieškovas ieškiniu dėl deliktinės atsakomybės taikymo siekia išvengti sutartinės atsakomybės apribojimų: teismas gali atmesti ieškinį, atsižvelgdamas į egzistuojančius sutartinius santykius ir draudimą išvengti sutarčių teisės ribojimų deliktų teisės priemonėmis; ieškinį patenkinti iš dalies, atsižvelgdamas į sutarties nuostatas; ieškinį patenkinti visiškai, kadangi apribojimai nustatyti sutartinei, o ne deliktinei atsakomybei, t.y. jeigu neatsižvelgiant į sutartinių santykių buvimą padaroma žala, tai pareiga ją atlyginti kyla iš specialių deliktų teisės normų[501].

Teisės doktrinos, kurioje analizuojamas šalių susitarimo dėl atsakomybės apribojimo ar jos netaikymo galiojimas deliktinės atsakomybės atžvilgiu, analizė leidžia išskirti iš esmės dvi prieštaringas pozicijas, kurios yra pagrįstos santykiu tarp dviejų pamatinių vertybių: sutarčių laisvės principo ir nukentėjusiojo asmens apsaugos. Atsižvelgiant į tai, kuriai iš šių vertybių suteikiamas prioritetas, pripažįstamas susitarimo dėl atsakomybės netaikymo ar jos apribojimo galiojimas deliktinės atsakomybės atžvilgiu. Jeigu pirmenybė suteikiama sutarčių laisvei, tuomet sutarties šalims suteikiama teisė apriboti abi civilinės atsakomybės rūšis ar susitarti dėl jų abiejų netaikymo, kadangi sutarčių laisvės principas gali pagrįsti sutarties šalių teisę apriboti ne tik sutartinę, bet ir deliktinę atsakomybę[502]. Sutarties šalių laisvė nustatyti sutarties turinį leidžia ir paskirstyti galimos žalos riziką, o pozicija, kad sutartimi gali būti numatyti išimtinai tik sutartinės atsakomybės ribojimai, sutarties šalių numatytą tarpusavio rizikos paskirstymą pažeistų. B. Zirlick teigimu, „įstatymas skirtas reguliuoti įprastus atvejus, tačiau konkrečiu atveju sutartinis reguliavimas geriau atspindi šalių valią“[503]. Jeigu sutarčių teisė turi prioritetą deliktų teisės atžvilgiu, tuomet tektų pripažinti, kad sutartimi galima pakeisti deliktų teisės normas, bet jeigu deliktų teisė yra *ordre public*, tuomet ji laikytina minimaliu apsaugos standartu, kurio negalima sumažinti, o tik padidinti. Tokiu atveju pirmenybė suteikiama ne sutarčių laisvės principui, bet nukentėjusiojo asmens apsaugai. Atsižvelgiant į tai, kad deliktų teisės normos nustato absoliučių asmens

499 Hoffmann, N., *supra* note 148, p. 29.

500 Lazauskaitė, R., *supra* note 497, p. 17.

501 Smirnova, M.A., *supra* note 136, p. 176.

502 Von Bar, C., *supra* note 80, p. 478.

503 Zirlick, B., *supra* note 113, p. 21.

teisių apsaugą bei į šių vertybių svarbą, abejojama, ar galimi *ex ante* susitarimai dėl atsakomybės už absoliučių asmens teisių pažeidimą netaikymo ar jos dydžio apribojimo. Jeigu laikysime, jog šalių susitarimas dėl civilinės atsakomybės apribojimo apima tik sutartinę atsakomybę, tuomet konkurencijos situacijoje taikant deliktinę atsakomybę ieškovui suteikiama galimybė „išvengti" sutartinio atsakomybės apribojimo. Doktrinoje šis argumentas yra kritikuojamas, teigiant, jog „kreditorius ieškiniu dėl deliktinės atsakomybės neišvengia sutartinės atsakomybės ribojimų, bet įgyvendina savo teisę, kuri kyla iš žalos padarymo"[504].

Vokietijoje deliktinė atsakomybė gali būti modifikuojama, atsižvelgiant į sutartinius apribojimus, t.y. jei šalys apribojo sutartinę atsakomybę, tai gali būti traktuojama kaip tiek deliktinės, tiek sutartinės atsakomybės apribojimas[505]. Analogiškos pozicijos laikomasi Anglijoje, kurioje jau nuo XIX amžiaus pripažįstama, kad sutartimi šalys gali apriboti tiek sutartinę, tiek deliktinę atsakomybę[506]. JAV prioritetas taip pat suteikiamas ne *d'ordre public* argumentui, bet rinkos efektyvumui[507], o tai lemia, kad didelė reikšmė suteikiama šalių susitarimams ir ribojamas jų interpretavimas, atsižvelgiant į *d'ordre public*: šalys yra laisvos paskirstyti tarpusavio riziką taip, kaip jos nori, jeigu nėra pažeidžiamas viešasis interesas[508]. Šveicarijoje taip pat pripažįstama, kad jeigu šalys apribojo sutartinę atsakomybę, šios nuostatos taikomos ir konkuruojančiam reikalavimui dėl deliktinės atsakomybės taikymo[509]. Tačiau Prancūzijoje laikomasi priešingos pozicijos, kuomet sutarties šalys gali susitarti dėl sutartinės atsakomybės netaikymo[510], bet negali nei apriboti deliktinės atsakomybės, kuri čia laikoma *d'ordre public,* nei numatyti, kad ji netaikoma[511]. DCFR knygos „Nesutartinė atsakomybė, kylanti dėl kitam sukeltos žalos" VI.-5:401 straipsnyje reglamentuojami išankstiniai sutartiniai atsakomybės apribojimai ir jos netaikymo sąlygos[512], kurių analizė leidžia teigti, jog atvejai, kuomet yra apribojama deliktinė atsakomybė, nėra nutolę nuo leidžiamų sutartinėje atsakomybėje. Šio DCFR straipsnio komentare taip pat pabrėžiama, jog šis straipsnis kilo iš sutarčių laisvės principo, kuris leidžia sutarties šalims iš anksto apriboti deliktinę atsakomybę[513]. Kita vertus, kartu pabrėžiama, jog sutarties laisvės principo taiky-

504 Smirnova, M.A., *supra* note 136, p. 170 – 171.

505 Jones, M. A., *supra* note 148, p. 3-9. Von Bar, C., *supra* note 13.

506 Heckendorf, L., *supra* note 8, p. 419-422.

507 Shram, J.G. Contract Law. The Colission of Tort and Contract Law: Validity and Enforceability of Exculpatory Clauses in Arkansas. *Ualr Law Review*, 2006, 28: 288

508 *Ibid.*

509 Fellmann, W., *supra* note 141, paragraph 37.

510 Van Rossum, M., *supra* note 16, p. 548. Heckendorf, L., *supra* note 8, p. 419. *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR), supra* note 72, p. 3712. Beaumart, M., *supra* note 401, p. 23.

511 Von Bar, C., *supra* note 28.

512 DCFR VI.-5:401. Susitarimai dėl atsakomybės netaikymo ar apribojimo. (1) Atsakomybė dėl tyčia padarytos žalos negali būti apribojama ar netaikoma. (2) Atsakomybė dėl žalos, kuri kyla dėl nepakankamo rūpestingumo, kuris buvo reikalingas konkrečioje situacijoje, negali būti panaikinta ar apribota: (a) dėl žalos asmeniui (įskaitant mirtiną sužalojimą); ar (b) jeigu susitarimas dėl netaikymo ar apribojimo yra kitu pagrindu neteisėtas ar prieštarauja gerai valiai ir sąžiningai praktikai. <...> (4) Kita atsakomybė pagal šią knygą gali būti panaikinta ar apribota, nebent teisės aktai numato kitaip. *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR), supra* note 72, p. 3707.

513 *Ibid.*, p. 3709.

mo ribų išplėtimas deliktų teisėje nėra akivaizdus, kadangi jis kyla pirmiausia iš laisvosios sutartinių ir deliktinių reikalavimų konkurencijos[514].

Sutarties tekste paprastai nėra nurodoma, kad šalys susitarė apriboti ir sutartinę, ir deliktinę atsakomybę, todėl kiekvienu atveju teismas, *aiškindamas* sutarties sąlygas, turi nustatyti susitarimo dėl atsakomybės netaikymo ar jos dydžio apribojimo galiojimą, taikant deliktinę atsakomybę. Siekiant atsakyti į klausimą, ar šalių susitarimas dėl atsakomybės netaikymo ir jos dydžio apribojimo konkrečioje situacijoje apima ir deliktinę atsakomybę, būtina nustatyti tikruosius sutarties šalių ketinimus. N. Hofmann pažymi, jog kiekvienu konkrečiu atveju turi būti įvertinama, ar sutartyje numatytas atsakomybės ribojimas yra bendro pobūdžio, taikytinas tiek sutartinei, tiek deliktinei atsakomybei, ar vis dėlto yra grynai sutartinio pobūdžio[515]. W. Fellmann teigimu, jeigu šalys sutartimi apribojo savo atsakomybę, šis apribojimas taikomas ir konkuruojančiam reikalavimui dėl deliktinės atsakomybės, kadangi sutarties laisvės principu pagrindžiama galimybė šalims savo nuožiūra reguliuoti tarpusavio teisinius santykius, įsipareigojimus ir atitinkamai atsakomybę už jų pažeidimą[516]. Šiai nuomonei pritaria ir A. Klein, pažymėdamas, jog sutarties šalys paprastai atskirai nesitaria dėl sutartinės ir dėl deliktinės atsakomybės, o nori tiesiog apriboti atsakomybę[517], todėl toks šalių susitarimas turėtų būti taikomas deliktinėje atsakomybėje. Teisės doktrinoje yra nurodomos šio principo išimtys, įvertinant žalos patyrusios šalies patirtį bei galimos žalos prisiėmimo riziką[518]. C. von Bar teigimu, „jeigu susitarimas dėl atsakomybės netaikymo ar jos dydžio apribojimo yra numatytas standartinės formos sutartyse, kurių sąlygos yra neaiškios, gali būti laikoma, kad yra apribota tik sutartinė atsakomybė ir, kilus konkurencijos situacijai, gali lemti visišką deliktinės atsakomybės taikymą“[519]. P. Cane taip pat oponuoja galimybei taikyti sutartinius atsakomybės apribojimus deliktinei atsakomybei, pagrįsdamas šios argumentacijos vienpusiškumą. Jeigu sutarties sąlygos, kurios apriboja atsakomybę ar numato jos netaikymą, turi pirmenybę, taikant deliktinę atsakomybę, kodėl visos sutarčių teisės normos analogiškai neturi pirmenybės deliktų teisės normų atžvilgiu[520]?

Mūsų nuomone, sprendžiant dėl sutarties šalių galimybės susitarti dėl deliktinės atsakomybės netaikymo ar jos dydžio apribojimo gali būti reikšmingas sutartinės įvykdymo pareigos ir bendrojo pobūdžio pareigos elgtis rūpestingai išskyrimas. Sutarties šalių susitarimas apriboti civilinę atsakomybę dėl įvykdymu pagrįstos sutartinės pareigos yra galimas ir logiškai pagrindžiamas tiek sutarties kaina, tiek sutarties šalies prisiimama rizika, tiek sutarties laisvės principu. Kitaip yra tiek sutarčių, tiek deliktų teisei būdingos bendrojo

514 Plačiau apie laisvąją sutartinių ir deliktinių reikalavimų konkurenciją žr. šios disertacijos antrajame skyriuje.

515 Hoffmann, N., *supra* note 148, p. 47.

516 Fellmann, W., *supra* note 141, paragraph 38.

517 Klein, A., *supra* note 46, p. 63. D.A. Free pažymi, jog net ir verslininkai nediferencijuoja sutartinės ir deliktinės atsakomybės, jeigu jie susitaria dėl atsakomybės netaikymo, tai būtent tai ir reiškia, neišskiriant civilinės atsakomybės rūšių. Free, D.A. Can Parties in Contractual Relations be Liable to Each Other in Tort? *Auckland University Law Review.* 1976, 3: 258.

518 Shram, J.G., *supra* note 507, p. 310.

519 Von Bar, C., *supra* note 80, p. 466.

520 Cane, P., *supra* note 219, p. 156.

pobūdžio rūpestingumo pareigos pažeidimo atveju. Minėta, jog šią pareigą sutarties šalys turi, neatsižvelgiant į tai, ar jos dėl jos susitarė, t.y. šios pareigos nebuvimas sutarties tekste nereiškia, kad sutarties šalys nėra įsipareigojusios viena kitai elgtis rūpestingai arba kad jos gali elgtis nerūpestingai. Detalesnės analizės reikalauja klausimas, ar atsakomybė už pareigos elgtis rūpestingai pažeidimą gali būti apribojama sutarties kaina ar kitais kriterijais, kurie iš esmės yra nustatomi, atsižvelgiant į įvykdymo įsipareigojimą. P. Cane teigimu, „sutartinė atsakomybė yra pagrindinė atsakomybė už prievolių, už kurias yra sumokėta, pažeidimus, todėl atsakovui, kuriam buvo sumokėta už prisiimtas prievoles, neturėtų būti priskiriamos kitos ar skirtingos prievolės, už kurias jam nebuvo sumokėta, bet kurias numato teisė, nepaisant atsiskaitymo (*už jų vykdymą* – aut. pastaba).“[521] Vokietijos teisės doktrinoje pripažįstama, kad rūpestingumo pareiga šiuo požiūriu neturėtų būti kvalifikuojama kitaip negu kitos papildomos pareigos, suteikiant sutarties šalims teisę susitarti tiek dėl atsakomybės apribojimo, tiek dėl jos netaikymo, išskyrus teisės aktuose nustatytus tokių susitarimų ribojimus (esant tyčiai, dėl žalos gyvybei, kūnui, sveikatai)[522]. Prancūzijoje laikomasi priešingos pozicijos, nurodant, kad bendroji rūpestingumo pareiga yra imperatyvi, todėl sutarties šalys negali jos nei apriboti, nei susitarti dėl jos netaikymo. Įdomu tai, jog tokia skirtinga Prancūzijoje ir Vokietijoje taikoma pozicija gali būti pagrindžiama šiose valstybėse taikomais skirtingais deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdais[523]. V. Mayr nurodo, kad atsižvelgiant į tai, jog Vokietijoje konkurencijos situacijoje yra galimas reikalavimas tiek dėl sutartinės, tiek dėl deliktinės atsakomybės taikymo, nukentėjusiojo asmens teisių nepažeidžia susitarimas, kuriame numatytas atsakomybės netaikymas arba jos apribojimas, kadangi svarbiausios vertybės kiekvienu atveju yra ginamos deliktų teisės normomis (BGB 823 straipsnis), kurios gali būti pakeistos šalių susitarimu, tačiau šis apribojimas kiekvienu atveju turi būti atskirai patikrinamas.[524] V. Mayr teigimu, priešinga pozicija Prancūzijoje yra grindžiama *non-cumul* taikymu ir draudimu reikšti reikalavimą dėl deliktinės atsakomybės taikymo tarp šalių egzistuojant sutartiniams santykiams, kadangi apsaugą garantuoja sutarčių teisė[525]. Pastebėtina, jog nepaisant skirtingų pozicijų, abiem atvejais deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje gali būti taikomas šalių susitarimas dėl civilinės atsakomybės netaikymo ar jos dydžio apribojimo, nesuteikiant galimybės nukentėjusiajam asmeniui „išvengti“ nepalankių susitarimo sąlygų.

Mūsų nuomone, atsakymas į klausimą, ar sutarties šalys gali susitarti dėl deliktinės atsakomybės netaikymo ar jos dydžio apribojimo, gali būti susijęs su tuo, kokia apimtimi sutarties šalys gali susitarti ir apriboti atsakomybę už *bendrųjų pareigų* pažeidimus. PECL 1:201 straipsnio „Bendrosios pareigos“ 1 dalyje numatyta, kad kiekviena šalis turi veikti gera valia ir sąžiningai, o 2 dalis įtvirtina draudimą susitarti dėl šios pareigos apribojimo ir jos netaikymo. Šio PECL straipsnio komentare nurodoma, kad ši teisės norma yra im-

521 Cane, P., *supra* note 219, p. 330.

522 Pagal Mayr, V., *supra* note 54, p. 74.

523 Plačiau apie deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdus žr. antrajame šios disertacijos skyriuje.

524 Pagal Mayr, V., *op. cit.*, p. 78.

525 *Ibid.*

peratyvi ir šalis negali keisti jos pasekmių[526]. Cituoto DCFR VI.-5:401 straipsnyje taip pat numatyta, kad atsakomybė negali būti apribota ar panaikinta, jeigu tai prieštarauja gerai valiai ir sąžiningai praktikai. Atsižvelgiant į tai, kad ankstesniame šios disertacijos poskyryje pagrįstas šių ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos sutapimas, darytina išvada, kad susitarimai dėl atsakomybės už šios pareigos pažeidimą apribojimo ar netaikymo negalimi. Tokiu būdu sutarties šalys negali apriboti nei sutartinės, nei deliktinės atsakomybės už šios pareigos pažeidimą. Tačiau, ar visose praktinėse situacijose toks sprendimas yra teisingas? Jeigu sutarties šalis sutiko, kad kita sutarties šalis nesiims visų atsargumo priemonių, vykdydama sutartinius įsipareigojimus, ir „susimokėjo" už „vidutinio" lygio apsaugą, ar yra pagrįsta tokioje situacijoje teigti, kad taikoma deliktinė atsakomybė ir atitinkamai pareiga atlyginti nuostolius visiškai? Pavyzdžiui, užsakovas su paslaugų teikėju sutartyje dėl baldų perkraustymo susitarė, kad jį tenkina mažesnė paslaugos kaina ir jis nereikalauja tinkamai izoliuoti pernešamus baldų tam, kad jie nepadarytų žalos kitam užsakovo turtui. Sutartyje atitinkamai numatytas atsakomybės apribojimas. Ar šioje situacijoje yra pagrįsta laikyti, kad toks susitarimas negalioja, jeigu paslaugų teikėjas ėmėsi visų saugumo priemonių, dėl kurių buvo susitarta? Mūsų nuomone, ne. Be abejo, jeigu nėra kitų susitarimo dėl atsakomybės netaikymo ar jos dydžio apribojimo negaliojimo sąlygų. Šiame kontekste svarstytina dėl nukentėjusiojo asmens veiksmų įtakos civilinės atsakomybės netaikymui, kuomet nukentėjęs asmuo sutinka, kad jam būtų padaryta žala arba prisiima tokios žalos riziką. Tokiose situacijose civilinė atsakomybė neatsiranda, kadangi nėra būtinos civilinės atsakomybės taikymo sąlygos - veiksmų neteisėtumo

Lietuva

LAT praktikoje taikomos analogiškos žalos atlyginimo nuostatos tiek esant sutartinei, tiek deliktinei atsakomybei, teigiant, jog turtinės žalos atlyginimo atveju teismas vadovaujasi principu, kad pareiškėjas kiek įmanoma labiau turėtų būti grąžintas į padėtį, buvusią iki pažeidimo padarymo (*restitutio in integrum*)[527], o LR CK 6.251 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas vienas iš pagrindinių civilinės atsakomybės principų – visiško nuostolių atlyginimo principas gali būti taikomas tiek sutartinės, tiek ir deliktinės atsakomybės atveju[528]. LR CK 6.281 straipsnis, taikytinas deliktinei atsakomybei, numato, kad priteisdamas žalos atlyginimą, teismas, atsižvelgdamas į bylos aplinkybes, įpareigoja atsakingą už žalą asmenį atlyginti ją natūra (pateikti tos pat rūšies ir kokybės daiktą, pataisyti sužalotą daiktą ir pan.) arba *visiškai* (paryškinta mano – aut. pastaba) atlyginti padarytus nuostolius, t.y įstatymų leidėjas atskirai prie deliktinės atsakomybės numato visišką žalos atlyginimą. Kyla klausimas, koks yra šio straipsnio santykis su LR CK 6.252 straipsniu, suteikiančiu galimybę šalims susitarti dėl civilinės atsakomybės netaikymo ar jos apribojimo?

526 Principles of European Contract Law. Parts I and II. Lando, O.; Beale, H. (eds.). The Hague: Kluwer Law International, 2000, p. 116. *Grundregeln des Europäischen Vertragsrechts*. Teile I und Teile II. Von Bar, C.; Zimmermann, R. (hrsg.). Munich: Sellier. European Law Publishers, 2002, p. 113-114.

527 LAT CBS teisėjų kolegijos 2012 m. vasario 14 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Baltic Agro" v. J. K* (bylos Nr. 3K-3-41/2012).

528 LAT CBS teisėjų kolegijos 2010 m. kovo 15 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Rytų skirstomieji tinklai" v. UAB „Veritas ana"* (bylos Nr. 3K-3-118/2010).

Nacionalinėje doktrinoje paprastai nurodoma, kad Lietuvoje šalys negali apriboti deliktinės atsakomybės, bet gali susitarti ir apriboti sutartinę atsakomybę[529]. Vis dėlto, LR CK 6.252 straipsnis neišskiria sutartinės ir deliktinės atsakomybės skirtumų, reglamentuojant šalių susitarimus dėl civilinės atsakomybės netaikymo ar jos apribojimo, ir numato bendras sąlygas, kuomet tokie susitarimai negalimi, atsižvelgiant į kaltės formą, laipsnį ir į objektą, kuriam padaryta žala, bet ne į atsakomybės rūšį. Pavyzdžiui, šalių susitarimas dėl civilinės atsakomybės už nuostolius (žalą), padarytus dėl skolininko tyčios ar didelio neatsargumo, netaikymo ar jos dydžio apribojimo negalioja, t.y. galima susitarti ir apriboti atsakomybę dėl sutarties pažeidimo ir delikto tik esant paprastam neatsargumui. Taip pat draudžiama apriboti ar panaikinti civilinę atsakomybę už sveikatos sužalojimą, gyvybės atėmimą ar neturtinę žalą, tačiau nėra draudimo susitarti dėl sutartinės ar deliktinės atsakomybės netaikymo ar apribojimo žalos turtui atveju, esant paprastam neatsargumui. Net ir LR CK 6.252 straipsnio 1 dalies formuluotė leidžia teigti, jog įstatymų leidėjas *a priori* nedraudžia susitarti dėl deliktinės atsakomybės netaikymo ir jos apribojimo, kadangi pirma, minimi ne tik nuostoliai, bet ir žala. Studijų procesui skirtoje literatūroje nurodoma, kad sąvoka „nuostoliai" skiriasi nuo sąvokos „žala", nes pastaroji vartojama esant deliktinei atsakomybei[530]; antra, įstatymų leidėjas aiškiai nurodo, kad negalima susitarti dėl atsakomybės už sveikatos sužalojimą, gyvybės atėmimą ar dėl neturtinės žalos, tačiau šiame straipsnyje nėra draudimo apriboti deliktinę atsakomybę, kaip ir nėra draudimo apriboti atsakomybę žalos turtui ar grynai ekonominio pobūdžio žalos atveju. Trečia, dėl atsakomybę ribojančios nuostatos taikymo deliktinei atsakomybei gali būti sprendžiama, atsižvelgiant į tai, ar teisės norma, numatanti galimybę apriboti atsakomybę, yra įtvirtinta prie bendrųjų civilinės atsakomybės normų, ar išimtinai tik prie sutartinės atsakomybės. LR CK 6.252 straipsnis yra numatytas prie bendrųjų civilinės atsakomybės teisės normų, todėl nėra skirtas tik sutartinei atsakomybei reglamentuoti. Taigi, LR CK nenumato sutartinės ir deliktinės atsakomybės skirtumų ir leidžia šalims susitarti tiek dėl sutartinės, tiek dėl deliktinės atsakomybės netaikymo ar jos apribojimo, išskyrus numatytas išimtis. Vis dėlto, LR CK 6.263 straipsnio 2 dalyje nurodoma, kad žalą, padarytą asmeniui, turtui, o įstatymų numatytais atvejais – ir neturtinę žalą privalo *visiškai* atlyginti atsakingas asmuo. Atitinkamai LR CK 6.281 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad priteisdamas žalos atlyginimą, teismas, atsižvelgdamas į bylos aplinkybes, įpareigoja atsakingą už žalą asmenį atlyginti ją natūra (pateikti tokios pat rūšies ir kokybės daiktą, pataisyti sužalotą daiktą ir pan.) arba *visiškai* atlyginti padarytus nuostolius. Kita vertus, sprendžiant, kokia apimtimi sutarties šalys gali susitarti ir apriboti sutartinę atsakomybę dėl bendro pobūdžio pareigų pažeidimo, aktualus LR CK 6.158 straipsnis, kurio 1 dalyje įtvirtinta bendroji sutarties šalių sąžiningumo pareiga, o 2 dalis numato, kad šios pareigos savo susitarimu šalys *negali pakeisti ar panaikinti*[531]. Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytus argumentus, diskutuotina, koks šios teisės normos santykis su LR CK 6.253 straipsnio 5 dalimi, kurioje numatyta, kad nukentėjusiojo asmens veiksmai, tokie kaip

529 Ambrasienė, D., *supra* note 10, p. 181; Bakanas, A., *supra* note 22, p. 347.

530 Ambrasienė, D., *ibid.*, p. 206.

531 LR CK 6.211 straipsnis numato, kad sutarties sąlygos, kurios panaikina ar apriboja šalies atsakomybę už sutarties neįvykdymą arba leidžia ją įvykdyti tokiu būdu, kuris iš esmės skiriasi nuo to, kurio protingai tikėjosi kita šalis, negalioja, jeigu tokios sąlygos atsižvelgiant į sutarties prigimtį bei kitas aplinkybes yra *nesąžiningos*.

sutikimas, kad jam būtų padaryta žalos arba rizikos prisiėmimas, gali lemti civilinės atsakomybės netaikymą ar asmuo gali būti visiškai ar iš dalies atleistas nuo civilinės atsakomybės. Dėl šių deliktų teisės normų formuluočių negalimas vienareikšmiškas atsakymas dėl šalių galimybės apriboti deliktinę atsakomybę, o skirtingas reglamentavimas gali būti reikšmingas deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje. Mūsų nuomone, LR CK 6.252 straipsnyje nurodyti apribojimai šalių susitarimams dėl civilinės atsakomybės netaikymo ar jos dydžio apribojimo yra pakankami tam, kad užtikrintų tinkamą nukentėjusiojo asmens teisių apsaugą, todėl nėra poreikio šio straipsnio aiškinti siaurai ir drausti susitarti dėl civilinės atsakomybės netaikymo ar jos dydžio apribojimo žalos turtui ar grynai ekonominio pobūdžio žalos atveju. Šį teiginį patvirtina ir tai, kad kai kurios LR CK šeštosios knygos IV dalies „Atskiros sutarčių rūšys" teisės normos *expresis verbis* pripažįsta teisę susitarti dėl civilinės atsakomybės apribojimo žalos turtui atveju. Pavyzdžiui, LR CK 6.755 straipsnio 4 dalyje numatyta, kad kelionių organizatoriaus atsakomybė už žalą, išskyrus žalą, atsiradusią dėl turisto mirties ar jo sveikatos sužalojimo, gali būti ribojama triguba kelionės kaina.

Vienu iš sutartinės ir deliktinės atsakomybės skirtumų galėtume laikyti galimybę reikalauti netesybų (delspinigių, baudos) už sutartinių įsipareigojimų nevykdymą, kadangi sutartinė atsakomybė, skirtingai nei deliktinė atsakomybė, gali pasireikšti ne tik žalos (nuostolių) atlyginimu, bet ir netesybomis[532], kurios atskirais atvejais laikomos iš anksto nustatytais būsimais kreditoriaus nuostoliais, kurių nereikia įrodinėti[533]. Jos apibrėžia šalių atsakomybės ribas už prievolės neįvykdymą sutarties sudarymo momentu ir suteikia teisę į jas, konstatavus prievolės neįvykdymo faktą[534]. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje nukentėjusiajam asmeniui pareiškus reikalavimą dėl sutartinės atsakomybės taikymo, jeigu sutartyje už konkretų sutarties pažeidimą yra nustatytos netesybos, pakaks įrodyti tik prievolės pažeidimo faktą. Jeigu skolininkas ginčytų savo prievolę mokėti netesybas, motyvuodamas, kad prievolę įvykdė, jis privalo įrodyti, kad įvykdė ją tinkamai (LR CK 6.75 straipsnis). Jeigu deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje dėl tos pačios faktinių aplinkybių sudėties, atitinkančios deliktą, nukentėjęs asmuo pareikš reikalavimą dėl deliktinės atsakomybės taikymo, reikės įrodyti visas civilinės atsakomybės sąlygas, įskaitant žalos dydį.

1.2.3. Skirtingi ir nevienodai taikomi ieškinio senaties terminai

Teisės doktrinoje pripažįstama, jog viena iš priežasčių, kuri gali skatinti ieškovą deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje reikšti ieškinį dėl deliktinės atsakomybės taikymo, yra skirtingi ieškinio senaties terminai dėl sutarties pažeidimo ir delikto[535]. J.M. Albano nurodo, kad tradiciškai ieškinio senaties terminas reikalavimams

532 Netesybos – tai įstatymų, sutarties ar teismo nustatyta pinigų suma, kurią skolininkas privalo sumokėti kreditoriui, jeigu prievolė neįvykdyta arba netinkamai įvykdyta (bauda, delspinigiai) (LR CK 6.71 straipsnio 1 dalis).

533 Juškevičius, J.; Rudzinskas, A., *supra* note 36, p. 75.

534 LAT CBS teisėjų kolegijos 2012 m. balandžio 20 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Nekilnojamojo turto valdymas" v UAB „Norfos mažmena"* (bylos Nr. 3K-3-177/2012), LAT CBS išplėstinės teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 12 d. nutartis civilinėje byloje *J. N. v. T. M.* (bylos Nr. 3K-7-304/2007).

535 Cane, P., *supra* note 219, p. 331. Albano, J.M., *supra* note 299, p. 546.

dėl deliktinės atsakomybės taikymo buvo trumpesnis negu reikalavimams taikyti sutartinę atsakomybę, o tokio skirtumo priežastimi laikoma XIX amžiaus Pramonės revoliucija ir jos nulemtas industrializacijos ir mechanizacijos augimas, susijęs su didesniu nelaimingų atsitikimų skaičiumi[536]. Trumpesnių ieškinio senaties terminų tikslas, taikant deliktinę atsakomybę – apsaugoti bendroves nuo netikėtų reikalavimų dėl žalos atlyginimo. Kita priežastis, anot J.M. Alabano, yra susijusi su delikto prigimtimi: kuo trumpesnis laikas tarp pažeidimo ir bylinėjimosi, tuo lengviau jis yra įrodomas[537]. Ilgesnis ieškinio senaties terminas dėl nuostolių, patirtų dėl sutarties pažeidimo, yra pagrindžiamas tuo, kad sutarties pažeidimo įrodinėjimas yra paprastesnis[538]. Kita vertus, J. Blom neigia šio skirtumo pagrįstumą, teigdamas, jog nėra jokio aiškaus pagrindimo, kodėl ieškinio senaties terminas delikto atveju turėtų būti trumpesnis negu pažeidus sutartį[539].

Vis dėlto, sutartinės pareigos pažeidimai *a priori* nėra lengviau įrodomi negu delikto atveju, ypač tada, jeigu sutartis buvo sudaryta žodžiu ir kyla poreikis nustatyti sutarties šalių valią sutarties sudarymo metu. Skirtingas ieškinio senaties terminas negali būti pagrindžiamas ypatingais tarp sutarties šalių susiklosčiusiais santykiais, kadangi šis argumentas galėtų pagrįsti tiek ilgesnį ieškinio senaties terminą, taikytiną kreditoriaus naudai, tiek trumpesnį ieškinio senaties terminą, taikytiną skolininko naudai. Sutartiniuose santykiuose visada yra aiškus sutartį pažeidęs ir žalą padaręs asmuo, todėl sutarties šalis gali operatyviau apginti pažeistas teises negu delikto atveju, kuomet žalą padariusio ir nukentėjusiojo asmens nesieja niekas, išskyrus patį žalos faktą. Kita vertus, skolininkas taip pat supranta, kad pažeidė sutartinį įsipareigojimą, todėl gali būti numatytas ilgesnis ieškinio senaties terminas reikalavimui dėl sutartinės atsakomybės taikyti, ypač atsižvelgiant į sutartinių santykių tęstinumą, šalių bendradarbiavimą ir pan. P. Cane pažymi, kad „nėra priežasčių, kodėl šios taisyklės (*ieškinio senaties* – aut. pastaba) turėtų būti susijusios su teoriniais prievolės atsiradimo pagrindų skirtumais, o ne su praktiniais argumentais, susijusiais su žalos atsiradimo aplinkybėmis ir žalos rūšimi“[540]. Dėl šių priežasčių teisės doktrinoje abejojama, ar esant vienodiems įsipareigojimams sutarties pažeidimo ir delikto atveju galėtų būti taikomi skirtingi ieškinio senaties terminai[541]. Pripažįstama, kad bendrasis trijų metų ieškinio senaties terminas deliktinei atsakomybei yra tinkamas[542].

Kita vertus, teisės doktrinoje taip pat nurodoma, kad „iš ekonominės perspektyvos yra įtikinamų priežasčių teigti, kad ieškinio senaties terminai gali būti skirtingi, atsižvelgiant į abipusį susitarimą ir pasikartojančią sutarties prigimtį, kas nėra būdinga deliktui“[543]. Tačiau, mūsų nuomone, abejotina, ar šis argumentas galėtų tapti universaliu kriterijumi, nustatant ieškinio senaties termino trukmę, kadangi ieškinio senaties institutas reikalauja aiškių ieškinio senaties terminų, kurie nebūtų diferencijuojami, atsižvelgiant į faktines bylos aplinkybes.

536 Albano, J.M., *supra* note 299, p. 555.

537 *Ibid.*

538 Pavyzdžiui, eismo įvykio atveju įrodinėjimas susijęs su liudytoju atmintimi, o sutarties pažeidimo atveju įrodymai paprastai yra rašytinės formos, todėl ilgiau išliekantys. Von Bar, C., *supra* note 80, p. 450-453. Litvinoff, S., *supra* note 55, p. 11.

539 Blom, J., *supra* note 355, p. 261. Taip pat žr. Bell, J., *supra* note 144, p. 31.

540 Cane, P., *supra* note 219, p. 331-332.

541 Heckendorf, L., *supra* note 8, p. 411.

542 Bell, J., *supra* note 144, p. 30.

543 Christas, A.; *supra* note 29, p. 281-282.

Teisės doktrinoje šiandien vis labiau pripažįstama, jog šalims gali būti suteikiama *laisvė susitarti* dėl ieškinio senaties, nustatant ilgesnius ar trumpesnius ieškinio senaties terminus. Tokiais atvejais siūloma nustatyti maksimalų (10, 15, 30 metų) ar net minimalų (1 metų) ieškinio senaties terminą[544]. V. Pakalniškis pažymi, jog „tarptautiniai šaltiniai – 1974 m. birželio 14 d. Niujorko konvencija dėl ieškinio senaties tarptautinėje prekyboje ir šią konvenciją iš dalies pakeičiantis 1980 m. balandžio 11 d. protokolas, UNIDROIT principai bei PECL – šį klausimą sprendžia skirtingai. Niujorko konvencija nenumato galimybės šalims keisti ieškinio senaties termino trukmės, o UNIDROIT principai bei PECL leidžia šalims keisti šį terminą, tik numatytas terminas negali būti sutrumpintas mažiau nei 4 metais ar prailgintas daugiau nei 15 metų.“[545] Pavyzdžiui, DCFR III.-7:601 straipsnyje nurodoma, kad reikalavimai ieškinio senaties terminui gali būti keičiami šalių susitarimu, ypač numatant trumpesnius arba ilgesnius ieškinio senaties terminus, tačiau ieškinio senaties terminas negali būti trumpesnis negu vieneri metai ir ilgesnis negu trisdešimt metų. Jeigu pozityvioji teisė suteiktų šalims teisę susitarti dėl ieškinio senaties termino, taikytino pažeidus sutartį, deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje kiltų klausimas, ar šis ieškinio senaties terminas taikytinas.

Užsienio valstybėse taikomų sutartinės ir deliktinės atsakomybės ieškinio senaties terminų teisinio reglamentavimo analizė leidžia daryti išvadą, kad jų skirtumai nėra susiję su sutarties pažeidimo bei delikto prigimtimi. Vienose valstybėse ieškinio senaties terminas dėl sutartinės atsakomybės taikymo yra ilgesnis negu delikto atveju, kitose – atvirkščiai. Šiuolaikiniame užsienio valstybių teisiniame reguliavime pastebima tendencija suvienodinti ieškinio senaties terminus reikalavimams dėl sutartinės ir dėl deliktinės atsakomybės taikymo. Pavyzdžiui, Vokietijoje buvo nustatytas bendrasis trisdešimties metų ieškinio senaties terminas sutartinei atsakomybei, o deliktinės atsakomybės taikymui įtvirtintas tik trijų metų ieškinio senaties terminas. Tačiau šio skirtumo buvo atsisakyta ir dabar Vokietijos civilinis kodeksas nustato vienodos trukmės trijų metų ieškinio senaties terminą, kuris galioja tiek sutartinei, tiek deliktinei atsakomybei.[546] Prancūzijoje nuo 2008 m. sutartinės ir deliktinės atsakomybės ieškinio senaties terminai taip yra suvienodinti. Iki šios reformos sutarties pažeidimo atveju taikytas bendrasis trijų metų ieškinio senaties terminas, o delikto atveju – bendrasis dešimties metų ieškinio senaties terminas[547]. P. Cane pažymi, jog Anglijoje deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija finansų patarėjų civilinės atsakomybės bylose dėl ieškovui palankesnio deliktinės atsakomybės ieškinio senaties termino lėmė drastiškai išaugusius draudimo kaštus[548].

Ieškinio senaties terminų skirtumai yra itin reikšmingi deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje, ypač tada, jeigu ieškinio senaties terminas deliktinei atsakomybei taikyti yra ilgesnis. Jeigu sutarties šalis praleido ieškinio senaties terminą reika-

544 Bell, J., *supra* note 144, p. 33.

545 Pakalniškis, V. Pirmasis Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas – modernios valstybės kūrimo priemonė. *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų. Mokslo studija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 31.

546 Heckendorf, L., *supra* note 8, p. 409-410.

547 Moréteau, O., *supra* note 476, p. 34.

548 Cane, P., *supra* note 219, p. 444-445.

lavimui dėl sutartinės atsakomybės, galimas deliktinės atsakomybės taikymas. Suvienodinus ieškinio senaties terminus, nukentėjusiajam asmeniui deliktinės atsakomybės taikymas dėl pažeidimo, kuris gali būti laikomas ir sutartinio įsipareigojimo pažeidimu, nėra palankesnis.

Mūsų nuomone, skirtingi ieškinio senaties terminai sutarties pažeidimo ir delikto atveju galėtų būti pagrindžiami sutartinės įvykdymo pareigos ir bendrojo pobūdžio pareigos elgtis rūpestingai išskyrimu. Minėta, jog sutartine atsakomybe, kuri yra taikoma dėl sutartinės įvykdymo pareigos pažeidimo, iš esmės yra siekiama ne civilinės atsakomybės, bet sutarties įvykdymo. Tai gali lemti, kad sutartinės atsakomybės dėl sutartinės prievolės neįvykdymo ieškinio senaties terminas gali sutapti su ieškinio senaties terminu, taikomu kitiems sutarties šalies teisių gynimo būdams. Kitaip yra, kuomet sutarties šalis pažeidžia bendrojo pobūdžio pareigą elgtis rūpestingai, kadangi tokiu atveju civilinės atsakomybės taikymo rezultatas nelemia sutarties įvykdymo, bet atitinka deliktų teisei būdingą kompensacinę funkciją. Šios disertacijos autorei nėra žinoma tokia užsienio valstybių praktika, kurioje ieškinio senaties terminai sutarčių teisėje būtų diferencijuojami, atsižvelgiant į tai, ar pažeista sutartinė įvykdymo pareiga, ar bendro pobūdžio pareiga elgtis rūpestingai.

Doktrinoje nurodoma, jog gali skirtis ne tik ieškinio senaties termino trukmė, bet ir ieškinio senaties termino pradžios nustatymo momentas. Sutarties pažeidimo atveju ieškinio senaties terminas prasideda nuo sutarties pažeidimo momento, delikto atveju galimi keli alternatyvūs ieškinio senaties termino pradžios momentai – nuo bendrosios rūpestingumo pareigos pažeidimo, žalos padarymo arba sužinojimo ar turėjimo sužinoti apie padarytą žalą[549]. L. Heckendorf nurodo, kad dėl šios priežasties deliktinės atsakomybės taikymas yra galimas dar tada, kuomet ieškinio senaties terminas sutartinei atsakomybei taikyti jau yra pasibaigęs[550]. Taisyklė, numatanti skirtingą ieškinio senaties terminų pradžios momentą, kilo XIX a., kuomet buvo laikoma, jog sutarties pažeidimo metu yra visos sutartinės atsakomybės taikymo sąlygos, net jeigu žala neatsirado[551]. Daugeliu atvejų yra sunku nustatyti tikslią ieškinio senaties termino pradžią. Pavyzdžiui, yra sunku nustatyti momentą, kuomet buvo pažeista sutartis, taip pat žalos atsiradimo momentą (ypač rangos teisiniuose santykiuose), taip pat žalą klaidingos informacijos pateikimo atveju, kuri kyla vėliau, negu atliekami neteisėti veiksmai. Doktrinoje abejojama šio skirtumo pagrįstumu, kadangi jokiais objektyviais argumentais negalima pagrįsti, kodėl sutarties pažeidimo atveju ieškinio senaties terminas turėtų būti pradedamas skaičiuoti ne nuo sužinojimo momento, bet nuo sutarties pažeidimo[552].

Lietuva

LR CK 1.125 straipsnio 8 dalyje nustatytas sutrumpintas trejų metų ieškinio senaties terminas reikalavimams dėl padarytos žalos atlyginimo tiek taikant deliktinę atsakomybę, tiek taikant sutartinę atsakomybę, įskaitant reikalavimus atlyginti žalą dėl netinkamos

549 Loubser, MM., *supra* note 15, p. 132.

550 Heckendorf, L., *supra* note 8, p. 406.

551 Blom J., Concurrent Liability in Tort and Contract – Start of Limitation Period: Central Trust Co. v. Rafuse. *U.B.C. Law Review*. 1987, 21 (2): 448.

552 Gautreu J. M., *supra* note 414, p. 66.

kokybės produkcijos[553]. Doktrinoje nurodoma, kad „deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencija senaties atžvilgiu Lietuvoje nėra aktuali“[554]. LAT CBS teisėjų kolegijos 2007 m. rugsėjo 27 d. nutartyje civilinėje byloje *B. V.–F. v. Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus, UAB „Fodio“, Lietuvos Respublikos kultūros ministerija* (bylos Nr. 3K-3-353/2007) nurodyta, kad „CK 1.125 straipsnio 8 dalyje nustatytas sutrumpintas trejų metų ieškinio senaties terminas reikalavimams atlyginti padarytą žalą pareikšti. Šis ieškinio senaties terminas taikomas esant tiek sutartinei, tiek deliktinei atsakomybei“[555]. Tačiau LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. gegužės 15 d. nutartyje civilinėje byloje *UAB „Medicinos bankas“ v. BUAB „Liturta“, AB „Lietuvos draudimas“, UAB „Lituka ir Ko“, UAB DK „PZU Lietuva“, K. K., D. Č., V. J., P. Č., K. K. įmonei Turto, verslo vertinimo ir audito biurui, „Ergo Insurance SE“* (bylos Nr. 3K-3-290-706/2015) nurodyta, kad „pripažinus pagrindą spręsti dėl sutartinės atsakovų civilinės atsakomybės, taikytinas bendrasis dešimties metų senaties terminas (CK 1.125 straipsnio 1 dalius), jo ieškovas nepraleido“[556]. Jeigu LAT toliau laikysis šios praktikos, tuomet skirtingi ieškinio senaties terminai sutarties pažeidimo ir delikto atveju bus itin reikšmingi deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje. Lietuvoje reikalavimams dėl žalos atlyginimo tiek sutartinės, tiek deliktinės atsakomybės atveju, taikomas vienodas ieškinio senaties termino pradžios momentas, t.y. nuo sužinojimo arba turėjimo sužinoti apie teisės pažeidimą momento (LR CK 1.127 straipsnio 1 dalis)[557].

1.2.4. Skirtingas netiesioginės atsakomybės reglamentavimas

Tokie atvejai, kai žalą privalo atlyginti ne ją tiesiogiai padaręs, bet kitas asmuo, vadinami *netiesiogine civiline atsakomybe*, kadangi nesutampa žalą padaręs asmuo ir atsakomybės subjektas. Netiesioginės civilinės atsakomybės taikymas yra pagrindžiamas atsakingo asmens netinkama žalą padariusio asmens kontrole[558]. C. von Bar ir U. Drobnig lyginamojoje studijoje dėl nuosavybės teisės ir nesutartinės atsakomybės santykio su sutarčių teise pabrėžia netiesioginės civilinės atsakomybės dėl sutarties pažeidimo ir delikto skirtumo *svarbą*, pažymint, kad sutartinė atsakomybė apima platesnį asmenų ratą negu deliktinė atsakomybė, kadangi pirmoji kyla ir dėl nepriklausomos sutarties šalies, be to, ji taikoma nepriklausomai nuo sutarties šalies kaltės, kuomet deliktinė atsakomybė (nors ir ne visada)

553 LR CK 1.125 straipsnio 5 dalyje numatomas sutrumpintas šešių mėnesių ieškinio senaties terminas ieškiniams dėl parduotų daiktų trūkumų pareikšti ir reikalavimams dėl netesybų.

554 Juškevičius, J., Rudzinskas, A., *supra* note 36, p. 80.

555 LAT CBS teisėjų kolegijos 2007 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje *B. V.–F. v. Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus, UAB „Fodio“, Lietuvos Respublikos kultūros ministerija* (bylos Nr. 3K-3-353/2007).

556 LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. gegužės 15 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Medicinos bankas“ v. BUAB „Liturta“, AB „Lietuvos draudimas“, UAB „Lituka ir Ko“, UAB DK „PZU Lietuva“, K. K., D. Č., V. J., P. Č., K. K. įmonei Turto, verslo vertinimo ir audito biurui, „Ergo Insurance SE“* (bylos Nr. 3K-3-290-706/2015).

557 Deliktinės ir sutartinės atsakomybės skirtumu nelaikytinas sutrumpintas 6 (šešių) mėnesių ieškinio senaties terminas, kuris yra taikomas netesyboms (LR CK 1.125 straipsnio 1 dalies 1 punktas). Sutarties šalis, praleidusi šešių mėnesių ieškinio senaties terminą, nustatytą netesyboms, gali pareikšti ieškinį dėl nuostolių atlyginimo, todėl šis skirtumas, mūsų nuomone, nėra aktualus.

558 Žr. Bakanas, A., *supra* note 22, p. 337.

yra pagrįsta kalte[559]. Teisės doktrinoje tradiciškai nurodoma, kad „netiesioginės atsakomybės taikymo sąlygos delikto atveju paprastai yra griežtesnės negu pažeidus sutartį“[560]. Netiesioginės civilinės atsakomybės teisinio reglamentavimo skirtumai gali būti pagrindžiami teiginiu, jog sutarties šalių tarpusavio įsipareigojimai yra labiau apibrėžti negu įsipareigojimai svetimo trečiojo asmens atžvilgiu, o delikto atveju nėra tokių artimų santykių su nukentėjusiuoju, kurie galėtų pagrįsti netiesioginės atsakomybės taikymą[561]. L. Heckendorf akcentuoja sutartinių santykių egzistavimą, kurie „lemia, už kurių asmenų veiksmus kyla atsakomybė“[562]. Pripažįstama, jog sutartinė atsakomybė apima visus asmenis, kurie yra įtraukti į sutarties vykdymą, todėl tas, kuris prisiima sutartinį įsipareigojimą, negali išvengti civilinės atsakomybės tik dėl tos priežasties, kad kartu veikė ir trečiasis asmuo[563]. L. Heckendorf taip pat pažymi, kad sutartis, kaip įvykdymo pažadas ar įvykdymo susitarimas, turi ypatingą reikšmę, atsižvelgiant į tai, pažadas ar susitarimas pagrindžia atsakomybę dėl neįvykdymo ir tada, kai tretieji asmenys prisideda prie įvykdymo[564]. Kitaip yra delikto atveju, kadangi civilinė atsakomybė už savarankiškai veikiantį trečiąjį asmenį nekyla. Šis skirtumas gali būti paaiškinamas teiginiu, jog netiesioginė deliktinė atsakomybė galima tik dėl netinkamos kontrolės ar rizikos prisiėmimo. Iš esmės šiuo atveju skiriasi kontroliuojamų ir savarankiškų asmenų civilinė atsakomybė, kadangi dėl jų neteisėtų veiksmų kilusios žalos nekyla netiesioginė deliktinė atsakomybė. Šis skirtumas aktualus analizuojant situacijas, kuomet padėjėjas padaro žalos asmens, kuriam jis yra pavaldus, klientui. Pavyzdžiui, automobilių plovimo paslaugas teikiančios įmonės darbuotojas pavagia automobilyje buvusius daiktus. Tokiu atveju kyla klausimas, ar šiuo atveju yra netiesioginė deliktinė atsakomybė ar sutartinė atsakomybė.

PETL 6:102 straipsnio komentare pažymima, kad daugelyje teisės sistemų skiriasi netiesioginė atsakomybė dėl delikto ir dėl sutarties pažeidimo[565]. Pavyzdžiui, Vokietijoje sutarties šalis yra atsakinga už visų trečiųjų asmenų, kuriuos ji pasitelkė sutartinių įsipareigojimų vykdymui, veiksmus, todėl negali išvengti atsakomybės, teigdama, jog neteisėtus veiksmus atliko ne ji, o tretieji asmenys. Jeigu neegzistuoja jokie prievoliniai teisiniai santykiai, netiesioginė civilinė atsakomybė už trečiųjų asmenų veiksmus nėra taip griežtai reglamentuojama ir ji kyla tik tada, jeigu skolininkas trečiajam asmeniui turėjo teisę duoti nurodymus. Netiesioginės civilinės atsakomybės galima išvengti, jeigu buvo tinkamai

559 Šioje studijoje taip pat pažymima, kad tik Olandijoje pripažįstama nesutartinė atsakomybė dėl neprikla usomos sutarties šalies padarytos žalos. Von Bar, C.; Drobnig, U., *supra* note 13.

560 Loubser, MM., *supra* note 15, p. 131. Sutarties šalies atsakomybė už trečiųjų asmenų veiksmus yra ne netiesioginė atsakomybė, bet atsakomybė už sutarties pažeidimą.

561 Koziol, H.; Vogel, K. *Liability for Damage Caused by others under Austrian Law.* Unification of Tort Law: Liability for Damage caused by others. Spier J. (ed.). Hague, London, New York: Kluwer Law International, 2003, p. 18.

562 Heckendorf, L., *supra* note 8, p. 375.

563 Išimtis galima tik tokiu atveju, jeigu šalys susitarė, kad trečiajam asmeniui kyla civilinė atsakomybė už netinkamą sutarties įvykdymą, o sutarties šalies atsakomybė apribojama tinkama trečiojo asmens atranka ir kontrole.

564 Heckendorf, L., *op. cit.,* p. 395.

565 *Principles of European Tort Law, supra* note 395, p. 117.

vykdomi rūpestingumo bei priežiūros įsipareigojimai[566]. Svarbu pažymėti, jog Prancūzijoje netiesioginė civilinė atsakomybė yra reguliuojama *tik deliktų teisės normomis* (CC 1384 straipsnis), kurios reikalauja nustatyti, ar skolininkas turėjo priežiūros ir kontrolės įgaliojimus, o taikant sutartinę atsakomybę reikšminga yra tik viena aplinkybė – ar trečiasis asmuo dalyvavo vykdant sutartį[567]. Anglijoje netiesioginės civilinės atsakomybės skirtumai sutarties pažeidimo ir delikto atveju nėra aiškiai išskirti, kadangi sutartinė atsakomybė už trečiųjų asmenų veiksmus skolininkui taikoma tik tada, jeigu jis netinkamai vykdė priežiūros funkciją. Net ir tokiu atveju jeigu sutarties vykdymas, esant tam tikroms sąlygoms, gali būti perduotas tretiesiems asmenims ir trečiasis asmuo buvo rūpestingai išrinktas, sutarties šalis yra atsakinga už tinkamą sutarties vykdymą.[568]

Skirtingas netiesioginės sutartinės ir deliktinės atsakomybės reglamentavimas akivaizdus, lyginant PETL ir PECL. Pavyzdžiui, PETL 6:102 straipsnyje nurodoma, kad asmuo yra atsakingas už žalą, kurią padarė jo padėjėjas, vykdydamas savo funkcijas su sąlyga, kad pažeidė reikalaujamą elgesio standartą, tačiau nepriklausoma sutarties šalis nelaikoma padėjėju šio straipsnio tikslais[569]. Šio straipsnio komentare teigiama, kad šalis laikoma nepriklausoma sutarties šalimi, kuri nors ir gali būti susijusi sutartiniais santykiais, tačiau veikia nepriklausomai, be priežiūros ir kontrolės[570]. PETL 6:102 straipsnio komentare pažymima, kad lyginamieji tyrimai leidžia daryti išvadą, jog daugelyje teisės sistemų taikoma *plati* pavaldumo samprata, kuri apima ir atsitiktinius padėjėjus, veikiančius atlygintinai ar ne, iš geranoriškumo ar tikintis pagalbos atgal"[571], todėl daugelyje jurisdikcijų pripažįstama, kad nėra netiesioginės deliktinės atsakomybės dėl žalos, kurią padarė *nepriklausoma* sutarties šalis (angl. *independent contractor*)[572]. PECL 8:107 straipsnyje pažymima, jog šalis, kuri patiki sutarties įvykdymą kitam asmeniui, lieka atsakinga dėl įvykdymo[573]. PETL komentare pabrėžiama, jog ši norma lemia sutartinės atsakomybės ribų išplėtimą situacijoms, kurios kitu atveju būtų priskirtos deliktinei atsakomybei[574].

Atsižvelgiant į nurodytas aplinkybes, galime teigti, jog esant deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijai yra galimas skirtingas civilinės atsakomybės subjektas sutarties pažeidimo ir delikto atveju. Nukentėjusiajam asmeniui yra palankesnis sutartinės atsakomybės taikymas, kadangi netiesioginės deliktinės atsakomybės taikymui reikia įrodyti, jog atsakingas asmuo kontroliavo žalą padariusį asmenį.

---

566 Fedtke, J.; Magnus, U. *Liability for Damage Caused by Others under German Law.* Unification of Tort Law: Liability for Damage Caused by Others. Spier, J. (ed.). The Hague, London, New York: Kluwer Law International, 2003, p. 120-121. Heckendorf, L., *supra* note 8, p. 377.

567 Heckendorf, L., *ibid.*, p. 376, 380-381.

568 *Ibid.*, p. 375.

569 *Principles of European Tort Law, supra* note 395, p. 115.

570 *Ibid.,* p. 116.

571 *Ibid.*, p. 115-116.

572 *Ibid.,* p. 117.

573 *Principles of European Contract Law, supra* note 164.

574 *Principles of European Tort Law, op. cit.,* p. 117.

Lietuva

LR CK 6.38 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta bendroji taisyklė, kad jeigu skolininkas, vykdydamas prievolę, naudojasi kitų asmenų pagalba, tai jis už tų asmenų veiksmus atsako kaip už savo. LR CK 6.246 straipsnio 2 dalyje numatyta, jog įstatymai gali nustatyti, kad žalą privalo atlyginti asmuo, kuris tos žalos nepadarė, bet yra atsakingas už žalą padariusio asmens veiksmus (netiesioginė civilinė atsakomybė). LR CK 6.257 straipsnyje, reglamentuojančiame sutartinės atsakomybės taikymą, nustatyta, jog skolininkas, pasitelkęs prievolei įvykdyti trečiuosius asmenis, atsako kreditoriui, kai prievolė neįvykdyta ar netinkamai įvykdyta dėl šių trečiųjų asmenų kaltės, jeigu įstatymai ar sutartis nenumato, kad atsako tiesioginis vykdytojas, t.y. ši norma yra dispozityvi ir leidžia, kad tiek įstatymas, tiek sutartis numatytų, kad atsako ne skolininkas, o trečiasis asmuo, tiesiogiai vykdęs sutartį. LAT praktikoje nurodoma, kad pagal LR CK 6.257 straipsnį už pasitelkto trečiojo asmens kaltę atsako skolininkas. Skolininko pasitelkto trečiojo asmens kaltė yra skolininko kaltė[575]. LAT CBS 2010 m. gegužės 10 d. nutartyje civilinėje byloje *V. P., R. P., G. P., I. P., S. B. ir A. B. v. UAB „TEZ TOUR“* (bylos Nr. 3K-3-201/2010) konstatavo, kad civilinė atsakomybė už netinkamą turizmo paslaugos kokybę, nors ta paslaugų dalis ir buvo vykdoma kelionės organizatoriaus pasitelkto asmens, taikoma kelionės organizatoriui[576]. Apibendrindami galime teigti, kad tarp šalių egzistuojant sutartiniams santykiams ir vienai iš sutarties šalių savo įsipareigojimų pagal sutartį vykdymui pasitelkus trečiuosius asmenis, kurie pažeidžia sutartį ir padaro žalos kitai sutarties šaliai, taikytina sutartinė atsakomybė sutarties šaliai, kuri už savo pasitelktų trečiųjų asmenų veiksmus atsako kaip už savo.

LR CK 6.263 straipsnio, skirto deliktinei atsakomybei, 3 dalyje nurodyta, kad įstatymų numatytais atvejais asmuo privalo atlyginti dėl kito asmens veiksmų atsiradusią žalą arba savo valdomų daiktų padarytą žalą. Vieną tokių atvejų nurodo LR CK 6.264 straipsnis, kuriame teigiama, jog samdantis darbuotojus asmuo privalo atlyginti žalą, atsiradusią dėl jo darbuotojų, einančių savo darbines (tarnybines) pareigas, kaltės, tačiau jeigu asmuo, kuris nėra darbuotojas, vykdydamas kito asmens, kuris nėra jo darbdavys, duotą nurodymą, padaro žalos, tai abu šie asmenys atsako solidariai (LR CK 6.265 straipsnio 1 dalis), t.y. šiuo atveju deliktinės atsakomybės taikymas galimas ne tik asmens, davusio nurodymus, bet ir asmens, vykdžiusio nurodymus atžvilgiu. Siekiant taikyti LR CK 6.264 straipsnyje nustatytą netiesioginę atsakomybę, būtina įrodyti, kad darbuotojas, darydamas žalą, tikrai veikė kaip darbuotojas, t.y. atliko veiksmus, susijusius su darbo procesu, o ne veikė savo asmeniniais interesais kaip privatus asmuo. Šis straipsnis įtvirtina prezumpciją, kad darbuotojas žalos padarė eidamas darbines (tarnybines) pareigas, todėl atsakovas, norėdamas išvengti atsakomybės, privalo įrodyti, jog darbuotojas žalos padarė neidamas savo darbinių (tarnybinių) pareigų[577]. LR CK 6.265 straipsnis taip pat reglamentuoja netiesioginę atsakomybę, kuri taikoma jeigu asmenų nesieja darbo santykiai, tačiau asmuo, vykdydamas nurodymą,

575 LAT CBS teisėjų kolegijos 2008 m. sausio 28 d. nutartis civilinėje byloje *T. S. v. UAB „Nidulus“* (bylos Nr. 3K-3-26/2008).

576 LAT CBS teisėjų kolegijos 2010 m. gegužės 10 d. nutartis civilinėje byloje *V. P., R. P., G. P., I. P., S. B. ir A. B. v. UAB „TEZ TOUR“* (bylos Nr. 3K-3-201/2010).

577 Bakanas, A., *supra* note 22, p. 368.

padaro žalos. Skirtingai nuo LR CK 6.264 straipsnyje įtvirtintos netiesioginės atsakomybės situacijos, šiame straipsnyje „aptariami atvejai, kai vieno asmens netiesioginė atsakomybė atsiranda kartu su žalos padariusio asmens atsakomybe“[578]. Nurodytas netiesioginės deliktinės atsakomybės teisinis reglamentavimas leidžia teigti, kad netiesioginei deliktinei atsakomybei pagrįsti būtina įrodyti darbo santykių faktą arba nurodymų davimo faktą, o netiesioginei sutartinei atsakomybei šios aplinkybės nėra reikšmingos, kadangi už prisiimtų sutartinių įsipareigojimų tinkamą įvykdymą tiesiogiai atsakinga yra sutarties šalis. Jeigu netiesioginės deliktinės atsakomybės siekiančiam ieškovui nepavyks įrodyti darbo santykių buvimo ar nurodymų davimo, netiesioginė deliktinė atsakomybė nekils, o atlyginti žalą turės tiesiogiai ją padaręs asmuo, nors dėl įvairių aplinkybių (pavyzdžiui, žalą padariusio asmens turtinės padėties ir pan.) nukentėjusiajam asmeniui gali būti nepalanku reikalauti žalos atlyginimo iš žalą padariusio asmens. Apibendrindami galime teigti, jog deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje yra galimas skirtingas civilinės atsakomybės subjektas, atsižvelgiant į civilinės atsakomybės rūšį.

1.2.5. Skirtingas neveiksnių ir ribotai veiksnių asmenų atsakomybės reglamentavimas

H.G. Beale teigimu, „asmens veiksnumas sudaryti sutartį ir įvykdyti deliktą yra skirtingi“[579]. Neveiksni sutarties šalis yra ginama dėl savo nepatyrimo bei siekiant išvengti situacijos, kad sutarties šalis pasinaudotų kitos šalies neveiksnumu. Nors neveiksnūs asmenys negali sudaryti sutarčių, o tai reiškia, kad jiems negali būti taikoma sutartinė atsakomybė, jiems vis dėlto gali būti taikoma deliktinė atsakomybė[580]. H.G. Beale nurodo, kad „šiuo atveju nekyla neveiksnumo problematika, kadangi veiksnumo kategorija yra aktuali tik sandorių galiojimui, o deliktas yra neteisėtas veiksmas“[581]. Pavyzdžiui, nepilnamečiui asmeniui gali kilti atsakomybė dėl delikto, bet galimybė taikyti sutartinę atsakomybę yra ribojama[582]. L. Heckendorf teigimu, civilinės atsakomybės netaikymas šiose situacijose gali būti paaiškinamas civilinės atsakomybės dualizmo kriterijais. Mūsų nuomone, autorius pagrįstai nurodo, kad jeigu sutartis suprantama kaip pažadas, valia ar valios išraiška, susitarimas, teisinės pasekmės galimos tik tada, jeigu teisė dalyvaujantiems asmenims suteikia galimybę susitarti dėl teisių ir pareigų. Deliktų teisėje, priešingai, teisės ir pareigos kyla iš įstatymo, nepriklausomai nuo žalą padariusio asmens veiksnumo ar valios.[583]

Prancūzijoje yra galima neveiksnių asmenų deliktinė atsakomybė, tačiau negalima sutartinė atsakomybė, kadangi sutartinius įsipareigojimus gali prisiimti tik veiksnūs asmenys.

578 Bakanas, A., *supra* note 22, p. 369.

579 Beale, H.G., *supra* note 73, p. 90.

580 PETL 6:101 straipsnio komentare pateikiamas pavyzdys, kad aštuonerių metų vaikas eina per gatvę per lėtai ir sukelia eismo įvykį. Tėvai nesiėmė reikiamų priemonių, kad toks įvykis neatsitiktų, nors turėjo. Todėl tėvams taikytina civilinė atsakomybė, net jeigu vaikas nebūtų laikomas atsakingu. *Principles of European Tort Law, supra* note 395, p. 115.

581 Beale, H.G., *op. cit*., p. 90.

582 *Ibid*., p. 66.

583 Pagal Heckendorf, L., *supra* note 8, p. 397.

Tik tada, jeigu asmuo pripažįstamas neveiksniu po sutarties sudarymo ir nėra atleidimo nuo civilinės atsakomybės pagrindų, galimas sutartinės atsakomybės taikymas[584]. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje nukentėjęs asmuo, pareiškęs reikalavimą dėl deliktinės atsakomybės taikymo, gali siekti išvengti sutartinės atsakomybės neveiksniam asmeniui netaikymo, todėl šis deliktinės ir sutartinės atsakomybės teisinio reguliavimo skirtumas yra reikšmingas. Anglijoje laikomasi kitokios pozicijos ir pripažįstama, kad sutarties su nepilnamečiu asmeniu šalis negali išvengti nepilnamečio asmens sutartinio neveiksnumo, reikšdama ieškinį dėl deliktinės atsakomybės taikymo, kadangi teisė gina nepilnamečius asmenis nuo jiems nepalankių sutarčių sudarymo. Teismų praktikoje sutarties šalis tik tada turi teisę reikalauti taikyti deliktinę atsakomybę, jeigu yra deliktinės atsakomybės taikymo sąlygos, neatsižvelgiant į egzistuojančius sutartinius santykius[585], t.y. nepilnamečiai asmenys negali būti laikomi deliktinės atsakomybės subjektais, jeigu pažeidimas, sukėlęs žalą, yra susijęs su sutartiniais santykiais[586].

Lietuva

LR CK 2.10 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad fizinis asmuo, kuris dėl psichikos sutrikimo negali suprasti savo veiksmų tam tikroje srityje reikšmės ar jų valdyti, gali būti teismo tvarka pripažintas neveiksniu toje srityje. LR CK 6.278 straipsnio 1 dalyje, reglamentuojančioje deliktinę atsakomybę, nurodyta, jog už pripažinto neveiksniu tam tikroje srityje fizinio asmens padarytą žalą atsako jo globėjas arba jį prižiūrėti privalanti institucija, jeigu neįrodo, kad žala atsirado ne dėl jų kaltės. Šiuo atveju tiek globėjas, tiek neveiksnų asmenį prižiūrinti institucija atsako tik esant jų kaltei, kuri pasireiškia netinkama, nepakankama neveiksnaus asmens priežiūra[587]. LR CK komentare teigiama, kad fizinis asmuo, kuris yra teismo sprendimu pripažintas neveiksniu, nėra deliktinės civilinės atsakomybės subjektas, todėl už padarytą žalą neatsako[588]. LR CK antrosios knygos komentare taip pat pažymima, kad už neveiksnaus asmens *sutartines* ir *deliktines* (paryškinta mano – aut. pastaba) prievoles atsako jo globėjas, jeigu neįrodo, kad žala padaryta ne dėl jo kaltės[589]. Pažymėtina, jog sutartinę atsakomybę reglamentuojančios teisės normos nenumato atsakomybės dėl neveiksnaus asmens padarytos žalos atlyginimo ypatumų. Šiame kontekste aktualus LR CK 1.84 straipsnis, kuris reglamentuoja neveiksnaus fizinio asmens sudaryto sandorio pripažinimą negaliojančiu, nurodant, jog nepilnamečio iki keturiolikos metų sudarytas sandoris negalioja, išskyrus smulkius buitinius sandorius, fizinio asmens, kuris dėl psichikos sutri-

584 Heckendorf, L., *supra* note 8, p. 387.

585 Litvinoff, S., *supra* note 55, p. 8 - 9.

586 Heckendorf, L., *op. cit.*, p. 386.

587 Lietuvos teismų praktikoje buvo nagrinėjamas ieškinys, kuriame buvo prašoma žalos atlyginimo iš valstybės institucijų, nesiėmus tinkamų priemonių, kad visuomenė būtų apsaugota nuo pavojaus, kurį sukelia ligoniai, turintys psichikos sutrikimų, kuomet ieškovės dukterį nušovė lėtiniu psichikos sutrikimu sirgęs asmuo. LAT CBS teisėjų kolegijos 2010 m. gegužės 24 d. nutartyje civilinėje byloje *SP v RL, Lietuvos Respublika ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-184/2010)

588 Bakanas, A., *supra* note 22, p. 306.

589 Bakanas, A., *et al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 37.

kimo įstatymų nustatyta tvarka yra pripažintas neveiksniu tam tikroje srityje, toje srityje sudarytas sandoris negalioja Šiuos sandorius pripažinus negaliojančiais, nepilnamečiui iki keturiolikos metų, taip pat fiziniam asmeniui, kuris įstatymų nustatyta tvarka yra pripažintas neveiksniu dėl psichinės ligos ar silpnaprotystės, negalės būti taikoma sutartinė atsakomybė. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje, kuomet neteisėti veiksmai atitinka ir sutarties pažeidimo, ir delikto požymius, yra deliktinės atsakomybės taikymo sąlygos[590]. Atsižvelgiant į tokį teisinį reglamentavimą, nukentėjusiajam asmeniui yra palankesnės deliktų teisės normos[591].

LR CK 2.5 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad fizinio asmens galėjimas savo veiksmais įgyti civilines teises ir susikurti civilines pareigas (civilinis veiksnumas) atsiranda visiškai, kai asmuo sulaukia pilnametystės, t. y. kai jam sueina aštuoniolika metų. LR CK 2.7 straipsnio 4 dalis reglamentuoja nepilnamečio iki keturiolikos metų sutartinę atsakomybę, nurodant, kad pagal nepilnamečio iki keturiolikos metų sutartines prievoles atsako jo atstovai pagal įstatymą, jeigu neįrodo, kad prievolė buvo pažeista ne dėl jų kaltės. LR CK 6.275 straipsnio 1 dalis, reglamentuojanti nepilnamečio iki keturiolikos metų deliktinę atsakomybę, nurodo, jog už nepilnamečio iki keturiolikos metų padarytą žalą atsako jo tėvai ar globėjai, jeigu neįrodo, kad žala atsirado ne dėl jų kaltės. Abiejų teisės normų turinys sutampa. Deliktų teisės normos LR CK 6.275 straipsnio 2 dalyje papildomai numato, kad jeigu nepilnametis iki keturiolikos metų padaro žalą tuo metu, kai jis yra mokymo, auklėjimo, sveikatos priežiūros ar globos (rūpybos) institucijos prižiūrimas, už tą žalą atsako ši institucija, jeigu neįrodo, kad žala atsirado ne dėl jos kaltės, t.y. įtvirtinamas papildomas civilinės atsakomybės subjektas. LR CK 2.8 straipsnio 5 dalis įtvirtina, kad nepilnamečiai nuo keturiolikos iki aštuoniolikos metų patys atsako pagal savo sutartines prievoles. Analogiška nuostata reglamentuoja nepilnamečio nuo keturiolikos iki aštuoniolikos metų deliktinę atsakomybę. LR CK 6.276 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad nepilnametis nuo keturiolikos iki aštuoniolikos metų už savo padarytą žalą atsako bendrais pagrindais, numatant tik vieną išimtį, t.y. tais atvejais, kai nepilnametis nuo keturiolikos iki aštuoniolikos metų neturi turto ar uždarbio, kurio pakaktų jo padarytai žalai atlyginti, atitinkamą žalos dalį turi atlyginti jo tėvai ar rūpintojas, jeigu neįrodo, kad žala atsirado ne dėl jų kaltės, t.y. minėti asmenys įtraukiami į bylą kaip bendraatsakoviai. Tokiu atveju žalos atlyginimas priteisiamas ir iš nepilnamečio, ir iš nurodytų asmenų, tačiau vykdant teismo sprendimą pirmiausia siekiama išieškoti iš nepilnamečio turto, o tik jo nesant – iš bendraatsakovių turto[592], t.y. įtvirtinama subsidiarioji atsakomybė, kuri yra ribojama laiko atžvilgiu ir baigiasi nepilnamečiui sulaukus pilnametystės, įgijus turto. Tokios pat teisinės pasekmės atsiranda, jeigu nepilnametis nuo keturiolikos iki aštuoniolikos metų žalos padarymo metu buvo mokymo, auklėjimo, sveikatos priežiūros ar globos (rūpybos) institucijos prižiūrimas (LR CK 6.276 straipsnio 2 dalis). Apibendrindami galime teigti, kad deliktų teisės normos, reglamentuojančios ne-

590 Šiuo atveju nepilnamečio iki keturiolikos metų, taip pat fizinio asmens, kuris įstatymų nustatyta tvarka yra pripažintas neveiksniu dėl psichikos ligos ar silpnaprotystės, deliktinė atsakomybė taikoma pagal LR CK 6.275, 6.278 straipsnius.

591 Analogiškos išvados yra galimos ir pripažinus nepilnamečio nuo keturiolikos iki aštuoniolikos metų sudarytą sandorį negaliojančiu pagal LR CK 1.88 straipsnį.

592 Bakanas, A., *supra* note 22, p. 384-385.

pilnamečio nuo keturiolikos iki aštuoniolikos metų civilinę atsakomybę, numato subsidiarų civilinės atsakomybės subjektą, todėl šiuo aspektu yra palankesnės nukentėjusiajam asmeniui. Pilnametis ribotai veiksnus asmuo asmeniškai atsako pagal savo sutartines ir nesutartines prievoles (LR CK 2.11 straipsnio 5 dalis). Toks teisinis reguliavimas leidžia teigti, jog nėra skirtumų tarp pilnamečio ribotai veiksnaus asmens sutartinės ir deliktinės atsakomybės taikymo.

1.2.6. Skirtingas solidariosios atsakomybės reglamentavimas

Prancūzijoje sutarčių teisės normos numato dalinę bendrai veikiančių asmenų atsakomybę, o deliktų teisės normos - solidarią[593]. Lietuvoje sutartinės atsakomybės atveju solidarioji atsakomybė galima tik įstatymo ar sutarties numatytais atvejais[594]. LR CK 6.279 straipsnio 1 dalis, reglamentuojanti deliktinę atsakomybę, numato bendrąją taisyklę, jog asmenys, bendrais veiksmais padarę žalos, atsako solidariai pagal LR CK 6.6 - 6.23 straipsnių taisykles. Jeigu sutartis numato solidarią atsakomybę, tuomet nukentėjęs asmuo deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje gali reikšti reikalavimą dėl sutartinės atsakomybės taikymo solidariai atsakingam asmeniui, nors reikalavimas dėl deliktinės atsakomybės taikymo jo atžvilgiu būtų nepagrįstas, nesant bendrų veiksmų ir žalos ryšio. Pavyzdžiui, nuomos sutartyje šalys susitarė, kad abu nuomininkai solidariai atsakys už padarytą žalą. Jeigu vienas iš nuomininkų sugadins nuomotojo turtą, taikant sutartinę atsakomybę solidariai atsakingi bus abu nuomininkai. Jeigu šioje situacijoje dėl žalos turtui bus taikoma deliktinė atsakomybė, tuomet nesant veiksmų bendrumo tiesiogiai atsakys žalą padaręs nuomininkas. Atsižvelgiant į tai, kad deliktų teisės normos, nustatančios solidarią atsakomybę, nukentėjusiajam asmeniui nėra palankesnės negu sutarčių teisės normos, deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje šiuo aspektu nukentėjusiajam asmeniui yra palankesnė sutartinė atsakomybė.

1.2.7. Skirtingos galimybės apdrausti atsakomybę

Doktrinoje vienu iš sutartinės ir deliktinės atsakomybės skirtumų yra nurodomos skirtingos galimybės apdrausti civilinę atsakomybę. Civilinės atsakomybės draudimas yra pagrįstas sutartimi tarp potencialaus pažeidėjo ir draudiko, kurioje gali būti numatyta, kad draudimo apsauga netaikoma dėl sutarties pažeidimo. Esant tokiai išlygai, deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje nukentėjusiajam asmeniui yra palankiau reikšti ieškinį dėl deliktinės atsakomybės taikymo, o pareiškus ieškinį dėl sutartinės atsakomybės taikymo – draudimo apsauga negalios. Prancūzijoje tradiciškai yra galimas tik deliktinės atsakomybės draudimas[595], tačiau L. Heckendorf teigimu, „Prancūzijoje skirtumas tarp sutartinės ir deliktinės atsakomybės draudimo teisėje gali būti apibūdinamas kaip „pavojingas“[596]. Vokietijos draudimo teisėje didesnę reikšmę turi ne reikalavimo

593 Pagal Mayr, V., *supra* note 54, p. 102.

594 Bakanas, A., *supra* note 22, p. 335.

595 Heckendorf, L., *supra* note 8, p. 424-425.

596 *Ibid.*, p. 427.

pagrindas, bet jo rūšis ir apimtis. L. Heckendorf teigimu, „civilinė teisinė kvalifikacija turi ribotą įtaką draudimo apsaugai“[597], kadangi civilinės atsakomybės draudimo apsauga apima įstatymo pagrindu kylančius reikalavimus dėl žalos atlyginimo, t.y. ir deliktinius, ir kvazi-deliktinius, ir sutartinius, ir kitus, tačiau draudimo apsauga netaikoma įvykdymo reikalavimams, t.y. išskiriama *įvykdymo* atsakomybė ir kita atsakomybė.

Lietuva

V. Mikelėnas pažymi, kad „deliktinę atsakomybę galima apdrausti, o sutartinės – ne“[598]. Nei LR CK, nei Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas[599] nenumato, kad civilinės atsakomybės draudimo teikiama apsauga netaikoma dėl sutarties pažeidimo. Atskirų draudimo bendrovių civilinės atsakomybės draudimo taisyklių analizė parodė, kad vis dėlto civilinės atsakomybės draudimo apsauga neapima sutartinės atsakomybės. Pavyzdžiui, AB „Lietuvos draudimas“ verslo civilinės atsakomybės draudimo taisyklių Nr. 054 (2015-02-25 redakcija, galioja nuo 2015-03-01) 5.22 punkte numatyta, kad „draudimo objektu visais atvejais nelaikoma civilinė atsakomybė kylanti dėl netinkamo sutarties vykdymo ar neįvykdymo (sutartinės atsakomybės)“[600]. Tačiau *privalomosios* civilinės atsakomybės draudimo atvejais ši nedraudiminio įvykio sąlyga yra detalizuojama. Pavyzdžiui, AB „Lietuvos draudimas“ bendrosios profesinės civilinės atsakomybės draudimo taisyklių Nr. 059 (2015-12-15 redakcija, galioja nuo 2016-01-04), reglamentuojančių advokato, notaro, audito įmonės ir pan. civilinės atsakomybės draudimo sąlygas, 5.2.3 straipsnyje nurodoma, kad nedraudžiama civilinė atsakomybė už žalą, kilusią dėl netinkamo sutarties vykdymo ar nevykdymo (sutartinė atsakomybė). Jeigu pagal sutartį atsakomybės apimtis yra didesnė nei ta, kurią nustato įstatymas nesant sutarties, draudimo apsauga galioja ta apimtimi, kiek atsakomybė už žalą kiltų pagal įstatymą nesant sutarties[601]. AB „Lietuvos draudimas“ rangovo *privalomojo* civilinės atsakomybės draudimo taisyklių 15.10 straipsnyje nurodyta, kad neatlyginami reikalavimai dėl žalos dėl sutarties neįvykdymo arba netinkamo įvykdymo, jeigu sutartyje nustatyta draudėjo civilinė atsakomybė viršija Lietuvos Respublikos įstatymuose nustatytą. Sutartyje nustatytai civilinei atsakomybei, viršijančiai Lietuvos Respublikos įstatymuose nustatytą civilinę atsakomybę, draudimo apsauga negalioja.“[602]

---

597 Heckendorf, L., *supra* note 8, p. 427.

598 Mikelėnas, V., *supra* note 18, p. 44.

599 Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 94-4246.

600 AB „Lietuvos draudimas“ verslo civilinės atsakomybės draudimo taisyklės Nr. 054 (2015-02-25 redakcija, galioja nuo 2015-03-01). [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-04-26]. http://www.ld.lt/sites/default/files/Verslo%20civilin%C4%97s%20atsakomyb%C4%97s%20taisykl%C4%97s%20%28nuo%202015%2003%2001%29_0.pdf .

601 AB „Lietuvos draudimas“ bendrosios profesinės civilinės atsakomybės draudimo taisyklės Nr. 059 (2015-12-15 redakcija, galioja nuo 2016-01-04). [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-04-26]. http://www.ld.lt/sites/default/files/059_Bendros%20profesines%20CA%20draudimo%20taisykles_red%202015_2015%2012.pdf.

602 Rangovo privalomojo civilinės atsakomybės draudimo taisyklės. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-04-26]. http://www.ld.lt/sites/default/files/Rangovo%20civilin%C4%97s%20atsakomyb%C4%97s%20privalomojo%20draudimo%20taisykl%C4%97s.pdf.

Analogiškų nuostatų yra ir kitose draudimo taisyklėse[603]. Toks deliktinės ir sutartinės atsakomybės išskyrimas deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje taip pat gali būti „pavojingu", kadangi tie patys neteisėti veiksmai, atsižvelgiant į reikalavimo pagrindą, vienu atveju pateks į draudimo apsaugą, kitu – ne. Mūsų nuomone, siekiant išvengti dirbtinio atskyrimo, draudimo apsauga turėtų būti taikoma dėl žalos, pažeidus bendrojo pobūdžio pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai, kuri yra būdinga tiek sutarčių, tiek deliktų teisei. Nedraudiminiais įvykiais galėtų būti laikomi tik grynai sutartinių įsipareigojimų pažeidimai.

1.2.8. Skirtingos teismingumo nustatymo taisyklės

L. Heckendorf pažymi, kad „Anglijos proceso teisėje reikalavimo pagrindo pasirinkimas turi įtakos taikytinai teisei, teismingumui ir kitiems procesiniams ypatumams"[604]. Šiame disertacijos poskyryje analizuojami teismingumo nustatymo klausimai, kurie gali būti reikšmingi deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje. Teisės doktrinoje vienu iš deliktinės ir sutartinės atsakomybės skirtumų dažnai yra nurodomos skirtingos teismingumo nustatymo taisyklės, kurios padeda nuspręsti, kuris konkrečiai bendrosios kompetencijos teismas turi nagrinėti bylą, priskirtiną nagrinėti civilinio proceso tvarka[605]. Civilinio proceso teisės doktrinoje pripažįstama teismingumo instituto svarba, teigiant, jog „civilinės bylos teismingumas konkrečiam teismui yra teisės kreiptis į teismą tinkamo įgyvendinimo sąlyga"[606]. Teismingumo klausimai reglamentuojami Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso[607] (toliau dar gali būti vadinama *LR CPK*) I dalies IV skyriuje. Paprastai skiriamas trijų rūšių teismingumas: rūšinis (dalykinis), teritorinis ir funkcinis. Atsižvelgiant į teismingumo nustatymo taisykles, deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje reikšmingas yra teritorinis teismingumas, kurio svarbą atskleidžia M.M. Loubser, teigdama, jog „paprastai ieškinys dėl deliktinės atsakomybės taikymo pareiškiamas pagal žalos padarymo vietą arba pagal atsakovo buveinės arba gyvenamąją vietą, o ieškinys dėl sutarties pažeidimo pareiškiamas pagal atsakovo buveinės arba gyvenamąją vietą"[608].

Lietuvoje taikoma bendrojo teritorinio teismingumo taisyklė pagrįsta *forum domicile* principu (LR CPK 29 straipsnis) – ieškinys pareiškiamas pagal atsakovo (fizinio asmens) gyvenamąją vietą, jeigu asmuo yra juridinis – pagal juridinio asmens buveinę, nurodytą juridinių asmenų registre, jeigu atsakovas yra valstybė ar savivaldybė – pagal valstybei ar savivaldybei atstovaujančios institucijos buveinę[609]. Alternatyvusis teritorinis teismingumas suteikia ga-

603 Pavyzdžiui, Ergo Insurance SE Lietuvos filialo advokatų profesinės civilinės atsakomybės draudimo taisyklėse Nr. 034 punkte Nr. 4.2.22. taip pat numatyta, kad draudiminiais įvykiais nelaikomi atvejai, kilę dėl netinkamo sutarties vykdymo ar nevykdymo (sutartinė atsakomybė). [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-04-26]. https://www.ergo.lt/files/Advokatu%20pasirasymui.pdf.

604 Heckendorf, L., *supra* note 8, p. 414.

605 Driukas, A.; Valančius, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika. II tomas.* Vadovėlis. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006, p. 147.

606 *Ibid.*, p. 149.

607 Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 36-1340.

608 Loubser, MM., *supra* note 15, p. 133.

609 Driukas, A., Valančius V., *op. cit.*, p. 168-169.

limybę nagrinėti bylą dviejuose ar daugiau tos pačios grandies teismų, kuomet konkretaus teismo pasirinkimo teisė suteikiama ieškovui. Nacionalinėje doktrinoje teigiama, jog „alternatyvus teritorinis teisingumas nustatomas bylose, kuriose ypač reikšmingos ieškovo teisės bei interesai, todėl ieškovui taikomos lengvatos, kad jam būtų patogiau įgyvendinti savo teisę kreiptis teisminės gynybos“[610]. Pagal LR CPK 30 straipsnio 5 dalį ieškinys dėl atlyginimo žalos, padarytos sužalojant fizinio asmens sveikatą, taip pat atimant gyvybę, gali būti pareiškiamas pagal ieškovo gyvenamąją arba žalos padarymo vietą, LR CPK 30 straipsnio 6 dalyje numatyta, kad ieškinys dėl žalos, padarytos asmenų turtui, gali būti pareiškiamas pagal ieškovo gyvenamąją vietą (buveinę) arba žalos padarymo vietą. Studijų procesui skirtoje literatūroje teigiama, jog visais *deliktinės atsakomybės atvejais* (paryškinta mano – aut. pastaba), kai žala padaroma fizinio ar juridinio asmens turtui, ieškinys gali būti pareiškiamas ne tik pagal ieškovo fizinio asmens gyvenamąją vietą (juridinio asmens buveinės vietą), bet ir pagal žalos padarymo vietą[611]. LR CPK 30 straipsnio 6 dalies komentare nurodoma, kad LR CPK 30 straipsnio 6 dalis taikytina, *esant deliktui*[612] (paryškinta mano – aut. pastaba). Ar sutarties šalis, kuri patyrė žalą turtui dėl kitos sutarties šalies neteisėtų veiksmų, gali pareikšti ieškinį pagal žalos padarymo vietą? Mūsų nuomone, LR CPK 30 straipsnio 6 dalies formuluotė neišskiria žalos turtui, kilusios dėl sutarties pažeidimo ir delikto, todėl žalą patyręs asmuo, nepriklausomai nuo taikytinos civilinės atsakomybės rūšies, gali reikšti ieškinį pagal ieškovo gyvenamąją vietą (buveinę) arba žalos padarymo vietą. Šio aspekto problematiką patvirtina nenuosekli Lietuvos teismų praktika, kuomet nėra vieningos pozicijos dėl LR CPK 30 straipsnio 6 dalyje nustatytos teismingumo taisyklės taikymo, nukentėjusiajam asmeniui pareiškus ieškinį dėl sutartinės atsakomybės taikymo. Pavyzdžiui, Šiaulių apygardos teismo 2012 m. vasario 27 d. nutartyje civilinėje byloje *A.D. v G.R.* (bylos Nr. 2S-189-210/2012), nurodyta, kad „būtent deliktinės civilinės atsakomybės atveju CPK 30 str. 6 d. yra įtvirtinta teisė pareikšti ieškinį teismui pagal žalos padarymo vietą. Tuo tarpu iš ieškinio turinio matyti, kad ieškovė reikšdama reikalavimą atsakovui nurodo, jog šalis siejo sutartiniai rangos teisiniai santykiai, ko pasėkoje ieškovės turtui buvo padaryta žala. Todėl teisingos pirmosios instancijos teismo išvados, kad ieškinys turėjo būti pareikštas pagal bendrąjį teritorinį civilinių bylų teismingumą“.[613] Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. vasario 7 d. nutartyje civilinėje byloje *UAB „Griff International“ v. UAB „Arijus“* (bylos Nr. 2-638/2013) laikomasi priešingos pozicijos, kadangi „tos aplinkybės, kokia atsakomybė (sutartinė ar deliktinė) taikytina atsakovui, kokios materialinės teisės normos bus taikomos išnagrinėjus bylą iš esmės, reiškiant ieškinį dėl žalos atlyginimo neturi reikšmės sprendžiant ginčo teisingumo klausimą, juo labiau, kad teismas, neišnagrinėjęs bylos iš esmės, parengiamojoje bylos stadijoje ir negali spręsti šių klausimų“[614]. LAT CBS teisėjų kolegijos 2013 m. lapkričio 28 d. nutartyje civilinėje byloje *UAB „Toirenta“ v. G. R. , V. P. , M. D. , A. C* (bylos Nr. 3K-3-624/2013), teigiama, kad „kasatoriai nepagrįstai nurodo, kad

610 Driukas, A., Valančius V., *supra* note 605, p. 172. Driukas, A., *et al. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras. I dalis. Bendrosios nuostatos.* Vilnius: Justitia, 2004, p. 136.

611 Driukas, A., Valančius V., *Ibid.*, p. 178.

612 Driukas, A., *Ibid.*, p. 139

613 Šiaulių apygardos teismo 2012 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje *A.D. v G.R.* (bylos Nr. 2S-189-210/2012).

614 Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. vasario 7 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Griff International“ v. UAB „Arijus“* (bylos Nr. 2-638/2013).

ieškinys dėl nuostolių priteisimo negali būti traktuojamas kaip ieškinys dėl žalos, padarytos asmens turtui, atlyginimo CPK 30 straipsnio 6 dalies prasme. Teisėjų kolegija pažymi, kad nuostoliai pagal CK 6.249 straipsnio 1 dalį yra piniginė turtinės žalos išraiška, taigi žalos sąvoka apima patirtus nuostolius."[615] Jeigu LR CPK 30 straipsnio 6 dalyje nurodytos teismingumo taisyklės taikomos ir dėl sutarties pažeidimo, tuomet teismingumą delikto atveju reglamentuojančios teisės normos šiuo aspektu nėra palankesnės nukentėjusiajam asmeniui.

Konvencijos dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo 5 straipsnyje numatyta, kad šios konvencijos privalančioje laikytis valstybėje nuolat gyvenančiam asmeniui kitoje šios konvencijos privalančioje laikytis valstybėje byla dėl sutarties gali būti iškelta atitinkamos prievolės vykdymo vietos teismuose, <...> civilinės teisės pažeidimų, delikto arba kvazi-delikto gali būti iškelta vietos, kurioje įvyko žalą sukėlęs įvykis ar jis gali įvykti, teismuose[616]. Europos Parlamento ir Tarybos 2012 m. gruodžio 12 d. reglamento (ES) Nr. 1215/2012 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (naujos redakcijos) (toliau dar gali būti vadinama *Briuselis I*) 7 (1) straipsnyje teigiama, kad asmeniui, kurio nuolatinė gyvenamoji (buveinės) vieta yra valstybėje narėje, ieškinys kitoje valstybėje narėje gali būti pareikštas: (1) bylose, kylančiose iš sutarčių – atitinkamos prievolės įvykdymo vietos teismuose[617]; o 7 (2) straipsnyje nustatoma, kad bylose dėl civilinės teisės pažeidimų, delikto arba kvazidelikto – vietos, kurioje įvyko ar gali įvykti žalą sukėlęs įvykis, teismuose[618]. G. Bužinskas ir J. Grigienė monografijoje „Teismingumas tarptautiniame civiliniame procese" pažymi, jog „šiam terminui (deliktui - aut. pastaba) Europos Teisingumo teismas suteikė savo autonominę sampratą. Europos Teisingumo teismo praktika parodė, kad reglamente vartojama delikto sąvoka turi būti aiškinama gana plačiai."[619] S. Zogg teigimu, deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijose kyla keli esminiai klausimai, t.y. „pirma, dėl jurisdikcijos, turi būti nustatyta, ar ir jei taip, kokia apimtimi, išskyrus 2 straipsnį, ieškovas turi teisę reikšti ieškinį pagal 5 (1) ir 5 (3)[620] ir ypač ar ir kokia apimtimi jis turi teisę rinktis, kaip formuluoti savo reikalavimą šiuo tikslu?"[621]. Šiame kontekste reikšminga yra Europos Teisingumo Teismo byla

615 LAT CBS teisėjų kolegijos 2013 m. lapkričio 28 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Toirenta" v. G. R. , V. P. , M. D. , A. C* (bylos Nr. 3K-3-624/2013).

616 Konvencija dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo. [2007] L339/3.

617 V. Nekrošius pažymi, kad „ETT laikosi plataus aiškinimo pozicijos tiek dėl sąvokos „sutartis", tiek dėl sąvokos „reikalavimai, kylantys iš sutarties". Nereikalaujama sutarties sudarymo fakto. Nekrošius, V. *Europos Sąjungos civilinio proceso teisė.* Pirma dalis. Vilnius: Justitia, 2009, p. 33.

618 Europos Parlamento ir Tarybos 2012 m. gruodžio 12 d. reglamentas (ES) Nr. 1215/2012 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (nauja redakcija). [2012] L351/1.

619 Bužinskas, G.; Grigienė, J. *Teismingumas tarptautiniame civiliniame procese.* Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007, p. 178. Taip pat žr. Joseph, D. *Jurisdiction and Arbitration Agreements and their Enforcement.* London: Sweet&Maxwell, 2005, p. 22. Dutta, A. Das Statut der Haftung aus Vertrag mit Schutzwirkung für Dritte. *Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts.* 2009, 29 (4): 293.

620 Europos Parlamento ir Tarybos 2012 m. gruodžio 12 d. reglamento (ES) Nr. 1215/2012 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (naujos redakcijos) 7 (1) ir 7 (2) straipsniai atitinka 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos reglamento dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo Nr. 44/2001. [2000] L12/1.

621 Zogg, S., *supra* note 74, p. 39-40.

Kalfelis v. Bankhaus Schroeder, Muenchmeyer, Hengst[622], kurioje ieškovas reiškė reikalavimą dėl klaidingo banko patarimo finansiniuose sandoriuose, ieškinio pagrindu nurodydamas tiek sutarties pažeidimą, tiek deliktą, tiek nepagrįstą praturtėjimą. Europos Teisingumo Teismas šioje civilinėje byloje apibrėžė reglamento 5 (3) straipsnio taikymo sritį, nurodydamas, kad susiję su deliktu yra „visi ieškiniai, kuriais siekiama atsakovui taikyti atsakomybę, ir kurie nėra susiję su sutartimi, atsižvelgiant į 5 (1) straipsnį"[623], tačiau tokia teismo išvada nereiškia, jog tarp reglamento 5 (1) ir 5 (3) straipsnio yra abipusio išimtinumo santykis. Europos Teisingumo Teismas taip pat pažymėjo, jog „teismas, kuris turi jurisdikciją civilinėje byloje pagal 5 (3) straipsnį tiek, kiek jis yra pagrįstas deliktu, neturi jurisdikcijos tiek, kiek jis nėra taip pagrįstas"[624]. S. Zogg teigimu, tokia teismo argumentacija „aiškiai nustato, kad tik sutarties egzistavimo faktinių aplinkybių kontekste (kaip buvo iki tol!) nepakanka pašalinti teisę pareikšti ieškinį pagal 5 (3) straipsnį"[625]. Tokia pozicija *de lege lata* lemia, kad sutartinių santykių egzistavimas *per se* nešalina deliktinės atsakomybės taikymo pagal 5 (3) straipsnį, o tarp reglamento 5 (1) ir 5 (3) straipsnių nėra subsidiarumo santykio, kuris reikštų, kad jeigu yra 5 (1) straipsnio taikymo sąlygos, t.y. sutartiniai santykiai, negalimas deliktinės atsakomybės taikymas. Atsižvelgiant į šias išvadas, deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje ieškinio pagrindas (sutarties pažeidimas ar deliktas) gali lemti skirtingas teismingumo nustatymo taisykles.

LR CPK 32 straipsnyje numatyta, kad šalys gali rašytiniu tarpusavio susitarimu pakeisti teritorinį tos bylos teismingumą. Išimtinis ir rūšinis teismingumas šalių susitarimu negali būti keičiamas. Šio LR CPK straipsnio komentare nurodoma, kad „komentuojamoje normoje atsispindi ginčo šalių autonomijos principas. Šalims įstatymas suteikia laisvę susitarti dėl kitos bylos nagrinėjimo vietos, nei turėtų būti pagal proceso įstatymus."[626] Studijų procesui skirtoje literatūroje pažymima, jog „šalys gali susitarti, kad jų bylą nagrinės konkretus teismas (toks susitarimas vadinamas prorogaciniu), arba numatyti, jog kai kurie teismai, kuriems byla teisminga, jos negalės nagrinėti (toks susitarimas vadinamas derogaciniu susitarimu)"[627]. Sutartinio teismingumo taisykles nustato ir LR CPK tarptautinio civilinio proceso teisės normos. Pavyzdžiui, LR CPK 787 straipsnio 2 dalyje pažymima, kad šalys gali raštu susitarti, kad turtiniai ginčai bus sprendžiami Lietuvos Respublikos teismuose, o LR CPK 788 straipsnio 1 dalyje ūkinės komercinės veiklos subjektams suteikiama teisė raštu susitarti, kad ginčai, kylantys iš sutartinių santykių, bus nagrinėjami ne Lietuvos teismuose, jeigu šis susitarimas neprieštarauja tos valstybės, kurios teismų kompetencijai numatoma priskirti ginčo nagrinėjimą, teisei. Minėto reglamento 25 straipsnyje taip pat yra numatyta, kad jeigu šalys, neatsižvelgiant į jų nuolatinę gyvenamąją (buveinės) vie-

622 Judgment of the Court (Fifth Chamber) of 27 September 1988. Athanasios Kalfelis v Bankhaus Schröder, Münchmeyer, Hengst and Co. and other. 189/87 [1988] ECR 5565. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-01-04]. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:61987CJ0189>.

623 *Ibid.*

624 *Ibid.*

625 Zogg, S., *supra* note 74, p. 42.

626 Driukas, A., *supra* note 610, p. 145.

627 LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje *A. Kriukelio individuali įmonė v. ŽŪB „Nematekas"* (bylos Nr. 3K-3-478/2002). Laužikas, E.; Mikelėnas, V.; Nekrošius, V. *Civilinio proceso teisė. I tomas.* Vilnius: Justitia, 2003, p. 248.

tą, yra susitarusios, kad valstybės narės teismas arba teismai turi jurisdikciją spręsti bet kuriuos ginčus, kilusius arba galinčius kilti iš konkrečių teisinių santykių, tas teismas (tie teismai) turi jurisdikciją, išskyrus atvejus, kai pagal tos valstybės narės teisę susitarimas yra niekinis turinio galiojimo atžvilgiu. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje šalių susitarimas gali lemti skirtingą jurisdikciją sutarties pažeidimo ir delikto atveju. Tikėtina, jog šalių susitarimas iš sutartinių santykių kylančius ginčus spręsti konkrečiame teisme nebus taikomas tuomet, jeigu sutarties šalis pareikš ieškinį dėl deliktinės atsakomybės taikymo, net jeigu deliktas atitinka sutarties pažeidimą. Be to, esant šalių susitarimui dėl jurisdikcijos, sutarties šalis, reikšdama ieškinį dėl deliktinės atsakomybės taikymo, gali siekti išvengti jai nepalankaus susitarimo sąlygų. LR CPK 30 straipsnio 9 dalyje reglamentuojama, jog ieškinys dėl sutarčių, kuriose nurodyta įvykdymo vieta, gali būti pareiškiamas taip pat pagal sutarties įvykdymo vietą. Apibendrindami galime teigti, jog deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje galimos skirtingos teismingumo nustatymo taisyklės dėl sutarties pažeidimo ir delikto.

LR CPK 23 straipsnyje numatyta teisė šalims savo susitarimu perduoti spręsti arbitražo tvarka bet kokį ginčą dėl fakto ir (ar) teisės, išskyrus ginčus, kurie pagal įstatymus negali būti nagrinėjami arbitraže. Lietuvos Respublikos Komercinio arbitražo įstatymo 3 straipsnio 5 punkte pateikta arbitražinio susitarimo sąvoka: arbitražinis susitarimas – dviejų ar daugiau šalių susitarimas perduoti spręsti arbitražo teismui visus ar tam tikrus ginčus, kilusius ar galinčius kilti tarp jų dėl kokių nors konkrečių sutartinių ar kitokių teisinių santykių, kurie gali būti arbitražinio nagrinėjimo dalykas[628]. Šioje disertacijoje nekvestionuojama sutarties šalių teisė sutarti, kad ginčai dėl delikto būtų sprendžiami arbitraže, tačiau deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje gali kilti klausimas dėl arbitražinės išlygos galiojimo reikalavimui dėl deliktinės atsakomybės taikymo. Analogiška situacija buvo kilusi Jungtinėse Amerikos Valstijose *Obstetrics and Gynecologists v. Pepper (1985)*[629] byloje, kurioje, pacientui pareiškus ieškinį dėl deliktinės atsakomybės gydymo įstaigai taikymo, buvo sprendžiamas klausimas dėl arbitražinės išlygos, numatytos sutartyje su gydymo įstaiga, galiojimo, nors teismas šioje civilinėje byloje nepateikė aiškaus atsakymo dėl arbitražinės išlygos galiojimo deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje. LAT CBS teisėjų kolegijos 2014 m. balandžio 2 d. nutartyje civilinėje byloje *J. N. v. N. N., UAB „VP GRUPĖ“* (pavadinimas pakeistas į UAB „Veldė“) (bylos Nr. 3K-3-171/2014) numatyta, kad „teisėjų kolegija, spręsdama klausimą, ar ieškovo reiškiamas reikalavimas atlyginti turtinę ir neturtinę žalą iš atsakovo N. N. patenka į tokio arbitražinio susitarimo taikymo apimtį, t. y. aiškindama šios sutarties sąlygos esmę ir turinį, vadovaujasi CK 6.193 straipsnyje įtvirtintomis ir nuoseklioje teismų praktikoje ne kartą išaiškintomis sutarčių aiškinimo taisyklėmis, kurias taikant turi būti kiek įmanoma tiksliau išaiškinta išreikšta šalių valia joms sudarant sutartis ir prisiimant iš tokių sutarčių kylančius įsipareigojimus. Taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, kad pagal LAT praktiką, kilus abejonių dėl arbitražinio susitarimo buvimo ir jo galiojimo, abejonės aiškinamos arbitražinio susitarimo galiojimo naudai, t. y. taikomas principas *in favor contractus*. Teisėjų kolegijos vertinimu, sisteminė ir lingvistinė nurodyto šalių sudaryto arbitražinio

628 Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 76-3932.

629 Plačiau šios civilinės bylos faktinės aplinkybės yra aprašomos Krauss, M.I. Restoring the Boundary. Tort Law and the Right to Contract. *Policy Anallysis.* 1999, 347: 3-4.

susitarimo, jo apimties, analizė leidžia daryti išvadą, kad susitarimo tekste ginčų sprendimas arbitražo tvarka suformuluotas aiškiai – visi ginčai, reikalavimai ar nesutarimai, kylantys iš Dovanojimo sutarties Nr. 5 ar susiję su ja, taip pat ginčai dėl sutarties galiojimo, aiškinimo ar pažeidimo – ir apima bet kuriuos įmanomus potencialiai kilti ginčus, t. y. nustatytas platus ginčų priskirtinumas arbitražui.“[630] Tiek, kiek galima suprasti iš faktinių šios civilinės bylos aplinkybių aprašymo, šioje civilinėje byloje nebuvo kilusi tikroji deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacija, kadangi ginčas dėl sandorių pripažinimo negaliojančiais neatitinka nepriklausomo delikto kriterijaus, tačiau matyti, jog dėl arbitražinės išlygos galiojimo deliktiniuose teisiniuose santykiuose sprendžiama, atsižvelgiant į šalių susitarimo turinį. Šios disertacijos autorei nepavyko rasti tokių teismų nutarčių, kuriose būtų kilęs klausimas dėl arbitražinės išlygos galiojimo tikrojoje deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje.

Teisės doktrinoje nurodoma, kad deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje nesant arbitražinės išlygos negaliojimo pagrindų ginčas turėtų būti sprendžiamas arbitraže. Ši pozicija yra grindžiama tokiais argumentais: pirma, sutarties šalims neturėtų būti suteikiama galimybė išvengti arbitražinės išlygos, reiškiant ieškinį dėl deliktinės atsakomybės taikymo. Antra, arbitražinė išlyga neturėtų būti paneigiama reikalavimo klasifikacija, jeigu jį sudaro tos pačios faktinės aplinkybės. Trečia, tokia pozicija padeda išvengti konfliktų tarp bylos nagrinėjimo teisme ir arbitraže.[631] Šiame kontekste gali būti aktualus klausimas dėl sutarties šalies, pažeidusios arbitražinę išlygą, prievolės atlyginti dėl tokio pažeidimo padarytus nuostolius. D. Joseph nurodo, kad jeigu sutarties šalys susitarė, kad jų tarpusavio reikalavimai bus reiškiami arbitraže, tačiau sutarties šalis pažeidžia šį susitarimą ir pareiškia ieškinį kitur, tuomet, autoriaus nuomone, sutarties šaliai kyla prievolė atlyginti kitai sutarties šaliai nuostolius, kuriuos ji patyrė dėl tokio pažeidimo[632].

Atsižvelgdami į aukščiau nurodytas aplinkybes, galime teigti, jog deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje reikalavimo pagrindas (sutarties pažeidimas ar deliktas) gali lemti skirtingą jurisdikciją, todėl šis deliktinės ir sutartinės atsakomybės skirtumas yra reikšmingas.

1.2.9. Skirtinga taikytina teisė

Sutartinės ir deliktinės atsakomybės išskyrimas yra svarbus nustatant ne tik jurisdikciją, bet ir taikytiną teisę. A. Dutta taip pat pabrėžia prievolinių teisinių santykių skirstymo į sutartinius ir deliktinius svarbą tarptautinėje privatinėje teisėje[633]. J. Grigienė ir E. Laurišaitė

630 LAT CBS teisėjų kolegijos 2014 m. balandžio 2 d. nutartis civilinėje byloje *J. N. v. N. N., UAB „VP GRUPĖ“* (bylos Nr. 3K-3-171/2014). Taip pat žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2007 m. kovo 5 d. nutartį civilinėje byloje *VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija v. Belgijos įmonė „Hydro Soil Services NV“* (bylos Nr. 3K-3-62/2007); LAT CBS teisėjų kolegijos 2013 m. spalio 2 d. nutartį civilinėje byloje *UAB AK „Aviabaltika“ v. FLIGHT TEST AEROSPACE INC* (bylos Nr. 3K-3-431/2013).

631 Pagal Xiao, F; Guo, Y. Enforcement of Arbitration Clauses: Remarks on two May 10, 2005 Decisions of the Supreme People's Court of China. *Yearbook of Private International Law,* 2006, 8: 272.

632 Joseph, D., *supra* note 619, p. 400.

633 Dutta, A., *supra* note 619, p. 293. Taip pat žr. North, P.M. Contract as a Tort Defence in the Conflict of Laws. *The International and Comparative Law Quarterly.* 1977, 26 (4): 914.

pažymi, kad „ES valstybių narių materialiosios teisės bei kolizinių normų skirtumai sudaro prielaidas atsirasti teisės pirkimui (angl. *law shopping*)[634] bei teismo pirkimui (angl. *forum shopping*)[635], o pastarųjų egzistavimas – piktnaudžiavimui teise, teisės apėjimui (pranc. *froid á la loi*)[636]“[637]. Tarptautinės privatinės teisės normos yra reglamentuojamos LR CK pirmosios knygos pirmos dalies II skyriuje, taip pat tarptautinėse sutartyse[638] bei kituose teisės aktuose. LR CK 1.37 straipsnis reglamentuoja sutartinėms prievolėms taikytiną teisę, o LR CK pirmosios knygos II skyriaus šeštojo skirsnio pavadinimas „Padarytos žalos (deliktinėms) prievolėms taikytina teisė“ leidžia teigti, jog šio skirsnio kolizinės normos yra skirtos tik deliktinei atsakomybei. LR CK 1.37 straipsnio pirmojoje dalyje numatyta, kad sutartinėms prievolėms taikoma šalių susitarimu pasirinkta teisė, o LR CK 1.43 straipsnio 3 dalyje teigiama, jog tik po žalos padarymo šalys gali susitarti, kad žalos atlyginimui bus taikoma bylą nagrinėjančio teismo vietos valstybės teisė. Akivaizdu, jog sutartinėms prievolėms skirtos kolizinės normos sutarties šalims suteikia didesnę laisvę pasirinkti taikytiną teisę. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje sutarties šalis gali reikšti ieškinį dėl deliktinės atsakomybės taikymo, siekdama išvengti jai nepalankaus susitarimo dėl taikytinos teisės. LAT praktikoje taip pat yra civilinių bylų, kuriose deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje sprendžiami taikytinos teisės klausimai. Pavyzdžiui, LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. lapkričio 10 d. nutartyje civilinėje byloje *Bradley Enterprises Limited v. BUAB „Metoil“, UAB „Krovinių terminalas“* (bylos Nr. 3K-3-582-916/2015) tarpinėje deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje[639] ieškovui pareiškus reikalavimą dėl sutarties, kurios šalimi jis nėra, pažeidimo, kasacinės instancijos teismas nurodė, kad „nagrinėjamoje byloje ieškovė savo reikalavimus atsakovėms dėl žalos atlyginimo grindžia įstatymuose nustatytų pareigų nevykdymu ar netinkamu vykdymu, ieškovės ir atsakovių nesieja tiesioginiai sutartiniai santykiai. <...> teisėjų kolegijos vertinimu, taikytina teisė turėtų būti nustatoma pagal CK 1.43 straipsnio nuostatas. CK 1.43 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad šalių teisės ir pareigos pagal prievoles, atsirandančias dėl padarytos žalos, nustatomos pagal valstybės, kurioje padarytas veiksmas ar buvo kitokių žalą sukėlusių aplinkybių, teisę arba pagal žalos atsiradimo vietos teisę.“[640] Nekvestionuojant šios argumentacijos pagrįstumo, pastebėtina, kad šioje civilinėje byloje ginčas kilo dėl sutarties pažeidimo, tačiau taikyta deliktinėms prievolėms taikytina teisė.

634 Teisės pirkimas (angl. *law shopping*) – tarptautinėje privatinėje teisėje naudojama sąvoka, apibūdinanti reiškinį, kai asmenys, turėdami galimybę pasirinkti jų teisiniam santykiuo taikytiną teisę, dėl subjektyvių priežasčių renkasi palankesnę teisę. Cituota iš: Grigienė, J.; Laurišaitė, E.; Piktnaudžiavimas taikytinos teisės kolizinėmis normomis. *Teisės apžvalga.* 2012, 1 (8): 6.

635 Teismo pirkimas (angl. *forum shopping*) – proceso šalių procesiniai veiksmai, siekiant įgyti palankesnio teismo jurisdikciją. Cituota iš: Grigienė, J.; Laurišaitė, E., *ibid*.

636 Teisės apėjimas – sąmoningi asmenų veiksmai, kuriais siekiama apeiti taikytinos teisės imperatyvias normas. Cituota iš: Grigienė, J.; Laurišaitė, E.; *ibid*.

637 *Ibid.*

638 Pavyzdžiui, Jungtinių Tautų 1980 m. Vienos konvencija dėl tarptautinio prekių pirkimo–pardavimo sutarčių. *Valstybės žinios.* 1995, Nr. 102-2283.

639 Tarpinių situacijų analizė yra už šios disertacijos tyrimo ribų.

640 LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. lapkričio 10 d. nutartis civilinėje byloje *Bradley Enterprises Limited v. BUAB „Metoil“, UAB „Krovinių terminalas“* (bylos Nr. 3K-3-582-916/2015).

Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare, Lietuvoje pradėtos taikyti Europos Sąjungos tarptautinės privatinės teisės normos. Nacionalinis reglamentavimas atitinka Europos parlamento ir tarybos 2008 m. birželio 17 d. reglamentą (EB) Nr. 593/2008 dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės (Roma I)[641] (toliau dar gali būti vadinama *Roma I*), kurio preambulės (11) punkte numatyta, kad „šalių laisvė pasirinkti taikytiną teisę turėtų būti viena pagrindinių teisės kolizijos taisyklių, susijusių su sutartinėmis prievolėmis, elementų“[642]. Šio reglamento 3 straipsnio 1 dalyje teigiama, jog sutarčiai taikoma šalių pasirinkta teisė. Europos parlamento ir tarybos 2007 m. liepos 11 d. reglamente (EB) Nr. 864/2007 dėl nesutartinėms prievolėms taikytinos teisės (Roma II) (toliau dar gali būti vadinama *Roma II*) preambulės (31) punkte numatyta, kad „siekiant gerbti šalių autonomijos skirtumą ir sustiprinti teisinį tikrumą, šalims turėtų būti leidžiama pasirinkti nesutartinėms prievolėms taikytiną teisę“[643]. Šio reglamento 14 straipsnio 1 dalyje nustatytos šalių taikytinos teisės pasirinkimo sąlygos, t.y. šalys gali susitarti nesutartinėms prievolėms taikyti savo pasirinktą teisę: a) sudarydamos susitarimą po to, kai įvyko žalą sukėlęs įvykis; arba b) jei visos šalys užsiima komercine veikla – sudarydamos susitarimą, dėl kurio laisvai susitarta prieš įvykstant žalą sukėlusiam įvykiui. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje kyla klausimas, ar taikytinos teisės nustatymas gali priklausyti nuo ieškovo pasirinkto ieškinio pagrindo, t.y. ar skirtingos sutartinėms ir nesutartinėms prievolėms nustatytos kolizinės normos deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje gali lemti skirtingą taikytiną teisę žalos atlyginimui dėl sutarties pažeidimo ir dėl delikto. Sutarties šalis, reikšdama ieškinį dėl deliktinės atsakomybės taikymo, gali bandyti išvengti šalių susitarime numatytos taikytinos teisės. Šalių laisvė pasirinkti taikytiną teisę dėl sutarties pažeidimo ir dėl delikto yra reglamentuojama skirtingai, todėl deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje dėl šalių pasirinkimo laisvės teisinio reglamentavimo apribojimų delikto atveju, taikytina teisė gali skirtis, neatsižvelgiant į šalių susitarimo sąlygas, o taikant teisės normas, reglamentuojančias taikytiną teisę delikto atveju.

LR CK 1.43 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad delikto atveju šalių teisės ir pareigos pagal prievoles, atsirandančias dėl padarytos žalos, nukentėjusiojo pasirinkimu nustatomos pagal valstybės, kurioje padarytas veiksmas arba buvo kitokių žalą sukėlusių aplinkybių, teisę arba pagal žalos atsiradimo vietos teisę. Jeigu šių aplinkybių yra neįmanoma nustatyti, taikoma valstybės, su kuria yra labiausiai susijusi ta žalos atlyginimo byla, teisė (LR CK 1.43 straipsnio 2 dalis), o jeigu abiejų šalių nuolatinė gyvenamoji vieta yra toje pat valstybėje, žalos atlyginimui taikoma šios valstybės teisė. LR CK 1.37 ketvirtojoje dalyje nurodyta, jog jeigu sutarties šalys nepasirinko taikytinos teisės, taikoma valstybės, su kuria sutartinė prievolė yra labiau-

641 Europos parlamento ir tarybos 2008 m. birželio 17 d. reglamento (EB) Nr. 593/2008 dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės (Roma I) 12 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad pagal šį reglamentą sutarčiai taikytina teisė visų pirma taikoma <...> c) teismui pagal jo proceso teisę suteiktų įgaliojimų ribose, visiško ar dalinio prievolių netinkamo vykdymo pasekmėms, įskaitant žalos įvertinimą, kiek jis apibrėžtas teisės taisyklėmis.

642 Europos parlamento ir tarybos 2008 m. birželio 17 d. reglamentas (EB) Nr. 593/2008 dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės (Roma I). [2008] L 177/6.

643 Europos parlamento ir tarybos 2007 m. liepos 11 d. reglamentas (EB) Nr. 864/2007 dėl nesutartinėms prievolėms taikytinos teisės (Roma II). [2007] L 199/40. Reglamentai Roma I ir Roma II iš dalies pakeitė 1980 m. Romos konvenciją dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės Grigienė, J.; Laurišaitė, E., *supra* note 634, p. 8.

siai susijusi, teisė. Roma II reglamento preambulės (15) punkte teigiama, kad beveik visose valstybėse narėse nesutartinėms prievolėms paprastai taikomas *lex loci delicti commissi* principas“, o (16) punkte nurodoma, jog susiejimas su šalimi, kurioje atsirado tiesioginė žala (*lex loci damni*), išlaiko teisingą pusiausvyrą tarp žalą sukėlusio asmens bei žalą patyrusio asmens interesų ir atitinka šiuolaikinės civilinės atsakomybė sampratą bei atsakomybės be kaltės sistemų raidą. Šio reglamento 4 straipsnio 1 dalyje numatyta bendra taisyklė, kad iš delikto atsirandančiai nesutartinei prievolei taikoma tos šalies teisė, kurioje atsirado žala, neatsižvelgiant į tai, kurioje šalyje ar šalyse įvyko žalą sukėlęs įvykis ir neatsižvelgiant į tai, kurioje šalyje ar šalyse atsirado netiesioginių to įvykio pasekmių, nurodant, kad jei abiejų asmenų – traukiamo atsakomybėn asmens ir žalą patyrusio asmens – įprastinės gyvenamosios vietos žalos atsiradimo metu yra toje pačioje šalyje, taikoma tos šalies teisė (4 straipsnio 2 dalis). Reglamentas taip pat numato galimybę taikyti tos valstybės teisę, su kuria deliktas yra akivaizdžiai glaudžiau susijęs (94 straipsnio 3 dalis). Apibendrindami galime teigti, jog deliktinėms (nesutartinėms) prievolėms skirtos kolizinės normos numato[644] daugiau taikytinos teisės nustatymo kriterijų, kurie konkrečioje deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje gali lemti skirtingą taikytiną teisę ir atitinkamai dėl skirtingo užsienio valstybių teisės turinio galimas skirtingas rezultatas.

Tarptautinės privatinės teisės doktrinoje pateikiami keli galimi šios problemos sprendimo variantai: „pirma, galima teigti, kad ir koks būtų ieškinio ar ieškinių pagrindas ar pagrindai, jie kyla iš to paties įvykio tų pačių aplinkybių. Todėl visa faktinė situacija turi būti kvalifikuojama pagal vieną teisinę sistemą. Atitinkamai dėl ieškovo ieškinio apimties turi būti sprendžiamą pagal tą pačią teisę. Kitas požiūris pripažįsta ieškinių klasifikavimą kolizinių normų tikslu, todėl yra įmanomas išskirti, pavyzdžiui, sutarties pažeidimu ir deliktu pagrįstus ieškinio reikalavimus tarptautinės privatinės teisės sąvokomis. Tačiau tendencija yra vis tiek taikyti vieną teisę abiem ieškinių rūšims. <...> Trečia, gali būti laikomasi pozicijos, jog skirtingi to paties įvykio aspektai gali būti reguliuojami skirtingų teisių su visomis praktinėmis tokio požiūrio pasekmėmis.“[645] Doktrinoje pripažįstama, kad Roma I ir Roma II taikomas antrasis iš nurodytųjų požiūrių[646]. Šios pozicijos pagrindimas yra neatsiejamas nuo tarptautinės privatinės teisės specifikos ir jai keliamų tikslų. M. Czepelak teigimu, „ketinant atskirti sutartį, deliktą, nepagrįstą praturtėjimą ir kitą kategorijas, numatytas Roma I ir Roma II, netaikytini kriterijai, kuriuos numato konkrečios valstybės privatinė teisė“[647]. Tokia pozicija yra nulemta kolizinių normų tikslo – nustatyti teisinę sistemą, kuri yra *labiausiai susijusi* su nagrinėjamu įvykiu[648]. M. Czepelak pabrėžia, jog „kas yra sutartis numato taikytina teisė, o kuri teisė yra taikytina nustatoma pagal tarptautinės privatinės teisės taisykles“[649]. Nėra sutarties ir nėra delikto pagal Roma I ir Roma II taip, kaip suprantama taikytinoje teisėje, tačiau yra sutartinis arba nesutar-

644 Tarptautinė privatinė teisė šioje disertacijoje analizuojama *de lege lata*, atsižvelgiant į esamą teisinį reguliavimą, bet ne teikiant naujus pasiūlymus *de lege ferenda.*

645 Czepelak, M., *supra* note 75, p. 394.

646 *Ibid.*, p. 405.

647 *Ibid.,* p. 396.

648 Heckendorf, L., *supra* note 8, p. 429.

649 Czepelak, M., *op. cit.*, p. 397.

tinis jungiantysis požymis, kuriuo pagrindžiamas konkrečios teisinės sistemos taikymas. Ši išvada gali lemti situaciją, kuomet tai, kas yra laikoma sutartimi pagal Romą I, bus laikoma deliktu pagal taikytiną teisę. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje tarptautinės privatinės teisės tikslas yra nustatyti, su kurios valstybės teise yra labiausiai susijęs konkretus atvejis. Doktrinoje pabrėžiama, kad „nacionalinė teisės sistema yra pagrįsta teisiniais argumentais, o tarptautinė privatinė teisės – labiau faktiniais“[650]. Siekiant užtikrinti glaudesnį ryšį tarp taikytinos teisės ir konkretaus atvejo, numatytas papildomas jungiantysis požymis (vadinamas *escape clause*). Roma II reglamento 4 straipsnio 3 dalyje nurodyta, kokios aplinkybės konkrečioje situacijoje leidžia teigti, kad deliktas yra akivaizdžiai glaudžiau susijęs su kita šalimi, negu numato bendrosios taisyklės, nurodytos reglamento 4 straipsnio pirmojoje ir antrojoje dalyse. Akivaizdžiai glaudesnis ryšys su kita šalimi gali būti pagrįstas visų pirma remiantis prieš tai jau egzistuojančiais santykiais tarp šalių, pavyzdžiui, su konkrečiu deliktu glaudžiai susijusia sutartimi. Mūsų nuomone, tokia situacija susiklosto deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje ir leidžia, net ir sprendžiant dėl deliktinės atsakomybės taikymo, taikyti tos valstybės teisę, kuri yra susijusi su konkrečia sutartimi ir netaikant išimtinai tik nesutartinėms prievolėms numatytų kolizinių normų. Europos Komisija nurodo, kad „toks sprendimas yra ypač svarbus toms valstybėms narėms, kurių teisinė sistema pripažįsta sutartines ir deliktines pareigas tarp šalių“[651]. Šios pozicijos rezultatas – konkretiems teisiniams santykiams taikoma viena teisės sistema, remiantis kuria nustatoma, ar ieškovas turi teisę reikšti reikalavimą ir dėl sutartinės, ir dėl deliktinės atsakomybės taikymo. Toks teisinis reglamentavimas deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje leidžia išvengti skirtingo rezultato, atsižvelgiant į taikytinos civilinės atsakomybės rūšį, bei nulemia tai, kad iš tarptautinės privatinės teisės kolizinių normų yra eliminuojama deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos problema.

Apibendrinimas

Apibendrindami šio disertacijos poskyrio (1.2) tyrimo rezultatus galime daryti išvadą, kad dėl deliktinės ir sutartinės atsakomybės taikymo sąlygų ir teisinių pasekmių skirtumų sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo situacijoje galimas skirtingas rezultatas. Vis dėlto, nacionalinio teisinio reglamentavimo analizė neleidžia daryti vienareikšmiškų išvadų, kad deliktinės atsakomybės taikymas nukentėjusiajam asmeniui visada yra palankesnis. Tačiau deliktinės atsakomybės teisės normos, ypač reglamentuojančios žalos atlyginimą, yra *detalesnės*. Kita vertus, akivaizdu, kad deliktinės atsakomybės taikymu nukentėjęs asmuo gali bandyti siekti išvengti jam nepalankių sutarties sąlygų ar sutartinės atsakomybės teisės normų taikymo.

650 Czepelak, M., *supra* note 75, p. 408.

651 Proposal for a Regulation of the European Parliament and the Council on the law applicable to non-contractual obligations ("ROME II"). COM/2003/0427 final - COD 2003/0168 */.

Lentelė Nr. 1. Kuri civilinės atsakomybės rūšis sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo situacijoje nukentėjusiajam asmeniui yra palankesnė Lietuvoje?

Skirtumas	**Sutartinės atsakomybės taikymas**	**Deliktinės atsakomybės taikymas**
Šalių susitarimas dėl sutartinės atsakomybės be kaltės	palankesnė	
Griežtoji verslininko sutartinė atsakomybė	palankesnė	
Šalių susitarimas dėl verslininko atsakomybės su kalte	pasekmės identiškos	pasekmės identiškos
Griežtosios deliktinės atsakomybės taikymo atvejai		palankesnė
Specialiosios sutartinės atsakomybės teisės normos, numatančios griežtą sutarties šalies atsakomybę dėl atskirų sutarčių pažeidimų	palankesnė	
Nukentėjusiojo asmens kaltės įtaka atlygintinų nuostolių dydžiui		palankesnė
Verslininko sutartinė atsakomybė tik už tuos nuostolius, kuriuos jis galėjo numatyti sutarties sudarymo metu		palankesnė
Šalių teisė susitarti dėl netesybų	sunku identifikuoti palankumą	sunku identifikuoti palankumą
Galimybė atlyginti žalą natūra		palankesnė
Neturtinės žalos atlyginimas		palankesnė
Grynai ekonominio pobūdžio žalos atlyginimas	palankesnė	
Galimybė susitarti dėl civilinės atsakomybės apribojimo ar jos netaikymo		palankesnė
Ieškinio senaties terminas (išskyrus reikalavimams dėl netesybų)	sutampa	sutampa
Netiesioginė civilinė atsakomybė	palankesnė	
Neveiksnaus asmens civilinė atsakomybė		palankesnė
Solidari civilinė atsakomybė	palankesnė	
Civilinės atsakomybės draudimas		palankesnė
Teismingumo taisyklės	sunku identifikuoti palankumą	sunku identifikuoti palankumą, galimybė bandyti išvengti šalių susitarimo dėl teismingumo taikymo
Taikytina teisė	sunku identifikuoti palankumą	sunku identifikuoti palankumą, galimybė bandyti išvengti šalių susitarimo dėl taikytinos teisės taikymo

I skyriaus apibendrinimas

Pirmasis šios disertacijos skyrius yra reikšmingas keliais aspektais, t. y.

pirma, identifikuotas tradiciškai doktrinoje nurodomų delikto ir sutarties pažeidimo atribojimo kriterijų nepakankamumas. Tiek savanoriškumas ir privalomumas, tiek laisva valia ir įstatymas, tiek ginami interesai, tiek pareigos adresatai nelaikytini pakankamais pagrįsti griežtą atskyrimą.

Antra, sutartinės pareigos yra dviejų rūšių: įvykdymo ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareiga, kuri gali atitikti bendrąją rūpestingumo pareigą deliktų teisėje. Šios pareigos sutapimas lemia deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurenciją.

Trečia, tam, kad konkreti situacija galėtų būti laikoma deliktinės ir sutartinės atsakomybės atsakomybės pagrindų konkurencija, ji turi atitikti šiuos kriterijus: (1) bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos pažeidimas yra susijęs su lūkesčio interesu ir reiškia sutarties pažeidimą (savarankiškas sutarties pažeidimas); ir (2) bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos pažeidimas reiškia nepriklausomą deliktą (savarankiškas deliktas).

Ketvirta, deliktinės ir sutartinės atsakomybės taikymo sąlygų ir teisinių pasekmių skirtumų analizė leidžia teigti, kad jie nėra susiję pareigos prigimtimi ir nediferencijuojami, atsižvelgiant į tai, ar pažeista įvykdymo pareiga, ar bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareiga, todėl sutartinės atsakomybės sąlygos dėl bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos pažeidimo yra analogiškos kaip ir įvykdymo pareigos pažeidimo atveju. Tai lemia, kad dėl tos pačios pareigos pažeidimo galimas skirtingas rezultatas, atsižvelgiant į civilinės atsakomybės rūšį, todėl nukentėjęs asmuo reikšdamas reikalavimą dėl deliktinės atsakomybės taikymo gali bandyti ne tik apginti pažeistą teisę ir reikalauti žalos atlyginimo, bet ir išvengti jam nepalankių sutarties ir sutarčių teisės normų. Ar toks nukentėjusiojo asmens bandymas pasiteisins, priklauso nuo deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdo, taikomo konkrečioje valstybėje.

2. DELIKTINĖS IR SUTARTINĖS ATSAKOMYBĖS PAGRINDŲ KONKURENCIJOS SPRENDIMAS

2.1. Civilinės atsakomybės dualizmo įtaka deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdui

Teisės doktrinoje nurodoma, kad „jeigu sutarties pažeidimas suteikia teisę į nuostolius tiek sutarties pažeidimo, tiek delikto pagrindu, problema yra ta, ar šie pagrindai koegzistuoja, ar sutartinis reikalavimas turi pirmenybę“[652]. Pirmajame šios disertacijos skyriuje pagrindus galimą pirmojo lygio taisyklių sutapimą, šio sutapimo priežastis ir pasekmes, aktualiu tampa antrojo lygio taisyklių santykis, kuris reiškia deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdą. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdo problema gali būti laikoma susijusia su civilinės atsakomybės dualizmu, kuris yra pagrįstas deliktinės ir sutartinės atsakomybės *išskyrimu*, nurodant, kad civilinė atsakomybė yra dviejų rūšių: sutartinė ir deliktinė[653]. V. Mayr pažymi, kad „dualizmo teorija sutartinę ir deliktinę atsakomybę laiko dvejomis skirtingomis atsakomybės rūšimis, kai deliktinė atsakomybė yra bendroji civilinės atsakomybės rūšis“[654].

Civilinės atsakomybės dualizmas (deliktinės ir sutartinės atsakomybės išskyrimas) *a priori* suponuoja prielaidą, kad dėl sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo negalimas deliktinės atsakomybės taikymas, nes jeigu tarp šalių egzistuoja sutartiniai santykiai taikytina tik sutartinė atsakomybė, o deliktinė – negalima. Šio teiginio pagrįstumui įrodyti arba paneigti būtina civilinės atsakomybės dualizmo prigimties analizė, siekiant atsakyti į klausimą, ar sutartinę ir deliktinę atsakomybę sieja prieštaravimo santykis, t.y. ar civilinės atsakomybės rūšių išskyrimas atitinka dichotominio išskyrimo kriterijus[655]. Civilinės atsakomybės teisiniuose santykiuose dichotominis skirstymas reikštų, kad jeigu civilinė atsakomybė yra skirstomoji sąvoka, tai skirstymo nariai – sutartinė atsakomybė ir nesutartinė atsakomybė, kurią atitinka deliktinė atsakomybė. Jeigu civilinės atsakomybės dualizmas yra pagrįstas prieštaravimo santykiu tarp sutartinės ir deliktinės atsakomybės, tuomet dėl to paties pažeidimo negalimas ir sutartinės, ir deliktinės atsakomybės taikymas, t.y. deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija spręstina vienai iš civilinės atsakomybės rūšių suteikiant pirmenybę. Šio disertacijos poskyrio tyrimo uždavinys yra nustatyti, ar antrojo lygio taisyklės, reglamentuojančios sutartinės ir deliktinės atsakomybės taikymą, *a priori* yra pagrįstos abipusio išimtinumo santykiu, t.y. atskleisti civilinės atsakomybės dualizmo[656] įtaką deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimui, tiksliau ta-

652 Von Bar, C., *supra* note 80, p. 436.

653 Ši formuluotė atitinka LR CK 6.245 straipsnio 2 dalį.

654 Mayr, V., *supra* note 54, p. 125.

655 D. Eidukienė teigia, kad „dichotominis skirstymas, arba dichotomija (gr. dicha – pusiau ir tomē – perkirtimas, perpjovimas), - tai sąvokos apimties skirstymas į dvi klases, kurias sieja prieštaravimo santykis: jeigu A- skirstomoji sąvoka, tai skirstymo nariai – B ir ne B“. Eidukienė, D. *Logika*. Vilnius: Parama, 2009, p. 55.

656 Civilinės atsakomybės dualizmu šioje disertacijoje yra vadinamas civilinės atsakomybės skirstymas į sutartinę ir deliktinę civilinę atsakomybę.

riant, ar tarp sutartinės ir deliktinės atsakomybės yra galima *alternatyva*, pagrįsta vienos iš civilinės atsakomybės rūšies pirmenybe ar nukentėjusiojo asmens laisvu pasirinkimu, ar *kumuliacija*. Šis tyrimas atliekamas identifikuojant, kokio konkurencijos sprendimo būdo reikalauja deliktinės ir sutartinės atsakomybės santykis, kuris yra nustatomas analizuojant civilinės atsakomybės dualizmo prigimtį ir filosofinį pagrindimą, taip pat šiuolaikines sutarčių ir deliktų teisės raidos tendencijas ir jas nulėmusias priežastis.

Civilinės atsakomybės dualizmo analizė toliau šioje disertacijoje atliekama keliais aspektais:

pirma, deliktinės ir sutartinės atsakomybės išskyrimo istorinės raidos tyrimas, atsakant į klausimą, dėl kokių priežasčių yra išskiriama sutartinė ir deliktinė atsakomybė, ir ar civilinės atsakomybės rūšių išskyrimo kriterijus pagrindžia dichotominį skirstymą, lemiantį deliktinės ir sutartinės atsakomybės abipusio išimtinumo santykį *(2.1.1. poskyris)*;

antra, šiuolaikinių sutarčių ir deliktų teisės santykio tendencijų išskyrimas, įvertinant jų galimą įtaką deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimui (*2.1.2 poskyris);*

trečia, vieningos civilinės atsakomybės įtakos deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimui vertinimas, kuris yra svarbus atsakant į klausimą, ar vieninga civilinė atsakomybė eliminuoja civilinės atsakomybės rūšių pagrindų konkurencijos sprendimo būdo problemą *(2.1.3. poskyris)*.

2.1.1. Civilinės atsakomybės dualizmo istorinės raidos tyrimas: teisinis ir filosofinis kontekstas

Doktrinoje deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos analizė paprastai pradedama teiginiu, jog jau romėnų teisė išskyrė sutartį ir deliktą kaip skirtingus prievolių atsiradimo pagrindus, todėl šio išskyrimo nulemta konkurencijos problema yra teisės istorijos palikimas[657]. Dėl šios priežasties svarbu nustatyti, kas lėmė sutarties ir delikto, atitinkamai sutartinės ir deliktinės atsakomybės išskyrimą ir kokią įtaką tai turėjo civilinės atsakomybės dualizmui, pateikiant atskirų istorinių laikotarpių teisinio ir filosofinio konteksto analizę, naudojant teisės istorijoje pateikiamą periodizaciją. J. Machovenko teigimu, „yra keturių tipų teisė: senovės, viduramžių, modernioji ir postmodernioji. Kiekvieno tipo teisė žymi tam tikrą ją sukūrusios *visuomenės raidos etapą*“[658] (paryškinta mano – aut. pastaba).

2.1.1.1. Senovės teisė: vieninga civilinė atsakomybė *v.* deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija

Viename seniausių žinomų Senovės Rytų teisinės minties šaltinių karaliaus Hamurapio teisyne Mesopotamijoje (XVIII a. pr. Kr.), kuris buvo gana primityvus, kazuistinio pobūdžio, pagrįstas ne atskirų teisinių kategorijų ar sąvokų apibrėžimu, tačiau skirtingų konkrečių faktinių situacijų aprašymu, M. Maksimaičio teigimu, „normos dėstomos be

657 Pavyzdžiui, Immenhauser, M., *supra* note 8, p. 5.

658 Machovenko, J. *Teisės istorija.* Vilnius: VĮ Registrų centras, 2013, p. 37.

aiškios sistemos, grupuojamos tik pagal normų turinį, tačiau nedaromas skirtumas tarp normų, reglamentuojančių turtinius žmonių santykius, nusikaltimus ir už juos taikytinas bausmes“[659]. Pagal Hamurapio teisyną prievolės dažniausiai kildavo iš sutarčių, todėl sutartinių santykių reguliavimas buvo gana išplėtotas, reguliuojant atskiras sutarčių rūšis (paskolos, nuomos, pasaugos, dovanojimo). Seniausia teisės norma, nustatanti sutartinę atsakomybę, atsirandančią vienai šaliai pažeidus sutartį, yra Ur-Namo įstatymų 12 straipsnis[660], kuriame teigiama, jog „jeigu [būsimas] žentas įėjo į savo [būsimo] uošvio namus [su dovanomis], o paskui uošvis atidavė jo nuotaką kitam žmogui, jis [uošvis] grąžins jam atneštas dovanas dvigubai“[661]. Šiuo laikotarpiu buvo žinomos ir prievolės, atsirandančios dėl žalos padarymo (delikto)[662]. Tačiau J. Machovenko teigimu, „dirbdami su senovės teisės tekstais mes gebame analitiškai atskleisti juose deliktinės atsakomybės nuostatas, tad galime teigti, kad deliktinė atsakomybė egzistavo ir tais laikais, tik privalome padaryti išlygą, kad to meto teisės doktrina to neįžvelgė ir tuo nesidomėjo“[663]. Analogiškas išvadas galime daryti ir kalbėdami apie sutartinę atsakomybę. Šio laikotarpio teisinės minties šaltiniuose nepateikiama nei sutarties, nei delikto sąvoka, atitinkamai nėra vieningos sutarčių ir deliktų teisės, nežinomas civilinės atsakomybės dualizmas, todėl šiuolaikinės sutarčių ir deliktų teisės palyginimas su analizuojamo laikotarpio teisinės minties šaltiniais yra sudėtingas.

Nekvestionuotina romėnų teisės įtaka prievolių koncepcijos suformavimui, kas, anot R. Zimmermann, yra vienas iš reikšmingiausių romėnų teisės indėlių į teisės mokslo raidą[664]. Tačiau Senovės romėnų teisė[665] buvo panaši į Hamurapio kodeksą, kuri vis dar išlaikė kazuistinį pobūdį: nepateikiama delikto sąvoka, bet nurodomi atskiri deliktų tipai[666], numatytas baudų už konkrečius pažeidimus sąrašas[667], atskirai reguliuojamos skirtingos sutarčių rūšys[668],

659 Maksimaitis, M., *supra* note 8, p. 26.

660 Šumerų ir arkadų karaliaus Ur-Namo įstatymai. Pagal Machovenko, J., *supra* note 658, p. 49.

661 *Ibid.*, p. 65.

662 Pavyzdžiui, Hamurapio teisyno 53-55 straipsnyje numatyta prievolė atlyginti nuostolius, padarytus nerūpestingai elgiantis su irigacijos įrenginiais, o 59 straipsnis numatė atsakomybę už medžių nukirtimą svetimame sode. Maksimaitis, M., *op. cit.*, p. 30.

663 Machovenko, J., *op. cit.,* p. 90.

664 Zimmermann, R., *supra* note 7, p. 1.

665 Romėnų teisės istorijoje pateikiama tokia romėnų teisės periodizacija: seniausi laikai (753 m. pr. Kr.-III a. pr. Kr.), ikiklasikinis laikotarpis (367 m. pr. Kr.-17 m. pr. Kr.), klasikinis laikotarpis (I-III a.), poklasikinis laikotarpis (III a. vid.-565 m.). Pagal Nekrošius, I.; Nekrošius, V.; Vėlyvis, S. *Romėnų teisė.* Vilnius: Justitia, 1999, p. 17-18.

666 Romėnų teisėje deliktu buvo laikomi *furtum* (vagystė, pasisavinimas), *iniuria* (priešinga teisei veika, asmeninė skriauda), *damnum iniuria datum* (neteisėtas svetimo daikto sugadinimas), pretorių teisės deliktai, t.y. *rapina* (smurtiniai nusikaltimai, plėšimas), *metus* (grasinimas), *dolus* (apgaulė). Kegel, H., *supra* note 6, p. 3. Moser, M., *supra* note 7, p. 4. Nekrošius, I., Nekrošius, V, Vėlyvis, S., *ibid.*, p. 258-262. Samuel, G., *supra* note 7, p. 140-141.

667 Heckendorf, L., *supra* note 8, p. 286.

668 Romėnų teisėje visos teisininkams žinomos sutartys buvo suskirstytos į keturis tipus: a) jeigu kyla iš daikto perdavimo (realinė sutartis), b) jeigu prievolė atsiranda ištarus žodinę formulę (verbis), c) jeigu prievolei atsirasti nustatyta rašytinė forma (litteris) arba d) jeigu prievolei atsirasti pakanka tik šalių susitarimo (consensus). Nekrošius, I., Nekrošius, V, Vėlyvis, S., *op. cit.*, p. 215. Karampatzos, A. *Vom Vertrag mit Schutzwirkung für Dritte zur deliktischen berufsbezogenen Vertrauesnhaftung.* Baden-Baden: Nomos Verlagsgeselschaft, 2005, p. 173.

kiekvienai iš jų numatant atskirą *actio,* suteikiant teisę reikalauti tik jų tinkamo įvykdymo arba dėl jų nevykdymo ar netinkamo įvykdymo patirtos žalos atlyginimo. Kitu atveju galimi reikalavimai tik dėl nepagrįsto praturtėjimo[669]. Bet koks susitarimas, kurio neapimdavo įstatyme išvardinti sutarčių tipai, *ipso facto* nebuvo traktuojamas kaip sutartis[670]. Anot M. Jonaičio, „archainė romėnų teisė *obligatio* kilmės šaltiniais laikė teisės pažeidimus (pavyzdžiui, neteisėtą žalos asmens sveikatai, reputacijai, turtui padarymą) ir teisėtus veiksmus (pavyzdžiui, paskolos sutarties – *nexum* sudarymą)"[671]. Dėl kazuistinio pobūdžio, vieningų sutarčių ir deliktų teisės nebuvimo šio laikotarpio teisinės minties šaltiniai taip pat yra sunkiai palyginami su šiuolaikiniu sutarčių ir deliktų teisės reguliavimu. Ir tik „klasikinė teisė šiuos juridinius faktus vadina deliktais ir kontraktais"[672]. M. Jonaičio teigimu, „ypatingą vietą klasikinio laikotarpio teisininkų gretose užima Gajus"[673], kurio Institucijose pirmą kartą įtvirtintas sutarties ir delikto, kaip savarankiškų prievolės atsiradimo pagrindų, išskyrimas, nurodant, kad *omnis obligatio vel ex contractu nascitur vel ex delicto*[674]. Gajus perėmė šį skirstymą iš Aristotelio „Nikomako etikos" dėl pedagoginių priežasčių, siekdamas padėti studentams geriau suvokti privatinės teisės struktūrą. Doktrinoje pabrėžiama, kad tiek Gajaus, tiek Justiniano Institucijose, kuriose nurodoma, kad prievolės gali kilti iš sutarties, kvazi-sutarties, delikto, kvazi-delikto (*aut enim ex contractu sunt aut quasi ex contractu aut ex maleficio aut quasi ex maleficio*), sutarties ir delikto išskyrimas buvo įtvirtintas tik kaip didaktinio aprašymo instrumentas[675] ir tik sisteminimo tikslais[676]. Prievolės atsiradimo pagrindų išskyrimo teleologinei analizei svarbu suvokti to laikmečio filosofinį kontekstą.

Pripažįstama, jog graikų filosofija darė didelę įtaką Europos valstybių mokslo raidai. Aristotelis laikomas mokslo retorikos, į problemų sprendimą orientuoto mokslo, pradininku. Šalia retorikos formavosi dialektika, kurios pagrindas buvo loginė dedukcija, o mokslo tikslas buvo pateikti visų žinių sričių klasifikaciją. Metodas, įtvirtinęs mąstymą sąvokų pagalba bei jų klasifikavimą, tapo itin reikšmingu ir plačiai naudojamu teisės moksle. Būtent šiame istoriniame kontekste Aristotelio „Nikomako etikoje", kuri inspiravo sutarties ir delikto išskyrimą Gajaus Institucijose, atsirado pirminis sutartinės ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos išskyrimas, atitikęs dialektinę sistemą. M. Immenhauser nurodo, kad Aristotelis išskyrė mainų teisingumą (lot. *iustitia commutativa*), kuris taikomas savo noru prisiėmus įsipareigojimus, ir pataisomąjį teisingumą (lot. *iustitia correctiva*), kuris taikomas nesavanoriškų (deliktinių) įsipareigojimų atveju[677], t.y. civiliniai teisiniai santykiai suskirstomi į kylančius dėl šalių valios ir be šalių valios[678]. R.E. Speidel pabrėžia, jog „Aristotelis teigė, kad kiekviena visuomenė priima tam tikrus principus, reglamentuojančius išteklių paskirstymą, atitinkan-

669 Kegel, H., *supra* note 6, p. 3. Moser, M., *supra* note 7, p. 3.

670 Berman, H.J. *Teisė ir revoliucija. Vakarų teisės tradicijos formavimasis.* Vilnius: Pradai, 1999, p. 205.

671 Jonaitis, M., *supra* note 67, p. 344.

672 *Ibid*.

673 *Ibid.*, p. 47.

674 Olivier, P., *supra* note 7, p. 283-299. Kegel, H., *op. cit.*, p. 3. Moser, M., *op. cit*., p. 3. Samuel, G., *supra* note 7, p. 134.

675 Immenhauser, M., *supra* note 8, p. 124.

676 Litvinoff, S., *supra* note 55, p. 3.

677 Immenhauser, M., *op. cit.*, p. 80.

678 Heckendorf, L., *supra* note 8, p. 285.

čius jos politinį režimą (skirstomasis teisingumas). Mainų teisingumas yra skirtas apsaugoti kiekvieno piliečio teisę į paskirtą dalį ar užtikrinti teisę į mainus. Pavyzdžiui, jei pilietis A turėjo dalį X, o pilietis B šią dalį pasisavino ar sugadino be piliečio A sutikimo, pilietis B turi sumokėti A sumą, reikalingą grąžinti A į pirminę padėtį. Jeigu A ir B susitarė pasikeisti savo turimomis dalimis, galimas savanoriškas susitarimas, užtikrinantis lygius mainus“.[679] Šios idėjos atitiko principą, kad niekas negali gauti naudos iš kito nuostolių[680]. J. Berman teigimu, Aristotelis savo argumentavimo modelyje sujungė retoriką ir dialektiką[681], kurios pagrindas buvo tik formali tvarka, nepaisant susistemintų normų turinio[682]. Šios išvados leidžia teigti, kad Gajus, išskirdamas prievolių atsiradimo pagrindus, taip pat neturėjo tikslo įtvirtinti dichotominio sutarties ir delikto išskyrimo, kadangi vis dar nėra vieningos sutarčių teisės ir sutarties sampratos. J. Gordley pažymi, kad išskirdamas sutartį ir deliktą Gajus nesiekė pabrėžti jų skirtumų, atsižvelgiant į jų atsiradimo pagrindą (įstatymas ar šalių valia), kadangi kaip ir kiti to laikmečio teisininkai jis tiesiog aprašė atskirus deliktus[683].

L. Heckendorf nurodo, kad sąvoka „sutartis“ (*contractus*) Gajaus Institucijose buvo suprantama labai plačiai, t.y. kaip leidžiamas, atsakomybe pagrįstas įvykis[684], kuriai buvo daug svarbesni išoriniai požymiai (daikto perdavimas, formos reikalavimai) negu suderinta sutarties šalių valia[685]. M. Jonaitis atkreipia dėmesį, kad „romėnų *ius civile* apskritai nepripažino šiandien sutarčių teisės pamatą sudarančio kontraktinės laisvės principo, o laikėsi diametraliai priešingos pozicijos, kuri nusakoma kaip kontraktinis nominalizmas[686]. <...> tokio turinio sutarties laisvės principo, kokį žinome šiandien, romėnų teisė niekuomet neįtvirtino: visa sutarčių teisės raida Romoje liudija tik artėjimo prie kontraktinės laisvės tendenciją.“[687] Analogiškai dėl vieningos deliktų teisės ir delikto sampratos nebuvimo negalimas šiuolaikinės delikto sampratos palyginimas su buvusia Gajaus Institucijose. „Gajus,

679 Speidel, R.E., *supra* note 143, p. 163.

680 *Ibid.*, p. 164.

681 Galbūt ankstyviausias dialektinio sistemiško taikymo teisei pavyzdys yra romėnų teisininko Kvinto Mucijaus Scevolos traktatas apie *ius civile* (I a. pr. Kr.). Šiame traktate civilinė teisė buvo suskirstyta į keturias pagrindines dalis: paveldėjimo teisę, asmens teisę, daiktiškąją teisę, įsipareigojimų teisę, kurią sudarė sutarčių ir deliktų teisė. Kiekvienas iš šių porūšių buvo skirstomas toliau, pavyzdžiui, sutartys buvo skirstomos į realiąsias, pirkimo ir pardavimo ir draugijų sutartis, deliktai buvo suskirstyti į įžeidimą veiksmu, vagystę ir žalos padarymą nuosavybei. Pagrindinis autoriaus tikslas – pateikti definicijas, t.y. tiksliai išdėstyti teisės normas, implicitiškai glūdėjusias sprendimuose, priimtuose konkrečiais atvejais. Berman, H.J., *supra* note 670, p. 187.

682 Immenhauser, M., *supra* note 8, p. 82.

683 Gordley, J., *supra* note 461, p. 160.

684 Heckendorf, L., *supra* note 8, p. 287.

685 Šiuo atveju neaišku, ar sutartis pažymėjo tik sutarties šalių bendrą veikimą ar sutarties šalių valios suderinimą. Tik poklasikinėje romėnų teisėje susitarimas tapo esminiu prievolinių santykių element. Kegel, H., *supra* note 6, p. 3. Moser, M., *supra* note 7, p. 5. Lee, R.W. *The Elements of Roman Law with a translation of the Institutes Justinian.* London: Sweet&Maxwell Limited, 2007, p. 285.

686 „Tai reiškia, jog Romos piliečių teisė civiline sutartimi, kuriančia *obligatio civilis,* t.y. prievolę, kurios įvykdymo galima pareikalauti iš skolininko pareiškiant jam asmeninį ieškinį laikė ne bet kokį teisėtą ir geriems papročiams neprieštaraujantį šalių susitarimą, o tik griežtai reglamentuotas tipines sutartis – kontraktus. <...> *ius civile* konstravo tipinių sutarčių katalogą bei kūrė ieškinių, kuriais galima pareikalauti iš tipinės sutarties atsirandančios prievolės įvykdymo, sistemą.“ Jonaitis, M., *supra* note 67, p. 346.

687 *Ibid.*

pradėdamas apžvelgti deliktines prievoles, nemėgina apibrėžti delikto, tačiau imasi vardinti atskiras deliktų sudėtis, iš kurių atsiranda deliktinė prievolė“[688], todėl, M. Jonaičio teigimu, „galima sakyti, jog lygiai taip pat, kaip sutarčių teisėje buvo laikomasi kontraktinio nominalizmo principo, deliktų teisėje galiojo deliktinis nominalizmas“[689].

Apibendrindami galime teigti, jog romėnų teisinės minties šaltiniuose nustatytas prievolės atsiradimo pagrindų išskyrimas turi būti analizuojamas, įvertinant jų įtvirtinimo kontekstą ir priežastis. Prievolių atsiradimo pagrindai buvo svarbūs tik teisės mokslininkams, o praktikoje neturėjo iš esmės jokios įtakos. Šio laikmečio teisininkų tikslas buvo tik išdėstyti teisę ir apibrėžti jos tikslias ribas, bet ne pateikti sąvokos turinį. Senovėje reikalavimai dėl žalos atlyginimo nebuvo skirstomi į sutartinius ar deliktinius, tačiau kazuistinėje teisėje buvo ieškoma konkrečios situacijos atitikmens, kuris leistų reikalauti žalos atlyginimo[690]. Deliktinis ir kontraktinis nominalizmas[691], sutarties ir delikto sąvokos nebuvimas lemia, kad šiuolaikinės sutarties ir delikto, juo labiau sutartinės ir deliktinės atsakomybės sampratos tuo metu negalėjo būti taikomos[692]. Svarbu pažymėti, jog nepaisant sutarties ir delikto, kaip savarankiškų prievolės atsiradimo pagrindų išskyrimo[693], nebuvo civilinės atsakomybės dualizmo. „Klasikinėje romėnų teisėje atsakomybė reiškė skolininko pareigą atlyginti žalą. Ši galėjo atsirasti dėl sutarties nevykdymo arba kitų neteisėtų skolininko veiksmų, vadinamu bendru deliktų vardu“ [694], t.y. žalos atlyginimas apėmė bendrai tiek sutarčių, tiek deliktų teisę. Šiuo laikotarpiu asmeniui, pažeidusiam sutartinius įsipareigojimus, kildavo bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareiga atlyginti padarytą žalą, t.y. kiekvienas sutarties pažeidimas, sukėlęs žalą, būdavo deliktas. Nepaisant to, romėnų teisėje tarp sutarties ir delikto tam tikrais atvejais buvo pripažįstamas *concursus actionum*, nors tokios konkurencijos pasekmės nebuvo aiškios[695].

2.1.1.2. Viduramžių teisė: romėnų teisės įtaka sutarties ir delikto išskyrimui

Romėnų teisės suvokimas ir perėmimas, arba recepcija, tapo reikšmingu ir unikaliu Vakarų Europos viduramžių teisinio gyvenimo reiškiniu. Bolonijos ir kituose universitetuose XII amžiuje pradėti studijuoti romėnų teisės šaltiniai, naudojantis metodu, kuriam padėjo

688 Jonaitis, M., *supra* note 67, p. 391.

689 *Ibid*.

690 Heckendorf, L., *supra* note 8, p. 337.

691 Taip pat žr. Zimmermann, R., *supra* note 7, p. 921.

692 Immenhauser, M., *supra* note 8, p. 101.

693 Romėnų teisės doktrinoje nurodomi tokie sutartinės ir deliktinės prievolės skirtumai romėnų teisėje: pirma, sutartinė prievolė, kaip turto elementas, išskyrus prievoles, kylančias iš asmeninių sutarčių, perėjo įpėdiniams, o ieškinio reikalavimai iš deliktų perėjo tik kreditoriaus įpėdiniams. Skolininko įpėdiniai už deliktus neatsakė. Heckendorf, L., *op. cit.*, p. 288. Įpėdinių atsakomybė ribota tik paveldėto turto padidėjimu. Antra, jei deliktą įvykdė keli asmenys, tai kiekvienas atskirai privalo sumokėti skirtą baudą. Šiuo bruožu deliktinės prievolės skyrėsi nuo sutartinių, grindžiamų solidaria ar daline atsakomybe. Trečia, moterys ir nepilnamečiai negalėjo sudaryti sutarčių be globėjo, tačiau už deliktus atsakė savarankiškai. Ketvirta, už pavaldžių vaikų, vergų deliktus atsakė asmuo, turintis jiems valdžią. Sutarčių teisė tokios atsakomybės nežinojo. Šeimos galva paprastai galėjo atlyginti nuostolius nukentėjusiajam arba duoti vergą už juos atidirbti. Nekrošius, I., Nekrošius, V, Vėlyvis, S., *supra* note 665, p. 258.

694 *Ibid*., p. 229.

695 Loubser, MM., *supra* note 15, p. 115.

formuotis Antikos retorika ir Aristotelio dialektika ir kurį sudarė du pagrindiniai elementai: sąvokų apibrėžimas ir apibendrinimai[696]. Scholastinis metodas remiasi absoliutaus, neginčijamo tam tikrų tiesų autoriteto pripažinimu. Teisininkams toks autoritetas buvo romėnų civilinės teisės sąvadas – *Corpus iuris civilis*[697]. Glosatoriai[698] nekreipė dėmesio į istorines nagrinėjamų teisės šaltinių atsiradimo aplinkybes, nesidomėjo romėnų teisės istorija[699]. J. Berman teigimu, Justiniano romėnų teisė davė jiems pagrindinę terminologiją, platoniškoji ir aristoteliškoji graikų dialektika davė pagrindinį metodą[700]. Italijos universitetuose studijuodavo studentai iš visos Europos, kurie grįždami po studijų į savo šalis parsivežė romėnų teisę ir mokytojų taikytus darbo metodus bei idėjas. Tai lėmė vis didėjančią romėnų teisės įtaką ir ji tapo bendrąja įvairių Europos šalių teise[701]. M. Maksimaičio teigimu, „romėnų teisės normos, ypač dėl asmens statuso, civilinių deliktų, turto įgijimo, sutarčių ar nuostolių atlyginimo tapo daugelio Europos nacionalinių teisės sistemų mėgdžiojimo objektu“[702].

Šiuo laikotarpiu dėl romėnų teisės įtakos sutartis ir deliktas taip pat buvo išskiriami kaip prievolių atsiradimo pagrindai, tačiau tik sisteminimo tikslais. Sutarčiai buvo reikšmingas, bet ne visada pakankamas šalių valios suderinimas[703], todėl kokybinis tuometės sutarties sampratos palyginimas su šiuolaikine yra sudėtingas. Žalos atlyginimas ir toliau apėmė tiek sutartinę, tiek deliktinę atsakomybę, nors daugelyje paprotinių teisės sistemų jau nuo XIV amžiaus, atsižvelgiant į romėnų teisės įtaką, buvo pradėta išskirti sutartinę ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigą, tačiau šio išskyrimo tikslas buvo tik klasifikavimas[704], todėl praktikoje sutarties ir delikto sąvokos vis dar nebuvo griežtai išskiriamos.

2.1.1.3. Modernioji teisė: sutartinės pareigos išskyrimas - valios laisvės kriterijus

XVI-XVII amžiuje humanizmo laikotarpiu romėnų teisė prarado savo autoritetą kaip *ratio scripta* ir kaip teisės sistema, kurioje nėra klaidų. Tai leido mokslui plėtotis ir vystytis daug laisviau. XVII amžiuje vis didesnę įtaką įgijo prigimtinės teisės doktrina, kurios tikslas - sukurti protu pagrįstą teisės sistemą. Priešingai negu viduramžiais, šios doktrinos atstovai ieškojo paaiškinimų, analizavo bei kritikavo romėnų teisės pateiktas klasifikacijas. M. Immenhauser teigimu, tuo metu itin didelę reikšmę visuomenėje įgijo laisvės ir lygy-

696 Immenhauser, M., *supra* note 8, p. 149.

697 Maksimaitis, M., *supra* note 8, p. 108-109. Civilinės teisės sąvadu vadinta Bizantijos imperatoriaus Justiniano kodifikacija.

698 *Ibid.*, p. 109. Studentai profesioriaus diktuojamus aiškinimus (glosas) rašė tarp teksto eilučių ir paraštėse. Profesorius aiškinio kiekvieną perskaityto teksto žodį ir eilutę, stegdamasis atskleisti pirminę romėnų įstatymų prasmę, klasifikavo ir apibendrindavo teisinę medžiagą. Dėstytojai dėl šio darbo stiliaus būdavo vadinami glosatoriais.

699 *Ibid.*, p. 110.

700 Berman, H.J., *supra* note 670, p. 205.

701 Maksimaitis, M., *op. cit.*, p. 114.

702 *Ibid.*, p. 119.

703 Kegel, H., *supra* note 6, p. 3. Moser, M., *supra* note 7, p. 7.

704 Heckendorf, L., *supra* note 8, p. 290.

bės idėjos, dėl kurių vis didėjo sutarties svarba[705]. H. Grotijus sutarčiai ir deliktui suteikė kitą reikšmę negu kazuistiniai romėnų teisinės minties šaltiniai: sutartis ir deliktas pažymi, kas kilo šalių autonomijos pagrindu ir kas iš neteisėtų veiksmų. Įstatymo, kaip valstybės valios, ir sutarties, kaip privačios autonomijos išraiškos, sampratos turėjo įtakos aiškiam sutartinės ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos išskyrimui, kuris pirmą kartą įgijo normatyvinį charakterį. Sutarties ir įstatymo dualizmas yra sutarties (sutartinis atsakomybės pagrindas) ir delikto (įstatyminis atsakomybės pagrindas) dualizmo prielaida[706], nors žalos atlyginimas vis dar buvo išimtinai tik deliktų teisės reguliuojama sritis, kadangi atsakomybės sistema, H. Grotijaus nuomone, buvo vieninga. H. Grotijus nepripažino civilinės atsakomybės dualizmo[707], nors teorinius pagrindus jam padėjo sutarties sąvokos atsiradimas[708]. H. Grotijus nurodo, kad „mes išskiriame teisės pažeidimą, dėl veikimo ar neveikimo, kuriuo pažeidžiama įprastinė tvarka arba tai, dėl ko šalys susitarė. Dėl tokio pažeidimo neabejotinai kyla prievolė atlyginti padarytą žalą“[709], t.y. įtvirtintas generalinio delikto principas, taikytinas tiek dėl sutarties pažeidimo, tiek dėl delikto.

Prievolių teisės palyginimas ankstyvuoju civilinės teisės raidos periodu (klasikinė romėnų teisė, viduramžiai) ir vėlesniuoju (Humanizmo ir Šviečiamojo laikotarpio idėjos, kodifikacijos) yra sudėtingas, kadangi iki XIX amžiaus nebuvo nuoseklių sutarties ir delikto teorijų[710]. Prievolių teisė iki XVI amžiaus buvo kazuistinio pobūdžio ir nekodifikuota moderniąja prasme. Šio laikotarpio istorinė analizė leidžia padaryti svarbią išvadą, t.y. kad sutarties ir delikto išskyrimas pats savaime nelemia civilinės atsakomybės dualizmo, o dėl sutartinės ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos pažeidimo, sukėlusio žalą, galima vieninga atsakomybė. Moderniosios civilinės teisės kodifikacijos[711] dėl Šviečiamojo laikotarpio idėjų jau yra pagrįstos loginėmis klasifikacijomis[712].

705 Immenhauser, M., *supra* note 8, p. 174.

706 *Ibid.*, p. 175.

707 *Ibid.*, p. 179.

708 *Ibid.*, p. 182.

709 Cituota iš Heckendorf, L., *supra* note 8, p. 292.

710 Speidel, R.E., *supra* note 143, p. 165.

711 Šis teiginys iš dalies nėra tinkamas bendrosios teisės tradicijos valstybėms, kadangi privatinei teisei (jeigu kalbėti apie tokios sąvokos egzistavimą bendrojoje teisėje) čia nėra būdingi bendrieji principai. Tai yra susiję su aplinkybe, kad civilinė atsakomybė plėtojosi skirtingų rūšių ir formų ieškinių pagrindu. Be abejo, yra ir bendro pobūdžio sąvokų: sutarties samprata, atsakomybės dėl kaltės principas ir kt. Be to, bendrosios teisės tradicijos valstybių teisininkams klasifikacijos ir simetrijos idėjos nėra tokios reikšmingos. Teisei yra svarbesni faktai negu abstrakčios taisyklės ir tai lėmė argumentavimo metodus, kurie yra daugiau pagrįsti analogija ir politika, negu dedukcija. Be to, yra formalūs metodo skirtumai. Bendrosios teisės tradicijos valstybėse svarbią vietą užima precedentas, kuris lemia, kad argumentavimo metodas yra labiau kazuistinis negu aksiomatinis. Skiriasi ir teisės aiškinimo bei interpretavimo metodologija, kuriai čia yra būdingas paraidinis aiškinimas, laikantis pozicijos, kad visos spragos yra užpildytos. Samuel, G., *supra* note 7, p. 132-133.

712 *Ibid.*, p. 132.

2.1.1.4. Sutarties laisvės principo įtaka civilinės atsakomybės dualizmui ir sutartinės atsakomybės viršenybei

Dėl socialinių pokyčių XVIII amžiaus pabaigoje ir jų įtakos teisės raidai buvo itin kritikuojama prigimtinės teisės doktrina, o XIX amžiuje dėl I. Kanto idėjų įtakos vystėsi privačios autonomijos ir protingos valios idėjos, turėjusios didelės įtakos sutarties sampratai. I. Kanto nuomone, pažadas pats savaime neįpareigoja, jis tampa privalomu tik tada, kai suderinama abiejų šalių valia[713], t.y. esminiu sutarties elementu pripažįstamas sutarties šalių valios suderinimas. Valios laisvė buvo apribota kategorinio imperatyvo[714], kurio ji gali tik tada laikytis, jeigu ji yra laisva[715]. Dėl vokiškojo idealizmo ir ypatingai G.W.F. Hegelio įtakos valios autonomija buvo suabsoliutinta ir išplėtota. G.W.F. Hegelio nuomone, sutartis yra procesas, kai vienas asmuo savo valia nustoja būti daikto savininkas, o jo naujuoju savininku tampa kitas asmuo. Taigi sutartis yra suderinta skirtingų asmenų valia ir esminę reikšmę sutarčiai sudaryti turi ne poreikių tenkinimas, o laisva individo valia[716]. F.C. Savigny taip pat kritikavo prigimtinės teisės doktriną, suteikė sutarčių teisei naują reikšmę, pabrėždamas privačios autonomijos svarbą. F.C. Savigny teorijoje privačia šalių autonomija pagrįstų sutartimi prisiimtų įsipareigojimų pažeidimas nebegalėjo būti reguliuojamas bendromis žalos atlyginimo teisės normomis, kurios taikomos ir tokiu atveju, kuomet šalių nesieja jokie tarpusavio santykiai, o išimtinai tik sutarčių teisės normomis[717]. Sutarties šalių reikalavimus dėl žalos atlyginimo F.C. Savigny laikė atskira kategorija, kurie negali prarasti savo sutartinės prigimties[718]. F.C. Savigny pagrindė griežtą civilinės atsakomybės rūšių dualizmą, griežtai atskirdamas šalių autonomija pagrįstas prievoles nuo nesutartinių[719]. Prievolės sąvokoje F.C. Savigny matė visą procesą, t.y. ne tik prievolės atsiradimą, pasibaigimą, vykdymą, bet ir jos pažeidimą, todėl sutarties pažeidimo pasekmės kilo iš prieš pažeidimą buvusių sutartinių santykių. Dėl šios priežasties sutarties pažeidimas negalėjo būti laikomas savarankiška prievole, bet tik modifikavo prieš tai buvusį reikalavimą įvykdyti prievolę. Civilinės atsakomybės sistema, kuri reikalavimą atlyginti žalą pagrindžia nepriklausomai nuo to, ar ji kilo iš sutartinių ar nesutartinių santykių, buvo nesuderinama su šiomis F.C.Savigny idėjomis, kurios turėjo didelę įtaką Vokietijos bei kitų valstybių teisės raidai.

Sutarties kaip šalių valios išraiškos teorijoje sutartis laikyta daugelio valių sujungimu į vieną valią. Visos sutarties šalių teisės ir pareigos atsiranda susitarimo pagrindu, o šalis, sutikusi sudaryti sutartį, kartu įsipareigoja jos laikytis ir ją vykdyti[720]. Valios teorija sutartį aiškina kaip valios fenomeną, o esminiu sutarties bruožu laiko subjektyvų, psichologinį elementą – susitarimo šalių laisvą valią, kuri yra ne tik teisių ir pareigų atsiradimo pagrindas[721], bet ir pagrindžia

713 Mikelėnas V. *Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius: Justitia, 1996, p. 29.

714 Heckendorf, L., *supra* note 8, p. 301.

715 Immenhauser, M., *supra* note 8, p. 214.

716 Mikelėnas V., *op.cit.*, p. 29.

717 Heckendorf, L., *op. cit.*, p. 301.

718 Immenhauser, M., *op. cit.*, p. 429.

719 Heckendorf, L., *op. cit.*, p. 301.

720 Mikelėnas V., *op. cit.*, p. 18.

721 Clarke, P.; Clarke, J.; Zhou, M., *supra* note 148, p. 11.

sutarties privalomumą[722]. Vyraujančioje klasikinėje sutarties sampratoje[723] esminė reikšmė taip pat suteikiama sutarties šalių valiai. Sutartiniuose santykiuose atsakomybė buvo individo prisiimta sutartimi, priešingai negu deliktų teisėje, kur atsakomybę numatė teisinė sistema, neatsižvelgiant į asmens sutikimą[724]. Esant tokiai sutarties sampratai, sutartinės atsakomybės pagrindu buvo savo valia įsipareigoto įvykdyti pažado sulaužymas o deliktinės atsakomybės - teisės aktuose nustatytos pareigos nevykdymas, neatsižvelgiant į asmens sutikimą[725], t.y. sutarties ypatumai delikto atžvilgiu lėmė civilinės atsakomybės dualizmą. Šiuo požiūriu deliktų teisė visų pirma reglamentuoja žalos asmeniui arba žalos turtui atlyginimą, kai šalys yra svetimos viena kitos atžvilgiu, t.y. santykiai tarp jų susiklostė atsitiktinai, o sutarčių teisė reguliuoja santykius tarp asmenų, kurie savo noru yra prisiėmę tarpusavio įsipareigojimus, ir yra skirta užtikrinti jų tinkamą įgyvendinimą. Dėl šių aplinkybių įtakos nuo XIX amžiaus įsitvirtino požiūris, jog pareiga tinkamai vykdyti sutartinius įsipareigojimus ir nepadaryti žalos nėra deliktinė, o prievolė, pažeidus sutartinius įsipareigojimus, atlyginti padarytą žalą taip pat nėra deliktinės atsakomybės taikymo pagrindas. Apibendrindami galime teigti, kad civilinės atsakomybės dualizmo pagrindas – valios teorija, kurios pagrindinė idėja buvo ta, kad sutartis suponuoja susitarimą[726], ir klasikinė sutarties teorija, pagrindžiančios sutarties ir atitinkamai sutartinės atsakomybės viršenybę. Pagrindinis šio laikotarpio sutarčių teisės tikslas – padėti įgyvendinti sutarties šalių valią, jų tarpusavio susitarimu prisiimtus įsipareigojimus[727].

Sutarčių laisvės principas XIX amžiuje reiškė, jog sutarties pagrindas yra abipusis susitarimas, o sutartis yra laisvos sutarties šalių valios rezultatas be išorinės kontrolės[728]. Idėjos, kad sutartis galėtų būti „primesta“ ar kad sutartiniai įsipareigojimai galėtų būti prisiimti ne savo noru buvo laikomos nepagrįstomis[729]. Sutarties šalių valios suabsoliutinimas lėmė, kad sutarties pažeidimo atveju teismo vaidmuo yra pasyvus, kadangi tik sutarties šalys gali nustatyti tarpusavio teises ir pareigas bei atsakomybę už jų pažeidimą, t.y. sutartinė pareiga ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareiga yra atskiros ir savarankiškos, kurių kiekviena turi savo veikimo sritį. Sutarčių laisvės principas garantavo itin plačias sutarties šalių diskrecijos ribas, t.y. nebuvo pripažįstama, jog sutartis galėtų prieštarauti viešajai tvarkai, o sutarčių teisės tikslu buvo laikomas sutarties šalių įsipareigojimų įvykdymo užtikrinimas, kuomet viena iš sutarties šalių juos pažeidžia[730]. To meto teismų negalima kaltinti tuo, jog jie neužtikrino teisingumo, kadangi teisinga buvo tai, kas parašyta sutarties tekste, o viešasis interesas reikalavo užtikrinti privačius įsipareigojimus[731]. Laisva sutarties šalių valia įgijo ypač didelę reikšmę XIX amžiuje ir dėl liberalizmo idėjų plėtros įsitvirtino kontinentinėje

722 Mikelėnas V., *supra* note 713, p. 26.

723 Heckendorf, L., *supra* note 8, p. 340. Ši sutarties samprata XIX amžiaus pabaigoje – XX amžiaus pradžioje buvo įtvirtinta Vokietijos, Austrijos civiliniuose kodeksuose.

724 Feinman, J.M. The Significance of Contract Theory. *Cincinnati Law Review*. 1990, 58: 1286.

725 Clarke, P., *supra* note 148, p. 9-10.

726 Olivier, P., *supra* note 7, p. 284. Beale, H.G., *supra* note 73, p. 60.

727 Atiyah P.S. *The Rise and Fall of Freedom of Contract.* Oxford: Clarendon Press, 2003, p.8.

728 *Ibid.*, p.9.

729 Robertson, A. On the Distinction between Contract and Tort. *Public Law and Legal Theory*, 2003, 40: 1.

730 Atiyah, P.S., *op. cit.*, p. 8.

731 *Ibid.*, p. 8. Stone, R., *supra* note 205, p. 2.

Europoje[732], kurios rėmėsi romėnų teisėje Gajaus nustatytu prievolės atsiradimo pagrindų skirstymu į sutartį ir deliktą bei vėliau Aristotelio išplėtotu žmonių tarpusavio santykių skirstymu, į atsiradusius savo noru, ypač iš sutarties, ir nesavanoriškus (deliktinius)[733]. Sutarties ir delikto atskirumo (lot. *divisio obligationum)* idėjai, siekdami griežtai apibrėžti konkrečias sąvokas, pritarė ir XIX amžiaus II pusės Europos teisės mokslininkai, teigdami, jog sutartis ir deliktas gali būti laikomi tolimais giminaičiais, kurių kiekvienas turi atskirą veikimo sritį. XIX amžiuje anglo-amerikiečių teisė dar labiau išvystė šį prievolių atsiradimo pagrindų dualizmą, suformuodama atskiras teisės disciplinas: sutarčių ir deliktų teisę. Kontinentinės teisės tradicijos valstybėse sutartis ir deliktas nebuvo taip griežtai išskirti, bet laikomi atskiromis prievolių teisės dalimis[734].

Atsižvelgiant į analizuojamu istoriniu laikotarpiu vyravusį teisinį - filosofinį kontekstą, galime teigti, jog sutarčiai buvo suteikiama pirmenybė deliktų teisės atžvilgiu, kadangi ji buvo skirta įgyvendinti laisvą sutarties šalių valią, o deliktų teisė užtikrino atsakomybės taikymą tik bendrųjų teisės aktuose nustatytų pareigų pažeidimo atveju[735]. Dėl šios priežasties sutarties šalių ir tarpusavyje nesusijusių asmenų teisių pažeidimai laikyti iš esmės skirtingais, todėl galime daryti išvadą, kad *laisvos sutarties šalių valios suabsoliutinimas pagrindė abipusio išimtinumo santykį tarp sutartinės ir deliktinės atsakomybės*.

2.1.1.5. Postmodernioji teisė: sutarties laisvės principo ribos ir jų įtaka deliktinės ir sutartinės atsakomybės santykiui

Jau nuo XIX amžiaus vidurio dėl socialinių ir ekonominių priežasčių buvo pradėta abejoti valios išraiškos kaip sutartinės atsakomybės pagrindo reikšme[736]. Nors sutartis dėl jos naudos visuomenei, užtikrinant prekių ir paslaugų mainus bei garantuojant veikiančią ir efektyvią ekonomiką, išlieka reikšmingu prievolių teisės institutu, tačiau šalių autonomijos apimtis ir sutarties privalomumas tampa priklausomi ne tik nuo sutarties šalių laisvos valios, bet ir nuo politinių, ekonominių ir moralinių priežasčių[737]. Teisės doktrinoje pabrėžiama, jog deliktinės atsakomybės taikymo ribų plėtra ir sutarties laisvės principo apribojimai, nulemti pramonės revoliucijos, padidinusios eismo ir pramonės nelaimingų atsitikimų skaičių, ir socialinių idėjų sklaidos įtakos, materializavosi sutartinės ir deliktinės atsakomybės santykio pokyčiais[738]. Socialinių idėjų plėtra, teisinei sistemai suteikusi socialinės sistemos reikšmę, turėjo didelę įtaką prievolių teisės institutui, kuomet pripažįstama, kad sutartinė atsakomybė, kaip ir bet kuri kita teisinė atsakomybė, kyla ne tik iš individualaus pasirinkimo, bet ir dėlto, kad teismas nusprendė, jog atsakomybės taikymas atitiks socialinį interesą. Šios tendencijos itin sustiprėjo po Antrojo Pasaulinio karo ir išryškino sutartinės ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos panašumus, pradėjo formuotis

732 Kegel, H., *supra* note 6, p. 3. Moser, M., *supra* note 7, p. 99.

733 Karampatzos, A., *supra* note 668, p. 29.

734 Smith, J.G., *supra* note 135, p. 97. Feinmann, J.M., *supra* note 724, p. 1283-1318.

735 Hoffmann, N., *supra* note 148, p. 25. Sieburgh, C., *supra* note 302, p. 162.

736 Kegel, H., *op. cit.,* p. 3. Moser, M., *op. cit.,* p. 99.

737 Heckendorf, L., *supra* note 8, p. 345.

738 Samuel, G., *supra* note 7, p. 137.

mokyklos, kurios neigė jų skirtumus[739] ir atitinkamai kvestionavo griežtą civilinės atsakomybės dualizmą, prioritetą suteikiantį sutartinei atsakomybei.

Nuo XX amžiaus vidurio teisės doktrinoje vis labiau kritikuojamas griežtas sutarties ir delikto išskyrimas. Kraštutinę poziciją, neigiančią civilinės atsakomybės dualizmą, monografijoje „Sutarties mirtis" (angl. „*The Death of Contract*") pagrindė G. Gilmoras, nurodydamas, jog deliktų teisė apima sutarčių teisę ir yra platesnės apimties negu ta, nuo kurios XIX amžiuje dirbtinai buvo atskirta sutarčių teisė[740]. G. Gilmoro teigimu, „deliktų teisė apima sutarčių teisę, nes ji yra taikoma ne tik tarp jokiais ryšiais nesusijusių asmenų, bet ir sutarties šalims, kai įvyksta kažkas netikėto <...>, ko nereguliuoja nei tradicinės sutarčių teisės normos, nei sutarties sąlygos"[741]. Abejodamas tradicinės sutarties doktrinos pagrindimo pakankamumu[742], neigdamas sutarties kaip ypatingo visuomenės ar teisės instituto reikšmę, G. Gilmoras pabrėžia, kad nėra svarbu, ar asmuo pažeidžia rūpestingumo standartą vairuodamas automobilį ar vykdydamas sutartinį įsipareigojimą, kadangi valstybė turi teisę daryti įtaką individų susitarimams [743]. XX amžiaus II pusėje greta G. Gilmoro apie besikeičiantį sutarčių teisės vaidmenį rašė ir kiti autoriai. Pavyzdžiui, P. Atiyah 1979 m. monografijoje „Sutarčių laisvės pakilimas ir kritimas"[744]. Šias tendencijas 1991 m. reziumavo J. Gordley, teigdamas, kad XX amžiuje teismai nebesivadovauja valios teorija, o linksta *link sąžiningumo*[745] (paryškinta mano - aut. pastaba), o tai lemia poreikį taikyti tradicinius deliktų teisės institutus sutarčių teisėje[746].

Dėl naujų politinių ir socialinių idėjų (tokių, kaip kolektyvizmas, gėrovės valstybė, lygybė, sąžiningumas, žmogaus teisės, vartotojų teisių apsauga) mažėjo valios teorijos ir asmens veiklos laisvės įtaka[747], pripažįstant, jog absoliutus konsensualizmas neužtikrino tinkamo tarp sutarties šalių kilusių ginčų sprendimo. Sutarčių teisės doktrinoje greta šalių autonomijos „atrandamas" *pasitikėjimas*[748] (paryškinta mano – aut. pastaba), sąžiningumas, bendradarbiavimas[749], o sutarties laisvė apribojama, išskiriant nesąžiningas sutarties sąlygas, vartotojus ir verslininkus, pagrindžiant teismo intervenciją sutartiniuose santykiuose *et al*. Teismo atliekamas sutarčių sąlygų aiškinimas bei spragų užpildymas, kvestionuoja sutarties šalių valios reikšmę[750], kadangi sutartis nebėra priklausoma tik nuo su-

739 Aswegen, A.L. The Concurrence of Contractual and Delictual Liability for Damages: Factors Determing Solutions. *Acta Juridica.* 1997: 88.

740 Olivier, P., *supra* note 7, p. 283 - 291. Feinman, J.M., *supra* note 724, p. 1291.

741 O'Conneli, J., *supra* note 128, p. 659-660.

742 Feinman, J.M., *op. cit*., p. 1292.

743 *Ibid*.

744 P. Atiyah „The Rise and Fall of Freedom of Contract", Oxford, 1979 m.

745 Sieburgh, C., *supra* note 302, p. 163.

746 Tradiciniais deliktų teisės institutais, kurie yra taikomi sutarčių teisėje, gali būti laikomos priemonės, kuriomis yra ribojama sutarties šalių laisvė ir pagrindžiama teismo intervencija į sutartinius santykius.

747 Karampatzos, A., *supra* note 668, p. 30.

748 Kegel, H., *supra* note 6, p. 3. Moser, M., *supra* note 7, p. 106.

749 Feinman, J.M., *op. cit.*, p. 1288.

750 Speidel, R.E., *supra* note 143, p. 61. Feinman, J.M., *ibid.*, p. 1287.

tarties šalių valios[751]. Esant visuomenės interesui, įtvirtinama pareiga sudaryti konkrečią sutartį (pavyzdžiui, viešųjų paslaugų teikimo atveju ir kt.)[752], o konkrečių teisinių santykių (pavyzdžiui, darbo, vartojimo, konkurencijos *et al.*) svarba minimizuoja sutarties šalių laisvės ribas[753]. Šiuos pokyčius P.S. Atiyah apibendrina sutarties ekonominės reikšmės bei vaidmens visuomenėje mažėjimu, kuomet sutarties šalių laisva valia prisiimti įsipareigojimai prarado turėtą įtaką[754], kadangi, M. Immenhauser teigimu, sutarties turinį nustato ne tik sutarties šalys, bet ir sutarčių teisės normos[755]. Šios tendencijos gali būti įvardijamos *individualizmo*, kuris buvo esminiu klasikinės sutarties teorijos elementu, lėmusiu sutarčių teisės ir atitinkamai sutartinės atsakomybės viršenybę, transformacija į *kolektyvizmą*. Minėta, jog klasikinė sutarties teorija[756], skatindama individo iniciatyvą veikti ir siekdama individo laisvės ir ekonominio efektyvumo, pripažino, kad tik pats asmuo gali geriausiai nuspręsti, kas atitinka jo interesus, todėl jis yra laisvas sudaryti sutartį tokiomis sąlygomis, kokiomis nori. Takoskyra tarp klasikinės ir moderniosios sutarčių teisės teorijos yra pagrįsta iš vienos pusės individo laisvės ir ekonominio efektyvumo, iš kitos - socialinio teisingumo idėjomis[757], kuomet konkrečioje civilinėje byloje teismai siekia rasti teisingą ir socialiai pageidaujamą sprendimą, priešingai negu vadovaujantis klasikine sutarties samprata, kuomet siekiama tik įgyvendinti sutarties šalių valią, neanalizuojant sutarties sąlygų teisingumo.

Civilinės atsakomybės dualizmo istorinės raidos tyrimas leidžia daryti svarbią išvadą, kad sutarties ir delikto išskyrimas *per se* nelėmė skirtingų civilinės atsakomybės rūšių poreikio ir atitinkamai *a priori* neleidžia spręsti dėl sutartinės ir deliktinės atsakomybės santykio. Turime pritarti N. Jansen pozicijai, jog „neabejotina, kad teisėje teoriniai skirstymai yra žmogaus minties konstrukcijos, kurios neatitinka objektyvios tikrovės, egzistuojančios nepriklausomai nuo teisinio diskurso“[758]. Šioje disertacijoje aptarti prievolės atsiradimo pagrindų istorinės raidos ypatumai leidžia teigti, kad tiek civilinės atsakomybės rūšių įtvirtinimas, tiek jų tarpusavio santykis nėra statiškas, bet priklausomas nuo konkretaus istorinio laikotarpio filosofinio konteksto. XX amžiaus pokyčiai - nuo absoliutaus individualizmo iki socialinės gerovės valstybės - turėjo itin didelę reikšmę sutartinės ir deliktinės atsako-

751 Doktrinoje netgi teigiama, jog dėl praktinių priežasčių teisė ribotai pripažįsta tokius vidinius ir išoriškai nepastebimus elementus, kaip asmens valia. kadangi yra itin subtilu nustatyti, kokia yra ar buvo asmens valia. Paprastai svarbu yra ne tai, ko norima, bet tai, kas realiai yra padaryta, todėl svarbia tampa valios išraiška. Dėl šios priežasties, jeigu asmuo pasirašo sutartį, laikoma, jog jis „nori“ sutarties ir sutarties sąlygos atitinka jo valią net ir tokiu atveju, jeigu jis neskaitė sutarties teksto. Heckendorf, *supra* note 8, p. 346-347, Atiyah, P.S., *supra* note 727, p. 10. Laikantis šios pozicijos, galime teigti, jog teisei yra svarbi ne tikroji valia, bet valios fikcija. Bendrosios teisės tradicijos valstybėse taikomas objektyvusis kriterijus, siekiant nustatyti sutarties šalių valią ir ketinimus. Sutartiniais įsipareigojimais laikomi ne tie, dėl kurių šalys iš tikrųjų susitarė, bet tie, apie kuriuos galima nuspręsti iš to, ką šalys pasakė ar padarė. Clarke, P., *supra* note 148, p. 11-12.

752 Heckendorf, L., *ibid.*, p. 12. p.350.

753 Atiyah, P.S., *op. cit*., p. 15-16.

754 *Ibid*., p. 716.

755 Immenhauser, M., *supra* note 8, p. 407.

756 Klasikinė sutarčių teisė susiformavo XVIII-XIX amžiuje filosofijos ir romėnų bei kanonų teisės pagrindu. Mikelėnas V., *supra* note 716, p. 20.

757 Speidel, R.E., *supra* note 143, p. 168.

758 Jansen, N., *supra* note 21, p. 22.

mybės santykiui: nuo sutartinės atsakomybės viršenybės iki civilinės atsakomybės rūšių lygiateisiškumo. Šio laikotarpio ypatumai (industrializacija, mechanizacija) lėmė vis didesnį pavojų žmonėms ir jų aplinkai[759], todėl reikalavo efektyvesnės nukentėjusiųjų asmenų interesų teisinės apsaugos bei pagrindė didėjančią deliktų teisės įtaką sutarčių teisei[760]. Apibendrindami galime daryti prielaidą, kad modernioji sutarčių teisės teorija tarp sutartinės ir deliktinės atsakomybės nepripažįsta abipusio išimtinumo santykio, pagrįsto sutartinės atsakomybės viršenybe.

2.1.2. Šiuolaikinės sutarčių ir deliktų teisės atskyrimo tendencijos ir jų galima įtaka deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimui

Sutartinės atsakomybės tikslas – užtikrinti sutarties įvykdymą, o deliktinės – įstatymų laikymąsi[761]. Tai klasikinis sutartinės ir deliktinės atsakomybės skirtumas, kuriuo yra pagrįsta klasikinė civilinės atsakomybės dualizmo teorija, dar vadinama *griežtuoju* dualizmu. M. Plőtner poziciją, jog griežtas sutartinės ir deliktinės atsakomybės išskyrimas jau ilgą laiką neatitinka teisinės tikrovės[762], patvirtina šios disertacijos 2.1.1 poskyrio tyrimo rezultatai. Modernioji civilinės atsakomybės dualizmo teorija gali būti apibūdinama kaip *nuosaikusis* dualizmas, kurį nulėmė sutartinės atsakomybės ribų plėtra: nuo sutartinio įvykdymo užtikrinimo iki žalos atlyginimo. Minėta, jog pirminė sutartinės atsakomybės užduotis buvo kompensuoti sutarties neįvykdymo ekvivalentą, ginant lūkesčio interesą. Šis sutartinės atsakomybės taikymo tikslas skyrė ją nuo deliktinės atsakomybės. Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos patvirtina, kad greta kompensavimo sutartinės atsakomybės taikymu siekiama deliktinei atsakomybei būdingo žalos atlyginimo. Modernusis (nuosaikusis) civilinės atsakomybės dualizmas grindžiamas teiginiu, kad sutartinė ir deliktinė atsakomybė funkcionuoja tokiu pačiu mechanizmu[763].

S. Banakas pabrėžia, kad Europos deliktų teisės plėtra turėtų būti pagrįsta Europos Sąjungos socialiniais ir politiniais prioritetais, labiau negu *forcement conceptuel* taisyklių, koncepcijų ar institutų, siekiant priimtino koncepcinio-lingvistinio kompromiso[764]. S. Banakas taip pat pažymi, kad bendra Europos socialinė politika nedidele apimtimi jau tapo varomąja jėga to, kas jau buvo pasiekta Europos prievolių teisėje, t.y. vartojimo sutarčių ir pavojingų produktų srityje[765], tačiau tolesnė prievolių teisės plėtra, S. Banako nuomone, yra ne politikos, o teisės doktrinos užduotis, kuomet politikams suformulavus tikslus, koncepcinis pagrindimas yra mokslininkų funkcija. Sutarčių ir deliktų teisės (bei jų principų)

759 Brieskorn, K., *supra* note 45, p. 8.

760 *Ibid.*

761 Mayr, V., *supra* note 54, p. 125.

762 Plőtner, M., *supra* note 161, p. 134.

763 Tiek sutartinė, tiek deliktinė žalos atlyginimo pareiga kyla įstatymo pagrindu, o sutarties šalis neturi jai pritarti ar dėl jos atskirai susitarti. Mayr, V., *op. cit.*, p. 127.

764 Banakas, S., Liability for Incorrect Financial Information: Theory and Practice in a General Clause System and in a Protected Interests System. *European Review of Private Law,* 1999, 7 (3): 284.

765 *Ibid.*, p. 266.

santykis nėra statiškas, bet dinamiškas ir istoriškai kintantis reiškinys, todėl jo identifikavimui nepakanka teisės normų, apibrėžiančių sutarčių ir deliktų teisės sampratą, analizės. Nepaisant to, jog įstatymų leidėjas netikslina sutarčių ir deliktų teisės normų, teisės taikymo praktikoje dažni atvejai, kuomet siekiant išvengti vienos teisės srities trūkumų, jie kompensuojami taikant kitą institutą. Tokia situacija lemia, kad deliktų ir sutarčių teisės santykio nustatymas teoriniu aspektu yra sunkiai įgyvendinamas uždavinys[766]. Kita vertus, deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdas yra tiesiogiai susijęs su deliktų ir sutarčių teisės santykiu, o tai reiškia, jog deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdas yra šiuolaikines tendencijas atitinkančio sutarčių ir deliktų teisės (bei jų principų) santykio rezultatas.

Sutarčių ir deliktų teisės suartėjimo tendencijos leidžia teigti, kad negalimas griežtas ne tik sutartinės ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos (tai įrodyta pirmajame šios disertacijos skyriuje), bet taip pat sutartinės ir deliktinės atsakomybės išskyrimas, o atitinkamai deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijos sprendimas negali būti pagrįstas tik formaliomis sutartinės ir deliktinės atsakomybės kategorijomis. E. Klimas ir V. Jurgaitis nurodo, jog „šiuolaikinėje sutarčių teisėje pabrėžiama, kad principai negali būti taikomi grynu ir griežtu pavidalu, jie negali būti absoliutinami, o privalo būti derinami vienas su kitu, atsižvelgiama į kitų principų daromą poveikį, sutarties prigimtį, susiklosčiusias aplinkybes“[767]. Tai lemia poreikį konkrečiu atveju, kuris patenka ir į sutartinės, ir į deliktinės atsakomybės taikymo sritį, ieškoti tokio sprendimo, kuris geriausiai atitiktų faktines aplinkybes bei šalių prisiimtų įsipareigojimų turinį. Šiuolaikinėje teisės doktrinoje pripažįstama, kad „negalimas griežtas sutarties ir delikto išskyrimas. <...> yra sutarčių teisės aspektų, kuriems įtaką daro deliktų teisės vertybės ir standartai, kaip ir deliktų teisės aspektų, kuriems įtaką daro argumentai, paprastai priskirtini sutarčių teisei”[768]. Nurodoma, jog „dėl įvairių priežasčių, iš kurių pedagoginės yra toli gražu ne paskutinėje vietoje, skirtumų tarp <...> sutartinės ir deliktinės atsakomybės nederėtų vaizduoti kaip neįveikiamų arba turinčių jiems imanentiškai būdingą logiką“[769]. Toks požiūris lemia sutarčių ir deliktų teisės *suartėjimo* tendencijas, kurios neabejotinai turi reikšmės sutartinės ir deliktinės atsakomybės santykiui bei deliktinės ir sutartinės ir deliktinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimui, paneigiant prielaidą, kad tarp sutartinės ir deliktinės atsakomybės yra abipusio išimtinumo santykis.

2.1.3. Ar vieninga civilinė atsakomybė eliminuoja deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo problemą?

Civilinės atsakomybės dualizmui priešpriešinama vieninga civilinė atsakomybė, kuri yra pagrįsta teiginiu, kad kiekvienas žalos padarymas įpareigoja žalą padariusį asmenį ją atlyginti, todėl yra pripažįstamas vieningas reikalavimas dėl žalos atlyginimo, neišskiriant atsakomybės dėl sutartinių ir deliktinių pareigų pažeidimo. M. Immenhauser nurodo, kad vieningas mode-

766 Käerdi, M., *supra* note 184, p. 16.

767 Klimas, E.; Jurgaitis, V., *supra* note 68, p. 340.

768 Robertson, A., *supra* note 729, p. 1.

769 Glendon, M.A.; Gordon, M.W.; Osakwe, C., *supra* note 122, p. 114.

lis taip pat diferencijuoja sutartinius santykius ir bendruomenės santykius, tačiau, priešingai negu civilinės atsakomybės dualizmas, tai nėra priežastimi išskirti civilinės atsakomybės teisės normas į dvi atskiras sritis[770]. Istorinė civilinės atsakomybės dualizmo analizė leidžia teigti, kad vieninga civilinė atsakomybė, nepaisant prievolės atsiradimo pagrindų išskyrimo, buvo pripažįstama iki pat XIX amžiaus[771], kuomet kiekvienas sutarties pažeidimas buvo laikomas deliktu ir buvo galimas vieningas reikalavimas dėl žalos atlyginimo tiek sutarties pažeidimo, tiek delikto pagrindu. Doktrinoje, siekiant pagrįsti vieningą civilinę atsakomybę, pripažįstama, kad sutartinė atsakomybė niekada neegzistavo[772], bet buvo dirbtinai atskirta nuo deliktų teisės. Vieningos civilinės atsakomybės instituto pamatinė idėja atitinka bendrąjį moralinį atsakomybės pagrindą, lemiantį, kad visada yra tik vienos pareigos pažeidimas, nesvarbu, ar pareiga yra pagrįsta sutartiniu įsipareigojimu, ar įstatymu. Sutarties pažeidimas reiškia *pacta sunt servanda,* o deliktas – *neminem laedere* principų pažeidimą. Tiek sutarties pažeidimo, tiek delikto atveju atsakomybė yra kildinama iš įstatyme numatytos pareigos nepažeisti šių principų. V. Mayr teigimu, vieninga civilinė atsakomybė nepripažįsta tikrumo ir lūkesčių interesų išskyrimo[773]. Vienu iš vieningos civilinės atsakomybės privalumų pabrėžiamas jos aiškumas, klasifikacijos, kuri reikalauja aiškių atribojimo kriterijų, nebuvimas, problemos, kuri kyla iš tarpinės srities[774] tarp sutartinės ir deliktinės atsakomybės pripažinimo, nebuvimas[775].

Daugelio šiuolaikinių teisės mokslininkų darbuose kvestionuojamas civilinės atsakomybės dualizmas ir keliamas klausimas, dėl kokių priežasčių civilinė atsakomybė nėra unifikuota, jeigu sutartinės ir deliktinės atsakomybės skirtumai nėra esminiai, kita vertus net ne visi iš jų yra pagrįsti?[776] Doktrinoje pateikiami keli galimi atsakymai. *Pirma*, civilinės atsakomybės dualizmas yra teisės istorijos palikimas, reikia laiko, kad tradicinė doktrina būtų radikaliai pakeista. *Antra*, nepaisant modernių tendencijų, kurios pripažįsta, jog sutarties ir delikto skirtumai nėra aiškūs, teisės normos, reglamentuojančios sutartinę ir deliktinę atsakomybę, vis dar numato skirtingas sutartinės ir deliktinės atsakomybės taikymo sąlygas ir teisines pasekmes[777]. Net ir vieningos civilinės atsakomybės teorijos šalininkai pripažįsta, kad egzistuoja sutartinės ir deliktinės atsakomybės skirtumai, pabrėžiant specialią sutartinio įsipareigojimo kilmę, nurodant, kad sutartis įpareigoja daugiau negu tai, į ką atsižvelgti turi kiekvienas asmuo[778]. *Trečia*, tradicinis civilinės atsakomybės rūšių išskyrimas taip pat yra pagrįstas įsitvirtinusia teisės mokslininkų ir praktikų specializacija, kurie nėra suinteresuoti kvestionuoti jų specializacijos

770 Immenhauser, M., *supra* note 8, p. 6.

771 *Ibid*.

772 Moréteau, O., *supra* note 476, p. 37.

773 Mayr, V., *supra* note 54, p. 213.

774 Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos tarpinėse situacijose problematika yra už šios disertacijos tyrimo ribų.

775 Menyhard, A., *supra* note 409, p. 311.

776 J. M. Gautreau teigimu, teisės aktuose įtvirtinti sutartinės ir deliktinės atsakomybės skirtumai yra formalūs ir nepagrįsti. Gautreu J. M., *supra* note 414, p. 68. V. Mikelėno teigimu, neneigiant minėtų skirtumų egzistavimo, vis dėlto abejojama jų reikšmingumu. Manoma, kad jie nėra tokie esminiai, kad trukdytų analizuoti abi civilinės atsakomybės rūšis kartu ir neleistų sujungti jas reguliuojančių normų viename civilinio kodekso skyriuje. Mikelėnas, V., *supra* note 18, p. 45-46. Litvinoff, S., *supra* note 55, p. 41.

777 Deakin, S.; Johnston, A.; Markesinis, *supra* note 176, p. 19-20.

778 Brieskorn, K., *supra* note 45, p. 211.

išskyrimo kriterijų[779]. Paprastai civilinės atsakomybės dualizmas yra pagrindžiamas faktu, jog visose nacionalinėse teisinėse sistemose yra išskiriama sutartinė ir deliktinė atsakomybė. Šios tendencijos lemia, kad vieningos civilinės atsakomybės teorija, išskyrus pavienius atvejus, nėra įsitvirtinusi nei doktrinoje, nei užsienio valstybių praktikoje[780]. Vis tik vieninga civilinė atsakomybė yra pripažįstama konkrečiose situacijose. Vieningos civilinės atsakomybės pavyzdžiu gali būti nurodoma atsakomybė už netinkamos kokybės produktus ir paslaugas[781].

Vieninga civilinė atsakomybė yra numatyta 1811 m. *Austrijos* civiliniame kodekse (vok. *Allgemeine Bürgerliche Gesetzbuch*, toliau dar gali būti vadinamas *ABGB*), kuriame pateikiama bendra civilinės atsakomybės sąlyga, neišskirianti civilinės atsakomybės atsiradimo pagrindo[782]. ABGB 1295 straipsnyje įtvirtinta, kad kiekvienas turi pareigą atlyginti nukentėjusiajam asmeniui nuostolius, kurie kilo dėl jo kaltės. Žala gali kilti dėl sutarties pažeidimo arba gali būti nesusijusi su sutartimi. 2005 m. Austrijos prievolių teisės reforma buvo siekiama dar labiau minimizuoti civilinės atsakomybės rūšių skirtumus, todėl daugelyje teisės normų nebeliko nuorodų į sutartinės pareigos pažeidimą[783]. *Šveicarijoje* 2000-2002 m. taip pat buvo parengta prievolių teisės reforma, numačiusi sutartinės ir deliktinės atsakomybės suvienijimą, prieštaravimą teisei (vok. *Rechtswidrigkeit*) ir prieštaravimą sutarčiai (vok. *Vertragwidrigkeit*) laikant tapačiais reiškiniais. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės suvienijimo tikslu buvo civilinės atsakomybės instituto harmonizavimas ir dviejų civilinės atsakomybės rūšių atribojimo problemos išvengimas[784]. Įdomu tai, kad projekte buvo numatytos bendroji (41-58 straipsniai) ir specialioji (59-61a straipsniai) deliktų teisės dalys, o bendroji deliktų teisės norma, esanti projekto 42 straipsnyje[785], taip pat apėmė sutarties šalių atsakomybę už sutartinių pareigų pažeidimą[786]. Galiojanti Šveicarijos prievolių

779 Heckendorf, L., *supra* note 8, p. 542.

780 Be šiame disertacijos poskyryje nurodytų valstybių vieninga civilinė atsakomybė yra įtvirtinta Kanados Kvebeko provincijos civiliniame kodekse. Mayr, V., *supra* note 54, p. 210.

781 Šios situacijos yra už šios disertacijos tyrimo ribų.

782 ABGB 1295. (1) Kiekvienas turi teisę reikalauti atlyginti nuostolius, kuriuos patyrė dėl žalą padariusio asmens kaltės. Žala yra galima arba dėl sutartinės prievolės pažeidimo, arba nesant sąsajos su sutartimi. Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-11-13]. <http://www.jusline.at/1295_ABGB.html>.

783 Pavyzdžiui, atsakomybė taikoma, jeigu asmuo neteisėtai, nerūpestingai ir dėl kaltės pažeidžia saugomą interesą arba konkretų elgesio reikalavimą, arba jo elgesys prieštarauja geriems papročiams (1300 &). Sutarties egzistavimas yra minimas tik tada, kuomet yra nustatoma kaltės apimtis (1300 & III) arba atsakomybė už trečiuosius asmenis (1305 & I).

784 Honsell, H. Reformbestrebungen im schweizerischen Haftpflichtrecht. *Festschrift fűr Peter Schlechtriem. Zum 70. Geburtstag.* Tűbingen: Mohr Siebeck, 2003, p. 745.

785 OR 42. Sutarties šalių atsakomybė. Šio skyriaus nuostatos taikomos ir dėl žalos, patirtos dėl sutartinės pareigos pažeidimo, patirtos dėl netinkamo įvykdymo, pavėluoto įvykdymo ar atsižvelgiant į specialias atskirų sutarčių rūšių normas. Loser-Krgh, P. Switzerland. *European Tort Law 2002.* Koziol, H.; Steininger, B.C. (eds.). Wien: Springer Verlag, 2003, p. 423.

786 *Ibid.*, p. 408. Ši taisyklė leidžia sutarties pažeidimą laikyti deliktu. F. Werro nurodo, kad ši teisės norma galėtų būti taikoma *obligation de moyens* pažeidimo atveju, kuomet sutarties šalis pažeidžia bendrojo pobūdžio pareigą elgtis rūpestingai. Tokiose situacijoje nėra pagrįsta sutarties šalį traktuoti kitaip negu tretįjį asmenį. Tačiau kitokia situacija yra kitų sutartinių pareigų pažeidimo atveju, ypač *obligation de résultat.* Vis dėlto ši taisyklė nesulauke praktikų pritarimo, kadangi iš esmės paneigia skirtumą tarp sutarties ir delikto. Werro, F., *supra* note 460, p. 91.

teisė vis dėlto numato dvi formaliai skirtingas civilinę atsakomybę reglamentuojančias teisės normas: deliktinę atsakomybę, kuri taikoma už bendrosios įstatyme nustatytos pareigos pažeidimą, įtvirtina Šveicarijos prievolių kodekso (vok. *Obligationenrecht*) 41 straipsnis[787], o sutartinę atsakomybę – 97 straipsnis[788], kuriame įtvirtinta prievolė atlyginti dėl sutarties neįvykdymo kilusius nuostolius[789]. Nors formaliai Šveicarijoje yra išskiriama sutartinė ir deliktinė atsakomybė, tačiau abi civilinės atsakomybės rūšys yra susijusios, kadangi tiek sutartinei, tiek deliktinei atsakomybei taikytinos tos pačios teisės normos, kurios reglamentuoja žalos atlyginimą.

Ankstesnio *Vengrijos* civilinio kodekso 318 paragrafe (1) buvo įtvirtintas vieningas civilinės atsakomybės reguliavimas sutarties pažeidimo ir delikto atveju, numatant, kad deliktinės atsakomybės teisės normos taikomos atsakomybės dėl sutarties pažeidimo atveju. Šis sprendimas sustiprino bendro atsakomybės pagrindo idėją, kad atsakomybę visada lemia įstatyme arba sutartyje numatytos pareigos pažeidimas.[790] Bet nepaisant vieningos civilinės atsakomybės, Vengrijoje buvo skirtumų tarp civilinės atsakomybės taikymo dėl sutartinės pareigos pažeidimo ir dėl delikto. Pavyzdžiui, civilinė atsakomybė dėl sutarties pažeidimo, kitaip negu delikto atveju, negalėjo būti sumažinta, remiantis teisingumo principu, taip pat skyrėsi atsakomybę šalinančių ar apribojančių nuostatų galiojimas bei atsakomybė už trečiuosius asmenis. Teismai naudojo griežtesnį testą, nustatydami, ar sutartį pažeidęs ir žalą padaręs asmuo veikė taip, kaip iš jo buvo galima tikėtis, ir ar žala buvo neišvengiama. Tai lėmė, kad elgesio standartas sutartinės atsakomybės atveju buvo griežtesnis negu delikto.[791] Šios tendencijos turėjo įtakos Vengrijos įstatymų leidėjo įsitikinimui, kad vieningos civilinės atsakomybės institutas turėtų būti pakeistas sutartinės ir deliktinės atsakomybės išskyrimu, net jeigu jos iš esmės lieka panašios[792]. 2013 m. Vengrijos civiliniame kodekse neišliko vieningos civilinės atsakomybės instituto[793], o sutartinės ir deliktinės atsakomybės išskyrimas taip pat lėmė atsakomybės rūšių atribojimo problemas.

K. Brieskorn nurodo, kad „Prancūzijos teisės moksle greta vyraujančio požiūrio, kad sutartinė ir deliktinė atsakomybė yra du visiškai skirtingi instrumentai sankcionuoti neteisėtą elgesį, egzistuoja *unité de la responsabilité civile* teorija“[794]. Ši teorija yra pagrįsta idėja, jog abi civilinės atsakomybės rūšys sankcionuoja *faute* (kaltę), kuri yra pažeidus egzistuojančią - sutartinę ar deliktinę - pareigą[795]. Tiek sutartinės, tiek bendrojo pobūdžio

787 OR 41. (1) Kas neteisėtai sukelia kitam nuostolius, ar tyčia, ar dėl neatsargumo, turi prievolę juos atlyginti. (2) Prievolė atlyginti nuostolius taip pat kyla, jeigu kas tyčia pažeisdamas gerus papročius sukelia kitam nuostolius. Obligationenrecht. [interaktyvus] [žiūrėta 2015-04-30]. <http://www.gesetze.ch/sr/220/220_002.htm>.

788 OR 97. (1) Jeigu prievolė yra neįvykdomas ar įvykdoma netinkamai, skolininkas turi pareigą atlyginti nuostolius, nebent įrodo, kad jis nėra kaltas. *Ibid.*

789 Brieskorn, K., *supra* note 45, p. 216.

790 Menyhárd, A., *supra* note 464, p. 344.

791 *Ibid.*, p. 344-345.

792 *Ibid.*, p. 345. Menyhárd, A. Hungary. *European Tort Law 2002*. Koziol, H., Steininger, B.S. (eds.). Wien: Springer Verlag, 2003, p. 253.

793 Menyhard, A., *supra* note 409, p. 311.

794 Brieskorn, K., *op. cit.*, p. 210.

795 *Ibid.*, p. 210-211.

rūpestingumo pareigos pažeidimas lemia įstatyme nustatytą prievolę atlyginti padarytą žalą, kuri gali būti pagrįsta arba sutartinės, arba bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos pažeidimu. Prancūzijoje 2005 m. buvo parengtas *Pierre Catala* prievolių teisės bendrosios dalies reformos projektas, kuriuo buvo siekiama suvienyti deliktinę ir sutartinę atsakomybę bei įtvirtinti vieningą civilinę atsakomybę[796], sutartinės ir deliktinės atsakomybės teisės normas reguliuojant viename civilinio kodekso skyriuje, kadangi didžioji dalis jų yra panašios[797]. O. Moreteau nurodo, jog „tai yra ambicingos ir visapusiškos pastangos pakeisti Prancūzijos civilinį kodeksą toje srityje, kuri nebuvo ženkliai keista per du šimtus jos galiojimo metų"[798]. Kita vertus, šiame projekte, net ir įtvirtinus vieningą civilinę atsakomybę, išliko *non-cumul*[799] taikymas deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijose. O. Moreteau teigimu, įstatymo konkurencija pagrindžiama tuo, kad „ieškovas gali ieškoti kaip išvengti sutarties sąlygų taikymo".[800] Prancūzijoje vieningos civilinės atsakomybės teorija iki šiol nėra įsitvirtinusi nei doktrinoje, nei teisės aktuose[801].

Vieninga civilinė atsakomybė, pagrįsta bendra civilinės atsakomybės teisės norma, nediferencijuoja sutartinės ir deliktinės atsakomybės, todėl *a priori* suponuoja prielaidą, kad deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje nekyla skirtingo rezultato problema, kadangi nepaisant pažeidimo rūšies taikoma viena civilinė atsakomybė. Vis dėlto, užsienio valstybių, kuriose yra įtvirtinta bendroji civilinės atsakomybės norma, taikoma ir sutarties pažeidimo, ir delikto atveju, praktika patvirtina, kad net ir tokiu atveju galimas sutarties pažeidimo ir delikto sutapimas, o civilinės atsakomybės taikymas sutartinės ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos pažeidimo atveju skiriasi. Pavyzdžiui, Austrijoje, nepaisant vieningos civilinės atsakomybės, deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija yra galima. Nepaisant to, kad iki 2013 m. Vengrijoje buvo taikoma vieningos civilinės atsakomybės doktrina, Vengrijos civilinė teisė taip pat leido deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurenciją, t.y. nukentėjęs asmuo turėjo teisę reikšti reikalavimą dėl deliktinės atsakomybės taikymo, net jeigu žalą padariusio asmens veiksmai galėjo būti kvalifikuojami sutarties pažeidimu[802]. Net ir prancūziškajame *Catala* projekte, kuriame yra kalbama apie vieningą civilinę atsakomybę, nebuvo atsisakyta *non-cumul* principo tam, kad nebūtų galima išvengti sutarties sąlygų, jeigu jose yra numatytas atsakomybės netaikymas ar jos dydžio apribojimas. Svarbu paminėti, kad *Catala* projektas sutei-

796 Moréteau, O., *supra* note 476, p. 33. Moréteau, O. France. *European Tort Law 2005.* Koziol, H.; Steininger, B.S. (eds.). Springer Verlag: Wien, 2006, p. 271. Moréteau, O. French Tort Law in the Light of European Harmonization. *Journal of Civil Law Studies.* 2013, 6: 762.

797 Moréteau, O. French Tort Law in the Light of European Harmonization. *Ibid.*, p. 764.

798 Moreteau, O., France, *op. cit.*, p. 270.

799 *Non – cumul* yra Prancūzijoje taikomas deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdas, kuomet konkurencijos situacijoje taikoma sutartinė atsakomybė. Plačiau Giliker, P. The Role of la faute in the Avant Projet de reforme. *Reforming the French Law of Obligations. Comparative Reflections on the Avant – Projet de réforme du droit des obligations et de la precription.* Oxford: Hart Publishing, 2009, p. 291.

800 Moréteau, O., France, *op. cit.,* p. 271.

801 Pavyzdžiui, *Terrie*, atsižvelgdamas į civilinio kodekso struktūrą, siūlė išlaikyti sutartinių ir deliktinių pareigų atskirumą bei *non-cumul* taikymą. Moréteau, O., *supra* note 476, p. 33. Moréteau, O. France. *European Tort Law 2011.* Oliphant, K.; Steininger, B.C. (eds.). Berlin: Walter de Gruyter Gmbh, 2012, p. 217.

802 Menyhárd, A., *supra* note 464, p. 344.

kė nukentėjusiajam asmeniui teisę žalos sveikatai (vok. *Korperverletzung*) atveju pasirinkti jam palankesnę civilinės atsakomybės rūšį.[803] P. Gauch, vertindamas Šveicarijos prievolių teisės reformos projektą, kuriuo buvo siekiama įtvirtinti vieningos civilinės atsakomybės institutą, atsižvelgdamas į sutartinių santykių ypatumus, nurodė, kad sutarties pažeidimas ir deliktas yra skirtingi net vieningos civilinės atsakomybės pagrindai, todėl vieninga civilinė atsakomybė neišvengia deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdo problemos[804].

Šiame disertacijos poskyryje nurodyti pavyzdžiai leidžia teigti, jog vieninga civilinė atsakomybė *neeliminuoja* deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdo problemos ir paneigia doktrinoje nurodomą vieningos civilinės atsakomybės privalumą, jog žalos atveju visi nukentėjusieji asmenys, nesvarbu ar pažeista sutartis, ar padarytas deliktas, yra traktuojami vienodai, taip išvengiant skirtingo tų pačių faktinių aplinkybių teisinio vertinimo[805]. Poziciją, kad vieninga civilinė atsakomybė nepadeda išvengti konkurencijos sprendimo problemos, patvirtina ir tai, jog deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija buvo žinoma ir Romos teisininkams, tačiau dėl taikyto pragmatinio požiūrio tuo metu ši problema nebuvo reikšminga. P. Olivier pateikia Ulpiano aprašytas sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo situacijas. Mokytojui klasėje sužeidus mokiniui akį, taikomas *actio legis Aquiliae*[806]. Bet jeigu batsiuvys, nepatenkintas lėtu savo mokinio darbu, smogia jam kurpaliu į kaklą, dėl ko pastarasis netenka akies, Ulpiano nuomone, negalimas *actio legis Aquiliae,* kadangi trenkimas kurpaliu buvo susijęs ne su *animus iniurandi*, bet su ketinimu pamokyti pameistrį elgtis uoliau. Juliano nuomone, pameistrys turi teisę reikšti ieškinį dėl sutarties pažeidimo, kadangi sutartis leidžia meistrui naudoti tik protingas priemones. Ulpianas šioje situacijoje laikosi priešingos pozicijos, teigdamas, jog galimas *actio legis Aquiliae*[807].

Pagrindinė priežastis, kuri lemia, jog net ir esant bendram civilinės atsakomybės pagrindui yra galima deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija, yra sutartinės ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos išskyrimas[808]. Net jeigu civilinės atsakomybės taikymo sąlygas ir teisines pasekmes numatančios teisės normos sutarties pažeidimo ir delikto atveju nesiskiria, tai nereiškia, kad dėl sutarties pažeidimo ir delikto negalimas skirtingas rezultatas. Skirtingos pasekmės kyla dėl to, kad sutartinės ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos turinys gali būti skirtingas, jeigu sutartimi šalys apribojo atsakomybę

803 Moréteau, O., *supra* note 476, p. 39.

804 Gauch, P. Die Vereinheitlichung der Delikts- und Vertragshaftung. *Zeitschrift für schweizerisches Recht*. 1997, 116: 319.

805 Mayr, V., *supra* note 54, p. 213.

806 *Actio legis Aquiliae* reiškia ieškinį dėl deliktinės atsakomybės taikymo.

807 Olivier, P., *supra* note 7, p. 283-284.

808 Teisės doktrinoje abejojama, ar yra įmanoma nustatyti tokius sutartinės ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos atribojimo kriterijus, kurie leistų išvengti deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos problemos. Teigiama, jog net ir tokiu atveju, kokurencijos problema išlieka ta apimtimi, kiek reikės nustatyti, ar pažeista sutartinė ar bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareiga. Negalima tvirtinti, jog tokio pobūdžio atribojimo problema yra lengviau išsprendžiama negu taikytinos civilinės atsakomybės rūšies nustatymas deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos atveju. Plačiau žr. Käerdi, M., *supra* note 184, p. 15.

ar, priešingai, susitarė dėl nukentėjusiajam asmeniui palankesnių civilinės atsakomybės sąlygų. Sutarties pažeidimo atveju teismas vertina, ar žalą padaręs asmuo pažeidė prisiimtus sutartinius įsipareigojimus, todėl šiose situacijose yra itin reikšmingi šalių susitarimai dėl civilinės atsakomybės netaikymo ar jos apribojimo. Delikto atveju prievolė atlyginti žalą kyla tada, jeigu yra pažeidžiama bendrojo pobūdžio pareiga elgtis rūpestingai ir nepadaryti žalos. Dėl galimų deliktinės ir sutartinės pareigos turinio skirtumų konkrečioje situacijoje, nepaisant to, kad yra numatyta bendroji civilinės atsakomybės taikymą pagrindžianti teisės norma, yra galimas skirtingas rezultatas. Tai lemia, kad net ir vieninga civilinė atsakomybė neleidžia išvengti deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo problemos, kadangi skirtingo rezultato problema išlieka, o tinkamo konkurencijos situacijos sprendimo būdo nustatymas yra aktualus.

Apibendrinimas

Atsižvelgiant į šio disertacijos poskyrio (2.1) tyrimo rezultatus, galimos tokios išvados:

pirma, istorinės civilinės atsakomybės dualizmo raidos analizė leidžia teigti, jog sutartinės ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos išskyrimas savaime nereiškia skirtingų civilinės atsakomybės rūšių poreikio. Sutarties ir delikto išskyrimas žinomas nuo Gajaus Institucijų, tačiau vieningos civilinės atsakomybės nepakako reglamentuoti civilinę atsakomybę dėl sutarties pažeidimo tik tada, kai esminiu sutarties elementu pripažįstama sutarties šalių laisva valia, o sutarčių laisvės principas tampa pagrindiniu sutarčių teisės principu.

Antra, valios teorija ir klasikinė sutarties teorija pagrindė itin griežtą sutarčių ir deliktų teisės, taip pat sutartinės ir deliktinės atsakomybės išskyrimą, sutartiniuose santykiuose prioritetą suteikiant sutarties laisvės ir *pacta sunt servanda* principams. Tai lėmė sutarčių teisės ir atitinkamai sutartinės atsakomybės prioritetą. Absoliutus konsensualizmas pateisino skirtingą teisinį reguliavimą, pagrindė minimalų valstybės ir teismo vaidmenį sutartiniuose santykiuose.

Trečia, socialiniai pokyčiai lėmė sutarčių teisės įtakos mažėjimą, atitinkamai keitė deliktų ir sutarčių teisės santykį, atsisakant besąlyginio sutarčių teisės prioriteto ir atitinkamai apribojant sutarties laisvės principo, kuriuo pagrįstas civilinės atsakomybės dualizmas, reikšmę, vis didesnę įtaką sutartiniuose santykiuose suteikiant deliktų teisei ir bendruomenės elgesio standartui.

Ketvirta, civilinės atsakomybės dualizmo istorinės raidos tendencijos leidžia teigti, kad deliktinės ir sutartinės atsakomybės išskyrimas nėra dichotominis, kadangi priklauso ne nuo sutartinės ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos išskyrimo, bet nuo filosofinio konteksto, kuriuo yra pagrįsta sutarties samprata.

Penkta, atsižvelgiant į tai, kad šiuolaikiniame teisiniame reguliavime deliktų teisė turi didelę įtaką sutarčių teisei, griežtas sutartinės ir deliktinės atsakomybės išskyrimas, neigiant galima jų alternatyvą ar kumuliaciją ir reikalaujant besąlyginio vienos iš jų prioriteto, neatrodo pagrįstas.

Šešta, vieninga civilinė atsakomybė neišsprendžia deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdo problemos.

2.2. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdo pagrįstumo vertinimo kriterijai

„Atsakomybė turi būti tokia pati,
nepaisant to, ar teisininko atsakomybė kyla
iš sutarties ar iš abiejų: sutarties ir delikto“[809].

Vienas iš šios disertacijos tyrimo uždavinių yra pasiūlyti *kriterijus*, kuriuos turėtų atitikti deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdas. Mūsų nuomone, šiems kriterijams identifikuoti yra reikšmingi šios disertacijos tyrimo rezultatai. Visų *pirma*, sutartinės ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos sutapimo *priežastys* ir pažeistos pareigos prigimtis (1.1 poskyris), *antra*, sutartinės ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos sutapimo *pasekmės* (1.2 poskyris), *trečia*, šiuolaikinės sutarčių ir deliktų teisės *santykio tendencijos* (2.1 poskyris).

Pirmasis kriterijus. Šios disertacijos 1.1 poskyryje nurodyta, kad deliktinės ir sutartinės pareigos sutapimas yra galimas dėl bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos pažeidimo sutartiniuose santykiuose. Ši pareiga, kitaip negu įvykdymo pareiga, yra nesutartinės prigimties, o sutartiniuose santykiuose ji reiškia sutarties laisvės principo ribas bei gina sutarties šalies tikrumo interesą, susijusį su lūkesčių interesu. Sutarties šalis negali reikalauti šios pareigos įvykdymo, tačiau turi teisę reikalauti žalos atlyginimo jos pažeidimo atveju. Bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos tikslas sutartiniuose santykiuose – užtikrinti nukentėjusiajam asmeniui teisę į žalos atlyginimą ir paprastai ji yra orientuota į asmenį, kurio socialinė ir ekonominė padėtis visuomenėje yra silpna, taip pat ji gali būti laikoma *našta* komerciniuose teisiniuose santykiuose[810]. Svarbu tai, jog jeigu sutarties šalis šios pareigos neturėtų, deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija būtų negalima. O tai leidžia daryti išvadą, kad deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo tikslas - užtikrinti nukentėjusiajam asmeniui teisę į žalos atlyginimą, o konkretus konkurencijos sprendimo būdas *negali paneigti* šios nukentėjusiojo asmens teisės. Pritartina N. Hoffmann, kuri sukonkretina šio kriterijaus turinį, pažymėdama, kad, sprendžiant su deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija susijusius klausimus, aktualus *favor laesi* principas[811], kuris reiškia, kad teismas yra įpareigotas taikyti teisės normas, kurios yra palankiausios nukentėjusiajam asmeniui[812].

Antrasis kriterijus. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės taikymo sąlygų ir teisinių pasekmių skirtumų analizė parodė, kad konkrečioje situacijoje, atsižvelgiant į taikytinos civilinės atsakomybės rūšį, yra galimas skirtingas rezultatas. Atskirais atvejais ieškovo pasirinkimas reikšti reikalavimą dėl deliktinės atsakomybės taikymo, jeigu civilinio proceso teisės normos pripažįsta tokią galimybę, gali būti nulemtas tikslo išvengti nepalankių sutarties sąlygų ar sutarčių teisės ir sutartinės atsakomybės teisės normų. Tokie ieškovo ketinimai

809 Nicholis V-C in White v. Jones [1993] WLR 730, 743 (CA). Cituota iš Von Bar, C., *supra* note 80, p. 448.

810 Hoffmann, N., *supra* note 148, p. 53.

811 *Ibid*.

812 Symeonides, S.C. Codifying Choice of Law for Tort Conflicts: The Oregon Experience in Comparative Perspective. *Yearbook of Private International Law.* 2010, XII: 225.

gali reikšti piktnaudžiavimą teise, o jeigu asmuo piktnaudžiauja subjektine teise, teismas gali atsisakyti ją ginti[813]. Vadinasi, konkretus deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdas turi ginti ne tik nukentėjusįjį asmenį, bet ir žalą padariusią sutarties šalį, jeigu deliktinės atsakomybės taikymas pateisintų ieškovo piktnaudžiavimą teise ar prieštarautų sutartyje numatytam šalių rizikos paskirstymui. N. Hoffmann pažymi šio kriterijaus svarbą, nurodydama, kad greta nukentėjusiojo asmens apsaugos turi būti atsižvelgiama į sutartinį rizikos paskirstymą, ar aptartą individualiai, ar numatytą sutarčių teisės normose, kaip konkurencijos taisyklę *koreguojantį mechanizmą*[814].

Šis kriterijus yra ypač reikšmingas komerciniuose teisiniuose santykiuose. Verslininko, kuriuo LR CK 2.4 straipsnyje laikomas kiekvienas asmuo, kuris verčiasi verslo ar profesine veikla, statusas yra pagrįstas jo vykdomos veiklos pobūdžiu, rizikos prisiėmimu, didesne derybine galia. Be to, teisės doktrinoje paprastai pripažįstama, jog deliktinės atsakomybės taikymas komerciniuose santykiuose turėtų būti ribojamas[815]. Tokia pozicija grindžiama tuo, kad komerciniuose teisiniuose santykiuose sutarties šalys paprastai turi lygias derybų galimybes (angl. *equal bargaining power*), todėl joms turėtų būti suteikiama teisė pačioms nustatyti susitarimo ribas[816]. M.M. Loubser pabrėžia, jog „pastebima tendencija riboti valstybės kišimąsi į verslo santykius ir į laisvas derybas“[817]. Nekvestionuotina, kad verslininko statusas leidžia taikyti griežtesnius atidumo kriterijus tiek sutartiniuose santykiuose, aiškiai apibrėžiant šalių tarpusavio įsipareigojimus, tiek atsakomybę už jų pažeidimą, tiek šalių rizikos paskirstymą, todėl verslininkui teikiama apsauga turėtų būti siauresnės apimties. MM. Loubser nurodo, kad „yra ginčijamasi, ar sutartinių santykių egzistavimas, kuomet detaliomis sutarties nuostatomis yra paskirstoma komercinė rizika, paneigia deliktinės atsakomybės pripažinimą“[818]. Analogiškos pozicijos laikosi ir N. Hoffmann[819]. A.G. Doehring pažymi, kad bendroji taisyklė galėtų būti taikoma tokia, kad dėl civilinės atsakomybės taikymo komerciniuose teisiniuose santykiuose būtų sprendžiama tik pagal sutartinės atsakomybės teisės normas, o deliktinė atsakomybė būtų negalima[820], kadangi verslininkų atsakomybė turėtų būti tik tokia, dėl kokios šalys susitarė sutartyje. Teisės doktrinoje nurodomos neigiamos deliktinės atsakomybės taikymo verslininkui pasekmės, kuomet deliktinės atsakomybės taikymas, išvengiant ieškovui nepalankių sutarties sąlygų, galėtų padidinti tiek sutarčių sudarymo, tiek jų vykdymo kaštus. Sutartinės atsakomybės prioritetas komerciniuose teisiniuose santykiuose gali būti pagrindžiamas šių santykių specifika, kadangi komercinių teisinių santykių šalims yra svarbus kaštų, susijusių su komercinėmis transakcijomis, nuspėjamumas[821]. Priešingu atveju kvestionuojama sutarties šalių teisė

813 Analogiška piktnaudžiavimo teise pasekmė įtvirtinta LR CK 1.137 straipsnio 3 dalyje.

814 Hoffmann, N., *supra* note 148, p. 54.

815 Chutorian, S., *supra* note 312, p. 388.

816 *Ibid*.

817 Loubser, MM., *supra* note 15, p. 127.

818 *Ibid.*, p. 126.

819 Hoffmann, N., *op. cit*., p. 56.

820 Doehring, A. G. Blurring the Distinction between Contract and Tort: Courts Permitting Business Plaintiffs to Recover Torts Damages for Breach of Contract. *Business Torts Journal.* 2005, 12 (2): 1.

821 *Ibid.*, p. 5.

derybų metu paskirstyti riziką, apibrėžti tarpusavio įsipareigojimų turinį, o tai gali lemti netikrumą versle ir suteikti galimybę šalims išvengti specifinių prievolių ir apribojimų, dėl kurių jos susitarė sutartyje[822]. Teisės doktrinoje nurodoma, jog komerciniuose teisiniuose santykiuose nepageidautina *contort* plėtra[823].

Trečiasis kriterijus. Doktrinoje abejojama, ar „deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos situacijų sprendimas visais atvejais turėtų būti pagrįstas tik formaliomis tradicinėmis kategorijomis, o ieškovo teisės priklausyti nuo to, koks bus jo ieškinio pagrindas“[824], t.y. sutartinės ar bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos pažeidimas. N. Hoffmann teigimu, „konkurencijos (sprendimo – aut. pastaba) tikslas yra subalansuoti iracionalumus ir ryšio tarp šių dviejų sistemų (deliktinės ir sutartinės atsakomybės – aut. pastaba) nebuvimą“[825]. Anglijoje civilinėje byloje *Photo Production Ltd v Securicor* (1978, 3AII ER 146) taip pat buvo pabrėžta vienodo rezultato svarba, t.y. „jeigu faktinės bylos aplinkybės leidžia teigti, jog tarp šalių egzistuoja rūpestingumo įsipareigojimas, kurį numato tiek sutarčių, tiek deliktų teisė, šios pareigos pažeidimas leidžia ieškovui rinktis, kurią civilinės atsakomybės rūšį taikyti, tačiau bet kuriuo atveju taikomos tos pačios pasekmės, t.y. civilinės atsakomybės taikymo rezultatas neturi priklausyti nuo klasifikacijos, kurią ieškovas pasirinks konkrečioje byloje“[826], t.y. Anglijos teismų praktikoje pastebima tendencija minimizuoti sutartinės ir deliktinės atsakomybės skirtumus[827]. Doktrinoje nurodoma, jog kiekvienoje konkrečioje byloje iš esmės yra tik vienas tikslas – užtikrinti teisingumą, o šio tikslo neatitiks tų pačių faktinių aplinkybių skirtingas vertinimas ir atitinkamai skirtingas rezultatas[828]. Dėl šių priežasčių „konkurencijos sprendimas gali tarnauti abiejų atsakomy-

822 Doehring, A. G., *supra* note 820, p. 1. Kita vertus, šiuolaikinėje civilinės teisės doktrinoje vis labiau diskutuojama, ar nereikėtų patikslinti silpnesniosios sutarties šalies sąvokos, jai priskiriant smulkias bendroves, kurios sudaro sandorius su stambiais verslo subjektais. Mattei, U. *The European Codification Process. Cut and Paste.* The Hague: Kluwer Law International, 2003, p. 153. Ši diskusija itin aktuali Vokietijos teisės doktrinoje, kurioje teigiama, kad nustatyti vartotojo požymiai nėra tinkamas kriterijus, pagrindžiantis apsaugos poreikį. Plačiau žr. Heiderhoff, B. *Grundstrukturen des nationalen und europäischen Verbraucherschutzrechts. Insbesondere zur Reichweite europäischer Auslegung.* Munich: Sellier. European Law Publishers, 2004, p. 250-257. Pasa, B.; Benacchio, G.A.; *The Harmonization of Civil and Commercial Law in Europe*. Budapest: Central European University Press, 2005, p. 25. H. Rősler nurodo, kad Europos Sąjungos teisės aktuose reglamentuojamas standartas, bet ne išskiriami atskiri apsaugos reikalaujančios silpnesniosios šalies požymiai. Autorius kelia esminį klausimą, ar yra tinkama vartotojo apsaugą prilyginti silpnesnės šalies apsaugai, kadangi siaura Europos Sąjungos teisės aktuose įtvirtinta vartotojo samprata prieštarauja poreikiui apsaugoti atskiras individualias klases, įskaitant mažas ir vidutines bendroves. Pagal Rősler, H. Protection of the Weaker Party in European Contract Law: Standardized and Individual Inferiority in Multi-level Private Law. *European Review of Private Law.* 2010, 18 (4): 743-744.

823 Barrett, M.J., *supra* note 278, p. 527.

824 Deakin, S.; Johnston, A., Markesinis, B., *supra* note 176, p. 20.

825 Hoffmann, N., *supra* note 148, p. 58.

826 Van Rossum, M., *supra* note 16, p. 542.

827 Műckl, P., *supra* note 440, p. 120.

828 Šis teiginys netaikytinas situacijoms, kuomet nukentėjęs asmuo gali pareikšti ieškinį tiek dėl sutartinės, tiek dėl bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos, bet jos nesutampa. Pavyzdžiui, bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareiga kyla iš veiksmų, kurių neapima nei aiškios, nei numanomos sutarties nuostatos. Tokiu atveju nėra būtinas vienodas rezultatas, kadangi atskirai gali būti taikomos tiek sutarčių, tiek deliktų teisės normos. Cartwright, J., *supra* note 400, p. 504.

bės rūšių koregavimo įteisinimui“[829], o konkuruojančios deliktinės atsakomybės taikymas turi padėti pasiekti sutarties tikslus, nors ir atsakomybės turinys gali skirtis[830]. Šiai pozicijai pritaria ir M. Käerdi, teigdamas, kad „konkurencijos sprendimo tikslas visų pirma yra rasti pusiausvyrą tarp dviejų kompensavimo sistemų. Būtina išvengti, kad viena civilinės atsakomybės rūšis nepriimtinu būdu išstumtų kitą.“[831]

Mūsų nuomone, dviejų atskirų ieškinio pagrindų ir atitinkamai skirtingo rezultato pripažinimas reiškia, kad nukentėjęs ir žalą padaręs asmuo vienu metu yra dviejuose teisiniuose santykiuose, o žalą padaręs asmuo dėl tos pačios žalos atlyginimo turi dvi pareigas – deliktinę ir sutartinę. Toks dualistinis formalia klasifikacija pagrįstas konkrečios situacijos faktinių aplinkybių vertinimas prieštarauja konkretaus teisinio santykio esmei. Mūsų nuomone, esant toms pačioms faktinėms aplinkybėms dviejų reikalavimų dėl žalos atlyginimo rezultatas turėtų sutapti, kadangi žalą sukėlusio pažeidimo turinys yra identiškas tiek sutarties pažeidimo, tiek delikto atveju. Teisės mokslas turėtų pasiūlyti tokį konkurencijos sprendimo būdą, kuris užtikrintų, kad deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje iš esmės būtų galimas tik vienas reikalavimas dėl tos pačios žalos atlyginimo. Šis teiginys lemia tokių taisyklių poreikį, kurios garantuotų vienodą tų pačių aplinkybių vertinimą ir atitinkamai analogišką rezultatą, t.y. teisės mokslas turi pasiūlyti tokį konkurencijos sprendimą, kuris minimizuotų sutartinės ir deliktinės atsakomybės skirtumų reikšmę deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje. Toks sprendimas užtikrintų teisinį aiškumą ir tikrumą, taip pat neleistų nukentėjusiajam asmeniui prašyti taikyti deliktinę atsakomybę tik todėl, kad išvengtų jam nepalankių sutarties sąlygų ir sutartinės atsakomybės teisės normų taikymo, ir visais atvejais užtikrintų, kad tos pačios faktinės aplinkybės bus vienodai įvertintos, nepriklausomai nuo to, kurią civilinės atsakomybės rūšį prašo taikyti ieškovas.

Mūsų nuomone, nurodyti deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdo kriterijai atitinka šiuolaikines sutarčių ir deliktų teisės santykio tendencijas. Visų pirma, būtina pažymėti, jog civilinės atsakomybės istorinės raidos ir filosofinio pagrindimo tyrimas leidžia daryti išvadą, jog negalimas griežtas civilinės atsakomybės rūšių išskyrimas, vienai iš jų suteikiant prioritetą. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacija iš esmės yra sutarčių ir deliktų teisės principų – sutarčių laisvės bei *pacta sunt servanda* ir nukentėjusiojo asmens apsaugos – susidūrimas, o konkurencijos sprendimas reiškia, kuriam iš šių principų konkrečiu atveju turėtų būti suteikiama pirmenybė ar kaip turėtų būti užtikrinama jų pusiausvyra. Apibendrindami šio disertacijos poskyrio tyrimo rezultatus, galime teigti, jog deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje negalimas toks sprendimas, kuris būtų pagrįstas tik formaliomis sutartinės ir deliktinės atsakomybės kategorijomis, o teismų praktikai keliamas uždavinys – užtikrinti efektyvios nukentėjusiojo asmens teisių gynybos, sutarčių laisvės ir *pacta sunt servanda* principų pusiausvyrą, minimizuojant deliktinės ir sutartinės atsakomybės skirtumų reikšmę. Juolab, kad šių principų pusiausvyros užtikrinimu ir yra pagrįstas šiuolaikines teisės raidos tendencijas atitinkantis deliktų ir sutarčių teisės santykis.

829 Hoffmann, N., *supra* note 148, p. 60.

830 Loubser, MM., *supra* note 15, p. 128.

831 Käerdi, M., *supra* note 184, p. 21.

2.3. Doktrinoje siūlomi deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdai

Teisės doktrinoje pateikiami įvairūs siūlymai, kaip reikėtų spręsti deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijas, nustatant, *pirma*, ar galima deliktinė atsakomybė sutartiniuose santykiuose dėl neteisėtų veiksmų, kurie atitinka tiek sutarties pažeidimą, tiek deliktą; *antra*, ar nukentėjusiajam asmeniui turėtų būti suteikta teisė rinktis teisinį reikalavimo pagrindą ir prašyti taikyti deliktinę atsakomybę; *trečia*, ar galima sutartinės ir dėl deliktinės atsakomybės teisės normų kumuliacija. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdai gali būti apibendrinti ir įvardijami taip: įstatymo konkurencija (vok. *Gesetzeskonkurrenz*), reikalavimo konkurencija (vok. *Anspruchskonkurrenz*), reikalavimo normų konkurencija (vok. *Anspruchsnormenkonkurrenz*)[832]. Svarbu pažymėti, jog visiems konkurencijos sprendimo būdams yra bendra tai, kad reikalavimas dėl tos pačios žalos atlyginimo gali būti patenkintas tik vieną kartą[833]. Šiame disertacijos poskyryje (2.3) pateikiamas šių doktrinoje siūlomų deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdų pagrindimas (*2.3.1 - 2.3.3. poskyriai*). Siekiant pabrėžti konkurencijos sprendimo būdų skirtumus, analizuojama, kaip kiekvieno iš jų taikymas galėtų lemti skirtingą rezultatą toje pačioje deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje, kuomet nuomininkas padaro žalos nuomotojo turtui.

Svarbu pažymėti, jog šiame disertacijos poskyryje pristatomi deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdai yra sulaukę didžiausio dėmesio teisės doktrinoje, analizuojančioje sutartinės ir deliktinės atsakomybės santykio klausimus. Mūsų nuomone, šie konkurencijos sprendimo būdai atspindi pagrindinius civilinės atsakomybės rūšių sąveikos aspektus, todėl šioje disertacijoje koncentruojamasi tik į šių konkurencijos sprendimo būdų analizę, identifikuojant juos taikančias užsienio valstybes bei sprendžiant dėl galimo jų adaptavimo nacionalinėje civilinėje teisėje. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės santykis gali būti arba viršenybės, arba lygiateisiškumo. Pritariant vienos iš civilinės atsakomybės rūšių pirmenybės pozicijai (*paprastai tai yra sutartinė atsakomybė*), nepripažįstama galimybė taikyti kitą, todėl yra tik vienos iš jų taikymo sąlygos. Šį sutartinės ir deliktinės atsakomybės santykį pagrindžia *įstatymo konkurencijos* sprendimo būdas. Jeigu sutartinė ir deliktinė atsakomybė yra lygiavertės, galimas arba vienos iš jų taikymas, pagrįstas ne viršenybe, o pasirinkimu, arba galima abiejų civilinės atsakomybės rūšių kombinacija. Šiuo civilinės atsakomybės rūšių santykiu yra pagrįsti reikalavimo konkurencijos ir reikalavimo normų konkurencijos sprendimo būdai.

2.3.1. Įstatymo konkurencija

Vienas pagrindinių įstatymo konkurencijos sprendimo būdo (vok. *Gesetzeskonkurrenz*, angl. *concurrence of laws*) pagrindimo argumentų yra sutarčių laisvės ir sutarties privalomumo principai, kurie būtų pažeisti, jeigu dėl deliktinės atsakomybės taikymo sutartiniuose

832 *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR), supra* note 72, p. 3122-3128.

833 Brieskorn, K., *supra* note 45, p. 209.

santykiuose nukentėjęs asmuo galėtų išvengti jam nepalankių sutarčių teisės normų ar sutarties sąlygų, ypač tuo atveju, jeigu šalys susitarė netaikyti civilinės atsakomybės arba apribojo jos dydį[834]. P.H. Schlechtriem pažymi, „sutartinis įsipareigojimas absorbuoja bendrąsias nuostatas“[835], todėl, C. von Bar teigimu, „jeigu pareiškiamas reikalavimas dėl deliktinės atsakomybės taikymo, jis gali būti atmestas tuo pagrindu, kad atsakomybė turi būti sutartinė“[836]. Šis deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdas yra pagrįstas *sutartinės atsakomybės viršenybe*, doktrinoje nurodant, kad „paprastai reikalavimas dėl sutartinės atsakomybės taikymo turi pirmenybę reikalavimo dėl deliktinės atsakomybės taikymo atžvilgiu“[837], kadangi sutartis reguliuoja *visus galimus* sutarties šalių tarpusavio reikalavimus, kadangi sutartis reguliuoja *visus galimus* sutarties šalių tarpusavio reikalavimus.

Teisės doktrinoje teigiama, kad „principo *non-cumul* pasirinkimas atrodo išmintingas, vertinant ekonominius argumentus“[838]. Tokia pozicija grindžiama ne tik savanoriškai prisiimtų įsipareigojimų viršenybe delikto atžvilgiu, bet ir didesniais sutarčių sudarymo ir derybų kaštais, siekiant ateityje išvengti galimų ieškinių dėl deliktinės atsakomybės taikymo. Deliktinės atsakomybės taikymu sutartiniuose santykiuose gali būti paneigiamas detaliose sutarties sąlygose numatytas komercinės rizikos paskirstymas. N Hoffmann teigimu, turtinių nuostolių atlyginimas pirmiausia turi būti užtikrinamas sutarčių teisės priemonėmis be deliktų teisės pagalbos[839], todėl deliktinės atsakomybės taikymas sutartiniuose santykiuose dėl neteisėtų veiksmų, kurie atitinka sutarties pažeidimą, pažeistų atskirų teisės sričių užduočių pasidalinimą.

Šis deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdas yra pagrįstas bendrosios ir specialiosios teisės normos santykiu, kuomet siauresnio pobūdžio reikalavimui suteikiama pirmenybė ir jis pašalina galimybę taikyti bendresnį[840]. N. Jansen teigimu, „sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo atveju deliktinės atsakomybės taikymą dėl savo specialaus pobūdžio šalina sutarčių teisė, kuriai deliktų teisės atžvilgiu suteikiama *lex specialis* reikšmė“[841]. Šis deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdas grindžiamas teiginiu, kad sutartiniai santykiai eliminuoja galimybę taikyti deliktinę atsakomybę, kadangi sutartyje šalys gali numatyti visus galimus tarpusavio reikalavimus ir kitaip, negu numato deliktų teisė, paskirstyti prisiimamą riziką[842]. Dėl šios priežasties deliktų teisės (*bendrosios normos*) taikymas neatitiks konkrečios situacijos faktinių aplinkybių ir sutarties šalių valios *(specialiosios normos)*. Vertinant šio deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdo pagrįstumą, būtina nustatyti, ar sutartis (*sutarčių teisė)* gali būti laikoma *lex specialis* deliktų teisės atžvilgiu.

834 Loubser, MM., *supra* note 15, p. 126. Schlechtriem, P.H., *supra* note 27, p. 34.

835 Schlechtriem, P.H., *ibid.*, p. 72. Beaumart, M., *supra* note 401, p. 23.

836 Tokiu atveju teismas turi informuoti šalis ir spręsti dėl reikalavimo pagrįstumo, atsižvelgiant į sutarčių teisės ir sutartinės atsakomybės teisės normas. Von Bar, C., *supra* note 80, p. 450-451.

837 Hoffmann, N., *supra* note 148, p. 32. Klein, A., *supra* note 46, p. 15.

838 Christas, A., *supra* note 29, p. 291.

839 Pagal Hoffmann, N., *op. cit.,* p. 58.

840 *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR), supra* note 72, p. 3122.

841 Jansen, N., *supra* note 21, p. 41.

842 Käerdi, M., *supra* note 184, p. 21.

Teisės teorijoje nurodoma, kad „specialioji teisės norma priimama remiantis bendrąja norma, jai neprieštarauja ir skirta bendrosios normos imperatyvams konkretinti, plėtoti, atsižvelgiant į reguliuojamų visuomeninių santykių specifiką“[843], o atitinkamai bendroji norma „formuluoja bendrąją elgesio taisyklę, yra taikoma neribotam subjektų ratui ir nustato specialiųjų normų formulavimo kryptį ir metodą. Jos turiniui plėtoti gali būti kuriamos specialiosios normos.“[844] Specialioji teisės norma apima visus bendrosios teisės normos požymius ir numato bent vieną specialiųjų požymį. Deliktinės atsakomybės taikymo pagrindas yra teisės norma, kurioje numatyta, kad asmuo, pažeidęs rūpestingumo pareigą, turi atlyginti kitam asmeniui padarytą žalą. Jeigu šią norma laikysime bendrąja, specialioji jos atžvilgiu galėtų būti formuluojama taip: asmuo, pažeidęs iš sutarties kylančią rūpestingumo pareigą, turi atlyginti kitam asmeniui padarytą žalą[845].

Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad „bendrųjų ir specialiųjų teisės normų terminai ir teisės normų reguliavimo apimties palyginimas turi prasmę tik tada, kai vertinamų teisės normų apimtis bent iš dalies sutampa, tai yra, kai bent dalis vienos iš lyginamų teisės normų reguliuojamų santykių yra reguliuojami ir tos teisės normos, su kurios reguliavimo sritimi bandoma palyginti. Jei to nėra ir teisės normų reguliavimo sritys yra visiškai skirtingos, šios normos viena kitos atžvilgiu nėra nei bendrosios, nei specialiosios – šis kriterijus joms tiesiog negali būti taikomas“.[846] Mūsų nuomone, sutarčių teisė negali būti laikoma *lex specialis* deliktų teisės atžvilgiu, kadangi reguliavimo apimtis nesutampa: sutartinė atsakomybė yra nustatyta už sutarties pažeidimus, o deliktinė taikoma dėl delikto. Net jeigu konkrečioje situacijoje sutarties pažeidimo ir delikto faktinės aplinkybės sutampa, sutartinė atsakomybė taikoma ne už deliktą, bet už sutarties pažeidimą, o deliktinė atitinkamai ne už sutarties pažeidimą, bet už deliktą. Minėta deliktinę atsakomybę pagrindžianti teisės norma numato, kad asmuo, pažeidęs bendrąją rūpestingumo pareigą, turi atlyginti kitam asmeniui padarytą žalą, bet sutartinės atsakomybės pagrindas yra kita norma: asmuo, pažeidęs sutartinę pareigą, kuri gali būti dviejų rūšių tiek įvykdymo, tiek rūpestingumo, turi atlyginti sutarties šaliai padarytą žalą. Tarp šių dviejų normų nėra bendrosios ir specialiosios teisės normos santykio, nes sutartinę atsakomybę pagrindžianti norma nekonkretinta bendrosios, neapima jos reguliavimo srities, o, atvirkščiai, laikytina atskira ir savarankiška. Sutarties pažeidimo faktinė sudėtis negali būti laikoma konkretinančia delikto faktinę sudėtį, kadangi sutarties pažeidimas – sutartinės pareigos neįvykdymas ar netinkamas įvykdymas, o deliktas – bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos pažeidimas, sukėlęs žalą. Subordinacijos santykio pripažinimas leistų teigti, kad kiekvienas sutarties pažeidimas visada yra ir deliktas, nes sutartinė atsakomybė apima visus deliktinės atsakomybės požymius ir numato papildomus. Tačiau toks teiginys nėra teisingas. Netinkamas sutartinio įsipareigojimo įvykdymas ar jo neįvykdymas (vėlavimas laiku pristatyti prekę, nekokybiškas darbų

843 Vaišvila, A., *supra* note 4, p. 293.

844 *Ibid.*

845 „Teisės norma gali būti bendroji ar specialioji tik kitos teisės normos atžvilgiu, o atskirai paimta viena teisės norma negali būti nei bendroji, nei specialioji, nes nėra su kuo palyginti jos reguliavimo srities. Todėl galima teigti, kad teisės normos priskyrimas bendrosioms ar specialiosioms priklauso nuo to, su kokiomis teisės normomis ji yra lyginama“. Baublys, L., *et al. Teisės teorijos įvadas*. 2 leidimas. Vilnius: Leidykla MES, 2012, p. 314.

846 *Ibid.*, p. 315.

atlikimas ir pan.) turi atskirą savo taikymo sritį. Dėl šios priežasties sutartinė atsakomybė, kuri taikoma už *reikalavimo teisių* pažeidimus, negali išstumti deliktinės atsakomybės, kuri skirta *absoliučių teisių* gynybai, taikymo ir atvirkščiai. Būtent faktinės sudėties ir taikymo srities skirtumai paneigia galimybę, remiantis bendrosios ir specialiosios normos konkurencijos sprendimo taisyklėmis, išspręsti deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situaciją. Jeigu tarp sutarčių ir deliktų teisės nėra subordinavimo santykio, nėra pagrindo vienos iš civilinės atsakomybės rūšių laikyti viršesne kitos atžvilgiu, priešingai, sutarčių ir deliktų teisės yra dvi atskiros prievolių teisės dalys ir civilinės atsakomybės instituto dalys, o sutarčių teisė nėra deliktų teisės dalimi. Svarbu pažymėti, kad net Prancūzijos teisės doktrinoje, kurioje deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija sprendžiama įstatymo konkurencijos būdu, vis dėlto pripažįstama, kad tarp sutartinės ir deliktinės atsakomybės nėra bendrosios – specialiosios teisės normų santykio, kadangi kiekviena iš civilinės atsakomybės rūšių turi atskirą veikimo sritį: sutartinė atsakomybė skirta užtikrinti sutartyje numatytą pažadą, o deliktinė – asmens ir turto apsaugą[847].

Įstatymo konkurencijos sprendimo būdo oponentai nurodo, kad bendroji pareiga elgtis rūpestingai ir nepadaryti žalos neturėtų būti paneigta sutartiniuose santykiuose[848]. Sutartimi šalys gali nustatyti griežtesnius elgesio standartus, bet negali paneigti tų, kuriuos nustatė deliktų teisė[849]. S. Litvinoff teigimu, „konkurencijos sprendimo būdas, kuris neleidžia reikšti reikalavimo dėl deliktinės atsakomybės taikymo, draudžia šaliai pasinaudoti jai teisės teikiama apsauga“[850]. Pavyzdžiui, jeigu nuomotojas, įsipareigojęs prižiūrėti išsinuomotų patalpų būklę ir užtikrinti reikiamą remontą, šios pareigos nevykdo ir tai lemia nelaimingą atsitikimą, dėl kurio nuomininkas patiria sužalojimus, sutartis nepakeičia jo atsakomybės prigimties ir neatleidžia jo nuo pasekmių, kurias numato deliktų teisė. S. Litvinoff abejoja, ar yra pagrįsta tokia pozicija, kad asmuo, sudarydamas nuomos sutartį, atsisako teisės jam suteikiamos platesnės apsaugos, kokia yra garantuojama asmenims, nesudariusiems nuomos sutarties[851]. Šių argumentų pagrįstumo vertinimas priklauso nuo atsakymo į klausimą, koks yra sutarčių laisvės principo ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos (deliktų teisės) santykis. Jeigu ši pareiga yra laikoma minimaliu apsaugos standartu, kurio negalima pakeisti, tuomet sutarties pažeidimo ir delikto atveju neturėtų būti paneigiama galimybė taikyti deliktinę atsakomybę. Jeigu sutarties šalims suteikiama teisė modifikuoti bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigą, tuomet konkrečioje deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje yra aktualus modifikuotos bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos turinys.

Šį deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdą galėtų pagrįsti *sisteminė teisės aktų analizė*. Jeigu sutartinė ir deliktinė atsakomybė yra reguliuojamos atskiruose civilinio kodekso skyriuose, įstatymų leidėjo valia yra užtikrinti jų atskirumą ir nesutapimą. Išimtinį sutartinės atsakomybės pobūdį gali patvirtinti tokia civilinio kodekso struktūra, kuomet yra numatytos bendrosios civilinės atsakomybės teisės normos

847 Mayr, V., *supra* note 54, p. 150.

848 Loubser, MM., *supra* note 15, p. 126.

849 *Ibid*. Litvinoff, S., *supra* note 55, p. 18.

850 *Ibid.*

851 *Ibid.*

(deliktų teisė) ir jas konkretinančios sutartinės atsakomybės teisės normos, taikytinos sutarties pažeidimo atveju.

Įstatymo konkurencija taip pat gali būti pagrindžiama pažeistos pareigos tikslo doktrina (vok. *Schutzzwecktheorie*), kuri prieštarauja sutartinės ir deliktinės atsakomybės kumuliacijai ir jų alternatyvai, pripažįstant tik vienos iš jų taikymo sąlygas, atsižvelgiant į tai, kokia pareiga buvo pažeista. Konkrečioje situacijoje būtina nustatyti, koks buvo sutartinio įsipareigojimo tikslas ir ar juo buvo siekiama apsaugoti nukentėjusiojo asmens absoliučias teises. Šios teorijos taikymas ir pasekmės yra itin akivaizdžios žalos pirkėjo turtui dėl nekokybiškos prekės atvejais, kuomet turėtų būti vertinama, ar pardavėjo sutartinės pareigos perduoti kokybišką prekę tikslas buvo apsaugoti pirkėją nuo bet kokios galimos žalos dėl prekės defekto. Pažeistos pareigos tikslo doktrina reiškia, kad sutarties šalies pareigos tikslas buvo perduoti prekę, kuri atitiktų pirkėjo lūkesčius, bet ne apsaugoti pirkėją nuo bet kokios galimos žalos jo turtui. Tokia išvada lemia, kad sutartinė atsakomybė negalima, o turėtų būti sprendžiama dėl deliktinės atsakomybės taikymo[852]. Net ir sutarties dėl sveikatos priežiūros paslaugų teikimo pažeidimo atveju galime laikyti, kad šios sutarties objektas nėra asmens absoliučių teisių apsauga, nes „sutarties šalies interesai, gaunant prekes ar paslaugas yra labiau ekvivalentiški sumokėtai sumai, negu debitoriaus absoliučių teisių apsaugai“[853], todėl dėl neteisėtų veiksmų, susijusių su kūno sužalojimu ar mirtimi, paprastai galima tik deliktinė atsakomybė.

M. Käerdi nurodo, kad negalimas įstatymo konkurencijos kaip bendrosios taisyklės taikymas visose deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijose. Tokia pozicija grindžiama teiginiu, jog jeigu sutarties šalys neaptarė visų galimų rizikų, sutartinės atsakomybės taikymas, neatsižvelgiant į deliktinės atsakomybės taisykles, neatrodo pagrįstas[854]. Autoriaus teigimu, sutarčių teisės ir sutartinės atsakomybės pirmenybė gali būti pateisinama tik tokia apimtimi, kiek pavyktų atriboti įsipareigojimus, susijusius su specifiniu sutartiniu rizikos paskirstymu ir sutartinių interesų apsauga, ir nesutartinius, tačiau, ar toks atribojimas iš esmės yra įmanomas, abejotina[855]. Atribojimo problematika ypač akivaizdi tuomet, kai sutarčių teisė pripažįstą platų spektrą papildomų sutarties šalių įsipareigojimų, laikomu minimaliu standartu, kurio sutarties šalys negali pakeisti ir dėl kurio neturi susitarti. Šios disertacijos pirmojo skyriaus tyrimo rezultatai leidžia teigti, jog būtent šių pareigų pažeidimas lemia deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijas.

Analizuojant civilinės atsakomybės taikymo ypatumus šio poskyrio įvadinėje dalyje nurodytoje situacijoje, galime daryti išvadą, jog įstatymo konkurencijos sprendimo būdas reikalauja nuomininkui, padariusiam žalos nuomotojo turtui, taikyti sutartinę atsakomybę. Sprendžiant dėl atsakomybės taikymo sąlygų ir apimties, aktualios tiek sutarties, tiek sutarčių teisės ir sutartinės atsakomybės teisės normos. Pavyzdžiui, nuomos sutartyje šalys galėjo susitarti, kad nuomininko atsakomybė dėl žalos turtui negali viršyti trijų mėnesių nuomos mokesčio. Šis atsakomybės ribojimas bus aktualus, taikant sutartinę atsakomybę. Jeigu žala turtui bus patirta dėl su nuomininku susijusių trečiųjų asmenų veiksmų, tai nešalins nuomininko atsakomybės nuomotojo atžvilgiu dėl šios žalos atlyginimo.

852 Sein, K., *supra* note 24, p. 54.

853 *Ibid.*, p. 55.

854 Käerdi, M., *supra* note 184, p. 117.

855 *Ibid*. Schlechtriem, P.H., *supra* note 27, p. 1606.

Apibendrindami galime teigti, kad įstatymo konkurencija gali būti laikoma itin formaliu sutartinės ir deliktinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdu, kuris nors užtikrina teisinį tikrumą, bet ignoruoja aplinkybę, kad konkreti situacija atitinka delikto požymius, todėl yra deliktų teisės normų taikymo sąlygos. Vienu iš šio konkurencijos sprendimo būdo trūkumų gali būti laikoma ir tai, jog sutarties šalis negali pasinaudoti deliktų teisės normų suteikiama apsauga, nors trečiasis asmuo analogiškoje faktinėje situacijoje, t.y. dėl analogiško pažeidimo, turėtų tokią teisę.

2.3.2. Reikalavimo konkurencija

Reikalavimo konkurencijos sprendimo būdas reiškia, kad sutarčių ir deliktų teisės normos yra lygiavertės[856], nesuteikiant joms bendrosios ir specialiosios teisės normos statuso. Reikalavimo konkurencijos sprendimas yra pagrįstas teisinio priežastingumo taisykle (vok. *juristische Kausalität)*, kuri reiškia, kad jeigu yra tenkinamos teisės normos taikymo sąlygos, yra taikoma teisės norma ir joje nurodytos teisinės pasekmės[857]. Šis teiginys laikytinas teisės aksioma, be kurio neįsivaizduojamas teisės normų taikymas[858]. Minėta teisinio priežastingumo taisyklė civilinės atsakomybės teisiniuose santykiuose reiškia, kad jeigu yra padaromas deliktas ar pažeidžiama sutartinė pareiga, konkretų teisinį santykį reguliuojančių teisės normų pagrindu kyla prievolė atlyginti nukentėjusiajam asmeniui padarytą žalą. Civilinės atsakomybės dualizmas šį teiginį sukonkretina taip: jeigu tų pačių faktinių aplinkybių sudėtis atitinka ir sutarties pažeidimo, ir delikto požymius, gali būti taikomos ir sutarčių, ir deliktų teisės normos, t.y. galima ir sutartinė, ir deliktinė atsakomybė. Teisės doktrinoje, pagrindžiančioje šį konkurencijos sprendimo būdą, paprastai pabrėžiama *nukentėjusiojo asmens teisė rinktis* reikalavimo pagrindą deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje. Pripažįstama, kad reikalavimas dėl sutartinės ir reikalavimas dėl deliktinės atsakomybės taikymo yra savarankiški vienas kito atžvilgiu ir nėra identiški. „Kiekvienam reikalavimui taikomos jo teisinės pasekmės ir sąlygos, taip pat ieškinio senaties terminas“[859], t.y. jeigu esant deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijai reiškiamas reikalavimas dėl sutartinės atsakomybės taikymo, taikomos sutartinės atsakomybės taisyklės, jeigu reiškiamas reikalavimas dėl deliktinės atsakomybės – deliktinės atsakomybės taisyklės[860]. Reikalavimo konkurencija yra pagrįsta neribotu teisinio priežastingumo taisyklės

856 Brieskorn, K., *supra* note 45, p. 222.

857 Baumgartner, A. *Die Konkurrenzen zwischen Gewährleistung und den §§ 918 ff ABGB und zwischen Gewährleistung und laesio enormis*. Dissertation. [interaktyvus]. 2009, Wien, p. 3. [žiūrėta 2016-02-27]. < http://othes.univie.ac.at/4354/1/2009-03-23_9873809.pdf.>.

858 Šį teiginį patvirtina teisės teorijos mokslas, analizuodamas teisės normos struktūrą. A. Vaišvila vadovėlyje „Teisės teorija“ nurodo, kad teisės normos „struktūrą galima išreikšti formule: „*jei..., tai..., priešingu atveju*“: Jei įvyksta tam tikri teisiniai faktai – gyvenimo aplinkybės (hipotezė), tai santykio dalyviai turi elgtis taip ir taip (dispozicija), priešingu atveju jų teisės bus atitinkamai siaurinamos ar likviduojamos (sankcija)“. Vaišvila, A., *supra* note 4, p. 268.

859 Pateikiamas pavyzdys: dėl stipriai chloruoto vandens tiekimo sugenda konservuojami agurkai. Konservavimo įmonė patiria žalą. Galima civilinė atsakomybė tiek dėl delikto, tiek dėl sutarties pažeidimo. Schellhammer, K. *BGB Allgemeiner Teil und gesamtes Schuldrecht mit Nebengesetzen.* Heidelberg: C.F.Műller Verlag, 1999, p. 406.

860 Klein, A., *supra* note 46, p. 15-16.

taikymu[861]: faktinių aplinkybių ir teisinių pasekmių teisėtumo vertinimas reikalauja nustatyti veiksmų atitikimą visoms teisės normoms, kurios reguliuoja konkretų teisinį santykį, todėl reikalavimo konkurencijos sprendimo būdas leidžia daugiau negu vieną reikalavimo pagrindą, o nukentėjusysis turi pasirinkimo teisę[862]. Griežtoji reikalavimo konkurencija suteikia nukentėjusiajam asmeniui teisę rinktis, kurį reikalavimą reikšti, bet tik vieną iš jų[863]. Laisvoji reikalavimo konkurencija nukentėjusiajam asmeniui leidžia reikšti abu reikalavimus ir vieno iš jų pareiškimas nešalina galimybės pareikšti kito. Šveicarijos teisės doktrinoje nurodoma, kad reikalavimas dėl sutartinės ir reikalavimas dėl deliktinės atsakomybės taikymo „negali būti akumuliuoti. Pacientui nuostoliai taip pat negali būti dvigubai atlyginti. Reikalavimai iš sutarties ir delikto egzistuoja vienas šalia kito.“[864] Reikalavimo konkurencija reiškia, kad sutarties sudarymas ir sutartiniai santykiai neturi įtakos deliktinei atsakomybei.

Kokie yra neribotos reikalavimo konkurencijos taikymo pavojai? *Pirma*, deliktų teisė gali ženkliai sumažinti sutarčių teisės taikymą. Tai ypač aktualu tuo atveju, jeigu šalys sutartyje susitarė dėl civilinės atsakomybės netaikymo ar jos dydžio apribojimo, todėl M. M. Loubser teigimu, „būtų nesąžininga visais atvejais taikyti sutarties šaliai atsakomybę, neatsižvelgiant į šalių susitarimo turinį, ypač tada, kai reikšdamas ieškinį dėl deliktinės atsakomybės ieškovas gali išvengti jam nepalankių sutarties nuostatų taikymo“[865]. Nukentėjęs asmuo taip pat gali pasirinkti reikšti reikalavimą dėl deliktinės atsakomybės taikymo dėl jam palankesnių deliktų teisės normų, t.y. deliktinės atsakomybės taikymo sąlygų ir teisinių pasekmių (pavyzdžiui, ilgesnio ieškinio senaties termino ir pan.). Neribotas šio deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdo taikymas nėra pateisinamas komerciniuose teisiniuose santykiuose, kuomet šalys paskirsto verslo riziką bei detalizuoja tarpusavio įsipareigojimų turinį. Teisės doktrinoje taip pat nurodoma, jog reikalavimo konkurencijos sprendimas gali būti taikomas tada, jeigu konkrečioje teisės sistemoje deliktas yra apibrėžtas siaurai, kuomet ne dėl kiekvieno sutarties pažeidimo būtų galimas deliktinės atsakomybės taikymas[866]. *Antra*, dvigubo žalos atlyginimo pavojus. Jeigu nukentėjęs asmuo turi teisę reikšti ir sutartinį, ir deliktinį reikalavimą dėl tos pačios žalos atlyginimo, esant abiejų šių reikalavimų tenkinimo sąlygoms, civilinė atsakomybė atliks ne žalos kompensavimo funkciją, bet baudimo funkciją[867]. Tokiu atveju nukentėjusiajam asmeniui bus atlyginta ne tai, ko jis neteko, bet suteikiama galimybė žalą patyrusiam asmeniui praturtėti žalą padariusio asmens sąskaita. Ši kritika yra labiau skirta laisvajai reikalavimo konkurencijai, kuomet nukentėjęs

861 Teisės doktrinoje yra autorių, kurie neigia teisinio priežastingumo taisyklės taikymą konkurencijos problemai spręsti. Pavyzdžiui, S. Zitelmann išskiria prigimtinį ir teisinį priežastingumą ir teigia, kad teisės normos faktinės sudėties ir teisinių pasekmių atveju kalbame apie teisinį priežastingumą, kuris yra įstatymo leidėjo diskrecija. Kitų autorių nuomone, prigimtinio ir teisinio priežastingumo taisyklės skirtumas reiškia, kad sąlyg *supra* note inis abstrakčių faktinių aplinkybių ir teisinių pasekmių santykis nėra prigimtinis įstatymas, tačiau žmogaus sukurtas ryšys. Yra galimos šio ryšio išimtys, bet jos turėtų būti ypatingai pagrįstos. Klein, A., *supra* note 46, p. 19-20.

862 Von Bar, C., *supra* note 13, p. 198. Fellmann, W., *supra* note 141, 10 išnaša.

863 *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR), supra* note 72, p. 3122.

864 Fellmann, W.; *op. cit.*, p. 10.

865 Loubser, MM., *supra* note 15, p. 126. Hart, M.K., *supra* note 131, p. 512.

866 Zimmermann, R., *supra* note 7, p. 906.

867 Apie civilinės atsakomybės funkcijas žr. Koziol, H., *supra* note 47, p. 75.

asmuo turi teisę reikšti ir sutartinį, ir deliktinį reikalavimus dėl žalos atlyginimo, o vieno jų pareiškimas nešalina galimybės pareikšti kitą[868]. Tačiau, mūsų nuomone, šis argumentas nėra pagrįstas. Neabejotinai visiško žalos atlyginimo principas eliminuoja šią riziką. Be to, teismui patenkinus vieną reikalavimą ir priteisus žalos atlyginimą, žalos nebėra, todėl ta apimtimi, kiek kitas reikalavimas dėl tos pačios žalos atlyginimo atitinka jau patenkintą reikalavimą, naujas reikalavimas turėtų būtų atmestas.

Reikalavimo konkurencijos sprendimo būdas galėtų būti pagrindžiamas *sistemine teisės aktų analize*. Jeigu civilinę atsakomybę reglamentuojančios teisės normos yra susistemintos tokiu būdu, kad yra bendroji dalis, numatanti bendrąsias civilinės atsakomybės teisės normas, taikytinas dėl sutarties pažeidimo ir delikto, bei dvi atskiros dalys, skirtos sutartinei ir deliktinei atsakomybei, galima preziumuoti abiejų civilinės atsakomybės rūšių savarankiškumą, paneigiant subordinacijos santykį. Analogiška išvada galima ir tuo atveju, jeigu nėra bendrosios civilinės atsakomybės instituto dalies, o yra dvi atskiros dalys, atskirai reglamentuojančios sutartinę ir deliktinę atsakomybę.

Analizuojant šio disertacijos poskyrio (2.3.) įvadinėje dalyje pateiktą situaciją, akivaizdu, jog taikant reikalavimo konkurencijos sprendimo būdą, galimas kitas rezultatas, negu analogišką situaciją sprendžiant įstatymo konkurencijos sprendimo būdu (2.3.1 poskyris). Reikalavimo konkurencijos sprendimo būdas pripažįsta nuomotojo teisę reikšti ieškinį dėl deliktinės atsakomybės taikymo žalą turtui padariusiam nuomininkui. Tokiu atveju netaikytinos nuomos sutarties sąlygos, sutarčių teisės ir sutartinės atsakomybės teisės normos, t.y. gali būti neatsižvelgiama į šalių susitarimo sąlygas dėl sutartinės nuomininko atsakomybės apribojimo, taikant visiško žalos atlyginimo principą. Jeigu žala turtui patirta ne dėl nuomininko, bet dėl su juo susijusių trečiųjų asmenų kaltės, nuomotojui, siekiančiam netiesioginės nuomininko atsakomybės, reikėtų pagrįsti, kad trečiasis asmuo veikė nuomininko nurodymu ar jo kontroliuojamas, tačiau konkrečioje situacijoje įrodyti šią aplinkybę gali būti neįmanoma arba labai sudėtinga.

Apibendrindami galime teigti, jog deliktinės atsakomybės taikymas konkurencijos situacijoje *gali paneigti* sutarties laisvės ir sutarties privalomumo principus bei suteikti sutarties šaliai galimybę *išvengti* jai nepalankių sutarčių teisės normų bei sutarties sąlygų. Kita vertus, esant deliktinės ir sutartinės atsakomybės skirtumams, reikalavimo konkurencijos sprendimo būdas užtikrina civilinio teisinio santykio dalyvių (tiek esančių sutartiniuose santykiuose, tiek trečiųjų asmenų) lygiateisiškumą, t.y. galimybę taikyti nukentėjusiajam asmeniui paprastai palankesnes deliktų teisės normas, neatsižvelgiant į tai, ar šalis sieja sutartiniai santykiai, ar ne.

2.3.3. Reikalavimo normų konkurencija

M.M. Loubser vienu pagrindinių reikalavimo konkurencijos sprendimo būdo trūkumų nurodo aplinkybę, jog „jeigu ieškovui suteikiama teisė rinktis alternatyvų reikalavimo pagrindą, nėra taikomos kito reikalavimo taisyklės, esant jų taikymo sąlygoms, ir teismas negali atsižvelgti į visas teisės normas, reguliuojančias konkretų teisinį santykį“[869]. Ši kritika

868 Schlechtriem, P.H., *supra* note 27, p. 34.

869 Loubser, MM., *supra* note 15, p. 148.

tinkama ir įstatymo konkurencijos sprendimo būdui, kadangi suteikiant prioritetą vienai iš civilinės atsakomybės rūšių, paneigiamas kitos civilinės atsakomybės rūšies teisės normų taikymas, net ir esant jų taikymo sąlygoms. Tiek įstatymo konkurencijos sprendimo būdo, tiek reikalavimo konkurencijos sprendimo būdo taikymas yra pagrįstas vienos civilinės atsakomybės rūšies taisyklių taikymu konkrečioje situacijoje, tik vienu atveju – prioritetas suteikiamas sutarčių teisei, neatsižvelgiant į nukentėjusiojo asmens valią, kitu – nukentėjusiojo asmens pasirinktai civilinės atsakomybės rūšiai, kuri, tikėtina, bus deliktinė atsakomybė. Vienu iš šių deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdų trūkumų doktrinoje yra nurodomas jų vienpusiškumas, kuomet taikant vienos civilinės atsakomybės rūšies taisykles, yra ignoruojamos kitos civilinės atsakomybės rūšies taisyklės, neleidžiant teismui visapusiškai kvalifikuoti teisinį santykį, taikant visas su konkrečia situacija susijusias teisės normas[870]. Apie itin glaudų sutarčių ir deliktų teisės ryšį rašė G. Gilmoras jau minėtoje monografijoje „Sutarties mirtis“ (angl. *The Death of Contract*), kurioje jis teigė, kad atskiros sutarčių ir deliktų teisės veikimo sritys susiliejo į vieną bendrą, kuri gali būti vadinama „*contort*“[871]. M. Dorff pažymi, kad „nuo tada terminas „contort“ buvo plačiai taikomas daugeliui skirtingų sričių, esančių riboje tarp sutarties ir delikto“[872]. Reikalavimo normų konkurencijos sprendimo būdo tikslas yra išvengti vienpusiško civilinės atsakomybės teisės normų taikymo[873], pabrėžiant sutarčių ir deliktų teisės ryšį deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje.

Reikalavimo normų konkurencija iš kitų deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdų išsiskiria tuo, kad ji *nesiūlo bendros taisyklės* ar aksiomos, kuri galėtų būti taikoma kiekvienoje deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje. Reikalavimo normų konkurencija siūlo unikalų sprendimą, kuomet taikytinų teisės normų kombinacija kiekvienu atveju priklauso nuo konkrečios civilinės bylos faktinių aplinkybių. A. Klein reikalavimo normų konkurenciją apibrėžia taip: „jeigu faktinės aplinkybės gali būti tiek reikalavimo dėl sutartinės, tiek dėl deliktinės atsakomybės taikymo pagrindu, galimas tik vienas reikalavimas, kurio sąlygos ir teisinės pasekmės yra atskirų šių reikalavimų taikymo teisinių pasekmių kombinacija“[874]. Toks reikalavimas nebus nei grynai sutartinis, nei deliktinis, bet sutartinis ir deliktinis. Šis deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdas teisėjui kelia užduotį taikyti teisės normas ne formaliai, bet užtikrinti skirtingų sutarčių ir deliktų teisės normų koordinaciją. Šiuo atveju tarpusavyje konkuruoja tik teisės normos, kurios gali numatyti skirtingas taikymo sąlygas ir teisines pasekmes, vienai iš jų suteikiant pirmenybę. Šio konkurencijos sprendimo būdo privalumu yra nurodomas *vienodo* rezultato, nepriklausomo nuo taikytinos civilinės atsakomybės rūšies, užtikrinimas. J. Kellam pabrėžia, kad „jeigu šalys ir reikalavimo turinys yra identiškas, laikoma, kad yra galimas tik vienas reikalavi-

870 Loubser, MM., *supra* note 15, p. 148.

871 Gilmor, G. *The Death on Contract.* Columbus, Ohio: Ohio State University Press, 1974. Cituota iš: Dorff, M. Attaching Tort Claims to Contracts Actions: An Economic Analysis of Contort. *Seton Hall Law Review.* 1997, 28 (390): 390.

872 Dorff, M. *Ibid*. Schlechtriem, P.H., *supra* note 26, p. 469.

873 Hutchison, D.; Visser, D. P., *supra* note 326, p. 595.

874 Klein, A., *supra* note 46, p. 44.

mas, net jeigu reikalavimo pagrindo taikymo pasekmės yra skirtingos“[875]. Pagrindinis šio konkurencijos sprendimo būdo tikslas yra nustatyti konkurencijos taisyklių teleologinį ryšį ir eliminuoti reikalavimų dėl sutartinės ir deliktinės atsakomybės skirtumus konkrečioje situacijoje. Teisės doktrinoje vienu iš šio konkurencijos sprendimo būdo privalumų yra laikomas sutarčių teisės įtakos deliktinei atsakomybei ir *vice versa* pagrindimas[876].

Reikalavimo normų konkurencijos sprendimo būdas gali būti pagrindžiamas deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijos esmės analize. Minėta, kad konkurencija yra tada, kai konkretus pažeidimas gali būti kvalifikuojamas ir sutarties pažeidimu, ir deliktu, t.y. konkretus veiksmas yra ne sutarties pažeidimas arba deliktas, bet sutarties pažeidimas **ir** deliktas. Dėl šios priežasties turi būti taikomos ne sutarčių arba deliktų teisės normos, bet sutarčių **ir** deliktų teisės normos. Abiejų teisės sričių normų kombinacija labiausiai atitinka konkrečios situacijos faktines aplinkybes, o vienos iš jų taikymas gali lemti vienpusį faktinių aplinkybių kvalifikavimą. Sutartiniai santykiai kaip aplinkybė gali turėti įtakos taikant deliktinę atsakomybę, taip pat kaip deliktas gali turėti įtakos taikant sutartinę atsakomybę. Tos pačios faktinės aplinkybės neturėtų būti vertinamos kitaip, atsižvelgiant tik į tai, kas pareiškė reikalavimą ir koks yra reikalavimo pagrindas. J. Kellam nurodo, kad „deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos sprendimas turi priklausyti nuo konkrečios situacijos konteksto, atskirų teisės normų tikslų ir jų koordinavimo“[877], todėl konkrečioje situacijoje yra galima deliktinės **ir** sutartinės atsakomybės teisės normų kombinacija dėl žalos atlyginimo. Jeigu sutartyje nėra jokių sąlygų dėl deliktinės atsakomybės netaikymo, tuomet nėra jokio pagrindo atmesti ieškinį dėl deliktinės atsakomybės taikymo tik todėl, kad tarp šalių egzistuoja sutartiniai santykiai, todėl deliktinės atsakomybės taikymas yra negalimas. Pritartina MM. Loubser pozicijai, jog reikalavimo normų konkurencija paneigia idėją, kad „teisės normos yra taikomos izoliuotai, vietoj to pripažįstant, kad teisės normos yra atviros ir kad skirtingų sričių teisės normos, pagrįstos skirtingais politikos argumentais ir skirtingais tikslais, gali būti taikomos tam tikriems teisiniams santykiams, siekiant visapusiško konkretaus teisinio santykio šalių teisių ir pareigų balanso“[878].

Teisės doktrinoje yra pateikiami siūlymai, papildantys reikalavimo normų konkurencijos sprendimo būdą. Pavyzdžiui, A. Klein nurodo, kad „sąlyginis faktinės sudėties ir teisinių pasekmių ryšys bus išsaugotas, jeigu bus pripažinta, kad kelis konkuruojančius reikalavimus gali reguliuoti viena ir tapati siaura teisės norma, kuri iš pirmo žvilgsnio dėl jos sisteminės padėties galėtų būti priskirta tik vienam reikalavimui“[879]. Atsižvelgiant į teisės normos lingvistinę analizę, jos kilmę, ginamus interesus, interpretuojama (aiškinama) teisės norma, siekiant atsakyti į klausimą, ar šia norma yra ketinta reguliuoti daugiau konkuruojančių reikalavimų ir ar siauresnes pasekmes numatanti teisės norma gali būti taikoma ir kitam reikalavimui. Pavyzdžiui, atsakomybę ribojanti sutarčių teisės norma gali būti laikoma turinti deliktų teisės požymių ir taikoma deliktų teisėje. Jeigu konkuruojantys reikalavimai numato skirtingas teisines pasekmes, norma, kuri numato siauresnes pasekmes, yra aiškinama, atsižvelgiant į pla-

875 Kellam, J., *supra* note 194, p. 42.

876 Hutchison, D.; Visser, D. P., *supra* note 326, p. 594.

877 Kellam, J., *op. cit.*, p. 42.

878 Loubser, MM., *supra* note 15, p. 149. Taip pat žr. Hutchison, D.; Visser, D. P., *op. cit.*, p. 595.

879 Pagal Klein, A., *supra* note 46, p. 20.

tesnes teisines pasekmes numatančią teisės normą.[880] Nukentėjusiajam asmeniui pasirinkus savo teises ginti deliktų teisės priemonėmis, iš pradžių yra taikomos deliktų teisės normos, taip išsaugant reikalavimų savarankiškumą, ir tik nustačius, kad, pavyzdžiui, sutarčių teisės norma konkrečioje situacijoje gali būti aiškinama kaip turinti deliktų teisės požymių, taikoma iš pirmo žvilgsnio kitą reikalavimą reguliuojanti norma. A. Klein teigimu, aiškinant teisės normas užtikrinama, kad pareiškus bet kurį reikalavimą, bus taikomos tos pačios teisinės pasekmės, išvengiant dvigubo žalos atlyginimo pavojaus, t. y. tos pačios teisinės pasekmės tiesiog gali turėti dvigubą pagrindą (sutarties pažeidimą ir deliktą)[881]. Nepaisant to, kad šis deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdas iš esmės atitinka tikslą minimizuoti deliktinės ir sutartinės atsakomybės skirtumus konkrečioje situacijoje, tačiau jis gali būti kritikuojamas dėl aiškių kriterijų, reglamentuojančių vienos rūšies reikalavimo teisės normų taikymą kitos rūšies reikalavimui, nebuvimo. Doktrinoje taip pat siūloma, „aiškinant teisės normą nustatyti, ar viena norma turi galią modifikuoti konkuruojančios normos teisines pasekmes“[882]. Šis sprendimo būdas vadinamas įtakojančia reikalavimo konkurencija (vok. *einwirkende Anspruchskonkurrenz*), kuri neigia, jog viena norma gali reguliuoti kelis reikalavimus, o atvejus, kuomet sutarčių teisės normos turi deliktinių normų požymių, laiko vieno reikalavimo įtaka kitam reikalavimui. Kritikų teigimu, yra klaidinga teigti, kad „kai kurios teisės normos turi papildomas teisines pasekmes – galią pakeisti kitas teisės normas. Įstatymų keitimas nėra teisinė pasekmė, ypač civilinės teisės ribose, tai įstatymų leidybos užduotis“.[883] Vis dėlto, sutarčių ir deliktų teisės normų koordinavimas, aiškinant atskirų institutų taisykles, galėtų būti laikomas papildančiu konkrečią konkurencijos sprendimo taisyklę.

H. Koziol teigia, kad iki šiol Vokietijoje ir Austrijoje buvo laikomasi pozicijos, jog arba reikalavimai dėl sutartinės ir deliktinės atsakomybės taikymo egzistuoja nepriklausomai vieni nuo kitų (vok. *Anspruchskonkurrenz*), arba yra tik vienas ieškinys, turintis kelis pagrindus (vok. *Anspruchsnormenkonkurrenz)*[884]. H. Koziol nurodo, kad šiuo atveju „kalbama ne apie atskirų teisės normų konkurenciją, bet iš atskirų teisės normų kombinacijos turi būti taikomas vienodas, tinkamas, konkrečių santykių intensyvumu pagrįstas reguliavimas“[885]. H. Koziol teigimu, labiau įtikinama taikyti ne atskirus konkuruojančius ieškinio pagrindus, bet vieningą ieškinio pagrindą (vok. *einheitliche Anspruchgrundlage)*[886], kadangi „dėl kiekvienos žalos atlyginimo yra galimas tik vienintelis reikalavimo pagrindas“[887]. Kiekvienoje deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje turi būti nustatytas konkrečios situacijos faktines aplinkybes atitinkantis teisinis reguliavimas: pasirenkant ienos iš teisės normų srities taikymą (t.y. arba sutartinės, arba deliktinės atsakomybės teisės normas) arba taikant sutartinės ir deliktinės atsakomybės teisės normų kombinaciją

880 Klein, A., *supra* note 46, p. 24.

881 *Ibid.*, p. 22.

882 *Ibid.*, p. 23.

883 *Ibid.*, p. 24.

884 Koziol, H., *supra* note 317, p. 102

885 Koziol, H., *supra* note 47, p. 102.

886 *Ibid.*, p. 101.

887 *Ibid.*

(t.y. vieningą civilinės atsakomybės taikymo sąlygų ir teisinių pasekmių reguliavimą). H. Koziol nuomone, tos pačios taisyklės taikytinos ir tada, kuomet tarp nukentėjusiojo ir žalą padariusio asmens egzistuoja sutartiniai santykiai, o dėl absoliučių teisių pažeidimo neteisėti veiksmai gali būti kvalifikuojami ne tik sutarties pažeidimu, bet ir deliktu. Tokiu atveju iš pirmo žvilgsnio neteisėti veiksmai patenka į pagrindinę sutarčių ir deliktų teisės taikymo sritį (vok. *Kernbereich*).[888] H. Koziol pabrėžia, kad „pareiga atlyginti konkrečią žalą neturi būti vertinama atskirai pagal sutarčių ir pagal deliktų teisės normas, taip pat neegzistuoja dvi konkuruojančios reikalavimo teisės normos, tačiau kiekvienai žalai, taip pat, kaip ir situacijų, priskirtinų tarpinei sričiai atveju[889], egzistuoja *tik vienas taikytinų teisės normų kompleksas* (paryškinta mano – aut. pastaba), kuris vienintelis gali būti taikomas“[890].

Pritartina pozicijai, jog pagrindiniu šio deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdo privalumu yra sutarčių ir deliktų teisės harmonizavimas, eliminuojant tiek įstatymo konkurencijai, tiek reikalavimo konkurencijai būdingą vienpusiškumą. Reikalavimo normų konkurencijos sprendimo būdas taip pat gali padėti išvengti sutarčių arba deliktų teisės trūkumų. K. Brieskorn nurodo, jog „reikalavimo normų konkurencijos sprendimo būdas yra reikalingas tada, jeigu sutartinės atsakomybės taikymo sritis yra siaura ir ne visi reikalavimai, kylantys tarp sutarties šalių, gali būti patenkinti, taikant sutarčių teisės normas. Tokiu atveju kyla poreikis taikyti deliktinės atsakomybės teisės normas, kurios atlieka papildantį vaidmenį.“[891] Pavyzdžiui, sutarčių teisės normos gali būti taikomos tuomet, jeigu deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje sprendžiama dėl grynai ekonominio pobūdžio žalos atlyginimo, o konkreti teisinė sistema nenumato tokios žalos atlyginimo deliktų teisės priemonėmis.

Vis dėlto, reikalavimo normų konkurencija, kaip deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdas, nėra sulaukęs pripažinimo užsienio valstybių praktikoje, o teisės doktrinoje[892] yra kritikuojamas dėl procedūrinių taikymo kliūčių[893]. N. Hoffmann pabrėžia, jog „daugeliu atveju sutarčių ir deliktų normos ženkliai skiriasi, todėl jų koordinacija atrodo neįmanoma“[894], kadangi nėra aiškių kriterijų, kuriais remiantis konkrečiai teisės normai turėtų būti suteikiama pirmenybė[895]. M. K. Hart teigimu, „deliktų ir sutarčių teisė turi skirtingus objektus ir principus, kurie reikalauja kategoriškai skirtingo reglamentavimo, siekiant jų tikslų. Deliktų teisės principų įliejimas į sutarčių teisę iškraipys

888 Koziol, H., *supra* note 47, p. 101.

889 Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos tarpinėse situacijose analizė yra už šios disertacijos tyrimo ribų.

890 Koziol, H., *op. cit.*, p. 102.

891 Brieskorn, K., *supra* note 45, p. 209.

892 Prancūzijos teisės moksle vieningo reikalavimo pagrindo doktrina taip pat nesulaukė didelio pripažinimo. Moréteau, O., *supra* note 476, p. 39.

893 Loubser, MM., *supra* note 15, p. 149.

894 Hoffmann, N., *supra* note 148, p. 37. Plačiau žr. Gilead, I., *supra* note 53, p. 529.

895 Pavyzdžiui, jeigu sutartinė ir deliktinė atsakomybė numato skirtingus ieškinio senaties terminus, kaip nustatyti, kurį terminą taikyti. Doktrinoje tokiu atveju siūloma vertinti konkrečios situacijos dalyvių (nukentėjusiojo ir žalą padariusio asmens) interesų pusiausvyrą, taip pat pažeistą vertybę, pateikiant šiuos sprendimo variantus: taikomas ilgesnis ieškinio senaties terminas, taikomas trumpesnis ieškinio senaties terminas, taikomas sutarčių teisės normų nustatytas ieškinio senaties terminas Klein, A., *supra* note 46, p. 44-52.

šių dviejų teisės sričių skirtumus ir iškils grėsmė sutarčių teisės teorijai.“[896] Šiai nuomonei oponuoja J. M. Albano, pažymėdamas, jog „tradicinių sutarčių ir deliktų teisės taisyklių susiliejimas yra teisės mokslininkų pripažįstamas fenomenas“[897]. Reikalavimo normų konkurencijos sprendimo būdas teisės mokslui kelia užduotį pasiūlyti gaires, kuriomis galėtų vadovautis teismas konkrečioje byloje ieškodamas tinkamos teisės normų kombinacijos. Yra išskiriamos trys atvejų grupės: pirma, sutarčių teisės normos yra griežtesnės negu deliktų teisės normos, antra, sutartinio ir deliktinio reikalavimo sąlygos yra tos pačios, bet skiriasi teisinės pasekmės (ieškinio senaties terminas, neturtinės žalos atlyginimas ir kt.), trečia, deliktų teisės normos yra griežtesnės negu sutarčių teisės normos (pavyzdžiui, deliktinė atsakomybė yra griežta, o sutartinė – pagrįsta kalte)[898]. Pirmuoju atveju pirmenybė suteikiama sutarčių teisei, t. y. tai, kad atsakomybės nenumato deliktų teisė, neturi įtakos sutartinei atsakomybei. Kitais dviem atvejais situacija yra komplikuotesnė. MM. Loubser nurodo, kad „ieškovas gali remtis ne tik tomis materialinės ir procesinės teisės normomis, kurios yra bendros sutarčių ir deliktų teisėje, bet taip pat ir kitomis taisyklėmis, kurios gali numatyti privalumus tik vienoje iš šių dviejų teisės sričių“[899]. Šiuo atveju reikia nuspręsti, ar ir jeigu taip, kokia apimtimi sutarčių teisės normos pakeičia deliktų teisės normas. Pavyzdžiui, turėtų būti taikomas ilgesnis ieškinio senaties terminas, jeigu jie yra skirtingi, suteikiama teisė reikalauti neturtinės žalos atlyginimo, net jeigu sutarčių teisė nenumato tokios galimybės. Tačiau svarbu pažymėti tai, kad net ir tokiu atveju ieškovas negali išvengti sutarties sąlygų, kurios numato atsakomybės netaikymą ar jos apribojimą[900]. J. Blom teigimu, ieškinio pagrindų kumuliacija yra priimtina, o tuo atveju, jeigu sutartis aiškiai ar numanomai nustato, kad deliktinė atsakomybė negali būti taikoma, šios sutarties sąlygos galioja ir vertinant ieškinio dėl deliktinės atsakomybės taikymo pagrįstumą, t.y. nors galima kumuliacija, bet atsižvelgiama į sutarties sąlygų viršenybę[901]. Šiai nuomonei pritaria ir J.M. Albano, nurodydamas, kad yra galima sutarčių ir deliktų teisės normų kumuliacija, pirmenybę suteikiant sutarties sąlygoms, tokiu būdu šalių sutartas rizikos paskirstymas yra reikšmingesnis negu kompensacinės deliktų teisės normos[902].

Jeigu šio disertacijos poskyrio (2.3) įvadinėje dalyje pateikta situacija būtų sprendžiama reikalavimo normų konkurencijos sprendimo būdu, tikėtina, jog teismas, vertindamas reikalavimo dėl nuomininko atsakomybės pagrįstumą, atsižvelgs į nuomos sutarties sąlygas dėl atsakomybės dydžio apribojimo. Diskutuotina, ar šiuo atveju turėtų būti taikoma nuomininko netiesioginė *sutartinė* atsakomybė, jeigu žalą padarė su nuomininku susijęs, bet jo nekontroliuojamas ir ne jo pavedimu veikęs trečiasis asmuo, pavyzdžiui, į svečius užėjęs kaimynas. Tikėtina, kad tokiu atveju turėtų būti atsižvelgiama į deliktų teisės nustatytus netiesioginės civilinės atsakomybės taikymo kriterijus. Tokia pozicija galėtų būti pagrindžiama tuo, jog žala turtui, kaip bendrosios rūpestingumo pareigos pažeidimo pasekmė,

896 Hart, M.K., *supra* note 131, p. 512.

897 Albano, J.M., *supra* note 299, p. 545.

898 Von Bar, C., *supra* note 80, p. 460.

899 Loubser, MM., *supra* note 15, p. 148.

900 *Ibid*., p. 149.

901 Blom, J., *supra* note 355, p. 274.

902 *Ibid*. Fleming, J.G., *supra* note 125, p. 663.

neturėtų būti sutapatinama su nuostoliais dėl sutartinių įvykdymo įsipareigojimų pažeidimo, kuomet yra pateisinama sutarties šalies sutartinė atsakomybė už sutarties įvykdymui pasitelktus trečiuosius asmenis. Šis pavyzdys iliustruoja, jog reikalavimo normų konkurencija akumuliuoja dalį įstatymo konkurencijos ir dalį reikalavimo konkurencijos sprendimo būdo taikymo pasekmių, taikydama ir sutartinės, ir deliktinės atsakomybės teisės normas.

Tačiau galima ir tokia situacija, kuomet visų trijų deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdų taikymo rezultatas sutaps. Analizuotoje situacijoje įstatymo konkurencijos sprendimo būdas lėmė sutartinės atsakomybės taikymą nuomininkui dėl žalos nuomotojo turtui. Jeigu nuomotojas pasirinks ginti savo teises taip pat reikšdamas reikalavimą dėl sutartinės atsakomybės taikymo, nors reikalavimo konkurencijos sprendimo būdas leidžia reikšti reikalavimą dėl deliktinės atsakomybės taikymo, dėl pareikšto reikalavimo pagrįstumo bus sprendžiama, atsižvelgiant į tas pačias sutarties sąlygas ir sutartinės atsakomybės teisės normas. Kita vertus, galima ir tokia situacija, ypač tuo atveju, jeigu deliktinės ir sutartinės atsakomybės teisės normos konkrečioje situacijoje numato analogiškas taikymo sąlygas ir teisines pasekmes, kuomet, taikant reikalavimo normų konkurencijos sprendimo būdą, galutinis rezultatas sprendžiant dėl ieškinio reikalavimų pagrįstumo atitiks rezultatą, gautą taikant įstatymo konkurencijos ir reikalavimo konkurencijos sprendimo būdą.

Mūsų nuomone, tikslesnis reikalavimo normų konkurencijos sprendimo būdo pavadinimas būtų *vieningo reikalavimo pagrindo*, taip išvengiant tapatinimo su teisės normų konkurencijos problematika teisės teorijoje, todėl toliau šioje disertacijoje reikalavimo normų konkurencijos sprendimo būdas vadinamas vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdu. Tikslumo dėlei būtina pažymėti, kad šis konkurencijos sprendimo būdas pateisina sutarčių teisės normų ir sutarties sąlygų įtaką deliktų teisei ir atvirkščiai. Šiame kontekste svarbu tai, jog šalių susitarimo įtaka sprendžiant dėl deliktinės atsakomybės neneigiama ir taikant reikalavimo konkurencijos sprendimo būdą. Tai, mūsų nuomone, gali būti laikoma ne reikalavimo konkurencijos, bet vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdo požymiu. Šio konkurencijos sprendimo būdo taikymas iš esmės reiškia tai, kiek šalių susitarimo sąlygos ir sutarčių teisės normos taikomos dėl bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos pažeidimo sutartiniuose santykiuose, kuomet deliktų teisės normomis viena vertus galimas sutartinės atsakomybės teisės normų *spragų užpildymas*, ypač žalos asmeniui ar specialiųjų deliktų atveju. Kita vertus jų taikymas *negali paneigti* tiek šalių susitarimo, tiek sutarčių teisės ar sutartinės atsakomybės teisės normų taikymo ir padaryti jas beprasmėmis. Ši išvada tam tikra apimtimi patvirtina sutartinės atsakomybės prioritetą ir jeigu deliktinės atsakomybės taikymas vienareikšmiškai nėra palankesnis nukentėjusiajam asmeniui, nelaikytina nukentėjusiojo asmens teisių į žalos atlyginimą pažeidimu.

2.3.4. Doktrinoje nurodomų deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdų apibendrinimas

Šio disertacijos poskyrio tikslas yra įvertinti teisės doktrinoje pateikiamų deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdų atitikimą šios disertacijos 2.2 poskyryje nurodytiems konkurencijos sprendimo būdo pagrįstumo vertinimo kriterijams.

Lentelė Nr. 2. Doktrinoje pateikiamų deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdų įvertinimas

Kriterijus/Sprendimo būdas	**Įstatymo konkurencijos sprendimo būdas**	**Reikalavimo k onkurencijos s prendimo būdas**	**Vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdas**
Nukentėjusiojo asmens teisės į žalos atlyginimą užtikrinimas	nepakankamas: - net ir tada, jeigu sutartimi šalys aiškiai nesusitarė dėl bendrosios rūpestingumo pareigos ir jos pažeidimo pasekmių, nukentėjusiajam asmeniui neleidžiama pasinaudoti palankesnėmis deliktų teisės normomis; - šis deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdas pirmenybę suteikia šalių susitarimui ir sutartiniams santykiams, bet ne nukentėjusiojo asmens teisės į žalos atlyginimą užtikrinimui	pakankamas: nukentėjusiajam asmeniui suteikiama teisė rinktis jam palankausią režimą, reiškiant reikalavimą tiek dėl sutartinės, tiek dėl deliktinės atsakomybės taikymo	pakankamas: atsižvelgiant į konkrečios situacijos aplinkybes ir į *nukentėjusiojo asmens apsaugos poreikį*, taikytina deliktų ir sutarčių teisės normų kombinacija
Draudimas nukentėjusiajam asmeniui piktnaudžiauti teise, siekiant išvengti jam nepalankių sutarties ir sutarčių teisės normų taikymo	pakankamas: nepripažįstama nukentėjusiojo asmens teisė reikšti ieškinį dėl deliktinės atsakomybės taikymo, taip neleidžiant jam siekti „išvengti“ nepalankių sutarties ar sutarčių teisės normų taikymo.	nepakankamas: pripažįstama nukentėjusiojo asmens teisė reikšti ieškinį dėl deliktinės atsakomybės taikymo, neatsižvelgiant į tai, ar nukentėjęs asmuo siekia išvengti susitarimo sąlygų.	pakankamas: dėl nukentėjusiojo asmens teisės į žalos atlyginimą pagrįstumo sprendžiama taikant tiek sutarčių, tiek deliktų teisės normas, todėl nėra piktnaudžiavimo teise pavojaus
Deliktinės ir sutartinės atsakomybės skirtumų minimizavimas	nepakankamas: dėl išimtinio sutartinės atsakomybės taikymo galimas kitoks rezultatas negu tas, į kurį nukentėjęs asmuo būtų turėjęs teisę, jeigu būtų taikoma deliktinė atsakomybė[903]	nepakankamas: neatsižvelgiama į civilinės atsakomybės rūšių skirtumus, todėl galimas skirtingas rezultatas, atsižvelgiant į ieškovo pasirinktos civilinės atsakomybės rūšį	pakankamas: dėl civilinės atsakomybės teisės normų kombinacijos išvengiama skirtingo rezultato pavojaus

903 Šiuo aspektu galima ir priešinga išvada, pagrindžianti, kad įstatymo konkurencijos sprendimo būdas *užtikrina* vienodą rezultatą, kadangi nepripažįstant deliktinės atsakomybės taikymo negalimas skirtingas rezultatas.

Atsižvelgdami į lentelėje Nr. 2 nurodytas išvadas, galime teigti, kad šioje disertacijoje identifikuotus deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdo kriterijus labiausiai atitinka vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdas, o kiti du konkurencijos sprendimo būdai vienu atveju pakankamai neužtikrina nukentėjusiojo asmens teisių apsaugos, kitu – leidžia nukentėjusiajam asmeniui piktnaudžiauti ir siekti „išvengti" jam nepalankių sutarties ir sutarčių teisės normų taikymo. Įstatymo konkurencijos sprendimo būdas negali būti grindžiamas poreikiu užtikrinti *pacta sunt servanda,* kadangi, kaip parodė civilinės atsakomybės dualizmo istorinės – filosofinės raidos tyrimas, taip pat šiuolaikinės sutarčių ir deliktų teisės santykio tendencijos, deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos priežasčių tyrimas, pati konkurencijos problema yra nulemta *nesutartinės prigimties* bendrosios rūpestingumo pareigos pažeidimo sutartiniuose santykiuose. Tai lemia, kad deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje nėra pateisinama sutarčių teisės ir sutartinės atsakomybės viršenybė, kuri yra taikoma įvykdymo įsipareigojimų atveju. Socialinių idėjų sklaidos nulemta bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareiga sutartiniuose santykiuose pateisina nukentėjusiajam asmeniui palankesnės deliktų teisės normų taikymą. Reikalavimo konkurencijos sprendimo būdas, atsižvelgiant į deliktinės ir sutartinės atsakomybės taikymo sąlygų ir teisinių pasekmių skirtumus, gali kelti piktnaudžiavimo pavojų, kuomet sutarties šalis reikš reikalavimą dėl deliktinės atsakomybės taikymo tik todėl, kad norės išvengti jai nepalankių sutarties sąlygų ir sutarčių teisės normų. Reikalavimo konkurencija, kaip deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdas, neatitinka ir kito kriterijaus – minimizuoti atsakomybės rūšių skirtumus, todėl taip pat gali būti laikomas formaliu, kuomet deliktinė atsakomybė taikoma tik ieškovo pasirinkimu, neatsižvelgiant į tarp šalių faktiškai susiklosčiusius teisinius santykius, kurie gali reikalauti sutarčių teisės ir sutartinės atsakomybės teisės normų taikymo.

Toliau šioje disertacijoje analizuojama, kaip deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija sprendžiama užsienio valstybėse, siekiant išskirti konkretaus sprendimo būdo *pasirinkimo priežastis* ir nustatyti, ar konkurencijos sprendimo būdo taikymo praktikoje rezultatai atitinka lentelėje Nr. 2 nurodytas išvadas.

2.4. Užsienio valstybėse taikomi deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdai

Dėl ribotos šios disertacijos apimties analizei pasirinktos tos valstybės, kuriose yra nuosekliai taikomi šios disertacijos 2.3 poskyryje pristatyti deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdai, siekiant identifikuoti jų pasirinkimo priežastis, t. y. 2.4.1 poskyryje pristatomas Prancūzijoje taikomas deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdas, kuomet sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo situacijoje pirmenybė suteikiama sutartinei atsakomybei (*įstatymo konkurencija*), aprašant šio konkurencijos sprendimo būdo taikymą Estijoje, Vengrijoje ir kt. 2.4.2 poskyryje pristatomas Vokietijoje, Anglijoje taikomas konkurencijos sprendimo būdas, kuomet pripažįstamas tiek sutartinio, tiek deliktinio reikalavimų savarankiškumas, nukentėjusiajam asmeniui suteikiant teisę rinktis reikalavimo pagrindą (*reikalavimo konkurencija)*. Austrijoje deliktinės ir sutar-

tinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje ieškoma tinkamos sutarčių ir deliktų teisės normų kombinacijos (*vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdas)*[904].

2.4.1. Prancūzija, Estija, Vengrija: įstatymo konkurencija

„Kaip nei viena kita valstybė Prancūzija suteikė pirmenybę sutarčiai delikto atžvilgiu“[905].

Kai kuriose užsienio valstybėse yra taikomas pakankamai griežtas požiūris, nustatant deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdą, atsižvelgiant į tai, kad sutarties šalių teisės ir pareigos yra išsamiai nustatytos sutartyje. Įstatymo konkurencija, suteikianti prioritetą sutartinei atsakomybei, pripažįstama ir taikoma *Prancūzijoje,* kur šis konkurencijos sprendimo būdas vadinamas *non-cumul*[906]. *Cour de cassation* jau nuo 1890 metų nuosekliai laikosi pozicijos, kad sutarties šalis civilinėje byloje dėl žalos atlyginimo negali remtis deliktų teisės normomis[907], todėl jeigu egzistuoja sutartiniai santykiai, gali būti taikoma tik sutartinė atsakomybė, net jeigu pažeidžiamos absoliučios teisės ir vertybės[908]. Šis konkurencijos sprendimo būdas pradėtas taikyti XIX amžiaus pabaigoje, kadangi Prancūzijoje buvo laikomasi pozicijos, jog specialios sutartinės atsakomybės teisės normos, numatytos civiliniame kodekse, ir sutartinių įsipareigojimų privalomumas lemia tokios taisyklės poreikį, kuri neleistų deliktui įsibrauti į privačią sutarties šalių sukurtą teisę, paneigiant sutarties šalies galimybę reikšti ieškinį dėl deliktinės atsakomybės taikymo[909]. *Non-cumul* taikymas Prancūzijoje yra pagrįstas *principe de l'autonomie de la volonté*, kuris lemia, kad sutarties šalys yra įsipareigojusios tik tai, ką jos abi iš tikrųjų norėjo įsipareigoti[910].

---

904 Sutartinės ir deliktinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdai užsienio valstybėse analizuojami išskiriant Vokietiją ir Prancūziją, o kitų valstybių modeliai yra skirti pabrėžti skirtingų sprendimų akcentus.

905 Von Bar, C., *supra* note 80, p. 449.

906 Šį sąvoka kritikuotina, kadangi ji labiau tinkama draudimui reikalavimus sujungti, negu draudimus rinktis vieną iš reikalavimų apibrėžti. Doktrinoje yra nurodoma, kad tinkamesnė sąvoka būtų *non-concours des responsabilites.* Tačiau Prancūzijoje niekada nekilo klausimas, jog nėra galimas dvigubas žalos atlyginimas ieškovui, pareiškusiam reikalavimą ir dėl sutartinės, ir dėl deliktinės atsakomybės taikymo. Pagrindinis klausimas buvo, ar tas pats elgesys gali būti tiek reikalavimo dėl sutarties pažeidimo, tiek dėl delikto pagrindu, o *non-cumul* reiškia neigiamą atsakymą. *Ibid*., p. 450.

907 Brieskorn, K., *supra* note 45, p. 218. Mayr, V., *supra* note 54, p. 148.

908 Immenhauser, M., *supra* note 8, p. 34. Vis dėlto, šiuo klausimu teisės doktrinoje nėra vieningos nuomonės. Beaumart, M., *supra* note 401, p. 23.

909 Ši pozicija Prancūzijos teisės doktrinoje buvo pradėta vadinti *non-cumul des responsabilités contractuelle et délictuelle*. Nuo 1920 m. ši pozicija buvo palaikoma tiek teismų praktikoje, tiek teisės doktrinoje. Whittaker, S. *Liability for Products. English Law, French Law, and European Harmonisation.* New York: Oxford University Press, 2005, p. 27. Moréteau, O. French Tort Law in the Light of European Harmonization, *supra* note 796, p. 765.

910 Von Bar, C., *supra* note 13.

Non-cumul Prancūzijoje reiškia, kad, pirma, nukentėjusiajam asmeniui negalima rinktis taikytinos civilinės atsakomybės rūšies[911], antra, sutartinės atsakomybės taisyklės negali būti taikomos kartu su deliktinės atsakomybės taisyklėmis, trečia, šalia žalos atlyginimo dėl sutarties pažeidimo nėra galimas žalos atlyginimas iš delikto[912]. Teismas kiekvienu atveju turi nustatyti teisinį reikalavimo pagrindą. Sutartinė atsakomybė deliktinės atsakomybės atžvilgiu laikoma *lex specialis*[913], t.y. Prancūzijos teisės sistema dvi civilinės atsakomybės rūšis laiko ne lygiavertėmis viena kitai, bet bendrąja civiline atsakomybe (deliktine atsakomybe) ir specialiąja civiline atsakomybe (sutartine atsakomybe)[914]. Sutartinės atsakomybės pirmenybė tokiais atvejais yra pagrindžiama teiginiu, kad prievoliniai teisiniai santykiai apima visus tarp sutarties šalių susiklosčiusius teisinius santykius, įskaitant ir sutarties šalies pareigą nepadaryti žalos. Jeigu prievolinis santykis apima visus tarp šalių susiklostančius santykius, už jo negali būti jokių teisinių santykių, taip pat ir deliktinių. Tai lemia prancūziškojo non-cumul taikymą[915].

Šio deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdo pasirinkimą Prancūzijoje nulėmė ne įstatymų leidėjo valia, kadangi, kaip ir daugelio kitų valstybių, taip ir Prancūzijos teisės aktai nepateikia deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdo, tačiau įstatymo konkurencijos taikymas yra pagrįstas *praktiniais argumentais*. Visų pirma, plati deliktinės atsakomybės samprata, sąlygota generalinio delikto, reikalauja tokio konkurencijos sprendimo būdo, kuris nepaneigtų sutartinės atsakomybės taikymo. K. Brieskorn teigimu, dėl generalinio delikto principo kiekvienas sutarties pažeidimas gali būti laikomas deliktu ir sukuria prielaidas neribotam deliktinės atsakomybės taikymui[916], kadangi kiekvienas kaltas veiksmas, kuriuo padaroma žala, neišvardinant konkrečių teisės ginamų vertybių, įpareigoja žalą padariusį asmenį ją atlyginti. M. A. Smirnova pabrėžia, kad jeigu Prancūzijoje dėl itin plačios deliktinės atsakomybės sampratos „kreditorius savo nuožiūra galėtų rinktis ir reikšti reikalavimą dėl deliktinės atsakomybės taikymo, sutartiniai atsakomybės ribojimai taptų netaikomi[917]. Tokiu atveju galėtų būti paneigta sutarties šalių valia, kuomet kreditorius nusprendžia ignoruoti sutarties šalių suderintas civilinės atsakomybės sąlygas ir prašyti taikyti nukentėjusiajam asmeniui palankesnę deliktinę atsakomybę. Dėl šios priežasties specialios konkrečiai sutarčių rūšiai priskirtinos teisės taisyklės taptų

911 Teisės doktrinoje aprašant deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdą Prancūzijoje kartais pažymima, jog Prancūzijoje taikomas *non-cumul*, kuris reiškia konkurencijos nepripažinimą. Mūsų nuomone, atsižvelgiant į tolesnį šios pozicijos pagrindimą, negalima sutikti su teiginiu, jog konkurencijos nepripažinimas reiškia pačios konkurencijos situacijos neigimą. Priešingai, konkurencijos nepripažinimu laikomas *nukentėjusiojo asmens teisės rinktis ieškinio pagrindą neigimas.* Pavyzdžiui, N. Hoffmann nurodo, kad konkurencija Prancūzijoje pristatoma kaip nukentėjusiojo asmens pasirinkimo teisės klausimas, t.y. ar nukentėjęs asmuo gali rinktis, kokiu teisiniu pagrindu grįsti savo reikalavimą, ar galimas reikalavimas tik dėl sutartinės atsakomybės taikymo. Prancūzijoje *non-cumul* reiškia nukentėjusiojo pasirinkimo teisės nepripažinimą, o ribinėse situacijoje teismai turi pareigą nustatyti taikytinos civilinės atsakomybės rūšį. Hoffmann, N., *supra* note 148, p. 51.

912 Moréteau, O., *supra* note 476, p. 39.

913 Immenhauser, M., *supra* note 8, p. 32.

914 Atkreiptinas dėmesys, jog šiuo aspektu Prancūzijoje nėra vienareikšmės pozicijos. Žr. šios disertacijos 164 puslapyje.

915 Mayr, V., *supra* note 54, p. 86.

916 Brieskorn, K., *supra* note 45, p. 218.

917 Smirnova, M.A., *supra* note 136, p. 169-170.

iš esmės neaktualios. P.H. Schlechtriem teigimu, „konkurencijos sprendimas turi būti toks, kad nebūtų aktualu mėginti prašyti taikyti deliktinę atsakomybę ir išvengti sutartinės atsakomybės apribojimų“[918]. Plati deliktinės atsakomybės samprata reikalauja plačios sutartinės atsakomybės sampratos, kuri Prancūzijoje „taikoma kaip žalos atlyginimo priemonė sutartiniuose santykiuose tokiu pačiu būdu kaip deliktinė atsakomybė, nesant tokių santykių“[919]. L. Heckendorf teigimu, Prancūzijoje „sutartinė atsakomybė nėra griežtai apibrėžiama: pakanka sutarties ir jos pažeidimo“[920], o atsižvelgiant į tai, kad derybų metu neįmanoma išsamiai aptarti visų aspektų, laikoma, kad sutarties šalys įsipareigojo ne tik tai, kas aiškiai parašyta, bet ir tai, ką lemia sutarties prigimtis. „Nuo XX amžiaus pradžios teismai preciziškiau pradėjo nustatyti, kokios pareigos kyla iš sutarties, net jei dėl jų nėra aiškiai susitarta“[921]. Plati sutartinės atsakomybės samprata ir *non-cumul* neleidžia išplėsti deliktų teisės taikymo ribų. Apibendrindami galime teigti, kad *non-cumul* taikymo paskirtis Prancūzijoje yra *koreguoti* pernelyg plačią deliktų teisės taikymo sritį ir užtikrinti sutarties šalių susitarimo taikymą[922].

Non-cumul Prancūzijoje netaikoma, jeigu pažeidimo pasekmės yra ypatingai sunkios, žalos asmeniui atveju, taip pat jeigu civilinis ieškinys yra pareiškiamas baudžiamajame procese[923], jeigu keičiami teisės aktai, kuriais gali būti keičiamas sutarties turinys, taip pat profesionalų atsakomybės atveju[924].

Svarbu tai, jog Prancūzijoje taikomas deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdas teisės doktrinoje yra kritikuojamas, nurodant, kad Prancūzijos teismų praktikoje ir doktrinoje įsitvirtinusi pozicija dėl plačių sutartinės atsakomybės taikymo ribų sprendžiant dėl nuostolių atlyginimo nėra pagrindžiama nei civiliniu kodeksu, nei kitomis teisės normomis, bet yra taikoma teismų praktikoje tokiu būdu, kuris neatitinka sutarties kaip prievolės įvykdyti šaltinio sampratos, bet daugiau - kaip prievolės kompensuoti[925]. Prancūzijos teismai sutartinę atsakomybę naudoja kaip prievolės atlyginti žalą šaltinį, atskirai nuo sutarties kaip pareigos įvykdyti šaltinio, ir greta kito pirminio pareigos kompensuoti šaltinio, t.y. deliktinės atsakomybės[926].

Non-cumul taip pat yra taikoma *Estijoje*[927], teigiant, kad bendra taisyklė neleidžia reikalavimo dėl deliktinės atsakomybės taikymo, jeigu yra galimas reikalavimas dėl sutartinės atsakomybės, t. y. paneigiama reikalavimo konkurencija, o taikomas įstatymo konkuren-

---

918 Schlechtriem, P.H., *supra* note 26, p. 70.

919 Banakas, S., *supra* note 764, p. 266.

920 Heckendorf, L., *supra* note 8, p. 456.

921 Von Bar, C., *supra* note 13.

922 Brieskorn, K., *supra* note 45, p. 221.

923 Pažymėtina, kad šiuo atveju nukentėjusiajam asmeniui yra suteikiama teisė rinktis civilinės atsakomybės rūšį, t.y. baudžiamajame procese ieškovas gali rinktis ir reikšti ieškinį dėl deliktinės atsakomybės taikymo, bet civiliniame procese jis neturi šios pasirinkimo teisės ir yra galimas reikalavimas tik dėl sutartinės atsakomybės taikymo. Pagal Hoffmann, N., *supra* note 148, p. 61-62. Taip pat žr. Heckendorf, L., *op. cit.*, p. 445. Von Bar, C., *op. cit.*

924 Van Rossum, M., *supra* note16, p. 547. Mayr, V., *supra* note 54, p. 148.

925 Banakas, S., *op. cit.*, p. 266.

926 *Ibid.*

927 Plačiau apie Estijoje taikomą deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdą žr. Käerdi, M., *supra* note 184, p. 111.

cijos sprendimo būdas. Svarbu pabrėžti, kad Estijoje deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdą nustato įstatymų leidėjas. Prievolių teisės įstatymo neteisėtai padarytos žalos atlyginimą reglamentuojančio skyriaus 1044 straipsnyje numatyta, kad remiantis šiame skyriuje nurodytu pagrindu negalima reikalauti dėl sutartinių įsipareigojimų pažeidimo kilusios žalos atlyginimo, nebent teisė numato kitaip. Kompensacija už žalą, kilusią dėl sutartinio įsipareigojimo pažeidimo, galima pagal šiame skyriuje nurodytas taisykles, jeigu sutartinio įsipareigojimo tikslas, dėl kurio prašoma žalos atlyginimo, buvo kitoks negu apsaugoti nuo konkrečios kilusios žalos. Jeigu mirtis, kūno sužalojimas ar žala sveikatai kyla dėl sutartinio įsipareigojimo pažeidimo, žalą padariusiam asmeniui atsakomybė kyla pagal šio skyriaus taisykles[928], t.y. *non-cumul* netaikoma, jeigu padaroma žala sveikatai[929]. Vis dėlto Estijos teisės doktrinoje diskutuojama, ar įstatymų leidėjo įtvirtintas deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdas išsprendė konkurencijos problemą. M. Käerdi pabrėžia, jog bet kuriuo atveju *non-cumul* taisyklė Estijoje nėra pranašesnė negu reikalavimo konkurencijos sprendimo būdas[930]. M. Käerdi nuomone, prievolių teisės įstatymo 1044 straipsnis neatsako į klausimą, ar jame numatytos pasekmės taikomos tik tada, kai deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacija kyla tarp sutarties šalių, ar jis galimas ir tarpinėse situacijose, ypač tada, kai dėl sutarties pažeidimo žalą patiria trečiasis asmuo[931].

H. Koziol nurodo, jog *Vengrijos* teisinio reguliavimo ypatumas yra tas, kad Vengrijoje iki 2013 m. nebuvo civilinės atsakomybės dualizmo, tačiau 2013 m. civiliniame kodekse atsisakyta vieningos civilinės atsakomybės instituto[932]. Teisės doktrinoje nurodoma, kad nors anksčiau galiojęs civilinis kodeksas neišskyrė sutartinės ir deliktinės atsakomybės, tačiau civilinės atsakomybės rūšių pagrindų konkurencija buvo galima. Teismai savarankiškai kvalifikuodavo teisinį santykį ir įprastai atsakomybę grįsdavo bendrąja norma, neatsižvelgdami į specialiąją, kuri buvo skirta atsakomybei dėl sutarties pažeidimo, net ir tais atvejais, kai buvo taikoma sutartinė atsakomybė. Tačiau jau nuo 1970 m. pastebima tendencija deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos atveju pirmenybę suteikti sutartinei atsakomybei.[933] Šis pokytis lėmė aiškią poziciją: jeigu kyla sutartinės ir nesutartinės (deliktinės) atsakomybės pagrindų konkurencija, sutartiniuose santykiuose teismai taiko specialiąją sutartinės atsakomybės teisės normą, taip pat remiasi bendrosiomis deliktų teisės normomis ir išsprendžia bylą sutartinės atsakomybės pagrindu[934]. Vengrijoje laikomasi civilinės atsako-

928 *Law of Obligations Act.* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-01-14]. <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/506112013011/consolide>.

929 Sein, K., *supra* note 24, p. 54.

930 Käerdi, M., *supra* note 184, p. 112.

931 *Ibid.*

932 Menyhard, A., *supra* note 409, p. 311.

933 *Ibid.*, p. 316.

934 Tokios tendencijos lėmė ir tai, kad teismų praktika išplėtojo civilinės atsakomybės skirtumus sutarties pažeidimo ir delikto atveju. Pavyzdžiui, sutarties pažeidimo atveju taikomi griežtesni testai, nustatant, ar žalą padaręs asmuo elgėsi taip, kaip buvo galima tikėtis. Šios tendencijos, taip pat sutartinių santykių ir žalą patyrusio bei ją sukėlusio asmens santykių, nesant sutarties, skirtumai, taip pat žalos numatomumo momento skirtumai lėmė, kad Vengrijos įstatymų leidėjas nuo 2013 metų įtvirtino civilinės atsakomybės dualizmą. *Ibid.*, p. 312-316.

mybės rūšių kumuliacijos draudimo principo, draudžiant nukentėjusiajam asmeniui reikšti reikalavimą dėl deliktinės atsakomybės taikymo, jeigu žala patirta dėl sutarties pažeidimo.

Ribotas įstatymo konkurencijos sprendimo būdo taikymas pripažįstamas *Belgijoje*, kuomet tam tikrose situacijose suteikiama galimybė reikšti reikalavimą dėl deliktinės atsakomybės taikymo, esant sutarties pažeidimo ir delikto sutapimui[935]. Belgijos teismų praktikoje laikomasi pozicijos, jog deliktinė atsakomybė gali būti taikoma tada, jeigu neteisėti veiksmai nėra susiję su sutartiniu įvykdymo įsipareigojimu, o nuostoliai nėra grynai sutartinės prigimties[936]. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija Belgijoje sprendžiama reikalavimo konkurencijos sprendimo būdu tuomet, kai tiek pažeidimas, tiek žala nėra susiję su sutartiniu įvykdymu, pavyzdžiui, pažeidus bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigą[937], kuri nėra susijusi su lūkesčių interesu[938]. Belgijos teisės doktrinoje nurodoma, jog *non-cumul* netaikomas šiais atvejais: kuomet sutarties pažeidimas atitinka nusikalstamą veiką, padaroma žala nuosavybei (pavyzdžiui, sudaužoma vaza)[939]. Rusijoje taikomas tarpinis deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimas, kuomet reikalavimų konkurencija taikoma vartojimo santykiuose ir dėl žalos gyvybei ar sveikatai"[940], o bendroji taisyklė yra tokia, kad sutartiniuose santykiuose negalimas deliktinės atsakomybės taikymas, t.y. „sutarčių teisei suteikiama pirmenybė deliktų teisės atžvilgiu ir ji šalina deliktų teisės taikymą"[941].

2.4.2. Vokietija, Anglija, Šveicarija, Austrija, Lenkija: reikalavimo konkurencijos, vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdai

N. Hoffmann pabrėžia, kad konkurenciją pripažįstančiose valstybėse „ieškovas paprastai gali remtis visais atsakomybės pagrindais ir akumuliuoti jų privalumus"[942]. Reikalavimo konkurencijos sprendimo būdas yra plačiai paplitęs ir taikomas Vokietijoje, Anglijoje ir daugelyje kitų valstybių. *Vokietijoje* pripažįstama, kad sutartinė ir deliktinė atsakomybė gali koegzistuoti[943], t.y. nukentėjęs asmuo pats gali nuspręsti, koks yra jo reikalavimo pagrindas, pasirinkdamas jam palankesnę civilinės atsakomybės rūšį[944]. Reikalavimų savarankiškumas ir atskirumas yra pagrindžiamas teiginiu, jog „deliktų teisė neturi jokios įtakos reikalavimui dėl sutartinės atsakomybės taikymo"[945], o sutarties šalis gali rinktis ir reikšti ieškinį dėl deliktinės atsakomybės taikymo, jeigu bet kuris trečiasis asmuo taip pat turėtų

935 Weber, M. *Produkthaftung im belgischen Recht.* Karlsruhe: VVW, 1996, p. 15.

936 *Ibid.*

937 *Ibid.*

938 Von Bar, C.; Drobnig, U., *supra* note 13.

939 Weber, M., *op. cit*., p. 19.

940 Smirnova, M.A., *supra* note 136, p. 176.

941 Nuβberger, A. *Einführung in das russische Recht.* Műnchen: Verlag C.H.Beck, 2010, p. 141.

942 Hoffmann, N., *supra* note 148, p. 49.

943 Van Rossum, M., *supra* note 16, p. 550.

944 Heckendorf, L., *supra* note 8, p. 445-446.

945 *Ibid*., p. 453. Taip pat žr. Brieskorn, K., *supra* note 45, p. 222.

tokią teisę[946]. Sutarčių ir deliktų teisės savarankiškumas ir atskirumas yra įrodomas tuo, kad Vokietijos deliktų teisė yra pagrįsta saugomų teisių sąrašu, t.y. ji gina tas teises ir teisėtus interesus, kuriuos nurodo Vokietijos BGB 823 straipsnis[947], reglamentuojantis neteisėtus veiksmus, o sutarties šalies pareiga tinkamai vykdyti sutartinius įsipareigojimus nepatenka į BGB 823 straipsnio taikymo sritį. Vokietijos deliktų teisės ypatumas yra tas, kad deliktinė atsakomybė gali būti pagrįsta BGB 823, 824[948], 826[949] arba 829[950] straipsniais, arba taikytina sutartinė atsakomybė BGB 280[951] straipsnio pagrindu. Vokietijoje, priešingai negu Prancūzijoje, nėra plačios deliktų teisės taikymo pavojaus, todėl nėra poreikio apriboti galimą deliktinės atsakomybės taikymą sutarties pažeidimo atveju, kadangi ne visi sutarties pažeidimai gali atitikti delikto kriterijus. Vis dėlto, doktrinoje nurodoma, kad „Vokietijos doktrina ir teismų praktika pripažįsta sutartinio ir deliktinio reikalavimų konkurenciją, bet tik tais atvejais, kai ieškinio dėl deliktinės atsakomybės taikymo pagalba nesiekiama išvengti įstatyme nustatytų sutartinės atsakomybės ribojimų“[952], t.y. nukentėjęs asmuo gali reikšti reikalavimą tiek dėl deliktinės, tiek dėl sutartinės atsakomybės taikymo, o kiekvieno jų taikymo sąlygos ir teisinės pasekmės nustatomos pagal konkrečiai tam reikalavimui taikytinas taisykles, net jeigu jos yra skirtingos. Tačiau tuo atveju, jeigu sutartis numato atsakomybės netaikymo ar jos apribojimo atvejus, tokios sutarties sąlygos yra aktualios ir vertinant reikalavimo dėl deliktinės atsakomybės taikymo pagrįstumą[953]. Galime daryti išvadą, jog šiais atvejais Vokietijoje tam tikra apimtimi taikomas vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdas.

Anglijoje sutarčių teisė dėl ganėtinai siauros sutarties sampratos, atitinkančios abipusį patenkinimą (angl. *consideration*), turi griežtas ribas, todėl sutartinės atsakomybės taikymo sritis yra siaura. Dėl šios priežasties yra poreikis užtikrinti nukentėjusiajam asmeniui teisę reikalauti žalos atlyginimo ir tuo atveju, jeigu pažeidimas nepatenka į sutarčių teisės taikymo sritį. Anglijos teismų praktika suformulavo taisyklę, kad jeigu yra numatytas rūpestingumo įsipareigojimas ir jis yra pažeidžiamas, asmeniui, kuris šią pareigą pažeidė dėl

946 Loubser, MM., *supra* note 15, p. 123.

947 823& (1). Kas tyčia ar neatsargiai neteisėtai padarys žalos gyvybei, kūnui, sveikatai, laisvei, nuosavybei ar kitai kito asmens teisei, turi atlyginti kito asmens patirtus nuostolius. Bűrgerliches Gesetzbuch. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-04-26]. <http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/>.

948 BGB 824. Kas pateikia klaidingą informaciją ar ją paskleidžia, kuri pakenkia kito asmens kreditui ar turi įtakos kredito gavimo ar pratęsimo apribojimams, turi atlyginti kitam sukeltus nuostolius ir tada, jeigu aplinkybės, kad informacija yra klaidinga, jis nežinojo, bet turėjo žinoti. *Ibid.*

949 BGB 826. Tas, kas pažeisdamas gerus papročius tyčia padaro kitam asmeniui žalos, turi pareigą atlyginti kilusią žalą. *Ibid.*

950 Kas 823& ir 826& nurodytose situacijose dėl 827&, 828& nurodytų priežasčių nėra atsakingas už kitam kilusius nuostolius, turi tiek, kiek nuostolių atlyginimas negali būti reikalaujamas iš trečiojo asmens, turėjusio pareigą prižiūrėti, atlyginti nuostolius, jeigu to reikalauja teisingumas, atsižvelgiant į aplinkybes, ypač į šalių santykius, ir jam nėra panaikintos priemonės, kurios jam buvo reikalingos priežiūrai, taip pat įstatyme numatytų priežiūros prievolių vykdymui. *Ibid*.

951 BGB 280. (1) jeigu skolininkas pažeidžia iš prievolinių teisinių santykių kilusią teisę, kreditorius gali reikalauti atlyginti dėl pažeidimo kilusią žalą. *Ibid.*

952 Cane, P., *supra* note 219, p. 129-130. *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR), supra* note 72, p. 3124.

953 Brieskorn, K., *supra* note 45, p. 223.

neatsargumo, gali būti taikoma tiek sutartinė, tiek deliktinė atsakomybė[954], todėl deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje nėra teisinio pagrindo atmesti ieškinį dėl deliktinės atsakomybės taikymo[955]. Anglijoje nuo 1994 m. nekvestionuojama, kad sutartiniai santykiai nešalina galimybės taikyti deliktinę atsakomybę[956], t.y. pripažįstama, kad ieškovas turi teisę rinktis, kokiu pagrindu grįsti reikalavimą[957]. Taip reikalavimo konkurencijos sprendimo būdas suteikė ieškovui galimybę „išvengti ribojimų, susijusių su kitu reikalavimu, pavyzdžiui su ieškinio senaties terminu“[958]. Deliktinės atsakomybės taikymas sutartiniuose santykiuose taip pat yra pagrindžiamas nepriklausomo delikto (angl. *independent tort*) kriterijais, kurie buvo nustatyti garsiojoje *Donoghue v Stevenson* (1932 AC 562 (HL) byloje. Iki teismo sprendimo šioje byloje buvo laikoma, kad vien tik sutarties buvimas šalina galimybę taikyti deliktinę atsakomybę[959]. Žalą sukėlęs pažeidimas gali būti laikomas deliktu, jeigu jis apima tą sutarties šalių tarpusavio santykių sritį, kuri nėra reguliuojama sutartimi, t.y. jeigu atsakovo elgesys gali būti kvalifikuojamas kaip atskiras ir nepriklausomas deliktas[960]. *Donoghue v. Stevenson* byloje teigiama, kad „aplinkybė, kad tarp šalių yra sutartiniai santykiai, kurie gali būti ieškinio dėl sutarties pažeidimo pagrindu, neeliminuoja koegzistuojančios reikalavimo teisės dėl ieškinio dėl neatsargumo (angl. *tort of negligence*) tarp tų pačių šalių, nepriklausomai nuo sutarties, nors kylančių iš santykių, iš esmės susijusių su sutartimi“ [961]. Sutartinės ir deliktinės atsakomybės taikymas yra galimas dėl tokios pareigos pažeidimo, kuri neegzistuoja bendrai kitų asmenų atžvilgiu, bet egzistuoja tarp asmenų, esančių toje pačioje faktinėje situacijoje (pavyzdžiui, neatsargus patarimas klientui, teikiant profesionalias paslaugas)[962]. M.M. Loubser ginčija nepriklausomo delikto teoriją, nurodydamas, kad deliktas negali egzistuoti nepriklausomai nuo sutarties,

954 Šią taisyklę iliustruoja *Esso Petroleum v Mardon* byla. Faktinės šios bylos aplinkybės: ieškovas Esso ir atsakovas Mardon pradėjo derybas dėl degalinės nuomos. Derybų metu L, Esso atstovas, kuris buvo itin patyręs prekybos degalais srityje, gera valia nurodė atsakovui, jog degalų prekyba per tris metus pasieks 200 000 galonų per metus. Atsakovas suabejojo ir nurodė, kad degalų prekyba pasieks 100 000 galonų per metus, bet L patirtis jį įtikino ir jis sudarė nuomos sutartį. Vis dėlto, realūs degalų pardavimai buvo mažesni, negu nurodė L, ir Mardon patyrė nuostolių dėl degalų perviršio. Apeliacinis teismas nurodė, kad prognozė, kurios pagrindu Mardon sudarė sutartį, laikytina ne tik nuomonės išreiškimu, bet sutartine garantija, kuri turėjo būti pateikta atidžiai ir rūpestingai. Kadangi ši prognozė buvo pateikta neatsargiai, ieškovas turi teisę rinktis ir reikšti ieškinį tiek dėl sutartinės, tiek dėl deliktinės atsakomybės taikymo, atsižvelgiant į tai, kuri civilinės atsakomybės rūšis ieškovui yra palankesnė. Šioje situacijoje galioja rūpestingumo įsipareigojimas, kadangi tarp šalių yra susiklostę specialūs santykiai. Van Rossum, M., *supra* note 16, p. 541, pagal 1976, 2 WLR 582.

955 Cane, P., *supra* note 219, p. 129-130.

956 Reynolds, F., *supra* note 13, p. 287. Fleming, J.G., *supra* note 125, p. 663.

957 Heckendorf, L., *supra* note 8, p. 442.

958 Cane, P. *op. cit*., p. 148-149. Blom, J., *supra* note 355, p. 266.

959 Smith, J. C., *supra* note 135, p. 95.

960 Dorff, M., *supra* note 872, p. 407.

961 Midgley, J.R., *supra* note 107, p. 71 - 72. *Donoghue v. Stevenson [1932] AC 562, 610.* Cituota iš Von Bar, C., *supra* note 80, p. 447 (f 90).

962 Chirurgui, kuris dėl neatsargumo netinkamai atlieka operaciją, taikytina deliktinė atsakomybė net ir tokiu atveju, jeigu tarp šalių egzistuoja sutartiniai santykiai, kadangi yra padaroma žala asmeniui, o pareiga nedaryti žalos asmeniui egzistuoja net ir nesant sutarties. Pagal Van Aswegen 1992 THRHR 274-275. Cituota iš: Loubser, MM., *supra* note 15, p. 121.

jeigu atsakovo pažeista pareiga neegzistuotų, nesant sutarties (pavyzdžiui, inžinieriai, finansininkai ir kt. paprastai neteikia paslaugų be sutarties)[963].

Ieškinių kumuliacija Anglijoje tapo leidžiama po sprendimo byloje *Henderson v. Merrett Syndicates Ltd.,* kurioje nurodyta, kad „sutarties šalis gali prašyti taikyti kitai sutarties šaliai deliktinę atsakomybę dėl padaryto delikto, jeigu deliktinės atsakomybės taikymas ir jos taikymo pasekmės neprieštaraus tiek aiškioms, tiek numanomoms sutarties sąlygoms“[964]. Bendra nuostata yra tokia, kad deliktinė atsakomybė sutartiniuose santykiuose negali būti nesuderinama su sutarties nuostatomis[965]. Jeigu aiškios ar numanomos sutarties sąlygos nustato tam tikrus atsakovo įsipareigojimus ieškovui, ieškovas negali prašyti taikyti aukštesnius standartus, remdamasis deliktinės atsakomybės taisyklėmis[966] ir tokiu būdu išvengti šalių susitarimo. Šio požiūrio taikymo problema yra ta, kad reikia nustatyti, kokia apimtimi deliktų teisės pareigų turinys gali būti nustatomas sutartyje, t.y. kokia apimtimi ieškovas turi teisę remtis sutarties egzistavimo faktu, pagrįsdamas ieškinį dėl deliktinės atsakomybės taikymo[967]. Anglijos teismų praktikoje pripažįstama, kad „sutartinių santykių egzistavimas ir sutarties šalies rūpestingumo pareiga nešalina, bet sustiprina paralelinės rūpestingumo pareigos iš delikto egzistavimą“[968], t.y. neneigiamas alternatyvus arba kumuliatyvus deliktinės atsakomybės taikymas, siekiant pasinaudoti abiejų civilinės atsakomybės rūšių privalumais[969].

Lenkijos civilinio kodekso 443 straipsnyje numatyta, kad yra galimas deliktinės atsakomybės taikymas dėl sutarties pažeidimo, t.y. aplinkybė, kad neteisėti veiksmai atitinka sutarties pažeidimą nešalina galimybės taikyti deliktinę atsakomybę[970]. Nukentėjęs asmuo turi teisę rinktis, kokį reikalavimą pareikšti: sutartinį ar deliktinį, tačiau Lenkijoje netaikomas vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdas[971].

L. Heckendorf teigimu, *Šveicarijoje* sutartiniai ir deliktiniai reikalavimai egzistuoja greta[972], todėl nukentėjęs asmuo gali reikšti abu reikalavimus dėl žalos atlyginimo, t. y. taikoma reikalavimo konkurencija, kuri reiškia, kad „dėl kiekvieno reikalavimo turi būti sprendžiama atskirai, atsižvelgiant į jo sąlygas, turinį ir teisines pasekmes“[973]. Jeigu vienas

963 Loubser, MM., *supra* note 15, p. 124.

964 Beale, H.G., *supra* note 73, p. 73. Hoffmann, N., *supra* note 148, p. 22.

965 Beale, H.G., *ibid*., p. 85.

966 *Ibid*.

967 Loubser, MM., *op. cit*., p. 120.

968 Rafferty, N., *supra* note 242, p. 358. Vis dėlto, egzistuoja situacijos, kuomet teismai atsisakė vertinti sutartyje nustatytą atsakomybės standartą, net jeigu jis reikštų griežtesnės atsakomybės negu deliktinė taikymą. Pavyzdžiui, *Tha v Maurice* byloje teismas atsisakė aiškinti sutartinį įsipareigojimą atlikti vasektomijos operaciją, kaip prievolę pasiekti rezultatą, bet kaip prievolę užtikrinti tam tikrą rūpestingumo laipsnį. Dėl šios priežasties, neatsižvelgiant į šalių susitarimą, taikytas deliktinės atsakomybės standartas. Beale, H.G., *supra* note 80, p. 80.

969 *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR), supra* note 72, p. 3127.

970 Menyhárd, A., *supra* note 464, p. 343. Taip pat Baginska E., Poland. *European Tort Law 2006*. Koziol, H., Steininger B.C. (eds.). Springer-Verlag: Wien, 2008, p. 383.

971 Menyhárd, A., *ibid*.

972 Heckendorf, L., *supra* note 8, p. 443.

973 Zirlick, B., *supra* note 113, p. 17.

reikalavimas bus patenkintas, tuomet tiek, kiek sutampa abu reikalavimai, yra šalinama kito reikalavimo patenkinimo galimybė. Minėta, jog Šveicarijoje buvo parengtas prievolių teisės reformos projektas, kurio tikslas buvo įtvirtinti vieningą civilinę atsakomybę. Šio projekto 27 straipsnyje pateiktas deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdas, numatant, kad konkurencijos situacijoje teismas taiko tas teisės normas, kurios nukentėjusiajam asmeniui yra palankesnės. Šio straipsnio 2 dalyje numatyta, kad nukentėjusiajam asmeniui palankesnės atskiras sutarčių rūšis reglamentuojančios teisės normos turi pirmenybę bendrųjų civilinės atsakomybės normų atžvilgiu. Toks reglamentavimas turėjo lemti, kad sutartinės atsakomybės taikymas nukentėjusiajam asmeniui buvo palankesnis negu deliktinės.[974]

Austrijoje deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija nuo 2002 m. sprendžiama vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdu. Taikomas trumpesnis sutartinės atsakomybės ieškinio senaties terminas neturi įtakos deliktinės atsakomybės taikymui. Specialūs komerciniame kodekse įtvirtinti ieškinio senaties terminai netaikomi esant deliktui, jeigu nėra kitokio susitarimo[975]. Tokia pozicija grindžiama tuo, jog delikto atveju sutarties šalis neturėtų būti privilegijuota, taikant trumpesnį ieškinio senaties terminą tik todėl, kad ją su nukentėjusiuoju asmeniu sieja sutartiniai santykiai.

2.4.3. Užsienio valstybėse taikomų konkurencijos sprendimo būdų apibendrinimas

Užsienio valstybėse yra taikomi įvairūs deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdai: nuo draudimo rinktis reikalavimo pagrindą (Prancūzija), suteikiant vienai iš civilinės atsakomybės rūšių prioritetą, iki leidimo rinktis sutartinį arba deliktinį reikalavimą ar reikalavimų kumuliacijos (Vokietija, Austrija, Šveicarija, Anglija), pripažįstant abiejų civilinės atsakomybės rūšių savarankiškumą. Laikomasi įvairių pozicijų: nuo griežtumo iki tolerancijos, leidžiant ieškovui remtis sutarties egzistavimo faktu, reiškiant ieškinį dėl deliktinės atsakomybės taikymo. Įdomu tai, kad dvi artimos teisės sistemos (prancūzų ir vokiečių) iš esmės skirtingai sprendžia civilinės atsakomybės rūšių pagrindų konkurencijos problemą, nors, anot M. Immenhauser, „probleminiai klausimai keliami tie patys, o abiejų civilinės atsakomybės rūšių skirtumai iš esmės sutampa“[976]. Užsienio valstybių patirtis patvirtina, kad sutartinės ir deliktinės atsakomybės skirtumai dar savaime nenulėmė *cumul* draudimo. Priežastys, dėl kurių Vokietijoje ir Prancūzijoje sutartinės ir deliktinės atsakomybės pagrindų konkurencija sprendžiama skirtingai, slypi ne formaliuose teisės normų skirtumuose. Teisės doktrinoje nurodomos dvi skirtingų konkurencijos sprendimo būdų (vokiškojo ir prancūziškojo) susiformavimo priežastys: pirma, priešingai negu Vokietijoje, Prancūzijoje yra įtvirtintas generalinio delikto principas, kuris reikalauja sutartinės atsakomybės prioriteto[977]. Vokietijoje dėl ginamų teisių sąrašo deliktinės atsa-

974 Plačiau žr. Gauch, P., *supra* note 804, p. 328.

975 OGH 11th July 2002, JBI 2003, 44. Von Bar, C., *supra* note 13. *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR), supra* note 72, p. 3125.

976 Immenhauser, M., *supra* note 8, p. 32-33.

977 Zimmermann, R., *supra* note 7, p. 906.

komybės taikymo sritis yra siauros apimties, o siaura deliktų teisė nekelia neriboto deliktinės atsakomybės taikymo pavojaus, todėl nėra poreikio taikyti įstatymo konkurencijos sprendimo būdą[978]. Kita teisės doktrinoje nurodoma *non-cumul* pasirinkimo Prancūzijoje priežastis yra siekis apriboti deliktinės atsakomybės taikymą dėl turtinių nuostolių atlyginimo sutartiniuose santykiuose[979]. Anglijoje konkurencijos sprendimo būdas yra nulemtas griežtos abipusiu patenkinimu (angl. *consideration*) pagrįstos sutarties sampratos. Siaura sutarties samprata reikalauja plačios deliktų teisės sampratos, todėl teismai vertina galimybę taikyti deliktinę atsakomybę, neatsižvelgdami į sutartinius santykius. Tai lemia deliktų teisės lankstumas, kuris leidžia teismams priimti sprendimą, kuris atitinka jų teisingumo jausmą[980], todėl nukentėjęs asmuo turi teisę reikšti reikalavimą tiek dėl sutartinės, tiek dėl deliktinės atsakomybės taikymo.

Pritartina P. H. Schlechtriem teiginiui, jog „nors ir galėjo tarp sutartinės ir deliktinės atsakomybės būti toks esminis skirtumas, kuris pats savaime būtų aiškiu civilinės atsakomybės rūšių išskyrimo pagrindu, teismų praktika ir teisės doktrina abi civilinės atsakomybės kategorijas naudoja dėl teisės politikos tikslų, neatsižvelgiant į jų kvalifikaciją“[981]. M. Czepelak pabrėžia, kad „svarbu civilinės atsakomybės rūšių konkurencijos nelaikyti izoliuota problema, bet labiau teisinės sistemos istorinės evoliucijos rezultatu bei atskirų institutų sąveikos dalimi, tokių kaip bendrosios atsakomybės sampratos, griežtosios atsakomybės, įrodinėjimo pareigos, priežastinio ryšio, nuostolių atlyginimo, ieškinio senaties termino ir daugelio kitų aspektų“[982].

Ne kartą minėta, jog konkretus deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdas yra nulemtas konkrečios teisinės sistemos ypatumų. Dar daugiau šis ryšys yra galimas *vice versa,* t.y. konkretus deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdas lemia konkrečios teisinės sistemos ypatumus. Pavyzdžiui, teisės doktrinoje nurodoma, jog *non-cumul* taikymas Prancūzijoje turėjo įtakos sutartinės atsakomybės taikymo ribų išplėtimui, kuomet išimtinis sutartinės atsakomybės taikymas pripažįstamas ir už tuos pažeidimus, kurie yra deliktinės prigimties[983]. Svarbu pažymėti ir tai, kad konkurencijos sprendimo būdo pagrindimas visose teisinėse sistemose, kuriose yra galimas sutarties pažeidimo ir delikto sutapimas, yra skirtas išvengti visiško sutarties pažeidimo ir delikto susiliejimo, todėl siekiama taip formuluoti konkurencijos sprendimą, kad deliktinė atsakomybė tarp sutarties šalių būtų taikoma tik tada, jeigu bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareiga egzistuoja papildomai ir nepriklausomai nuo sutartinės pareigos[984]. Minėta, jog Anglijoje deliktinės atsakomybės taikymas sutartiniuose santykiuose yra galimas tada, jeigu pažeidimas atitinka *nepriklausomo delikto* kriterijų.

Kita vertus, skirtingų konkurencijos sprendimo būdų taikymo rezultatas skirtingose valstybėse gali būti tas pats. Pavyzdžiui, Prancūzijoje, vadovaujantis *non-cumul,* pirmeny-

978 Reynolds, F., *supra* note 13, p. 280. Hutchison, D.; Visser, D. P., *supra* note 326, p. 594.

979 Hoffmann, N., *supra* note 148, p. 58.

980 Deakin, S.; Johnston, A.; Markesinis, B., *supra* note 176, p. 22.

981 Schlechtriem, P.H., *supra* note 27, p. 70.

982 Czepelak, M., *supra* note 75, p. 403.

983 Christas, A. *supra* note 29, p. 292. Taip pat žr. Garoupa, N.; Ligüerre, C.G., *supra* note 25, p. 317.

984 Midgley, J.R., *supra* note 107, p. 78.

bė suteikiama sutartinei atsakomybei, todėl sutarties šalies reikalavimui dėl žalos atlyginimo taikomos sutarčių teisės normos. Vokietijoje ieškovui suteikiama teisė rinktis reikalavimo dėl civilinės atsakomybės taikymo pagrindą, todėl konkrečioje situacijoje, atsižvelgiant į reikalavimo pagrindą, taikomos arba sutarčių, arba deliktų teisės normos. Gali atrodyti, kad dėl Prancūzijoje ir Vokietijoje taikomų skirtingų konkurencijos sprendimo būdų toje pačioje situacijoje galimas skirtingas rezultatas. Vis dėlto, galutinis rezultatas tiek taikant reikalavimo konkurencijos, tiek įstatymo konkurencijos sprendimo būdą gali būti tas pats – reikalavimo pagrįstumui vertinti taikomos sutarčių teisės normos. Šį teiginį patvirtina Vokietijoje taikoma praktika, kuomet sutarties šalių susitarimas dėl civilinės atsakomybės netaikymo ar jos dydžio apribojimo taikomas ne tik sutartinei, bet ir deliktinei atsakomybei. Tai lemia, kad net jeigu nukentėjęs asmuo prašo taikyti deliktinę atsakomybę, bus vertinamos sutarties sąlygos dėl atsakomybės netaikymo, kadangi sutarties šalis, pareiškusi reikalavimą dėl deliktinės atsakomybės taikymo, negali išvengti jai nepalankių sutarčių teisės normų. Neatsižvelgiant į skirtingus deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdus, sutarties šalys tiek Vokietijoje, tiek Prancūzijoje negali išvengti sutartinės atsakomybės ribojimų, todėl galutinis rezultatas gali būti tas pats.

Užsienio valstybėse taikomų deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdų analizei yra svarbi DCFR nurodyta pozicija, kadangi DCFR pateikia skirtingų valstybių teisinio reguliavimo kompromisą[985], t.y. nesiekiama pateikti užsienio valstybių praktikos apibendrinimo, bet pasirenkamas vienas būdas. DCFR VI.-1:103[986] straipsnyje reglamentuojamas deliktų teisės santykis su kitomis privatinės teisės sritimis, įskaitant ir sutarčių teisę, nurodant, kad deliktinė atsakomybė netaikoma, jeigu jos taikymas prieštarautų kitos privatinės teisės taisyklės tikslui (c dalis) ir ji neturi įtakos kitais pagrindais galimam žalos atlyginimui (d dalis). DCFR komentare teigiama, jog VI.-1:103 straipsnio (d) dalyje įtvirtintas reikalavimo konkurencijos sprendimo būdas (angl. *concurrence of claims*), kadangi deliktų teisė neturi persidengiančio efekto su sutarčių teise[987]. Tačiau DCFR VI.-1:103 (c) dalyje numatyta, kad sutarčių teisei (ir kitiems privatinės teisės institutams) suteikiama pirmenybė deliktų teisės atžvilgiu, t.y. konkurencija sprendžiama įstatymo konkurencijos sprendimo būdu[988]. Bendra nuostata yra tokia, kad nukentėjęs asmuo gali išsirinkti iš kelių atskirų reikalavimų, kurie gali būti taikomi konkrečioje situacijoje, kurie jam atrodo palankiausi[989], tačiau jeigu reikalavimas dėl sutartinės atsakomybės taikymo numato *platesnius* teisių gynimo būdus, deliktų teisės taikymas nešalina galimybės papildomai taikyti sutartinę atsakomybę. Jeigu konkrečioje situacijoje deliktinės atsako-

985 Nolke – Schülte, H, *et al. From the Draft Common Frame of Reference (DCFR) to the Current EU Contract Law Debate.* [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-02-27]. <http://www.europarl.europa.eu/webnp/webdav/site/myjahiasite/users/emartinezdealosmoner/public/Schulte%20Nolke%20EN.pdf>.

986 DCFR VI.-1:101. (Pagrindinė taisyklė) ir VI.-1:102 (Prevencija). (a) taikoma tik atsižvelgiant į tolesnes šios knygos normas, (b) taikoma tiek juridiniams, tiek fiziniams asmenims, nebent yra numatyta kitaip; (c) netaikoma, jeigu jų taikymas prieštarautų kitoms privatinės teisės taisyklėms; (d) neturi įtakos nuostolių, galimų kitais teisiniais pagrindais, atlyginimui. *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR), supra* note 72, p. 3114.

987 *Ibid.*, p. 3122.

988 *Ibid.*

989 *Ibid.*, p. 3116.

mybės taikymas nukentėjusiajam asmeniui būtų palankesnis negu sutartinės atsakomybės, tuomet galima prielaida, jog konkuruojantis reikalavimas yra išimtinis, t.y. jo taikymo tikslas bus pasiektas tik pašalinus deliktinės atsakomybės taikymo galimybę. DCFR VI.-1:103 komentare pažymima, kad „jeigu tarp sutarčių ir deliktų teisės ginamų vertybių konkrečioje situacijoje kyla konfliktas, kuriuo sutarčių teisė paneigia atsakomybę, kuri galėtų būti taikoma pagal deliktinės atsakomybės teisės normas, sutarčių teisės normoms suteikiama pirmenybė, jeigu to reikalauja sutarčių teisės normų tikslas“[990]. Ši taisyklė taikytina ir tuo atveju, jeigu deliktinės atsakomybės taikymas lygiagrečiai su koresponduojančiomis sutarčių teisės normomis paneigtų pastarosios tikslą konkrečioje situacijoje. C. von Bar sukonkretina, kad deliktų teisės normos turėtų būti netaikomos tada, jeigu sutarčių teisė apriboja sutarties šalies atsakomybę numatomais nuostoliais ir kitais panašiais atvejais, kadangi deliktų teisės taikymas kitas teisės normas padarytų beprasmėmis[991]. Šios pozicijos taikymo problematiką pabrėžia R. Schulze, nurodydamas, kad DCFR VI.-1:103 straipsnis, nors ir nenumato *non-cumul,* tačiau taip pat kelia daug klausimų. Autorius kelia klausimą, kokiais kriterijais remiantis identifikuoti sutartinės ir deliktinės atsakomybės teisės normų panašumus ir skirtumus, konkrečioje situacijoje nusprendžiant, ar deliktinės atsakomybės teisės normų taikymas pažeis sutartinę atsakomybę reglamentuojančias teisės normas ar vis tik galimas jų taikymas greta. R. Schulze teigia, jog, pavyzdžiui, DCFR VI.-2:102 (2) straipsnis numato aiškias gydymo išlaidų atlyginimo taisykles, taikytinas delikto atveju. Analogiškų normų nėra DCFR knygoje, reglamentuojančioje sutartinę atsakomybę. Autorius kelia retorinį klausimą, ar šiuo atveju deliktinės atsakomybės taikymas, priteisiant gydymo išlaidas, prieštaraus sutartinės atsakomybės taikymui ar ne?[992]. DCFR komentare nėra aiškaus atsakymo į šį klausimą, pabrėžiant, jog „sutarčių teisės normos turi pirmenybę tiek, kiek sutarčių teisė faktiškai to reikalauja, aiškiai, ar numanomai, atsižvelgiant į konkrečių teisinių santykių prigimtį“[993], todėl galime daryti išvadą, jog jeigu deliktinės atsakomybės taikymas konkrečioje situacijoje neprieštaraus sutarčių teisės tikslams, nukentėjęs asmuo turi teisę rinktis reikalavimo pagrindą.

990 *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR), supra* note 72, p. 3119.

991 Von Bar, C. Ausservertragliche Haftung fuer den Einem Anderen Zugefuegten Schaden. *European Review of Private Law.* 2010, 18: 209.

992 Schulze, R. Non-contractual Liability Arising out of Damage Caused to Another in the DCFR. *The Draft Common Frame of Reference: national and comparative perspectives.* Sagaert, V.; Storme, M.E.; Terryn, E. (eds.). Cambridge: Intersentia, 2012, p. 229.

993 *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR), op. cit.*, p. 3119.

Lentelė Nr. 3. Užsienio valstybėse taikomų deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdų įvertinimas

Kriterijus/ Valstybė-konkurencijos sprendimo būdas	**Prancūzija - įstatymo konkurencijos sprendimo būdas**	**Vokietija – reikalavimo konkurencijos sprendimo būdas**	**Austrija – vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdas**
Nukentėjusiojo asmens teisės į žalos atlyginimą užtikrinimas	viena vertus nepakankamas, nes nukentėjusiajam asmeniui nesuteikiama teisė reikšti reikalavimą dėl deliktinės atsakomybės taikymo, tačiau išimtiniais atvejais (pavyzdžiui, dėl žalos asmeniui arba baudžiamajame procese) *non-cumul* netaikomas; N. Hoffmann pažymi, kad *non-cumul* taikymas Prancūzijoje nereiškia, kad nukentėjusiojo asmens teisės yra pažeidžiamos todėl, kad jo teisė pareikšti reikalavimą dėl deliktinės atsakomybės taikymo yra nepripažįstama. Nukentėjusiojo asmens teisių apsauga pasireiškia per šio konkurencijos sprendimo būdo taikymo *išimtis* (modifikacijas). Pavyzdžiui, jeigu aiškinant šalių susitarimo sąlygas nėra pavojaus, kad šalių valia bus paneigta, net ir Prancūzijoje teismai taiko nukentėjusiajam asmeniui palankesnį požiūrį, praplėsdami sutarčių teisės taikymo ribas[994]	pakankamas, nes nukentėjusiajam asmeniui suteikiama teisė reikšti reikalavimą dėl deliktinės atsakomybės taikymo; teisės doktrinoje nurodoma, kad Vokietijoje *sutartinis* reikalavimas dėl nuostolių atlyginimo kreditoriui yra palankesnis[995]. Ši aplinkybė leidžia daryti išvadą, kad nukentėjęs asmuo *paprastai* rinksis reikšti reikalavimą dėl sutartinės atsakomybės taikymo	pakankamas, kadangi dėl ieškinio reikalavimo pagrįstumo konkrečioje byloje sprendžiama, siekiant užtikrinti nukentėjusiojo asmens interesus

994 Hoffmann, N., *supra* note 148, p. 53-54.

995 Heckendorf, L., *supra* note 8, p. 433.

Kriterijus/ Valstybė-konkurencijos sprendimo būdas	**Prancūzija - įstatymo konkurencijos sprendimo būdas**	**Vokietija – reikalavimo konkurencijos sprendimo būdas**	**Austrija – vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdas**
Draudimas nukentėjusiajam asmeniui piktnaudžiauti teise, siekiant išvengti jam nepalankių sutarties ir sutarčių teisės normų taikymo	pakankamas, jeigu nukentėjusiajam asmeniui būtų suteikta teisė reikšti reikalavimą dėl deliktinės atsakomybės taikymo, dėl plačios delikto sampratos būtų iš esmės paneigta sutartinė atsakomybė. Šis kriterijus pagrindžia, kad įstatymo konkurencijos sprendimo būdo pasirinkimas Prancūzijoje gali būti laikomas pusiausvyros tarp nukentėjusiojo asmens teisės į žalos atlyginimą ir sutarčių laisvės bei *pacta sunt servanda* užtikrinimu	pakankamas, nes taikant deliktinę atsakomybę atsižvelgiama į susitarimus dėl atsakomybės netaikymo, jos apribojimo; galime teigti, jog Vokietijoje taikomas *modifikuotas* reikalavimo konkurencijos sprendimo būdas, kadangi dėl nukentėjusiojo asmens reikalavimo pagrįstumo sprendžiama ne tik pagal su ieškinyje nurodytu reikalavimo pagrindu susijusias teisės normas. Vokietijoje šio konkurencijos sprendimo būdo taikymas ribojamas tuo atveju, jeigu deliktų teisės normos konkrečioje situacijoje pažeistų sutarčių teisės normų tikslą, pavyzdžiui, jeigu ji numato tam tikras atsakomybės privilegijas ar trumpesnius ieškinio senaties terminus, nepripažįstama jų taikymo galimybė[996]	pakankamas, kadangi taikoma sutartinės ir deliktinės atsakomybės teisės normų kombinacija, neleidžiant nukentėjusiajam asmeniui išvengti jam nepalankių teisės normų taikymo, jeigu to reikalauja konkrečios situacijos faktinės aplinkybės. Svarbu tai, jog Austrijoje yra įtvirtinta vieninga civilinė atsakomybė, o tarp sutartinės ir deliktinės atsakomybės taikymo sąlygų ir teisinių pasekmių nėra daug skirtumų

996 Von Bar, C.; Drobnig, U., *supra* note 13.

Kriterijus/ Valstybė-konkurencijos sprendimo būdas	Prancūzija - įstatymo konkurencijos sprendimo būdas	Vokietija – reikalavimo konkurencijos sprendimo būdas	Austrija – vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdas
Deliktinės ir sutartinės atsakomybės skirtumų minimizavimas	nepakankamas	pakankamas tiek, kiek atsižvelgiama į šalių susitarimus dėl atsakomybės netaikymo ir jos apribojimo, taip pat į tai, ar konkrečioje situacijoje nebus paneigtas sutarčių teisės normų tikslas. Šis kriterijus pagrindžia, kad šio konkurencijos sprendimo būdo pasirinkimas Vokietijoje gali būti laikomas pusiausvyros tarp nukentėjusiojo asmens teisės į žalos atlyginimą ir sutarčių laisvės bei pacta sunt servanda užtikrinimu	pakankamas, kadangi kiekvienoje situacijoje galima tik viena sutartinės ir deliktinės atsakomybės teisės normų kombinacija

Apibendrindami užsienio valstybėse taikomus deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdus, galime daryti išvadą, kad jie atitinka doktrinoje pagrindžiamus konkurencijos sprendimo būdus, tačiau jų pasirinkimas yra nulemtas *pragmatinių tikslų*. Svarbia išvada laikytina ir tai, kad yra pripažįstamos konkurencijos sprendimo būdų taikymo *modifikacijos*, siekiant išvengti kiekvieno iš jų vienpusiškumo. Tai ypač akivaizdu analizuojant Prancūzijos ir Vokietijos patirtį. Nepaisant to, kad tiek įstatymo konkurencija, tiek reikalavimo konkurencija pagrindžiama civilinės atsakomybės rūšių atskirumu, tačiau galutiniame rezultate pripažįstama, kad deliktų teisė turi įtaką sutarčių teisei ir atvirkščiai, taip nors ir tiesiogiai nenurodant, bet vis tik neneigiant abiejų civilinės atsakomybės rūšių *sąsajumo*.

2.5. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdas Lietuvoje: *de lege lata* ir *de lege ferenda*

Mūsų nuomone, nacionalinėje civilinėje teisėje taikytino konkurencijos sprendimo identifikavimo procesą tikslinga išskirti į du etapus, t.y. *de lege lata* ir *de lege ferenda* analizę. *Pirmajame etape* tiriama, kokį deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdą pagrindžia materialinės teisės normos ir procesinės teisės normos (*2.5.2 poskyris*). *Antrajame etape* nustatoma, ar šis konkurencijos sprendimo būdas atitinka konkurencijos sprendimo būdo *pagrįstumo vertinimo kriterijus* (*2.5.3. poskyris*). Analizė pradedama *esamos situacijos* analize, nustatant, kaip deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija sprendžiama nacionalinėje teisės doktrinoje ir teismų praktikoje (*2.5.1 poskyris*).

2.5.1. Lietuvoje taikomas deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdas: doktrina ir teismų praktika

Doktrina

Minėta, jog paprastai, išskyrus pavienius atvejus[997], teisės aktuose nėra pateikiama nei deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sąvoka, nei juo labiau šios situacijos sprendimo būdas, kuris yra pagrindžiamas ir plėtojamas *extra legem,* t.y. teisės doktrinoje ir teismų praktikoje. Ne išimtis ir LR CK, kuris taip pat tiesiogiai nenurodo, kaip turėtų būti sprendžiama deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacija. LR CK 6.245 straipsnio 3 ir 4 dalyse pateikiamos sutartinės ir deliktinės atsakomybės sąvokos, t.y. sutartinė atsakomybė yra turtinė prievolė, kuri atsiranda dėl to, kad nevykdoma ar netinkamai vykdoma sutartis (LR CK 6.245 straipsnio 3 dalis), o deliktinė atsakomybė yra turtinė prievolė, atsirandanti dėl žalos, kuri *nesusijusi su sutartiniais santykiais* (LR CK 6.245 straipsnio 4 dalis) (paryškinta mano – aut. pastaba). Šių teisės normų pagrindu nacionalinėje doktrinoje yra pareikšta nuomonė, jog „Lietuvos deliktų teisėje *nepripažįstama* (paryškinta mano – aut. pastaba) civilinės atsakomybės rūšių konkurencija“[998], kadangi įstatymu sureguliuoti šių rūšių atsiradimo ir taikymo atvejai. Šioje disertacijoje jau minėta, jog ši nacionalinėje teisės doktrinoje (taip pat ir teismų praktikoje) išreikšta konkurencijos nepripažinimo pozicija gali būti suprantama dvejopai, t.y. pačios konkurencijos kaip reiškinio neigimas arba kaip konkurencijos sprendimo būdas, nesuteikiantis ieškovui teisės rinktis teisinį ieškinio pagrindą. Pastaruoju atveju ieškovas gali grįsti savo reikalavimą tiek deliktinės atsakomybės, tiek sutartinės atsakomybės teisės normomis, tačiau dėl *iura novit curia* principo taikymo teismas *ex officio* kvalifikuoja teisinį santykį, todėl ieškovo nurodytas teisinis ieškinio pagrindas teismo neįpareigoja. Kita vertus, tai taip pat nesuteikia teismui teisės atmesti reikalavimą, jeigu jame, teismo vertinimu, nurodytas neteisingas teisinis ieškinio pagrindas. Teismas, atsižvelgdamas į faktinį ieškinio pagrindą, kiekvienu atveju sprendžia, ar yra pagrindo taikyti civilinę atsakomybę, o jei taip, tai kurią – sutartinę ar deliktinę. Šios disertacijos pirmajame skyriuje pagrįstas sutarties pažeidimo ir delikto sutapimas paneigė pirmąjį šios pozicijos aiškinimą, todėl aktualiu tampa antrojo šios pozicijos aiškinimo įvertinimas. Minėta ir tai, kad *non-cumul* teisės doktrinoje yra aiškinamas kaip nukentėjusiojo asmens teisės rinktis reikalavimo pagrindą nepripažinimas. Šiuo aspektu nacionalinėje teisės doktrinoje išreikšta deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos nepripažinimo pozicija gali būti suprantama kaip siūlymas šias situacijas spręsti įstatymo konkurencijos arba vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdu, nesuteikiant nukentėjusiajam asmeniui teisės rinktis reikalavimo pagrindą. Vertinant šių pozicijų pagrįstumą, svarbu atkreipti dėmesį į tai, jog net ir nepripažįstant nukentėjusiojo asmens teisės rinktis reikalavimo pagrindą, aktualiu išlieka civilinės atsakomybės rūšies sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo situacijoje kvalifikavimas. Atsakymas į šį klausimą tiesiogiai susijęs su sutartinės ir deliktinės atsakomybės santykio nacionalinėje

997 Pavyzdžiui, Estijoje deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdas numatytas teisės aktuose. Sein, K., *supra* note 24, p. 54.

998 Mizaras, V., *supra* note 19, p. 57.

civilinėje teisėje problematika, nustatant, ar sutartinė atsakomybė Lietuvoje turi pirmenybę deliktinės atsakomybės atžvilgiu.

Mūsų nuomone, LR CK 6.245 straipsnio 3 ir 4 dalies formuluotės nėra pakankamos, kad būtų galima kategoriška išvada dėl deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdo. Pritartina S. Selelionytės-Drukteinienės pozicijai, jog „jeigu teigtume, kad CK 6.245 straipsnio 3-4 dalyse įtvirtinta *non-cumul* taisyklė, reikėtų daryti išvadą, kad tokiais atvejais visuomet turi būti taikoma sutartinė atsakomybė, nes minėto CK straipsnio 4 dalyje pateiktas deliktinės atsakomybės apibrėžimas reikalauja, kad žala nebūtų susijusi su sutartiniais santykiais. Vis dėlto <...> kai kuriais atvejais, žalai kilus iš sutartinių santykių, yra taikoma deliktinė atsakomybė, nors įstatymas to nenumato. Tai patvirtina, kad deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos problema egzistuoja ir CK 6.245 straipsnio 3-4 dalyje įtvirtintos teisės normos *nepateikia jos sprendimo varianto* (paryškinta mano – aut. pastaba).“[999]

DCFR komentare pažymima, kad Lietuvos teisinis reguliavimas gali būti palygintas su Estijos teisiniu reguliavimu, kuriame aiškiai nurodyta, kad reikalavimas dėl sutartinės pareigos pažeidimo negali būti reiškiamas pagal deliktų teisės normas[1000]. Mūsų nuomone, pozicija, kad deliktinės atsakomybės taikymas, esant sutarties pažeidimo ir delikto sutapimui, negalimas, nėra pakankamai pagrįsta. Teiginys, kad „reikalavimui dėl kompensacijos už žalą, kilusią dėl sutartinės pareigos pažeidimo, negali būti taikomos deliktinės atsakomybės teisės normos“, reiškia tik tiek, kad dėl sutartinės atsakomybės taikymo sprendžiama pagal sutarčių teisės normas. Svarbu pabrėžti, kad konkurencijos atveju dėl deliktinės atsakomybės taikymo yra sprendžiama pagal deliktinės atsakomybės teisės normas, atitinkamai dėl sutartinės atsakomybės taikymo sprendžiama pagal sutarčių teisės normas. Tik vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdas reiškia, kad dėl ieškinio reikalavimų pagrįstumo sprendžiama, taikant sutartinės ir deliktinės atsakomybės teisės normų kombinaciją. Atsižvelgiant į tai, galime teigti, jog LR CK 6.245 straipsnis nepateikia deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdo.

LAT praktika

LAT praktikos analizė šioje disertacijoje atliekama keliomis kryptimis: visų pirma analizuojamos ir vertinamos tos teismo nutartys, kuriose *aiškiai* nurodytas deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdas (2.5.1.1. poskyris), siekiant nustatyti, ar

pirma, faktinės aplinkybės patvirtina sutarties pažeidimo ir delikto sutapimą, t.y. ar deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sąvoka vartojama korektiškai, ir

antra, jeigu taip, kuris deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdas taikytas.

Atlikus šį tyrimą, LAT praktika analizuojama tuo aspektu (2.5.1.2 poskyris), ar,

pirma, faktinių aplinkybių aprašymas patvirtina buvus sutarties pažeidimo ir delikto sutapimą, kuomet ieškovas reiškė ieškinį dėl deliktinės atsakomybės taikymo, tačiau tokia

999 Selelionytė-Drukteinienė, S., *supra* note 31, p. 1013.

1000 *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR), supra* note 72, p. 3126.

situacija nutarties tekste nekvalifikuota kaip deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija[1001]; ir

antra, kaip ji buvo sprendžiama.

2.5.1.1. Teismų praktikoje tiesiogiai nurodomas deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdas

Iki šios disertacijos rengimo pabaigos[1002] deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sąvoka yra panaudota šešiose LAT nutartyse[1003]. Iki LAT CBS teisėjų kolegijos 2012 m. gruodžio 7 d. nutarties civilinėje byloje *D.V. ir UAB „Trinapolis“ v. Nordea Bank Finland Plc.* (bylos Nr. 3K-3-520/2012)[1004] deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos problema LAT nutartyse nebuvo identifikuota ir nebuvo aišku, kuris deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdas yra taikomas[1005]. Tačiau tai buvo vienintelė nutartis iki pat 2015 m., kuomet sąvoka „deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencija“ panaudota penkiose LAT nutartyse. Šiame disertacijos poskyryje pateiksime šių nutarčių analizę, siekdami išskirti teismų praktikoje taikomą deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdą, taip pat nustatyti, ar Lietuvos teismų praktikoje deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų

1001 Šiuo tyrimu nesiekiama pateikti detalios ir visaapimančios LAT praktikos analizės. Visų pirma dėlto, kad iš faktinių bylos aplinkybių aprašymo ne visada įmanoma nustatyti deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijos kriterijus, taip pat ieškovo prašytą taikyti civilinės atsakomybės rūšį. Dėl šios priežasties šiame disertacijos poskyryje pateikta analize yra siekiama tik iliustruoti, jog pasitaiko situacijų, kuomet nei teismai, nei konkrečios civilinės bylos šalys nekvalifikavo deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijos. Tačiau minėta, kad nuo 2015 m. LAT praktikoje, lyginant su ankstesniais laikotarpiais, deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos sąvoka panaudota žymiai dažniau. Tikėtina, kad teisės doktrinos vakuumas šioje srityje lėmė situaciją, kuomet tiek civilinės bylos šalys, tiek teismai vengia ar nesiryžta priskirti konkrečią situaciją deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijai.

1002 Iki šios disertacijos rengimo pabaigos, t.y. 2016 m. I pusės.

1003 LAT CBS teisėjų kolegijos 2012 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Office M3“ akcininkai D.V. ir UAB „Trinapolis“ v. Nordea Bank Finland Plc.* (bylos Nr. 3K-3-520/2012); LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. sausio 30 d. nutartis civilinėje byloje *G.K., V.T. v AB DNB bankas* (bylos Nr. 3K-3-88-684/2015); LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. balandžio 17 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Construction Ace“ v. UAB „Norfos mažmena“* (bylos Nr. 3K-3-221-219/2015); LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. gegužės 28 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Gaumina“ v. UAB „Raminora“* (bylos Nr. 3K-3-327-687/2015); LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. spalio 2 d. nutartis civilinėje byloje *G.S. v. UAB „Bilietų pasaulis“, UAB „Lasteka“* (bylos Nr. 3K-3-492-313/2015); LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. lapkričio 10 d. nutartis civilinėje byloje *Bradley Enterprises Limited v. BUAB „Metoil“* (bylos Nr. 3K-3-582-916/2015).

1004 LAT CBS teisėjų kolegijos 2010 m. vasario 12 nutartyje civilinėje byloje *UAB „Rolvika“ v. UAB „LVS“ ir AB DnB NORD bankas* (bylos Nr. 3K-3-90/2010) nurodoma, kad Lietuvos teisėje laikomasi vadinamojo *non-cumul* principo, kuris reiškia, kad asmuo neturi pasirinkimo teisės, kurį ieškinį reikšti. Tačiau šioje nutartyje nėra įvardijamas deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos terminas, taip pat neargumentuojama, kad konkreti situacija atitinka konkurencijos situacijos kriterijus. Nutartyje kalbama apie sutarčių ir (ar) deliktų teisės normų nustatytų gynimo būdų santykį su nepagrįsto praturtėjimo institutu.

1005 Selelionytė-Drukteinienė, S., *supra* note 18, p. 12.

konkurencijos sąvoka yra naudojama korektiškai, t.y. tada, kai civilinės atsakomybės rūšys iš tiesų konkuruoja.

LAT CBS teisėjų kolegijos 2012 m. gruodžio 7 d. nutartyje civilinėje byloje *D.V. ir UAB „Trinapolis“ v. Nordea Bank Finland Plc* (bylos Nr. 3K-3-520/2012) nurodoma, kad „pagal teisinį civilinės atsakomybės reguliavimą sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencija negalima. Civiliniame kodekse aiškiai nurodoma, kada atsiranda sutartinė, o kada deliktinė civilinė atsakomybė“[1006]. Šioje LAT nutartyje sprendžiama dėl bendrovės akcininkų bendrovės interesais pareikšto ieškinio pagrįstumo, kuriuo dėl kredito sutarties pažeidimo prašoma taikyti sutartinę atsakomybę nepagrįstai projekto finansavimą sustabdžiusiam bankui. Pareiga tinkamai vykdyti sutartinius įsipareigojimus ir ją konkrečioje situacijoje atitinkanti pareiga suteikti finansavimą kredito sutarties sąlygas atitinkančiam ieškovui yra grynai sutartinės prigimties. Ieškovo teisė reikalauti iš kredito įstaigos išmokėti lėšas yra iš kredito sutarties kylanti reikalavimo teisė, todėl šios įvykdymo pareigos pažeidimas negali būti laikomas deliktu, atitinkamai dėl šios pareigos pažeidimo negalima deliktinė atsakomybė, todėl nėra deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos. Analizuojamoje nutartyje pagrįstai teigiama, kad ieškovas „reikalauja atlyginti dėl tariamo sutarties pažeidimo atsiradusius nuostolius, neigdamas kredito sutarties galiojimo faktą. Tačiau darytina išvada, kad sutartinė atsakomybė, nesant sutarties, negalima, o deliktinei atsakomybei atsirasti nėra teisinio pagrindo, neįrodžius visų būtinųjų tokios atsakomybės atsiradimo sąlygų.“[1007]

LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. sausio 30 d. nutartyje civilinėje byloje *G.K., V.T. v. AB DNB bankas* (bylos Nr. 3K-3-88-684/2015) teisėjų kolegija sprendė dėl civilinės atsakomybės taikymo profesionalui (bankui) dėl informavimo pareigos pažeidimo ikisutartiniuose santykiuose. Ši situacija atitinka deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos *tarpinėse situacijose* kriterijus, kadangi dėl detalaus atskirų profesijų atstovų pareigų reglamentavimo teisės aktuose, profesionalų atsakomybės atveju yra peržengiamos sutarčių teisės ribos ir gali kilti poreikis taikyti deliktų teisės normas. Ieškovas prašė taikyti deliktinę atsakomybę, nors tarp šalių egzistuoja sutartiniai santykiai. Mūsų nuomone, ši LAT nutartis *netiesiogiai* patvirtina vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdo taikymą. Teisėjų kolegija nurodė, jog apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai sprendė dėl deliktinės atsakomybės taikymo, nes finansų tarpininko atsakomybė klientui yra sutartinė. Šie teiginiai leidžia daryti prielaidą, kad toliau teismas, vadovaudamasis *non - cumul,* prioritetą suteiks sutartinei atsakomybei, todėl ieškovo reikalavimo pagrįstumą nagrinės, atsižvelgdamas į sutarčių teisės ir sutartinės atsakomybės teisės normas. Tačiau toliau nutartyje pažymima, jog „šioje konkrečioje byloje faktinės aplinkybės yra tokios, kad ieškovai, galiojant sutartims su atsakovu, nusprendė ginti savo teises pagal deliktinės atsakomybės taisykles“[1008] ir vertinama, ar konkrečioje situacijoje gali būti taikoma delik-

1006 LAT CBS teisėjų kolegijos 2012 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Office M3“ akcininkai D.V. ir UAB „Trinapolis“ v. Nordea Bank Finland Plc.* (bylos Nr. 3K-3-520/2012).

1007 LAT CBS teisėjų kolegijos 2012 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Office M3“ akcininkai D.V. ir UAB „Trinapolis“ v. Nordea Bank Finland Plc.* (bylos Nr. 3K-3-520/2012).

1008 LAT CBS teisjėų kolegijos 2015 m. sausio 30 d. nutartis civilinėje byloje *G.K., V.T. v. AB DNB bankas* (bylos Nr. 3K-3-88-684/2015).

tų teisės norma, reglamentuojanti mišrios kaltės institutą. Tolesnė argumentacija leidžia daryti prielaidą dėl tiesiogiai neįvardijamo, bet vis dėlto taikomo vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdo. Vadinasi, nors pačioje nutartyje aiškiai neišskirta, tačiau galime daryti išvada, jog deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje pripažįstamas sutartinės ir deliktinės atsakomybės *bendrumas*. LAT, nurodęs, kad Lietuvoje taikoma *non-cumul,* toliau teigia, kad „atsižvelgiant į ieškovų pasirinktą savo teisių gynimo būdą, šioje konkrečioje byloje taikytina ne CK 6.282 straipsnio 1 dalis (dėl didelio nukentėjusiojo neatsargumo) kaip pagrindas sumažinti priteistinus nuostolius ieškovams, bet bendroji civilinės atsakomybės taisyklė dėl paprasto nukentėjusiojo neatsargumo (CK 6.253 straipsnio 5 dalis, CK 6.248 straipsnio 4 dalis). Priešingas šių normų aiškinimas neatitiktų CK 1.5 straipsnio 4 dalies reikalavimų, nes neproporcingai pažeistų atsakovo teises – ieškovams pasirinkus savo reikalavimo teisiniu pagrindu deliktinę atsakomybę, atsakovas vienašališkai prarastų teisę į nuostolių sumažinimą dėl paprasto ieškovų neatsargumo, kuris būtų galimas pagal sutartinės atsakomybės taisykles.“[1009] LAT netaikė LR CK 6.259 straipsnio, reglamentuojančio kreditoriaus kaltės įtaką skolininko sutartinei atsakomybei, todėl galime daryti prielaidą, kad atsakovui taikyta deliktinė atsakomybė. Mūsų nuomone, tokia teismo argumentacijos eiga leidžia kalbėti apie vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdą, kuomet yra savarankiškai kvalifikuojamas teisinis santykis ir ieškovo reikalavimo pagrįstumas vertinamas, atsižvelgiant į sutarčių teisės normas, neleidžiant išvengti nukentėjusiajam asmeniui nepalankių sutartinės atsakomybės taikymo sąlygų ir teisinių pasekmių. Šioje LAT nutartyje, mūsų nuomone, buvo tinkamai užtikrinta nukentėjusiojo asmens teisės į žalos atlyginimą ir *pacta sunt servanda* pusiausvyra, taip pat minimizuota deliktinės ir sutartinės atsakomybės skirtumų reikšmė, nesivadovaujant formaliomis civilinės atsakomybės dualizmo kategorijomis.

LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. balandžio 17 d. nutartyje civilinėje byloje *UAB „Construction Ace“ v. UAB „Norfos mažmena“* (bylos Nr. 3K-3-221-219/2015) ieškovas prašė pakeisti su atsakovu sudarytą patalpų nuomos sutartį, pasikeitus patalpų plotui, bei priteisti nuomos mokesčio nepriemoką. Kasaciniame skunde nurodoma, kad „apeliacinės instancijos teismas savo iniciatyva ieškovo reikalavimą dėl nuomos mokesčio teisiškai kvalifikavo kaip iš deliktinės atsakomybės kylantį reikalavimą ir taikė deliktinę atsakomybę reglamentuojančias teisės normas. <...> Sutarties pakeitimas ir iš to išplaukiantis reikalavimas priteisti nuomos mokestį bei reikalavimas taikyti deliktinę atsakomybę yra skirtingi pagal įrodinėtinas aplinkybes.“[1010] Atsiliepime į kasacinį skundą pažymima, kad „teismas pagrįstai taikė deliktinės atsakomybės normas, priteisdamas nuomos mokesčio dydžio nuostolių atlyginimą, nes dėl papildomo ploto nuomos sutartyje nebuvo susitarta, dėl to nesant sutarties pažeidimo negalėtų būti taikoma sutartinė atsakomybė priteisiant nuostolių atlyginimą.“[1011] LAT CBS teisėjų kolegijos argumentacija šioje civilinėje byloje

1009 LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. sausio 30 d. nutartis civilinėje byloje *G.K., V.T. v. AB DNB bankas* (bylos Nr. 3K-3-88-684/2015).

1010 LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. balandžio 17 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Construction Ace“ v. UAB „Norfos mažmena“* (bylos Nr. 3K-3-221-219/2015).

1011 LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. balandžio 17 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Construction Ace“ v. UAB „Norfos mažmena“* (bylos Nr. 3K-3-221-219/2015).

yra svarbi tuo aspektu, kad nors ir pažymima, jog deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija negalima, tačiau kartu galima spręsti dėl civilinės atsakomybės rūšių lygiateisiškumo, nepripažįstant išimtinio sutartinės atsakomybės taikymo sutartiniuose santykiuose. Analizuojamoje nutartyje pagrįstai teigiama, jog „ieškovas <...> turėjo įrodyti, kad <...> kasatoriui kilo sutartinė civilinė atsakomybė, nes jis pažeidė sutarties sąlygas <...>, arba įrodyti, kad kasatoriui kilo deliktinė civilinė atsakomybė, nes jis, naudodamasis ginčo patalpa, atliko neteisėtus veiksmus ir padarė ieškovui žalą."[1012] Tokia LAT CBS teisėjų kolegijos pozicija leidžia daryti išvadą, kad Lietuvoje yra galima deliktinė atsakomybė sutartiniuose santykiuose, jeigu bus įrodytos deliktinės atsakomybės taikymo sąlygos (šiuo atveju žala naudojantis ginčo patalpa). Šiame kontekste svarbu tai, kad įstatymo konkurencijos sprendimo būdas analogiškoje situacijoje pirmenybę suteiktų sutartinei atsakomybei, net ir esant deliktinės atsakomybės taikymo sąlygoms.

LAT CBS teisėjų kolegija 2015 m. gegužės 28 d. nutartyje civilinėje byloje *UAB „Gaumina" v. UAB „Raminora"* (bylos Nr. 3K-3-327-687/2015) vertindama priešieškinio, kuriuo prašoma atlyginti nuostolius, patirtus nutrūkus šalių sutartiniams santykiams, kuomet atsakovas turėjo samdyti kitą įmonę ieškovo neatliktiems darbams pabaigti, pagrįstumą, pateikė svarbius išaiškinimus deliktinės ir sutartinės atsakomybės santykio klausimais. Teisėjų kolegija nurodė, kad vadovaujantis LR CK 6.245 straipsnio 4 dalyje įtvirtintu *non-cumul* principu, draudžiama šalių sutartiniams santykiams taikyti deliktinę atsakomybę. Iš teismo argumentacijos galime daryti išvadą, kad netiesiogiai kalbama apie sutartinės atsakomybės *pirmenybę* sutartiniuose santykiuose, t.y. „esant sutartiniams šalių santykiams deliktinę atsakomybę vienai iš šalių galima taikyti tik įstatyme nustatytu atveju, t.y. turi būti *įstatyme nustatytas pagrindas* (paryškinta mano – aut. pastaba) taikyti sutartiniuose santykiuose deliktinę atsakomybę"[1013].

LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. spalio 2 d. nutartyje civilinėje byloje *G.S. v. UAB „Bilietų pasaulis", UAB „Lasteka"* (bylos Nr. 3K-3-492-313/2015) buvo sprendžiamas ginčas dėl vartotojo sumokėtų už bilietus lėšų grąžinimo, neįvykus renginiui. Iš faktinių civilinės bylos aplinkybių aprašymo negalime daryti išvados, kurią civilinės atsakomybės rūšį prašė taikyti ieškovas, tačiau pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai tarp ieškovės ir atsakovės susiklosčiusius teisinius santykius kvalifikavo kaip teisinius santykius dėl atlygintinų paslaugų teikimo (LR CK 6.716 straipsnis). Kasacinės instancijos teismas pakartojo iki tol teismų praktikoje įsitvirtinusią konkurencijos negalimumo poziciją.

LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. lapkričio 10 d. nutartyje civilinėje byloje *Bradley Enterprises Limited v. BUAB „Metoil"* (bylos Nr. 3K-3-582-916/2015) buvo sprendžiama dėl civilinės atsakomybės taikymo tarpinėje situacijoje, t.y. trečiojo asmens teisės reikšti reikalavimą dėl sutarties pažeidimo, kurios šalimi jis nėra. Šiame kontekste ši nutartis yra svarbi tiek, kiek joje pateikiami išaiškinimai galėtų būti taikomi ir tikrojoje deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje. Svarbu tai, kad LAT teisingai kvalifikuoja

1012 LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. balandžio 17 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Construction Ace" v. UAB „Norfos mažmena"* (bylos Nr. 3K-3-221-219/2015).

1013 LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. gegužės 28 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Gaumina" v. UAB „Raminora"* (bylos Nr. Nr. 3K-3-327-687/2015).

teisinį santykį, pažymėdamas, kad konkreti situacija[1014] neatitinka deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos kriterijų[1015]. Teisėjų kolegija, nurodo, kadangi „ieškovės ir atsakovių nesieja tiesioginiai sutartiniai teisiniai santykiai, tai, ieškovei pareiškus reikalavimą joms taikyti deliktinę civilinę atsakomybę, nekyla sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencija“. Šioje civilinėje byloje aiškiai nurodoma, kad net ir sutarties šalies atžvilgiu taikant deliktinę atsakomybę dėl veiksmų neteisėtumo spręstina ir pagal sutarties sąlygas: „privalėjo laikytis ne tik teisės aktuose jiems nustatytų vykdomą veiklą reglamentuojančių reikalavimų ar vykdyti CK 6.263 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą bendrąją pareigą – laikytis tokio elgesio taisyklių, kad savo veiksmais ar neveikimu nepadarytų kitam asmeniui žalos, bet ir konkrečių sutartinių įsipareigojimų, paslaugas teikti ir darbus atlikti taip, kaip susitarta“. Šis teiginys leidžia daryti išvadą dėl vieningo reikalavimo pagrindo konkurencijos sprendimo būdo, kuomet pabrėžiamas civilinės atsakomybės rūšių bendrumas. Mūsų nuomone, net ir tolesnė šios nutarties argumentacija, kuria vertinant veiksmų neteisėtumą prioritetas suteikiamas sutarties sąlygoms, nepatvirtina įstatymo konkurencijos sprendimo būdo taikymo. Teismas nurodo, kad „nustatinėjant atsakovių veiksmų teisėtumą (net ir ieškovei pareiškus reikalavimą dėl deliktinės atsakomybės taikymo), <...> pirmiausia vertintina veiksmų atitiktis šalių sudarytų sutarčių sąlygoms, <...> ir tik tuomet, jei konkreti veikla (neveikimas) nesiejama su konkrečiais sutartiniais įsipareigojimais, spręstina, ar ji vykdyta (susilaikyta nuo veiksmų) laikantis bendro pobūdžio atidumo ir rūpestingumo pareigos“. Mūsų nuomone, ši LAT išvada yra reikšminga tuo, kad ji leidžia daryti prielaidą dėl vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdo taikymo, kuomet pripažįstama, jog konkuruoja ne civilinės atsakomybės rūšys, tačiau civilinės atsakomybės rūšių teisės normos. Tokiu atveju esant sutarties pažeidimo ir delikto sutapimui, be abejo konkuruoja sutarčių ir deliktų teisės normos, reglamentuojančios neteisėtumo vertinimą. Sutarčių teisės normų pirmenybė šiuo atveju nereiškia sutartinės atsakomybės prioriteto deliktinės

1014 Ieškovė „Bradley Enterprises Limited“ su trečiuoju asmeniu bendrove „Spelden Management S. A.“ sudarė sutartį dėl naftos produktų krovos ir transportavimo paslaugų teikimo, kuria susitarė, kad ieškovė tiekia įsigytus degalus, o trečiasis asmuo priima saugoti, krauti šviesiuosius naftos produktus, teikti transporto ir ekspedijavimo aptarnavimo paslaugas Lietuvos Respublikoje, taip pat ekspedijuoti šiuos produktus Klaipėdos uoste. Trečiasis asmuo ir atsakovė BUAB „Metoil“ sudarė sutartį dėl bendradarbiavimo perkraunant naftos produktus UAB „Krovinių terminalas“ terminale, kuria UAB „Metoil“ (terminalo operatorius) įsipareigojo priimti iš bendrovės „Spelden Management S. A.“ šviesiuosius naftos produktus saugoti terminale, juos perkrauti ir teikti kitas paslaugas; sutartyje nurodytas jos objektas – naftos produktų pirkimo, transportavimo, saugojimo, perdirbimo ir perkrovimo organizavimas bendromis jėgomis, panaudojant terminalo pajėgumus. Atsakovė UAB „Metoil“ (terminalo operatorius) ir atsakovė UAB „Krovinių terminalas“ sudarė operatoriaus sutartį, pagal kurią terminalas įsipareigojo operatoriaus nurodymu priimti šviesiuosius naftos produktus saugoti, krovos darbams, laiku ir tinkamai suteikti visas reikiamas paslaugas operatoriui ir (ar) jo klientams, užtikrinti operatoriaus ir (ar) jo klientų pateiktų produktų kiekio ir kokybės perdavimą ir tinkamą perkrovimą. Nustatyta, kad į laivą buvo pakrauta ir išvežta mažiau degalų, negu buvo numatyta, o ieškovei priklausančių degalų likutis realizuotas be jos sutikimo ir žinios, pakraunant į kitus laivus. Ieškinyje pateikiami argumentai, kad dėl neteisėtų bendrų abiejų atsakovių veiksmų, be ieškovės sutikimo ir žinios parduodant, pakraunant bei savavališkai realizuojant jai nuosavybės teise priklausančių degalų likutį ir galbūt pasisavinant šių degalų pardavimo lėšas, ieškovė patyrė nuostolių, kurie yra lygūs prarastų degalų rinkos vertei ir prašo priteisti solidariai iš atsakovių BUAB „Metoil“ ir UAB „Krovinių terminalas“.

1015 T. y. tikrosios deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos, kuomet neteisėti veiksmai atitinka tiek sutarties pažeidimą, tiek deliktą.

atsakomybės atžvilgiu, kadangi yra vertinamas tik atskirų (šiuo atveju reglamentuojančių neteisėtumą) teisės normų santykis.

Apibendrindami šiame disertacijos poskyryje analizuotas LAT nutartis, galime daryti šias išvadas:

pirma, LAT nuosekliai laikosi deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų *konkurencijos negalimumo* pozicijos, kuri, mūsų nuomone, reiškia, kad teismo nesaisto nukentėjusiojo asmens pasirinktas teisinis ieškinio pagrindas, kadangi teismas *ex officio* kvalifikuoja teisinį santykį.

Antra, teismas, savarankiškai kvalifikuodamas teisinį santykį, vadovaujasi LR CK 6.245 straipsnio 4 dalimi, kuri yra aiškinama, kaip įtvirtinanti *sutartinės atsakomybės pirmenybę* sutartiniuose santykiuose, pažymint, kad deliktinė atsakomybė sutartiniuose santykiuose galima tik įstatymo numatytais atvejais.

Trečia, pasitaikė atvejų, kuomet teismas konkrečioje situacijoje vadovaujasi ne formaliomis sutarties pažeidimo ir delikto sąvokomis, tačiau ieško sprendimo labiausiai atitinkančio konkrečios situacijos faktines aplinkybes, neneigiant galimo sutartinės ir deliktinės atsakomybės sąsajumo.

2.5.1.2. Teismų praktikos, kuomet nenustatoma konkurencijos situacija, analizė

Iš atskirų LAT nutartyse pateiktų faktinių aplinkybių aprašymo galime daryti išvadą, kad konkrečioje situacijoje kilo deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija, nors nei ginčo šalys, nei teismas to neidentifikavo[1016]. Svarbu tai, kad LAT nutartyse galime išskirti visus doktrinoje nurodomus deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdus.

Reikalavimo konkurencija

Išvadą, kad Lietuvoje yra taikomas reikalavimo konkurencijos sprendimo būdas, galime daryti tuo atveju, jeigu esant sutartinės atsakomybės taikymo sąlygoms teismai leidžia reikalavimą dėl deliktinės atsakomybės taikymo, t.y. jeigu reikalavimas dėl sutartinės atsakomybės nešalina reikalavimo dėl deliktinės atsakomybės ir dėl jo pagrįstumo sprendžiama pagal deliktų teisės normas. Klasikinė deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacija aprašoma LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. spalio 30 d. nutartyje civilinėje byloje *If P&C Insurance AS" v Vilniaus miesto savivaldybė* (bylos Nr. 3K-3-563-687/2015)[1017]. Šioje civilinėje byloje kilo ginčas dėl nuomotojo pareigos atlyginti žalą nuomininkui, kurią jis patyrė dėl nuomojamų patalpų užliejimo. Akivaizdu, kad šalis sieja sutartiniai santykiai, o nuomotojas turi pareigą elgtis rūpestingai ir atidžiai, kad nuomininkas nepatirtų žalos. Dėl nuomotojo rūpestingumo kitos sutarties atžvilgiu pareigos pažeidimo galimas sutartinės atsakomybės taikymas, tačiau ieškovas šioje civilinėje

1016 Pastaba: šiame disertacijos poskyryje pateikiama tų LAT CBS teisėjų kolegijos nutarčių analizė, kuriose šios disertacijos autorė iš faktinių bylos aplinkybių aprašymo identifikavo deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijas.

1017 LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje *If P&C Insurance AS" v. Vilniaus miesto savivaldybė* (bylos Nr. 3K-3-563-687/2015).

byloje prašė taikyti deliktinę atsakomybę pagal LR CK 6.266 straipsnį, t.y. griežtąją statinio savininko (valdytojo) atsakomybę, nereikalaujant įrodyti vienos iš civilinės atsakomybės sąlygų – kaltės. Akivaizdu, kad bent jau šiuo aspektu deliktinės atsakomybės taikymas nuomotojui nukentėjusiojo asmens atžvilgiu buvo palankesnis. Teisėjų kolegija, nustačiusi LR CK 6.266 straipsnio taikymo sąlygas, ieškinį tenkino ir taikė deliktinę atsakomybę sutarties šalies atžvilgiu. Ši teismo argumentacija leidžia teigti, jog šioje civilinėje byloje deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija, net ir tiesiogiai neįvardijant, buvo spręsta *reikalavimo konkurencijos* sprendimo būdu.

Įstatymo konkurencija: sutartinės atsakomybės prioritetas

Išvada dėl įstatymo konkurencijos sprendimo būdo, kuriuo patvirtinama sutartinės atsakomybės pirmenybė deliktinės atsakomybės atžvilgiu, galima tada, jeigu nukentėjusiojo asmens sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo atveju pasirinktas teisinis ieškinio pagrindas neįpareigoja teismo, kuris dėl reikalavimo pagrįstumo sprendžia pagal sutarties sąlygas ir sutartinės atsakomybės teisės normas. Pavyzdžiui, LAT CBS 2009 m. spalio 23 d. nutartyje civilinėje byloje *AS If P&C Insurance v. UAB „G4S Lietuva"* (bylos Nr. 3K-3-458/2009) teisėjų kolegija, spręsdama dėl atsakovo atsakomybės iš saugomų patalpų dingus prekių, nurodė, kad „teisės normose, reglamentuojančiose apsaugos paslaugų teikimą, nenustatyta, kad apsaugos teisinių santykių šalims dėl sutartinių įsipareigojimų pažeidimo taikoma deliktinė atsakomybė (CK 6.716-6.724 straipsniai, Asmens ir turto apsaugos įstatymas). Dėl to nagrinėjamo ginčo atveju apeliacinės instancijos teismas pagrįstai svarstė, ar atsirado atsakovo sutartinė, bet ne deliktinė civilinė atsakomybė dėl netinkamo fizinės ir techninės apsaugos sutarčių vykdymo."[1018] Šioje civilinėje byloje ieškovas pareiškė ieškinį dėl deliktinės atsakomybės (LR CK 6.264 straipsnis) taikymo saugos bendrovei, kuomet dėl jos darbuotojo kaltės buvo nustatytas prekių trūkumas.

LAT CBS teisėjų kolegijos 2008 m. gegužės 7 d. nutartyje civilinėje byloje *UAB „IF draudimas" v. P.V.* (bylos Nr. 3K-3-268/2008) buvo sprendžiama dėl civilinės atsakomybės taikymo esant šioms faktinėms aplinkybėms: išnuomotose patalpose dėl trumpo elektros laidų jungimosi elektros įrangoje kilo gaisras, kurio metu buvo apgadintas nuomininko turtas. Gaisrą lėmė nuomotojo nepašalinti gedimai nuomojamose negyvenamosiose patalpose esančioje elektros instaliacijoje. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinį atmetė. Iš teismų argumentacijos galime daryti išvadą, jog ieškovas prašė taikyti sutartinę atsakomybę ir rėmėsi LR CK 6.256 straipsnio 4 dalimi, kuri numato verslininko sutartinę atsakomybę be kaltės. Analogiškos pozicijos ieškovas laikėsi ir kasaciniame skunde. Nors atsakovas atsiliepime į kasacinį skundą nurodo LR CK 6.266 straipsnį, kuriame numatyta atsakomybė už atskirą deliktą – statinių savininko (valdytojo) atsakomybė. Šioje nutartyje teisėjų kolegija nurodė, kad nuomotojo ir nuomininko pareigos kilo iš patalpų nuomos sutarties: „sutarties 3.4 ir 3.5 punktuose nustatytos nuomotojo pareigos užtikrinti tokią nuomojamų patalpų būklę, kad nuomininkas galėtų naudotis jomis pagal paskirtį; nuomotojas atsako už nuomojamų patalpų trūkumus. Šios sutarties sąlygos dėl patalpų tinkamumo naudoti pagal paskirtį apima ir nuomotojo pareigas rūpintis jam nuosavybės teise

1018 LAT CBS teisėjų kolegijos 2009 m. spalio 23 d. nutartis civilinėje byloje *AS If P&C Insurance v. UAB G4S Lietuva* (bylos Nr. 3K-3-458/2009).

priklausančia įranga: komunikacijomis, elektros instaliacija ir kt.“[1019] Sutartinė atsakomybė šioje civilinėje byloje nebuvo taikyta, neįrodžius sutartinių įsipareigojimų nevykdymo ar netinkamo vykdymo fakto. Teisėjų kolegija taip pat pažymėjo, kad atsiliepime į kasacinį skundą nurodyti argumentai dėl LR CK 6.266 straipsnio, reglamentuojančio deliktinę atsakomybę, taikymo nepagrįsti, tačiau jie būtų reikšmingi ir vertintini, jeigu „faktų teisinio kvalifikavimo pagrindu būtų pripažinta, jog atsakovo prievolės trečiajam asmeniui yra deliktinio pobūdžio (CK 6.263 straipsnis). Dėl pirmiau nurodytų teisinių argumentų atsakovo ir trečiojo asmens prievoliniai santykiai susiformavo sutarties pagrindu, todėl taikytinos sutartinę, o ne deliktinę atsakomybę reglamentuojančios teisės normos“.[1020] Iš šios teismo argumentacijos negalime daryti aiškios išvados, ar galimas deliktinės atsakomybės taikymas sutartiniuose santykiuose, paneigiant sutartinės atsakomybės pirmenybę.

Įstatymo konkurencija: deliktinės atsakomybės prioritetas

LAT praktikoje pasitaikė atvejų, kuomet taikant įstatymo konkurencijos sprendimo būdą pirmenybė, priešingai negu nurodoma šį konkurencijos sprendimo būdą pagrindžiančioje doktrinoje ir negu taikoma užsienio valstybių praktikoje, suteikiama deliktinei atsakomybei. Pavyzdžiui[1021], buvo analizuojama situacija, kuomet negyvenamojo pastato panaudos sutartimi ieškovė perdavė atsakovui gamybos cechą atsakovo veiklai (žuvies rūkymui). Atsakovas įsipareigojo naudotis pastatu pagal sutartį, griežtai laikytis sandėliavimo, aplinkos apsaugos, priešgaisrinės saugos ir kitų jo veiklai keliamų reikalavimų; kompensuoti panaudos davėjui žalą, padarytą pastatui dėl jo kaltės. Kilus gaisrui, sudegė pastato stogas, perdangos, dalis gamybinių patalpų, šaldymo įranga. LAT CBS teisėjų kolegija 2012 m. liepos 3 d. nutartyje civilinėje byloje *I. P., A. P. v. Ž. Ž.* (bylos Nr. 3K-3-358/2012) analizuodama šią situaciją nurodė, kad sprendžiant dėl gaisro metu padarytos žalos atlyginimo, priklausomai nuo gaisro kilimo priežasties, pastato savininkui (valdytojui) gali būti taikoma tiek griežtoji atsakomybė (pagal CK 6.266 straipsnį), tiek ir atsakomybė bendraisiais pagrindais, kai reikalaujama visų civilinės atsakomybės sąlygų (tarp jų ir kaltės) LR CK 6.263 straipsnio pagrindu[1022]. Šiuo atveju sutartinės ir deliktinės atsakomybės pagrindų konkurencija išspręsta teismo iniciatyva suteikiant prioritetą deliktinei atsakomybei, nors ieškovas prašė atlyginti jam padarytą žalą, remdamasis sutartimi.

Vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdas

LAT CBS teisėjų kolegijos 2014 m. balandžio 28 d. nutartyje civilinėje byloje *E.V., J.V. v. AB Swedbank* (bylos Nr. 3K-3-226/2014) sprendžiama situacija, kuomet ieškovai kreipėsi į teismą, prašydami pripažinti atsakovą AB „Swedbank“ pažeidusiu konsultavimo dėl inves-

1019 LAT CBS teisėjų kolegijos 2008 m. gegužės 7 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „IF draudimas“ v. P.V.* (bylos Nr. 3K-3-268/2008).

1020 LAT CBS teisėjų kolegijos 2008 m. gegužės 7 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „IF draudimas“ v. P.V.* (bylos Nr. 3K-3-268/2008).

1021 Ribota disertacijos apimtis neleidžia pateikti detalios nacionalinės teismų praktikos analizės.

1022 Nagrinėjamu atveju pastato gaisro priežastis ta, kad atsakovas naktį paliko be priežiūros veikiančias rūkyklas, o gaisrą sukėlė iš kieto kuro krosnies dūmtraukio išlėkusios kibirkštys patekimas į gamybinio pastato palėpę. LAT CBS teisėjų kolegijos 2012 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje *I. P., A. P. v. Ž. Ž.* (bylos Nr. 3K-3-358/2012).

ticijų sutartimis prisiimtus įsipareigojimus. Minimoje LAT nutartyje nurodyta, jog finansų tarpininkui taikytina deliktinė atsakomybė[1023]. Bet įdomu tai, kad konstatavęs LR CK 6.263 straipsnyje įtvirtintos profesinio rūpestingumo pareigos pažeidimą, kuri yra deliktinės atsakomybės taikymo sąlyga, vėliau toje pačioje nutartyje LAT, grąžindamas bylą iš naujo nagrinėti apeliacinės instancijos teismui, nurodo, kad „apeliacinės instancijos teismas nagrinėdamas bylą turėtų įvertinti ir kasatorių, t.y. investuotojų, veiksmus, vykdant bendradarbiavimo pareigą ir siekiant išvengti ar sumažinti galimus nuostolius. Teisėjų kolegija nurodo, kad viena iš sąžiningumo principo išraiškų sutarčių teisėje – sutarties šalies pareiga bendradarbiauti ir kooperuotis, siekti sutartines prievoles atlikti kuo ekonomiškesniu kitai šaliai būdu (CK 6.38 straipsnio 3 dalis, 6.200 straipsnio 2 dalis). Ji reiškia šalių pareigą padėti viena kitai įgyvendinti savo teises ir vykdyti pareigas, kylančias iš sutarties, informuoti apie atsiradusias sąlygas, kliudančias vykdyti prievoles, siekti išvengti ar sumažinti galimus nuostolius“ [1024]. Ši teismo išvada taip pat leidžia galvoti apie vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdą, kuomet net ir taikant deliktinę atsakomybę taikomos sutarčių teisės normos ir atvirkščiai.

Apibendrindami šiame disertacijos poskyryje (2.5.1.2) analizuotas LAT nutartis, galime daryti šias išvadas:

pirma, ne visada konkrečioje civilinėje byloje yra identifikuojama deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacija, nors faktinių bylos aplinkybių analizė leidžia daryti tokią išvadą.

Antra, teismų praktikoje galime išskirti visus, nors ir aiškiai nenurodytus, deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdus: tiek įstatymo konkurenciją, kuomet prioritetas suteikiamas tiek sutartinei, tiek deliktinei atsakomybei, taip pat reikalavimo konkurenciją ir vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdą.

Trečia, tokia situacija, kuomet nėra aiškus konkretus taikytinas deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdas lemia teismų praktikos nevienodumą ir nenuspėjamumą: vienais atvejais vadovaujamasi formaliomis civilinės atsakomybės dualizmo sąvokomis, pagrindžiant abipusio išimtinumo santykį, kitais – nevengiama civilinės atsakomybės rūšių alternatyvos arba kumuliacijos.

Apibendrinimas

Apibendrinant šiame disertacijos poskyryje (2.5.1) nurodytą negausią doktriną ir LAT praktiką, galime daryti šias išvadas:

Pirma, aiškių deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijos požymių nebuvimas, kuomet konkurencijos situacijos doktrininės analizės trūkumas lemia, kad teismų praktikoje pasitaiko atvejų, kuomet nei šalys, nei teismas neidentifikuoja, jog konkreti situacija atitinka deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos požymius.

Antra, aiškių deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdo pagrįstumo vertinimo kriterijų nebuvimas, kuomet konkurencijos sprendimo būdo

1023 LAT CBS teisėjų kolegijos 2014 m. balandžio 28 d. nutartis civilinėje byloje *E.V., J.V. v. AB Swedbank* (bylos Nr. 3K-3-226/2014).

1024 LAT CBS teisėjų kolegijos 2014 m. balandžio 28 d. nutartis civilinėje byloje *E.V., J.V. v. AB „Swedbank“* (bylos Nr. 3K-3-226/2014).

pagrįstumo vertinimo kriterijų doktrininės analizės ir pagrindimo trūkumas lemia, kad (i) nėra nuoseklios pozicijos, kaip yra sprendžiama deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija ir kad (ii) analizuojant konkrečias situacijas galime išskirti iš esmės visų trijų konkurencijos sprendimo būdų taikymo apraiškas.

2.5.1.3. Istorinės raidos ypatumai ir jų įtaka nacionalinės teisės doktrinai ir teismų praktikai

Nei Lietuvos teisės doktrinoje, nei teismų praktikoje, išskyrus pavienius atvejus, deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos problema nebuvo suvokta ir jai nebuvo skiriama daug dėmesio. Mūsų nuomone, toks nacionalinės teisės doktrinos ir teismų praktikos vakuumas galėtų būti paaiškinamas Lietuvos istorinės raidos ypatumais ir ilgalaikių nacionalinės teisės taikymo tradicijų nebuvimu. Prancūzija, Vokietija, Austrija turi didelę prieš kelis šimtmečius kodifikuotos prievolių teisės taikymo patirtį ir atitinkamai išplėtotą deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimą. Lietuvos teisės istorijos raida išsiskiria tuo, jog dėl skirtingų teisės šaltinių taikymo Lietuvos teritorijoje nėra ilgalaikių teisės taikymo tradicijų. T. Žuko teigimu, „Lietuvos teisinės sistemos raida buvo daug kartų nutraukta okupacijos, kurių paskutinė – sovietų okupacija iki šiol turi įtakos teisės raidai ir ypač teisiniam mąstymui ir teisinei kultūrai“[1025]. Atsižvelgiant į tai, kad teisė, kaip ir jos taikymas bei aiškinimas, yra ne vienadienis reiškinys, bet teisės evoliucijos proceso rezultatas, net ir nagrinėjamos temos atveju, būtina įvertinti istorinį Lietuvos teisinio reguliavimo kontekstą. Vis tik šios disertacijos tyrimo tikslas nėra išsamus Lietuvos teisės istorijos raidos tyrimas, todėl siekiama tik atkreipti dėmesį į kelis, mūsų nuomone, galimai reikšmingus aspektus.

Ilgalaikių nacionalinės teisės taikymo tradicijų nebuvimas

V. Pakalniškis pažymi, kad „Lietuvos valstybė, paminėjusi savo tūkstantmetį, ankstyvuoju istoriniu laikotarpiu sukūrusi teisinės minties šedevrus – Lietuvos Statutus, vėlesniame savo raidos etape, kai Vakarų Europos valstybės kūrė kodifikuotus civilinės teisės aktus – civilinius kodeksus, sukurti savo teisės dėl visiems gerai žinomų aplinkybių neturėjo galimybių. Lietuva daugelį dešimtmečių buvo praradusi nepriklausomybę, todėl jos teritorijoje galiojo kitų šalių teisė.“[1026] Lietuvoje, kaip ir kitose Europos valstybėse, sutartinė ir deliktinė atsakomybė nebuvo išskiriama nei pirmuoju kodifikacijos bandymu laikomame 1468 m. Kazimiero teisyne[1027], nei Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės miestuose

1025 Žukas, T. *Einfluss der „Unidroit Principles of International Commercial Contracts“ und der „Principles of European Contract Law“ auf die Transformation des Vertragsrechts in Litauen. Eine rechtsvergleichende Studie unter besonderer Berűchsichtigung der Schweizer Lehre und Praxis zur Asulegung des rezipierten Rechts.* Bern: Stämpfli Verlag AG Bern, 2011, p. 13.

1026 Pakalniškis, V., *supra* note 545, p. 13.

1027 Andriulis, V., *et al. Lietuvos teisės istorija.* Vilnius: Justitia, 2002, p. 27. 1468 m. Kazimiero teisyne daugiau dėmesio buvo skiriama baudžiamosios teisės normoms, o civilinei teisei priskirti straipsniai, liečiantieji žemės valdymą, radinį. Janulaitis A. Pagrindinės žinios apie Teisyną//Kazimiero teisynas. Vilnius, 1968. Iš Lietuvos teisės ir valstybės istorijos (straipsnių ir mokslinių darbų ištraukos). Sudarytojai J. Skirius ir G. Šapoka, p. 59.

XV amžiuje galiojusioje Magdeburgo teisėje[1028], nei XVI amžiuje dvarų nuostatuose, skirtuose valstiečiams ir neprivilegijuotų miestų ir miestelių gyventojams valdyti, net ir XVI amžiaus Lietuvos statutuose[1029]. Tolesnė Lietuvos istorinė raida lėmė, kad buvo kuriama ir plėtojama ne nacionalinė teisė, bet skirtingais laikotarpiais Lietuvos teritorijoje taikyti skirtingų užsienio valstybių teisės aktai. Pavyzdžiui, po trečiojo Abiejų Tautų Respublikų padalijimo (1795 m.) didžioji etninės Lietuvos dalis atiteko Rusijai, o Užnemunė buvo priskirta prie Prūsijos. Abiejų Tautų Respublikos trečiojo padalijimo metu (1795 m.) Prūsijoje galiojo 1794 m. Bendrasis prūsų provincijų krašto teisynas, apėmęs visus galiojančius prūsų teisės įstatymus, taip pat ir civilinius. Įkūrus Prancūzijai pavaldžią Varšuvos kunigaikštystę, į kurią įėjo lietuviškoji Užnemunė, Napaleonas panaikino joje Prūsijos teisės galiojimą ir buvo įvestas Prancūzijos 1804 m. civilinio kodekso, išskyrusio sutartines ir nesutartines prievoles, galiojimas, kuris galiojo lietuviškoje Užnemunėje iki 1940 m[1030]. Klaipėdos krašte galiojo 1900 m. Vokietijos civilinis kodeksas[1031], kuris taip pat išskyrė sutartį ir deliktą kaip skirtingus prievolių atsiradimo pagrindus. Rusijos imperijoje buvo parengtas Rusijos imperijos įstatymų sąvadas, kuris Lietuvoje įsigaliojo panaikinus Trečiojo Lietuvos Statuto galiojimą 1840 m.[1032] Nepriklausomoje Lietuvoje (1918-1940 m.) taip pat buvo naudojamasi svetimais privatinės teisės kodeksais. Plačiausiai buvo recepuoti bendrieji buvusios Rusijos imperijos privatinei teisei skirti įstatymai. Pagrindinis civilinės teisės šaltinis nuo 1840 m., kai buvo panaikintas Lietuvos Statuto galiojimas, buvo Rusijos imperijos įstatymų sąvado X tomo I dalis, pavadinta Civiliniais įstatymais. V. Andriulis nurodo, kad „Lietuvoje galioję Rusijos imperijos civiliniai įstatymai daug vietos skyrė prievolių teisei, reglamentavo prievoles, kylančias iš žalos padarymo (delikto) ir iš sutarčių. Prievolėms, kylančioms iš žalos padarymo, tiesiogiai skiriama net 116 straipsnių. Rusijos imperijos įstatymų sąvado X tomo 1 dalies skirsnis buvo skirtas reguliuoti sutartinius santykius. Jame įtvirtinti klasikiniai sutarčių teisės principai: lygiateisiškumo, sutarčių laisvės, sutarties stabilumo, sutarties tikslas negali prieštarauti įstatymams, padorumui, visuomenės tvarkai.“[1033] S. Vansevičiaus teigimu, Rusijos imperijos įstatymų sąvade civilinės teisės pažeidimu buvo laikomas neteisėtas veiksmas, pažeidžiantis kito asmens subjektinę teisę, padarant jam turtinę žalą. Dėl tokio neteisėto veiksmo tarp asmens, padariusio žalą, ir nukentėjusiojo asmens atsirasdavo teisiniai santykiai ir padaręs žalą asmuo įstatymo buvo įpareigojamas atlyginti turtinius nuostolius (574 str.)[1034]. Atkūrus 1944 m. sovietų valdžią Lietuvoje, atnaujintas 1922 m. Rusijos Federacijos civilinio kodekso galiojimas. Remiantis SSRS ir sąjunginių respublikų civilinių įstatymų pagrindais buvo parengtas ir 1964 m. priimtas Lietuvos SSR

1028 Andriulis, V., *supra* note 1027, p. 93.

1029 Antrojo 1529 m. Lietuvos statuto struktūra buvo tokia: valstybinė teisė su pagrindiniais įstatymais, karo teisė, teismų santvarka ir teisena, civilinė teisė (šeiminė, paveldėjimo, daiktinė, prievolinė) ir baudžiamieji nuostatai. Lappo J. Didžiosios Lietuvos Kunigaikštystės XVI –ojo amžiaus įstatymų kodifikacija. Teisė. 1940, 52: 200-213.

1030 Andriulis, V., *op. cit.,* p. 297.

1031 *Ibid*., p. 384.

1032 *Ibid.*, p. 277.

1033 *Ibid.*, p. 396.

1034 Vansevičius S. Prievolinės teisės samprata pagal Lietuvoje galiojusius Rusijos imperijos civilinius įstatymus. *Teisė*. 1997, 31: 225-229.

civilinis kodeksas, kuris įsigaliojo 1965 m. sausio 1 d.[1035] Pažymėtina, kad šiame kodekse nebuvo vartojama sąvoka deliktas ar deliktinė atsakomybė. Atsakomybei už prievolių pažeidimą buvo skirtas 19 skirsnis ir 225-237 straipsniai, o 42 skirsnis reglamentavo prievoles, atsirandančias dėl žalos padarymo (483-510 str.), t. y. civilinio kodekso struktūra leidžia daryti išvadą, kad sutartinė ir deliktinė atsakomybė buvo išskiriamos[1036]. „Tarybinės civilinės teisės vadovėlyje" teigiama, jog „pažeidus jau susidariusius prievolinius santykius, t.y. sutartinės atsakomybės atveju, taikomi bendri civilinės atsakomybės nuostatai (Civ. kod. 225-237 str.) ir atskiras prievoles reguliuojančios teisės normos <...> bei sutartyje atsakomybę nustatančios sąlygos. <...> Nesutartinės atsakomybės taikymo sąlygas ir jos dydį nustato tiktai įstatymai. Pavyzdžiui, padarius turtinę žalą, atsakomybė nustatoma pagal Civ. kod. 483-510 str. taisykles."[1037] 1964 m. civilinio kodekso skyrius dėl žalos padarymo reglamentavo konkrečius žalos padarymo atvejus, bendro pobūdžio normų nėra daug, todėl atsakomybės dėl prievolių pažeidimo ir žalos padarymo palyginimas yra sudėtingas. Svarbu tai, jog tuo metu nebuvo vieningo civilinės atsakomybės instituto, apimančio bendrąsias teisės normas ir atskirai, bet tame pačiame skyriuje reguliuojančio sutartinę ir deliktinę atsakomybę, tačiau atsakomybė už prievolių pažeidimą, atitinkanti sutartinę atsakomybę, ir prievolės, atsirandančios dėl žalos padarymo, atitinkančios deliktinę (nesutartinę) atsakomybę, reguliuojamos skirtinguose poskyriuose, kuomet sutartinės atsakomybės teisės normos yra prie bendrųjų prievolių nuostatų, o nesutartinės atsakomybės – prie atskirųjų prievolių rūšių. Toks jų išskyrimas neleidžia daryti aiškių išvadų dėl civilinės atsakomybės rūšių tarpusavio santykio. Šiame teisės akte nebuvo nurodytas deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdas. M. A. Smirnovos teigimu, Rusijoje „sovietiniu laikotarpiu vyravo neigiamas požiūris į galimybę rinktis sutartinį ir deliktinį reikalavimą"[1038]. Teismų praktikoje buvo laikomasi pozicijos, kad jeigu faktinės aplinkybės leidžia reikšti reikalavimą dėl sutartinės atsakomybės taikymo, tai reikalavimas dėl deliktinės atsakomybės yra negalimas"[1039]. Jeigu tarp šalių yra sutartiniai santykiai, jos gali naudotis tik sutartiniais teisių gynimo būdais. Reikalavimas dėl deliktinės atsakomybės taikymo galimas tik tada, jeigu nėra ankstesnio susitarimo[1040].

1035 Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos civilinis kodeksas. Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios. 1964, Nr. 19-138. Pažymėtina, jog „šį kodeksą pripažinti Lietuvos valstybės teisės aktu būtų netikslu vien dėl to, kad jis nėra laisvos šalies piliečių laisva valia suformuoto įstatymų leidimo organo aktas. Nors jis buvo reikšmingas Lietuvos teisės raidai, tačiau jį reikėtų laikyti kitos okupacinės valstybės teisės šaltiniu." Pakalniškis, V., *supra* note 545, p. 13.

1036 Pažymėtina, kad atsakomybė už prievolių pažeidimą pagal 1964 m. civilinį kodeksą negali būti sutapatinama su sutartine atsakomybe pagal šiuo metu galiojančias civilinės teisės normas, kadangi atsakomybė tuo metu reiškė ne tik žalos (nuostolių) atlyginimą, bet ir reikalavimą įvykdyti prievolę natūra. Pavyzdžiui, 1964 m. civilinio kodekso 226 straipsnyje nustatyta, kad skolininkui neįvykdžius prievolės atlikti tam tikrą darbą, kreditorius turi teisę atlikti tą darbą skolininko sąskaita, jeigu ko kita neišplaukia iš įstatymo ar sutarties, arba reikalauti nuostolių atlyginimo.

1037 Tarybinė civilinė teisė. I dalis. Vadovėlis. J. Žeruolis (ats. red.). Vilnius: Leidykla „Mintis", 1975, p. 371-372.

1038 Smirnova, M.A., *supra* note 136, p. 172.

1039 Pagal SSSR Aukščiausiojo Teismo plenumo 1943 m. birželio 10 d. nutarimą „Dėl teismų praktikos dėl ieškinių dėl žalos padarymo". *Ibid*., p. 172-173 (167-177).

1040 Rusijoje sovietiniu periodu, nepaisant minėtos praktikos, pasitaikė atvejų, kai net ir egzistuojant sutartiniams santykiams buvo patenkintas ieškinys dėl deliktinės atsakomybės. Pavyzdžiui, deliktinė atsakomybė buvo taikoma, jeigu buvo prarasti saugotojui perduoti saugoti daiktai, nors yra aiškus sutartinio įsipareigojimo nevykdymas. *Ibid*., p. 173.

Socializmo idėjų įtaka nacionalinės teisės taikymo tradicijoms

Istorinės aplinkybės lėmė, kad Lietuvoje ilgą laiką didelę reikšmę turėjo socializmo idėjos. V. Pakalniškis pažymi, kad „pagrindiniai socialistinės idealogijos imperatyvai, nulėmę socialistinės civilinės teisės principus ir reglamentavimo metodus, buvo šie: privatinės teisės neigimas; visuomenės interesų iškėlimas virš asmens; privatinės nuosavybės uždraudimas; nuosavybės teisės ir sutarties laisvės ribojimas; juridinių asmenų civilinio teisinio subjektiškumo ribojimas, nustatant visiems juridiniams asmenims specialųjį teisnumą; draudimas turėti nedarbo pajamas, t.y. užsiimti privačia ūkine ar komercine veikla; paveldėjimo teisės ribojimas ir pan.“[1041] Socialistinė ekonomika, priešingai negu rinkos ekonomika, yra pagrįsta iš esmės skirtinga nuosavybės ir iš jos kylančių teisinių santykių koncepcija, kadangi sovietiniame socializmo modelyje valstybė buvo pagrindinė nuosavybės savininkė, todėl nebuvo atskiro sutarties režimo, kuris būtų reikalingas naudoti ir perduoti nuosavybę, kadangi ja disponuoja ir ją prižiūri valstybė[1042]. Socializmo laikotarpiu sutarčių teisė turėjo itin ribotą reikšmę ir jai nebuvo svarbus privačios autonomijos principas[1043]. M. Bussani teigimu, „asmeninė nuosavybė, skirtingai negu privatinė nuosavybė, buvo galima visose socialistinėse valstybėse, bet ji buvo apribota tik asmeniniam ir šeimos naudojimui“[1044]. Sutartiniai santykiai dėl atsakomybės buvo laikomi negaliojančiais dėl prieštaravimo socialistinės ekonomikos principams[1045]. Politinės santvarkos pasikeitimas lėmė idealoginių nuostatų pokytį, t.y. neliečiama privatinė nuosavybė ir sutarčių laisvė pripažintos kaip pamatinės socialinės ir ekonominės santvarkos vertybės[1046].

Pasak V. Mikelėno, „Lietuvos 2000 m. Civilinis kodeksas, be abejo, yra materialiosios kodifikacijos pavyzdys, nes buvo būtina sukurti naujas taisykles, kurios atitiktų iš esmės pasikeitusias visuomenės ideologinio, politinio, ekonominio, socialinio, kultūrinio ir kt. gyvenimo sąlygas[1047]. V. Mikelėnas nurodo, jog rengiant šiuo metu galiojantį LR CK buvo atsižvelgiama į Olandijos, Kvebeko, Italijos (ypač rengiant prievolių teisės knygą), Prancūzijos, Vokietijos civilinius kodeksus[1048]. Šiuo metu galiojantis LR CK turinio atžvilgiu atitinka šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijas, kuomet „įstatymų leidėjai, priėmę naująjį CK, lyg burtininko mostu perkėlė Lietuvos visuomenę į visiškai kitą kultūrinę erdvę“[1049], tačiau Rytų Europos valstybėse po socializmo žlugimo yra pastebima kita fun-

1041 Pakalniškis, V., *supra* note 545, p. 14.

1042 Reich, N. „Eastern Contract Law“ or Transformation of Contract Law and Civil Justice in New EU Member Countries: The Example of the Baltic States, Hungary and Poland. *European Private Law: A Handbook*. Volume I. Bussani, M.; Werro, F. (eds.). Berne: Stämpfli Publishers Ltd., 2009, p. 209.

1043 Rusijos socialistinės sovietų respublikos civilinio kodekso, galiojusio Estijoje, Latvijoje, Lietuvoje, 159 straipsnyje buvo numatyta, kad socialistinės bendrovės turi pareigą sudaryti sutartis, atsižvelgdamos į planą, ginčo atveju teismas turi kompetenciją nustatyti privalomas sutartis. *Ibid.*, p. 210.

1044 *Ibid.*

1045 *Ibid.*

1046 Pagal Pakalniškis, V., *op. cit.*, p. 17.

1047 Mikelėnas, V., *supra* note 89, p. 40.

1048 Mikelėnas, V. The Common Core Project and the Lithuanian Private Law System. *Opening up European law: the Common Core Projects towards Eastern and South Eastern Europe.* Bussani, M.; Mattei, U. (editors). Munich: Sellier. European Law Publishers, 2007, p. 203.

1049 Pakalniškis, V., *op. cit.*, p. 18.

damentali problema – civilinės justicijos silpnumas, t.y. skirtumas tarp *law in text* ir *law in action*.

Latvijos civilinės teisės mokslininkas K. Torgans kritikuoja Latvijos teismų praktikos dogmatizmą ir formalizmą, kuris sunkina prisitaikymą prie modernios rinkos sąlygų[1050]. Nepaisant pažangių institutų įtvirtinimo jie nėra taikomi teismų praktikoje. Doktrinoje nurodoma, kad metodologiniai sunkumai yra komunizmo palikimas. „Teisėjai buvo išmokyti taikyti rašytinę teisę labai formaliu būdu"[1051], todėl nėra patirties įveikti teisės spragas, vadovaujantis bendraisiais teisės principais, dirbant su civiline teise, atskirti teisingumo ir jai priešinamo įstatymo koncepcijas[1052]. Mūsų nuomone, šie argumentai gali pagrįsti, kodėl ilgą laiką doktrinoje ir teismų praktikoje vyravo tendencija deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje taikyti teisę labai formaliu būdu, remiantis griežtu sutarties pažeidimo ir delikto išskyrimu, bet ne ieškant konkrečioje situacijoje teisingiausio sprendimo, užtikrinančio sutarčių ir deliktų teisės principų pusiausvyrą. Pritartina E. Hondius nuomonei, pabrėžiančiai Vakarų Europos ir Rytų bei Centrinės Europos buvusių socialistinių respublikų skirtumus, nurodant, kad pastarosiose nepagrįstai nuvertinamas teismų praktikos vaidmuo, teigiant, kad teismų praktika tik iliustruoja, kaip veikia įstatymų leidyba. Tokia padėtis būdinga socialistiniam režimui, nepripažįstančiai iniciatyvos. E. Hondius pabrėžia, kad Vakarų Europoje laikomasi priešingos pozicijos, kuomet civilinius kodeksus sudaro atviros, neapibrėžtos teisės normos, o teismams suteikiama teisė jas „pripildyti"[1053]. Ši teismų iniciatyva itin pastebima šioje disertacijoje jau analizuotose valstybėse – Prancūzijoje ir Vokietijoje, pagrindžiant jose taikomus deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdus, kurie nėra pagrįsti formaliomis sutarties pažeidimo ir delikto koncepcijomis, tačiau konkurencijos sprendimo būdo pasirinkimas yra nulemtas pamatinio teisės tikslo – užtikrinti teisingumą, išvengiant (tiksliau tariant *apeinant*) teisinio reguliavimo trūkumų.

2.5.2. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdo nustatymas Lietuvoje: sisteminė ir lingvistinė analizė

Šiame disertacijos poskyryje siekiama nustatyti, kurio deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdo reikalauja civilinės atsakomybės instituto reglamentavimas Lietuvoje, atsižvelgiant į sisteminę LR CK analizę (*2.5.2.1 poskyris*), taip pat deliktinės atsakomybės sampratą (*2.5.2.2 poskyris*). Šie kriterijai pasirinkti, įvertinant šios disertacijos 2.4 poskyrio tyrimo rezultatus, identifikuojant konkretaus konkurencijos sprendimo būdo taikymo užsienio valstybėse priežastis. Analizė didžiąja dalimi atliekama lyginamojo metodo pagalba, kuomet nacionalinis teisinis reglamentavimas gretinamas su

1050 Torgans, K. *Contract Law: Latvia in the EU*. Cituota iš Reich, N., *supra* note 1042, p. 241.

1051 Emmert, F. Administrative and Court Reform in Central and Eastern Europe. *European Law Journal.* 2003, 9: 288-315.

1052 Reich, N., *op. cit.*, p. 241.

1053 Hondius, E. Finding the Law in a New Millennium: Prospects for the Development of Civil Law in the European Union. *The Common Core of European Private Law.* Bussani M., Mattei, U. (eds.). The Hague: Kluwer Law International, 2003, p. 91.

Prancūzijos, Vokietijos, Austrijos, taip ieškant galimų sąlyčio taškų ir siekiant pagrįsti konkretaus sprendimo būdo pasirinkimą Lietuvoje.

2.5.2.1. Sisteminė analizė

Šio disertacijos poskyrio tyrimo uždavinys yra taikant sisteminį teisės aiškinimo metodą[1054] nustatyti deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdą *de lege lata* arba identifikuoti šio metodo nepakankamumą minėtam tikslui pasiekti. R. Tidikio teigimu, „sisteminį teisės aiškinimo metodą lemia sisteminė teisės prigimtis“[1055], todėl „atsižvelgiant į teisės akto, kuriame yra teisės norma, sistemą, būtina įvertinti įstatymo dalies, skyriaus, skirsnio ar straipsnio pavadinimą, turint galvoje, kad akte teisės normos išdėstomos vadovaujantis tam tikra teisine logika ir technika“[1056]. Šis teiginys yra ypač svarbus tose valstybėse, kurių civilinė teisė yra kodifikuota, kadangi anot R. Tidikio, „kodeksas yra išskirtinis teisės aktas, kur teisės normos išdėstytos tam tikra logine seka – nuo bendriausių dalykų iki detalių ir išimčių“[1057]. Išvadą dėl konkrečioje teisės sistemoje taikytino deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdo *de lege lata* galima daryti, atsižvelgiant į tai, kokiu būdu civiliniame kodekse išskiriama sutartinė ir deliktinė atsakomybė.

Prielaida dėl *įstatymo konkurencijos*, kuri dėl specialaus sutartinės atsakomybės pobūdžio prioritetą suteikia sutartinei atsakomybei, gali būti daroma tuomet, jeigu civilinės atsakomybės institutą sudaro bendros sutartinei ir deliktinei atsakomybei taikytinos teisės normos bei specialiosios sutartinės atsakomybės teisės normos. Jeigu sutartinės ir deliktinės atsakomybės teisės normos yra numatytos skirtinguose civilinio kodekso skyriuose, taip pabrėžiant civilinės atsakomybės rūšių atskirumą, galima daryti prielaidą dėl *reikalavimo konkurencijos* sprendimo būdo taikymo, pabrėžiančio sutarčių ir deliktų teisės savarankiškumą ir atskirumą. *Vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdas*, mūsų nuomone, reikalauja bendrųjų civilinės atsakomybės instituto teisės normų, pabrėžiančių sutartinės ir deliktinės atsakomybės *bendrumą*.

Sutarčių teisės ir sutartinės atsakomybės viršenybe pagrįstos *non – cumul* doktrinos šalininkai <u>*Prancūzijoje*</u> įstatymo konkurencijos sprendimo būdą pagrindžia sutarčių ir deliktų teisės atskirumu ir įstatymo leidėjo valia, atsižvelgdami į Prancūzijos CC struktūrą: *responsabilite contractuelle* ir *responsabilite delictuelle* yra reguliuojamos skirtingose civilinio kodekso dalyse. S. Litvinoff teigimu „įstatymų leidėjas kiekvienoje iš šių dalių nustatė skirtingą atsakomybės dėl sutarties pažeidimo ir asmens atsakomybės, kuris kaltais veiksmais padarė žalos kitam, režimą“[1058]. Sutartinės atsakomybės taikymo pagrindas yra Prancūzijos CC nuostolius dėl prievolės neįvykdymo reglamentuojančio skyriaus 1146 straipsnis. Sutartinė

1054 „Sisteminė analizė (<...>) – mokslinio tyrimo metodologinė kryptis, kurios pagrindas yra sudėtingo vientiso objekto su daugybe elementų, jų visumos santykių ir ryšių nagrinėjimas“. Tidikis, R. *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003, p. 437.

1055 *Ibid*., p. 442.

1056 *Ibid.*

1057 *Ibid.*

1058 Litvinoff, S., *supra* note 55, p. 17. Morétau, O., supra note 476, p. 33.

atsakomybė reglamentuojama Prancūzijos civilinio kodekso 1146-1155 straipsniuose, kurie įtvirtina skolininko pareigą atlyginti nuostolius, patirtus dėl sutartinės prievolės neįvykdymo, dėl neteisėtų veiksmų gautos naudos įskaitymo į atlygintinų nuostolių dydį taisyklę, nuostolių numatymo kriterijų, atleidimą nuo civilinės atsakomybės dėl *force majeure* aplinkybių, šalių teisę susitarti dėl atlygintinų nuostolių dydžio *et al*. Prancūzijos deliktų teisės normos yra kitame civilinio kodekso skyriuje, reglamentuojančiame įsipareigojimus, kylančius nesant susitarimo. Deliktų teisės normos apima tik 5 civilinio kodekso straipsnius (1382-1386 straipsniai), kurie įtvirtina generalinio delikto principą, kaltės formas, atsakomybę už trečiųjų asmenų veiksmus, savininko pareigą atlyginti nuostolius, kuriuos sukėlė gyvūnai ar kurie kilo dėl pastato sugriuvimo[1059]. Prancūzijos CC nėra bendrosios civilinės atsakomybės instituto dalies, kurioje būtų numatytos abiem civilinės atsakomybės rūšims bendros teisės normos, t.y. pateikiama bendra žalos sąvoka, apibrėžiami asmenys, turintys teisę reikalauti žalos atlyginimo, kaltė *et al*. Atsižvelgiant į tokią civilinio kodekso struktūrą, teigiama, kad įstatymų leidėjo valios neatitiktų tokia situacija, kai sutarties šalis, neatsižvelgdama į sutarčių teisės nuostatas, pareikš reikalavimą dėl deliktinės atsakomybės taikymo, siekdama pasinaudoti jai palankesnėmis deliktų teisės normomis. Prancūzijoje aplinkybė, kad sutarčių ir deliktų teisė yra reguliuojamos atskiruose skyriuose įrodo ne tik jų atskirumą, bet ir sutarčių teisės pirmenybę deliktų teisės atžvilgiu. Mūsų nuomone, tokia pozicija nėra pakankama pagrįsti įstatymo konkurencijos sprendimo būdą. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės teisės normų išdėstymas Prancūzijos CC neleidžia daryti išvados, kad tarp šių civilinės atsakomybės rūšių egzistuoja bendrosios ir specialiosios teisės normų santykis, kuris gali lemti specialiosios teisės normos viršenybę konkurencijos situacijoje. Priešingai, jau skyrių pavadinimai leidžia daryti prielaidą dėl sutartinės ir deliktinės atsakomybės atskirumo.

Kita vertus, vertinant sisteminės analizės metodo įtaką deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdui Prancūzijoje, svarbios K. Zweigert ir H. Kotz, taip pat kitų autorių įžvalgos apie Prancūzijos CC sutarčių ir deliktų teisės normas. K. Zweigert ir H. Kotz teigimu, „penkiose glaustose nuostatuose (1382-1386 straipsniuose – aut. pastaba) yra išdėstyta visa Prancūzijos deliktinė teisė, taigi teisės institutas, kuriam šiaip jau nemažas (turintis perpus mažiau straipsnių) Austrijos civilinis kodeksas numato 40, Vokietijos civilinis kodeksas – 31 nuostatą. Šios Prancūzijos CK normos, nepaisant visų ekonominių ir technologinių perversmų, beveik be pakeitimų galioja jau beveik 180 metų, todėl negalime stebėtis, kad šiandien jos yra beveik neatpažįstamos po stora precedentų pluta, kuriai teismų praktika metai po metų uždeda vis naują sluoksnį.“[1060] S. Grundmann teigimu, „šiandien nuostoliai, susiję su sutartine atsakomybe, yra labai dažnai studijuojami bendruose tekstuose, skirtuose atsakomybei apskritai – sutartinei ir nesutartinei. <...> Paralelės tarp šių dviejų civilinės atsakomybės rūšių leido doktrinai nuspręsti, kad sutartinei atsakomybei taikyti reikalingos tos pačios sąlygos kaip deliktinei atsakomybei: kaltė, žala ir priežastinis ryšys.[1061] K. Brieskorn taip pat pažymi, „įdomu tai, jog Prancūzijos civilinis kodeksas ilgą laiką nenumatė sutartinės atsakomybės sąvokos,

1059 Prancūzijos civilinis kodeksas. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-07]. <http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070721&dateTexte=20130701>.

1060 Zweigert, K.; Kotz, H., *supra* note 8, p. 89. Taip pat žr. Moréteau, O. French Tort Law in the Light of European Harmonization, *supra* note 796, p. 760.

1061 Grundmann, S.; Schauer, M., *supra* note 84, p. 51.

nors teisės doktrinoje ir teismų praktikoje sutartinė atsakomybė buvo laikoma atskira civilinės atsakomybės dalimi“[1062]. Atsižvelgiant į tai, kad „Prancūzijos civilinio kodekso suskirstymas yra nelabai patenkinamas“[1063], o „civilinio kodekso sistemai trūksta *ordre scientifique*“[1064], teismų praktikos atliekamai teisės normų interpretacijai Prancūzijoje suteikiama didelė reikšmė, o tai lemia, kad sisteminė CC teisės normų analizė *nėra pakankama* deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdui Prancūzijoje pagrįsti.

Vokietijos BGB yra ne tik bendroji civilinės teisės (pirmoji knyga), bet ir bendroji prievolių teisės dalis, kurioje numatytos bendrosios taisyklės, taikytinos tiek sutartinėms, tiek deliktinėms prievolėms (antroji knyga), kadangi sąvoka prievoliniai teisiniai santykiai apima ne tik sutartinius santykius, bet ir įstatymo pagrindu atsirandančius prievolinius teisinius santykius. Vokietijos BGB nėra savarankiškos sutarčių teisės[1065], taip pat savarankiškų sutartinės atsakomybės teisės normų, kurios yra numatytos prie atskirų sutarčių rūšių. 2002 m. vyko didžiausia prievolių teisės reforma[1066] nuo BGB priėmimo, kurios vienu iš esminių pakeitimų buvo bendrosios prievolių neįvykdymo teisės normos įtvirtinimas BGB 280 straipsnyje[1067]. Ši teisės norma laikoma sutartinės atsakomybės taikymo pagrindu, kuris iki 2002 m. buvo išplėtotas *extra legem*. Trečioji antrosios BGB knygos dalis skirta sutartinėms prievolėms reglamentuoti, kitos prievolių teisės knygos dalys reguliuoja atskirus prievolių teisės aspektus (pavyzdžiui, reikalavimo perleidimą, solidarias prievoles ir kt.). Paskutiniosios (aštuntosios) šios knygos dalyje, reglamentuojančioje atskiras prievolių rūšis (pavyzdžiui, atskiras sutarčių rūšis, nepagrįstą praturtėjimą ir kt.) paskutinis dvidešimt septintas skyrius yra skirtas deliktams reguliuoti. Šį skyrių sudaro 823-853 straipsniai, pateikiantys deliktinės atsakomybės taikymo sąlygas, apibrėžiantys atskirus deliktų tipus (pavyzdžiui, gyvūnų savininko (valdytojo) atsakomybę, pastato savininko (valdytojo) atsakomybę), netiesioginę atsakomybę, asmens, turinčio pareigą prižiūrėti, atsakomybę ir kt.), žalos atlyginimo taisykles. Deliktinės atsakomybės teisės normos yra reguliuojamos atskirame BGB antrosios knygos skyriuje, bet taip pat gali būti taikomos bendrosios prievolių teisės normos. Tokia Vokietijos BGB struktūra neleidžia teigti, kad tarp sutartinės ir deliktinės atsakomybės yra bendrosios ir specialiosios teisės normų santykis, priešingai deliktinės atsakomybės taikymo pagrindas yra numatytas BGB 823 straipsnyje, o sutartinės atsakomybės – BGB 280 straipsnyje, todėl esant šių teisės normų taikymo sąlygoms, nei viena iš jų nešalina galimybės taikyti kitos. Atsižvelgiant į tai, kad BGB 280 straipsnis yra bendrojoje prievolių teisės dalyje, o BGB 823 straipsnis - specialiojoje, skirtoje deliktinei atsakomybei reglamentuoti, galima preliminari išvada, kad tarp 280 straipsnio ir 823 straipsnio yra bendrosios ir specialiosios teisės normų santykis. Šią išvadą patvirtina ir

1062 Pagal Brieskorn, K., *supra* note 45, p. 5-6.

1063 Zweigert, K.; Kotz, H., *supra* note 8, p. 91.

1064 *Ibid*., p. 91.

1065 Von Bar, C., *supra* note 28.

1066 Plačiau apie minimą Vokietijos prievolių teisės reformą žr. Ernst, W. New Rules of Breach of Contract in Germany. *European Legal Studies*. 2002, 5: 333-356.

1067 BGB 280 straipsnis. 1) Jeigu skolininkas pažeidžia prievolę, kreditorius gali reikalauti nuostolių atlyginimo. Tai netaikoma, jeigu skolininkas nėra atsakingas dėl pažeidimo. <...>. Vokietijos civilinis kodeksas. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-07]. <http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html#p0836>.

J. Fedtke, kuris apibendrindamas 2002 m. Vokietijos prievolių teisės reformą, teigė, kad Vokietijos teisė tapo padalinta į du atskirus sisteminius lygius - „specialiąsias deliktų teisės taisykles (esančias tiek BGB, tiek specialiuose įstatymuose) iš vienos pusės ir bendrąsias civilinio kodekso taisykles, reguliuojančias visas kompensacijos formas, nepaisant jų teisinio pagrindo iš kitos pusės“[1068]. Bet tai nereiškia, kad šis santykis yra ir tarp sutartinės ir deliktinės atsakomybės, kadangi BGB 280 straipsnis nėra skirtas išimtinai tik sutartinei atsakomybei, bet įtvirtina bendrąją pareigą atlyginti žalą pažeidimo atveju. Ši išvada nebūtų teisinga dar ir dėlto, kad deliktinė atsakomybė negali būti laikoma specialiąja sutartinės atsakomybės atžvilgiu, nes tai reikštų, jog kiekvienas deliktas visų pirma yra sutarties pažeidimas. Apibendrindami galime teigti, jog Vokietijos BGB struktūra leidžia daryti prielaidą dėl reikalavimo konkurencijos sprendimo būdo.

Austrijos ABGB (kaip ir Prancūzijos CC) nėra bendrosios dalies, kuri nustatytų bendras atskirų teisės sričių taisykles. O sutarčių teisėje nėra bendrų nuostatų, reglamentuojančių žalos atlyginimą. Sutarčių teisės normos pateikia nuorodas arba keičia civilinės atsakomybės teisės normas, kurios yra pateikiamos ABGB 30 skyriuje „Žalos atlyginimas ir kompensacija“. Šios normos yra taikomos tiek deliktiniams, tiek sutartiniams reikalavimams[1069], t.y. Austrijos ABGB neišskiria sutartinės ir deliktinės atsakomybės, o abiejų civilinės atsakomybės rūšių taisyklės yra reglamentuojamos viename skyriuje. Nepaisant to, Austrijoje deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija yra sprendžiama vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdu, kuris pagrindžiamas sutarčių ir deliktų teisės, atitinkamai sutartinės ir deliktinės atsakomybės atskirumu ir bendrumu.

Lyginant prancūziškąją ir vokiškąją teisės tradiciją, aktualus yra Europos valstybių civilinių sistemų skirstymas į institucines ir pandektines. Studijų procesui skirtoje literatūroje nurodyta, kad „pandektinė (gr. *pandektes* – viską apimantis) susideda iš bendrųjų ir specialiųjų normų ir institutų. Institucinė sistema susideda iš stambių institutų, kurie pandektinėje sistemoje gali būti traktuojami kaip pošakės.“[1070] Prancūzijos CC atitinka institucinę sistemą, minėta, jog čia nėra bendrosios ir specialiosios dalies. Institucinė sistema, nesigilinant į teisės normų turinį, leidžia daryti prielaidą dėl atskirų institutų savarankiškumo ir subordinacijos santykio tarp jų nebuvimo. Vokiškasis BGB, priešingai, yra pandektinės teisės sistemos pavyzdys, o tai gali lemti diskusijas dėl subordinavimo santykio tarp atskirų civilinio kodekso dalių. Institucinė sistema reikalauja reikalavimo konkurencijos arba vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdo, o pandektinė – įstatymo konkurencijos. Tačiau, kaip matome iš konkrečių valstybių pavyzdžių, šį prielaida nėra teisinga.

Užsienio valstybių, taikančių skirtingus deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdus, civilinių kodeksų sisteminė analizė leidžia daryti išvada, kad šis kriterijus *nėra pakankamas* ir negali būti laikomas pagrindiniu deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdui nustatyti. Sisteminės Prancūzijos CC analizės rezultatai neleidžia teigti, kad tarp sutarčių ir deliktų teisės yra bendrosios ir specialiosios teisės normų santykis, kuriuo pagrindžiamas *non-cumul* taiky-

1068 Fedtke, J. Germany. *European Tort Law 2001.* Koziol, H., Steininger B.C. (eds.). Springer Verlag: Wien, 2002, p. 232.

1069 Von Bar, C., *supra* note 28.

1070 Baranauskas, E., *supra* note 212, p. 101.

mas. Vokietijos BGB patvirtina sutarčių ir deliktų teisės atskirumą, tačiau Austrijos ABGB, neišskirdamas deliktinės ir sutartinės atsakomybės, leidžia daryti prielaidą dėl įstatymo konkurencijos sprendimo būdo, nors *extra legem* čia taikomas vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdas.

Sisteminė LR CK analizė

Sisteminio teisės normų aiškinimo svarba yra pabrėžiama LR CK 1.9 straipsnio 1 dalyje, nurodant, kad siekiant užtikrinti šio kodekso vientisumą ir atskirų struktūrinių dalių suderinamumą, taikant jo normas jos aiškinamos, atsižvelgiant į šio kodekso sistemą ir struktūrą. V. Mikelėno teigimu, „rengiant šiuo metu galiojantį LR CK, buvo vadovaujamasi idėja, kad sutartinės ir deliktinės atsakomybės skirtumai nėra esminiai, kad jie trukdytų analizuoti abi civilinės atsakomybės rūšis kartu ir neleistų sujungti jas reguliuojančių normų viename civilinio kodekso skyriuje. Šią idėją, remiantis Austrijos bei Kanados Kvebeko provincijos civilinių kodeksų pavyzdžiu, buvo siūloma realizuoti ir naujojo LR CK projekte, kurio V knygos 33 skyrius buvo pavadintas „Civilinė atsakomybė“ ir apėmė tiek bendrąsias abiem civilinės atsakomybės rūšims normas, tiek ir specialiąsias normas, taikomas tik sutartinei ar tik deliktinei atsakomybei“[1071]. Iš esmės tokia civilinio kodekso struktūra išliko šiuo metu galiojančiame LR CK, kurio šeštoji knyga yra skirta prievolių teisei, kurios I dalis numato bendrąsias prievolių teisės nuostatas (sampratą ir atsiradimą (1 skyrius), prievolių rūšis (2 skyrius), prievolių vykdymą ir jų neįvykdymo teisines pasekmes (3 skyrius), kreditoriaus interesų gynimą (4 skyrius), prievolių įvykdymo užtikrinimą (5 skyrius), reikalavimo perleidimą (6 skyrius), reikalavimo perėjimą trečiajam asmeniui (7 skyrius), skolos perkėlimą (8 skyrius), prievolių pabaigą (9 skyrius), restituciją (10 skyrius). II dalis yra skirta sutarčių teisei, o III – kitais pagrindais atsirandančioms prievolėms, kurios XIX skyrius skirtas kito asmens reikalų tvarkymui, XX skyrius – nepagrįsto praturtėjimo ar turto gavimui, XXI skyrius – lošimui ir lažyboms, o XXII skyrius apima civilinės atsakomybės teisės normas. Tada IV – oji LR CK šeštosios knygos dalis skirta atskiroms sutarčių rūšims. Nagrinėjamai temai aktualiausias LR CK šeštosios knygos III dalies XXII skyrius – civilinė atsakomybė, kurį sudaro bendrosios nuostatos (pirmasis skirsnis), sutartinė atsakomybė (antrasis skirsnis), deliktinė atsakomybė (trečiasis skirsnis), atsakomybė už žalą, atsiradusią dėl netinkamos kokybės prekių ir paslaugų (ketvirtasis skyrius), dėl klaidinančios reklamos atsiradusios žalos atlyginimas (penktasis skyrius). LR CK struktūra leidžia daryti išvadą, kad LR CK įtvirtinta bendroji ir specialioji prievolių teisės dalys, tačiau sutarčių teisė yra aiškiai išskirta iš kitų (II dalis – bendrosios sutarčių teisės normos, IV dalis – atskirų sutarčių rūšių normos). LR CK šeštosios knygos II dalies, skirtos bendrosioms sutarčių teisės normoms, XVII skyrius yra skirtas sutarčių neįvykdymo teisinėms pasekmėms (pateikiama sutarties neįvykdymo ar netinkamo įvykdymo sąvoka, kitos šalies veiksmų įtaka ir kt.), tačiau sutartinė atsakomybė už sutarties neįvykdymą ar netinkamą įvykdymą nėra numatyta prie bendrųjų sutarčių teisės normų, o reguliuojama LR CK šeštosios knygos III dalyje, skirtoje kitais pagrindais atsirandančioms prievolėms. Civilinės atsakomybės institutą taip pat sudaro bendrosios teisės normos, skirtos tiek sutartinei, tiek deliktinei atsakomybei, ir specialios skirtos tik sutartinei ir tik deliktinei atsakomybei. LR CK struk-

1071 Mikelėnas, V., *supra* note 18, p. 45.

tūra leidžia daryti prielaidą, kad sutartinė ir deliktinė atsakomybė Lietuvoje yra *atskirtos*, kurios nors ir turi panašumų (LR CK šeštosios knygos III dalies XXII skyriaus pirmajame skirsnyje pateiktos bendrosios normos), tačiau jų ypatumai yra reguliuojami atskiruose skyriuose. LR CK struktūra neleidžia daryti vienareikšmiškos išvados, ar kuri nors iš civilinės atsakomybės rūšių yra viršesnė kitos atžvilgiu ar kad tarp jų yra bendrosios – specialiosios teisės normos santykis. LR CK struktūra taip pat patvirtina, kad sutarties pažeidimo ir delikto pasekmės yra reguliuojamos atskirai, todėl sutarties pažeidimas nėra deliktas, o deliktas, akivaizdu, nėra sutarties pažeidimas. Šis teiginys lemia, kad tarp sutartinės ir deliktinės atsakomybės nėra bendrosios ir specialiosios teisės normos santykio, todėl LR CK sisteminės analizės rezultatai *nepagrindžia įstatymo konkurencijos sprendimo būdo*. Atskiri deliktinei ir sutartinei atsakomybei reglamentuoti skirti skirsniai leidžia daryti prielaidą dėl reikalavimo konkurencijos sprendimo būdo. Civilinės atsakomybės instituto sisteminės analizės rezultatai leidžia teigti, kad LR CK, priešingai negu kitų valstybių kodifikacijose, įstatymų leidėjas įtvirtino aiškiai nuo deliktų teisės atskirtą ir savarankišką sutartinę atsakomybę. Minėta, jog savarankiškos sutartinės atsakomybės nėra nei Prancūzijoje, nei Vokietijoje, nei Austrijoje, o deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimas šiose valstybėse yra nulemtas kitų civilinės atsakomybės instituto požymių ir išplėtotas *extra legem.* Šiuo aspektu, mūsų nuomone, Lietuvos civilinės atsakomybės instituto struktūra vertintina kaip pažangi ir pakankamai aiški, leidžiant daryti preliminarias išvadas dėl deliktinės ir sutartinės atsakomybės santykio. Kita vertus, svarbu ir tai, kad LR CK 6.245 – 6.255 straipsniuose pateikiamos pakankamai išplėtotos bendrosios civilinės atsakomybės teisės normos leidžia daryti prielaidą dėl sutartinės ir deliktinės atsakomybės *bendrumo*, kuris gali pagrįsti vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdą.

2.5.2.2. Sutartinės ir deliktinės atsakomybės ribos: lingvistinė analizė

Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdas yra pagrindžiamas konkrečios valstybės teisinės sistemos ypatumais, siekiant užtikrinti sutarčių ir deliktų teisės, t.y. sutarčių laisvės, *pacta sunt servanda* ir nukentėjusiojo asmens apsaugos principų pusiausvyrą, kuomet vienos civilinės atsakomybės rūšies taikymu yra siekiama kompensuoti kitos trūkumus. Plati deliktų teisė lemia poreikį sutarčių teisės priemonėmis apriboti deliktų teisės taikymą tam, kad kiekvienas sutarties pažeidimas negalėtų būti laikomas deliktu, tokiu būdu eliminuojant sutarčių teisės ir atitinkamai sutartinės atsakomybės taikymą. Jeigu deliktų teisės taikymo sritis yra siaura, sutarčių teisė pradeda reguliuoti tas sritis, kurios tradiciškai priskirtinos deliktų teisės reguliavimo sričiai. Egzistuojančios Europos valstybių nacionalinės deliktų teisės sistemos iš esmės skiriasi savo taikymo apimtimi. Teisės doktrinoje išskiriamos dvi grupės. Pirmajai priskiriama Anglija ir Airija, kuriose deliktų teisę sudaro atskiri deliktai[1072]. Kontinentinės Europos valstybėse yra numatyta viena pagrindinė deliktų teisės sąlyga, pagal kurios turinį yra įprasta suskirstyti valstybes į dvi grupes. Pirmajai priklauso valstybės, kuriose galioja generalinio delikto principas, pagal kurį kiekvienas, dėl kurio kaltės yra padaroma žala kitam, turi ją atlyginti. Antrajai

1072 Von Bar, C.; Drobnig, U., *supra* note 28.

grupei priskiriamos valstybės, kurių deliktų teisė yra pagrįsta saugomų interesų sąrašu. Šiuo atveju deliktų teisės taikymo sritis yra siauresnė. Apibendrindamas užsienio valstybių praktiką, M. Bussani nurodo, kad „moderniose teisinėse sistemose yra galimos dvi alternatyvos: atsakomybė gali kilti visada, kai asmuo padaro žalos kitam arba atsakomybė gali kilti tik tipinėse situacijose“[1073]. Pirmajai grupei priskiriama Prancūzija su plačia generalinio delikto samprata[1074], antrajai – Vokietija su ginamų teisių sąrašu.

Prancūzijos CC 1382 straipsnyje numatyta, kad bet koks bet kurio asmens veiksmas, kuriuo padaroma žalos kitam, įpareigoja kaltą asmenį atlyginti padarytą žalą[1075]. Tai reiškia, kad bendroji atsakomybės sąlyga taikoma ir deliktui, ir sutarties pažeidimui, todėl kiekvienas sutarties pažeidimas, kuriuo padaroma žalos, gali būti laikomas deliktu. Jeigu sutartinės ir deliktinės atsakomybės pagrindų konkurencija būtų sprendžiama reikalavimo konkurencijos būdu, iš esmės kiekvieną sutarties pažeidimą būtų galima laikyti deliktu[1076]. Tam, kad plati deliktinė atsakomybė nepaneigtų sutartinės atsakomybės, būtina užtikrinti sutartinės atsakomybės pirmenybę deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje. Prancūzijoje yra nežinoma absoliučiai saugomų ir nesaugomų teisių sąvoka, kadangi CC neišskiria nei ginamų interesų, nei atlygintinos žalos rūšies: esant civilinės atsakomybės taikymo sąlygoms, yra atlyginama visa patirta žala[1077]. Žalos sąvoka Prancūzijoje yra istoriškai plačios apimties ir jos turinį nustato teismai. Vis dėlto, teiginys, kad generalinis deliktas ir plati deliktinės atsakomybės samprata pagrindžia įstatymo konkurencijos sprendimo būdą, nelaikytinas aksioma, kadangi *Austrijos* ABGB 1295 straipsnyje taip pat yra įtvirtintas generalinio delikto principas, kuris apima visas žalos rūšis. Vieningą žalos atlyginimo teisę Austrijoje sudaro bendra žalos atlyginimo teisė ir specialios sutartinės atsakomybės sąlygos[1078]. Austrijoje, nepaisant generalinio delikto principo ir specialaus sutartinės atsakomybės pobūdžio, taikomas ne įstatymo konkurencijos sprendimo būdas, bet vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdas.

Minėta, jog *Vokietijoje* nėra bendrojo generalinio delikto principo, tačiau trys mažosios generalinio delikto sąlygos, kurias numato Vokietijos BGB 823 straipsnio 1 dalis, 2 dalis ir 826 straipsnis. Ypatingai svarbi yra BGB 823 straipsnio 1 dalis, kuri pateikia ginamų teisių sąrašą. Šios teisės laikomos absoliučiomis, todėl į šio straipsnio taikymo sritį nepatenka vadinamosios reliatyvinės (arba santykinės) teisės[1079], kurias apima 823 straipsnio 2 dalis. BGB 823 straipsnio 1 dalis yra skirta individualių teisių apsaugai, o 823 straipsnio 2 dalis

1073 Bussani, M., *supra* note 119, p. 201.

1074 Hilley, E.B. The Interrelationship of Tort and Contract in French Law. *Journal of Public Law,* 1956, 5: 116.

1075 Prancūzijos CC yra įtvirtinti dvi generalinio delikto sąlygos: 1382 straipsnis (atsakomybė už kaltais veiksmais padarytą žalą) ir 1383 straipsnis (atsakomybė už neatsargiais veiksmais padarytą žalą), bet tarp jų taikymo pasekmių nėra skirtumo. Beaumart, M., *supra* note 401, p. 20-22.

1076 Loubser, MM., *supra* note 15, p. 118. Šios rizikos nėra Vokietijoje ir bendrosios teisės tradicijos valstybėse, kadangi čia yra ribojamas deliktinės atsakomybės dėl grynai ekonominio pobūdžio žalos taikymas, kuri yra tipinė sutarties pažeidimo pasekmė.

1077 Moréteau, O., *supra* note 476, p. 8.

1078 Immenhauser, M., *supra* note 8, p. 42.

1079 *Ibid*., p. 36.

yra konkretinama teisės aktuose numatant ginamas teises[1080]. BGB 826 straipsnis numato atsakomybę už žalą turtui, pažeidžiant papročius[1081]. K. Brieskorn nurodo, kad „vokiškoji deliktų teisė kreditorių gina mažiau negu sutarčių teisė, todėl šio reikalavimo pripažinimas šalia sutartinio reikalavimo sudaro mažiau problemų. Prancūzijos deliktų teisė, priešingai, yra labai plati, todėl jos pripažinimas šalia reikalavimo dėl sutartinės atsakomybės taikymo gali lemti žalos atlyginimą dėl tokių interesų apsaugos, kurie nebuvo ginami sutartimi.[1082] K. Brieskorn, apibendrindama užsienio valstybių patirtį, pabrėžia, kad „valstybėse, kuriose deliktų teisės taikymo sritis yra siaura, pastebima tendencija išplėsti sutartinės atsakomybės taikymo sritį“[1083].

Atsižvelgiant į užsienio valstybių patirtį, galime teigti, kad deliktų teisės taikymo sritis yra reikšmingas kriterijus, nustatant deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdą. K. Brieskorn teigimu, jeigu deliktų teisės taikymo sritis yra plati, sutartinės ir deliktinės atsakomybės kombinacija yra apribota, o jeigu, priešingai, deliktų teisės taikymo sritis yra siaura, tuomet yra galima sutartinės ir deliktinės atsakomybės kombinacija[1084]. Pritartina išvadai, kad „reikalavimo konkurencija yra natūralus išeities taškas tose teisinėse sistemose, kuriose yra siaura deliktų teisė, kuri neapima daugelio sutarties pažeidimų“[1085]. Plati deliktų teisė, priešingai, reikalauja kito sprendimo – sutarčių teisės pirmenybės. Situacija, kuomet esant plačiai delikto sampratai pirmenybė suteikiama deliktinei atsakomybei, gali lemti nepagrįstą sutarčių laisvės principo apribojimą.

LR CK lingvistinė analizė

Įdomu tai, jog LR CK 6.256 ir 6.263 straipsnių kilmės analizės rezultatai neleidžia daryti vienareikšmiškų išvadų tuo aspektu, kurios valstybės teisinį reguliavimą labiausiai atitinka šios teisės normos. Pažymėtina, jog, pavyzdžiui, LR CK 6.256 straipsnio 2 dalis, kurioje nurodyta, kad asmuo, neįvykdęs ar netinkamai įvykdęs savo sutartinę prievolę, privalo atlyginti kitai sutarties šaliai šios patirtus nuostolius, sumokėti netesybas (baudą, delspinigius), yra labai panaši į LTSR CK 227 straipsnį, kuriame teigiama, kad „jeigu skolininkas prievolės neįvykdo arba ją įvykdo netinkamai, jis privalo atlyginti kreditoriui tuo padarytus nuostolius“[1086]. Analogiška išvada galima dėl LR CK 6.263 straipsnio 2 dalies, kurioje teigiama, kad žalą, padarytą asmeniui, turtui, o įstatymų numatytais atvejais – ir neturtinę žalą privalo visiškai atlyginti atsakingas asmuo. Pastebėtinas šios teisės normos panašumas į LTSR CK 483 straipsnį, kuriame teigiama, jog „žalą, padarytą piliečio asmenybei ar turtui, taip pat žalą, padarytą organizacijai, turi pilnutinai atlyginti ją padariusis asmuo“[1087]. Įdomu ir tai, jog net ir kitos deliktinės atsakomybės skirsnio teisės normos atitinka minėto LTSR

1080 Tokiu atveju reikia įrodyti, kad turima teisė yra ginama teisės normos, kad ji yra pažeista ir kad asmuo patenka į subjektų ratą, kuriuos gina teisės norma. Immenhauser, M., *supra* note 8, p. 37.

1081 *Ibid*.

1082 Brieskorn, K., *supra* note 45, p. 210.

1083 *Ibid*., p. 221.

1084 Brieskorn, K., *op. cit.*, p. 210.

1085 Von Bar, C., *supra* note 80, p. 439.

1086 Cituota iš: Lietuvos TSR civilinio kodekso komentaras. Ganusauskienė, N.; Burokevičienė, V. (red.). Vilnius: Leidykla „Mintis“, 1976, p. 151.

1087 *Ibid.*, p. 315.

CK skirsnio „Prievolės, atsirandančios dėl žalos padarymo“ teisės normas. Tačiau ši išvada nereiškia, kad deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdui nacionalinėje teisėje identifikuoti turėtų būti reikšmingas deliktinės ir sutartinės atsakomybės santykis, nustatytas minėtame LTSR CK. Atsižvelgiant į iš esmės skirtingą LR CK ir LTSR CK idealoginį - vertybinį pagrindą, detalesnė šio teisinės minties šaltinio analizė šioje disertacijoje neatliekama[1088].

LR CK 6.245 straipsnio 4 dalyje pateikta deliktinės atsakomybės sąvoka leidžia daryti prielaidą dėl sutartinės atsakomybės prioriteto, nes deliktinė atsakomybė yra apibrėžiama, vadovaujantis principu: deliktinė atsakomybė yra tai, kas nepatenka į sutartinę atsakomybę. Tačiau negalime nepastebėti, kad šis išskyrimas nėra visiškai tikslus: sutartinė atsakomybė yra taikoma dėl sutarties neįvykdymo ar netinkamo įvykdymo, tačiau deliktinė atsakomybė ne dėl žalos, kuri nėra susijusi su sutarties neįvykdymu ar netinkamu įvykdymu, bet naudojama bendresnė formuluotė „dėl žalos, kuri nesusijusi su sutartiniais santykiais“. Šio straipsnio komentaras nepateikia detalesnės sutartinės ir deliktinės atsakomybės išskyrimo analizės. Nurodoma, kad deliktinės civilinės atsakomybės „šalių iki teisės pažeidimo nesieja teisiniai santykiai“[1089], tačiau šis teiginys yra platesnis negu nurodyta LR CK 6.245 straipsnio 4 dalyje „dėl žalos, kuri nesusijusi su sutartiniais santykiais“, t. y. šalis iki teisės pažeidimo gali sieti teisiniai santykiai. LAT praktikoje yra nurodoma, kad „teisės normų lingvistinė analizė leidžia daryti išvadą, kad nėra delikto, jeigu žala yra susijusi su sutartiniais santykiais“[1090]. Toks LR CK 6.245 straipsnio 3 ir 4 dalies aiškinimas LAT praktikoje lemia *non-cumul* principo taikymą, teigiant, jog sutartinės ir deliktinės atsakomybės pagrindų konkurencija negalima.

Formuluotė „dėl žalos, kuri nesusijusi su sutartiniais santykiais“ galėtų reikšti, jog deliktinė atsakomybė negalima dėl sutartinio įvykdymo įsipareigojimo pažeidimo, tačiau deliktu gali būti laikomos tokios faktinės aplinkybės, kurios galėtų būti kvalifikuojamas deliktu ir nesant sutarties. Minėta, jog nepriklausomo delikto (angl. *independent tort*) doktrina yra vadovaujamasi Anglijoje. MM. Loubser teigimu, nepriklausomo delikto požiūris, kurio, atsižvelgiant į formuluotės ir taikymo variacijas, yra laikomasi skirtingose teisinėse sistemose, nurodo, kad deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija pripažįstama tik tada, jeigu deliktas egzistuoja nepriklausomai nuo sutarties[1091]. Teisės doktrinoje nurodoma, kad nepriklausomas deliktas yra tada, jeigu pareiga nėra susijusi su sutartimi ne tik dėl jos kilmės, bet ir dėl jos specifinio turinio[1092], todėl nėra nepriklausomo delikto tada, jeigu bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareiga neturėtų turinio, nesant sutarties sąlygų. Tai lemia, kad jeigu ieškovas remiasi sutarties sąlygomis, galimas reikalavimas tik dėl sutartinės atsakomybės taikymo. Pavyzdžiui, minėtas klasikinis pavyzdys: nuomininkas

1088 Teisės doktrinoje pripažįstama, kad Rusijos Federacijos civilinis kodeksas taip pat turėjo įtakos rengiant naująjį LR CK. Plačiau žr. Selelionytė-Drukteinienė, S.; Jurkevičius, V.; Kadner-Graziano, T. The Impact of the Comparative Method on Lithuanian Private Law. *European Review of Private Law,* 2013, 4: 973.

1089 Bakanas, A., *supra* note 22, p. 335.

1090 LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. sausio 30 d. nutartis civilinėje byloje G.K., V.T. *v.AB DNB bankas* (bylos Nr. 3K-3-88-684/2015); LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. gegužės 28 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Gaumina“ v. UAB „Raminora“* (bylos Nr. 3K-3-327-687/2015).

1091 Loubser, MM., *supra* note 15, p. 119-120.

1092 *Ibid*., p. 120.

padaro žalos išsinuomotam turtui. Nuomos sutartimi viena šalis (nuomotojas) įsipareigoja duoti nuomininkui daiktą laikinai valdyti ir naudotis juo už užmokestį, o kita šalis (nuomininkas) įsipareigoja mokėti nuomos mokestį (LR CK 6.477 straipsnis), t.y. nuomos sutarties šalys turi tokias reikalavimo teises: reikalauti perduoti nuomos dalyką ir reikalauti sumokėti nuomos mokestį. LR CK 6.500 straipsnis numato, kad jeigu nuomininkas pablogina išsinuomotą daiktą, jis privalo nuomotojui atlyginti dėl pabloginimo atsiradusius nuostolius, išskyrus tuos atvejus, kai įrodo, kad daiktas pablogėjo ne dėl jo kaltės, t. y. galima sutartinė nuomininko atsakomybė už žalą išsinuomotam daiktui. Tačiau žala daiktui gali būti laikoma deliktu ir nesant sutartinių santykių, t.y. žala daiktui, kaip sutartinio įsipareigojimo pažeidimas, ir nuomos mokesčio nemokėjimas, kaip sutartinio įsipareigojimo nevykdymas, nėra tapatūs. Nuomos mokesčio nemokėti ne sutarties šalis negalėtų, nes tam būtini sutartiniai santykiai, o žalą daiktui, net ir išnuomotam, gali padaryti tiek sutarties šalis, tiek trečiasis asmuo, kuris nėra sutarties šalimi. Nuostoliais dėl nuomos mokesčio nesumokėjimo laikytina „pinigų kaina“, kuomet terminą įvykdyti piniginę prievolę praleidęs skolininkas privalo mokėti kompensuojamąsias palūkanas. Ar yra pagrindo teigti, kad sutarties šalis, padariusi žalą išnuomotam daiktui, turėtų būti traktuojama kitaip negu trečiasis asmuo, padaręs žalą tam pačiam nuomininko išsinuomotam daiktui? Šis išskyrimas leidžia daryti prielaidą, kad žala daiktui nėra tiesiogiai susijusi su sutartiniais santykiais, todėl patenka ir į deliktinės atsakomybės taikymo sritį. Dėl šios priežasties, mūsų nuomone, LR CK 6.245 straipsnio 4 dalies formuluotė nešalina galimybės taikyti deliktinę atsakomybę, jeigu faktinės aplinkybės atitinka ne tik sutartinio įsipareigojimo pažeidimą, bet ir deliktą. Nepriklausomo delikto doktrinos taikymo pasekmė yra ta, kad tik sutartinių santykių egzistavimo faktas nėra pakankamas tam, kad sutarties šalies ieškinys dėl deliktinės atsakomybės taikymo būtų atmestas arba kvalifikuojamas reikalavimu dėl sutartinės atsakomybės taikymo. Vokietijoje pripažįstama, kad sutarties šalis turi teisę reikšti ieškinį dėl deliktinės atsakomybės taikymo, jeigu trečiasis asmuo, esant tokiam pažeidimui, turėtų tokią teisę[1093].

LR CK 6.245 straipsnio analizė gali būti atliekama, siekiant nustatyti, ar tarp dviejų civilinės atsakomybės rūšių Lietuvoje yra *abipusio išimtinumo* santykis, pagrįstas vienos iš civilinės atsakomybės rūšių prioritetu, kuris lemia, kad sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo atveju galimas išimtinis vienos civilinės atsakomybės rūšies taikymas. Šiame kontekste LR CK 6.245 straipsnio 4 dalyje pateikta deliktinės atsakomybės sąvokos formuluotė „dėl žalos, kuri nesusijusi su sutartiniais santykiais“ analizuojama siekiant nustatyti, ar ji šalina galimybę taikyti deliktinę atsakomybę konkurencijos situacijoje. Sutarties egzistavimo faktas neturėtų būti laikomas pakankamu pagrindu netaikyti deliktinės atsakomybės, esant LR CK 6.263 straipsnio sąlygoms, kadangi sutartiniai santykiai *per se* nereiškia, kad tarp sutarties šalių kilusi žala yra susijusi su sutartiniais santykiais. Tarp LR CK 6.245 straipsnio 3 ir 4 dalių nėra abipusio išimtinumo santykio, todėl galimybė dėl konkretaus pažeidimo taikyti sutartinę atsakomybę nešalina deliktinės atsakomybės taikymo sąlygų. Šio teiginio pagrįstumą patvirtina tai, kad bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareiga nepadaryti žalos egzistuoja nepriklausomai nuo sutarties. Lyginamuoju aspektu ši pozicija gali būti pagrindžiama jau minėto Briuselis I reglamento 5 (1) ir 5 (3) straipsnių taikymo praktika Europos

1093 Loubser, MM., *supra* note 15, p. 123.

Teisingumo Teisme. *Kalfelis v. Bankhaus Schrőder* byloje deliktas taip pat buvo apibrėžtas per sąsajos su sutartimi nebuvimą, tačiau ši formuluotė nepaneigia delikto galimybės sutartiniuose santykiuose[1094]. Mūsų nuomone, LR CK nenumato sutartinės atsakomybės pirmenybės deliktinės atsakomybės atžvilgiu. Išvados, jog viena iš civilinės atsakomybės rūšių turi prioritetą kitos atžvilgiu, taip pat neleidžia daryti LR CK 6.245 straipsnio 2 dalis, kurioje tiesiog nurodyta, kad civilinė atsakomybė yra dviejų rūšių: sutartinė ir deliktinė.

LR CK 6.263 straipsnis, įtvirtinantis deliktinės atsakomybės taikymo pagrindą, 1 dalyje numato, kad kiekvienas asmuo turi pareigą laikytis tokių elgesio taisyklių, kad savo veiksmais (veikimu, neveikimu) nepadarytų kitam asmeniui žalos. Ši „norma įtvirtina kiekvieno asmens (tiek fizinio, tiek juridinio) bendrąją pareigą elgtis atsargiai. Ji vadinama rūpestingumo pareiga (angl. *duty of care*). Pagal komentuojamą normą ją turi kiekvienas kiekvienam“[1095]. Nacionalinėje doktrinoje pripažįstama, kad LR CK 6.263 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta generalinio delikto doktrina, kuri „reiškia, kad bet koks žalos padarymas laikomas deliktu, jeigu žalos padaręs asmuo neįrodo esant aplinkybių, dėl kurių jo civilinė atsakomybė negalima“[1096]. Atsižvelgdami į šią formuluotę, galime daryti prielaidą, kad Lietuvos, kaip ir Prancūzijos, deliktų teisės ribos yra plačios, o generalinio delikto principas (LR CK 6.263 straipsnis) reikalauja *non-cumul* taikymo. Mūsų nuomone, siekiant apibrėžti Lietuvos deliktų teisės ribas ir pagrįsti prancūziškojo deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdo taikymą, tikslinga palyginti skirtingus konkurencijos sprendimo būdus taikančiose valstybėse įtvirtintą delikto sampratą:

Lentelė Nr. 4. Delikto ribų palyginimas

Prancūzija	**CC 1382.** Kiekvienas kaltas asmens veiksmas, kuris sukėlė žalą kitam, įpareigoja ją atlyginti	*plati* delikto samprata, apimanti kiekvieną neteisėtą veiksmą, įskaitant sutarties pažeidimą
Vokietija	**BGB 823.** Kas tyčia ar neatsargiai neteisėtai pažeidžia kito asmens teisę į gyvybę, kūno neliečiamumą, sveikatą, laisvę, nuosavybę ar kitą teisę, turi atlyginti kitam asmeniui dėl pažeidimo kilusią žalą	*siaura* delikto samprata, išvardintos vertybės, dėl kurių pažeidimo kyla deliktinė atsakomybė; deliktas neapima sutarties pažeidimo
Austrija	**ABGB 1295.** Kiekvienas turi teisę reikalauti atlyginti nuostolius iš asmens, kuris kaltais veiksmais padarė žalą, kuri gali kilti dėl sutarties pažeidimo arba būti nesusijusi su sutartimi	nors ABGB įtvirtina plačią delikto sampratą, nenurodo ginamų vertybių sąrašo, o tekstinė išraiška atitinka generalinio delikto principą, tačiau Austrijos teismai aiškina šią teisės normą taip, kaip Vokietijos BGB 823 straipsnį[1097], kuriame reglamentuojama siaura deliktinė atsakomybė

1094 Plačiau apie Kalfelis bylą žr. Zogg, S., *supra* note 74, p. 39-40.

1095 Bakanas, A., *supra* note 22, p. 366.

1096 *Ibid.*

1097 Schlechtriem, P.H. The New Law of Obligations in Estonia and the Developments Towards Unification and Harmonisation of law in Europe. *Juridica International*. 2001, VI: 22. Von Bar, C., *supra* note 28.

Lietuva	**LR CK 6.263** straipsnio 1 dalis. Kiekvienas asmuo turi pareigą laikytis tokio elgesio taisyklių, kad savo veiksmais (veikimu, neveikimu) nepadarytų kitam asmeniui žalos. 2. Žalą, padarytą asmeniui, turtui, o įstatymų numatytais atvejais – ir neturtinę žalą privalo atlyginti atsakingas asmuo. **LR CK 6.245** straipsnio 4 dalis. Deliktinė civilinė atsakomybė yra turtinė prievolė, atsirandanti dėl žalos, kuri nesusijusi su sutartiniais santykiais, išskyrus atvejus, kai įstatymai nustato, kad deliktinė atsakomybė atsiranda ir dėl žalos, susijusios su sutartiniais santykiais	*siaura* deliktinės atsakomybės samprata. Deliktas neapima sutarties pažeidimo, kadangi deliktinė atsakomybė galima dėl žalos, kuri *nesusijusi* su sutartiniais santykiais. Galime daryti išvadą ir dėl LR CK 6.263 straipsnyje pateikiamo *ginamų teisių sąrašo*, draudžiant žalą asmeniui, žalą turtui ir neturtinę žalą

Akivaizdu, jog Prancūzijoje ir Lietuvoje delikto bei deliktinės atsakomybės sąvokos skiriasi. Prancūzijoje, priešingai negu Lietuvoje, generalinis deliktas galėtų apimti ir sutarties pažeidimą[1098], todėl siekiant išvengti tokios plačios generalinio delikto sampratos prioritetas suteikiamas sutartinei atsakomybei. Lietuvoje generalinis deliktas neapima sutarties pažeidimo, o LR CK 6.263 straipsnis taikomas tik deliktinei atsakomybei. Atsižvelgdami į aukščiau pateiktą užsienio valstybių ir Lietuvos civilinių kodeksų normų, pateikiančių delikto ir/ar deliktinės atsakomybės sąvokas, palyginimą, bei į konkrečioje valstybėje taikomo deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdo pasirinkimo priežastis, galime teigti, jog Lietuvoje dėl *siauros* delikto bei deliktinės atsakomybės sampratos *nėra poreikio* taikyti įstatymo konkurencijos sprendimo būdą, suteikiantį pirmenybę sutartinei atsakomybei. Atsižvelgiant į Lietuvos teisinį reguliavimą, nėra Prancūzijos teisinei sistemai būdingo pavojaus, kad kiekvienas sutarties pažeidimas gali būti laikomas deliktu. Lingvistinė LR CK 6.263 ir 6.245 straipsnių analizė leidžia teigti, kad pagal Lietuvos teisinį reguliavimą, nėra delikto, jeigu žala susijusi su sutartiniais santykiais. Minėta, jog šios pozicijos laikomasi ir Lietuvos teismų praktikoje[1099]. Siaura delikto samprata leidžia nacionalinėje teisinėje sistemoje, kaip ir Vokietijoje, taikyti reikalavimo konkurencijos arba vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdus. Lyginamuoju aspektu LR CK 6.245

1098 Doktrinoje pripažįstama, kad *Domat* ir *Pothier* idėjos turėjo didelę įtaką Prancūzijos CC, kuomet sutarties pažeidimo ir delikto atveju buvo siūloma taikyti bendrąją žalos atlyginimo taisyklę, pabrėžiant atsakomybės rūšių bendrumą, nepaisant prievolės atsiradimo pagrindų išskyrimo. Doktrinoje teigiama, jog žvelgiant iš šiandieninių perspektyvų galima svarstyti, ar atsižvelgiant į pirminį supratimą, Prancūzijos CC 1382 straipsnyje įtvirtintas generalinio delikto principas apima tiek sutartinę, tiek deliktinę atsakomybę (lingvistinė šio straipsnio analizė leidžia daryti tokią išvadą), o sutarčių teisėje įtvirtintos atsakomybės nuostatos reguliuoja tik ypatingus sutartinės atsakomybės atvejus. Tik XIX amžiaus antroje pusėje Prancūzijoje buvo išplėtota griežto civilinės atsakomybės dualizmo teorija. Sutartinė atsakomybė buvo laikoma šalių privačios autonomijos garantu, o deliktinė atsakomybė buvo pagrįsta įstatymu. Heckendorf, L., *supra* note 8, p. 294-295.

1099 Pavyzdžiui, LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. sausio 30 d. nutartyje civilinėje byloje *G.K., V.T. v. AB DNB bankas* (bylos Nr. 3K-3-88-684/2015), 2015 m. gegužės 28 d. nutartyje civilinėje byloje *UAB „Gaumina“ v. UAB „Raminora“* (bylos Nr. 3K-3-327-687/2015).

straipsnio 3 ir 4 dalys yra panašios į Austrijos ABGB 1295 straipsnį, kuriame yra numatyta, kad kiekvienas turi teisę reikalauti iš žalą padariusio asmens atlyginti nuostolius, kuriuos jis padarė dėl kaltės, jeigu žala kilo dėl sutartinio įsipareigojimo pažeidimo arba ji yra nesusijusi su sutartimi. Galime daryti prielaidą, kad deliktinei atsakomybei yra skirta antroji šios normos dalis, t.y. deliktinė atsakomybė kyla dėl žalos, kuri yra nesusijusi su sutartiniais santykiais. Austrijoje deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija sprendžiama vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdu.

Atsižvelgiant į šio disertacijos poskyrio tyrimo rezultatus, galime daryti išvadą, kad dėl siauros delikto ir deliktinės atsakomybės sampratos Lietuvoje nėra poreikio taikyti įstatymo konkurencijos sprendimo būdo, bet yra galimas reikalavimo konkurencijos arba vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdas. Šiai išvadai patvirtinti arba paneigti būtina procesinės teisės normų bei konkurencijos sprendimo būdo pagrįstumo vertinimo kriterijų analizė.

Apibendrinimas

Šių disertacijos poskyrių (2.5.2.1 ir 2.5.2.2) tyrimo rezultatai leidžia padaryti šias išvadas:

pirma, sisteminės LR CK analizės rezultatai pagrindžia deliktinės ir sutartinės atsakomybės atskirumą ir savarankiškumą, tačiau taip pat ir jų bendrumą, todėl nei reikalavimo konkurencijos, nei vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdai neprieštarauja sisteminės LR CK analizės rezultatams.

Antra, lingvistinės LR CK analizės rezultatai pagrindžia siaurą, ginamų teisių sąrašu pagrįstą delikto taikymo sritį ir atitinkamai reikalavimo konkurencijos arba vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdą;

Trečia, nei sisteminės, nei lingvistinės LR CK analizės rezultatai nepagrindžia sutartinės atsakomybės viršenybe pagrįsto įstatymo konkurencijos sprendimo būdo.

2.5.3. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo procesiniai aspektai[1100]

2.5.3.1. Konkurencijos sprendimo būdas ir ieškovo teisė pasirinkti reikalavimo pagrindą

Teisės doktrinoje nurodoma, jog deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje kyla *teisinio* ieškinio pagrindo problema, kuomet atsiradus konkurencijai kyla klausimas, kokios rūšies taisyklėmis reikėtų (arba galima) remtis, o jei yra pasirinkimo teisė, - kam ji priklauso[1101], t.y. jeigu faktinės žalos padarymo aplinkybės leidžia reikšti ieškinį tiek dėl sutartinės, tiek dėl deliktinės atsakomybės taikymo, ar ieškovas

1100 Šiame disertacijos poskyryje tolesnei mokslinei diskusijai iškeliami tam tikri procesiniai klausimai, nesiekiant pateikti detalios procesinių klausimų, kylančių deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje, analizės.

1101 Selelionytė-Drukteinienė, S., *supra* note 18, p. 3.

turi galimybę *ex post* rinktis vieną iš jų[1102]. Reikalavimo konkurencijos sprendimo būdas grindžiamas teiginiu, kad tai yra nukentėjusiojo asmens pasirinkimas, koks bus jo reikalavimo pagrindas – sutarties pažeidimas ar deliktas, todėl nukentėjęs asmuo gali pasirinkti tą civilinės atsakomybės rūšį, kuri jam yra palankesnė. Kritikų teigimu, ieškovui neturėtų būti suteikiama absoliuti teisė nuspręsti, ar konkrečioje situacijoje turėtų būti taikoma sutartinė ar deliktinė atsakomybė, todėl teismas neturėtų vadovautis ieškovo nurodytu faktinių aplinkybių teisiniu kvalifikavimu, bet atsižvelgdamas į principą *iura novit curia,* kvalifikuoti ginčo situaciją, savarankiškai nustatydamas, kuri civilinės atsakomybės rūšis ar kokia civilinės atsakomybės teisės normų kombinacija turėtų būti taikoma. Reikalavimo pagrindo pasirinkimo teisės pagrindimas yra tiesiogiai susijęs su taikomu deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdu. Įstatymo konkurencija nesuteikia ieškovui teisės rinktis, užtikrinant išimtinį sutartinės atsakomybės taikymą sutartiniuose santykiuose. Vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdas deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijose *reikalauja aktyvesnio teismo vaidmens*, kuomet *iura novit curia* principo pagrindu, net ir ieškovui pareiškus ieškinį dėl deliktinės atsakomybės taikymo sutartiniuose santykiuose, galimas sutarčių teisės normų taikymas, jeigu to reikalauja faktinės konkrečios civilinės bylos aplinkybės. Reikalavimo konkurencijos sprendimo būdas yra pagrįstas *teise pasirinkti* taikytinos civilinės atsakomybės rūšį, esant abiejų civilinės atsakomybės rūšių taikymo sąlygoms. Svarbu pažymėti, jog tiek šį konkurencijos sprendimo būdą pagrindžiančioje doktrinoje, tiek jį taikančių užsienio valstybių patirtį pristatančioje teisės doktrinoje pabrėžiama *ieškovo* teisė pasirinkti civilinės atsakomybės rūšį. Pavyzdžiui, DCFR VI.-1:103 straipsnio komentare nurodoma, kad reikalavimo konkurencija reiškia, jog *ieškovas* turi teisę rinktis keletą lygiaverčių reikalavimų, kurie neturi įtakos vienas kitam[1103]. C. von Bar ir U. Drobnig lyginamojoje studijoje pažymima, kad reikalavimo konkurencija pripažįsta, jog skirtingo ieškinio pagrindo pasirinkimas *priklauso nuo ieškovo* ir šie pagrindai neturi įtakos vienas kitam[1104]. L Heckendorf teigimu, pagal Vokietijos teismų praktiką *nukentėjęs asmuo* pats sprendžia dėl savo reikalavimo pagrindo[1105]. Analogiškos pozicijos laikomasi ir Anglijoje[1106]. DCFR VI.-1:103 straipsnio komentare nurodoma, kad DCFR VI.-1:103 straipsnio (c) ir (d) paragrafuose yra reguliuojamas nesutartinės atsakomybės santykis su kitomis privatinės teisės sritimis, kuris pagrindžiamas teiginiu, kad paprastai nukentėjęs asmuo *gali rinktis* (paryškinta mano – aut. pastaba) iš kelių galimų reikalavimo pagrindų, kuris jam yra palankiausias. Kartu pažymima, jog tokia pati pozicija atitinkamai taikoma ten, kur atsižvelgiant į proceso teisės taisykles teismo yra reikalaujama atsižvelgti į ieškovo nurodytą reikalavimo pagrindą.[1107]

1102 Beale, H.G., *supra* note 73, p. 66. Hoffmann, N., *supra* note 148, p. 45.

1103 *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR), supra* note 72, p. 3122.

1104 Von Bar, C.; *supra* note 13.

1105 Heckendorf, L., *supra* note 8, p. 443-444.

1106 Beale, H.G., *op. cit.*, p. 66. Heckendorf, L., *ibid.*, p. 442.

1107 *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR), op. cit.*, p. 3116.

Prancūzijoje non-cumul reiškia, kad ieškovas „negali reikšti reikalavimo dėl deliktinės atsakomybės taikymo, jeigu yra pažeidžiama sutartis“[1108]. Jeigu konkrečioje byloje dėl sutartinės ir deliktinės atsakomybės skirtumų yra galimas skirtingas rezultatas, Prancūzijos teismai itin išsamiai nurodo, kodėl konkrečioje situacijoje yra taikytina sutartinė arba deliktinė atsakomybė[1109]. Prancūzijoje teismai *ex officio* kvalifikuoja teisinį santykį ir nustato taikytinos civilinės atsakomybės rūšį[1110], todėl jeigu ieškovas nenurodė, kurią civilinės atsakomybės rūšį jis prašo taikyti, teismas pats tai identifikuoja. Reikalavimo konkurencijos sprendimo būdą taikančioje *Šveicarijoje* laikomasi pozicijos, kad teisėjas pats turi įvertinti konkrečios situacijos faktines aplinkybes ir jų atitikimą reikalavimo pagrindui[1111], t.y. teismas vertina tą reikalavimo pagrindą, kurį nurodė ieškovas, jeigu jis yra tinkamas konkrečioje situacijoje. Tačiau jeigu ieškovas nurodo vieną reikalavimo pagrindą, kurio pilnai nepagrindžia konkrečios situacijos faktinės aplinkybės, teisėjas privalo patikrinti ir kito galimo reikalavimo pagrindo pagrįstumą, jeigu kitu atveju ieškinys bus atmestas[1112]. *Vengrijoje*, kurioje nepaisant vieningos civilinės atsakomybės, yra galima deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija, teismas nėra saistomas ieškovo nurodyto reikalavimo pagrindo, todėl net nesant šalių prašymo, teismas gali nustatyti deliktinės atsakomybės taikymo sąlygas ir tada, jeigu ieškovas remiasi tik atsakovo sutarties pažeidimu[1113].

LR CPK 135 straipsnis reikalauja, kad ieškovas nurodytų faktinį, bet ne teisinį ieškinio pagrindą. Studijų procesui skirtoje literatūroje pažymima, kad „apie teisinį ieškinio pagrindą kaip vieną iš reikalavimų ieškinio turiniui nustatyti įstatymo leidėjas neužsimena“[1114]. Viena iš tokios įstatymo leidėjo pozicijos priežasčių yra nurodomas teiginys, kad priešingu atveju „būtų rizikuojama suvaržyti nešališko ginčo arbitro – teismo – teisę savarankiškai, objektyviai ir nepriklausomai nuo bet kokių veiksnių vykdyti vieną iš savo priedermių – *taikyti teisę* nustatytoms faktinėms aplinkybėms“[1115]. Išskyrus pavienius atvejus, šios pozicijos yra nuosekliai laikomasi LAT praktikoje. Pavyzdžiui, LAT CBS teisėjų kolegijos 2014 m. balandžio 2 d. nutartyje civilinėje byloje *M. M., V. M. v. BUAB „VVARFF-JOLDIJA“, AB Swedbank* (bylos Nr. 3K-3-167/2014) nurodyta, kad „byloje taikytinų teisės normų nustatymas, jų turinio išaiškinimas ir šalių santykių kvalifikavimas priklauso teismo kompetencijai; šalių pateiktas teisės aiškinimas teismo, nagrinėjančio bylą, nesaisto. Teisinė kvalifikacija nėra savitikslė, neskirta vien tik atitinkamų teisės normų pritaikymui, jos tikslas – identifikuoti teisinius santykius tam, kad ginčas būtų išspręstas taikant būtent konkrečius teisinius santykius reguliuojančias teisės normas“.[1116] LAT CBS teisėjų kolegijos 2014 m. gegužės 20 d. nutartyje civilinėje byloje *UAB „Namų priežiūros centras“ v. UAB „Schin-*

1108 Litvinoff, S., *supra* note 55, p. 20.

1109 Pagal Litvinoff, S., *ibid.*, p. 20. Taip pat žr. Mayr, V., *supra* note 54, p. 127.

1110 Mayr, V., *ibid.*, p. 147.

1111 Fellmann, W., *supra* note 141, paragraph 13.

1112 *Ibid.* Mayr, V., *op. cit.*, p. 122-123.

1113 Menyhard, A. *A karteritesi jog egyes* kerdesei (Polgari Jogi Kodifikacio 2004/1-2.) 47 ff. Cituota iš Menyhárd, A., *supra* note 464, p. 344-345.

1114 Driukas, A.; Valančius, V., *supra* note 605, p. 475-476.

1115 *Ibid.*, p. 476.

1116 LAT CBS teisėjų kolegijos 2014 m. balandžio 2 d. nutartis civilinėje byloje *M. M., V. M. v. BUAB „VVARFF-JOLDIJA“, AB Swedbank* (bylos Nr. 3K-3-167/2014).

dler-Liftas“ (bylos Nr. 3K-3-257/2014) nurodyta, kad „tam, jog asmens, kuris kreipėsi į teismą pažeistos teisės ar teisėto intereso gynybos, reikalavimas būtų patenkintas, turi būti identifikuotas materialusis teisinis santykis, kuris sieja ginčo šalis, ir iš jo kylanti reikalavimo teisė“[1117]. Kitoje nutartyje LAT pažymėjo, kad „teismas, spręsdamas ginčą, turėjo teisę taikyti ne ieškovo nurodytas sutartinę civilinę atsakomybę, o deliktinę civilinę atsakomybę reglamentuojančias materialiosios teisės normas“[1118]. Ankstesnėje praktikoje ieškovui saugos bendrovei pareiškus ieškinį dėl deliktinės atsakomybės taikymo, dingus prekių, teisėjų kolegija nurodė, kad „apeliacinės instancijos teismas pagrįstai svarstė, ar atsirado atsakovo sutartinė, bet ne deliktinė civilinė atsakomybė dėl netinkamo fizinės ir techninės apsaugos sutarčių vykdymo“[1119].

Iura novit curia principas nacionalinėje civilinio proceso teisėje reiškia, kad teismas *savarankiškai* parenka teisės normą ir ją aiškina. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. gruodžio 2 nutartyje civilinėje byloje *UAB (duomenys neskelbtini) v. S.K.* (bylos Nr. 3K-3-1446/2002) pažymima, kad „teismas žino įstatymą ir jam suteikta teisė konkrečioje byloje taikant teisės normą atskleisti jos tikrąjį turinį, t.y. ją aiškinti ir pagal jos prasmę parinkti teisinius argumentus, net ir tuos, kurių dalyvaujantys byloje asmenys nenurodė“[1120]. LAT praktikoje laikomasi pozicijos, kad „faktinės aplinkybės neapima teisinio kvalifikavimo. Tai yra teisės taikymas, kurį atlieka teismas savo nuožiūra pagal konstatuotas aplinkybes. Teismas, parinkdamas teisės normą ir ją aiškindamas, yra nepriklausomas nuo šalių nuomonės, pageidavimų ar nurodymų, todėl yra nevaržomas teisinių argumentų, pateiktų ieškiniuose, atsiliepimuose į ieškinį, paaiškinimuose ir kituose šalių dokumentuose.“[1121]

Iura novit curia principo turinio aiškinimas nacionalinėje civilinio proceso teisėje yra svarbus, nustatant taikytiną deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdą. Jeigu ieškovo nurodytas ieškinio teisinis pagrindas teismo neįpareigoja, paneigiama ieškovo pasirinkimo teisė ir atitinkamai reikalavimo konkurencijos sprendimo būdo taikymo galimybė procesinės teisės prasme. Savarankiškas faktinių civilinės bylos aplinkybių teisinis kvalifikavimas galimas tik taikant įstatymo konkurencijos arba vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdą, kuomet nepaisant to, kad ieškovas pareiškė ieškinį dėl deliktinės atsakomybės taikymo, galimas ir sutartinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymas, jeigu šalis sieja sutartiniai santykiai. Vertinant teisės savarankiškai kvalifikuoti teisinį santykį apimtį, aktualūs LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. lapkričio 11 d. nutartyje

1117 LAT CBS teisėjų kolegijos 2007 m. vasario 20 d. nutartis civilinėje byloje *P.N. v. M.S. ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-56/2007); LAT CBS teisėjų kolegijos 2012 m. kovo 20 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Lietuvos draudimas“ v. UAB „Statinių priežiūra“* (bylos Nr. 3K-3-105/2012); LAT CBS teisėjų kolegijos 2014 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Namų priežiūros centras“ v. UAB „Schindler-Liftas“* (bylos Nr. 3K-3-257/2014); LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje *Bradley Enterprises Limited v. BUAB „Metoil“* (civilinės bylos Nr. 3K-3-582-916/2015).

1118 LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. balandžio 17 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Construction Ace“ v. UAB „Norfos mažmena“* (bylos Nr. 3K-3-221-219/2015).

1119 LAT CBS teisėjų kolegijos 2009 m. spalio 23 d. nutartis civilinėje byloje *AS If P&C Insurance v. UAB G4S Lietuva* (bylos Nr. 3K-3-458/2009).

1120 LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. gruodžio 2 d. nutartis civilinėje byloje *UAB (duomenys neskelbtini) v. S.K.* (bylos Nr. 3K-3-1446/2002).

1121 LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. birželio 18 d. nutartis civilinėje byloje *B. Radzevičius v. Garažų bendrija „Baltupiai“* (bylos Nr. 3K-3-725/2001).

civilinėje byloje *UAB „Merkys“ v. UAB „Balticum TV“* (bylos Nr. 3K-3-589-684/2015) pateikti išaiškinimai, neatitinkantis nuosekliai išplėtotos LAT praktikos dėl teismo pareigos *ex officio* kvalifikuoti teisinį santykį. Šioje civilinėje byloje ieškovas reiškė reikalavimą dėl netinkamo LR CK 6.499 straipsnio 2 dalyje nurodytos pareigos vykdymo, t.y. pavėluoto daikto grąžinimo nuomotojui, ir prašė taikyti sutartinę atsakomybę. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismas atmetė šį ieškovės reikalavimą, nusprendę, kad pareiga atlyginti nuostolius pagal LR CK 6.499 straipsnio 2 dalį nekyla. Kasaciniame skunde nurodoma, kad „teismai nevykdė pareigos kvalifikuoti šalių santykius ir netinkamai sprendė reikalavimą dėl nuostolių atlyginimo, nes nepagrįstai atsakovės civilinės atsakomybės klausimą nagrinėjo pagal LR CK 6.499 straipsnį, neatsižvelgdami į tai, kad byloje nustatytos visos būtinosios sąlygos atsakovės deliktinei atsakomybei kilti“. Kasacinės instancijos teismas, atsižvelgdamas į proceso dalyvių dispozityvumo principą, patvirtino, kad teismas negali keisti ieškinyje nurodytų gynimo būdų, nuo kurių priklauso ieškovui teikiamos teisminės gynybos efektyvumas. Iš šios teismo argumentacijos galime daryti išvadą, kad teismas, kvalifikuodamas ginčo materialųjį teisinį santykį, negali paneigti ieškovo pasirinkto savo teisių gynybos būdo, t.y. jeigu ieškovas sutarties šalies atžvilgiu pareiškė ieškinį dėl deliktinės atsakomybės taikymo, teismas turi vertinti deliktinės atsakomybės taikymo sąlygų buvimą, bet ne *ex officio* pakeisti ieškovo pasirinktą teisių gynimo būdą, taikydamas sutartinę atsakomybę ir spręsdamas, ar buvo padarytas sutarties pažeidimas. Cituojamos nutarties argumentacija patvirtina šį teiginį, t.y. „kasatorė savo teises pasirinko ginti remdamasi sutartine civiline atsakomybe ir LR CK 6.499 straipsnio 2 dalies nuostatomis. Dėl to teismai pagrįstai pasisakė dėl šios teisės normos aiškinimo ir taikymo sąlygų ginčo situacijoje.“[1122]

Iura novit curia principas pateisina situaciją, kuomet ieškovui pareiškus ieškinį dėl delikto, teismas, įvertinęs, kad tarp šalių egzistuoja sutartiniai santykiai, vadovaujasi sutarčių teisės normomis ir sprendžia, ar kita sutarties šalis pažeidė sutartį. Mūsų nuomone, ši pozicija yra svarbi taikant vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdą, kadangi leidžia teismui priimti teisingą, konkrečios situacijos faktines aplinkybes atitinkantį sprendimą, kuomet lemiamą reikšmę turi ne formalios sutarties ir delikto kategorijos, bet teisinio santykio šalių interesų pusiausvyra, ieškant jai tinkamos teisės normų kombinacijos.

Nors *iura novit curia* principo turinio ribų nacionalinėje civilinio proceso teisėje pagrįstumo analizė yra už šios disertacijos tyrimo ribų, tačiau tolesnei mokslinei diskusijai norėtųsi iškelti klausimą, ar *iura novit curia* principas reiškia teismo teisę ar pareigą *ex officio* kvalifikuoti teisinį santykį. Ar šis principas leidžia teismui visų pirma patikrinti ieškovo nurodytą teisinį ieškinio pagrindą ir tik nustačius jo nepagrįstumą savarankiškai kvalifikuoti teisinį santykį. Pavyzdžiui, jeigu ieškovas prašo taikyti deliktinę atsakomybę, esant jos taikymo sąlygoms, taikyti deliktinę atsakomybę net ir tuo atveju, jeigu yra ir sutartinės atsakomybės sąlygos. Minėta, jog valstybėse, taikančiose reikalavimo konkurencijos sprendimo būdą, pripažįstama ieškovo teisė sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo situacijose pasirinkti ieškinio teisinį pagrindą. Tokiu atveju kyla klausimas, ar šiose valstybėse nepripažįstamas *iura novit curia* principas, ar jo taikymo ribos skiriasi?

1122 LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. lapkričio 11 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Merkys“ v. UAB „Balticum TV“* (bylos Nr. 3K-3-589-684/2015).

Prancūzijoje H. Motelsky laikėsi pozicijos, jog teisėjo užduotis yra rasti ir taikyti faktinėms bylos aplinkybėms tinkamą teisės normą, neatsižvelgiant į tai, kokias teisės normas nurodė šalys. Pažymėtina, jog šios pozicijos yra laikomasi Prancūzijos civilinio proceso teisėje[1123] ir ji pagrindžia Prancūzijoje taikoma įstatymo konkurencijos sprendimo būdą. J.A. Jolowicz pažymi, jog *Anglijoje* šalims labiau negu teismui teko atsakomybė parinkti taikytiną teisę ir *iura novit curia* principas nebuvo ir nėra Anglijos teisės dalimi, todėl neabejotina, kad bendrosios teisės tradicijos valstybėse ir dėl proceso ypatumų šalių nurodytam teisiniam ieškinio pagrindui yra teikiama didesnė reikšmė negu kontinentinės teisės tradicijos valstybėse[1124]. Tokia pozicija atitinka reikalavimo konkurencijos sprendimo būdą ir nukentėjusiojo asmens teisę pasirinkti ieškinio teisinį pagrindą Anglijoje. Tačiau *iura novit curia* principas neabejotinai pripažįstamas ir reikalavimo konkurencijos sprendimo būdą taikančioje *Vokietijoje*, teigiant, kad teismas yra atsakingas už tinkamą teisės taikymą[1125]. Šiuo aspektu svarbu įvertinti, ar *iura novit curia* principas suteikia teismui *teisę* ar *pareigą* atlikti savarankišką teisinį kvalifikavimą. J.A. Jolowicz pažymi, kad nors Vokietijoje ieškovo nurodomas teisinis kvalifikavimas yra tik *pasiūlymas* teismui, tačiau tam tikras šio principo ribojimas yra grindžiamas tuo, kad šalis pateikia faktus. Šalių pareiškimas apie faktines aplinkybes gali priklausyti nuo taikytinų teisės normų, todėl teisinis kvalifikavimas negali būti siurprizu šalims. Vokietijoje laikomasi pozicijos, kad jeigu teismas ketina pasirinkti teisės normą, kurios šalys nenurodė, teismas turi pareigą informuoti šalis.[1126] Vokietijos civilinio proceso teisės doktrinoje nurodoma, kad ieškinyje ieškovas turi nurodyti faktines aplinkybes (gyvenimišką santykį), kuriomis jis grindžia savo reikalavimą, kurios yra kiekvienų teisinių pasekmių sąlyga, kadangi teisinė sistema pasekmes sieja su faktais[1127]. Greta pažymima, kad reikalavimo pagrindas nėra teisinis santykis, kuris nustatomas iš faktinių aplinkybių, tačiau faktinių aplinkybių nurodymas turi leisti atpažinti, koks reikalavimas yra pareikštas procesinės teisės prasme ir jį aiškiai apibūdinti, užtikrinant jo individualizavimą, t.y. atskyrimą nuo kitų panašių reikalavimų[1128]. Tačiau tai nereiškia, kad būtina nurodyti konkrečią teisės normą ar kvalifikuoti teisinį santykį. Tokia pozicija yra ginčų dėl individualizacijos ir substancijos teorijų[1129] rezultatas. Vokietijoje šalių teisinė argumentacija sudaro reikšmingą, nors ir neprivalomą, procesinių dokumentų dalį.

Teisės doktrinoje yra nuomonių, neigiančių plačią *iura novit curia* principo sampratą. Pavyzdžiui, Z. Kühn teigimu, Vakarų Europos valstybėse šis principas nėra taikomas pažodžiui, kuomet teismas žino teisę, bet taip pat aktuali šalių pozicija, kuri padėtų rasti

1123 Jolowicz, J.A. *On Civil Procedure.* Cambridge: University Press, 2000, p. 187-188.

1124 *Ibid*., p. 189.

1125 Murray, P.L.; Stürner, R. *German Civil Justice.* Durham, North Carolina: Carolina Academic Press, 2004, p. 612.

1126 Jolowicz, J.A., *op. cit*., p. 255.

1127 Rosenberg, L.; Schwab, K.H.; Gottwald, P. *Zivilprozessrecht.* München: Verlag C.H. Beck, 2010, p. 520.

1128 Plačiau žr. *ibid*.

1129 Pagal *invidualizacijos teoriją* ieškovas ieškinio pagrindu turi nurodyti požymius, kurie teisinį santykį, iš kurio ieškovas kildina savo reikalavimą, skiria nuo kitų teisinių santykių. Individualizacijos teorija pagrįsta fakto teisine kvalifikacija, neišskiria faktinio ir teisinio ieškinio pagrindo. *Substancijos teorija* būtinu ieškinio elementu laiko faktinių aplinkybių aprašymą, kuris yra pakankamas tam, kad atskirti konkretų santykį nuo kitų ir pagrįsti ieškovo procesinį reikalavimą. Plačiau žr. *Ibid*., p. 520-521.

tinkamiausią teisės normą ir nustatyti jos turinį[1130]. Autorius nurodo, kad postkomunistinėse valstybėse principas *iura novit curia* turi didesnę reikšmę negu Vakarų Europoje. Pavyzdžiui, Čekoslovakijos civilinio proceso teisės doktrinoje buvo nurodoma, jog taikytina teisės norma nėra atrandama civilinio proceso metu, ją teismas žino iki ir nepriklausomai nuo proceso. Tokia pozicija neabejotinai lemia proceso šalių pasyvumą ir eliminuoja jų galimą įtaką teisinėje kvalifikacijoje. Z. Kühn pažymi, kad komunistinėje sistemoje buvo pripažįstama, kad šalis negali gauti naudos tik todėl, kad ją atstovauja geresnis advokatas[1131]. Autoritarinis požiūris į teisę kartu su formaliu tekstiniu pozityvizmu ir privalomu teismo teisės taikymu suteikia teismui išimtinę teisę nustatyti teisės turinį[1132]. Šis požiūris neatitinka teisės kaip *diskurso* sampratos, kuomet šalys ginčijasi ir dėl fakto, ir dėl teisės, kuomet teismas turi paaiškinti, kodėl jo teisės aiškinimas yra geresnis, jeigu jis prieštarauja šalių pozicijai, teismų praktikai analogiškose bylose ar teisės doktrinai[1133].

Mūsų nuomone, *iura novit curia* principo turinys yra svarbus, identifikuojant deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdą. Išskyrus bendrosios teisės tradicijos valstybes, kuriose šis principas netaikomas dėl proceso ypatumų, kontinentinės teisės tradicijos valstybės pripažįsta šį principą, tačiau kai kuriose iš jų ieškovui suteikiama teisė rinktis reikalavimo pagrindą, kurį teismas turi patikrinti. Jeigu *iura novit curia* principas būtų aiškinamas kaip suteikiantis teismui teisę visų pirma patikrinti ieškovo nurodomą reikalavimo pagrindą ir tik nesant jo taikymo sąlygų, savarankiškai kvalifikuoti teisinį santykį, tuomet galimas reikalavimo konkurencijos sprendimo būdas. Tuo atveju, jeigu teismas nėra saistomas pareigos patikrinti ieškovo nurodomo reikalavimo pagrindo ir iš karto savarankiškai kvalifikuoja teisinį santykį, galimas įstatymo konkurencijos arba vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdo taikymas. Atsižvelgiant į tai, kad nacionalinėje civilinio proceso teisėje iš esmės laikomasi pastarosios pozicijos, reikalavimo konkurencijos sprendimo būdo taikymas Lietuvoje nėra galimas.

2.5.3.2. Lis pendens[1134] taikymas deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje

Kitas reikšmingas aspektas yra *lis pendens* taikymas tuo atveju, jeigu ieškovas pareiškia ieškinį dėl sutarties pažeidimo ir ieškinį dėl delikto, esant jų sutapimui, skirtingų valstybių teismuose, esant skirtingoms teismingumo nustatymo taisyklėms. S. Zogg teigimu, „jeigu ieškovas iš tikrųjų gali reikšti reikalavimą skirtingose *fora*, turi būti išnagrinėtas lygiagretaus bylinėjimosi klausimas <...> – ypač, ar tokiose situacijose sutartinis procesas apima

1130 Kühn, Z. The Authoritarian Legal Culture at Work: The Passivity of Parties and the Interpretational Statements of Supreme Courts. *CYELP,* 2006, 2: 21.

1131 *Ibid.*, p. 22.

1132 *Ibid.*, p. 23.

1133 *Ibid.*, p. 26.

1134 *Lis pendens* institutas tarptautiniame civiliniame procese leidžia teismui atsisakyti nagrinėti bylą, kai tokia pat byla yra iškelta užsienio valstybės teisme, ir padeda išvengti lygiagretaus bylinėjimosi kelių valstybių teismuose. Bužinskas, G.; Grigienė, J., *supra* note 619, p. 10.

tą patį ieškinio pagrindą kaip deliktinis procesas“[1135]. G. Bužinskas ir J. Grigienė pažymi, kad „*Lis pendens* taisyklė tarptautiniame civiliniame procese reiškia, kad pareiškus ieškinį vienos valstybės teisme prarandama teisė pareikšti ieškinį kitos valstybės teisme“[1136]. *Lis pendens* grindžiama pirmiau pradėtos bylos prioritetu. LR CPK 137 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad teismas atsisako priimti ieškinį, jeigu teismo žinioje yra byla dėl ginčo tarp tų pačių šalių, dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu. Pažymėtina, kad Lietuvos civilinio proceso teisės doktrinoje nėra vieningos nuomonės dėl to, ar *lis pendens* yra taikytina tarptautiniame civiliniame procese, ar ne. LR CPK 781 straipsnio 2 dalyje pažymima, kad jeigu Lietuvos Respublikos teismai pagal kodekse nustatytas teismingumo taisykles yra kompetentingi nagrinėti civilines bylas, ši kompetencija neišnyksta, kai ta pati byla yra nagrinėjama užsienio valstybės teisme. G. Bužinskas ir J. Grigienė nurodo, kad „priėmus CPK, *lis pendens* taisyklė įstatymo leidėjo buvo panaikinta“[1137]. Nors doktrinoje yra priešingų nuomonių. Pavyzdžiui, V. Mikelėno teigimu, CPK 137 straipsnio 2 dalies 5 punktas turi būti taikomas ir tarptautiniame civiliniame procese“[1138].

Reglamento Briuselis I 29 straipsnis numato, kad jeigu skirtingų valstybių narių teismuose pradedamas procesas bylose tarp tų pačių šalių dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu, bet kuris teismas, į kurį kreiptasi vėliau, savo iniciatyva sustabdo bylos nagrinėjimą, kol bus nustatyta teismo, į kurį kreiptasi pirmiausia, jurisdikcija. Šiame kontekste svarbu atsakyti į klausimą, ar ieškinys dėl sutartinės atsakomybės taikymo ir ieškinys dėl deliktinės atsakomybės taikymo deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje gali būti laikomi tapačiais ieškiniais Reglamento Briuselis I prasme? V. Nekrošius atkreipia dėmesį, kad „konstatuojant ieškinių tapatumą reikėtų vadovautis ne ieškinio dalyko ir pagrindo tapatumo teorija, bet ETT suformuluota abiejų procesų esminių momentų tapatumo teorija“. <...> nėra reikalaujama visiško jų sutapimo – pakanka vien to, jog sutampa esminiai šių ieškinio elementų aspektai“[1139]. Reglamento Briuselis I 29 straipsnio 3 dalyje teigiama, jog jeigu nustatoma teismo, į kurį buvo kreiptasi pirmiausia, jurisdikcija, bet kuris kitas teismas nei teismas, į kurį buvo kreiptasi pirmiausia, atsisako jurisdikcijos to teismo naudai. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje gali būti reikšmingas Reglamento Briuselis I 30 straipsnis, kuriame nurodoma, kad jeigu skirtingų valstybių narių teismuose nagrinėjami susiję ieškiniai, bet kuris teismas, į kurį kreiptasi vėliau, gali sustabdyti savo bylos nagrinėjimą. Jeigu ieškinys nagrinėjamas pirmosios instancijos teisme, į kurį kreiptasi pirmiausia, bet kuris kitas teismas vienos iš šalių prašymu taip pat gali atsisakyti jurisdikcijos, jeigu jurisdikciją nagrinėti šiuos ieškinius turi teismas, į kurį kreiptasi pirmiausia, ir jeigu pagal jo teisę leidžiama tuos ieškinius sujungti. Pažymėtina, jog sąvoka „tarpusavyje susiję ieškiniai“ yra *autonominio aiškinimo* dalykas. Reglamento Briuselis I 30 straipsnio 3 dalyje pateikta „tapatumo“ sąvoka, t.y. ieškiniai laikomi susijusiais, kai jie yra taip glaudžiai susiję, kad juos tikslinga nagrinėti ir spręsti kartu, siekiant išvengti galimo skirtinguose teismo procesuose priimtų sprendimų nesu-

1135 Zogg, S., *supra* note 74, p. 39-40.

1136 Bužinskas, G.; Grigienė, J., *supra* note 619, p. 231.

1137 *Ibid*., p. 233.

1138 Laužikas, E.; Mikelėnas, V.; Nekrošius, V. *Civilinio proceso teisė*. 2 tomas. Vilnius: Justitia, 2005, p. 580.

1139 Nekrošius, V., *supra* note 617, p. 73.

derinamumo. V. Nekrošius pažymi, kad „ETT aiškindamas šią sąvoką vadovaujasi plataus aiškinimo principu[1140]. Tarpusavio sąsajumas apima visus atvejus, kai egzistuoja pavojus, kad teismai priims tarpusavyje prieštaraujančius sprendimus net ir tais atvejais, kai jie gali būti atskirai vykdomi ir jų sukeliami teisiniai padariniai vieni kitų nedaro neįmanomų“[1141]. Be to, „ETT yra taip pat pripažinęs, kad ieškiniai yra tarpusavyje susiję, jeigu grindžiami tomis pačiomis faktinėmis aplinkybėmis; egzistuoja pagrindinių sprendimų motyvų prieštaravimo pavojus, abiejuose procesuose būtina išsiaiškinti tuos pačius pagrindinius fakto ir teisės klausimus“[1142]. Atsižvelgiant į šią argumentaciją, tikėtina, kad deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacija atitinka nurodytus tapatumo kriterijus, todėl yra pagrindo taikyti *lis pendens*. Šiame kontekste svarbu tai, kad įstatymo konkurencijos ir vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdai leidžia išvengti šios problemos, kadangi *yra galimas tik vienas procesas*.

2.5.4. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdo Lietuvoje vertinimas

Šiame disertacijos poskyryje siekiama nustatyti, kuris deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdas, atsižvelgiant į šios disertacijos tyrimo rezultatus, galėtų būti taikomas Lietuvoje. Siekiant šio tikslo, vertinama, kuris iš konkurencijos sprendimo būdų *Lietuvoje* atitinka išskirtus konkurencijos sprendimo būdo pagrįstumo vertinimo kriterijus, kartu pateikiami apibendrinti šios disertacijos 2.4.2 ir 2.4.3 poskyrių tyrimo rezultatai:

pirma, ar šis konkurencijos sprendimo būdas atitinka materialinės teisės normas, t. y. lingvistinę ir sisteminę LR CK analizę?

Antra, ar šis konkurencijos sprendimo būdas atitinka procesinės teisės normas?

Trečia, ar šis konkurencijos sprendimo būdas užtikrina nukentėjusiojo asmens teisę į žalos atlyginimą Lietuvoje?

Ketvirta, ar šis konkurencijos sprendimo būdas leidžia nukentėjusiajam asmeniui piktnaudžiauti teise Lietuvoje?

Penkta, ar šis konkurencijos sprendimo būdas pateisina skirtingą rezultatą sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo situacijoje, atsižvelgiant tik į taikytinos civilinės atsakomybės rūšį, Lietuvoje?

Šešta, ar šis konkurencijos sprendimo būdas Lietuvoje atitinka šiuolaikines sutarčių ir deliktų teisės santykio tendencijas?

1140 Stosowanie prawa Unii Europejskiej przez sądy/pod. red. A. Wrubla. Zakamycze, 2005. P. 568. Cituota iš: Nekrošius, V., *supra* note 617, p. 75.

1141 Europäisches Zivilprozessrecht: Kommentar. Band 1 /Hrsg. T. Rauscher. München, 2006. P. 363. Cituota iš: Nekrošius, V., *ibid*.

1142 *Ibid.*

2.5.4.1. Įstatymo konkurencija Lietuvoje

Lentelė Nr. 5. Įstatymo konkurencijos sprendimo būdo Lietuvoje įvertinimas

Ar šis konkurencijos sprendimo būdas atitinka LR CK sisteminę analizę?	**ne**, LR CK sisteminės analizės rezultatai neleidžia daryti išvados dėl sutartinės atsakomybės viršenybės ir dėl tarp civilinės atsakomybės rūšių esančio bendrosios - specialiosios teisės normų santykio
Ar šis konkurencijos sprendimo būdas atitinka LR CK lingvistinę analizę?	**ne**, LR CK lingvistinės analizės (tiek delikto sampratos, tiek civilinės atsakomybės rūšių sampratos) rezultatai neleidžia daryti išvados dėl sutartinės atsakomybės viršenybės ir dėl tarp civilinės atsakomybės rūšių esančio bendrosios-specialiosios teisės normų santykio
Ar šis konkurencijos sprendimo būdas atitinka procesinės teisės normas?	**taip**, kadangi neneigiama teismo teisė savarankiškai kvalifikuoti teisinį santykį
Ar šis konkurencijos sprendimo būdas užtikrina nukentėjusiojo asmens teisę į žalos atlyginimą Lietuvoje?	šis kriterijus būtų tenkinamas tada, jeigu sutartinės atsakomybės taikymas nukentėjusiajam asmeniui konkrečioje situacijoje būtų palankesnis negu deliktinės: -nukentėjusiajam asmeniui palankesnės sutartinės atsakomybės teisės normos (verslininko atsakomybė be kaltės, netesybos, nenumatyta galimybė sumažinti atlygintinos žalos dydį, atsižvelgiant į žalą padariusio asmens turtinę padėtį, nenumatytas apribojimas prisiteisti žalos atlyginimą nuo kreipimosi dienos, jeigu kreipiamasi po trijų metų, neribojamas grynai ekonominio pobūdžio žalos atlyginimas, palankesnis netiesioginės atsakomybės taikymo reglamentavimas, palankesnės solidariosios atsakomybės reglamentavimas, et al.); -nukentėjusiajam asmeniui palankesnės deliktinės atsakomybės teisės normos (griežtosios atsakomybės taikymo atvejai, netaikomas verslininko nuostolių numatomumo momentas, tik didelis nukentėjusiojo asmens neatsargumas turi įtakos skolininko atsakomybės sumažinimui ar netaikymui, žalos atlyginimas natūra, ribotos galimybės susitarti dėl deliktinės atsakomybės netaikymo ar jos dydžio apribojimo, galimybė apdrausti deliktinę atsakomybę, arbitražinės išlygos negaliojimas, et al.). Sunku įvertinti skirtingų teisingumo taisyklių ir taikytinos teisės palankumą nukentėjusiajam asmeniui. Išvada: negalima vienareikšmiškai teigti, jog visais atvejais sutartinės atsakomybės taikymas deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje nukentėjusiajam asmeniui nėra palankesnis, tačiau galimos situacijos, kai deliktinės atsakomybės taikymas nukentėjusiajam asmeniui bus palankesnis

Ar šis konkurencijos sprendimo būdas leistų nukentėjusiajam asmeniui piktnaudžiauti teise Lietuvoje?	**ne**, kadangi nukentėjusiojo asmens pasirinktas teisinis reikalavimo pagrindas nesaisto teismo. Konstatavęs, kad faktinis ieškinio pagrindas pagrindžia deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijos buvimą, teismas, taikydamas įstatymo konkurencijos sprendimo būdą, taikys sutartinę atsakomybę
Ar šis konkurencijos sprendimo būdas pateisina skirtingą rezultatą?	**taip**, dėl šioje disertacijoje identifikuotų civilinės atsakomybės rūšių taikymo sąlygų ir teisinių pasekmių skirtumų nacionalinėje civilinėje teisėje taikant sutartinę atsakomybę galimas skirtingas rezultatas negu tas, kuris būtų galimas, jeigu nukentėjusiajam asmeniui būtų suteikta teisė reikšti reikalavimą dėl deliktinės atsakomybės. Tačiau galimas ir kitoks šio kriterijaus vertinimas, paneigiant skirtingo rezultato galimybę: atsižvelgiant į tai, kad nukentėjusiajam asmeniui nesuteikiama teisė reikšti reikalavimo dėl deliktinės atsakomybės taikymo, minimizuojama šio konkurencijos sprendimo būdo kriterijaus reikšmė
Ar šis konkurencijos sprendimo būdas Lietuvoje atitinka šiuolaikines sutarčių ir deliktų teisės santykio tendencijas?	**ne**, kadangi neužtikrina nukentėjusiojo asmens teisės į žalos atlyginimą ir sutarčių laisvės bei sutarties privalomumo principų pusiausvyros, yra pagrįstas formaliomis sutartinės ir deliktinės atsakomybės kategorijomis, pabrėžiant jų atskirumą, taip prieštaraujant sutarčių ir deliktų teisės suartėjimo tendencijoms

Apibendrindami lentelės Nr. 5 rezultatus, galime teigti, kad įstatymo konkurencijos sprendimo būdas Lietuvoje nėra pagrindžiamas nei LR CK analizės rezultatais (*de lege lata* tyrimu), nei atitikimu deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdo pagrįstumo vertinimo kriterijams (*de lege ferenda* tyrimu), nors ir atitinka procesinės teisės normas.

2.5.4.2. Reikalavimo konkurencija Lietuvoje

Lentelė Nr. 6. Reikalavimo konkurencijos sprendimo būdo Lietuvoje įvertinimas

Ar šis konkurencijos sprendimo būdas atitinka LR CK sisteminę analizę?	**taip**, LR CK sisteminės analizės rezultatai leidžia daryti išvadą dėl civilinės atsakomybės rūšių lygiateisiškumo ir atskirumo
Ar šis konkurencijos sprendimo būdas atitinka LR CK lingvistinę analizę?	**taip**, LR CK lingvistinės analizės (tiek delikto sampratos, tiek civilinės atsakomybės rūšių sampratos) rezultatai taip pat leidžia daryti išvadą dėl civilinės atsakomybės rūšių lygiateisiškumo
Ar šis konkurencijos sprendimo būdas atitinka procesinės teisės normas?	**ne**, kadangi teismas *ex officio* kvalifikuoja reikalavimo teisinį pagrindą
Ar šis konkurencijos sprendimo būdas užtikrina nukentėjusiojo asmens teisę į žalos atlyginimą Lietuvoje?	**taip**, nes materialinės teisės normos suteikia nukentėjusiajam asmeniui teisę rinktis jam palankesnį reikalavimo pagrindą; nors negalima vienareikšmiška išvada, kuri civilinės atsakomybės rūšis nacionalinėje civilinėje teisėje yra palankesnė nukentėjusiajam asmeniui, tačiau svarbu tai, kad ieškovo teisė rinktis teisinį ieškinio pagrindą nepripažįstama procesinės teisės prasme

Ar šis konkurencijos sprendimo būdas leidžia nukentėjusiajam asmeniui piktnaudžiauti teise Lietuvoje?	**taip**, leidžia nukentėjusiajam asmeniu išvengti nepalankių sutarties ir sutarčių teisės normų taikymo, tačiau svarbu tai, kad ieškovo teisė rinktis teisinį ieškinio pagrindą nepripažįstama procesinės teisės prasme
Ar šis konkurencijos sprendimo būdas pateisina skirtingą rezultatą?	**taip**, kadangi identifikuoti civilinės atsakomybės rūšių skirtumai nacionalinėje civilinėje teisėje gali lemti skirtingą rezultatą, atsižvelgiant į taikytinos civilinės atsakomybės rūšį, tačiau svarbu tai, kad ieškovo teisė rinktis teisinį ieškinio pagrindą nepripažįstama procesinės teisės prasme
Ar šis konkurencijos sprendimo būdas Lietuvoje atitinka šiuolaikines sutarčių ir deliktų teisės santykio tendencijas?	iš dalies, kadangi nors ir pateisina nukentėjusiojo asmens teisę į žalos atlyginimą, bet paneigia sutarčių laisvės bei sutarties privalomumo principus; be to, yra pagrįstas formaliomis civilinės atsakomybės dualizmo kategorijomis, neigiant sutarčių ir deliktų teisės suartėjimo tendencijas

Atsižvelgdami į lentelės Nr. 6 rezultatus, galime daryti išvadą, kad reikalavimo konkurencijos sprendimo būdas Lietuvoje atitinka LR CK, tačiau neatitinka LR CPK teisės normų (*de lega lata* tyrimas), taip pat visų deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdui taikytinų pagrįstumo vertinimo kriterijų ir šiuolaikinių sutarčių ir deliktų teisės santykio tendencijų (*de lege ferenda* tyrimas).

2.5.4.3. Vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdas Lietuvoje

Lentelė Nr. 7. Vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdo Lietuvoje įvertinimas

Ar šis konkurencijos sprendimo būdas atitinka LR CK sisteminę analizę?	LR CK sisteminės analizės rezultatai neleidžia daryti tiesioginės išvados dėl vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdo, tačiau *bendrosios* civilinės atsakomybės instituto teisės normos (LR CK 6.245-6.255 straipsniai) patvirtina civilinės atsakomybės rūšių *sąsajumą* (bendrumą), todėl, mūsų nuomone, vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdas *neprieštarauja* LR CK
Ar šis konkurencijos sprendimo būdas atitinka LR CK lingvistinę analizę?	**taip**, LR CK lingvistinės analizės (tiek delikto sampratos, tiek civilinės atsakomybės rūšių sampratos) rezultatai leidžia daryti išvadą dėl civilinės atsakomybės rūšių lygiateisiškumo; bendrosios civilinės atsakomybės teisės normos, ypač LR CK 6.246 straipsnio 1 dalis, patvirtina civilinės atsakomybės rūšių vieningumą
Ar šis konkurencijos sprendimo būdas atitinka procesinės teisės normas?	**taip**, kadangi neneigiama teismo teisė savarankiškai kvalifikuoti teisinį santykį
Ar šis konkurencijos sprendimo būdas užtikrina nukentėjusiojo asmens teisę į žalos atlyginimą Lietuvoje?	**taip**, nes suteikia teisę teismui taikyti nukentėjusiajam asmeniui palankesnes teisės normas
Ar šis konkurencijos sprendimo būdas leidžia nukentėjusiajam asmeniui piktnaudžiauti teise Lietuvoje	**ne**, leidžia teismui taikyti tiek šalių susitarimo sąlygas, tiek sutarčių teisės ir sutartinės atsakomybės teisės normas, atsižvelgiant į poreikį užtikrinti *pacta sunt servanda* ir *neminem laedere* principų pusiausvyrą konkrečioje situacijoje

Ar šis konkurencijos sprendimo būdas pateisina skirtingą rezultatą?	**ne**, kadangi teismas savarankiškai kvalifikuodamas teisinį santykį ieško konkrečiai situacijai vienintelio tinkamo sprendimo
Ar šis konkurencijos sprendimo būdas Lietuvoje atitinka šiuolaikines sutarčių ir deliktų teisės santykio tendencijas?	**taip**, kadangi užtikrina nukentėjusiojo asmens teisės į žalos atlyginimą ir sutarčių laisvės bei *pacta sunt servanda* principų pusiausvyrą ir atitinka šiuolaikines sutarčių ir deliktų teisės suartėjimo tendencijas

Apibendrindami lentelės Nr. 7 rezultatus, galime daryti išvadą, kad vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdas Lietuvoje neprieštarauja nei LR CK sisteminės ir lingvistinės analizės rezultatams, nei LR CPK (*de lege lata* tyrimas), tiek atitinka deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdo pagrįstumo vertinimo kriterijus (*de lege ferenda* tyrimas).

2.6. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdo taikymo ypatumai Lietuvoje

Vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdas, nors ir atitinka konkurencijos sprendimo būdo pagrįstumo vertinimo kriterijus, taip pat šiuolaikines sutarčių ir deliktų teisės raidos tendencijas, neprieštarauja nei materialinės, nei procesinės teisės normoms, gali būti kritikuojamas dėl sudėtingo taikymo praktikoje, ypač todėl, kad reikalauja aktyvaus teismo vaidmens, neigiant galimybę pagrįsti teismo sprendimą tik formalia civilinės atsakomybės rūšių klasifikacija. Teisės doktrinai keliamas uždavinys išskirti kriterijus, į kuriuos turėtų atsižvelgti teismai deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje taikydami vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdą.

Vertinant šį sprendimo būdą nacionalinėje civilinėje teisėje, svarbu nustatyti, kokia apimtimi deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje gali būti taikomos bendrosios civilinės atsakomybės teisės normos (LR CK 6.245 – 6.255 straipsniai), specialiosios sutartinės atsakomybės teisės normos (LR CK 6.256 – 6.262 straipsniai), specialiosios deliktinės atsakomybės teisės normos (LR CK 6.263 – 6.291 straipsniai), taip pat šalių susitarimo sąlygos ir žalos atlyginimą reglamentuojančios LR CK šeštosios knygos IV dalies „Atskiros sutarčių rūšys“ teisės normos. Svarbu pažymėti ir tai, kad nepaisant egzistuojančių skirtumų tarp sutartinės ir deliktinės atsakomybės taikymo sąlygų ir teisinių pasekmių vis dar yra nemažai panašumų, todėl klausimas, kurią konkrečią teisės normą taikyti, jeigu rezultatas yra tas pats, ne visada yra aktualus. Pavyzdžiui, Lietuvoje taikomas vienodas ieškinio senaties terminas dėl žalos atlyginimo tiek reikalavimams dėl sutartinės, tiek reikalavimams dėl deliktinės atsakomybės (LR CK 1.125 straipsnio 8 dalis), todėl šis aspektas, kuris paprastai yra laikomas vienu iš svarbiausių deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje, Lietuvoje nėra reikšmingas.

Sutartinei ir deliktinei atsakomybei taikomos bendrosios civilinės atsakomybės teisės normos, numatytos LR CK 6.245 – 6.255 straipsniuose, reglamentuojančios civilinės atsakomybės sampratą ir rūšis, neteisėtų veiksmų, priežastinio ryšio, kaltės, žalos ir nuostolių, kaip civilinės atsakomybės sąlygų, sampratą, taip pat neturtinę žalą, visišką žalos atlygini-

mą, šalių susitarimus dėl civilinės atsakomybės netaikymo ir jos dydžio apribojimo, civilinės atsakomybės netaikymą ir atleidimą nuo civilinės atsakomybės, civilinės atsakomybės draudimą bei prevencinį ieškinį. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje neabejotinai galimas šių bendrųjų teisės normų taikymas, jeigu nepaneigiamos specialiosios teisės normos, apimančios daugiau konkrečios situacijos faktinių aplinkybių požymių.

Taikant vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdą, svarbiomis tampa šalių susitarimo sąlygos, kurios gali numatyti tiek švelnesnį, tiek griežtesnį civilinės atsakomybės reglamentavimą. Tokiu atveju kyla klausimas, ar toks šalių susitarimas apima bendrosios rūpestingumo pareigos pažeidimą, ar ne. Tai sutarties sąlygų aiškinimo klausimas, atsižvelgiant į šios disertacijos pirmajame skyriuje nurodytus susitarimų dėl deliktinės atsakomybės netaikymo ar jos dydžio apribojimo ypatumus. Šiame kontekste svarbu pažymėti, kad net ir tuo atveju, kai sutartinė ir deliktinė atsakomybė laikomos nepriklausomomis, jos nėra viena nuo kitos izoliuotos. L. Heckendorf pažymi, kad tiek sutartiniai įsipareigojimai turi įtakos deliktinei atsakomybei, tiek atvirkščiai[1143]. Pavyzdžiui, sutarčių teisės normose nustatytos, taip pat šalių sutartos atsakomybę lengvinančios sąlygos Vokietijoje, Šveicarijoje, Anglijoje galioja ir konkuruojančiam reikalavimui dėl deliktinės atsakomybės taikymo (pavyzdžiui, rūpestingumo pareigos standartas). Tačiau sutartinę atsakomybę griežtinančios sąlygos, pavyzdžiui, ypatingi rūpestingumo reikalavimai ar įsipareigojimai, neturi jokios įtakos deliktinei atsakomybei.[1144] Pritartina L. Heckendorf pozicijai, jog dėl šios sutartinių ir deliktinių civilinės atsakomybės sąlygų tarpusavio įtakos iš esmės nėra reikšminga, ar konkreti teisinė sistema pripažįsta konkuruojantį reikalavimą dėl žalos atlyginimo, ar ne, kadangi kiekvienu atveju sutartis turi pirmenybę: ar *non-cumul* pagrindu, kuomet visiškai pašalinama galimybė taikyti deliktinę atsakomybę, ar kuomet sutarties sąlygos ar sutarčių teisės normos modifikuoja deliktinę atsakomybę[1145]. Jeigu atsižvelgiant į sutarties sąlygas negalimas civilinės atsakomybės taikymas konkrečioje situacijoje, šio apribojimo negalima išvengti deliktinės atsakomybės taikymu ir pan., jeigu sutarties sąlygos taptų beprasmėmis. Minėta, jog Vokietijoje, taikančioje reikalavimo konkurencijos sprendimo būdą, pripažįstama galimybė taikyti sutartinės atsakomybės teisės normas *konkuruojančiam* reikalavimui dėl deliktinės atsakomybės.[1146]

Sprendžiant dėl konkrečios teisės normos taikymo deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje, būtina nustatyti teisės normos tikslą, adresatą bei įvertinti jos tinkamumą konkrečioje situacijoje, siekiant *neminem laedere* ir *pacta sunt servanda* principų pusiausvyros. LR CK 6.256 – 6.262 straipsniai numato specialiąsias sutartinės atsakomybės teisės normas. Kokia apimtimi šios teisės normos galėtų būti taikomos deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje? LR CK 6.256 straipsnio 4 dalyje įtvirtintas vienas iš sutartinės ir deliktinės atsakomybės skirtumų, t.y. verslininko atsakomybė be kaltės dėl netinkamo prievolės įvykdymo ar neįvykdymo. Tai reiškia griežtesnę teisės normą, palyginti su bendruoju kaltės standartu (LR CK 6.248 straipsnis),

1143 Heckendorf, L., *supra* note 8, p. 446.

1144 *Ibid*., p. 449.

1145 *Ibid*.

1146 *Ibid*.

o analogiškos griežtą verslininko atsakomybę numatančios teisės normos deliktų teisėje nėra. Ar sprendžiant konkurencijos situaciją siūlomu sprendimo būdu, taikytina ši teisės norma ir dėl žalos, kuri gali būti laikoma deliktu? Kaip nurodyta šios disertacijos pirmajame skyriuje, verslininko atsakomybės be kaltės sąlyga galėtų būti taikoma tik dėl įsipareigojimo pasiekti rezultatą neįvykdymo, bet ne dėl pareigos elgtis rūpestingai pažeidimo, kurią pažeidus kyla deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija. Dėl šios priežasties, tikėtina, šis skirtumas deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje neturėtų būti vertinamas kaip reikšmingas.

LR CK 6.258 straipsnio 4 dalis numato, kad neįvykdžiusi prievolės įmonė (verslininkas) atsako tik už tuos nuostolius, kuriuos ji *numatė* ar galėjo protingai numatyti *sutarties sudarymo metu* kaip tikėtiną prievolės neįvykdymo pasekmę. Ši teisės norma numato švelnesnį teisinį reguliavimą, palyginti su bendrąja visiško žalos atlyginimo teisės norma, o panašaus verslininko atsakomybės apribojimo deliktų teisėje nėra. Ar ši verslininkui palanki teisės norma galėtų būti taikoma ir tada, kuomet neteisėti veiksmai atitinka ne tik sutarties pažeidimą, bet ir deliktą? Vokietijos teisės doktrinoje nurodoma, jog palanki teisės norma gali būti taikoma ir tada, jeigu verslininko padarytas sutarties pažeidimas galėtų būti kvalifikuojamas deliktu. Ši pozicija yra grindžiama verslininko pareiga įgyvendinti juridinio asmens tikslus ir jo turto apsauga. Pirmenybė suteikiama ir kitoms atsakomybės privilegijoms, atsižvelgiant į bendrąsias deliktų teisės normas.[1147] Mūsų nuomone, toks privilegijų išsaugojimas deliktų teisėje galimas tiek, kiek jis neprieštarauja nukentėjusiojo asmens teisės į žalos atlyginimą užtikrinimui. Atsižvelgiant į tai, kad LR CK 6.258 straipsnio 4 dalis yra susijusi su LR CK 6.256 straipsnio 4 dalimi, kuri, mūsų nuomone, netaikytina dėl bendrosios rūpestingumo pareigos pažeidimo deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje, galime daryti išvadą, jog nėra pagrįsta išsaugoti šią verslininko atsakomybės privilegiją esant deliktui sutartiniuose santykiuose.

Svarbu pažymėti, kad didžioji dalis specialiųjų sutartinės atsakomybės teisės normų net ir negalėtų būti taikomos deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje. Pavyzdžiui, LR CK 6.260, 6.261 ir 6.262 straipsniai, numatantys skolininko praleisto termino pasekmes, skolininko praleisto piniginių prievolių įvykdymo termino pasekmes, kreditoriaus praleisto termino pasekmes.

Minėta, kad sutartinėje ir deliktinėje atsakomybėje yra numatyta skirtinga nukentėjusiojo asmens kaltės įtaka žalos atlyginimui. LR CK 6.282 straipsnis reikalauja didelio nukentėjusiojo asmens neatsargumo, taikant deliktinę atsakomybę, o LR CK 6.259 straipsnis neišskiria didelio neatsargumo, nurodydamas, kad jeigu prievolė neįvykdyta dėl abiejų šalių kaltės, skolininko atsakomybė atitinkamai gali būti sumažinta ar jis gali būti visiškai atleistas nuo atsakomybės. Mūsų nuomone, LR CK 6.282 straipsnis labiau tinkamas grynosioms deliktinės atsakomybės taikymo situacijoms, kuomet nukentėjusiojo ir žalą padariusio asmens nesieja sutartiniai santykiai, todėl nukentėjusiojo asmens kaltės įtakos reglamentavimas yra griežtesnis negu tais atvejais, kuomet tarp šalių egzistuoja sutartiniai santykiai. Dėl šios priežasties deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje prioritetas galėtų būti suteikiamas LR CK 6.248 straipsnio 4 daliai, taip pat LR CK 6.259 straipsniui.

1147 Koziol, H., *supra* note 47, p. 103-104. Koziol, H., *supra* note 317, p. 105.

Sprendžiant dėl deliktinės atsakomybės teisės normų taikymo deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje aktualūs LR CK 6.266, 6.267, 6.270 straipsniai, numatantys griežtąją civilinę atsakomybę specialiųjų deliktų atveju. Šios nukentėjusiajam asmeniui palankesnės teisės normos taikytinos konkurencijos situacijoje. Kita vertus, yra specialiųjų deliktinės atsakomybės teisės normų, kurios negalėtų būti taikomos dėl bendrosios rūpestingumo pareigos pažeidimo sutartiniuose santykiuose. Pavyzdžiui, 6.271, 6.272 straipsniai ir kiti. Detalesnės analizės reikalauja žalos asmeniui atlyginimą reglamentuojančių teisės normų taikymas sutartiniuose santykiuose.

2.6.1. Žalos asmeniui atlyginimas deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje

Šiame disertacijos poskyryje, atsižvelgiant į žalos asmeniui prigimtį, analizuojama, kokia apimtimi šiais atvejais taikytinos deliktinės ir sutartinės atsakomybės teisės normos. M. Käerdi teigimu, „taip vadinamų absoliučių teisių ir vertybių pažeidimas – visų pirma kito asmens nuosavybės, kūno neliečiamumo ar sveikatos – priklauso tradicinei deliktų teisės taikymo sričiai[1148]“. Nei doktrinoje, nei užsienio valstybių praktikoje nėra vieningo atsakymo, kaip turėtų būti sprendžiamos situacijos, kuomet sutarties šalis padaro žalos kitos sutarties šalies asmeniui, t.y. kontinentinės teisės tradicijos valstybėse vadinamoms absoliučioms teisėms, kurios tradiciškai yra ginamos deliktų teisės priemonėmis. Pavyzdžiui, asmuo susižaloja parduotuvėje, vežėjas pažeidžia pareigą saugiai nuvežti keleivius ir pan.[1149] Diskutuojama, kodėl yra nustatyta asmens absoliučių teisių apsauga ir kokiu intensyvumu ši pareiga gali būti taikoma sutarties šalims. Mūsų nuomone, atsakymai į šiuos klausimus yra reikšmingi įvertinant sutarčių ir deliktų teisės normų taikymo pagrįstumą konkrečioje situacijoje. Doktrinoje pateikiamas pozicijas galime suskirstyti į kelias grupes, t. y. *pirma*, neigiančias sutartinės atsakomybės taikymą žalos absoliučioms teisėms atveju ir pripažįstančias išimtinį deliktinės atsakomybės taikymą. Tokiu atveju dėl žalos atlyginimo sprendžiama tik pagal deliktų teisės normas. *Antra*, pripažįstančias galimybę taikyti sutartinę atsakomybę ir sutartinės atsakomybės teisės normas, ir *trečia*, pateikiančias tarpinę poziciją, teigiant, jog sutartiniai santykiai gali turėti įtakos bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos nepadaryti žalos turiniui.

Kritikai neigia absoliučių teisių sutartinę prigimtį, o išimtinis deliktinės atsakomybės taikymas pagrindžiamas įstatymo normos pažeidimu, todėl jos nėra priklausomos nuo sutarties šalių valios. Teisę į absoliučių teisių apsaugą nukentėjęs asmuo turi iki ir nepriklausomai nuo sutarties, todėl sutartinių santykių sudarymas neapriboja jos taikymo galimybių. Doktrinoje yra pateikiama nuomonė, kad „žala absoliučioms asmens teisėms, patirta dėl nekokybiško sutarties objekto, turėtų būti atlyginama tik pagal deliktinės atsakomybės taisykles, net jei tarp šalių yra sutartis ar jei šalys yra ikisutartiniuose santykiuose. Kitaip tariant, galima teigti, kad bendra taisyklė yra, jog sutartinis įsipareigojimas neapima pareigos saugoti kito asmens sveikatą nuo žalos, o reikalavimas dėl deliktinės atsakomybės taikymo

1148 Käerdi, M., *supra* note 184, p. 17.

1149 Von Bar, C., *supra* note 80, p. 459.

yra vienintelis galimas reikalavimo dėl tokios žalos atlyginimo pagrindas“[1150]. Pripažįstama, jog pagal prigimtį nuostolių atlyginimas už žalą, padarytą absoliučioms teisėms, patenka į deliktų teisės taikymo sritį[1151], o žala asmeniui „yra deliktinės atsakomybės pamatas visose jurisdikcijose“[1152].

Sutartinė atsakomybė galėtų būti taikoma dėl žalos absoliučioms teisėms, jeigu sutarties šalims suteikiama teisė susitarti dėl tokių teisių apsaugos. Sutarties šalys paprastai detalizuoja tik įvykdymo įsipareigojimų turinį, o absoliučių teisių gynyba retai būna aiškiai nurodyta sutarties tekste, todėl tokiais atvejais sutartinės atsakomybės taikymas gali būti pagrindžiamas *sutarties sąlygų aiškinimu*. C. Von Bar teigimu, „yra savaime suprantama, kad asmuo, kuris sudarė sutartį kaip gydytojas ar saugotojas, turi pareigą rūpintis kitos sutarties šalies sveikata ir nuosavybe ir jam kyla sutartinė atsakomybė, jeigu jis pažeidė rūpestingumo pareigą“[1153]. Tačiau įprastai sudarydamos sutartį šalys siekia pagerinti savo ekonominę padėtį, bet ne užtikrinti absoliučių teisių apsaugą, apie kurią net nėra galvojama sutarties sudarymo metu. Tikėtina, kad net tokios žalos rizika nėra įtraukiama į sutarties kainą. Vadovaujantis tokia pozicija, teiginys, kad šalys prisiėmė tokios žalos riziką, gali reikšti sutarties šalių valios paneigimą. Jeigu sutarties tekste nėra aiškių sutarties sąlygų dėl absoliučių teisių gynybos, tuomet toks sutarties sąlygų aiškinimas gali būti laikomas sutarties laisvės principo pažeidimu, kadangi šalys sutarties sudarymo metu dėl tokios apsaugos nesusitarė ir jos nenumatė. Sutartinė atsakomybė kiltų, jeigu sutartinis įsipareigojimas būtų aiškinamas plačiai, nepriklausomai nuo sutarties šalių tikrųjų ketinimų, tačiau tokiu atveju sutartinė atsakomybė būtų taikoma už numanomus sutartinius įsipareigojimus be šalių susitarimo ir net nesant reikalavimo, kad jie būtų tipiniai konkrečios rūšies sutartims[1154]. Šiose situacijose sutartinės atsakomybės taikymas gali būti pagrindžiamas pažeistos pareigos tikslo doktrina, t.y. nustatant, ar absoliučių asmens teisių apsauga buvo sutarties šalies įsipareigojimo tikslas. Nustačius, kad sutarties šalys nesusitarė dėl absoliučių teisių apsaugos, nėra pagrindo taikyti sutartinę atsakomybę, todėl dėl žalos atlyginimo sprendžiama išimtinai tik pagal deliktų teisės normas.

Yra galima ir tokia pozicija, kuri yra pagrįsta vieningo absoliučių teisių apsaugos santykio doktrina, t.y. absoliučios teisės gali atsirasti iš šalia sutarties esančio savarankiško absoliučių teisių apsaugos santykio, kuris apima laikotarpį nuo sutartinių santykių inicijavimo (t.y. socialinio kontakto) iki faktinio šalių atsiskyrimo[1155]. Ši pozicija yra grindžiama teiginiu, kad būtų nepatenkinama ir savavališka, jeigu sudarius sutartį pasikeistų absoliučių teisių prigimtis ir iš numatytų įstatyme virstų sutartinės prigimties[1156]. Absoliučios teisės lieka nepriklausomos nuo sutarties sudarymo ar vykdymo stadijos, jų turiniui neturi įtakos sutarties sąlygos. Šiuo požiūriu siekiama, kad absoliučių teisių pažeidimo teisinės pasekmės

1150 Sein, K., *supra* note 24, p. 57.

1151 *Ibid.*, p. 55.

1152 Von Bar, C., *supra* note 80, p. 459.

1153 *Ibid.,* p. 480.

1154 *Ibid.*

1155 Mayr, V., *supra* note 54, p. 64.

1156 *Ibid.*

būtų identiškos tiek prieš, tiek po sutarties sudarymo[1157]. Jeigu sutarties šalys aiškiai susitaria dėl absoliučių teisių apsaugos, tuomet jos tampa papildomomis įvykdymo prievolėmis (vok. *Nebenleistungspflichten*)[1158]. Tokiu atveju gali būti laikoma, kad sutartiniai santykiai, nekeisdami pareigos nepadaryti žalos absoliučioms teisėms prigimties, gali turėti įtakos šios pareigos turiniui, t.y. pagrįsti aukštesnį rūpestingumo standartą konkrečiu atveju[1159].

P. H. Schlechtriem teigimu, žala *asmeniui* yra neteisėtas veiksmas, esantis *už sutarties*[1160] (paryškinta mano – aut. pastaba). Teisės doktrinoje nurodoma, kad kūno integralumo pažeidimas sukelia daug sunkesnes pasekmes negu pakenkimas daiktui, todėl yra pagrįsta sutarties kreditorių labiau saugoti nuo žalos asmeniui negu nuo žalos jo turtui. Pažymima, jog sveikata ir kūno neliečiamybė reikalauja didesnės apsaugos negu daiktai.[1161] PETL 2:102 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad „intereso apsaugos apimtis priklauso nuo jo prigimties; kuo didesnė jo vertė, sąvokos tikslumas ir akivaizdumas, tuo platesnė jo gynimo apimtis“[1162], o 2 šio straipsnio dalyje papildomai pažymėta, jog „gyvybei, fizinei ir psichinei neliečiamybei, žmogaus orumui ir laisvei suteikiama plačiausia apsauga“[1163].

Mūsų nuomone, deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje šių vertybių pažeidimo atveju sutarčių teisės normos turėtų būti taikomos ribotai, t. y. tiek, kiek sutarties šalims nedraudžiama susitarti dėl platesnės, negu numato teisės aktai, šių vertybių apsaugos. Tačiau dėl civilinės atsakomybės taikymo sąlygų ir teisinių pasekmių turėtų būti sprendžiama pagal deliktų teisės normas arba pagal sutarčių teisės normas tiek, kiek jų taikymas neprieštarauja nukentėjusiajam asmeniui palankesnėms deliktų teisės normoms. Tokia pozicija pagrindžiama ypatinga šių interesų svarba bei aplinkybe, kad sutarčių teisės normos, kurios visų pirma yra skirtos užtikrinti sutartinių įsipareigojimų, susijusių su lūkesčių intereso, ekonominių tikslų gynimu, gali būti nepakankamos apginti tikrumo interesą ir tas vertybes, kurios neturi ekonominio turinio. Atsižvelgiant į tai, kad gyvybė, sveikata, laisvė, orumas ir panašios vertybės reikalauja plačiausios apsaugos, apibendrindami galime teigti, kad žalos asmeniui atveju turėtų būti taikomos nukentėjusiajam asmeniui palankesnės deliktų teisės normos arba sutarčių teisės normos, neprieštaraujančios deliktų teisės normoms.

LR CK 6.263 straipsnio 1 dalyje, reglamentuojančioje deliktinę atsakomybę, nurodyta, kad kiekvienas asmuo turi pareigą laikytis tokio elgesio taisyklių, kad savo veiksmais (veikimu, neveikimu) nepadarytų kitam asmeniui žalos. O to paties straipsnio 2 dalis identifikuoja atlygintinos žalos rūšis: žalą, padarytą asmeniui, turtui, o įstatymų numatytais atvejais – ir neturtinę žalą privalo visiškai atlyginti atsakingas asmuo. Ši teisės norma reiškia, jog, vadovaujantis teisinio priežastingumo taisykle, žalos asmeniui ir žalos turtui padarymas yra savarankiškas pagrindas taikyti deliktinę atsakomybę (deliktų teisės normas). Ar Lietuvos teisės normos leidžia dėl žalos asmeniui taikyti sutartinės atsakomybės

1157 Mayr, V., *supra* note 54, p. 66.

1158 *Ibid.*, p. 64.

1159 *Ibid.*, p. 89.

1160 Schlechtriem, P.H., *supra* note 27, p. 34.

1161 *Ibid.*, p. 39.

1162 *Principles of European Tort Law*, *supra* note 395, p. 2.

1163 *Ibid.*

teisės normas? Atsakymas į šį klausimą priklauso nuo to, ar sutarties šalys gali susitarti dėl šių vertybių ir dėl jų apsaugos. Visų pirma pažymėtina, kad nėra imperatyvių teisės normų, kuriomis būtų *a priori* draudžiami tokie susitarimai. LR CK 1.114 straipsnio 1 dalyje nurodoma, kad „civilinė teisė saugo asmenines neturtines teises ir vertybes, t.y. vardą, gyvybę, sveikatą, kūno neliečiamybę, garbę, orumą, žmogaus privatų gyvenimą <...>“, o 2 šio straipsnio dalyje pažymima, kad „asmeninės neturtinės teisės gali būti perduodamos arba paveldimos tik įstatymų numatytais atvejais arba jei tai neprieštarauja šių vertybių prigimčiai bei geros moralės principams ar nėra apribota įstatymų“. LR CK 2.25 straipsnio 5 dalyje nurodyta, kad „žmogaus kūnas, jo dalys ar organai ir audiniai negali būti komercinių sandorių dalyku. Tokie sandoriai yra niekiniai“, o šio straipsnio 2 dalyje teigiama, kad „asmuo, kurio teisė į kūno neliečiamumą pažeista, turi teisę reikalauti iš kaltų asmenų atlyginti turtinę ir neturtinę žalą“. LR CK 6.252 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, jog „draudžiama apriboti ar panaikinti civilinę atsakomybę už sveikatos sužalojimą, gyvybės atėmimą ar neturtinę žalą“, t.y. draudžiama bloginti nukentėjusiojo asmens padėtį, lyginant su ta, kurią numato teisės normos. Vis dėlto, nėra draudimo susitarti dėl nukentėjusiajam asmeniui palankesnių civilinės atsakomybės sąlygų už sveikatos sužalojimą, gyvybės atėmimą ar neturtinę žalą. Į tokio susitarimo sąlygas turėtų būti atsižvelgiama, sprendžiant dėl civilinės atsakomybės taikymo žalos asmeniui atvejui, tiek, kiek jos numato nukentėjusiajam asmeniui palankesnes sąlygas negu įtvirtinta deliktų teisės normose. Šios įžvalgos leidžia teigti, jog žalos asmeniui atveju sutartinės ir deliktinės atsakomybės pagrindų konkurencija sprendžiama vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdu, kuomet sutartinė atsakomybė taikoma tiek, kiek sutarties šalys numatė nukentėjusiajam asmeniui palankesnes civilinės atsakomybės sąlygas, negu yra įtvirtinta deliktų teisės normomis.

2.6.2. Vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdo taikymas konkrečiose situacijose

Siūlomo deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdo praktiniam pritaikomumui iliustruoti aktuali konkrečių situacijų analizė. Pavyzdžiui, kaip Lietuvoje galėtų būti sprendžiama situacija, kuomet nuomininkas padaro žalos nuomotojo turtui ir ką konkrečiu atveju reiškia vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdas? Atsižvelgiant į tai, kad šioje situacijoje padaroma žala nuomotojo turtui, pažeidžiant tikrumo interesą, yra deliktinės atsakomybės taikymo sąlygos LR CK 6.263 straipsnio 1 dalies pagrindu. Tačiau LR CK 6.500 straipsnis reglamentuoja nuomininko atsakomybę už išsinuomoto daikto pabloginimą, kuomet jis privalo atlyginti dėl pabloginimo atsiradusius nuostolius, išskyrus atvejus, jeigu įrodo, kad daiktas pablogėjo ne dėl jo kaltės. Kurios iš nurodytų teisės normų pagrindu šioje situacijoje taikytina civilinė atsakomybė? Mūsų nuomone, LR CK 6.263 straipsnio 1 dalis neturėtų paneigti konkrečiai situacijai reglamentuoti skirtos LR CK 6.500 straipsnyje įtvirtintos teisės normos, padarant ją beprasme. Tokia pozicija lemia, kad nuomininkui taikoma sutartinė atsakomybė dėl žalos turtui, atitinkamai atsižvelgiama į šalių susitarimo sąlygas dėl civilinės atsakomybės netaikymo ar jos dydžio apribojimo. Jeigu nuomos sutartyje šalys numatė 7 procentų kompensuojamąsias palūkanas, esant nuomotojo prašymui, jos skaičiuojamos ir nuo nuostolių, patirtų pablo-

ginus nuomotojo turtą, sumos. LR CK 6.258 straipsnio 7 dalis numato, kad palūkanos už nuostolius skaičiuojamos nuo prievolės neįvykdymo, o deliktinės atsakomybės teisės norma LR CK 6.288 straipsnio 1 dalyje išskiria žalos padarymo ir jos atsiradimo momentą, o jų nesutapimo atveju nuostoliai atlygintini ne nuo žalos padarymo, bet nuo jos atsiradimo dienos. Mūsų nuomone, įstatymų leidėjo ketinimų neatitiktų tokia situacija, kuomet palūkanos būtų skaičiuojamos nuo nuostolių sumos ir už tą laikotarpį, kuomet žala neatsirado, todėl nukentėjęs asmuo nuostolių nepatyrė. Esant nurodytoms faktinėms aplinkybėms, deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacija išspręsta taikant sutarčių teisės ir sutartinės atsakomybės teisės normas.

Kitoks atsakymas galimas tuo atveju, jeigu nuomotojo turtą pablogina nuomininko naminiai gyvūnai. Tokiu atveju yra minėto LR CK 6.500 straipsnio ir specialaus delikto, numatyto LR CK 6.267 straipsnyje ir reglamentuojančio atsakomybę už gyvūnų padarytą žalą be kaltės, sąlygos. Taikant sutartinę atsakomybę reglamentuojančią teisės normą, nuomininkas galės gintis kaltės nebuvimu, tačiau deliktinė atsakomybė būtų taikoma tik dėl žalos fakto, o nuomininko kaltės buvimas ar nebuvimas nebūtų reikšmingi. Mūsų nuomone, šioje situacijoje taikytina LR CK 6.267 straipsnio 1 dalis, kadangi apima daugiau konkrečios situacijos faktinių aplinkybių. Be to, nebūtų pagrįsta pozicija, jog naminių gyvūnų padaryta žala sutarties šalies ir trečiojo asmens atžvilgiu turėtų būti reglamentuojama skirtingai: vienu atveju galima gintis kaltės nebuvimu, kitu – ne. Vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdo taikymas šioje situacijoje reikštų, jog nors ir yra taikoma deliktinė atsakomybė specialaus delikto pagrindu, tačiau nuo atlygintinų nuostolių sumos gali būti skaičiuojamos sutartyje nustatyto dydžio kompensuojamosios palūkanos, taip pat gali būti reikšmingos kitos šalių susitarimo sąlygos. Svarbu pažymėti, jog jeigu ši situacija būtų sprendžiama įstatymo konkurencijos sprendimo būdu, nebūtų galimas griežtosios deliktinės atsakomybės taikymas LR CK 6.267 straipsnio pagrindu. Reikalavimo konkurencijos sprendimo būdas leistų pasinaudoti nukentėjusiajam asmeniui palankesne LR CK 6.267 straipsnyje įtvirtinta teisės norma, tačiau taikant deliktinę atsakomybę nebūtų atsižvelgiama į sutartyje nustatytą kompensuojamųjų palūkanų dydį. Vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdas išsiskiria tuo, kad nesivadovauja formaliomis sutarties pažeidimo ir delikto sąvokomis, tačiau identifikuoja konkrečiai situacijai labiausiai tinkamą teisinį ieškinio pagrindą, o dėl reikalavimo pagrįstumo sprendžiama taikant tiek sutarčių, tiek deliktų teisės normas.

Svarbu paminėti, kad DCFR komentare taip pat analizuojama situacija, jeigu išnuomotam daiktui padaryta žala viršytų normalų susidėvėjimą. Tokiu atveju galima deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacija. Jeigu nuomos sutartį reglamentuojančios sutarčių teisės normos numato sutartinės atsakomybės dėl žalos išnuomotam daiktui teisės normas, kurios skiriasi nuo deliktų teisės normų (pavyzdžiui, numato skirtingą kaltės sąlygos įtaką atsakomybei), galima teigti, kad DCFR VI.-1:103 (c) paragrafo prasme deliktinės atsakomybės taikymas yra negalimas, nes nuomos sutarties teisės normos turi pirmenybę. Kitu atveju nebus pasiektas specialus nuomos sutarties teisės normų tikslas – apsaugoti nuomininką nuo atsakomybės, nustatant griežtesnes taisykles[1164], t. y. tokiais atvejais pirmenybė suteikiama sutartinei atsakomybei.

1164 *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR), supra* note 72, p. 3117.

LR CK 6.475 straipsnyje reguliuojama dovanotojo atsakomybė dėl žalos apdovanotojo gyvybei, sveikatai ar turtui. Šioje situacijoje kyla deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija. Civilinė atsakomybė dovanotojui taikytina sutarčių teisės normos (LR CK 6.475 straipsnio) pagrindu, tačiau dėl šio reikalavimo pagrįstumo, ypač žalos asmeniui atveju, taikytinos deliktų teisės normos, reglamentuojančias žalos asmeniui atlyginimą, nesant šiems teisiniams santykiams tinkamų sutartinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų. Jeigu šioje situacijoje būtų taikomas įstatymo konkurencijos sprendimo būdas, dėl žalos asmeniui atlyginimo turėtų būti sprendžiama pagal sutartinės atsakomybės teisės normas, nors LR CK 6.256 – 6.262 straipsniai nereglamentuoja žalos asmeniui atlyginimo, o LR CK 6.249 straipsnis taip pat neišskiria šios žalos rūšies atlyginimo ypatumų, kurie įtvirtinti deliktų teisės normose (pavyzdžiui, LR CK 6.283, 6.284 straipsniai). Reikalavimo konkurencijos sprendimo būdas leistų nukentėjusiajam asmeniui prašyti taikyti deliktinę atsakomybę dėl žalos asmeniui atlyginimo. Skirtingai nuo nurodytųjų būdų, vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdo ypatumas tas, kad net ir taikant dovanotojui sutartinę atsakomybę LR CK 6.475 straipsnio pagrindu, dėl žalos asmeniui atlyginimo spręstina, atsižvelgiant į deliktų teisės normas, o dėl žalos turtui galimas sutartinės atsakomybės teisės normų taikymas.

Analogiškos išvados galimos ir kitais atvejais, kuomet tarp konkrečios sutarties šalių taikytinos civilinės atsakomybės pagrindą ar ypatumus numato atskiras sutarčių rūšis reglamentuojančios teisės normos. Pavyzdžiui, žalos turisto turtui atveju, kuomet žala padaroma teikiant sutartyje numatytą paslaugą, tačiau tą paslaugą teikia ne pats kelionių organizatorius, kelionių organizatoriaus atsakomybė už tokią žalą gali būti ribojama triguba kelionės kaina, atsižvelgiant į LR CK 6.755 straipsnio 4 dalį. Jeigu žala turisto turtui padaroma dėl viešbučio (statinio) konstrukcijų trūkumų, yra ir specialaus delikto, numatyto LR CK 6.266 straipsnyje taikymo sąlygos. LR CK 6.257 straipsnis numato, jog skolininkas, pasitelkęs prievolei įvykdyti trečiuosius asmenis, atsako kreditoriui, kai prievolė neįvykdyta ar netinkamai įvykdyta dėl šių trečiųjų asmenų kaltės. Atsižvelgiant į šios situacijos faktines aplinkybes, yra tiek sutartinės (LR CK 6.755, 6.257 straipsniai), tiek deliktinės atsakomybės teisės normų (LR CK 6.266 straipsnio) taikymo prielaidos. Sprendžiant dėl saugotojo atsakomybės deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje, neabejotinai reikšmingas LR CK 6.845 straipsnis, kuris numato saugotojo atsakomybę be kaltės dėl turto praradimo, trūkumo ar sugedimo, jeigu pasaugos sutartis yra atlygintinė. Tokiu atveju būtų nepagrįstas deliktinės atsakomybės taikymas LR CK 6.263 straipsnio pagrindu, kadangi paneigtų konkrečiai situacijai reglamentuoti skirtos teisės normos taikymą[1165].

Pagrįstai gali kilti klausimas, koks reikalavimo dėl civilinės atsakomybės taikymo deliktinės ir sutartinės konkurencijos situacijoje pagrindas. Ar galimas reikalavimas dėl sutartinės **ir** deliktinės atsakomybės taikymo? Pažymėtina, kad teisės doktrinoje pagrįstai kritikuojami *ieškiniai hibridai*[1166]. Mūsų nuomone, atsižvelgiant į tai, kad *pirma*, nacionalinėje

1165 Šioje disertacijoje nesiekiama pateikti visų LR CK šeštosios knygos IV dalies „Atskiros sutarčių rūšys" teisės normų, taikytinų deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje, analizės, apsiribojant tik keliais atvejais, skirtais iliustruoti galimą šių teisės normų taikymą konkurencijos situacijoje.

1166 Plačiau žr. Ludwichowska – Redo, K. Grundfragen des Schadenersatz aus polnischer Sicht. *Grundfragen des Schadenersatzrechts aus rechtsvergleichender Sicht.* Koziol, H. (eds.). Wien: Jan Sramek Verlag, 2014, p. 214.

civilinėje teisėje skirtumai tarp sutartinės ir deliktinės atsakomybės nežymūs ir didžiąja dalimi susiję su šalių susitarimo sąlygų galiojimu, taikant deliktinę atsakomybę, *antra*, deliktinės atsakomybės teisės normų taikymas negali paneigti sutartinės atsakomybės ir šalių susitarimo sąlygų, *trečia*, deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija reiškia delikto ir sutarties pažeidimo sutapimą sutartiniuose santykiuose, reikalavimas gali būti kvalifikuojamas reikalavimu dėl sutartinės atsakomybės taikymo, tačiau dėl jo pagrįstumo gali būti sprendžiama taikant sutarčių ir deliktų teisės normas, jeigu konkrečios situacijos faktinės aplinkybės nereikalauja suteikti prioriteto deliktinės atsakomybės teisės normoms, ypač žalos asmeniui ar specialiųjų deliktų atveju. Jeigu civilinės atsakomybės taikymas galimas tiek LR CK 6.256, tiek LR CK 6.263 straipsnių pagrindu, nesant nei specialaus delikto, nei specialiųjų atskirų sutarčių rūšių šalių sutartinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų, taikytinos civilinės atsakomybės rūšies nustatymas yra svarbus tada, jeigu konkrečioje situacijoje yra galimas skirtingas rezultatas. Tokiu atveju esant skirtingoms teisės normoms teismas turėtų nurodyti taikytinos teisės normos pasirinkimo argumentus.

Apibendrinimas

Šio disertacijos poskyrio (2.6) tyrimo rezultatai leidžia padaryti šias išvadas:

pirma, vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdas nacionalinėje civilinėje teisėje atitinka tiek materialinės, tiek procesinės teisės normas, tiek šioje disertacijoje identifikuotus deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdo pagrįstumo vertinimo kriterijus, taip pat šiuolaikines sutarčių ir deliktų teisės santykio tendencijas. Be to, nors ir tiesiogiai neįvardijamas, tačiau atskirose bylose yra taikomas LAT praktikoje.

Antra, vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdu pagrindžiama sutarčių ir deliktų teisės normų kombinacija konkrečioje civilinėje byloje priklauso nuo to, kaip užtikrinama nukentėjusiojo asmens teisės į žalos atlyginimą ir sutarčių laisvės bei *pacta sunt servanda* principų pusiausvyra.

Trečia, dėl žalos asmeniui atlyginimo yra sprendžiama, taikant deliktinės atsakomybės teisės normas, o sutarčių teisės normų taikymas yra pateisinamas tiek, kiek jis yra palankesnis nukentėjusiajam asmeniui.

Ketvirta, sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo situacijoje civilinė atsakomybė taikoma tos teisės normos pagrindu, kuri apima daugiau konkrečios situacijos faktinių aplinkybių (pavyzdžiui, atskiras sutarčių rūšis reglamentuojančios teisės normos, specialieji deliktai ir pan.), tačiau dėl ieškinio reikalavimų pagrįstumo gali būti sprendžiama, atsižvelgiant į šalių susitarimo sąlygas net ir tada, jeigu yra taikoma deliktinė atsakomybė.

II skyriaus apibendrinimas

Šio disertacijos skyriaus tyrimo rezultatai leidžia padaryti šias svarbias išvadas, t. y.

pirma, deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdui taikytini šie pagrįstumo vertinimo kriterijai: (1) nukentėjusiojo asmens teisės į žalos atlyginimą užtikrinimas; (2) draudimas nukentėjusiajam asmeniui piktnaudžiauti teise, siekiant išvengti jam nepalankių sutarties ir sutarčių teisės normų, t.y. sutarčių laisvės ir sutarties

privalomumo principų užtikrinimas; (3) vienodo rezultato svarba, minimizuojat deliktinės ir sutartinės atsakomybės skirtumų reikšmę deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje.

Antra, teisės doktrinoje pateikiami deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdai yra pagrįsti skirtingomis pamatinėmis idėjomis, t.y. įstatymo konkurencija – sutarčių laisvės ir *pacta sunt servanda* principų viršenybe, reikalavimo konkurencija – nukentėjusiojo asmens teisės į žalos atlyginimą viršenybe, vieningo reikalavimo pagrindo – vieningo teisinio santykio idėja, reikalaujančia taikyti teisės normų kombinaciją.

Trečia, užsienio valstybėse taikomi deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdai yra nulemti pragmatinių tikslų ir paprastai nustatomi bei pagrindžiami *extra legem.* Įstatymo konkurencija Prancūzijoje taikoma dėl pernelyg plačios delikto sampratos, apimančios ir sutarties pažeidimą. Reikalavimo konkurencija Vokietijoje taikoma dėl siauros delikto sampratos, neapimančios grynai ekonominio pobūdžio žalos atlyginimo.

Ketvirta, šiuolaikinės sutarčių ir deliktų teisės raidos tendencijos patvirtina jų suartėjimą ir reikalauja tokio deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo, kuris užtikrintų sutarčių laisvės ir *pacta sunt servanda* principų bei nukentėjusiojo asmens teisės į žalos atlyginimą pusiausvyrą. Šį tikslą geriausiai gali pasiekti vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdas, o įstatymo konkurencija ir reikalavimo konkurencija laikytini pernelyg formaliais konkurencijos sprendimo būdais.

Penkta, vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdas neprieštarauja LR CK sisteminės analizės, lingvistinės analizės rezultatams, procesinės teisės normoms, taip pat atitinka deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdo pagrįstumo vertinimo kriterijus ir šiuolaikines sutarčių ir deliktų teisės suartėjimo tendencijas.

Šešta, vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdas reikalauja aktyvaus teismo vaidmens, kuomet teismo sprendimas grindžiamas ne formaliomis sutarties pažeidimo ir delikto sąvokomis, tačiau teismas savarankiškai kvalifikuoja teisinį santykį ir identifikuoja taikytinas teisės normas.

IŠVADOS

Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija šioje disertacijoje tirta, išskiriant pirmojo ir antrojo lygio taisykles, t. y. visų pirma apibrėžiami deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijos požymiai, tiriamas sutartinės ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos (pirmojo lygio taisyklių) turinys, o nustatant deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdą vertinamas sutartinės ir deliktinės atsakomybės (antrojo lygio taisyklių) santykis.

Dėl sutartinės ir deliktinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijos ***požymių****:*

1. Teisės doktrinoje nurodomi deliktinės bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos ir sutartinės pareigos skirtumai nepagrindžia griežto delikto ir sutarties pažeidimo atribojimo. Sutartinės ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos filosofinio pagrindimo, subjektų, taip pat ginamų interesų analizė leidžia teigti, kad pagrindiniais laikyti sutartinės ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos išskyrimo kriterijai – *savanoriškumas* ir *privalomumas, in rem* ir *in personam, lūkestis* ir *tikrumas* – yra būdingi ir sutarčių, ir deliktų teisei, todėl nėra pakankami ir *per se* nepaneigia galimo sutartinės ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos sutapimo.

2. Išimtinai tik sutartinė atsakomybė taikytina dėl *įvykdymo* pareigos pažeidimo, kuomet lūkesčio interesą ginanti sutartinė atsakomybė nukentėjusiajam asmeniui garantuoja sutarties įvykdymo ekvivalentą. Gretinant sutartinę įvykdymo pareigą ir deliktinę bendrojo pobūdžio pareigą elgtis rūpestingai ir nepadaryti žalos, konstatuotinas jų *nesutapimas*, kadangi reikšdamas reikalavimą dėl pirmosios pareigos pažeidimo nukentėjęs asmuo siekia sutarties įvykdymo (*status ad quem*), o reikalavimą dėl antrosios pareigos pažeidimo - absoliučių teisių gynybos (*status quo*).

3. Greta įvykdymo pareigos sutarties šalis turi pareigą elgtis rūpestingai, kuri gali būti nukreipta ne tik į lūkesčio, bet ir į tikrumo intereso gynybą. Sutarties pažeidimo ir delikto *sutapimas* galimas dėl šios bendrojo pobūdžio pareigos pažeidimo sutartiniuose santykiuose, t.y. dėl sutarties šalims taikomo *nesutartinės prigimties* bendrojo elgesio standarto.

4. Nacionalinė doktrina ir teismų praktika atitinka šiuolaikines sutarčių teisės raidos tendencijas, kadangi pripažįsta, jog Lietuvoje sutarties šalis turi bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigą, už kurios pažeidimą taikytina sutartinė atsakomybė. Atsižvelgiant į tai, kad bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareiga taip pat yra deliktinė, jos pažeidimas gali atitikti deliktą, o tai atitinkamai lemia delikto ir sutarties pažeidimo sutapimą Lietuvoje ir patvirtina deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijos galimumą.

5. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija kyla dėl sutarties šalies bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos pažeidimo sutartiniuose santykiuose, kuris atitinka abu šiuos kriterijus: (i) yra susijęs su sutartiniais santykiais ir lūkesčių interesu (savarankiškas sutarties pažeidimas), ir (ii) gali būti laikomas deliktu, nesant sutartinių santykių (savarankiškas deliktas). Nesant pirmojo kriterijaus, taikytina tik deliktinė atsakomybė, kadangi nėra sutartinės atsakomybės taikymo sąlygų. Nesant antrojo kriterijaus, taikytina tik sutartinė atsakomybė, kadangi nėra deliktinės atsakomybės taikymo sąlygų. Esant abiem kriterijams, yra abiejų civilinės atsakomybės rūšių taikymo prielaidos.

Šios išvados pagrindžia *pirmąjį ginamąjį teiginį*, kad sutarties šalies bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos pažeidimas gali lemti sutarties pažeidimo ir delikto sutapimą bei patvirtina deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijos galimumą.

Dėl deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos ***sprendimo būdo pagrįstumo vertinimo kriterijų***

6. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės taikymo sąlygų ir teisinių pasekmių skirtumai lemia, kad deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje yra galimas skirtingas rezultatas, atsižvelgiant į taikomos civilinės atsakomybės rūšį. Lyginamosios analizės rezultatai patvirtina, kad šie skirtumai paprastai nėra nulemti sutarties pažeidimo ir delikto prigimties. Sutartinės ir deliktinės atsakomybės skirtumų nacionalinėje civilinėje teisėje analizės rezultatai taip pat neleidžia nustatyti, kuri iš civilinės atsakomybės rūšių yra palankesnė nukentėjusiajam asmeniui.

7. Sutartinės ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos išskyrimas savaime nereiškia skirtingų civilinės atsakomybės rūšių poreikio, todėl tarp sutartinės ir deliktinės atsakomybės, ypač atsižvelgiant į šiuolaikines sutarčių ir deliktų teisės suartėjimo tendencijas, nėra abipusio išimtinumo santykio, pagrįsto sutartinės atsakomybės prioritetu. Civilinės atsakomybės dualizmas nėra pagrįstas dichotominiu išskyrimu, todėl nepaneigia deliktinės atsakomybės ar deliktų teisės normų taikymo sutartiniuose santykiuose.

Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdo pagrįstumo vertinimo kriterijai yra nulemti sutartinės ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos pažeidimo sutapimo *priežasčių*, *pasekmių* bei šiuolaikinių sutarčių ir deliktų teisės santykio raidos *tendencijų*. Šios išvados pagrindžia *antrąjį ginamąjį teiginį,* jog deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimui taikytini šie kriterijai: *pirma*, nukentėjusiojo asmens teisės į žalos atlyginimą užtikrinimas; *antra,* draudimas nukentėjusiajam asmeniui piktnaudžiauti teise, siekiant išvengti jam nepalankių sutarties ir sutarčių teisės normų, *trečia*, vienodo rezultato svarba, minimizuojant deliktinės ir sutartinės atsakomybės skirtumų reikšmę deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje.

*Dėl **taikytino** deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos **sprendimo** **būdo***

8. Lietuvoje netaikytinas įstatymo konkurencijos sprendimo būdas, kadangi (i) LR CK sisteminės analizės rezultatai nepatvirtina vienos iš civilinės atsakomybės rūšių viršenybės, (ii) negalima išvada, kad tarp sutartinės ir deliktinės atsakomybės yra bendrosios ir specialiosios teisės normos santykis, (iii) LR CK sisteminės ir LR CK 6.263 straipsnio lingvistinės analizės rezultatai leidžia daryti išvadą, kad delikto samprata Lietuvoje yra siauresnė negu Prancūzijoje, todėl nėra poreikio taikyti įstatymo konkurencijos sprendimo būdą, siekiant išvengti neriboto deliktinės atsakomybės taikymo sutartiniuose santykiuose. Įstatymo konkurencijos sprendimo būdas Lietuvoje nėra pagrindžiamas nei LR CK sisteminės ir lingvistinės analizės rezultatais, nei atitikimu deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdo pagrįstumo vertinimo kriterijams ir šiuolaikinėms sutarčių ir deliktų teisės raidos tendencijoms, kadangi yra pagrįstas besąlyginiu sutartinės atsakomybės prioritetu, neatsižvelgiant į poreikį ginti nukentėjusiojo asmens teises deliktų teisės priemonėmis.

9. Nors (i) civilinės atsakomybės instituto sisteminės analizės rezultatai leidžia teigti, kad LR CK įstatymų leidėjas įtvirtino aiškiai nuo deliktų teisės atskirtą sutartinę atsakomybę, o (ii) LR CK lingvistinės analizės rezultatai patvirtina, kad tarp LR CK 6.245 straipsnio 3 ir 4 dalių nėra abipusio išimtinumo santykio, todėl galimybė dėl konkretaus pažeidimo taikyti sutartinę atsakomybę nešalina deliktinės atsakomybės taikymo sąlygų, tačiau Lietuvoje netaikytinas reikalavimo konkurencijos sprendimo būdas, kadangi teismas *ex officio* kvalifikuoja teisinį santykį, todėl jo nesaisto ieškovo nurodytas teisinis reikalavimo pagrindas. Šis konkurencijos sprendimo būdas taip pat neatitinka deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo pagrįstumo vertinimo kriterijų ir šiuolaikinių sutarčių ir deliktų teisės santykio tendencijų.

10. Vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdas Lietuvoje neprieštarauja nei LR CK, nei LR CPK, taip pat atitinka deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdo pagrįstumo vertinimo kriterijus, tiek šiuolaikines sutarčių ir deliktų teisės suartėjimo tendencijas. LR CK 6.245 – 6.255 straipsniuose pateikiamos pakankamai išplėtotos bendrosios civilinės atsakomybės teisės normos patvirtina sutartinės ir deliktinės atsakomybės bendrumą, kuris gali pagrįsti vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdą.

11. LR CK 6.245 straipsnio 4 dalis numatanti, kad deliktinė atsakomybė taikoma dėl žalos, kuri nesusijusi su sutartiniais santykiais, nepaneigia deliktinės atsakomybės ar deliktų teisės normų taikymo sutartiniuose santykiuose ir galėtų būti aiškinama kaip apribojanti deliktinės atsakomybės taikymą dėl sutartinės įvykdymo pareigos, bet ne bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos, kuri egzistuoja nepriklausomai nuo sutarties, pažeidimo.

12. Vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdas pripažįsta sutartinės ir deliktinės atsakomybės teisės normų kombinaciją, užtikrinančią nukentėjusiojo asmens teisės į žalos atlyginimą ir sutarčių laisvės bei *pacta sunt servanda* principų pusiausvyrą. Šio sprendimo būdo taikymas reiškia, jog (i) dėl žalos asmeniui atlyginimo yra sprendžiama, taikant deliktinės atsakomybės teisės normas, o sutarčių teisės normų taikymas yra pateisinamas tiek, kiek jis yra palankesnis nukentėjusiajam asmeniui; (ii) civilinė atsakomybė taikoma tos teisės normos pagrindu, kuri apima daugiau konkrečios situacijos faktinių aplinkybių (pavyzdžiui, atskiras sutarčių rūšis reglamentuojančios teisės normos, specialieji deliktai ir pan.), (iii) atsižvelgiama į šalių susitarimo sąlygas net ir tada, jeigu yra taikoma deliktinė atsakomybė, (iv) prioritetas gali būti teikiamas nukentėjusiajam asmeniui palankesnėms teisės normoms arba bendrosioms civilinės atsakomybės instituto teisės normoms.

Šios išvados patvirtina *trečiąjį ginamąjį teiginį*, jog konkurencija spręstina vieningo reikalavimo pagrindo sprendimu, kuomet teismas savarankiškai kvalifikuoja teisinį santykį, o dėl reikalavimo pagrįstumo sprendžiama, pripažįstant deliktinės atsakomybės ir deliktų teisės normų taikymą sutartiniuose santykiuose.

PASIŪLYMAI IR REKOMENDACIJOS

1. Pasiūlymai ir rekomendacijos *įstatymo leidėjui*.

Atsižvelgiant į šiuolaikines sutarčių ir deliktų teisės raidos tendencijas, įstatymų leidėjui siūlytina *vengti* tokio sutartinės ir deliktinės atsakomybės reglamentavimo, kuris numatytų reikšmingus sutartinės ir deliktinės atsakomybės taikymo sąlygų ir teisinių pasekmių skirtumus, siekiant užtikrinti vienodą rezultatą dėl bendrosios rūpestingumo pareigos pažeidimo sutartiniuose santykiuose. Kadangi šioje disertacijoje siūlomas deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdas neprieštarauja nacionaliniam teisiniam reguliavimui, šios disertacijos autorė neteikia siūlymų įstatymų leidėjui dėl LR CK ir LR CPK teisės normų keitimo. Teisės doktrinoje ir teismų praktikoje nurodoma konkurencijos negalimumo/nepripažinimo pozicija gali būti nulemta LR CK 6.245 straipsnio 4 dalies formuluotės, kuri apibrėždama deliktinės atsakomybės sąvoką, ją įvardina, kaip turtinę prievolę, kuri atsiranda dėl žalos, kuri nesusijusi su sutartiniais santykiais. Dėl šios priežasties siūlytina tik *patikslinti* LR CK 6.245 straipsnio 4 dalies formuluotę, apibrėžiančią deliktinės atsakomybės sampratą, vengiant pabrėžti sutartinės ir deliktinės atsakomybės atskirumą, todėl LR CK 6.245 straipsnio 4 dalį siūloma keisti taip:

LR CK 6.245 straipsnis. Civilinės atsakomybės samprata ir rūšys

<...>

4.Deliktinė civilinė atsakomybė yra turtinė prievolė, atsirandanti dėl *to, kad neįvykdoma įstatymuose nustatyta pareiga arba atliekami veiksmai, kuriuos įstatymas draudžia atlikti, arba pažeidžiama bendro pobūdžio pareiga elgtis atidžiai ir rūpestingai, kurios viena šalis turi teisę reikalauti žalos atlyginimo, o kita šalis privalo atlyginti padarytą žalą* ~~žalos, kuri nesusijusi su sutartiniais santykiais, išskyrus atvejus, kai įstatymai nustato, kad deliktinė atsakomybė atsiranda ir dėl žalos, susijusios su sutartiniais santykiais~~.

2. Pasiūlymai ir rekomendacijos *teismams.*

Šios disertacijos autorė siūlo teismams vadovautis disertacijoje išskirtais konkurencijos situacijos požymiais, kuomet tik nustačius, kad yra abiejų civilinės atsakomybės rūšių taikymo sąlygos konkrečią situaciją įvardinti deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija. Jeigu konkretus pažeidimas nebūtų laikomas deliktu, nesant sutartinių santykių, vadovaujantis nepriklausomo delikto kriterijumi, nėra civilinės atsakomybės rūšių pagrindų konkurencijos, o yra tik sutartinės atsakomybės taikymo sąlygos.

Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje siūlytina taikyti *vieningo reikalavimo pagrindo* sprendimo būdą, kuris reikalauja aktyvaus teismo vaidmens, ieškant tinkamos sutarčių ir deliktų teisės normų kombinacijos. Sprendžiant dėl konkrečioje situacijoje taikytinos teisės normos, siūlytina atsižvelgti, kad deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje pažeidžiama ne mainais pagrįsta įvykdymo pareiga, kurią gina lūkesčio interesas, bet bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareiga, kurią užtikrina ir tikrumo interesas. Šis atribojimas lemia poreikį nustatyti, kurio intereso gynybai yra skirta konkreti sutartinės ar deliktinės atsakomybės teisės norma. Konkrečio-

je civilinėje byloje *aiškinant* šalių susitarimo sąlygas, nustatytina, ar šalys susitarė tik dėl sutartinės atsakomybės, kylančios pažeidus įvykdymo pareigą, ar ir dėl civilinės atsakomybės pažeidus bendrojo pobūdžio rūpestingumo įsipareigojimą. Vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdas reiškia, jog dėl ieškinio reikalavimų pagrįstumo sprendžiama ne remiantis formaliomis sutarties pažeidimo ir delikto sąvokomis, bet pripažįstamas deliktinės atsakomybės ar atskirų deliktų teisės normų (ypač žalos asmeniui atveju) taikymas sutartiniuose santykiuose, atsižvelgiant į šalių susitarimo sąlygas ar sutarčių ir sutartinės atsakomybės teisės normas.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

I. TEISĖS AKTAI

Tarptautinės sutartys

1. Jungtinių Tautų konvencija dėl tarptautinio prekių pirkimo-pardavimo sutarčių. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 102-2283.

Europos Sąjungos teisės aktai

1. Europos Parlamento ir Tarybos 2007 m. liepos 11 d. reglamentas (EB) Nr. 864/2007 dėl nesutartinėms prievolėms taikytinos teisės (Roma II). [2007] OL, L199/40.
2. 2007 m. spalio 15 d. Konvencija dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo. [2007] OL, L339/3.
3. Europos Parlamento ir Tarybos 2008 m. birželio 17 d. reglamentas (EB) Nr. 593/2008 dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės (Roma I). [2008] OL, L177/6.
4. Europos Parlamento ir Tarybos 2012 m. gruodžio 12 d. reglamentas (ES) Nr. 1215/2012 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (nauja redakcija). [2012] OL, L351/1.

Lietuvos Respublikos teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262.
2. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 36-1340.
3. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*. 1992, Nr. 33-1014.
4. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 76-3932.

Užsienio valstybių teisės aktai

1. *Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch.* [interaktyvus] [žiūrėta 2015-11-13]. <http://www.jusline.at/1295_ABGB.html>.
2. *Civil Code of France.* [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-02-16]. <http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070721&dateTexte=20130701>.
3. *German Civil Code (BGB).* [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-01-31]. <http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/>.
4. *Law of Obligations Act.* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-01-14]. <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/506112013011/consolide>.
5. *Österreichisches Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch.* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-11-13]. <http://www.jusline.at/1295_ABGB.html>.
6. *Schweizerische Obligationenrecht*. [interaktyvus] [žiūrėta 2015-04-30]. <http://www.gesetze.ch/sr/220/220_002.htm>.

Rekomendacinio pobūdžio tarptautiniai teisės aktai

1. *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR).* Full edition. Volume I. Von Bar, C.; Clive, E. (eds.). München: Sellier European Law Publishers, 2009.
2. *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR).* Full Edition. Volume 4. Von Bar., C.; Clive, E. (eds.). Munich: Sellier. European Law Publishers, 2009.
3. *Principles of European Contract Law*. Parts I and II (Combined and Revised). Lando, O., *et al.* The Hague: Kluwer Law International, 2000.
4. *Principles of European Tort Law*. Text and Commentary. Wien: Springer Verlag, 2005.
5. *UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts 2010.* [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-02-16]. http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2010/integralversionprinciples2010-e.pdf.

II. SPECIALIOJI LITERATŪRA

1. Abramavičius, A.; Mikelėnas, V. *Įmonių vadovų teisinė atsakomybė*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 1999.
2. Adler, R. S.; Mann, R. A. Good Faith: A New Look at an Old Doctrine. *Akron Law Review.* 1994, 28 (1): 31 - 52.
3. Albano, J. M. Contorts: Patrolling the Borderland on Contract and Tort in Legal Malpractice Actions. *Boston College Law Review.* 1980, 22: 545 – 566.
4. Ambrasienė, D., *et al. Civilinė teisė. Prievolių teisė*. Vadovėlis. Trečioji laida. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006.
5. Ambrasienė, D., *et al. Lyginamoji sutarčių teisė: Lietuva europiniame kontekste.* Vilnius: Justitia, 2013.
6. Ambrasienė, D.; Cirtautienė, S. Ikisutartinės atsakomybės kvalifikavimo problema: sutartinė, deliktinė ar *sui generis*. *Jurisprudencija*, 2008, 10 (112): 52 - 63.
7. Ambrasienė, D.; Kryžiūtė, I. Atsakomybės už preliminariosios sutarties nevykdymą problemos. *Jurisprudencija.* 2012, 19 (2): 561 - 583.
8. Andriulis, V., *et al. Lietuvos teisės istorija.* Vilnius: Justitia, 2002.
9. Arlauskas, S.; Jokubauskas, R. Sąžiningumo principas prievoliniuose teisiniuose santykiuose. *Jurisprudencija.* 2013, 20 (4): 1368-1390.
10. Atiyah, P.S. *The Rise and Fall of Freedom of Contract.* Oxford: Clarendon Press, 2003.
11. Baginska, E. Poland. *European Tort Law 2006*. Koziol, H., Steininger B.C. (eds). Springer-Verlag: Wien, 2008, p. 373 - 393.
12. Balčikonis, R. Sąžiningumo principas sutarčių teisėje. *Jurisprudencija,* 2003, 41 (33): 164-183.
13. Bakanas, A., *et al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys.* Vilnius: Justitia, 2002.
14. Bakanas, A., *et al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I).* Vilnius: Justitia, 2003.

15. Banakas, S. Liability for Incorrect Financial Information: Theory and Practice in a General Clause System and in a Protected Interests System. *European Review of Private Law,* 1999, 7 (3): 261 – 286.
16. Baranauskas, E., *et al. Civilinė teisė. Bendroji dalis.* Antroji laida. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008.
17. Barrett, M. J. „Contort": Tortious Breach of the Implied Covenant of Good Faith and Fair Dealing in Noninsurance, Commercial Contracts, - Its Existence and Desirability. *Notredame Law Review*. 1984, 60: 510 – 529.
18. Baublys, L., *et al. Teisės teorijos įvadas*. 2 leidimas. Vilnius: Leidykla MES, 2012.
19. Baumgartner, A. *Die Konkurrenzen zwischen Gewährleistung und den §§ 918 ff ABGB und zwischen Gewährleistung und laesio enormis.* Dissertation. [interaktyvus]. 2009, Wien. [žiūrėta 2016-02-27]. < http://othes.univie.ac.at/4354/1/2009-03-23_9873809.pdf.>.
20. Beale, H. G. *Chitty on Contracto. Volume 1. General Principles.* London: Sweet&Maxwell, 2004.
21. Beaumart, M. *Haftung in Absatzketten im franzősischen Recht und im europäischen Zuständigkeitsrecht.* Berlin: Duncker&Humblot GmbH, 1999.
22. Beatson, J. *Anson's Law of Contract.* 28th edtion. Oxford: Oxford University Press, 2002.
23. Bell, J. The Development of Tort Law. *European Tort Law 2007.* Koziol, H., Steininger, B.C. (eds.). Wien: Springer Verlag, 2008, p. 2 – 23.
24. Berman, H.J. *Teisė ir revoliucija. Vakarų teisės tradicijos formavimasis.* Vilnius: Pradai, 1999.
25. Blom, J. The Evolving Relationship Between Contract and Tort. *The Canadian Business Law Journal.* 1985, 10 (3): 257 – 303.
26. Blom, J. Concurrent Liability in Tort and Contract – Start of Limitation Period: Central Trust Co. v. Rafuse. *U.B.C. Law Review*. 1987, 21 (2): 429 – 448.
27. Bridge, M. The Overlap of Tort and Contract. *McGill Law Journal*, 1982, 27: 872 – 913.
28. Bridgeman, C.; Goldberg, J.C.P. Do Promises Distinguish Contract from Tort. *Suffolk University Law Review.* 2012, XLV: 873 – 895.
29. Brieskorn, K. *Vertragshaftung und responsabilité contractuelle.* Tűbingen: Mohr Siebeck, 2010.
30. Budreckienė, V. Teismo intervencijos į komercinius sutartinius santykius legitimumas klasikinėje, sąryšingojoje ir socialinėje sutarčių teisės teorijose. *Social Transformations in Contemporary Society.* 2015 (3): 155-169. ISSN 2345-0126 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-01-26]. <http://stics.mruni.eu/wp-content/uploads/2015/07/STICS_2015_3_155-169.pdf>.
31. Burrows, A. *Understanding the Law of Obligations – Essays on Contract, Tort and Restitution.* Oxford: Hart Publishing, 1998.
32. Bussani, M.; Palmer, V. V. Between Contract and Tort: Pure Economic Loss in Europe. *Comparative Remedies for Breach of Contract*. Cohen, N.; McKendrick, E. (eds.). Oxford, Portland, Oregon: Hart Publishing, 2005, p. 189 – 217.

33. Bussani, M.; Palmer, V.V. The Frontier between Contractual and Tortious Liability in Europe: Insights from the Case of Compensation for Pure Economic Loss. *Towards a European Civil Code*. Third Editon. Kluwer Law International, 2004, p. 697 - 721.
34. Bužinskas, G.; Grigienė, J. *Teismingumas tarptautiniame civiliniame procese.* Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007.
35. Cane, P. *Tort Law and Economic Interests.* Oxford: Clarendon Press, 1991.
36. Cartwright, J. Remoteness of Damage in Contract and Tort: a Reconsideration. *Cambridge Law Journal*, 1996, 55 (3): 488 – 514.
37. Cherednychenko, O.O. Public regulation, contract law, and the protection of the weaker party: some lessons from the field of financial services. *European Review of Private Law.* 2014, 22 (5): 663 - 684.
38. Chirico, F. The Function of European Contract Law: An Economic Analysis. *Economic Analysis of the DCFR. The work of the Economic Impact Group with CoPECL.* Larouche, P.; Chirico, F. (eds.). Munich: Sellier. European Law Publishers, 2010, p. 9 – 30.
39. Christas, A., Garoupa, N. The Boundary between Torts and Contracts: A Law and Economics Perspective. *Economic Analysis of the DCFR.* Larouche, P., Chirico, F. (eds.). Sellier. European Law Publishers: Munich, 2010, p. 277 - 294.
40. Chutorian, S. Tort Remedies for Breach of Contract: The Expansion of Tortious Breach of the Implied Covenant of Good Faith and Fair Dealing into the Commercial Realm. *Columbia Law Review.* 1986, 86 (2): 377 - 406.
41. Cirtautienė, S. *Neturtinės žalos atlyginimas kaip civilinių teisių gynimo būdas.* Justitia: Vilnius, 2008.
42. Clarke, P.; Clarke, J.; Zhou, M. *Contract Law. Commentaries, Cases and Perspectives.* Oxford: University Press, 2008.
43. Cohen, N. The Four C's: Coherence, Clarification, Continuity, Change – Remedies for Breach of Contract in Israeli Draft Civil Code. *The Draft Civil Code for Israel in Comparative Perspective.* Siehr, K.; Zimmermann, R. (eds.). Mohr Siebeck Tübingen, 2008, p. 51 - 73.
44. Cox, M. A Light in the Darkness: Discering the Border between Tort and Contract Claims in Texas Law. *South Texas Law Review*, 1999, 40: 1023 – 1044.
45. Czepelak, M. Concurrent Causes of Action in the Rome I and II Regulations. *Journal of Private International Law*. 2011, 7 (2): 393 - 410.
46. Deakin, S.; Johnston, A.; Markesinis, B. *Tort Law*. Sixth Editon. Oxford: Clarendon Press, 2008.
47. Descheemaeker, E. *The Division of Wrongs: A Historical Comparative Study.* Oxford: Oxford University Press, 2009.
48. Doehring, A. G. Blurring the Distinction between Contract and Tort: Courts Permitting Business Plaintiffs to Recover Torts Damages for Breach of Contract. *Business Torts Journal.* 2005, 12 (2): 1 - 7.
49. Dorff, M. Attaching Tort Claims to Contracts Actions: An Economic Analysis of Contort. *Seton Hall Law Review.* 1997, 28 (2): 390 - 429.

50. Drazdauskas, S. *Bendrosios sutarčių teisės vienodinimo įtaka Lietuvos sutarčių teisei.* Daktaro disertacija. Vilnius, 2008.
51. Driukas, A.; Valančius, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika. II tomas.* Vadovėlis. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006.
52. Driukas, A., *et al. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras. I dalis. Bendrosios nuostatos.* Vilnius: Justitia, 2004.
53. Dutta, A. Das Statut der Haftung aus Vertrag mit Schutzwirkung für Dritte. *Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts.* 2009, 29 (4): 293 - 299.
54. Eichler, J. *Vertragliche Dritthaftung. Eine Auseinandersetzung mit der Frage der Dritthaftung von sogenannten Experten und anderen Auskunftspersonen im Rahmen des 311& Abs. 3 BGB.* Frankfurt am Mein: Peter Lang Verlag, 2007.
55. Eidukienė, D. *Logika*. Vilnius: Parama, 2009.
56. Emmert, F. Administrative and Court Reform in Central and Eastern Europe. *European Law Journal.* 2003, 9: 288 – 315.
57. Ernst, W. New Rules of Breach of Contract in Germany. *European Legal Studies.* 2002, 5: 333 – 356.
58. *European Contract Law. Materials for Common Frame of Reference: Terminology, Guiding Principles, Model Rules*. Fauvarque – Cosson, B., Mazeaud, D. (eds.). Munich: Sellier. European Law Publishers, 2008.
59. *European Contract Law: Materials for the CFR*. Münich: Sellier, 2008. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-09-01]. <http://www.legiscompare.fr/site-web/IMG/pdf/10._CH_2_Obligation_and_duty.pdf>.
60. Farnsworth, E.A. *Farnsworth on Contracts*. Third Editon. New York: Aspen Publishers, 2004.
61. Fedtke, J. Germany. *European Tort Law 2001.* Koziol, H., Steininger B.C. (eds.). Wien: Springer Verlag, 2002, p. 229 - 268.
62. Fedtke, J.; Magnus, U. *Liability for Damage Caused by Others under German Law.* Unification of Tort Law: Liability for Damage Caused by Others. Spier, J. (ed.). The Hague, London, New York: Kluwer Law International, 2003, p. 105 - 131.
63. Feinman, J.M. The Significance of Contract Theory. *Cincinnati Law Review*, 1990, 58: 1283 – 1318.
64. Fellmann, W., *et al. Schweizerisches Haftpflichtrecht. Band I: Allgemeiner Teil sowie Haftung aus Verschulden und Persőnlichkeitsverletzung, gewőhnliche Kausalhaftunges des OR, ZGB und PrHG.* Bern: Stämpfli Verlag, 2012.
65. Fleming, J. G. Tort in a Contractual Matrix. *Osgoode Hall Law Journal.* 1995, 33 (4): 661 – 676.
66. Free, D. A. Can Parties in Contractual Relations be Liable to Each Other in Tort? *Auckland University Law Review.* 1976, 3: 243 - 259.
67. *Gajaus Institucijos*. Vėlyvis, S., Jonaitis, M. (knygos sudarytojai ir vertėjai). Vilnius: VĮ Registrų centras, 2012.
68. Garoupa, N.; Ligüerre, C.G. The Syndrome of the Efficiency of the Common Law. *Boston University International Law Journal.* 2011, 29: 287 - 335.

69. Gauch, P. Die Vereinheitlichung der Delikts- und Vertragshaftung. *Zeitschrift für schweizerisches Recht.* 1997, 116: 315 – 341.
70. Gautreu, J.M. The Interrelationship of Contract and Tort. *Advocate's Quarterly,* 1985, 5: 51 – 68.
71. Gilead, I. Non-Consensual Liability of a Contracting Party: Contract, Negligence, Both, or In-Between? *Theoretical Inquiries in Law.* 2002, 3 (2): 511 – 535.
72. Giliker, P. The Role of la faute in the Avant Projet de reforme. *Reforming the French Law of Obligations. Comparative Reflections on the Avant – Projet de réforme du droit des obligations et de la precription.* Oxford: Hart Publishing, 2009, p. 289 – 304.
73. Gintalas, A. Metodologijos ir metodo samprata. *Socialinių mokslų studijos.* 2011, 3 (3): 983 - 996.
74. Glendon, M.A.; Gordon, M.W.; Osakwe, C. *Vakarų teisės tradicijos.* Vilnius: Pradai, 1993.
75. Gordley, J. *Foundations of Private Law. Property, Tort, Contract, Unjust Enrichment.* Oxford: Oxford University Press, 2006.
76. Gordley, J. Contract and Delict: Toward a Unified Law of Obligations. *The Edinburgh Law Review*. 1997, 1: 345 – 360.
77. Grantham, R.; Rickett, C. Director's 'Tortious' Liability: Contract, Tort or Company Law? *The Modern Law Review*, 1999, 62 (1): 133 – 139.
78. Greičius, R. *Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos.* Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2007.
79. Grigienė, J.; Laurišaitė, E.; Piktnaudžiavimas taikytinos teisės kolizinėmis normomis. *Teisės apžvalga.* 2012, 1 (8): 5 – 24.
80. Grundmann, S.; Schauer, M. *The Architecture of European Codes and Contract Law*. The Netherlands: Kluwer Law International, 2006.
81. *Grundregeln des Europäischen Vertragsrechts*. Teile I und Teile II. Von Bar, C.; Zimmermann, R. (eds.). Munich: Sellier. European Law Publishers, 2002.
82. Hart, M.K. Tort or Contract?: New Jersey's Simultaneous Expansion and Dilution of Contract Theory. *Rutgers Law Review.* 1995, 26 (2): 495 – 515.
83. Heckendorf, L. *Die Haftung freier Berufe zwischen Vertrag und Delikt. Eine europaische Studie aus schweizerischer Perspektive.* Bern: Stampfli Verlag AG Bern, 2006.
84. Heiderhoff, B. *Grundstrukturen des nationalen und europäischen Verbrauchervertragsrechts. Insbesondere zur Reichweite europäischer Auslegung.* Munich: Sellier. European Law Publishers, 2004.
85. Hesselink, M.W.; Mak, Ch.; Rutgers, W.J. *Constitutional Aspects of European Contract Law. Freedoms, Rights and Social Justice in the Draft Common Frame of Reference.* [interaktyvus]. Centre for the Study of European Contract Law Working Paper Series No. 2009/05. [žiūrėta 2016-02-16]. < http://dare.uva.nl/document/2/76147>.
86. Hesselink, M.W. *CFR&Social Justice.* Munich: Sellier. European Law Publishers, 2008.
87. Hilley, E.B. The Interrelationship of Tort and Contract in French Law. *Journal of Public Law.* 1956, 5: 116 – 147.

88. Hoffmann, N. *Die Koordination des Vertrags- und Deliktsrechts in Europa. Ein rechtsvergleichende Untersuchung zum Kolisionsrecht, Sachrecht und zum UN-Kaufrecht*. Tűbingen: Mohr Siebeck, 2006.
89. Hondius, E. ′Obligations de résultat′ and ′obligations de moyens′: the Lithuanian Experience. *Privatinė teisė: praeitis, dabartis ir ateitis. Private Law: past, present and future. Liber Amicorum Valentinas Mikelėnas.* Vilnius: Justitia, 2008, p. 139 - 143.
90. Hondius, E. Finding the Law in a New Millennium: Prospects for the Development of Civil Law in the European Union. *The Common Core of European Private Law.* Bussani M., Mattei, U. (eds.). The Hague: Kluwer Law International, 2003, p. 79 - 104.
91. Honsell, H. Die Haftung fűr Gutachten und Auskunft unter besonderer Berűcksichtigung von Drittinteressen. *Festschrift fűr Dieter Medicus. Zum 70. Geburtstag.* Kőln: Heymanns, 1999, p. 211 - 233.
92. Honsell, H. Reformbestrebungen im schweizerischen Haftpflichtrecht. *Festschrift fűr Peter Schlechtriem. Zum 70. Geburtstag.* Tűbingen: Mohr Siebeck, 2003, p. 743 - 747.
93. Hutchison, D.; Visser, D. P. Lillicrap Revisited: Further thoughts on Pure Economic Loss and Concurrence of Actions. *The South African Law Journal.* 1985, 102: 587 – 595.
94. Hutchison, D.; Van Heerden, B. The Tort/Contract Divide Seen from the South African Perspective. *Acta Juridica.* 1997: 97 - 120.
95. Immenhauser, M. *Das Dogma von Vertrag und Delikt. Zur Entstehungs – und Wirkungsgeschichte der zweigeteilten Haftungsordnung.* Koln: Bohlau Verlag, 2006.
96. Jaffey, P. Damages and the Protection of Contractual Reliance. *Contract Damages. Domestic and International Perspectives.* Saidov, D.; Cunnington, R. (eds.). Oxford: Hart Publishing, 2008, p. 139 - 164.
97. Jakuntavičiūtė, G. *Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė.* Daktaro disertacija. Mykolo Romerio universitetas, Vilnius, 2012.
98. Jansen, N. The Concept of Non-Contractual Obligations: Rethinking the Divisions of Tort, Unjustified Enrichment, and Contract Law. *Journal of European Tort Law.* 2010, 1: 16 – 47.
99. Janulaitis A. Pagrindinės žinios apie Teisyną//Kazimiero teisynas. Vilnius, 1968. Iš Lietuvos teisės ir valstybės istorijos (straipsnių ir mokslinių darbų ištraukos). Sudarytojai J. Skirius ir G. Šapoka. Vilnius: LTU Leidybos centras, 2001.
100. Jolly, A. Is it Useful – or Even Possible – to Distinguish Primary from Secondary Liabilities arising from Contractual Obligation? *European Business Law Review.* 2003, 57: 57 – 68.
101. Jolowicz, J.A. *On Civil Procedure.* Cambridge: University Press, 2000.
102. Jonaitis, M. *Romėnų privatinė teisė.* Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014.
103. Jones, M.A. *Textbook on Torts*. 8th edition. Oxford University Press, 2002.
104. Joseph, D. *Jurisdiction and Arbitration Agreements and their Enforcement.* London: Sweet&Maxwell, 2005.
105. Jurkevičius, V. *Neįgaliotas atstovas civilinėje teisėje: lyginamoji analizė*. Daktaro disertacija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013.

106. Juškevičius, J.; Rudzinskas, A. Civilinės atsakomybės už netinkamą asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimą taikymo Lietuvoje ir Italijoje ypatumai. *Jurisprudencija*, 2008, 12 (114): 73 – 81.
107. Käerdi, M. *Abgrenzung der vertraglichen und ausservertraglichen Haftungssysteme im deutschen und estnischen Kaufrecht und im Einheitsrecht. Eine rechtsvergleichende Studie.* Baden Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2006.
108. Karampatzos, A. *Vom Vertrag mit Schutzwirkung für Dritte zur deliktischen berufsbezogenen Vertrauesnhaftung.* Baden-Baden: Nomos Verlagsgeselschaft, 2005.
109. Kardelis, K. *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai.* Šiauliai: Lucilijus, 2007.
110. Katzenstein, M. *Haftungsbeschränkungen zugunsten und zulasten Dritter. Zugleich ein Beitrag zur Systematik des Schadenshaftungsrechts.* Berlin: Duncker&Humblot GmbH, 2004.
111. Kavoliūnaitė – Ragauskienė, E. Teisės mokslo tyrimų poreikis ir perspektyvos Lietuvoje. *Teisės problemos.* 2013, 4 (82): 65 - 96.
112. Kegel, H. *Vertrag und Delikt.* Koln: Carl Heymanns Verlag KG, 2002.
113. Keinys, S., *et al Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. IV leidimas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000.
114. Kellam, J. *The Contract – Tort Dichotomy and a Theoretical Framework for Product Liability Law.* Baden Baden*:* Nomos Verlagsgesellschaft, 2010.
115. Kelsen, H. *Grynoji teisės teorija.* Vilnius: Eugrimas, 2002.
116. Kim, S. - J. *Die Haftung des Experten für seine Expertise gegenüber Dritten.* Dissertation. Aachen: Shaker Verlag, 2003.
117. Kiršienė, J.; Leonova, N. Qualification of Pre-Contractual Liability and the Value of Lost Opportunity as a Form of Losses. *Jurisprudencija*, 2009, 1 (115): 221 – 246.
118. Klein, A. *Konkurrenz und Auslegung*. Berlin: Dunckler&Humblot GmbH, 1997.
119. Kletečka, A. Die Haftung von Gutachtern gegenűber Dritten. *Haftung und Versicherung. Festschrift für Rudolf Reischauer.* Wien: Verlag Ősterreich, 2010, p. 287 - 311.
120. Klimas, E.; Jurgaitis, V. Pareigos bendradarbiauti principo aiškinimas ir turinys šiuolaikinėje sutarčių teisėje. *Socialinių mokslų studijos.* 2011, 3(1): 329-346.
121. Kok, R. The Differing Principles of Assesment of Damages in Tort and Contract. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-01-30]. <http://www.elawyer.com.my/blog/the-differing-principles-of-assessment-of-damages-in-tort-and-contract-by-raphael-kok/>.
122. Korenke, T. Bürgeliches Recht. Eine systematische Darstellung der Grundlagen mit Fällen und Fragen. München, Wien: R. Oldenbourg Verlag, 2006.
123. Koziol, H. *Basic Questions of Tort Law from a Germanic Perspective*. Wien: Jan Sramek Verlag, 2012.
124. Koziol, H. Compensation for Pure Economic Loss from a Continental's Lawyer Perspective. *Pure Economic Loss.* Van Boom, W.H.; Koziol, H.; Witting, C.A. (eds.). Wien: Springer Verlag, 2004, p. 141 - 161.
125. Koziol, H. *Grundfragen des Schadenersatzrechts*. Wien: Jan Sramek Verlag, 2010.
126. Koziol, H., *et al. Kurzkommentar zum ABGB.* Wien: Springer, 2007.

127. Koziol, H. The Borderline Between Tort Liability and Contract. *Unification of Tort Law: Wrongfulness*. Koziol H. (eds.). The Hague, London, Boston: Kluwer Law International, 1998, p. 25 - 28.
128. Koziol, H.; Vogel, K. Liability for Damage Caused by others under Austrian Law. *Unification of Tort Law: Liability for Damage caused by others*. Spier J. (ed.). Hague, London, New York: Kluwer Law International, 2003, p. 11 - 36.
129. Kramer, A. An Agreement Centred Approach to Remoteness and Contract Damages. *Comparative Remedies for Breach of Contract.* Cohen, N.; McKendrick, E. (eds.). Oxford, Portland, Oregon: Hart Publishing, 2005, p. 249 – 286.
130. Krauss, M.I. Restoring the Boundary. Tort Law and the Right to Contract. *Policy Anallysis.* 1999, 347: 1 – 19.
131. Kreitner, R. Fault at the Contract-Tort Interface. *Michigan Law Review,* 2009, 107: 1533 - 1549.
132. Kühn, Z. The Authoritarian Legal Culture at Work: The Passivity of Parties and the Interpretational Statements of Supreme Courts. *CYELP*, 2006, 2: 19 – 26.
133. Lahe, H. The Concept of General Duties of Care in the Law of Delict. *Juridica International.* 2004, IX: 108 – 115.
134. Lappo, J. Didžiosios Lietuvos Kunigaikštystės XVI –ojo amžiaus įstatymų kodifikacija. Teisė. 1940, 52: 200-213.
135. Larouche, P. „Legally Relevant Damage" and a Priori Limits to Non-Contractual Liability in the DCFR. *Economic Analysis of the DCFR.* Larouche, P.; Chirico, F. (eds.). Munich: Sellier. European Law Publishers, 2010, p. 295 – 318.
136. Laužikas, E.; Mikelėnas, V.; Nekrošius, V. *Civilinio proceso teisė. I tomas.* Vilnius: Justitia, 2003.
137. Lazauskaitė, R. *Nuo šalių valios priklausantys sutartinės atsakomybės ribojimai.* Daktaro disertacija. Mykolo Romerio universitetas: Vilnius, 2011.
138. Lee, R.W. *The Elements of Roman Law with a translation of the Institutes Justinian.* London: Sweet&Maxwell Limited, 2007.
139. Lempert, E.T. California's Other Lottery: Tort Actions on the Implied Covenant of Good Faith and Fair Dealing. *Glendale Law Review.* 1985, 7: 169 – 199.
140. Lietuvos TSR civilinio kodekso komentaras. Ganusauskienė, N.; Burokevičienė, V. (red.). Vilnius: Leidykla „Mintis", 1976.
141. Linzer, P. Uncontracts: Context, Contorts and the Relational Approach. *Annual Survey of American Law.* 1988: 139 - 198.
142. Litvinoff, S. Contract, Delict, Morals and Law. *Loyola Law Review,* 1999, 45 (1): 1 – 54.
143. Loser-Krgh, P. Switzerland. *European Tort Law 2002.* Koziol, H.; Steininger, B.C. (eds.). Wien: Springer Verlag, 2003, p. 407 - 431.
144. Loubser, MM. Concurrence of Contract and Delict. *Stellenbosch Law Review*. 1997, 2:113 - 150.
145. Ludwichowska – Redo, K. Grundfragen des Schadenersatz aus polnischer Sicht. *Grundfragen des Schadenersatzrechts aus rechtsvergleichender Sicht*. Koziol, H. (eds.). Wien: Jan Sramek Verlag, 2014, p. 187- 276.
146. Machovenko, J. *Teisės istorija.* Vilnius: VĮ Registrų centras, 2013.

147. Mackuvienė, E. Teisės mokslo ir jurisprudencijos moksliškumo problema. *Socialinių mokslų studijos.* 2010, 1 (5): 291 - 304.
148. MacQueen, H. L. Good Faith. *European Contract Law. Scots and South African Perspectives.* MacQuenn, H.; Zimmermann, R. (eds.). Edinburgh: Edinburgh University Press, 2006, p. 43 - 73.
149. Magnus, U. Comparative Report on the Law of Damages. *Unification of Tort Law: Damages.* Magnus, U. (eds.). Kluwer Law International: The Hague, 2001, p. 185 - 217.
150. Mayr, V. *Schutzpflichten im deutschen und französischen Recht. Eine rechtsvergleichende Untersuchung mit Einbeziehung der europäischen Rechtsharmonisierung.* Frankfurt am Main: Peter Lang GmbH, 2004.
151. Maksimaitis, M. *Užsienio teisės istorija.* Antrasis pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: Justitia, 2002.
152. *Markesinis and Deakin's Tort law*. 6 Edition. Deakin, s.; Johnston, A.; Markesinis, B. (eds.). Oxford: Clarendon Press, 2008.
153. Mattei, U. *The European Codification Process. Cut and Paste*. The Hague: Kluwer Law International, 2003.
154. Mattiacci, G.D. The Economics of Pure Economic Loss and the Inernalisation of Multiple Externalities. *Pure Economic Loss.* Van Boom, W.H.; Koziol, H.; Witting, C.A. (eds.). Wien: Springer Verlag, 2004, p. 167 - 190.
155. Medicus, D. *Grundwissen zum Bürgerlichen Recht. Ein Basisbuch zu den Anspruchsgrundlagen.* 6 neu bearbeitete Auflage. Kőln: Carl Heymanns Verlag, 2004.
156. Menyhárd, A. Grundfragen des Schadenersatzrechts aus ungarischer Sicht. *Grundfragen des Schadenersatzrechts aus rechtsvergleichender Sicht*. Koziol, H. (eds.). Wien: Jan Sramek Verlag, 2014, p. 277 – 392.
157. Menyhárd, A. Eastern Tort Law. *European Private Law: A Handbook.* Volume I. Bussani, M.; Werro, F. (eds.). Berne: Stämpfli Publishers Ltd., 2009, p. 335 – 374.
158. Menyhárd, A. Hungary. *European Tort Law 2002.* Koziol, H., Steininger, B.S. (eds.). Wien: Springer Verlag, 2003, p. 252 - 262.
159. Mertz, J. *Der Schutz primärer Vermőgensinteressen im niederländischen und im deutschen Haftungsrecht.* Kőln: Carl Heymanns Verlag KG, 1994.
160. Mettarlin, D.N. Contractual and Delictual Responsibility in Quebec the Rediscovery in Contract. *McGill Law Journal*. 1961, 8 (1): 38-56.
161. Midgley, J.R. Concurrence of Actions. *The South African Law Journal.* 1998, 115: 273 – 277.
162. Midgley, J.R. Concurrent Claims: Tests for Establishing Independent Liability in Delict. *The South African Law Journal.* 1993, 110: 66 – 78.
163. Midgley, J. R. To What Extent Should Third Parties Have Contractual Rights? A South African Perspective. *The International and Comparative Law Quarterly.* 1993, 42 (1): 136 - 147.
164. Mikelėnas V. *Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius: Justitia, 1996.
165. Mikelėnas, V. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia, 1995.

166. Mikelėnas, V. Naujasis Lietuvos civilinis kodeksas šiuolaikinės globalizacijos kontekste. *Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos.* Justitia: Vilnius, 2007, p. 39 - 50.
167. Mikelėnas, V. *Prievolių teisė. Pirmoji dalis. Naujasis civilinis kodeksas*. Vilnius: Justitia, 2002.
168. Mikelėnas, V. The Common Core Project and the Lithuanian Private Law System. *Opening up European law: the Common Core Projects towards Eastern and South Eastern Europe.* Bussani, M.; Mattei, U. (eds.). Munich: Sellier. European Law Publishers, 2007.
169. Mikelėnas, V., *et al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras.* Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001.
170. Mitchell, C. Promise, Performance and Damage for Breach of Contract. *Journal of Obligations and Remedies.* 2003, 2: 67 – 86.
171. Mizaras, V. Lietuvos deliktų teisės raidos aktualijos ir tendencijos. *Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos: mokslinių straipsnių rinkinys.* Vilnius: Justitia, 2007, p. 51 – 75.
172. Moréteau, O. Grundfragen des Schadenersatzrechts aus französischer Sicht. *Grundfragen des Schadenersatzrechts aus rechtsvergleichender Sicht*. Koziol, H. (eds.). Wien: Jan Sramek Verlag, 2014, p. 3 – 114.
173. Moreteau, O. France. *European Tort Law 2005.* Koziol, H.; Steininger, B.S. (eds.). Wien: Springer Verlag, 2006, p. 270 - 280.
174. Morétau, O. France. *European Tort Law 2006.* Koziol, H.; Steininger, B.C. (eds.). Wien: Springer Verlag, 2008, p. 196 - 212.
175. Moréteau, O. France. *European Tort Law 2011.* Oliphant, K.; Steininger, B.C. (eds.). Berlin: Walter de Gruyter Gmbh, 2012, p. 195 - 215.
176. Moréteau, O. French Tort Law in the Light of European Harmonization. *Journal of Civil Law Studies*. 2013, 6: 759 – 801.
177. Moréteau, O. Revisiting the Grey Zone Between Contract and Tort: The Role of Estoppel and Reliance in Mapping out the Law of Obligations. *Euroepan Tort Law 2004.* Koziol, H.; Steininger, B.C. (eds.). Wien: Springer Verlag, 2005, p. 60 - 80.
178. Moser, M. *Die Haftung gegenüber vertragsfremden Dritten.* Bern: Stämpfli, 1998.
179. Műckl, P. *Der Vertragsbruch des Dienstleisters. Deutsches Recht, Englisches Recht und Entwurf des Gemeinsamen Referenzrahmens.* Műnchen: European Law Publishers GmbH, 2010.
180. Murray, P.L.; Stürner, R. *German Civil Justice*. Durham, North Carolina: Carolina Academic Press, 2004.
181. Nekrošius, V. *Europos Sąjungos civilinio proceso teisė.* Pirma dalis. Vilnius: Justitia, 2009.
182. Nekrošius, I.; Nekrošius, V.; Vėlyvis, S. *Romėnų teisė.* Vilnius: Justitia, 1999.
183. Nolke – Schülte, H, *et al. From the Draft Common Frame of Reference (DCFR) to the Current EU Contract Law Debate.* [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-02-27]. http://www.europarl.europa.eu/webnp/webdav/site/myjahiasite/users/emartinezdealosmoner/public/Schulte%20Nolke%20EN.pdf.

184. Norkūnas, A. Civilinės teisinės atsakomybės samprata. *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų. Mokslo studija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 969 - 1008.
185. Norkūnas, A. Kaltė kaip civilinės atsakomybės pagrindas. *Jurisprudencija.* 2002, 28 (20): 112 – 118.
186. North, P.M. Contract as a Tort Defence in the Conflict of Laws. *The International and Comparative Law Quarterly.* 1977, 26 (4): 914-931.
187. Nuβberger, A. *Einfűhrung in das russische Recht.* Műnchen: Verlag C.H.Beck, 2010.
188. Oberdiek, J. *Philosophical Foundations of the Law of Torts.* Oxford: Oxford University Press, 2014.
189. O'Conneli, J. The Interlocking Death and Rebirth of Contract and Tort. *Michigan Law Review,* 1977, 75 (4): 659 - 685.
190. Oftinger, K. *Schweizerisches Haftpflichtrecht. Erster Band: Allgemeiner Teil*. Zűrich: Schulthess Polygrafischer Verlag, 1995.
191. Olivier, P. The Tortification of Contract. *Acta Juridica*. 2000: 283-299.
192. Pacevičius, Ž. Administracijos vadovo atsakomybė už bendrovei padarytą žalą. *Juristas.* 2004, 5: 15 - 24.
193. Pakalniškis, V. Pirmasis Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas – modernios valstybės kūrimo priemonė. *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų.* Mokslo studija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 13 – 32.
194. Pasa, B.; Benacchio, G.A. *The Harmonization of Civil and Commercial Law in Europe*. Budapest: Central European University Press, 2005.
195. Plőtner, M. *Die Rechtsfigur des Vertrags mit Schutzwirkung für Dritte und die sogenannte Expertenhaftung.* Berlin: Duncker&Humblot GmbH, 2003.
196. Poll, J. *Die Haftung der freien Berufe zwischen standesrechtlicher Privilegierung und europäischer Orientierung.* Paderborn: Ferdinand Schőningh, 1994.
197. Rafferty, N. Concurrent Liability in Contract and Tort: Recovery of Pure Economic Loss and the Effect of Contributory Negligence. *Alberta Law Review,* 1982, XX (2): 357 – 364.
198. Reich, N. „Eastern Contract Law" or Transformation of Contract Law and ivil Justice in New EU Member Countries: The Example of the Baltic States, Hungary and Poland. *European Private Law: A Handbook.* Volume I. Bussani, M.; Werro, F. (eds.). Berne: Stämpfli Publishers Ltd., 2009, p. 203 – 243.
199. Reiter, B.J. Good Faith in Contracts. *Valparaiso University Law Review.* 1983, 17: 705 - 734.
200. Reynolds, F. Contract and Tort: The View from the Contract Side of the Fence. *Canterbury Law Review*, 1993, 5: 280 – 298.
201. Rémy-Corlay, P. Damages, Loss and the Quantification of Damages. *Reforming the French Law of Obligations. Comparative Reflections on the Avant – Projet de réforme du droit des obligations et de la precription.* Oxford: Hart Publishing, 2009: 305 – 324.
202. Rieder, C. Vertrag mit Schutzwirkung zugunsten Dritter nach schweizerischem Recht. *Hanse Law Review.* 2006, 2 (1): 82 - 90.

203. Robertson, A. On the Distinction between Contract and Tort. *Public Law and Legal Theory*, 2003, 40: 1 – 31.
204. Rogers, W. V. H. *Wienfield and Jolowicz on Tort*. Seventeenth edition, London: Sweet&Maxweel, 2006.
205. Rosenberg, L.; Schwab, K.H.; Gottwald, P. *Zivilprozessrecht*. München: Verlag C.H. Beck, 2010.
206. Rősler, H. Protection of the Weaker Party in European Contract Law: Standardized and Individual Inferiority in Multi-level Private Law. *European Review of Private Law.* 2010, 18 (4): 729 - 756.
207. Samuel, G. Western Law of Obligations. *European Private Law: A Handbook.* Volume I. Bussani, M.; Werro, F. (eds.). Berne: Stämpfli Publishers Ltd., 2009, p. 129 – 160.
208. Scanlom, T.M. *What We Owe to Each Other.* Cambridge: Harvard University Press, 1998.
209. Schlechtriem, P. The Borderland of Tort and Contract – Opening a New Frontier? *Cornell International Law Journal.* 1988, 21 (3): 467 – 476.
210. Schlechtriem, P. The New Law of Obligations in Estonia and the Developments Towards Unification and Harmonisation of Law in Europe. *Juridica International*. 2001, VI: 16 - 22.
211. Schlechtriem, P.H. *Vertragsordnung und ausservertragliche Haftung*. Frankfurt am Main: Alfred Metzner Verlag, 1972.
212. Schmidt-Kesel, M. Remedies for breach of contract in European private law - principles of European contract law, Acquis Communautaire and Common und Frame of Reference. *New features in contract Law.* Schulze, R. (eds.). Munich: Sellier. European Law Publishers, 2007, p. 183 - 196.
213. Shram, J.G. Contract Law. The Colission of Tort and Contract Law: Validity and Enforceability of Exculpatory Clauses in Arkansas. *Ualr Law Review*. 2006, 28: 279 – 310.
214. Schulze, R. Non-contractual Liability Arising out of Damage Caused to Onother in the DCFR. *The Draft Common Frame of Reference: national and comparative perspectives.* Sagaert, V.; Storme, M.E.; Terryn, E. (eds.). Cambridge: Intersentia, 2012, p. 221 - 260.
215. Schur, W. *Leistung und Sorgfalt – zugleich ein Beitrag zur Lehre von der Pflicht im bűrgerlichen Recht.* Tűbingen: Mohr Siebeck, 2001.
216. Sein, K. Damage Arising from Defect in Object of Contract to Creditor's Absolute Legal Rights: Contractual or Delictual Liability? *Juridica International*, 2005, X: 51 – 59.
217. Selelionytė-Drukteinienė, S. Civilinė atsakomybė už sutarties neįvykdymą. *Lyginamoji sutarčių teisė: Lietuva europiniame kontekste.* Justitia: Vilnius, 2013, p. 351-388.
218. Selelionytė-Drukteinienė, S. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencija. *Justitia,* 2008, 1 (67): 2 – 13.
219. Selelionytė-Drukteinienė, S. Grynai ekonominio pobūdžio žala kaip specifinė žalos kategorija Lietuvos Respublikos deliktų teisėje. *Jurisprudencija*, 2009, 4(118): 123-146.
220. Selelionytė-Drukteinienė, S. Sutartinė atsakomybė: grįsta kalte ar be kaltės? *Jurisprudencija*, 2011, 18 (4): 1417-1441.

221. Selelionytė-Drukteinienė, S. Sutartinės civilinės atsakomybės raida ir ateities perspektyvos. *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų.* Mokslo studija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 1009 – 1040.
222. Selelionytė-Drukteinienė, S.; Jurkevičius, V.; Kadner-Graziano, T. The Impact of the Comparative Method on Lithuanian Private Law. *European Review of Private Law,* 2013, 4: 959 – 990.
223. Schellhammer, K. *BGB Allgemeiner Teil und gesamtes Schuldrecht mit Nebengesetzen*. Heidelberg: C.F.Műller Verlag, 1999.
224. Sieburgh, C. Western Law of Contract. *European Private Law: A Handbook. Volume I.* Bussani, M.; Werro, F. (eds.). North Carolina: Carolina Academic Press, 2009, p. 161 – 202.
225. Symeonides, S.C. Codifying Choice of Law for Tort Conflicts: The Oregon Experience in Comparative Perspective. *Yearbook of Private International Law.* 2010, XII, p. 201 - 246.
226. Smirnova, M.A. Sootnoshenie dogovornoj i deliktnoj otvetstvennosti v grazhdanskom prave Rossijskoj Federacii [The Relationship of Contractual and Delictual Liability in Civil Law of the Russian Federation]. *Juridicheskie lica. Otvestvennoct za narushenie objazatelstv* [Legal Persons. Liability for Breach of obligations]. Mz-Press, 2004.
227. Smith, J.C. Economic Loss and the Common Law Mariage of Contracts and Torts. *U.B.C. Law Review.* 1984, 18 (1): 95 – 126.
228. Smith, A. T. H. Building Contracts – is there Concurrent Liability in Tort? *The Cambridge Law Journal.* 2011, 70 (2): 291 - 294.
229. Speidel, R.E. The Borderland of Contract. *Northern Kentucky Law Review*, 1983, 10 (163): 163 – 198.
230. Stone, R. *The Modern Law of Contract*. London: Cavendish Publishing Limited, 2005.
231. Summers, R.S. The General Duty of Good Faith – its Recognition and Conceptualization. *Cornell Law Review.* 1981, 67: 810 - 840.
232. Swanton, J. The Convergence of Tort and Contract. *Sydney Law Review*. 1989, 12: 40 – 75.
233. Taekema, S. Private Law as an Open Legal Order: Understanding Contract and Tort as Interactional Law. *Netherlands Journal of Legal Phylosophy.* 2014, 43 (2), p. 140 – 149.
234. Tarybinė civilinė teisė. Vadovėlis. J. Žeruolis (ats.red.). Vilnius: Leidykla „Mintis", 1975.
235. Tetley, W. Good Faith in Contract: Particularly in the Contracts of Arbitration and Chartering. *Journal of Maritime Law&Commerce*. 2004, 35 (4): 561 - 616.
236. Tidikis, R. *Socialinių mokslų tyrimų metodologija.* Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003.
237. Turner, C.; Hodge, S. *Unlocking Torts*. 2 Edition. London: Hodder Arnold, 2007.
238. *Unification of Tort Law: Strict Liability*. Koch, B.A., Koziol, H. (eds.). The Hague: Kluwer Law International, 2002.
239. Vaišvila, A. *Teisės teorija*. Ketvirtasis leidimas. Justitia: Vilnius, 2014.
240. Vaišvila, A. *Teisinis personalizmas: teorija ir metodas.* Vilnius: Justitia, 2010.

241. Van Aswegen, A. L. The Concurrence of Contractual and Delictual Liability for Damages: Factors Determing Solutions. *Acta Juridica.* 1997: 75 – 96.
242. Van Boom, V.H. Pure Economic Loss: A Comparative Perspective. *Pure Economic Loss*. Van Boom, W.H.; Koziol, H.; Witting, C.A. (eds.). Wien: Springer Verlag, 2004, p. 1 - 40.
243. Van Dam, C. *European Tort Law.* Oxford: University Press, 2006.
244. Van Gerven, W., *et al. Torts. Scope of Protection*. Oxford: Hart Publishing, 1999.
245. Van Rossum, M. Concurrency of contractual and delictual liability in a European perspective. *European Review of Private Law*. 1995, 3 (4): 539-560.
246. Vansevičius S. Prievolinės teisės samprata pagal Lietuvoje galiojusius Rusijos imperijos civilinius įstatymus. *Teisė*. 1997, 31, p. 152 - 158.
247. Vileita, A.; Aviža, S.; Mikelėnas, V. *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2009.
248. Vitkus, S. Teisminės kontrolės sutartinių sumų atžvilgiu lyginamieji aspektai. *Social Transformations in Contemporary Society.* 2015 (3): 99-114. ISSN 2345-0126 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-01-26]. <http://stics.mruni.eu/wp-content/uploads/2015/07/STICS_2015_3_99-114.pdf>.
249. Volodko, R. *Neturtinės žalos atlyginimas Lietuvoje*. Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras, 2010.
250. Von Bar, C. Ausservertragliche Haftung für den Einem Anderen Zugefügten Schaden. *European Review of Private Law.* 2010, 18: 205 – 225.
251. Von Bar, C. *The Common European Law of Torts*. Volume One. Oxford: Clarendon Press, 2003.
252. Von Bar, C. *Gemeineuropäisches Deliktsrecht*. Műnchen: C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1996.
253. Von Bar, C., *et al. The Interaction of Contract Law and Tort and Property Law in Europe. A Comparative Study*. Munchen: Sellier. European Law Publishers GmbH, 2004.
254. Von Bar, C.; Drobnig, U. *Study on Property Law and Non-contractual Liability Law as they relate to Contract Law. Submitted to the European Commission – Health and Consumer Protection Directorate–General* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-12-28]. http://ec.europa.eu/consumers/cons_int/safe_shop/fair_bus_pract/cont_law/study.pdf.
255. Weber, M. *Produkthaftung im belgischen Recht.* Karlsruhe: VVW, 1996.
256. Werro, F. The Swiss Tort Reform: a Possible Model for Europe? *European Tort Law. Eastern and Western Perspectives.* Bussani M. (editor). Berne: Stämpfli Publishers Ltd., 2007, p. 81 - 102.
257. Westermann, H.P. Vertragliche Dritthaftung im neuen Schuldrecht. *Besonderes Vertragsrecht – aktuelle Probleme. Festschrift für Heinrich Honsell zum 60. Geburtstag.* Schulthess, 2002, p. 137 - 152.
258. Whittaker, S. Privity of Contract and the Tort of Negligence: Future Directions. *Oxford Journal of Legal Studies.* 1996, 16 (2): 191 – 230.
259. Whittaker, S. *Liability for Products. English Law, French Law, and European Harmonisation.* New York: Oxford University Press, 2005.

260. Whittaker, S.; Zimmermann, R. Good faith in European contract law: surveying the legal landscape. *Good Faith in European Contract Law.* Whittaker, S.; Zimmermann, R. (eds.). Cambridge: Cambridge University Press, 2000, p. 7 - 62.
261. Whittaker, S.; Zimmermann, R. Coming to terms with good faith. *Good Faith in European Contract Law.* Whittaker, S.; Zimmermann, R. (eds.). Cambridge: Cambridge University Press, 2000, p. 653 - 702.
262. Zimmermann, R. *The Law of Obligations. Roman Foundations of the Civilian Tradition.* Oxford: University Press, 1996.
263. Zimmermann, R. Principles of European contract Law and Principles of European tort Law: comparison and Points of contact. *European Tort Law 2003.* Koziol, H., Steininger, B.C. (eds.). Wien: Springer Verlag, 2004, p. 2 - 31.
264. Zirlick, B. *Freizeichnung von der Deliktshaftung. Haftungsbeschränkung und –ausschluss im ausservertraglichen Bereich.* Bern: Stämpfli Verlag AG Bern, 2003.
265. Zogg, S. Accumulation of Contractual and Tortious Causes of Action Under The Judgements Regulation. *Journal of Private International Law*. 2013, 9 (1): 39 - 76.
266. Zweigert, K.; Kotz, H. *Lyginamosios teisės įvadas.* Vilnius: Eugrimas, 2001.
267. Žukas, T. *Einfluss der „Unidroit Principles of International Commercial Contracts" und der „Principles of European Contract Law" auf die Transformation des Vertragsrechts in Litauen. Eine rechtsvergleichende Studie unter besonderer Berűchsichtigung der Schweizer Lehre und Praxis zur Asulegung des rezipierten Rechts.* Bern: Stämpfli Verlag AG Bern, 2011.
268. Xiao, F; Guo, Y. Enforcement of Arbitration Clauses: Remarks on two May 10, 2005 Decisions of the Supreme People's Court of China. *Yearbook of Private International Law,* 2006, 8, p. 267 - 273.

III. TEISMŲ PRAKTIKA

Europos Teisingumo Teismo

1. Judgment of the Court (Fifth Chamber) of 27 September 1988. Athanasios Kalfelis v Bankhaus Schröder, Münchmeyer, Hengst and Co. and other. 189/87 [1988] ECR 5565. [interaktyvus] http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:61987CJ0189 [žiūrėta 2016-01-04].

Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo nutarimai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. vasario 3 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo (2004 m. kovo 5 d. redakcija) 11 straipsnio 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai" (bylos Nr. 36/2006-8/2009-49/2009).
2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. lapkričio 29 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl SSRS okupacijos žalos atlyginimo", Lietuvos Respublikos asmenų, represuotų už pasipriešinimą okupaciniams režimams, teisių atkūrimo įstatymo (1998 m. kovo 12 d. redakcija), Lietuvos respublikos įstatymo „Dėl atsakomybės už Lietuvos gyventojų genocidą" (1992 m. balandžio 9 d. redak-

cija su vėlesniais pakeitimais) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (bylos Nr. 09/2008).

3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 3 dalies ir 7 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 7 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (bylos Nr. 23/04).

Kitų Lietuvos Respublikos teismų praktika

1. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje *M. Jankauskas v. K. Blaževičius* (bylos Nr. 3K-3-203/2000).
2. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. birželio 18 d. nutartis civilinėje byloje *B. Radzevičius v. Garažų bendrija „Baltupiai“* (bylos Nr. 3K-3-725/2001).
3. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje *A. Kriukelio individuali įmonė v. ŽŪB „Nematekas“* (bylos Nr. 3K-3-478/2002).
4. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje *A. G. ir kt. v. UAB „Promosportas“ ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-1274/2002).
5. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. gruodžio 2 nutartyje civilinėje byloje *UAB (duomenys neskelbtini) v. S.K.* (bylos Nr. 3K-3-1446/2002).
6. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. spalio 6 d. nutartis civilinėje byloje *G.V.J., D.J., K.J. v. UAB „Novaturas“* (bylos Nr. 3K-3-524/2004).
7. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. sausio 19 d. nutartis civilinėje byloje *L.K. v. O.B.* (bylos Nr. 3K-3-49/2005).
8. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje *J. R. v. VU ligoninės Santariškių klinikos* (bylos Nr. 3K-3-206/2005).
9. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje *R. B. v. VU Santariškių klinikos* (bylos Nr. 3K-3-556/2005).
10. LAT CBS teisėjų kolegijos 2007 m. kovo 5 d. nutartis civilinėje byloje *VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija v. Belgijos įmonė „Hydro Soil Services NV“* (bylos Nr. 3K-3-62/2007).
11. LAT CBS teisėjų kolegijos 2007 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje *B. V.–F. v. Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus, UAB „Fodio“, Lietuvos Respublikos kultūros ministerija* (bylos Nr. 3K-3-353/2007).
12. LAT CBS išplėstinės teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 12 d. nutartis civilinėje byloje *J. N. v. T. M. (*bylos Nr. 3K-7-304/2007 m.).
13. LAT CBS teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 22 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Mituvos statyba“ v. UAB „Lempura“* (bylos Nr. 3K-3-427/2007).
14. LAT CBS išplėstinės teisėjų kolegijos 2007 m. lapkričio 26 d. nutartis civilinėje byloje *L. B., I. V., I. Z. A. v. DNSB „Medvėgalis“, UAB „Telšių šilumos tinklai“* (bylos Nr. 3K-7-345/2007).
15. LAT CBS teisėjų kolegijos 2008 m. sausio 28 d. nutartis civilinėje byloje *T. S. v. UAB „Nidulus“* (bylos Nr. 3K-3-26/2008).

16. LAT CBS 2008 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Baldenis“ v. UAB DK „PZU Lietuva“* (bylos Nr. 3K-3-153/2008).
17. LAT CBS teisėjų kolegijos 2008 m. gegužės 7 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „IF draudimas“ v. P.V.* (bylos Nr. 3K-3-268/2008).
18. LAT CBS teisėjų kolegijos 2008 m. rugsėjo 9 d. nutartis civilinėje byloje *B. Vaitkaus įmonė v. AB „VST“* (bylos Nr. 3K-3-412/2008).
19. LAT CBS teisėjų kolegijos 2009 m. vasario 23 d. nutartis civilinėje byloje *M.J. v. AB DnB NORD bankas* (bylos Nr. 3K-3-74/2009).
20. LAT CBS teisėjų kolegijos 2009 m. spalio 23 d. nutartis civilinėje byloje *AS If P&C Insurance v. UAB „G4S Lietuva”* (bylos Nr. 3K-3-458/2009).
21. LAT CBS teisėjų kolegijos 2010 m. vasario 12 nutartis civilinėje byloje *UAB „Rolvika“ v. UAB „LVS“ ir AB DnB NORD bankas* (bylos Nr. 3K-3-90/2010).
22. LAT CBS teisėjų kolegijos 2010 m. kovo 15 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Rytų skirstomieji tinklai” v UAB „Veritas ana“* (bylos Nr. 3K-3-118/2010).
23. LAT CBS teisėjų kolegijos 2010 m. gegužės 10 d. nutartis civilinėje byloje *V. P., R. P., G. P., I. P., S. B. ir A. B. v. UAB „TEZ TOUR“* (bylos Nr. 3K-3-201/2010).
24. LAT CBS teisėjų kolegijos 2010 m. gegužės 24 d. nutartis civilinėje byloje *SP v RL, Lietuvos Respublika ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-184/2010).
25. LAT CBS teisėjų kolegijos 2011 m. kovo 7 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Baltijos investicijos“ v M. B. ir S. B.* (bylos Nr. 3K-3-96/2009).
26. LAT CBS teisėjų kolegijos 2011 m. kovo 15 d. nutartis civilinėje byloje *A.K. v. UAB „Ratas“* (bylos Nr. 3K-3-114/2011).
27. LAT CBS teisėjų kolegijos 2012 m. vasario 14 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Baltic Agro“ v J. K* (bylos Nr. 3K-3-41/2012 m.).
28. LAT CBS teisėjų kolegijos 2012 m. balandžio 10 d. nutartis civilinėje byloje *P. G. v Kauno miesto savivaldybė* (bylos Nr. 3K-3-139/2012).
29. LAT CBS teisėjų kolegijos 2012 m. balandžio 27 d. nutartis civilinėje byloje *J.S. v. S.G.* (bylos Nr. 3K-3-192/2012).
30. LAT CBS teisėjų kolegijos 2012 m. balandžio 20 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Nekilnojamojo turto valdymas“ v UAB „Norfos mažmena“* (bylos Nr. 3K-3-177/2012).
31. LAT CBS teisėjų kolegijos 2012 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje *I. P., A. P. v. Ž. Ž.* (bylos Nr. 3K-3-358/2012).
32. LAT CBS teisėjų kolegijos 2012 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje *I.Z. v. R.S.* (bylos Nr. 3K-3-425/2012).
33. LAT CBS teisėjų kolegijos 2012 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje *G.P., S.P. ir D.P. v. LR* (bylos Nr. 3K-3-539/2012).
34. LAT CBS teisėjų kolegijos 2012 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje *D.V., UAB „Trinapolis“ v. Nordea Bank Finland Plc.* (bylos Nr. 3K-3-520/2012).
35. LAT CBS teisėjų kolegijos 2012 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Office M3“ akcininkai D.V. ir UAB „Trinapolis“ v. Nordea Bank Finland Plc.* (bylos Nr. 3K-3-520/2012).

36. LAT CBS teisėjų kolegijos 2012 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje *A. Bespalenko firma „Beskus“ v. UAB „G4S Lietuva“* (bylos Nr. 3K-3-564/2012).
37. LAT CBS teisėjų kolegijos 2013 m. spalio 2 d. nutartis civilinėje byloje *UAB AK „Aviabaltika“ v. FLIGHT TEST AEROSPACE INC* (bylos Nr. 3K-3-431/2013).
38. LAT CBS teisėjų kolegijos 2013 m. lapkričio 6 d. nutartis civilinėje nyloje *UAB „Nordopt“ v. UAB „Optima Trade“* (bylos Nr. 3K-3-547/2013).
39. LAT CBS teisėjų kolegijos 2013 m. lapkričio 28 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Toirenta“ v. G. R. , V. P. , M. D. , A. C* (bylos Nr. 3K-3-624/2013).
40. LAT CBS teisėjų kolegijos 2014 m. balandžio 2 d. nutartis civilinėje byloje *J. N. v. N. N., UAB „VP GRUPĖ“* (bylos Nr. 3K-3-171/2014).
41. LAT CBS teisėjų kolegijos 2014 m. balandžio 2 d. nutartis civilinėje byloje *M.M., V.M. v. BUAB „VVARFF-JOLDIJA“, AB Swedbank* (bylos Nr. 3K-3-167/2014).
42. LAT CBS teisėjų kolegijos 2014 m. balandžio 28 d. nutartis civilinėje byloje *E.V., J.V. v. AB „Swedbank“* (bylos Nr. 3K-3-226/2014).
43. LAT CBS teisėjų kolegijos 2014 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Namų priežiūros centras“ v. UAB „Schindler-Liftas“* (civilinės bylos Nr. 3K-3-257/2014).
44. LAT CBS teisėjų kolegijos 2014 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Palink“ v. UAB „Kauno saulėtekis“* (bylos Nr. 3K-3-364/2014).
45. LAT CBS teisėjų kolegijos 2014 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje *A.C. v. AB SEB bankas* (bylos Nr. 3K-3-489/2014).
46. LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. sausio 27 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Lik 2“ v. Vilniaus m. savivaldybė, Vilniaus m. savivaldybės administracija* (bylos Nr. 3K-3-8/2015).
47. LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. sausio 30 d. nutartis civilinėje byloje *G.K., V.T. v. AB DNB bankas* (bylos Nr. 3K-3-88-684/2015).
48. LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. balandžio 17 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Construction Ace“ v. UAB „Norfos mažmena“* (bylos Nr. 3K-3-221-219/2015).
49. LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. gegužės 15 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Medicinos bankas“ v. BUAB „Liturta“, AB „Lietuvos draudimas“, UAB „Lituka“ ir Ko, UAB DK „PZU Lietuva“, K. K., D. Č., V. J., P. Č., K. K. įmonė Turto, verslo vertinimo ir audito biuras, „Ergo Insurance SE“* (bylos Nr. 3K-3-290-706/2015).
50. LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. gegužės 28 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Gaumina“ v. UAB „Raminora“* (bylos Nr. 3K-3-327-687/2015).
51. LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Informacinių technologijų pasaulis“ v UAB „A3A“* (bylos Nr. 3K-3-397-969/2015).
52. LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Statega“ v. BUAB „Neapolis“, AB Swedbank* (bylos Nr. 3K-7-276-469/2015).
53. LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. spalio 2 d. nutartis civilinėje byloje *G. S. v. UAB „Bilietų pasaulis“ ir UAB „Lasteka“* (bylos Nr. e3K-3-492-313/2015).
54. LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje *If P&C Insurance AS“ v Vilniaus miesto savivaldybė* (bylos Nr. 3K-3-563-687/2015).

55. LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. lapkričio 10 d. nutartis civilinėje byloje *Bradley Enterprises Limited v. BUAB „Metoil“, UAB „Krovinių terminalas“* (bylos Nr. 3K-3-582-916/2015).
56. LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. lapkričio 11 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Merkys“ v. UAB „Balticum TV“* (bylos Nr. 3K-3-589-684/2015).
57. LAT CBS teisėjų kolegijos 2016 m. birželio 2 d. nutartis civilinėje byloje *I. D. v. UAB Šiaulių chirurginės pagalbos centras* (bylos Nr. 3K-3-292-686/2016).
58. LAT netesybas ir palūkanas reglamentuojančioje teisės normų taikymo LAT praktikoje apžvalga Nr. AC37-1.
59. Šiaulių apygardos teismo 2012 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje *A.D. v G.R.* (bylos Nr. 2S-189-210/2012).
60. Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Griff International“ v. UAB „Arijus“* (bylos Nr. 2-638/2013).
61. Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. birželio 29 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „RCD Rom Consept Design“ v UAB „Ozantis“* (bylos Nr. 2A-342/2012).

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

Evelina Ivanauskienė

DELIKTINĖS IR SUTARTINĖS CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS PAGRINDŲ KONKURENCIJA

Daktaro disertacijos santrauka
Socialiniai mokslai, teisė (01 S)

Vilnius, 2016

Daktaro disertacija rengta 2010-2016 metais, ginama Mykolo Romerio universitete pagal Mykolo Romerio universitetui ir Vytauto Didžiojo universitetui Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. birželio 8 d. įsakymu Nr. V-1019 suteiktą doktorantūros teisę.

Mokslinis vadovas:
doc. dr. Gediminas Sagatys (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, 01 S)

Daktaro disertacija ginama Mykolo Romerio universiteto ir Vytauto Didžiojo universiteto teisės mokslo krypties taryboje:

Pirmininkė:
doc. dr. Simona Drukteinienė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, 01 S)

Nariai:
prof. dr. Ramūnas Birštonas (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, 01 S);
prof. dr. Aleksei Kelli (Tartu universitetas, Estijos Respublika, socialiniai mokslai, teisė, 01 S);
doc. dr. Solveiga Palevičienė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, 01 S);
doc. dr. Agnė Tikniūtė (Vytauto Didžiojo universitetas, socialiniai mokslai, teisė, 01 S)

Daktaro disertacija bus ginama viešame teisės mokslo krypties tarybos posėdyje 2016 m. gruodžio 8 d. 10 val. Mykolo Romerio universitete I-414 auditorijoje.
Adresas: Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva.

Daktaro disertacijos santrauka išsiųsta 2016 m. lapkričio 8 d.

Daktaro disertaciją galima peržiūrėti Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje (Gedimino pr. 51, Vilnius) bei Mykolo Romerio universiteto bibliotekoje (Ateities g. 20, Vilnius) ir Vytauto Didžiojo universiteto bibliotekoje (K. Donelaičio g. 52, Kaunas).

Evelina Ivanauskienė

DELIKTINĖS IR SUTARTINĖS CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS PAGRINDŲ KONKURENCIJA

SANTRAUKA

Tyrimo problematika. Nekvestionuotina civilinės atsakomybės instituto reikšmė, kuomet nukentėjusiajam asmeniui siekiama kompensuoti dėl neteisėtų veiksmų patirtą žalą. Neatsitiktinai Lietuvos Respublikos Konstitucijos (toliau dar gali būti vadinama *Konstitucija*) 30 straipsnyje nurodoma, kad „asmeniui padarytos materialinės ir moralinės žalos atlyginimą nustato įstatymas“[1167], įpareigojant įstatymų leidėją užtikrinti tinkamą nukentėjusiojo asmens teisės į žalos atlyginimą (lot. *neminem laedere*) reglamentavimą, teisinius - tinkamą šių teisės normų aiškinimą ir taikymą. Kita vertus, nukentėjusiojo asmens teisės į žalos atlyginimą įgyvendinimas negali paneigti kitų ne mažiau svarbių teisių. Konstitucijos 46 straipsnyje įtvirtinta privačios nuosavybės teisė, asmens ūkinės veiklos laisvė ir iniciatyva, kurios civiliniuose teisiniuose santykiuose reiškia sutarčių laisvės ir jos įgyvendinimo užtikrinimui skirtą *pacta sunt servanda* principus. Viena iš situacijų, kuomet susiduria *neminem laedere* ir *pacta sunt servanda* yra šioje disertacijoje analizuojama fundamentali civilinės atsakomybės instituto problema - deliktinės ir sutartinės civilinės atsakomybės pagrindų konkurencija, kuri kyla dėl sutarties pažeidimo ir delikto išskyrimo bei galimo jų sutapimo.

Šiuolaikinė prievolių teisė yra pagrįsta dar Gajaus Institucijose (lot. *Gaii Institutiones*) pirmą kartą įtvirtintu sutarties ir delikto, kaip savarankiškų prievolės atsiradimo pagrindų, išskyrimu, nurodant, kad kiekviena prievolė kyla arba iš sutarties, arba iš teisės pažeidimo (delikto)“ [1168] (lot. *omnis enim obligatio vel ex contractu nascitur vel ex delicto*), kuris dėl romėnų teisės recepcijos tapo vienu svarbiausių moderniųjų XIX - XX amžiaus Europos kodifikacijų požymiu. Prievolės atsiradimo pagrindų skirstymą perėmė ir 2001 m. liepos 1 d. įsigaliojęs Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas[1169] (toliau dar gali būti vadinamas *LR CK*). Nacionalinėje doktrinoje ir studijų procesui skirtoje literatūroje[1170], taip pat teismų

1167 Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*. 1992, Nr. 33-1014.

1168 Gajaus Institucijos. Vėlyvis, S., Jonaitis, M. (knygos sudarytojai ir vertėjai). Vilnius: VĮ Registrų centras, 2012, p. 291. Olivier, P. The Tortification of Contract. *Acta Juridica*. 2000: 283-299. Zimmermann, R. *The Law of Obligations. Roman Foundations of the Civilian Tradition.* Oxford: University Press, 1996, p. 10 - 11. Moser, M. *Die Haftung gegenüber vertragsfremden Dritten.* Bern: Stämpfli, 1998, p. 3. Samuel, G. Western Law of Obligations. *European Private Law: A Handbook.* Volume I. Bussani, M.; Werro, F. (eds.). Berne: Stämpfli Publishers Ltd., 2009, p. 134. Immenhauser, M. *Das Dogma von Vertrag und Delikt. Zur Entstehungs – und Wirkungsgeschichte der zweigeteilten Haftungsordnung.* Koln: Bohlau Verlag, 2006, p. 80.

1169 Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262.

1170 Mikelėnas, V. *Prievolių teisė. Pirmoji dalis. Naujasis civilinis kodeksas*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 60. Ambrasienė, D., *et al. Civilinė teisė. Prievolių teisė.* Vadovėlis. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004, p. 19.

praktikoje[1171] pabrėžiama prievolės atsiradimo pagrindų klasifikacijos reikšmė. Šis dualizmas dėl sutarties ir delikto išskyrimo tarptautiniuose harmonizavimo ir unifikavimo dokumentuose tampa dar svarbesnis šiandien ne tik nacionaliniu, bet ir tarptautiniu lygiu.

Teisės doktrina ir užsienio valstybių praktika patvirtina, kad egzistuoja situacijos, kuomet tos pačios faktinės aplinkybės gali būti kvalifikuojamos tiek sutarties pažeidimu, tiek deliktu, kurios vadinamos „ieškinių konkurencija“ (angl. *concurrence of actions*)[1172], „ieškinių dėl sutarties pažeidimo ir delikto konkurencija“ (angl. *concurrence of claims in contract and delict*)[1173], „sutarties ir delikto konkurencija“ (angl. *concurrence of contract and delict*)[1174], „deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencija“ (angl. *concurrence of contractual and delictual liability*)[1175] ar „sutartinių ir deliktinių atsakomybės pagrindų kolizija“ (vok. *Kollision vertraglicher und ausservertraglicher Haftungsgrűnde*)[1176]. Nacionalinėje teisės doktrinoje ir teismų praktikoje sutarties pažeidimo ir delikto sutapimui įvardinti naudojamos šios sąvokos: „deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencija“[1177], „civilinės atsakomybės rūšių konkurencija“[1178] bei „deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija“[1179]. Vis dėlto, teisės doktrinoje[1180] taip pat pažymima, kad sutartis ir deliktas yra iš esmės skirtingi ir nesuderinami vienas su kitu, nurodant šių prievolių atsiradimo pagrindų atribojimo kriterijus, tokius kaip savanoriškumas ir privalomumas, *status quo* ir *status quo ante* apsauga (t.y. lūkesčio ir tikrumo interesų) *et al*. Tokia pozicija *a priori* suponuoja prielaidą, kad sutarties pažeidimo ir delikto sutapimas negalimas. Situacija, kuomet viena vertus patvirtinama konkurencijos galimybė, tačiau kartu pabrėžiamas sutarties pažeidimo ir delikto atskirumas, ne tik lemia prieštaringas pozicijas dėl konkuren-

1171 LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. gegužės 28 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Gaumina“ v. UAB „Raminora“* (bylos Nr. 3K-3-327-687/2015).

1172 Von Bar, C., *et al. The Interaction of Contract Law and Tort and Property Law in Europe. A Comparative Study*. Munchen: Sellier. European Law Publishers GmbH, 2004, p. 189. Midgley, J.R. Concurrence of Actions. *The South African Law Journal*. 1998, 115: 273-277. Reynolds, F. Contract and Tort: The View from the Contract Side of the Fence. *Canterbury Law Review*. 1993, 5: 287.

1173 Beatson, J. *Anson's Law of Contract*. 28th edtion. Oxford: Oxford University Press, 2002, p. 23.

1174 Loubser, MM. Concurrence of Contract and Delict. *Stellenbosch Law Review*. 1997, 2: 113.

1175 Van Rossum, M. Concurrency of contractual and delictual liability in a European perspective. *European Review of Private Law*. 1995, 3 (4): 539-560.

1176 Oftinger, K. *Schweizerisches Haftpflichtrecht. Erster Band: Allgemeiner Teil*. Zűrich: Schulthess Polygrafischer Verlag, 1995, p. 682.

1177 Mikelėnas, V. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai.* Vilnius: Justitia, 1995, p. 51; Selelionytė–Drukteinienė, S. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencija. *Justitia.* 2008, 1 (57): 2. LAT CBS teisėjų kolegijos 2012 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Office M3“ akcininkai D.V. ir UAB „Trinapolis“ v. Nordea Bank Finland Plc.* (bylos Nr. 3K-3-520/2012); LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. sausio 30 d. nutartis civilinėje byloje *G.K., V.T. v AB DNB bankas* (bylos Nr. 3K-3-88-684/2015); LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. balandžio 17 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Construction Ace“ v UAB „Norfos mažmena“* (bylos Nr. 3K-3-221-219/2015).

1178 Mizaras, V. Lietuvos deliktų teisės raidos aktualijos ir tendencijos. *Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos* (mokslinių straipsnių rinkinys). Vilnius: Justitia, 2007, p. 57.

1179 LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. spalio 2 d. nutartis civilinėje byloje *G. S. v. UAB „Bilietų pasaulis“ ir UAB „Lasteka“* (bylos Nr. e3K-3-492-313/2015).

1180 Pavyzdžiui, Jansen, N. The Concept of Non-Contractual Obligations: Rethinking the Divisions of Tort, Unjustified Enrichment, and Contract Law. *JETL*. 2010, 1: 16 – 47.

cijos galimumo, bet ir daro sudėtingu šių situacijų atpažinimą praktikoje. Tai lemia poreikį persvarstyti pareigos, dėl kurios pažeidimo atsiranda deliktinė atsakomybė, ir sutartinės pareigos atribojimo doktrininį pagrindimą, nustatant aiškius kriterijus ir sąlygas, kuomet šios pareigos skiriasi ir reikalauja savitų taisyklių taikymo jų pažeidimo atveju, o kuomet galimas (jeigu galimas) jų sutapimas.

Atsižvelgiant į tai, kad dėl sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo konkurencijos situacijoje yra tiek sutartinės, tiek deliktinės atsakomybės taikymo prielaidos, aiškių tokių situacijų požymių nebuvimas pažeidžia tiek nukentėjusiojo, tiek žalą padariusiojo asmens interesus. Visų pirma todėl, kad formaliu prievolių atsiradimo pagrindų dualizmu pagrįsta konkurencijos negalimumo arba pernelyg *siauros* konkurencijos srities pripažinimo pozicija gali pažeisti nukentėjusiojo asmens teisę į tinkamą žalos atlyginimą, kuomet esant deliktui sutartiniuose santykiuose nukentėjusiojo asmens teisės neginamos deliktų teisės teikiamomis gynybos priemonėmis. Iš kitos pusės, pernelyg plati sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo srities pripažinimo pozicija gali pažeisti žalą padariusios sutarties šalies teises tiek, kiek deliktų teisės normų taikymo prielaidos sutartiniuose santykiuose gali prieštarauti šalių sutartam rizikos paskirstymui. Taip formuluojama pirmoji problema: *aiškių deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos požymių (aiškaus šių situacijų galimumo pagrindimo) nebuvimas*, kuomet nei proceso šalys, nei teismai neišskiria sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo arba yra taikomos konkurencijos sprendimo būdo taisyklės, nors civilinės atsakomybės rūšių pagrindai nekonkuruoja. Ši problema yra itin akivaizdi nacionalinėje civilinėje teisėje, kuomet LR CK 6.245 straipsnio 4 dalyje deliktinė atsakomybė apibrėžiama kaip turtinė prievolė, atsirandanti dėl žalos, kuri nesusijusi su sutartiniais santykiais. Tokia formuluotė *a priori* suponuoja prielaidą, jog sutartiniuose santykiuose negalimas deliktas, todėl nepripažįstamas sutarties pažeidimo ir delikto sutapimas.

Esant abiejų civilinės atsakomybės rūšių taikymo sąlygoms, formuluojama antroji problema - *tinkamo teisinio santykio konkurencijos situacijoje kvalifikavimo problema*. Diskutuotina, kuri civilinės atsakomybės rūšis atsiranda, jeigu keleivis susižaloja lipdamas iš traukinio dėl slidžių laiptų, baldų perkraustymo paslaugų teikėjas padaro žalos kliento turtui, sugadindamas pianiną, ir pan. Teisės aktuose ir teisės doktrinoje nurodomi sutartinės ir deliktinės atsakomybės skirtumai patvirtina sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo atveju taikytinos civilinės atsakomybės rūšies svarbą. Konkurencijos situacijoje kyla klausimas, ar delikto ir sutartinių santykių koegzistavimas gali pagrįsti civilinės atsakomybės taikymo ypatumus, pripažįstant nukentėjusiajai sutarties šaliai tokias pat teises kaip ir kreditoriui delikto atveju? Ar vis tik sutartinių santykių egzistavimas *per se* reikalauja sutarčių teisės normų ir atitinkamai sutartinės atsakomybės viršenybės?

Klasikiniu sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo pavyzdžiu gali būti laikoma situacija, kuomet nuomininkas sugadina išsinuomotą turtą. Ar tokie nuomininko veiksmai gali būti kvalifikuojami tiek nuomos sutarties pažeidimu, tiek deliktu dėl žalos turtui, atsižvelgiant į nacionalinį teisinį reglamentavimą? Jeigu nuomos sutartyje šalys susitarė dėl ribotos nuomininko atsakomybės ar kitų sąlygų (pavyzdžiui, kompensuojamųjų palūkanų dydžio), diskutuotina, ar šis susitarimas apima nuomininko deliktinę atsakomybę? Ar žala nuomotojo turtui, kurią padarė nuomininko naminiai gyvūnai, atitinka LR CK 6.267 straipsnyje

įtvirtintą specialųjį deliktą dėl naminių gyvūnų padarytos žalos atlyginimo be kaltės ar vis tik LR CK 6.245 straipsnio 4 dalies formuluotė nepripažįsta delikto sutartiniuose santykiuose? Civilinės atsakomybės rūšių abipusio išimtinumo santykiu pagrįstos pozicijos nepakankamumas akivaizdus tuomet, kai sutartiniuose santykiuose padaroma žala asmeniui, o sutartinės atsakomybės teisės normos, priešingai negu deliktų teisė, nereglamentuoja žalos asmeniui atlyginimo. Pavyzdžiui, LR CK 6.475 straipsnyje numatyta, jog žalą, padarytą apdovanotojo gyvybei, sveikatai ar turtui dėl dovanoto turto trūkumų, atlygina dovanotojas. Ar ši situacija pateisintų sutartinės atsakomybės viršenybę net ir žalos asmeniui, susijusios su sutartiniais santykiais, atveju? Ar vis tik galimas deliktų teisės normų, reglamentuojančių žalos atlyginimą sveikatos sužalojimo atveju ir pan., taikymas? Jeigu taip, ar deliktų teisės normos gali būti taikomos kartu su sutarčių teisės normomis ir koks tokioje situacijoje yra civilinės atsakomybės pagrindas – sutarties pažeidimas ar deliktas?

Paprastai, išskyrus pavienius atvejus[1181], teisės aktuose nėra pateikiamas deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdas[1182], todėl jis yra plėtojamas ir pagrindžiamas *extra legem*. Materialinės teisės normų nepakankamumas, nustatant deliktinės ir sutartinės atsakomybės santykį, lemia kompleksinio doktrininio tyrimo poreikį, išskiriant konkurencijos sprendimo būdo pagrįstumo vertinimo kriterijus. Dviejų civilinės atsakomybės rūšių koegzistavimas gali sąlygoti jų pasirinkimo galimybę, tačiau nukentėjusiojo asmens teisė rinktis *teisinį* reikalavimo pagrindą neįpareigoja teismo procesinės teisės normų prasme, o ypač *iura novit curia* principo kontekste, kuomet teismo, *ex officio* kvalifikuojančio teisinį santykį, nesaisto ieškovo nurodytas teisinis reikalavimo pagrindas.

Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos **problema** gali būti redukuota į dviejų pagrindinių principų suderinimo klausimą – efektyvios nukentėjusiųjų asmenų teisių gynybos ir sutarčių laisvės bei *pacta sunt servanda* principų pusiausvyros užtikrinimą sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo situacijoje.

Tyrimo aktualumas. Teisės doktrinoje pripažįstama, kad sutartinės ir deliktinės atsakomybės santykis yra fundamentali problema, kuri turi būti išspręsta kiekvienoje Europos teisinėje sistemoje[1183]. Neatsitiktinai priėmus vokiškąjį BGB per pirmuosius trisdešimt jo galiojimo metų pasirodė itin daug monografijų, disertacijų, tyrimų įvairiais deliktinės ir sutartinės atsakomybės santykio klausimais[1184], ypač daug dėmesio skiriant sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo situacijoms. Teisės doktrinoje pažymima, kad sutartinės ir deliktinės atsakomybės pagrindų konkurencijos klausimai, kiek jie yra susiję su skirtingų privatinės teisės sričių santykiu, konkrečiai santykiu tarp sutarties ir delikto, atskleidžia

1181 Pavyzdžiui, Estijoje deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdas numatytas teisės aktuose. Sein, K. Damage Arising from Defect in Object of Contract to Creditor's Absolute Legal Rights: Contractual or Delictual Liability. *Juridica International.* 2005, X: 54.

1182 Garoupa, N.; Ligüerre, C.G. The Syndrome of the Efficiency of the Common Law. *Boston University International Law Journal.* 2011, 29: 314.

1183 Koziol, H.; Steininger, B.C. *European Tort Law 2003.* Wien: Springer-Verlag, 2004, p. 11. Schlechtriem, P. The Borderland of Tort and Contract – Opening a New Frontier? *Cornell International Law Journal.* 1988, 21 (3): 467.

1184 Schlechtriem, P.H. *Vertragsordnung und ausservertragliche Haftung*. Frankfurt am Main: Alfred Metzner Verlag, 1972, p. 31.

problemą, su kuria susiduria visos Europos Sąjungos valstybės narės[1185], nors jos taikymo sritis ir praktinė reikšmė skiriasi, atsižvelgiant į konkrečios teisinės sistemos ypatumus[1186]. Ne išimtis ir Lietuva, kurioje priėmus naująjį LR CK ypač sustiprėjo deliktų teisės pokyčių tendencijos, rodančios atsitraukimą nuo socialistinės teisės tradicija grindžiamos civilinės teisės bei aiškesnį artėjimą prie Vakarų Europos civilinės teisės tradicijų ir praktikos.

S. Selelionytė-Drukteinienė pažymi, kad Lietuvos teisės moksle kol kas nėra atlikta išsamių tyrimų konkurencijos problematikos klausimais[1187], nors nuo 2015 m. pastebima tendencija, kuomet Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje[1188] vis dažniau naudojama deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos sąvoka, neatskleidžiant jos turinio, tačiau nurodant, kad pagal teisinį civilinės atsakomybės reguliavimą sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencija negalima. Civiliniame kodekse aiškiai nurodoma, kada atsiranda sutartinė, o kada – deliktinė civilinė atsakomybė. Teismų praktikoje pateikta konkurencijos negalimumo pozicija patvirtina nurodytų problemų aktualumą nacionalinėje civilinėje teisėje, kadangi gali būti suprantama ir vertinama dvejopai. *Pirma*, kaip sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo negalimumas, kuris galėtų būti pagrindžiamas sutarčių ir deliktų teisės atribojimo kriterijais, t.y. nepripažįstant pačios konkurencijos situacijos. *Antra*, kaip deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdas, kuris reiškia, kad sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo situacijoje nepripažįstama nukentėjusiojo asmens teisė rinktis *teisinį* reikalavimo pagrindą. Vis dėlto, nei nacionalinėje doktrinoje, nei teismų praktikoje nepateikiamas šių pozicijų pagrindimas, o tai lemia doktrininio tyrimo poreikį. S. Selelionytė-Drukteinienė nurodo, jog mokslinei diskusijai norėtųsi dar kartą iškelti klausimą, ar LR CK 6.245 straipsnio 3-4 dalyse įtvirtintos normos išsprendžia konkurencijos problemą[1189]. Šios aplinkybės patvirtina nagrinėjamos temos **aktualumą**.

1185 Von Bar, C.; Drobnig, U. *Study on Property Law and Non-contractual Liability Law as they relate to Contract Law. Submitted to the European Commission – Health and Consumer Protection Directorate – General*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-12-28]. <http://ec.europa.eu/consumers/cons_int/safe_shop/fair_bus_pract/cont_law/study.pdf.>

1186 Christas, A., *et al.* The Boundary between Torts and Contracts: A Law and Economics Perspective. *Economic Analysis of the DCFR*. Larouche, P., Chirico, F. (eds.). Munich: Sellier. European Law Publishers, 2010, p. 277.

1187 Selelionytė-Drukteinienė, S. Sutartinės civilinės atsakomybės raida ir ateities perspektyvos. *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų. Mokslo studija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 1012-1013.

1188 LAT CBS teisėjų kolegijos 2012 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje *D.V., UAB „Trinapolis" v. Nordea Bank Finland Plc.* (bylos Nr. 3K-3-520/2012); LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. sausio 30 d. nutartis civilinėje byloje *G.K., V.T. v. AB DNB bankas* (bylos Nr. 3K-3-88-684/2015); LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. balandžio 17 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Construction Ace" v. UAB „Norfos mažmena"* (bylos Nr. 3K-3-221-219/2015); LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. gegužės 28 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Gaumina" v. UAB „Raminora"* (bylos Nr. 3K-3-327-687/2015); LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. spalio 2 d. nutartis civilinėje byloje *G. S. v. UAB „Bilietų pasaulis" ir UAB „Lasteka"* (bylos Nr. e3K-3-492-313/2015); LAT CBS teisėjų kolegijos 2015 m. lapkričio 10 d. nutartis civilinėje byloje *Bradley Enterprises Limited v. BUAB „Metoil", UAB „Krovinių terminalas"* (bylos Nr. 3K-3-582-916/2015).

1189 Selelionytė-Drukteinienė, S., Selelionytė-Drukteinienė, S. Sutartinės civilinės atsakomybės raida ir ateities perspektyvos. *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų. Mokslo studija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 1012-1013.

Mokslinis tyrimo naujumas ir jo reikšmė. Nors užsienio valstybių civilinės teisės doktrinoje deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos klausimams yra skiriama pakankamai daug dėmesio, tačiau šios disertacijos autorei nėra žinoma tokių tyrimų, kuriuose būtų pateikiama išsami sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo situacijos analizė, neapsiribojant tik atskirų probleminių aspektų tyrimu. Disertacijoje analizuojama ne tik, kaip yra sprendžiama konkurencija, kam skiriama daugiausia dėmesio užsienio teisės doktrinoje, bet įvertinamos konkurencijos priežastys, išskiriama sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo situacija, aiškiai apibrėžiant jos ribas, išsamiai tiriama civilinės atsakomybės rūšių skirtumų reikšmė ne apskritai, bet būtent sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo situacijoje. Užsienio teisės doktrinoje nagrinėjama tema paprastai susiaurinama iki konkurencijos sąvokos pateikimo, neanalizuojant, kas lemia konkurenciją, išsamiai kompleksiniame tyrime neišskiriamas pažeidimas, apsiribojant lakoniško teiginiu, jog konkurencija yra tada, kuomet dėl to paties pažeidimo galimas ir sutartinės, ir deliktinės atsakomybės taikymas. Didžiausias dėmesys užsienio teisės doktrinoje skiriamas atskirose valstybėse taikomų deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdų aprašymui ir tik pavieniais atvejais analizuojamas šių konkurencijos sprendimo būdų pagrįstumas, siūlant jų alternatyvas. Tačiau dėl nacionalinių teisės sistemų skirtumų nėra galimas universalus visoms valstybėms tinkamas sprendimo būdas, todėl užsienio valstybėse taikomų konkurencijos sprendimo būdų aprašymas yra vertingas tiek, kiek įvertinus jų taikymo priežastis ir taikymo praktiką galimas adaptavimas nacionalinėje teisės sistemoje.

Itin ribotai deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos klausimai nagrinėti nacionalinėje teisės doktrinoje: išskyrus fragmentišką atskirų civilinės atsakomybės rūšių taikymo aspektų aptarimą[1190], atlikti tyrimai labiau būdingi pereinamajam Lietuvos civilinės teisės etapui iš tarybinės teisės[1191]. Nors nuo naujojo LR CK įsigaliojimo praėjo jau penkiolika metų, tačiau galime paminėti tik kelias publikacijas, kuriose analizuojami deliktinės ir sutartinės atsakomybės santykio aspektai ir pristatoma konkurencijos problematika. S. Selelionytė-Drukteinienė straipsnyje „Deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencija“ teigia, kad Lietuvos teisėje konkurencijos problema nežinoma, neaptinkama teismų praktikoje ir nėra jokių taisyklių jos sprendimui[1192]. Vėlesnėje publikacijoje S. Selelionytė-Drukteinienė pabrėžia, kad Lietuvos teisės moksle kol kas nėra atlikta išsamių tyrimų konkurencijos problematikos klausimais[1193]. Šios aplinkybės patvirtina analizuojamos temos ištyrimo poreikį, ypač nacionaliniu lygiu. V. Mizaras straipsnyje „Lietuvos deliktų teisės raidos aktualijos ir tendencijos“ nurodo,

1190 Ambrasienė, D.; Cirtautienė, S. Ikisutartinės atsakomybės kvalifikavimo problema: sutartinė, deliktinė ar *sui generis*. *Jurisprudencija*. 2008, 10 (112): 52-63. Ambrasienė, D.; Kryžiūtė, I. Atsakomybės už preliminariosios sutarties nevykdymą problemos. *Jurisprudencija*. 2012, 19 (2): 561-583. Juškevičius, J.; Rudzinskas, A. Civilinės atsakomybės už netinkamą asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimą taikymo Lietuvoje ir Italijoje ypatumai. *Jurisprudencija*. 2008, 12 (114): 73-81. Kiršienė, J.; Leonova, N. Qualification of Pre-Contractual Liability and the Value of Lost Opportunity as a Form of Losses. *Jurisprudencija*. 2009, 1 (115): 221-246.

1191 Mikelėnas, V. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai.* Vilnius: Justitia, 1995, p. 51.

1192 Selelionytė–Drukteinienė, S. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencija. *Justitia.* 2008, 1 (57): 2-13.

1193 Selelionytė-Drukteinienė, S. Sutartinės civilinės atsakomybės raida ir ateities perspektyvos. *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų. Mokslo studija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 1012-1013.

kad Lietuvos deliktų teisėje nepripažįstama civilinės atsakomybės rūšių konkurencija[1194]. Vis dėlto, nepateikiamas išsamus tokios pozicijos pagrindimas. Šioje disertacijoje mokslinei diskusijai pateikiama oponuojanti pozicija – deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos galimumo, vertinant esamą ir siūlant tinkamą šios situacijos sprendimo būdą.

Disertacijoje nagrinėjama tema reikšminga tiek moksliniu, tiek praktiniu požiūriu. Atsižvelgiant į tai, kad ši disertacija parengta *lietuvių kalba* bei didžiausias dėmesys joje skiriamas nacionalinės teisės sistemos analizei, tikėtina, kad šio tyrimo rezultatai bus reikšmingi tiek nacionalinei teisės doktrinai, tiek teismų praktikai ir įstatymų leidėjui.

Kadangi deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos klausimai iki šiol Lietuvos teisės doktrinoje buvo beveik neanalizuoti, o kai kurie susiję aspektai (ypač konkurencijos negalimumo/nepripažinimo pozicija) šioje disertacijoje yra vertinami kitaip, šis tyrimas yra reikšmingas nacionalinės teisės doktrinos plėtrai. Dėl kompleksinio konkurencijos problemos pobūdžio tikimasi, kad šis darbas paskatins tolesnius tyrimus, ypač tarpinėse konkurencijos situacijose, bei bus vertingas tiems, kurie ketina nagrinėti atskirus su civilinės atsakomybės rūšių santykiu susijusius aspektus.

Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos teismų praktikoje vis dažniau pasisakoma deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos klausimais, tikėtina, kad šis darbas bus naudingas Lietuvos teismams. LR CK 6.245 straipsnio 3 ir 4 dalys tik pateikia deliktinės ir sutartinės civilinės atsakomybės sąvokas, tačiau nei patvirtina, nei paneigia galimo sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo, juo labiau nenurodo šių situacijų sprendimo būdo, todėl būtent teismai vaidina itin didelį vaidmenį vertindami ieškinio reikalavimų pagrįstumą deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje. Šio darbo rezultatai galėtų padėti teismams, sprendžiant, ar konkreti situacija priskirtina deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijai, taip pat išskiriant civilinės atsakomybės rūšių skirtumus ir galiausiai pasirenkant Lietuvoje taikytiną konkurencijos sprendimo būdą.

Minėta, jog daugelyje užsienio valstybių teisės aktai nenustato deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdo, todėl šio tyrimo rezultatai įstatymų leidėjui galėtų būti naudingi tiek, kiek deliktinės ir sutartinės atsakomybės taikymo sąlygų ir teisinių pasekmių skirtumų teisinis reguliavimas galėtų plėtotis jų vienodinimo linkme.

Tyrimo objektas – deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija.

Šioje disertacijoje sutarties pažeidimo ir delikto sutapimas nustatomas apibrėžus pareigą, kurios pažeidimas sutartiniuose santykiuose gali būti kvalifikuojamas tiek sutarties pažeidimu, tiek deliktu, šias situacijas vadinant tikrąja deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija. Greta šių atvejų pristatoma deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija tarpinėse situacijose, kuomet pažeidimas neatitinka visų sutarties pažeidimo ir delikto požymių. Detali tarpinių situacijų analizė yra už šios disertacijos tyrimo ribų. Šioje disertacijoje taip pat neanalizuojamas sutarties ir delikto santykis su kitais prievolių atsiradimo pagrindais (kvazisutartimi, kvazideliktu), neatliekamas išsamus procesinių klausimų, taip pat tarptautinės privatinės teisės probleminių aspektų, kylančių deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje, tyrimas.

1194 Mizaras, V. Lietuvos deliktų teisės raidos aktualijos ir tendencijos. *Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos* (mokslinių straipsnių rinkinys). Vilnius: Justitia, 2007, p. 57.

Tyrimo tikslas – pagrįsti sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo galimumą ir pasiūlyti deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdą nacionalinėje civilinėje teisėje.

Tyrimo tikslui įgyvendinti keliami tokie **tyrimo uždaviniai**:

Pirma, nustatyti deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų *konkurencijos situacijos požymius.* Šį uždavinį pasiekti padės konkurencijos situacijos (sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo) galimumo pagrindimas, t.y. sutartinės ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos atribojimo kriterijų pagrįstumo tyrimas, sutarties šalies pareigos, kurios pažeidimas gali atitikti deliktą, išskyrimas, jos kilmės, ginamų interesų analizė.

Antra, išskirti deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų *konkurencijos sprendimo būdo pagrįstumo vertinimo kriterijus*. Šį uždavinį pasiekti padės sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo pasekmių, t.y. civilinės atsakomybės rūšių taikymo sąlygų ir teisinių pasekmių skirtumų, įvertinimas, taip pat deliktinės ir sutartinės atsakomybės santykio, atsižvelgiant į civilinės atsakomybės dualizmo istorinę raidą teisiniame - filosofiniame kontekste bei šiuolaikines prievolių teisės raidos tendencijas, tyrimas.

Trečia, pasiūlyti deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų *konkurencijos sprendimą Lietuvoje*. Šį uždavinį pasiekti padės doktrinoje nurodomų ir užsienio valstybėse taikomų konkurencijos sprendimo būdų analizė, išskiriant jų privalumus, trūkumus, taikymo prielaidas galimos jų recepcijos nacionalinėje civilinėje teisėje tikslu, taip pat konkurencijos sprendimo būdų atitikimo nustatytiems pagrįstumo vertinimo kriterijams atskleidimas, siekiant pagrįsti nacionalinėje civilinėje teisėje taikytino konkurencijos sprendimo būdo pasirinkimą.

Tyrimų apžvalga. Tyrimui atlikti naudoti Lietuvos ir užsienio autorių mokslinės literatūros šaltiniai. Analizuoti tyrimai gali būti sugrupuoti taip:

Pirma, deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijos požymių išskyrimas. Atsižvelgiant į tai, kad deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sąvoka nėra pateikiama nei teisės aktuose, nei teismų praktikoje, jai apibrėžti, taip pat sutartinės ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos sutapimui atskleisti naudoti užsienio autorių, ypač vokiškosios teisės tradicijos valstybių, monografijos, disertacijos, publikacijos. Paminėtini K. Brieskorn[1195], A. Klein[1196], H. Koziol[1197] darbai. Nacionalinėje doktrinoje deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sąvoka pateikta šių autorių monografijose, publikacijose: S. Selelionytės-Drukteinienės[1198], V. Mizaro[1199], V. Mikelėno[1200], J. Juškevičiaus ir A. Rudzinsko[1201]. Konkurencijos situacijos požymiai išskirti

1195 Brieskorn, K. *Vertragshaftung und responsabilité contractuelle.* Tűbingen: Mohr Siebeck, 2010.

1196 Klein, A. *Konkurrenz und Auslegung.* Berlin: Dunckler&Humblot GmbH, 1997.

1197 Koziol, H. *Grundfragen des Schadenersatzrechts*. Wien: Jan Sramek Verlag, 2010.

1198 Selelionytė–Drukteinienė, S. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencija. *Justitia.* 2008, 1 (57): 2. Selelionytė-Drukteinienė, S. Sutartinės civilinės atsakomybės raida ir ateities perspektyvos. *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų. Mokslo studija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 1010-1011.

1199 Mizaras, V. Lietuvos deliktų teisės raidos aktualijos ir tendencijos. *Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos* (mokslinių straipsnių rinkinys). Vilnius: Justitia, 2007, p. 57-60.

1200 Mikelėnas, V. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai.* Vilnius: Justitia, 1995, p. 51.

1201 Juškevičius, J.; Rudzinskas, A. Civilinės atsakomybės už netinkamą asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimą taikymo Lietuvoje ir Italijoje ypatumai. *Jurisprudencija*. 2008, 12 (114): 74.

C. von Bar ir U. Drobnig lyginamojoje studijoje dėl nuosavybės teisės ir nesutartinės atsakomybės santykio su sutarčių teise[1202]. Atsižvelgiant į teisės doktrinoje pateikiamas konkurencijos sąvokas ir šios situacijos požymius, šioje disertacijoje ne tik vertinamas šių požymių pagrįstumas, bet ir analizuojamos sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo priežastys, išskiriama pareiga, kurios pažeidimas lemia konkurenciją. Šiai analizei vertingi tie tyrimai, kuriuose pristatoma sutarties šalies bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareiga, jos genezė, taip pat dėl šios pareigos pažeidimo taikytina atsakomybė, kiti probleminiai aspektai. Paminėtini šių autorių tyrimai: I. Gilead[1203], V. Mayr[1204], S. Litvinoff[1205], N. Jansen[1206], J. Swanton[1207], O. Moréteau[1208], M. van Rossum[1209], S. Whittaker, R. Zimmermann[1210], W. Schur[1211] *et al.* Itin reikšmingi S. Arlausko ir R. Jokubausko[1212], taip pat R. Balčikonio[1213] tyrimai dėl sutarties šalies sąžiningumo pareigos prievoliniuose teisiniuose santykiuose Lietuvoje.

Antra, deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdo pagrįstumo vertinimo kriterijai išskiriami, atsižvelgiant į konkurencijos situacijos prigimtį, pasekmes, šiuolaikines sutarčių ir deliktų teisės santykio tendencijas. Civilinės atsakomybės dualizmo įtakos deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdui vertinimui, analizuojant istorinę genezę, filosofinį kontekstą, naudoti H. Kegel[1214], L. Heckendorf[1215], M. Immenhauser[1216] tyrimai. Romėnų teisės įtakos civilinės atsakomybės

1202 Von Bar, C.; Drobnig, U. *Study on Property Law and Non-contractual Liability Law as they relate to Contract Law. Submitted to the European Commission – Health and Consumer Protection Directorate – General.* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-12-28]. <http://ec.europa.eu/consumers/cons_int/safe_shop/fair_bus_pract/cont_law/study.pdf.>.

1203 Gilead, I. Non-Consensual Liability of a Contracting Party: Contract, Negligence, Both, or In-Between? *Theoretical Inquiries in Law.* 2002, 3 (2): 511-512.

1204 Mayr, V. *Schutzpflichten im deutschen und französischen Recht. Eine rechtsvergleichende Untersuchung mit Einbeziehung der europäischen Rechtsharmonisierung.* Frankfurt am Main: Peter Lang GmbH, 2004.

1205 Litvinoff, S. Contract, Delict, Morals and Law. *Loyola Law Review.* 1999, 45 (1): 1 - 54.

1206 Jansen, N. The Concept of Non-Contractual Obligations: Rethinking the Divisions of Tort, Unjustified Enrichment, and Contract Law. *JETL.* 2010, 1: 16 – 47.

1207 Swanton, J. The Convergence of Tort and Contract. *Sydney Law Review*. 1989, 12: 40 - 75.

1208 Moréteau, O. Revisiting the Grey Zone Between Contract and Tort: The Role of Estoppel and Reliance in Mapping out the Law of Obligations. *European Tort Law 2004.* Koziol, H.; Steininger, B.C. (eds.). Wien: Springer Verlag, 2005.

1209 Van Rossum, M. Concurrency of contractual and delictual liability in a European perspective. *European Review of Private Law*. 1995, 3 (4): 539-560.

1210 Whittaker, S.; Zimmermann, R. Good faith in European contract law: surveying the legal landscape. *Good Faith in European Contract Law.* Whittaker, S.; Zimmermann, R. (eds.). Cambridge: Cambridge University Press, 2000, p. 7 - 62.

1211 Schur, W. *Leistung und Sorgfalt – zugleich ein Beitrag zur Lehre von der Pflicht im bűrgerlichen Recht.* Tűbingen: Mohr Siebeck, 2001.

1212 Arlauskas, S.; Jokubauskas, R. Sąžiningumo principas prievoliniuose teisiniuose santykiuose. *Jurisprudencija.* 2013, 20 (4): 1368-1390.

1213 Balčikonis, R. Sąžiningumo principas sutarčių teisėje. *Jurisprudencija.* 2003, 41 (33): 164-183.

1214 Kegel, H. *Vertrag und Delikt.* Koln: Carl Heymanns Verlag KG, 2002, p. 3-4.

1215 Heckendorf, L. *Die Haftung freier Berufe zwischen Vertrag und Delikt. Eine europaische Studie aus schweizerischer Perspektive.* Bern: Stampfli Verlag AG Bern, 2006.

1216 Immenhauser, M. *Das Dogma von Vertrag und Delikt. Zur Entstehungs – und Wirkungsgeschichte der zweigeteilten Haftungsordnung.* Koln: Bohlau Verlag, 2006.

dualizmui atskleidimui reikšminga M. Jonaičio monografija[1217]. Sutarčių ir deliktų teisės santykio analizei svarbūs tyrimai dėl socialinių idėjų įtakos šiuolaikinei sutarčių teisei, t. y. V. Jurgaičio ir E. Klimo publikacija[1218], M.W. Hesselink[1219], T. Scanlom[1220], J. Oberdiek[1221]. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos reikšmės, t.y. deliktinės ir sutartinės atsakomybės taikymo sąlygų ir teisinių pasekmių skirtumų, taip pat jų pagrįstumo analizei svarbūs tiek Lietuvos, tiek užsienio valstybių mokslinės literatūros šaltiniai, o ypač jau minėta C. von Bar ir U. Drobnig lyginamoji studija dėl nuosavybės teisės ir nesutartinės atsakomybės santykio su sutarčių teise, taip pat H.G. Beale[1222], S. Zogg[1223], M. Czepelak[1224] *et al.* tyrimai. S. Selelionytės–Drukteinienės publikacijos[1225] naudotos analizuojant deliktinės ir sutartinės atsakomybės skirtumus Lietuvoje. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės skirtumų analizė neatsiejama nuo regioninių harmonizavimo dokumentų ir jų komentarų[1226].

Trečia, *deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdo nustatymui* nacionalinėje civilinėje teisėje reikšmingi tyrimai, kuriuose pateikiamas *konkurencijos sprendimo būdų* pagrindimas, atskleidžiami jų privalumai ir trūkumai, taip pat pristatomas šių būdų taikymas užsienio valstybių praktikoje, t.y. A. Klein[1227], P.H. Schlechtriem[1228], C. von Bar[1229], M. van Rossum[1230], H. Koziol[1231] publikacijos ir monografijos.

1217 Jonaitis, M. *Romėnų privatinė teisė.* Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014.

1218 Klimas, E.; Jurgaitis, V. Pareigos bendradarbiauti principo aiškinimas ir turinys šiuolaikinėje sutarčių teisėje. *Socialinių mokslų studijos.* 2011, 3(1): 329-346.

1219 Hesselink, M.W. *CFR&Social Justice.* Munich: Sellier. European Law Publishers, 2008.

1220 Scanlom, T.M. *What We Owe to Each Other.* Cambridge: Harvard University Press, 1998, p. 153. Cituota iš: Oberdiek, J. *Philosophical Foundations of the Law of Torts.* Oxford: Oxford University Press, 2014, p. 113.

1221 Oberdiek, J. *Philosophical Foundations of the Law of Torts.* Oxford: Oxford University Press, 2014, p. 116.

1222 Beale, H.G. *Chitty on Contracto. Volume 1. General Principles.* London: Sweet&Maxwell, 2004.

1223 Zogg, S. Accumulation of Contractual and Tortious Causes of Action Under The Judgements Regulation. *Journal of Private International Law*. 2013, 9 (1): 39-76.

1224 Czepelak, M. Concurrent Causes of Action in the Rome I and II Regulations. *Journal of Private International Law*. 2011, 7 (2): 393-410.

1225 Selelionytė-Drukteinienė, S. Sutartinė atsakomybė: grįsta kalte ar be kaltės? *Jurisprudencija*. 2011, 18 (4): 1417-1441. Selelionytė–Drukteinienė, S. Civilinė atsakomybė už sutarties neįvykdymą. *Lyginamoji sutarčių teisė: Lietuva europiniame kontekste.* Justitia: Vilnius, 2013, p. 351-388. Selelionytė-Drukteinienė, S. Grynai ekonominio pobūdžio žala kaip specifinė žalos kategorija Lietuvos Respublikos deliktų teisėje. *Jurisprudencija*. 2009, 4 (118): 123 - 146.

1226 *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR).* Full Edition. Volume 4. Von Bar., C.; Clive, E. (eds.). Munich: Sellier. European Law Publishers, 2009.

1227 Klein, A. *Konkurrenz und Auslegung*. Berlin: Dunckler&Humblot GmbH, 1997.

1228 Schlechtriem, P. The Borderland of Tort and Contract – Opening a New Frontier? *Cornell International Law Journal.* 1988, 21 (3): 467.

1229 Von Bar, C. *The Common European Law of Torts*. Volume One. Oxford: Clarendon Press, 2003.

1230 Van Rossum, M. Concurrency of contractual and delictual liability in a European perspective. *European Review of Private Law*. 1995, 3 (4): 539-560.

1231 Koziol, H. *Basic Questions of Tort Law from a Germanic Perspective*. Wien: Jan Sramek Verlag, 2012. *Grundfragen des Schadenersatzrechts aus rechtsvergleichender Sicht.* Koziol, H. (hrsg.). Wien: Jan Sramek Verlag, 2014.

Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdo nustatymo sisteminei bei lingvistinei analizei naudoti K. Zweigert ir H. Kotz[1232], S. Grundmann ir M. Schauer[1233] tyrimai, siekiant atsakyti į klausimą, kokią įtaką konkurencijos sprendimo būdui turi civilinės teisės struktūra ir civilinės atsakomybės rūšių samprata.

Tyrimo metodologija. Šis tyrimas yra pagrįstas kokybine metodologija. Atsižvelgiant į teisės doktrinoje nurodytus teisės mokslui keliamus tikslus ir teisės mokslo objekto sampratą, šiame tyrime bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareiga ir sutartinė pareiga bei galimas jų tarpusavio santykis bus tiriami ne tik teisinio reguliavimo ir jo praktinio įgyvendinimo kontekste, nagrinėjant konkrečias teisės normas ir teismų sprendimus, bet ir nustačius analizuojamos problemos priežastis, sutartinės ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos sutapimas ir šios situacijos sprendimas pagrindžiamas *de lege ferenda*, t.y. kiek jis atitinka pamatines civilizuoto sugyvenimo vertybes. Remiantis šiais metodologiniais pagrindais, atsižvelgiant į tyrimo objektą, iškeltą tikslą ir uždavinius, atliekant tyrimą naudoti įvairūs duomenų rinkimo ir duomenų analizės metodai.

Pirminių duomenų rinkimui, kuomet dokumentai naudojami kaip pagrindiniai informacijos šaltiniai, naudotas *dokumentų analizės* metodas. Tyrimo metu atrinkti duomenų šaltiniai gali būti sugrupuoti taip: *pirma*, Lietuvos ir užsienio valstybių teisės aktai, taip pat Europos Sąjungos teisės šaltiniai, iš kurių svarbiausi yra LR CK, Prancūzijos CC, Vokietijos BGB, Roma I bei Roma II *et al. Antra*, tarptautiniai ir regioniniai harmonizavimo dokumentai, iš kurių svarbiausiais laikytini PETL, PECL, DCFR, UNIDROIT principai. *Trečia*, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, taip pat pagrindiniai užsienio valstybių teismų sprendimai. *Ketvirta*, monografijos, disertacijos, publikacijos, studijų procesui skirta literatūra, lyginamosios studijos.

Duomenys rinkti naudojantis Mykolo Romerio universiteto bibliotekos ištekliais bei prenumeruojamomis duomenų bazėmis. Didelė dalis duomenų surinkta stažuotės Europos deliktų teisės institute (angl. *Institute for European Tort Law*) metu (2012 m. liepos mėnuo), naudojantis šio instituto biblioteka. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo sprendimų paieška atlikta šio teismo tinklapyje, o kiti tyrimo duomenys, įskaitant užsienio valstybių teisės aktus, atrinkti naudojantis paieška elektroninėse duomenų bazėse.

Šiame tyrime duomenų apdorojimo ir analizės metu itin reikšmingas *lyginamasis* metodas, kuris leidžia sugretinti užsienio valstybėse taikomus deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdus ir jų ypatumus, atskleisti jų panašumus ir skirtumus, išskirti bendras problemas. Poreikį gretinti užsienio valstybių patirtį lėmė nacionalinės doktrinos vakuumas, todėl užsienio valstybėse taikomi konkurencijos sprendimo būdai analizuojami galimos jų recepcijos nacionalinėje civilinėje teisėje tikslu. Svarbu pažymėti, jog konkrečių užsienio valstybių pasirinkimą tyrimui lėmė toliau nurodomos priežastys. Visų pirma, pirminiame duomenų rinkimo ir jų analizės etape susipažinus su užsienio valstybių patirtimi, pastebėta, kad užsienio valstybės pagal taikomą konkurencijos sprendimo būdą gali būti suskirstytos į tris grupes: sutartinės atsakomybės prioriteto (įstatymo konkurencija), sutartinės ir deliktinės atsakomybės lygiavertiškumo ir savaran-

1232 Zweigert, K.; Kotz, H. *Lyginamosios teisės įvadas.* Vilnius: Eugrimas, 2001.

1233 Grundmann, S.; Schauer, M. *The Architecture of European Codes and Contract Law*. The Netherlands: Kluwer Law International, 2006.

kiškumo (reikalavimo konkurencija) ir sutartinės bei deliktinės atsakomybės teisės normų kombinacijos (vieningo reikalavimo pagrindo). Siekiant įvertinti kiekvieno iš jų pagrindimą, privalumus ir trūkumus, išskirtos valstybės, kurių teisės doktrinos indėlis plėtojant konkretų deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdą, mūsų nuomone, yra didžiausias. Taip pagrindinėmis lyginamomis valstybėmis tapo Prancūzija, Vokietija, Austrija. Prancūzija laikytina įstatymo konkurencijos sprendimo būdo pirmtake, viena iš nedaugelio nuosekliai taikanti šį konkurencijos sprendimo būdą nuo XIX amžiaus pabaigos. Reikalavimo konkurencijos sprendimo būdas pripažįstamas ir nuosekliai pagrindžiamas Vokietijos teisės doktrinoje ir taikomas teismų praktikoje. Austrija gali būti laikoma vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdo atstove. Apibendrindami galime teigti, kad užsienio valstybių pirminiu atrankos kriterijumi yra tai, kaip jos sprendžia deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos problemą.

Prancūzija, Vokietija ir Austrija pasirinktos dar ir todėl, kad šių valstybių civiliniais kodeksais buvo remtasi tiek rengiant naująjį LR CK, tiek kitų valstybių civilinius kodeksus, kuriuos recepavo Lietuvos įstatymų leidėjas. Lyginamų užsienio valstybių pasirinkimui įtakos turėjo ir lyginamuosiuose privatinės teisės tyrimuose nurodomi jų priskyrimo konkrečiai „teisinei erdvei" kriterijai. K. Zweigert ir H. Kotz išskiria tokias teisės šeimas: romanų teisinė erdvė, Vokietijos teisinė erdvė, Šiaurės šalių teisinė erdvė, *Common law* teisės šeima. Didžiausias dėmesys šioje disertacijoje skiriamas romanų ir Vokietijos teisinei erdvei dėl bendrų sąlyčio taškų su nacionaline teise, visų pirma dėl romėnų teisės recepcijos nulemtų bendrų institutų. Prievolių teisės institutas nėra žinomas bendrosios teisės sistemai (angl. *Common law*), kur romėnų teisė iš esmės neturėjo įtakos. Tai lemia, kad tam tikri bendrosios teisės sistemos institutai (pavyzdžiui, *consideration,* deliktinių sudėčių gausa) yra išskirtinai specifiniai, nežinomi daugeliui kitų valstybių, todėl, pavyzdžiui, Anglijoje taikomas deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdas šioje disertacijoje yra aprašomas tik iliustraciniais tikslais, nevertinant jo pagrįstumo bei pritaikymo Lietuvoje. Kontinentinės ir bendrosios teisės sistemų lyginimo negalimumas deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje pagrindžiamas ir teisės doktrinoje. Šiaurės šalių teisinė erdvė netiriama todėl, kad čia nedaromas skirtumas tarp sutarties ir delikto.

Be užsienio valstybių teisės aktų, teismų praktikos ir doktrinos tyrimo, lyginamajai analizei svarbūs tarptautinio pobūdžio *soft law* dokumentai, priimti siekiant vienodinti privatinę teisę. Visų pirma, PETL, kuris apibendrina deliktų teisės reguliavimo tendencijas, bei DCFR, pateikiantis prievolių teisės reguliavimo kompromisą. Šių *soft law* dokumentų praktinė reikšmė patvirtinama ir LAT praktikoje.

Teisės doktrinoje atskleidus užsienio valstybėse taikomus deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdus, siekiama nustatyti pagrindinę konkurencijos sprendimo būdo pasirinkimo priežastį, *analogijos* metodo pagalba ieškant galimų sutapties taškų. Taip naudojant *abstrakcijos* metodą, išskiriami esminiai konkurencijos sprendimo būdo nustatymo užsienio valstybėse kriterijai. *Apibendrinimo metodu* apibendrinama teisės doktrina, kurioje tiriami užsienio valstybėse taikomi deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdai, daromos išvados. Antrajame lyginamojo metodo taikymo etape apibendrinti užsienio valstybėse taikomi konkurencijos

sprendimo kriterijai gretinami su nacionaliniu teisiniu reglamentavimu, siekiant nustatyti, ar tos priežastys, kurios lėmė (ar galėjo lemti) konkretaus sprendimo būdo pasirinkimą užsienio valstybėse, yra aktualios Lietuvoje ir ar jos gali pagrįsti jo recepciją. *Lingvistinė analizė* svarbi lyginant užsienio valstybių civiliniuose kodeksuose įtvirtintas delikto, taip pat deliktinės atsakomybės sampratas, vertinant, kiek jos turi įtakos deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimui. *Sisteminės analizės metodo* pagalba tiriama, ar Lietuvos civilinio kodekso sistema leidžia daryti išvadą dėl taikytino konkurencijos sprendimo būdo, atsižvelgiant į civilinio kodekso sistemos įtaką užsienio valstybėse taikomiems sprendimo būdams. Analizuojama, kokią įtaką deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdui turi procesinės teisės normos. Tyrimo pabaigoje naudojant *apibendrinimo metodą* daromos išvados.

Lyginamasis metodas yra svarbus ne tik lyginant pasirinktose užsienio valstybėse taikomus konkurencijos sprendimo būdus, bet ir gretinant sutartinės ir deliktinės atsakomybės taikymo sąlygas ir teisines pasekmes. Lyginimo metu *abstrakcijos* metodo pagalba siekiama susikoncentruoti tik ties tais skirtumais, kurie yra reikšmingi konkurencijos situacijoje. Kadangi nustatyti civilinės atsakomybės rūšių skirtumai deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje gali lemti skirtingą rezultatą, atsižvelgiant į taikytinos civilinės atsakomybės rūšį, tokia *kokybinė* turinio analizė leido objektyviai įvertinti konkurencijos reikšmę, ir yra svarbus aspektas tolesniame tyrime, siekiant nustatyti tokį konkurencijos sprendimo būdą, kuomet nustatyti skirtumai nepažeis ne tik nukentėjusiojo asmens teisių į žalos atlyginimą, bet ir neleis piktnaudžiauti, siekiant išvengti nepalankių sutarties sąlygų ar sutarčių teisės normų taikymo.

Apibendrindami galime teigti, jog lyginamasis metodas šioje disertacijoje naudotas atliekant analizę „*kokia teisė yra*“, t.y. analizuojama pasirinktų valstybių teisė, siekiant atsakyti į klausimą, ar galima ir kokia apimtimi galima jose taikomų deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdų recepcija Lietuvoje, atsižvelgiant į Lietuvos teisinį reguliavimą. Greta šio tyrimo, kitų teorinių metodų pagalba analizuojama, ar šie konkurencijos sprendimo būdai tinkami, t. y. ar jie neprieštarauja vyraujančiai sutarties sampratai, atitinka *neminem laedere* ir *pacta sunt servanda* principų pusiausvyrą ir svarbiausia teisei keliamam pagrindiniam tikslui – užtikrinti teisingumą. Tai lemia, kad šioje disertacijoje deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija analizuojama dviem pjūviais: konkurencijos sprendimo būdo *teisėtumo*, t.y. kiek jis atitinka teisinį reguliavimą, ir konkurencijos sprendimo būdo *teisingumo*, t.y. kiek jis atitinka pačią teisės esmę. Duomenų analizei atlikti šiems tikslams pasiekti naudojamas kokybinės turinio analizės metodas.

Loginės analizės metodai naudoti analizuojant teorines ir praktines civilinės atsakomybės taikymo deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje problemas, ieškant pagrįstų jų sprendimo būdų, teikiant pasiūlymus ir rekomendacijas. *Istorinis metodas* leido nustatyti sutartinės ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos išskyrimo ir sutapimo, taip pat deliktinės ir sutartinės atsakomybės išskyrimo ir sutapimo priežastis, plėtros ypatybes, vertybinius prioritetus. *Istorinis* metodas naudotas tiriant prievolių atsiradimo pagrindų išskyrimo teisinio reguliavimo raidą, filosofinio konkretaus istorinio laikotarpio konteksto įtaką sutarties ir delikto išskyrimui. Istorinis metodas leido

atskleisti tiek prievolės atsiradimo pagrindų, tiek civilinės atsakomybės dualizmo „istoriškumą“, t.y. tiesioginį ryšį su konkretaus istorinio laikotarpio ekonominiais ir socialiniais ypatumais. *Teleologinis* metodas naudojamas analizuojant civilinės atsakomybės dualizmo tikslus ir galimą deliktinės ir sutartinės atsakomybės santykį, taip pat teisės normų prasmę. Teleologinis metodas naudojamas atskleidžiant socialines vertybes ir kitus veiksnius, lėmusius sutartinės ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos sutapimą ir atitinkamai jų įtaką deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdui.

Tyrimo struktūra. Tyrimo struktūrą nulėmė tyrimo tikslas ir iškelti uždaviniai. Tyrimą sudaro įvadas, du skyriai, išvados, pasiūlymai ir rekomendacijos, santrauka lietuvių ir anglų kalbomis.

Pirmajame disertacijos skyriuje pateikiama deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sąvoka, išskiriami požymiai, kurie leidžia konkrečią situaciją priskirti deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijai. Siekiant pagrįsti konkurencijos situacijos galimumą, pateikiama išsami jos prigimties analizė, t.y. vertinamas tradicinių sutartinės ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos atribojimų kriterijų pagrįstumas ir pakankamumas, nustatoma šių pareigų sutapimo sritis, taip pat tokio sutapimo priežastys. Pirmajame disertacijos skyriuje taip pat tiriama deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos reikšmė, išskiriant deliktinės ir sutartinės atsakomybės taikymo sąlygų ir teisinių pasekmių skirtumus, kurie konkurencijos situacijoje gali lemti skirtingą rezultatą, atsižvelgiant į taikytinos civilinės atsakomybės rūšį.

Antrajame disertacijos skyriuje analizuojama, ar civilinės atsakomybės dualizmas yra pagrįstas abipusio išimtinumo santykiu, atskleidžiant deliktinės ir sutartinės atsakomybės išskyrimo įtaką deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimui. Civilinės atsakomybės dualizmo analizė atliekama keliais aspektais: pirma, tiriama deliktinės ir sutartinės atsakomybės dualizmo istorinė raida, atsakant į klausimą, dėl kokių priežasčių yra išskiriama sutartinė ir deliktinė atsakomybė, ir ar civilinės atsakomybės rūšių išskyrimo kriterijus pagrindžia dichotominį skirstymą, lemiantį vienos iš civilinės atsakomybės rūšių prioritetą. Antra, analizuojama vieningos civilinės atsakomybės įtaka deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimui, atsakant į klausimą, ar vieninga civilinė atsakomybė eliminuoja civilinės atsakomybės rūšių pagrindų konkurencijos sprendimo būdo nustatymo problemą. Tyrimo rezultatų pagrindu išskiriami konkurencijos sprendimo būdo pagrįstumo vertinimo kriterijai.

Antrajame disertacijos skyriuje taip pat pristatomi teisės doktrinoje siūlomi ir užsienio valstybėse taikomi deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdai, išskiriami jų privalumai, trūkumai, taip pat pasirinkimo priežastys, kurios yra reikšmingos LR CK sisteminės ir lingvistinės, taip pat procesinės teisės normų analizės pagrindu nustatant, kuris konkurencijos sprendimo būdas taikytinas nacionalinėje civilinėje teisėje. Neapsiribojant *de lege lata* tyrimu, vertinama, ar siūlomas konkurencijos sprendimo būdas atitinka nustatytus konkurencijos sprendimo būdo pagrįstumo vertinimo kriterijus. Analizuojamas siūlomo deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdo praktinis taikymas Lietuvoje, sprendžiant konkrečias sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo situacijas.

Tyrimo rezultatų aprobavimas ir sklaida. Disertacijoje analizuotų tyrimo šaltinių įvairovė bei gausa, taikyti tyrimo metodai pagrindžia gautų tyrimo rezultatų patikimumą. Tyrimo rezultatai paskelbti šiuose recenzuojamuose mokslo leidiniuose: 1) Ivanauskienė, E. Civilinės atsakomybės dualizmo prigimtis. *Societal Innovations for Global Growth*. [interaktyvus]. Vilnius, 2012, 1 (1): 240-253. [žiūrėta 2016-01-31]. <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2012~1367188619843/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>. Straipsnis parengtas individualiai. 2) Ivanauskienė, E. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos sprendimo būdai. *Jurisprudencija*. 2015, 22 (2): 295-317. Straipsnis parengtas individualiai. Tyrimo rezultatai pristatyti šioje tarptautinėje konferencijoje: 2012 m. spalio 26 d. tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Socialinės inovacijos: teorinės ir praktinės įžvalgos" (Mykolo Romerio universitetas). Pranešimas parengtas individualiai. Tyrimo rezultatai svarstyti ir aprobuoti Mykolo Romerio universiteto Privatinės teisės instituto 2016 m. birželio 20 d. posėdyje.

Ginamieji disertacijos teiginiai:

Pirma, sutarties šalies rūpestingumo pareigos pažeidimas gali lemti sutarties pažeidimo ir delikto sutapimą bei patvirtina deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijos *galimumą*.

Antra, deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdui taikytini šie pagrįstumo vertinimo kriterijai: *pirma*, nukentėjusiojo asmens teisės į žalos atlyginimą užtikrinimas; *antra,* draudimas nukentėjusiajam asmeniui piktnaudžiauti teise, siekiant išvengti jam nepalankių sutarties sąlygų ir sutarčių teisės normų, *trečia*, vienodo rezultato svarba, minimizuojat deliktinės ir sutartinės atsakomybės skirtumų reikšmę konkurencijos situacijoje.

Trečia, konkurencija spręstina vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdu, kuomet teismas savarankiškai kvalifikuoja teisinį santykį, o dėl reikalavimo pagrįstumo sprendžiama, pripažįstant deliktinės atsakomybės ir deliktų teisės normų taikymą sutartiniuose santykiuose.

IŠVADOS

Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija šioje disertacijoje tirta, išskiriant pirmojo ir antrojo lygio taisykles, t. y. visų pirma apibrėžiami deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijos požymiai, tiriamas sutartinės ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos (pirmojo lygio taisyklių) turinys, o nustatant deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdą vertinamas sutartinės ir deliktinės atsakomybės (antrojo lygio taisyklių) santykis.

Dėl sutartinės ir deliktinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijos ***požymių****:*

1. Teisės doktrinoje nurodomi deliktinės bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos ir sutartinės pareigos skirtumai nepagrindžia griežto delikto ir sutarties pažeidimo atribojimo. Sutartinės ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos filosofinio pagrindimo, subjektų, taip pat ginamų interesų analizė leidžia teigti, kad pagrindiniais laikyti sutartinės ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos išskyrimo

kriterijai – *savanoriškumas* ir *privalomumas, in rem* ir *in personam* – yra būdingi ir sutarčių, ir deliktų teisei, todėl nėra pakankami ir *per se* nepaneigia galimo sutartinės ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos sutapimo.

2. Išimtinai tik sutartinė atsakomybė taikytina dėl *įvykdymo* pareigos pažeidimo, kuomet lūkesčio interesą ginanti sutartinė atsakomybė nukentėjusiajam asmeniui garantuoja sutarties įvykdymo ekvivalentą. Gretinant sutartinę įvykdymo pareigą ir deliktinę bendrojo pobūdžio pareigą elgtis rūpestingai ir nepadaryti žalos, konstatuotinas jų *nesutapimas*, kadangi reikšdamas reikalavimą dėl pirmosios pareigos pažeidimo nukentėjęs asmuo siekia sutarties įvykdymo (*status ad quem*), o reikalavimą dėl antrosios pareigos pažeidimo - absoliučių teisių gynybos (*status quo*).

3. Greta įvykdymo pareigos sutarties šalis turi pareigą elgtis rūpestingai, kuri gali būti nukreipta ne tik į lūkesčio, bet ir į tikrumo intereso gynybą. Sutarties pažeidimo ir delikto *sutapimas* galimas dėl šios bendrojo pobūdžio pareigos pažeidimo sutartiniuose santykiuose, t.y. dėl sutarties šalims taikomo *nesutartinės prigimties* bendrojo elgesio standarto.

4. Nacionalinė doktrina ir teismų praktika atitinka šiuolaikines sutarčių teisės raidos tendencijas, kadangi pripažįsta, jog Lietuvoje sutarties šalis turi bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigą, už kurios pažeidimą taikytina sutartinė atsakomybė. Atsižvelgiant į tai, kad bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareiga taip pat yra deliktinė, jos pažeidimas gali atitikti deliktą, o tai atitinkamai lemia delikto ir sutarties pažeidimo sutapimą Lietuvoje ir patvirtina deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijos galimumą.

5. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija kyla dėl sutarties šalies bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos pažeidimo sutartiniuose santykiuose, kuris atitinka abu šiuos kriterijus: (i) yra susijęs su sutartiniais santykiais ir lūkesčių interesu (savarankiškas sutarties pažeidimas), ir (ii) gali būti laikomas deliktu, nesant sutartinių santykių (savarankiškas deliktas). Nesant pirmojo kriterijaus, taikytina tik deliktinė atsakomybė, kadangi nėra sutartinės atsakomybės taikymo sąlygų. Nesant antrojo kriterijaus, taikytina tik sutartinė atsakomybė, kadangi nėra deliktinės atsakomybės taikymo sąlygų. Esant abiem kriterijams, yra abiejų civilinės atsakomybės rūšių taikymo prielaidos.

Šios išvados pagrindžia *pirmąjį ginamąjį teiginį*, kad sutarties šalies bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos pažeidimas gali lemti sutarties pažeidimo ir delikto sutapimą bei patvirtina deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijos galimumą.

Dėl deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos ***sprendimo būdo pagrįstumo vertinimo kriterijų***

6. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės taikymo sąlygų ir teisinių pasekmių skirtumai lemia, kad deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje yra galimas skirtingas rezultatas, atsižvelgiant į taikomos civilinės atsakomybės rūšį. Lyginamosios analizės rezultatai patvirtina, kad šie skirtumai paprastai nėra nulemti sutarties pažeidimo ir delikto prigimties. Sutartinės ir deliktinės atsakomybės skirtumų nacionalinėje civilinėje teisėje analizės rezultatai taip pat neleidžia nustatyti, kuri iš civilinės atsakomybės rūšių yra palankesnė nukentėjusiajam asmeniui.

7. Sutartinės ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos išskyrimas savaime nereiškia skirtingų civilinės atsakomybės rūšių poreikio, todėl tarp sutartinės ir deliktinės atsakomybės, ypač atsižvelgiant į šiuolaikines sutarčių ir deliktų teisės suartėjimo tendencijas, nėra abipusio išimtinumo santykio, pagrįsto sutartinės atsakomybės prioritetu. Civilinės atsakomybės dualizmas nėra pagrįstas dichotominiu išskyrimu, todėl nepaneigia deliktinės atsakomybės ar deliktų teisės normų taikymo sutartiniuose santykiuose.

Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdo pagrįstumo vertinimo kriterijai yra nulemti sutartinės ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos pažeidimo sutapimo *priežasčių*, *pasekmių* bei šiuolaikinių sutarčių ir deliktų teisės santykio raidos *tendencijų*. Šios išvados pagrindžia *antrąjį ginamąjį teiginį,* jog deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimui taikytini šie kriterijai: *pirma*, nukentėjusiojo asmens teisės į žalos atlyginimą užtikrinimas; *antra,* draudimas nukentėjusiajam asmeniui piktnaudžiauti teise, siekiant išvengti jam nepalankių sutarties ir sutarčių teisės normų, *trečia*, vienodo rezultato svarba, minimizuojant deliktinės ir sutartinės atsakomybės skirtumų reikšmę deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje.

Dėl ***taikytino*** *deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos* ***sprendimo būdo***

8. Lietuvoje netaikytinas įstatymo konkurencijos sprendimo būdas, kadangi (i) LR CK sisteminės analizės rezultatai nepatvirtina vienos iš civilinės atsakomybės rūšių viršenybės, (ii) negalima išvada, kad tarp sutartinės ir deliktinės atsakomybės yra bendrosios ir specialiosios teisės normos santykis, (iii) LR CK sisteminės ir LR CK 6.263 straipsnio lingvistinės analizės rezultatai leidžia daryti išvadą, kad delikto samprata Lietuvoje yra siauresnė negu Prancūzijoje, todėl nėra poreikio taikyti įstatymo konkurencijos sprendimo būdą, siekiant išvengti neriboto deliktinės atsakomybės taikymo sutartiniuose santykiuose. Įstatymo konkurencijos sprendimo būdas Lietuvoje nėra pagrindžiamas nei LR CK sisteminės ir lingvistinės analizės

rezultatais, nei atitikimu deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdo pagrįstumo vertinimo kriterijams ir šiuolaikinėms sutarčių ir deliktų teisės raidos tendencijoms, kadangi yra pagrįstas besąlyginiu sutartinės atsakomybės prioritetu, neatsižvelgiant į poreikį ginti nukentėjusiojo asmens teises deliktų teisės priemonėmis.

9. Nors (i) civilinės atsakomybės instituto sisteminės analizės rezultatai leidžia teigti, kad LR CK įstatymų leidėjas įtvirtino aiškiai nuo deliktų teisės atskirtą sutartinę atsakomybę, o (ii) LR CK lingvistinės analizės rezultatai patvirtina, kad tarp LR CK 6.245 straipsnio 3 ir 4 dalių nėra abipusio išimtinumo santykio, todėl galimybė dėl konkretaus pažeidimo taikyti sutartinę atsakomybę nešalina deliktinės atsakomybės taikymo sąlygų, tačiau Lietuvoje netaikytinas reikalavimo konkurencijos sprendimo būdas, kadangi teismas *ex officio* kvalifikuoja teisinį santykį, todėl jo nesaisto ieškovo nurodytas teisinis reikalavimo pagrindas. Šis konkurencijos sprendimo būdas taip pat neatitinka deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo pagrįstumo vertinimo kriterijų ir šiuolaikinių sutarčių ir deliktų teisės santykio tendencijų.

10. Vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdas Lietuvoje neprieštarauja nei LR CK, nei LR CPK, taip pat atitinka deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdo pagrįstumo vertinimo kriterijus, tiek šiuolaikines sutarčių ir deliktų teisės suartėjimo tendencijas. LR CK 6.245 – 6.255 straipsniuose pateikiamos pakankamai išplėtotos bendrosios civilinės atsakomybės teisės normos patvirtina sutartinės ir deliktinės atsakomybės bendrumą, kuris gali pagrįsti vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdą.

11. LR CK 6.245 straipsnio 4 dalis numatanti, kad deliktinė atsakomybė taikoma dėl žalos, kuri nesusijusi su sutartiniais santykiais, nepaneigia deliktinės atsakomybės ar deliktų teisės normų taikymo sutartiniuose santykiuose ir galėtų būti aiškinama kaip apribojanti deliktinės atsakomybės taikymą dėl sutartinės įvykdymo pareigos, bet ne bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos, kuri egzistuoja nepriklausomai nuo sutarties, pažeidimo.

12. Vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdas pripažįsta sutartinės ir deliktinės atsakomybės teisės normų kombinaciją, užtikrinančią nukentėjusiojo asmens teisės į žalos atlyginimą ir sutarčių laisvės bei *pacta sunt servanda* principų pusiausvyrą. Šio sprendimo būdo taikymas reiškia, jog (i) dėl žalos asmeniui atlyginimo yra sprendžiama, taikant deliktinės atsakomybės teisės normas, o sutarčių teisės normų taikymas yra pateisinamas tiek, kiek jis yra palankesnis nukentėjusiajam asmeniui; (ii) civilinė atsakomybė taikoma tos teisės normos pagrindu, kuri apima daugiau konkrečios situacijos faktinių aplinkybių (pavyzdžiui, atskiras sutarčių rūšis reglamentuojančios teisės normos, specialieji deliktai ir pan.), (iii) atsižvelgiama į šalių susitarimo sąlygas net ir tada, jeigu yra taikoma deliktinė atsakomybė, (iv) priori-

tetas gali būti teikiamas nukentėjusiajam asmeniui palankesnėms teisės normoms arba bendrosioms civilinės atsakomybės instituto teisės normoms.

Šios išvados patvirtina *trečiąjį ginamąjį teiginį*, jog konkurencija spręstina vieningo reikalavimo pagrindo sprendimu, kuomet teismas savarankiškai kvalifikuoja teisinį santykį, o dėl reikalavimo pagrįstumo sprendžiama, pripažįstant deliktinės atsakomybės ir deliktų teisės normų taikymą sutartiniuose santykiuose.

PASIŪLYMAI IR REKOMENDACIJOS

1. Pasiūlymai ir rekomendacijos *įstatymo leidėjui.*

Atsižvelgiant į šiuolaikines sutarčių ir deliktų teisės raidos tendencijas, įstatymų leidėjui siūlytina *vengti* tokio sutartinės ir deliktinės atsakomybės reglamentavimo, kuris numatytų reikšmingus sutartinės ir deliktinės atsakomybės taikymo sąlygų ir teisinių pasekmių skirtumus, siekiant užtikrinti vienodą rezultatą dėl bendrosios rūpestingumo pareigos pažeidimo sutartiniuose santykiuose. Kadangi šioje disertacijoje siūlomas deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdas neprieštarauja nacionaliniam teisiniam reguliavimui, šios disertacijos autorė neteikia siūlymų įstatymų leidėjui dėl LR CK ir LR CPK teisės normų keitimo. Teisės doktrinoje ir teismų praktikoje nurodoma konkurencijos negalimumo/nepripažinimo pozicija gali būti nulemta LR CK 6.245 straipsnio 4 dalies formuluotės, kuri apibrėždama deliktinės atsakomybės sąvoką, ją įvardina, kaip turtinę prievolę, kuri atsiranda dėl žalos, kuri nesusijusi su sutartiniais santykiais. Dėl šios priežasties siūlytina tik *patikslinti* LR CK 6.245 straipsnio 4 dalies formuluotę, apibrėžiančią deliktinės atsakomybės sampratą, vengiant pabrėžti sutartinės ir deliktinės atsakomybės atskirumą, todėl LR CK 6.245 straipsnio 4 dalį siūloma keisti taip:

LR CK 6.245 straipsnis. Civilinės atsakomybės samprata ir rūšys

<...>

4. Deliktinė civilinė atsakomybė yra turtinė prievolė, atsirandanti dėl *to, kad neįvykdoma įstatymuose nustatyta pareiga arba atliekami veiksmai, kuriuos įstatymas draudžia atlikti, arba pažeidžiama bendro pobūdžio pareiga elgtis atidžiai ir rūpestingai, kurios viena šalis turi teisę reikalauti žalos atlyginimo, o kita šalis privalo atlyginti padarytą žalą* ~~žalos, kuri nesusijusi su sutartiniais santykiais, išskyrus atvejus, kai įstatymai nustato, kad deliktinė atsakomybė atsiranda ir dėl žalos, susijusios su sutartiniais santykiais~~.

2. Pasiūlymai ir rekomendacijos *teismams.*

Šios disertacijos autorė siūlo teismams vadovautis disertacijoje išskirtais konkurencijos situacijos požymiais, kuomet tik nustačius, kad yra abiejų civilinės atsakomybės rūšių taikymo sąlygos konkrečią situaciją įvardinti deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija. Jeigu konkretus pažeidimas nebūtų laikomas deliktu, nesant sutartinių santykių, vadovaujantis nepriklausomo delikto kriterijumi, nėra civilinės atsakomybės rūšių pagrindų konkurencijos, o yra tik sutartinės atsakomybės taikymo sąlygos.

Deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje siūlytina taikyti *vieningo reikalavimo pagrindo* sprendimo būdą, kuris reikalauja aktyvaus teismo vaidmens, ieškant tinkamos sutarčių ir deliktų teisės normų kombinacijos. Sprendžiant dėl konkrečioje situacijoje taikytinos teisės normos, siūlytina atsižvelgti, kad deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje pažeidžiama ne mainais pagrįsta įvykdymo pareiga, kurią gina lūkesčio interesas, bet bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareiga, kurią užtikrina ir tikrumo interesas. Šis atribojimas lemia poreikį nustatyti, kurio intereso gynybai yra skirta konkreti sutartinės ar deliktinės atsakomybės teisės norma. Konkrečioje civilinėje byloje *aiškinant* šalių susitarimo sąlygas, nustatytina, ar šalys susitarė tik dėl sutartinės atsakomybės, kylančios pažeidus įvykdymo pareigą, ar ir dėl civilinės atsakomybės pažeidus bendrojo pobūdžio rūpestingumo įsipareigojimą. Vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdas reiškia, jog dėl ieškinio reikalavimų pagrįstumo sprendžiama ne remiantis formaliomis sutarties pažeidimo ir delikto sąvokomis, bet pripažįstamas deliktinės atsakomybės ar atskirų deliktų teisės normų (ypač žalos asmeniui atveju) taikymas sutartiniuose santykiuose, atsižvelgiant į šalių susitarimo sąlygas ar sutarčių ir sutartinės atsakomybės teisės normas.

MOKSLINIŲ PUBLIKACIJŲ DISERTACIJOS TEMA SĄRAŠAS

1. Ivanauskienė, E. Civilinės atsakomybės dualizmo prigimtis. *Societal Innovations for Global Growth*. [interaktyvus]. Vilnius, 2012, 1 (1): 240-253. <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2012~1367188619843/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>. Straipsnis parengtas individualiai.
2. Ivanauskienė, E. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos sprendimo būdai. *Jurisprudencija*. 2015, 22 (2): 295-317. Straipsnis parengtas individualiai.

MOKSLINIO TYRIMO PRISTATYMAS MOKSLINIAME RENGINYJE

2012 m. spalio 26 d. dalyvauta su pranešimu „Civilinės atsakomybės dualizmo prigimtis“ tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Socialinės inovacijos: teorinės ir praktinės įžvalgos“.

MOKSLINĖ STAŽUOTĖ

Doktorantūros studijų metu (2012 m. liepos 2 d. – 2012 m. rugpjūčio 2 d.) autorė stažavosi Austrijoje (Vienoje) Europos deliktų teisės institute.

CURRICULUM VITAE

Kontaktinė informacija:	evelina.ivanauskiene@gmail.com
Išsilavinimas	
2010 m. - 2016 m.	Teisės krypties doktorantūros studijos
	Mykolo Romerio universitetas (Teisės fakultetas, Privatinės teisės institutas)
2006 m. - 2008 m.	Teisės krypties magistrantūros studijos
	Mykolo Romerio universitetas (Teisės fakultetas, Verslo teisės katedra)
	Suteiktas teisės magistro kvalifikacinis laipsnis (Verslo teisės specializacija)
2002 m. – 2006 m.	Teisės krypties bakalauro studijos
	Mykolo Romerio universitetas (Teisės fakultetas)
	Suteiktas teisės bakalauro kvalifikacinis laipsnis
Pedagoginio darbo patirtis	
2009 m. rugsėjis-	Lektorė
iki dabar	Mykolo Romerio universitetas (Teisės fakultetas, Privatinės teisės institutas). Dėstomi dalykai: civilinė teisė (bendroji dalis), civilinė teisinė atsakomybė.
Darbo patirtis:	
2010 m. balandžio 30 d. –	Advokatė, advokatų kontora „Raulynaitis, Žemkauskienė ir partneriai“
iki dabar	
2008 m. sausio 2 d. – 2010 m. balandžio 30 d.	Advokato padėjėja, advokato R. Ivanausko kontora
2007 m. liepos 13 d. – 2007 m. gruodžio 29 d.	Teisininko asistentė, uždaroji akcinė bendrovė „Mineraliniai vandenys“

MYKOLAS ROMERIS UNIVERSITY

Evelina Ivanauskienė

CONCURRENCE BETWEEN THE GROUNDS OF TORTIOUS AND CONTRACTUAL CIVIL LIABILITY

Summary of Doctoral Thesis
Social Sciences, Law (01 S)

Vilnius, 2016

The doctoral thesis was prepared during the period of 2010-2016 at Mykolas Romeris University under the right to organize doctoral studies granted to Mykolas Romeris University and Vytautas Magnus University by the order of the Minister of Education and Science of the Republic of Lithuania No. V-1019 dated on June 8, 2011.

Scientific supervisor:
Assoc. Prof. Dr. Gediminas Sagatys (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law, 01 S)

The doctoral thesis will be defended at the Law Research Council of Mykolas Romeris University and Vytautas Magnus University:

Chairman:
Assoc. Prof. Dr. Simona Drukteinienė (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law, 01 S)

Members:
Prof. Dr. Ramūnas Birštonas (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law, 01 S);
Prof. Dr. Aleksei Kelli (Tartu University, Republic of Estonia, Social Sciences, Law, 01 S);
Assoc. Prof. Dr. Solveiga Palevičienė (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law, 01 S);
Assoc. Prof. Dr. Agnė Tikniūtė (Vytautas Magnus University, Social Sciences, Law, 01 S)

The public defence of the doctoral thesis will take place at the Law Research Council at Mykolas Romeris University on 8 December, 2016 at 10 AM in the Conference Hall of Mykolas Romeris University (Room I-414).
Address: Ateities str. 20, LT-08303, Vilnius, Lithuania.

The summary of the doctoral thesis was sent out on 8 November, 2016.

The doctoral thesis is available at Martynas Mažvydas National Library of Lithuania (Gedimino ave. 51, Vilnius) and the libraries of Mykolas Romeris University (Ateities str. 20, Vilnius) and Vytautas Magnus University (K. Donelaičio str. 52, Kaunas).

Evelina Ivanauskienė

CONCURRENCE BETWEEN THE GROUNDS OF TORTIOUS AND CONTRACTUAL CIVIL LIABILITY

Summary

Problem of the research. The significance of the institute of civil liability, when compensation for the damage suffered from illegal actions is awarded to the victim, cannot be contested. Article 30 of the Constitution of the Republic of Lithuania states that "compensation for material or moral damage inflicted upon a person shall be established by law"[1234], and the legislator is bound to ensure proper legislation of the victim's right to compensation for the damage (lat. *neminem laedere*), while the court is bound to correctly explain and apply these provisions. On the other hand, the implementation of compensation for the damage shall not deny other equally significant rights. Article 46 of the Constitution states the right of private ownership, freedom of individual economic activity and initiative, which, in civil legal relationship, mean principles *pacta sunt servanda* established to ensure contract freedom and its implementation. One of the situations when *neminem laedere* and *pacta sunt servanda* encounter is in this doctoral dissertation analyzed the fundamental issue of the institute of civil liability, i.e. concurrence between the grounds of tortious and contractual civil liability, which is caused by the division and possible overlapping of a breach of contract and tort.

Modern law on obligations is based on separation of contract and tort as an independent cause for obligations established for the first time in Gaius'Institutiones (lat. *Gaii Institutiones*), which states that every obligation derives either from contract or tort[1235] (lat. *omnis enim obligatio vel ex contractu nascitur vel ex delicto*), which, due to reception of Roman Law, became one of the most important modern codification features in XIX – XX centuries Europe. The Civil Code of Lithuania[1236], which entered into force on July 1st, 2001, adopted the classification of the grounds of obligations. The national legal doctrine, academic literature[1237], and case-law[1238] emphasize the importance of the classification of

1234 Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*. 1992, Nr. 33-1014.

1235 Gajaus Institucijos. Vėlyvis, S., Jonaitis, M. (editors and translators). Vilnius: VĮ Registrų centras, 2012, p. 291. Olivier, P. The Tortification of Contract. *Acta Juridica*. 2000: 283-299. Zimmermann, R. *The Law of Obligations. Roman Foundations of the Civilian Tradition.* Oxford: University Press, 1996, p. 10 - 11. Moser, M. *Die Haftung gegenüber vertragsfremden Dritten.* Bern: Stämpfli, 1998, p. 3. Samuel, G. Western Law of Obligations. *European Private Law: A Handbook.* Volume I. Bussani, M.; Werro, F. (eds.). Berne: Stämpfli Publishers Ltd., 2009, p. 134. Immenhauser, M. *Das Dogma von Vertrag und Delikt. Zur Entstehungs – und Wirkungsgeschichte der zweigeteilten Haftungsordnung.* Koln: Bohlau Verlag, 2006, p. 80.

1236 Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262.

1237 Mikelėnas, V. *Prievolių teisė. Pirmoji dalis. Naujasis civilinis kodeksas*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 60. Ambrasienė, D., *et al. Civilinė teisė. Prievolių teisė.* Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004, p. 19.

1238 The Supreme Court of Lithuania, Civil Division 28 May 2015 ruling of the board of judges in the civil case *UAB „Gaumina" v. UAB „Raminora"* (case No. 3K-3-327-687/2015).

the grounds for arising obligation. This dualism over separation of contract and tort is becoming even more important in contemporary international documents stipulating harmonization and unification at both national and international levels.

The legal doctrine and foreign practices confirm that there are situations when the same factual circumstances may be qualified either as a breach of contract or tort which are called "concurrence of actions"[1239], "concurrence of claims in contract and delict"[1240], "concurrence of contract and delict"[1241], "concurrence of contractual and tortious liability"[1242], "collision between different grounds of tortious and contractual liability"[1243]. The national legal doctrine and case-law use the following concepts to identify overlapping of a breach of contract and tort: "concurrence between tortious and contractual liability"[1244], "concurrence between different types of civil liability"[1245], and "concurrence between different grounds of tortious and contractual liability"[1246]. Nevertheless, the legal doctrine[1247] also emphasizes that contract and tort are essentially different and incompatible and specify such criteria for division of the grounds for arising obligation as voluntariness and obligatoriness, protection of *status quo* and *status quo ante* (i.e. interests of expectations and reliance) *et al.* Such position *a priori* stipulates an assumption that overlapping of a breach of contract and tort is impossible. The situation when, on the one hand, a chance of concurrence is confirmed, but also the division between a breach of contract and tort is emphasized not only causes contradiction over a possibility of concurrence, but also makes it complicated to recognize such situations in practice. It results in the need to reassess doctrinal explanation of the division between the obligation, an infringement of which brings tortious liability, and contractual obligation by providing clear criteria and condi-

1239 Von Bar, C., *et al. The Interaction of Contract Law and Tort and Property Law in Europe. A Comparative Study*. Munchen: Sellier. European Law Publishers GmbH, 2004, p. 189. Midgley, J.R. Concurrence of Actions. *The South African Law Journal.* 1998, 115: 273-277. Reynolds, F. Contract and Tort: The View from the Contract Side of the Fence. *Canterbury Law Review*. 1993, 5: 287.

1240 Beatson, J. *Anson's Law of Contract.* 28th edtion. Oxford: Oxford University Press, 2002, p. 23.

1241 Loubser, MM. Concurrence of Contract and Delict. *Stellenbosch Law Review*. 1997, 2: 113.

1242 Van Rossum, M. Concurrency of contractual and delictual liability in a European perspective. *European Review of Private Law*. 1995, 3 (4): 539-560.

1243 Oftinger, K. *Schweizerisches Haftpflichtrecht. Erster Band: Allgemeiner Teil*. Zűrich: Schulthess Polygrafischer Verlag, 1995, p. 682.

1244 Mikelėnas, V. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai.* Vilnius: Justitia, 1995, p. 51; Selelionytė–Drukteinienė, S. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencija. *Justitia.* 2008, 1 (57): 2. The Supreme Court of Lithuania, Civil Division 7 December 2012 ruling of the board of judges in the civil case *UAB „Office M3" akcininkai D.V. ir UAB „Trinapolis" v. Nordea Bank Finland Plc.* (case No. 3K-3-520/2012). The Supreme Court of Lithuania, Civil Division 30 January 2015 ruling of the board of judges in the civil case *G.K., V.T. v AB DNB bankas* (case No. 3K-3-88-684/2015). The Supreme Court of Lithuania, Civil Division 17 April 2015 ruling of the board of judges in the civil case *UAB „Construction Ace" v UAB „Norfos mažmena"* (case No. 3K-3-221-219/2015).

1245 Mizaras, V. Lietuvos deliktų teisės raidos aktualijos ir tendencijos. *Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos* (mokslinių straipsnių rinkinys). Vilnius: Justitia, 2007, p. 57.

1246 The Supreme Court of Lithuania, Civil Division 02 October 2015 ruling of the board of judges in the civil case *G. S. v. UAB „Bilietų pasaulis" ir UAB „Lasteka"* (case No. e3K-3-492-313/2015).

1247 Pavyzdžiui, Jansen, N. The Concept of Non-Contractual Obligations: Rethinking the Divisions of Tort, Unjustified Enrichment, and Contract Law. *JETL.* 2010, 1: 16 – 47.

tions when these obligations differ and demand the application of specific rules in the case of infringement, or when this may (if so) be qualified as overlapping.

Taking into account the fact that because of overlapping of a breach of contract and tort in the situation of concurrence there are presumptions for both contractual and tortious liability, the absence of clear determination of such situations violates the interests of both the aggrieved party and the party responsible for the damage. On the one hand, the position, based on formal dualism of the grounds for arising of obligation, which states that concurrence is impossible or recognizes it too narrowly may violate the aggrieved party's right to proper compensation for the damage when in case of tort in contractual relations, remedies used in law of tort do not protect the interests of the aggrieved party. On the other hand, too loose recognition of overlapping of a breach of contract and tort may violate the rights of the party responsible for the damage as presumptions to apply provisions of tort law in contractual relations may contradict to the agreed risk spreading. Thus, the first problem is indicated: *absence of clear concurrence features (a clear recognition of the possibility of such situations) of the grounds of tortious and contractual liability* when neither parties of the process, nor court identify overlapping of a breach of contract and tort, or rules to solve concurrence are applied even though the grounds of different civil liability do not concur. This problem is especially topical in national civil law as Article 6.245(1) of the Civil Code of Lithuania defines tortious liability as a pecuniary obligation which is not related to contractual relations. Such definition *a priori* stipulates the presumption that tort is impossible in contractual relations, thus, overlapping of a breach of contract and tort is not recognized.

Under the conditions when both types of civil liability may be applied, the second problem is identified – *the problem of proper qualification of legal relationship in the case of concurrence*. Which type of civil liability shall be applied if a passenger suffers an injury stepping off a train on slippery stairs, a furniture transporter damages client's property, for example, a piano, etc. is under discussion. Legislation and law doctrine state differences between contractual and tortious liability which confirm the significance of the applicable type of civil liability in case of overlapping of a breach of contract and tort. In case of concurrence, it is not clear if coexistence of tort and contractual relations may justify peculiarities of application of civil liability recognizing the same rights for the aggrieved party as for the creditor in the case of tort. Maybe the existence of contractual relations *per se* demands application of contract law and correspondingly primacy of contractual liability.

The classic example of overlapping of a breach of contract and tort may be considered the situation, when a lessee damages the leased property. Referring to national legislation, can such actions of a lessee be qualified both as a breach of a lease contract and as tort over damaged property? If the parties agreed upon limited lessee's liability or other terms (for example, reimbursable interest rate), it is under question if lessee's tortious liability is included in this agreement. Does damage to the leased property caused by lessee's domestic animals correspond to the specific tort stated in Article 6.267 of the Civil Code of Lithuania upon liability to compensation for damage caused by animals without fault or still Article 6.245(1) of the Civil Code of Lithuania does not recognize the existence of tort in contractual relations? The lack of the position that both types of civil liability are mutually exclusive is obvious when being in contractual relations a person suffers damages, but leg-

islation of contractual liability differently from law of tort does not stipulate compensation for personal injury. For example, Article 6.475 of the Civil Code states that injury caused to the life, health or property of a donee as a consequence of defects of the property gifted shall be compensated by the donor. Does this situation justify the primacy of contractual liability even in the case of personal injury related to contractual relations? Or still can provisions of tort law stipulating compensation of health injury be applied? If the answer is positive, can provisions of tort law be applied together with provisions of contract law and what is the ground of civil liability in this case – a breach of a contract or tort?

Usually, except for rare cases[1248], legislation does not provide solution for concurrence between the grounds of tortious and contractual liability[1249]; therefore, it is developed and justified *extra legem.* The lack of provisions in substantive law while determining the relation between tortious and contractual liability raises the demand for complex doctrinal research, which could determine the assessment criteria for the grounds of concurrence solution. The coexistence of two types of civil liability may provide an opportunity to choose, however, the right of a plaintiff to choose legal ground for the claim does not bind court in the view of procedural law, or especially in the context of *iura novit curia* principle, when court, which *ex officio* qualifies legal relation, is not bound by plaintiff's stated legal ground of claim.

The **issue** of concurrence between the grounds of tortious and contractual liability may be divided into two key principles which must correlate: ensuring of balance between the principles of effective protection of victims 'rights and contract freedom and *pacta sunt servanda* in case of overlapping of a breach of contract and tort.

Relevance of the research. The legal doctrine admits that the relation between contractual and tortious liability is a topical issue which shall be resolved in the legal system of each European Member State[1250]. It is no coincidence that, over the next thirty years after the German BGB was adopted, especially many monographs, dissertations, research have appeared dealing with the issue of the relation between contractual and tortious liability, focusing mainly on the cases of overlapping of a breach of contract and tort[1251]. C. von Bar and U. Drobnig state in the "Study on Property Law and Non-contractual Liability Law as they relate to Contract Law" that the questions of concurrence of actions in the relation of the different parts of a private law system with one another, and here in turn, in particular in the relation between contract and tort, represent a problem which all EU member states are aware of[1252]. The legal doctrine also admits that the boundary between tort law and con-

1248 For example, legislation provides solution for concurrence between the grounds of tortious and contractual liability in Estonia. Sein, K. Damage Arising from Defect in Object of Contract to Creditor's Absolute Legal Rights: Contractual or Delictual Liability. *Juridica International.* 2005, X: 54.

1249 Garoupa, N.; Ligüerre, C.G. The Syndrome of the Efficiency of the Common Law. *Boston University International Law Journal.* 2011, 29: 314.

1250 Koziol, H.; Steininger, B.C. *European Tort Law 2003.* Wien: Springer-Verlag, 2004, p. 11. Schlechtriem, P. The Borderland of Tort and Contract – Opening a New Frontier? *Cornell International Law Journal.* 1988, 21 (3): 467.

1251 Schlechtriem, P.H. *Vertragsordnung und ausservertragliche Haftung*. Frankfurt am Main: Alfred Metzner Verlag, 1972, p. 31.

1252 Von Bar, C.; Drobnig, U. *Study on Property Law and Non-contractual Liability Law as they relate to Contract Law. Submitted to the European Commission – Health and Consumer Protection Directorate – General.* [online]. <http://ec.europa.eu/consumers/cons_int/safe_shop/fair_bus_pract/cont_law/study.pdf.>

tract law (i.e., the boundary between contractual and extra contractual liability) is relevant in any legal system. However, the extension and the practical importance of this boundary is dependent on the specificities of the legal system[1253]. Lithuania is not an exception. After the new Civil Code of Lithuania was adopted, there were a number of changes in law of tort, which was a sign of backsliding from civil law based on the tradition of socialistic law and clearer approach towards traditions and practices of Western European Civil Law.

S. Selelionytė-Drukteinienė states that there is no detailed study into the issue of concurrence in Lithuanian legal doctrine[1254]. However, since 2015 the Lithuanian Supreme Court[1255] has been using the concept of concurrence between contractual and tortious liability more and more frequently without revealing its content, but indicating that, according to legal regulation of civil liability, concurrence between contractual and tortious liability is impossible. The Civil Code clearly specifies contractual and tortious liability. The position of court that concurrence is impossible justifies the topicality of the above mentioned problems in the national civil law as they can be interpreted and assessed in two different ways. The *first* explanation is impossibility of overlapping of a breach of contract and tort. It may be based on the criteria which distinguish contract law from tort law, i.e. it does not recognize the concurrence itself. The *second* approach suggests solution of concurrence between the grounds of tortious and contractual liability. It means that, in the case of overlapping of a breach of contract and tort, the aggrieved party has no right to choose the legal ground for claim. Nevertheless, neither the national legal doctrine, nor case-law suggest a ground for these positions, which increases demand for doctrinal studies. S. Selelionytė-Drukteinienė indicates that academic experts still have a doubt if the provisions of Article 6.245 (3, 4) of the Civil Code resolve the issue of concurrence[1256]. All these circumstances confirm the **relevance** of this topic.

1253 Christas, A., *et al.* The Boundary between Torts and Contracts: A Law and Economics Perspective. *Economic Analysis of the DCFR.* Larouche, P., Chirico, F. (eds.). Munich: Sellier. European Law Publishers, 2010, p. 277.

1254 Selelionytė-Drukteinienė, S. Sutartinės civilinės atsakomybės raida ir ateities perspektyvos. *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų. Mokslo studija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 1012-1013.

1255 The Supreme Court of Lithuania, Civil Division 7 December 2012 ruling of the board of judges in the civil case *UAB „Office M3" akcininkai D.V. ir UAB „Trinapolis" v. Nordea Bank Finland Plc.* (case No. 3K-3-520/2012). The Supreme Court of Lithuania, Civil Division 30 January 2015 ruling of the board of judges in the civil case *G.K., V.T. v AB DNB bankas* (case No. 3K-3-88-684/2015). The Supreme Court of Lithuania, Civil Division 17 April 2015 ruling of the board of judges in the civil case *UAB „Construction Ace" v UAB „Norfos mažmena"* (case No. 3K-3-221-219/2015). The Supreme Court of Lithuania, Civil Division 28 May 2015 ruling of the board of judges in the civil case *UAB „Gaumina" v. UAB „Raminora"* (case No. 3K-3-327-687/2015). The Supreme Court of Lithuania, Civil Division 02 October 2015 ruling of the board of judges in the civil case *G. S. v. UAB „Bilietų pasaulis" ir UAB „Lasteka"* (case No. e3K-3-492-313/2015). The Supreme Court of Lithuania, Civil Division 10 November 2015 ruling of the board of judges in the civil case *Bradley Enterprises Limited v. BUAB „Metoil", UAB „Krovinių terminalas"* (case No. 3K-3-582-916/2015).

1256 Selelionytė-Drukteinienė, S., Selelionytė-Drukteinienė, S. Sutartinės civilinės atsakomybės raida ir ateities perspektyvos. *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų. Mokslo studija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 1012-1013.

Scientific relevance of the research and its significance. Although civil legal doctrines of other countries pay quite enough attention to the issues of concurrence between the grounds of contractual and tortious liability, the author of this doctoral thesis has no knowledge about the research which suggests detailed analysis of the case of overlapping of a breach of contract and tort rather than studies separate problematic aspects. This doctoral thesis not only analyses how concurrence is resolved, which is the main focus of foreign legal doctrines, but also assesses the causes of concurrence, highlights the case of overlapping of a breach of contract and tort, clearly defines its boundaries, studies in detail the differences between types of civil liability in case of overlapping of a breach of contract and tort. The foreign legal doctrine usually reduces this topic to the definition of the concept of concurrence, it does not analyze the causes of concurrence, does not define infringement providing only general interpretation that concurrence appears when both types of liability, contractual and tortious, can be implemented. The foreign legal doctrine mostly focuses on the ways, adopted by different states, to resolve the concurrence between the grounds of contractual and tortious liability, and only rarely the ground of these solutions is analyzed and alternatives suggested. However, the differences between national legal frameworks do not allow to find a common solution appropriate for all states, thus, such description of these solutions of concurrence applied in different states is only valuable when, having assessed their causes and practice of application, may be adopted by national legal system.

The national legal doctrine has barely analyzed the issue of concurrence between the grounds of contractual and tortious liability. Except for fragmented discussion about the application of different types of civil liability[1257], the research conducted was mostly common for the transition phase of Lithuanian Civil Law from Soviet Law[1258]. Even though the new Civil Code of Lithuania was adopted fifteen years ago, there are only a few publications which analyze the aspects of the relation between tortious and contractual liability and the issue of concurrence. S. Selelionytė-Drukteinienė states in her article „Concurrence between Tortious and Contractual Liability" that the issue of concurrence is not still recognized in Lithuanian law, it does not occur in case-law, and there are no rules for its resolution[1259]. In her later publication, S. Selelionytė-Drukteinienė emphasizes that there are still no detailed research into the issue of concurrence in Lithuanian legal doctrine[1260]. It confirms the need to research this issue, especially in the national level. V. Mizaras'article „Issues and Tendencies of Development of Lithuanian Tort Law" states that Lithuanian tort

1257 Ambrasienė, D.; Cirtautienė, S. Ikisutartinės atsakomybės kvalifikavimo problema: sutartinė, deliktinė ar *sui generis*. *Jurisprudencija*. 2008, 10 (112): 52-63. Ambrasienė, D.; Kryžiūtė, I. Atsakomybės už preliminariosios sutarties nevykdymą problemos. *Jurisprudencija.* 2012, 19 (2): 561-583. Juškevičius, J.; Rudzinskas, A. Civilinės atsakomybės už netinkamą asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimą taikymo Lietuvoje ir Italijoje ypatumai. *Jurisprudencija*. 2008, 12 (114): 73-81. Kiršienė, J.; Leonova, N. Qualification of Pre-Contractual Liability and the Value of Lost Opportunity as a Form of Losses. *Jurisprudencija*. 2009, 1 (115): 221-246.

1258 Mikelėnas, V. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia, 1995, p. 51.

1259 Selelionytė-Drukteinienė, S., Selelionytė–Drukteinienė, S. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencija. *Justitia*. 2008, 1 (57): 2-13.

1260 Selelionytė-Drukteinienė, S., Selelionytė-Drukteinienė, S. Sutartinės civilinės atsakomybės raida ir ateities perspektyvos. *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų. Mokslo studija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 1012-1013.

law does not recognize the concurrence between different types of civil liability[1261]. However, a clear ground for this opinion is not provided. This doctoral dissertation suggests an opposite position that the possibility of concurrence between tortious and contractual liability exists. It also assesses the present situation and suggests appropriate solutions.

The results of this research can be important in various theoretical and practical aspects. Keeping in mind that the doctoral dissertation is prepared in the Lithuanian language and biggest emphasis is dedicated to the analysis of the national law system, it is possible that the results of this research will have the largest significance for the legislator, national doctrine and courts.

Since concurrence between the grounds of tortious and contractual liability almost has not been analyzed in the national legal doctrine up until now, and because some aspects relating to it (for example, the position of impossibility/ unacknowledgement of concurrence) are being explained otherwise, this research is significant for the development of civil jurisprudence as well. Because of the complexity of the problem of concurrence it is believed that this work will encourage further research, particularly intermediate concurrence situations, and will have value to scientists who try to analyze separate aspects relating to relation between the types of civil liability.

Taking into consideration the fact that Lithuanian case-law more and more frequently discusses the question of the concurrence between the grounds of tortious and contractual liability; it is likely that this research will be beneficial for Lithuanian courts. Article 6.245 (3, 4) of the Civil Code of Lithuania only suggests conceptions of tortious and contractual liability, but it does not confirm or deny the possibility of overlapping of a breach of contract and tort. What is more, it does not suggest any solution; therefore, court has a major impact assessing the validity of a claim in the case of concurrence between the grounds of tortious and contractual liability. The results of this research may assist the court to determine if a particular situation is imputable to the concurrence between tortious and contractual liability. They may also highlight the differences between different types of liability and choose the solution of concurrence applicable for Lithuania.

It is worth mentioning that foreign legislation almost never suggests the solution for concurrence between the grounds of tortious and contractual liability, therefore, the results of this research may be valuable for the legislator as long as the regulation of differences of application conditions and legal consequences of tortious and contractual liability may develop towards their unification.

The ***object*** of this thesis is the concurrence between the grounds of tortious and contractual liability.

This doctoral dissertation determines the overlapping of a breach of contract and tort by describing the obligation a breach of which in contractual relations may be qualified both as a breach of contract and as tort, assigning these cases to true concurrence between the grounds of tortious and contractual liability. In line with these cases, concurrence between the grounds of tortious and contractual liability in intermediate situations is presented, when the infringement does not correspond to all features of a breach of contract and tort.

1261 Mizaras, V. Lietuvos deliktų teisės raidos aktualijos ir tendencijos. *Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos*. Vilnius: Justitia, 2007, p. 57.

A detailed analysis of intermediate situations is beyond the area of this study. This doctoral dissertation does not either analyse the relation of contract and tort with other grounds of arising obligations (quasi-contract, quasi-tort), no thorough research concerning procedural issues, as well as problematic aspects of international private law which arise in the situation of concurrence between the grounds of tortious and contractual liability has been carried out.

The purpose of this research is to justify the possibility of the overlapping between breach of contract and tort and to offer the solution of concurrence between the grounds of tortious and contractual liability in the national civil law.

In order to implement this purpose, these ***research goals*** are set:

First, to determine the features of the situation of concurrence between the grounds of tortious and contractual liability. This objective will be reached by justifying the possibility of concurrence situation (overlapping of breach of contract and tort), i.e. assessment of the validity and sufficiency of division criteria between contractual obligation and general duty of care, identification of contractual obligation which breach may also be considered as tort, the analysis of its origins, protected interests.

Second, to identify *the validity assessment criteria* of the solution of concurrence between the grounds of tortious and contractual liability. This objective will be reached by the assessment of the consequences of the overlapping between breach of contract and tort, i.e. the differences of applicability and legal consequences of different types of civil liability, also the examination of relation between tortious and contractual liability, taking into account the historical development of the dualism of civil liability in legal – philosophical context and the contemporary trends in the field of obligation law.

Third, to suggest a *solution* of concurrence between the grounds of tortious and contractual liability *in Lithuania*. This objective will be reached by the analysis of solutions of concurrence between the grounds of tortious and contractual liability suggested by the legal doctrine and applied in foreign countries, identifying their advantages, disadvantages, the reasons for the choice of possible reception in national civil law, also the examination of the *validity assessment criteria* in order to justify suggestion of the solution in national civil law.

Review of research. In order to perform this research Lithuanian and foreign scientific literature sources were used. The analysed studies may be categorised as following:

Firstly, the determination of the features of concurrence between the grounds of tortious and contractual liability. Referring to the fact that the concept of concurrence between the grounds of tortious and contractual liability is provided neither in legal provisions, nor in case-law, in order to determine it, as well as to reveal the overlapping of contractual obligation and common duty of care, monographs, dissertations and publications by foreign authors, especially those representing German law traditions, were used. Works by K. Brieskorn[1262], A. Klein[1263], and H. Koziol[1264] are worth mentioning. National doctrine presents the concept of concurrence between the grounds of tortious and contractual liability

1262 Brieskorn, K. *Vertragshaftung und responsabilité contractuelle.* Tűbingen: Mohr Siebeck, 2010.

1263 Klein, A. *Konkurrenz und Auslegung*. Berlin: Dunckler&Humblot GmbH, 1997.

1264 Koziol, H. *Grundfragen des Schadenersatzrechts*. Wien: Jan Sramek Verlag, 2010.

provided by the monographs and publications published by S. Selelionytė-Drukteinienė[1265], V. Mizaras[1266], V. Mikelėnas[1267], J. Juškevičius, and A. Rudzinskas[1268]. The features of a concurrence situation are highlighted in C. von Bar and U. Drobnig's comparative study of the relation between property rights, non-contractual liability and contract law[1269]. Referring to the concepts of concurrence and the features of its situation provided by national doctrine, this doctoral dissertation not only assesses the feasibility of these features, but also analyses the underlying causes of overlapping of a breach of contract and tort, highlights the obligation the infringement of which leads to concurrence. The studies which are beneficial for this analysis present a common duty of care of a contract party, its genesis, as well as liability applied in case of its infringement, other problematic aspects. Researches conducted by I. Gilead[1270], V. Mayr[1271], S. Litvinoff[1272], N. Jansen[1273], J. Swanton[1274], O. Moréteau[1275], M. van Rossum[1276], S. Whittaker, R. Zimmermann[1277], W. Schur[1278] *et al.* are worth mentioning. Especially significant research of good faith of a contract party in contractual relations in Lithuania has been conducted by S. Arlauskas and R. Jokubauskas[1279], as well as R. Balčikonis[1280].

1265 Selelionytė–Drukteinienė, S. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencija. *Justitia.* 2008, 1 (57): 2. Selelionytė-Drukteinienė, S. Sutartinės civilinės atsakomybės raida ir ateities perspektyvos. *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų. Mokslo studija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 1010-1011.

1266 Mizaras, V. Lietuvos deliktų teisės raidos aktualijos ir tendencijos. *Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos*. Vilnius: Justitia, 2007, p. 57-60.

1267 Mikelėnas, V. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai.* Vilnius: Justitia, 1995, p. 51.

1268 Juškevičius, J.; Rudzinskas, A. Civilinės atsakomybės už netinkamą asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimą taikymo Lietuvoje ir Italijoje ypatumai. *Jurisprudencija*. 2008, 12 (114), p. 74.

1269 Von Bar, C.; Drobnig, U. *Study on Property Law and Non-contractual Liability Law as they relate to Contract Law. Submitted to the European Commission – Health and Consumer Protection Directorate – General.* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-12-28]. <http://ec.europa.eu/consumers/cons_int/safe_shop/fair_bus_pract/cont_law/study.pdf.>.

1270 Gilead, I. Non-Consensual Liability of a Contracting Party: Contract, Negligence, Both, or In-Between? *Theoretical Inquiries in Law.* 2002, 3 (2): 511-512.

1271 Mayr, V. *Schutzpflichten im deutschen und französischen Recht. Eine rechtsvergleichende Untersuchung mit Einbeziehung der europäischen Rechtsharmonisierung.* Frankfurt am Main: Peter Lang GmbH, 2004.

1272 Litvinoff, S. Contract, Delict, Morals and Law. *Loyola Law Review.* 1999, 45 (1): 1 - 54.

1273 Jansen, N. The Concept of Non-Contractual Obligations: Rethinking the Divisions of Tort, Unjustified Enrichment, and Contract Law. *JETL.* 2010, 1: 16 – 47.

1274 Swanton, J. The Convergence of Tort and Contract. *Sydney Law Review*. 1989, 12: 40 - 75.

1275 Moréteau, O. Revisiting the Grey Zone Between Contract and Tort: The Role of Estoppel and Reliance in Mapping out the Law of Obligations. *European Tort Law 2004.* Koziol, H.; Steininger, B.C. (eds.). Wien: Springer Verlag, 2005.

1276 Van Rossum, M. Concurrency of contractual and delictual liability in a European perspective. *European Review of Private Law*. 1995, 3 (4): 539-560.

1277 Whittaker, S.; Zimmermann, R. Good faith in European contract law: surveying the legal landscape. *Good Faith in European Contract Law.* Whittaker, S.; Zimmermann, R. (eds.). Cambridge: Cambridge University Press, 2000, p. 7 - 62.

1278 Schur, W. *Leistung und Sorgfalt – zugleich ein Beitrag zur Lehre von der Pflicht im bürgerlichen Recht.* Tűbingen: Mohr Siebeck, 2001.

1279 Arlauskas, S.; Jokubauskas, R. Sąžiningumo principas prievoliniuose teisiniuose santykiuose. *Jurisprudencija.* 2013, 20 (4): 1368-1390.

1280 Balčikonis, R. Sąžiningumo principas sutarčių teisėje. *Jurisprudencija.* 2003, 41 (33): 164-183.

Secondly, validity assessment criteria of a solution of concurrence between the grounds of tortious and contractual liability are highlighted, focusing on the origins and consequences of a concurrence situation and modern tendencies of relation between contract law and tort law. In order to assess the influence of dualism of civil liability for the solution of concurrence between the grounds of civil liability, studies by H. Kegel[1281], L. Heckendorf[1282], and M. Immenhauser[1283] were used analysing historical genesis and philosophical context. M. Jonaitis's monograph[1284] is significant as revealing the influence of Roman Law for dualism of civil liability. V. Jurgaitis and E. Klimas's publication[1285], M.W. Hesselink[1286], T. Scanlom[1287], J. Oberdiek[1288] research the influence of social ideas for modern contract law, which is important for the analysis of the relation between contract law and tort law. Both Lithuanian and foreign academic works, especially the above mentioned C. von Bar and U. Drobnig's comparative study of the relation between property rights, non-contractual liability and contract law, as well as H.G. Beale[1289], S. Zogg[1290], M. Czepelak's[1291] *et al.* studies are significant for the analysis of the meaning of concurrence between the grounds of tortious and contractual liability, i.e. differences between application conditions and legal consequences of tortious and contractual liability, as well as their validity. Publications by S. Selelionytė–Drukteinienė[1292] were used to analyse differences between tortious and contractual liability in Lithuania. The analysis of differences between tortious and contractual liability is inseparable from regional documents of harmonisation and their commentaries[1293].

1281 Kegel, H. *Vertrag und Delikt*. Koln: Carl Heymanns Verlag KG, 2002, p. 3-4.

1282 Heckendorf, L. *Die Haftung freier Berufe zwischen Vertrag und Delikt. Eine europaische Studie aus schweizerischer Perspektive.* Bern: Stampfli Verlag AG Bern, 2006.

1283 Immenhauser, M. *Das Dogma von Vertrag und Delikt. Zur Entstehungs – und Wirkungsgeschichte der zweigeteilten Haftungsordnung.* Koln: Bohlau Verlag, 2006.

1284 Jonaitis, M. *Romėnų privatinė teisė.* Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014.

1285 Klimas, E.; Jurgaitis, V. Pareigos bendradarbiauti principo aiškinimas ir turinys šiuolaikinėje sutarčių teisėje. *Socialinių mokslų studijos.* 2011, 3(1): 329-346.

1286 Hesselink, M.W. *CFR&Social Justice.* Munich: Sellier. European Law Publishers, 2008.

1287 Scanlom, T.M. *What We Owe to Each Other.* Cambridge: Harvard University Press, 1998, p. 153. Cituota iš: Oberdiek, J. *Philosophical Foundations of the Law of Torts.* Oxford: Oxford University Press, 2014, p. 113.

1288 Oberdiek, J. *Philosophical Foundations of the Law of Torts.* Oxford: Oxford University Press, 2014, p. 116.

1289 Beale, H.G. *Chitty on Contracto. Volume 1. General Principles.* London: Sweet&Maxwell, 2004.

1290 Zogg, S. Accumulation of Contractual and Tortious Causes of Action Under The Judgements Regulation. *Journal of Private International Law*. 2013, 9 (1): 39-76.

1291 Czepelak, M. Concurrent Causes of Action in the Rome I and II Regulations. *Journal of Private International Law*. 2011, 7 (2): 393-410.

1292 Selelionytė-Drukteinienė, S. Sutartinė atsakomybė: grįsta kalte ar be kaltės? *Jurisprudencija*. 2011, 18 (4): 1417-1441. Selelionytė–Drukteinienė, S. Civilinė atsakomybė už sutarties neįvykdymą. *Lyginamoji sutarčių teisė: Lietuva europiniame kontekste.* Justitia: Vilnius, 2013, p. 351-388. Selelionytė-Drukteinienė, S. Grynai ekonominio pobūdžio žala kaip specifinė žalos kategorija Lietuvos Respublikos deliktų teisėje. *Jurisprudencija*. 2009, 4 (118): 123 - 146.

1293 *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR).* Full Edition. Volume 4. Von Bar., C.; Clive, E. (eds.). Munich: Sellier. European Law Publishers, 2009.

Thirdly, researches which presents justification for the *solutions of concurrence*, revealing their benefits and drawbacks, also presenting the application of these solutions in foreign practice, i.e. publications and monographs by A. Klein[1294], P.H. Schlechtriem[1295], C. von Bar[1296], M. van Rossum[1297], H. Koziol[1298] are significant *for determination of the solution of concurrence between the grounds of tortious and contractual liability in national civil law.* The researches conducted by K. Zweigert and H. Kotz[1299], S. Grundmann and M. Schauer[1300] are also significant for the systematic and linguistic analysis of the solution of concurrence between the grounds of tortious and contractual liability, in order to answer a question, what kind of influence for the solution of concurrence have the structure of civil law and the concept of types of civil liabilities.

Thesis methodology. This research is based on qualitative methodology. Referring to the goals set in the legal doctrine and the concept of the object of law science, this study will research general duty of care and contractual obligation as well as possible relation between them not only in the view of judicial regulation and its practical implementation, but also, determining the causes of the analyzed problem, overlapping of contractual obligation and duty of care and the solution for this situation is based on *de lege ferenda,* i.e. how much it is in line with fundamental values of civilized coexistence. For reasons of these methodological grounds, referring to the object, goal, and tasks of the research, conducting the research, various methods of data collection and analysis were applied.

The method of data selection, when documents are used as main data sources, was the method of *document analysis*. Selected documents applying to the theme can be divided in these groups: *first,* legal acts of Lithuania and foreign countries, as well as sources of European Union Law, among which the most important are the Civil Codes of Lithuania, France, Germany, also Roma I and Roma II *et al. Second*, international and regional harmonization documents, among which the most important are PETL, PECL, DCFR, UNIDROIT principles. *Third*, cases of the practice of the Lithuanian Supreme Court, also main case-law in the foreign countries. *Fourth*, monographs, articles, academic literature, comparative studies.

When selecting the material for the research funds and subscriptions for the databases in Mykolas Romeris University were used. Most of data was collected during the placement in the Institute for European Tort Law (July, 2012), using the library of this institute. Search of

1294 Klein, A. *Konkurrenz und Auslegung*. Berlin: Dunckler&Humblot GmbH, 1997.

1295 Schlechtriem, P. The Borderland of Tort and Contract – Opening a New Frontier? *Cornell International Law Journal.* 1988, 21 (3): 467.

1296 Von Bar, C. *The Common European Law of Torts*. Volume One. Oxford: Clarendon Press, 2003.

1297 Van Rossum, M. Concurrency of contractual and delictual liability in a European perspective. *European Review of Private Law*. 1995, 3 (4): 539-560.

1298 Koziol, H. *Basic Questions of Tort Law from a Germanic Perspective*. Wien: Jan Sramek Verlag, 2012. *Grundfragen des Schadenersatzrechts aus rechtsvergleichender Sicht.* Koziol, H. (hrsg.). Wien: Jan Sramek Verlag, 2014.

1299 Zweigert, K.; Kotz, H. *Lyginamosios teisės įvadas.* Vilnius: Eugrimas, 2001.

1300 Grundmann, S.; Schauer, M. *The Architecture of European Codes and Contract Law*. The Netherlands: Kluwer Law International, 2006.

cases of Lithuanian Supreme Court has been undertaken in the website of this court. Other data of research, including foreign legislation, gathered by using electronic databases.

This research puts emphasis on the *comparative* method of data processing and analysis, and it enables to compare the solutions of the concurrence between the grounds of tortious and contractual liability as well as their peculiarities in foreign countries, to reveal their similarities and differences, and identify general challenges. The need to compare the experience of foreign countries has been caused by the vacuum in the national doctrine, therefore, solutions of the concurrence applied in foreign countries are analyzed with the aim of their possible reception in the national civil law. It is important to highlight that the choice of specific countries for the research was based on the following reasons. Firstly, having acknowledged with the experience of foreign countries in the first stage of data collection and analysis, it was noticed that, according to the solutions applied for the concurrence, foreign countries can be categorized into three groups: priority of contractual liability (law concurrence), equality and independence of contractual and tortious liability (claim concurrence), and combinations of provisions of contractual and tortious liability (uniform basis of claim). In order to assess the grounds, advantages and disadvantages of each of them, the countries whose law doctrines, in our opinion, have had the biggest impact on the development of a specific solution of the concurrence between the grounds of tortious and contractual liability were pointed out. Thus, the main countries compared have become France, Germany, Austria. France is considered to be the pioneer of law concurrence, one of few countries which has been continuously applying this solution of concurrence since the end of XIX century. Germany recognizes and consistently applies claim concurrence. Austria may be considered to be the representative of uniform basis of claim. In conclusion, it may be stated that the primary criterion of selection for foreign countries is the way how they resolve the issue of the concurrence between the grounds of tortious and contractual liability.

France, Germany, and Austria have been chosen also because their Civil Codes served as basis while developing the new Civil Code of Lithuania, as well as other Civil Codes which were reviewed by the Lithuanian legislator. The choice of the compared countries was also influenced by the criteria which according to comparative private law research attached them to a specific legal area. K. Zweigert and H. Kotz point out the following families of law: Roman legal area, German legal area, northern countries 'legal area, family of *Common law.* The biggest emphasis in this dissertation is put on Roman and German legal areas because of their relation with national law, especially because of common institutes influenced by the reception of Roman Law. The institute of law of obligations is not known in *Common law,* which has merely been influenced by Roman Law. This leads to the fact that certain institutes of common law (ex. *consideration*) are extremely specific, unfamiliar for many other countries, therefore, for example, the solution of the concurrence between the grounds of tortious and contractual liability applied in England is described in this dissertation only with illustrative purposes, without assessing its grounds and applicability in Lithuania. Impossibility to compare Continental and Common law frameworks in the case of concurrence between the grounds of tortious and contractual liability is also highlighted in the legal doctrine. Northern countries 'legal area is not examined because it does not differentiate contract and tort.

Apart from examination of foreign legislation, law-case and doctrines, international *soft law* documents issued in order to unify private law are also significant for the comparative analysis: firstly, PETL, which summarises the tendencies of tort law regulation, and DCFR, which provides the compromise in regulation of law of obligations. The practicality of these *soft law* documents is consolidated by the Supreme Court of Lithuania.

Having revealed the solutions of the concurrence between the grounds of tortious and contractual liability applied in foreign countries, the goal appears to determine the main reason for the choice of the solution of the concurrence, trying to find common features via the method of *analogy.* Thus, with the help of *abstraction* method, the key criteria of the solution of the concurrence in foreign countries are highlighted. *Aggregations method* summarizes the legal doctrine which examines solutions of the concurrence between the grounds of tortious and contractual liability, draws conclusions. The summarized criteria for the solutions applied in foreign countries are correlated with national legislation in order to determine if these causes which resulted (or could result) in the choice of a specific solution in foreign countries are also relevant for Lithuania and if they can justify its reception. *Linguistic analysis* is significant while comparing the concepts of tort and tortious liability established by civil codes of foreign countries, assessing how influential they are for the solutions of the concurrence between the grounds of tortious and contractual liability. *Systemic analysis* method is applied to examine if the system of the Civil Code of Lithuania allows choosing the applicable solution of the concurrence considering the impact of the system of the Civil Code on the solutions applied in foreign countries. It is analyzed how the solution of the concurrence between the grounds of tortious and contractual liability is influenced by procedural law. At the end of the study, with the help of the *aggregations method,* conclusions are drawn.

The *comparative* method is important not only comparing the solutions applied in the selected foreign countries, but also aligning applicability of contractual and tortious liability and comparing legal consequences. Using the method of abstraction in the comparison process, only the differences which are significant for the concurrence are emphasized. Taking into account the fact that the determined differences between the types of civil liability in the case of the concurrence between the grounds of tortious and contractual liability may lead to different results, considering the type of civil liability applied, such *qualitative* analysis of content enabled to objectively assess the meaning of concurrence, and it is a significant aspect in the further research trying to provide such a solution of the concurrence that the differences determined neither will violate the victim's right to compensation, nor they will allow to abuse the law in order to avoid unfavorable contract terms or application of contractual legislation.

In conclusion, it could be stated that the comparative method was used in this dissertation to conduct analysis „*what law it is*", i.e. the law of selected countries was analyzed in order to answer the question if it is possible and to what extent it is possible to apply locally the solutions of the concurrence between the grounds of tortious and contractual liability used in these countries referring to Lithuanian legislation. In line with this research, with the help of other theoretical methods, it is analyzed if these solutions of the concurrence are appropriate, i.e. if they do not contradict with the perceptions of contract prevailing in Lithuania,

correspond to the balance of *neminem laedere* and *pacta sunt servanda* principles and, most importantly, to the main purpose of law – ensuring of justice. Thus, this dissertation analyses the concurrence between the grounds of tortious and contractual liability in two aspects: *legality* of the solution of concurrence, i.e. how much it complies with legislation, and *justice* of the solution of concurrence, i.e. how much it complies with the essence of law. To reach these goals, the method of qualitative content analysis was used to analyze the data.

The methods of *logical analysis* were applied to analyse theoretical and practical problems occurring while applying civil liability in cases of concurrence between the grounds of tortious and contractual liability. Relevant solutions have been searched for, suggestions and recommendations have been provided. *Historical method* enabled to determine division and overlapping of contractual obligation and general duty of care, as well as the causes for division and overlapping of contractual and tortious liability, peculiarities of expansion. *Historical* method has been used to examine the development of legal regulation of the division of the grounds of arising obligations, the influence of philosophical context of a particular historical period for the division between contract and tort. Historical method enabled to reveal both the ground for arising obligation and „historicity"of dualism of civil liability, i.e. its direct connection with economic and social peculiarities of a particular historical period. *Teleological* method has been used to analyse the aims of dualism of civil liability and possible relation between tortious and contractual liability, as well as the meaning of legal provisions. Teleological method has been used to reveal social values and other factors which led to overlapping of contractual obligation and general duty of care and consequently their influence for the solution of concurrence between the grounds of tortious and contractual liability.

Structure of the thesis. The structure of the doctoral dissertation evolved from its set goals and tasks. The doctoral dissertation consists of an introduction, two chapters, conclusions, suggestions and recommendations, abstract in the Lithuanian and English languages.

The *first chapter of the doctoral thesis* provides the concept of the concurrence between the grounds of tortious and contractual liability, it points out the main features which allow assigning a particular situation to the concurrence between the grounds of tortious and contractual liability. In order to justify the possibility of concurrence, a thorough analysis of its origins is provided, i.e. validity and sufficiency of division criteria between traditional contractual obligations and general duty of care are assessed, the overlapping of these obligations is determined, as well as causes for such overlapping. The first chapter also studies the meaning of the concurrence between the grounds of tortious and contractual liability, identifies the differences of applicability and consequences of the tortious and contractual liability because they may lead to different results referring to applied type of civil liability in a particular concurrence situation.

The second chapter of the thesis analyses if the dualism of civil liability is justified by mutual exclusivity ratio and reveals the influence of the division of tortious and contractual liability on the solution of the concurrence between the grounds of tortious and contractual liability. The analysis of the dualism of civil liability is conducted in several aspects: firstly, the historical development of the dualism of tortious and contractual liability is examined concentrating on the reasons why tortious and contractual liability is divided, and if the criteria of the

division between tortious and contractual liability justify the dichotomous division, which prioritizes one type of civil liability. Secondly, the influence of united civil liability on the solution of the concurrence between the grounds of tortious and contractual liability is analyzed, answering the question whether united civil liability eliminates the problem of determining the solution of the concurrence between the grounds of different types of liability. The validity assessment criteria are identified on the basis of research results.

The second chapter also presents the solutions of the concurrence between the grounds of tortious and contractual liability suggested by the legal doctrine and applied in foreign countries, identifies their advantages, drawbacks, the reasons for the choice. These reasons are an important ground of systematic, linguistic analysis of the Civil Code and the Code of Civil procedure of Lithuania and enable to identify which solution could be applicable in national civil law. Not limited to *de lege lata* research, it is assessed whether suggested solutions of the concurrence comply with the validity assessment criteria. Practical application of the suggested solution of the concurrence between the grounds of tortious and contractual liability in Lithuania is analyzed, trying to resolve specific situations when a breach of contract and tort overlap.

Approval of research results. An abundance and variety of sources, used in this doctoral dissertation, as well as the applied scientific methods make an assumption that the results obtained are reliable. The main results have been published in these research papers journals issued by Mykolas Romeris University: 1) Ivanauskienė, E. The Nature of the Dualism of Civil Liability. *Societal Innovations for Global Growth*. [Online]. Vilnius, 2012, 1 (1): 240-253. <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2012~1367188619843/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>. The scientific article was prepared individual. 2) Ivanauskienė, E. Solutions of the Concurrence between Delictual and Contractual liability. *Jurisprudencija*. 2015, 22 (2): 295-317. The scientific article was prepared individual. Research results have been presented in the international scientific conference "Social Innovations: Theoretical and Practical Insights" which took place in Mykolas Romeris University on 26 October, 2012. The presentation was prepared individual. The thesis have been discussed and approbated in Private Law Institute of the Law Faculty of Mykolas Romeris University on 20 June, 2016.

Defending statements of the thesis:

First, if one party of a contract violates duty of care, it may lead to overlapping of a breach of contract and tort, and it confirms the *possibility* of the concurrence between the grounds of tortious and contractual liability.

Second, the following validity assessment criteria of the solutions of the concurrence between the grounds of tortious and contractual liability are applicable: *first*, ensuring the compensation for the damage to the victim; *second*, restricting the victim's ability to abuse law trying to escape unfavorable contract terms and contract law rules; *third*, the importance of the same result minimizing the impact of differences between tortious and contractual liability in the case of concurrence.

Third, concurrence shall be resolved under the basis of uniform claim when court independently qualifies legal relationship, and the validity of the claim is justified by acknowledging application of tortious liability and provisions of tort law in contractual relations.

CONCLUSIONS

While examining the concurrence between the grounds of tortious and contractual liability, the rules of the first and second levels are determined, i.e. firstly, the features of the concurrence between the grounds of tortious and contractual liability are described, content of contractual obligation and general duty of care is examined (rules of the first level), while identifying the solution of the concurrence between the grounds of tortious and contractual liability, the relationship between contractual and tortious liability is assessed (rules of the second level).

*Regarding **the features** of concurrence between the grounds of tortious and contractual liability*

1. The differences, stated in law doctrine, between general tortious duty of care and contractual obligation do not justify the strict division between tort and a breach of contract. The analysis of philosophical ground of contractual obligation and general duty of care, subjects, and defendants' interests allows to state that the considered main criteria of division between contractual obligation and general duty of care - voluntary and binding nature, *in rem* and *in personam* - are characteristic for both contract law and tort law, therefore, they are not sufficient and *per se* does not deny the possibility of overlapping of contractual obligation and general duty of care.
2. Only contractual liability is exclusively applied in the case of a breach of obligation to *perform* a contract when contractual liability which defends the interest of expectations guarantees for the victim the equivalent of the completion of contract. Comparing contractual obligation to perform a contract and general tortious duty of care to act responsibly and not to cause damage, their *discrepancy* may be stated because when the claim is based upon a breach of the contractual obligation, the plaintiff seeks for the completion of contract (*status ad quem*), while the claim based upon a breach of the duty of care demands for defense of absolute rights (*status quo*).
3. In line with the obligation to perform a contract, each party of a contract has a duty of care. It may lead to the defense of not only the interest of expectations, but also of the interest of reliance. The *overlapping* of a breach of contract and tort is possible because of the violation of this general duty in contractual relations, i.e. because of applied common standard of conduct of *non-contractual nature*.
4. The national doctrine and case-law comply with contemporary tendencies of law development because they acknowledge that in Lithuania a contract party has general duty of care, the infringement of which brings a contractual liability claim. Taking into account the fact that the general duty of care is tortious, its infringement may comply with tort, which leads to overlapping of tort and a breach of contract in Lithuania and confirms the possibility of the concurrence between the grounds of tortious and contractual liability.
5. The concurrence between the grounds of tortious and contractual liability is caused by the infringement of general duty of care in contractual relations when it complies with both following criteria: (i) it is related to contractual relation and the interest of expectations (an independent breach of contract), and (ii) it may be considered

as tort when there is no contractual relation (independent tort). In the absence of the first criterion, only tortious liability is applied because there are no conditions to apply contractual liability. In the absence of the second criterion, only contractual liability is applied because there are no conditions to apply tortious liability. When both criteria exist, there are presumptions to apply both types of liability.

These conclusions affirm the first statement of this doctoral dissertation, that if contract party violates duty of care, it may lead to overlapping of a breach of contract and tort, and it confirms the *possibility* of the concurrence between the grounds of tortious and contractual liability.

*Regarding **the validity assessment criteria** of the solution of the concurrence between grounds of tortious and contractual liability*

6. The differences between the conditions of application of tortious and contractual liability as well as differences in legal consequences lead to a possibly different result in the case of concurrence between the grounds of tortious and contractual liability depending on the applied type of civil liability. The results of comparative analysis confirm that these differences are not usually caused by the nature of a breach of contract and tort. The results of the analysis of differences between contractual and tortious liability in national civil law also do not allow to determine which type of liability is more favorable for the victim.
7. The division between contractual obligation and general duty of care does not mean that there is the need for different types of liability. Therefore, there is no mutual exclusivity relation based on the priority of contractual liability between contractual and tortious liability, especially referring to contemporary tendencies of convergence between contract law and tort law. The dualism of civil liability is not justified by dichotomous division, thus, it does not deny the application of tort law and tortious liability in contractual relation.

The validity assessment criteria of the solution of the concurrence between the grounds of tortious and contractual liability are determined by the *reasons, consequences* of the overlapping of contractual obligation and general duty of care and by the contemporary development *tendencies* of the relation between contract law and tort law. These conclusions affirm the second statement of this doctoral dissertation, that the following validity assessment criteria of the solution of the concurrence between the grounds of tortious and contractual liability are applicable: *first*, ensuring the compensation for the damage to the victim; *second*, restricting the victim's ability to abuse law trying to escape unfavorable contract terms and contract law rules; *third*, the importance of the same result minimizing the impact of differences between tortious and contractual liability in the case of concurrence.

8. The solution of law concurrence is not applied in Lithuania because (i) the results of systematic analysis of the Civil Code of Lithuania do not confirm the priority of one type of liability, (ii) there is no proof that there is general and specific relation in legislation between contractual and tortious liability, (iii) the results of systematic analysis of the Civil Code of Lithuania and linguistic analysis of Article 6.263 of the Civil Code allow to state that the concept of tort in Lithuania is narrower than in France, thus, there is no need to apply the solution of law concurrence in order to avoid unlimited application of tortious liability in contractual relation. The solution of law concurrence is not justified in Lithuania neither by the results of systematic and linguistic analysis of the Civil Code of Lithuania, nor by the compliance of the solution of the concurrence between the grounds of tortious and contractual liability with the validity assessment criteria and with the contemporary development tendencies of contract law and tort law as it is grounded by an unconditional priority of contractual liability, neglecting the need to defend the victim's rights applying the instruments of tort law.
9. Although (i) the results of systematic analysis of the institute of civil liability allow to state that the legislator of the Civil Code of Lithuania consolidates that tort law is clearly separated from contractual liability, while (ii) the results of linguistic analysis of the Civil Code of Lithuania confirm that there is no mutually exclusive relation in Article 6.245 (3,4) of the Civil Code, thus, the possibility to apply contractual liability in certain cases does not deny the possibility to apply tortious liability, but the solution of concurring claim is not applicable in Lithuania as court *ex officio* qualifies legal relation, consequently, it is not limited by the claimant's stated legal ground of the claim. This solution of the concurrence does not either comply with the validity assessment criteria of the solution of the concurrence between the grounds of tortious and contractual liability or with the contemporary tendencies of the relation between contract law and tort law.
10. The solution of uniform claim in Lithuania does not contradict with the Civil Code or with the Code of Civil Procedure of Lithuania and complies with the validity assessment criteria of the solution of concurrence between the grounds of tortious and contractual liability and with the contemporary tendencies of the convergence of contract law and tort law.
11. Articles 6.245 – 6.255 of the Civil Code of Lithuania suggest sufficiently developed general law provisions of civil liability and confirm the unity between contractual and tortious liability, which can justify the solution of uniform claim. Article 6.245 (4) of the Civil Code of Lithuania, which states that tortious liability is a pecuniary obligation which is not related with contractual relations, does not deny the application of tortious liability and provisions of law of tort in contractual relation, and could be explained as limiting the application of tortious liability under the obligation to perform a contract, but not under general duty of care which exists independently from a contract.

12. The solution of uniform claim acknowledges the combination of the legal provisions of contractual and tortious liability, ensuring the victim's right to compensation for the damage and the balance between the principles of freedom of contract and *pacta sunt servanda*. The application of this solution means that (i) legal provisions of tortious liability are applied while solving the compensation for the personal injury, while the application of legal provisions of contract law is justified only if it is more favorable for the victim; (ii) the type of civil liability is selected on the basis of abundance of factual conditions related to this type of liability (e.g. legal provisions stipulating specific types of contract, specific torts etc.); (iii) referring to the agreement terms between parties even in the case when tortious liability is applied; (iv) legal provisions which are more favorable for the victim or general legal provisions of the institute of civil liability may get priority.

These conclusions affirm the third statement of this dissertation that concurrence shall be resolved under the basis of uniform claim when court independently qualifies legal relationship, and the validity of the claim is justified by acknowledging application of tortious liability and provisions of tort law in contractual relations.

Recommendations and suggestions

1. Recommendations for the *legislator*.

Taking into account modern tendencies of contract law and tort law development, it is suggested for the legislator to *avoid* such regulation of contractual and tortious liability that would lead to significant differences in legal consequences and application conditions of contractual and tortious liability so as to ensure equal results in case of an infringement of general duty of care in contractual relationship. As the suggested solution of concurrence between the grounds of tortious and contractual liability does not contradict the national legislation, the author of this doctoral dissertation does not suggest any amendments of legal provisions included in the Civil Code and Code of Civil Procedure of Lithuania. The indicated by law doctrine and case-law impossibility/unacknowledgement of concurrence may be caused by Article 6.245 (4) of the Civil Code of Lithuania, which defines tortious liability as a pecuniary obligation which is not related with contractual relations. Therefore, it is suggested only to *clarify* the formulation of Article 6.245 (4) of the Civil Code of the Republic of Lithuania avoiding high lightening differences between contractual and tortious liability. Therefore, the following amendment to Article 6.245(4) of the Civil Code of Lithuania is suggested:

Article 6.245(4) of the Civil Code of Lithuania. Concept and Kinds of Civil Liability.

4. Non-contractual (delictual) liability is a pecuniary obligation arising due to *not performed duty established by law, or when actions forbidden by law are carried, or a general duty of care to act thoughtfully and carefully is infringed and one party has the right to compensation while the other party is obliged to pay the damages* ~~damages which is not related with contractual relations, except in cases where it is established by laws that delictual liability shall also result from damage related with contractual relations~~.

2. Recommendations for *the courts*.

The author of this doctoral dissertation suggests that the courts shall stick to the features of concurrence highlighted in this thesis stating that only after the court establishes that both types of civil liability are applicable, to classify a certain situation as concurrence between the grounds of tortious and contractual liability. If a certain infringement is not viewed as tort, in absence of contractual relations, following the criterion of an independent tort, it is not concurrence between the grounds of different types of civil liability rather just contractual liability.

In cases of concurrence between the grounds of tortious and contractual liability, it is suggested that the solution of *uniform basis of claim* shall be applied, which demands the courts to actively search for appropriate combination of contractual and tortious provisions. Establishing the law provision in certain situation, it is suggested taking into consideration that, in the situation of concurrence between the grounds of tortious and contractual liability, the general duty of care which ensures the interest of reliance is also infringed rather than the obligation based on exchange. This division results in the need to establish which interest is protected by which particular provision of contractual or tortious liability. While interpreting the terms of agreement in a certain civil case, it is important to establish if the parties have agreed only upon contractual liability which arises in case of infringement of obligation performance or also upon civil liability arising in case of infringement of general duty of care. The solution of uniform basis of claim means that the court decision is based not on the formal concepts of a breach of contract and tort, but application of tortious liability or certain provisions of tort law (especially in case when a person suffers damages) in contractual relations is acknowledged without neglecting the terms of agreement or provisions of contracts and contractual liability.

LIST OF SCIENTIFIC PUBLICATIONS RELATED TO THE SUBJECT OF THE DOCTORAL THESIS

1. Ivanauskienė, E. The Nature of the Dualism of Civil Liability. *Societal Innovations for Global Growth*. [online]. Vilnius, 2012, 1 (1): 240-253. <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2012~1367188619843/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>.
2. Ivanauskienė, E. Solutions of the Concurrence between Delictual and Contractual liability. *Jurisprudencija*. 2015, 22 (2): 295-317.

PRESENTATION IN SCIENTIFIC CONFERENCE

The author participated at the Research Days 2012 "Social Innovations: Theoretical and Practical Insights" and delivered a scientific presentation.

SCIENTIFIC INTERNSHIP

During her doctoral studies, the author has been on an internship at the Institute for European Tort Law of the Austrian Academy of Sciences in Vienna (July, 2012).

CURRICULUM VITAE

Contacts:	evelina.ivanauskiene@gmail.com

Education	
2010 - 2016	Doctoral Studies in Law
	Mykolas Romeris University (Faculty of Law, Institute of Private Law)
2006 - 2008	Master Studies in law
	Mykolas Romeris University (Faculty of Law, Business Law Department)
	Master's degree (Business Law specialisation)
2002 – 2006	Bachelor Studies in Law
	Mykolas Romeris University (Faculty of Law)
	Bachelor's degree
Lecturing experience	
September 2009 -	Lecturer
to date	Mykolas Romeris University (Faculty of Law, Institute of Private Law). Subjects: civil law (general part), civil legal liability.
Work experience:	
April 2010 –	Attorney at law, law firm „Raulynaitis, Žemkauskienė ir partneriai"
to date	
January 2008 – April 2010	Assistant of attorney at law, the law firm of R. Ivanauskas
July 2007– December 2007	Assistant of lawyer, JSC „Mineraliniai vandenys"

Ivanauskienė, Evelina
DELIKTINĖS IR SUTARTINĖS CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS PAGRINDŲ KONKURENCIJA: daktaro disertacija.- Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016. 300 p.

Bibliogr.

ISBN 978-9955-19-822-2 (internete)
ISBN 978-9955-19-823-9 (spausdintas)

Disertacijoje tirta deliktinės ir sutartinės civilinės atsakomybės pagrindų konkurencija, t.y. tokios situacijos, kuomet tos pačios faktinės aplinkybės gali būti kvalifikuojamos tiek sutarties pažeidimu, tiek deliktu. Tyrimo tikslas – pagrįsti sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo galimumą ir pasiūlyti deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdą nacionalinėje civilinėje teisėje. Disertacijoje pagrindžiama deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sąvoka, pateikiama išsami jos prigimties analizė, t.y. vertinamas tradicinių sutartinės ir bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos atribojimų kriterijų pagrįstumas ir pakankamumas, nustatoma šių pareigų sutapimo sritis, taip pat tokio sutapimo priežastys. Išskiriami deliktinės ir sutartinės atsakomybės skirtumai. Tyrimo rezultatų pagrindu nustatomi konkurencijos sprendimo būdo pagrįstumo vertinimo kriterijai. Disertacijoje pristatomi teisės doktrinoje siūlomi ir užsienio valstybėse taikomi sprendimo būdai, išskiriami jų privalumai, trūkumai, taip pat pasirinkimo priežastys, kurios yra reikšmingos LR CK sisteminės ir lingvistinės, taip pat procesinės teisės normų analizės pagrindu nustatant, kuris konkurencijos sprendimo būdas taikytinas nacionalinėje civilinėje teisėje.

The concurrence between the grounds of tortious and contractual liability, i.e. situations when the same factual circumstances may be qualified either as a breach of contract or tort, is analysed in this doctoral dissertation. The purpose of the research is to justify the possibility of the overlapping between breach of contract and tort and to offer the solution of the concurrence situation in national civil law. The doctoral dissertation provides the concept of the concurrence between the grounds of tortious and contractual liability, a thorough analysis of its origins is provided, i.e. validity and sufficiency of criteria of division between traditional contractual obligations and general duty of care are assessed, the overlapping of these obligations is determined, as well as causes for such overlapping. The doctoral dissertation also identifies the differences of tortious and contractual liability. It is analysed if the dualism of civil liability is justified by mutual exclusivity ratio. The validity assessment criteria are identified on the basis of research results. The doctoral dissertation presents the solutions of the concurrence suggested by the legal doctrine and applied in foreign countries, identifies their advantages, drawbacks, the reasons for the choice. These reasons are an important ground for systematic, linguistic analysis of the Civil Code and the Code of Civil procedure of Lithuania and enable to identify which solution could be applicable in national civil law.

Evelina Ivanauskienė
DELIKTINĖS IR SUTARTINĖS CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS PAGRINDŲ KONKURENCIJA
Daktaro disertacija
Socialiniai mokslai, teisė (01 S)

ISBN 978-9955-19-822-2 (internete)
ISBN 978-9955-19-823-9 (spausdintas)

2016 10 24
UAB „Baltic Printing House“
Svajonės g. 40, LT-94101, Klaipėda
www.balticprinting.com
Maketavo Marius Vaidaugas
Tiražas 20 egz. Užsakymo Nr. 09652

Spausdino UAB „Baltijos kopija“
Kareivių g, 13B, Vilnius
www.kopija.lt
El. paštas info@kopija.lt